İBN-i KESÎR TEFSÎRİ

— TAM METİN —

Hadislerle Kur'an-ı Kerîm Tefsîri

İMAM HAFIZ İBN-i KESÎR

10

KARINCA POLEN

Scanned with CamScanner

بسم الله الرحمن الرحيم

Scanned with CamScanner

Bütün yayın hakları Karınca & Polen yayınlarına aittir.
İzinsiz olarak basılamaz ve elektronik ortama alınamaz.

Özgün Adı
Tefsîru'l Kur'ân'il Azîm

Mütercim
M. Beşir Eryarsoy

Tashih
Polen Yayınları

Mizanpaj
Polen Yayınları

Kapak Tasarımı
Ehl-i Dizayn

Baskı
Milli Basımevi
Davutpaşa Cad. No: 83 Güven Sanayi. C - blok. No: 201-202
Zeytinburnu / İSTANBUL

Cilt
Sağlam Mücellit
Halkalı Cd. 1320 Sk. No:9/A
K. Çekmece / İSTANBUL Tel: 0212 693 19 33

ISBN
978-605-5546-08-3 (Tk)
978-605-4492-57-2 (10.c)

Nisan 2022

KARINCA & POLEN YAYINLARI
(Karınca & Polen Yayınları "Billbao Tekstil Yayıncılık Sanayi ve Tic. Ltd. Şti" kuruluşudur)

İletişim:
Yakuplu merkez mah. 31. sk. No: 12A Beylikdüzü / İSTANBUL
0212 875 65 14 - 0532 356 4744

www.karincakitap.net
karincakitap@hotmail.com

Scanned with CamScanner

تفسير

القرآن العظيم

[HADİSLERLE KURÂN-I KERÎM TEFSÎRİ]

İBN-İ KESÎR TEFSÎRİ

-Tam Metin-

İMAM HÂFIZ İBN-İ KESÎR

Tahkik:
Abdurrezzak el-Mehdi

Tercüme:
M. Beşir Eryarsoy

10. Cilt

Scanned with CamScanner

BU CİLTTEKİ SÛRELER

SÂFFÂT SÛRESİ (9. Ciltten Devam) 7
SÂD SÛRESİ 51
ZÜMER SÛRESİ 109
MÜ'MİN SÛRESİ 187
FUSSİLET SÛRESİ 253
ŞÛRÂ SÛRESİ 303
ZUHRUF SÛRESİ 357
DUHÂN SÛRESİ 407
CÂSİYE SÛRESİ 441
AHKÂF SÛRESİ 461
MUHAMMED SÛRESİ 517
FETİH SÛRESİ 550

Scanned with CamScanner

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

SÂFFÂT SÛRESİ

[9. Ciltten Devam]

فَنَظَرَ نَظْرَةً فِي النُّجُومِ ﴿٨٨﴾ فَقَالَ إِنِّي سَقِيمٌ ﴿٨٩﴾ فَتَوَلَّوْا عَنْهُ مُدْبِرِينَ ﴿٩٠﴾ فَرَاغَ إِلَىٰ آلِهَتِهِمْ فَقَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ ﴿٩١﴾ مَا لَكُمْ لَا تَنْطِقُونَ ﴿٩٢﴾ فَرَاغَ عَلَيْهِمْ ضَرْبًا بِالْيَمِينِ ﴿٩٣﴾ فَأَقْبَلُوا إِلَيْهِ يَزِفُّونَ ﴿٩٤﴾ قَالَ أَتَعْبُدُونَ مَا تَنْحِتُونَ ﴿٩٥﴾ وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾ قَالُوا ابْنُوا لَهُ بُنْيَانًا فَأَلْقُوهُ فِي الْجَحِيمِ ﴿٩٧﴾ فَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَسْفَلِينَ ﴿٩٨﴾

88. Derken yıldızlara bir defa baktı da,

89. "Muhakkak ben hastayım" dedi.

90. Ondan yüz çevirip uzaklaştılar.

91. Sonra gizlice putlarına varıp: "Yemez misiniz?" dedi.

92. Size ne oldu ki konuşmuyorsunuz?

93. Sonra sağ eli ile gizlice vurdu.

94. Hızlıca ona geldiler.

95. "Siz elinizle yonttuğunuz şeylere mi tapıyorsunuz" dedi.

96. Halbuki sizi de, yapıp ettiklerinizi de Allah yaratmıştır.

97. Dediler ki: "Onun için bir bina yapın, sonra da onu alevli ateşin içine atın."

98. Ona kötülük yapmak istediler. Biz de onları en aşağılıklar kıldık.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

İbrâhim (a.s)'ın kavmine bu sözleri söylemesinin sebebi bayramları için çıkıp gittiklerinde kendisinin şehirde kalması içindi. Çünkü onların yakın zamanda olacak bayramları için çıkıp gitmeleri yaklaşmıştı. İlahlarıyla birlikte baş başa kalarak putlarını kırmak istemişti. O da kendilerine özü itibariyle gerçek olan bir söz söyledi. Onlar onun bu sözünden kendi inançlarına göre hasta olduğunu anladılar. *"Ondan yüz çevirip uzaklaştılar."* Katâde dedi ki: Araplar düşünen bir kimse hakkında "yıldızlara baktı" tabirini kullanırlar. Katâde onun semaya kendilerini oyalayacak bir şekilde düşünerek baktığını kastetmektedir. Bunun üzerine: *"Muhakkak ben hastayım"* yani zayıf düştüm, dedi.

[5712] Burada İbn Cerîr'in rivayet ettiği hadise gelince: Ebû Hureyre'den rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"İbrâhim (a.s) yalnız üç tane yalan söylemiştir. Bunların ikisi Allah içindi. (Bu iki yalanın birisi): "Muhakkak ben hastayım" sözüdür, diğeri ise: "Hayır, bunu onların bu büyükleri yapmıştır"* (Enbiyâ, 63) *sözüdür. Öteki yalanı da Sare hakkında: Benim kız kardeşimdir, demesidir."*[1]

İbn Cerîr'in naklettiği bu hadis Sahihlerde ve sünenlerde değişik yollardan tahriç edilmiştir ama bu(nlar) yapanın kendisinden dolayı kınanacağı gerçek yalan türünden değildir. Asla ve asla! Bunlar hakkında mecazi olarak yalan tabirini kullanmıştır. Aslında bu sözler şer'i ve dini bir maksat dolayısıyla tarizli (kinayeli) söz söylemek türündendir. Nitekim hadis-i şerifte şöyle buyurulmaktadır:

[5713] *"Şüphesiz tarizlerde (üstü kapalı ifadelerde, kinayeli sözlerde) yalandan kurtulmak için bir genişlik vardır."*[2]

[5714] İbn Ebî Hâtim dedi ki: Bize babam tahdis etti, Ebû Said (el-Hudri) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), İbrâhim (a.s)'ın söylemiş olduğu üç söz hakkında şöyle buyurmuştur: *"O, söylediği bu sözlerin her birisini mutlaka yüce Allah'ın dininde helal olarak söylemiştir. "Muhakkak ben hastayım dedi." Yine: "Hayır, onu şu büyükleri yaptı" dedi. Krala da karısını elinden almak isteyince "o benim kız kardeşimdir" dedi."*[3]

---

1 Sahih bir hadistir. Taberî, 29443'te Buhârî ve Müslim'in şartına uygun bir senet ile rivayet etmiştir. Daha önce geçmişti.

2 Buna dair değerlendirmeler daha önceden geçmiş bulunmaktadır.

3 Senedinde Ali b. Zeyd vardır ki o zayıf bir ravidir demektedir.

Scanned with CamScanner

Süfyân "muhakkak ben hastayım" buyruğu hakkında ben vebalıyım demek istemiştir. Onlar vebalıdan kaçıyorlardı, o da onların ilahlarıyla beraber baş başa kalmak istemişti diye açıklamıştır.

Avfî de İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'dan yüce Allah'ın: *"Derken yıldızlara bir defa baktı da: Muhakkak ben hastayım, dedi"* buyruğu hakkında şöyle dediğini nakletti: O puthanelerinde iken ona dışarı çık, dediler. Kendisi ben vebalıyım demişti. Vebadan korktukları için onu orada bıraktılar.

Katâde de Said b. el-Müseyyeb'den şöyle dediğini nakletti: Yeni doğan bir yıldız görünce: *"Muhakkak ben hastayım"* diyerek Allah'ın Nebîsi, Allah'ın dini için onlara karşı bir tedbir yoluna başvurmuş oldu ve bu maksatla: *"Muhakkak ben hastayım, dedi."*

Başkaları da şöyle açıklamışlardır: *"Muhakkak ben hastayım, dedi"* buyruğu gelecekte karşı karşıya kalacağı ölüm hastalığını kastetmek anlamındadır. Bir diğer açıklamaya göre o: *"Muhakkak ben hastayım"* sözleri ile sizin yüce Allah'tan başka putlara ibadet etmenizden ötürü kalbim hastadır, demek istemiştir.

Hasan-ı Basrî dedi ki: İbrâhim kavmi bayramlarını yapmak üzere dışarı çıkıp gittiler. Onu da beraber çıkarmak istemişlerdi. O da sırtüstü yattı ve: *"Muhakkak ben hastayım"* deyip, semaya bakmaya başladı. Onlar çıkıp gidince o da onların ilahlarına (putlarına) varıp onları kırmaya başladı. Bunu İbn Ebî Hâtim rivayet etmiştir.

İşte bunun için de yüce Allah: *"Ondan yüz çevirip, uzaklaştılar."* Yani bayram yapmaya gittiler buyurmaktadır.

"Sonra gizlice putlarına varıp" yani kavmi çıkıp gidince o da hızlıca ve gizlice o putların yanına gitti *"yemez misiniz, dedi."* Çünkü putlarının önüne yemek koymuşlardı. Böylelikle onlara yaklaşarak yemeklerine bereket ihsan etmeleri amacını gütmüşlerdi.

Süddî dedi ki: İbrâhim (a.s) ilahlarının evine (puthanelerine) girdi. Onları pek büyük bir salona yerleştirmiş olduklarını, salonun kapısının tam karşısında ise büyükçe bir put bulunduğunu, onun yanında ondan daha küçük bir put olduğunu, putların yan yana dizildiklerini, her bir putun yanında kendisinden daha küçük bir başka putun bulunduğunu ve salonun kapısına varıncaya kadar bunun böyle sürüp gittiğini gördü. Yine onların putların önüne

Scanned with CamScanner

birtakım yemekler koyduklarını gördü. Bizler dönünce ilahlarımız bu yemeklerimize bereket vermiş olacaklar, o zaman biz de bunları yeriz, düşüncesiyle bunu yapmışlardı. İbrâhim (a.s) putların önündeki yemekleri görünce: *"Yemek yemez misiniz? Size ne oldu ki konuşmuyorsunuz?"* dedi.

"Sonra onlara sağ eli ile gizlice vurdu" buyruğu hakkında Ferrâ dedi ki: Yani onların üzerine gidip onlara sağ eliyle bir darbe indirdi. Katâde ve Cevherî de: Sağ eli ile vurarak üzerlerine gitti. Onlara sağıyla vurmasının sebebi, sağın daha güçlü ve daha etkileyici oluşundan dolayıdır. Bu sebeple ona dönerler, başvururlar diye büyük bir put dışında onların hepsini ufaladı. Daha önce Enbiyâ sûresinde bunun tefsiri geçtiği gibi.

Yüce Allah'ın buradaki *"hızlıca ona geldiler"* buyruğunu Mücâhid ve başkaları: Süratle yanına geldiler diye açıklamışlardır.

Bu kıssa burada kısa anlatılmıştır. Enbiyâ sûresinde ise geniş anlatılmıştır. Onlar geri döndüklerinde bu işi kimin yaptığını derhal anlamadılar. Sonunda işi açığa çıkartıp, bilgi toplayınca bu işi yapanın İbrâhim (a.s) olduğunu kesin olarak anladılar. Ona neden böyle yaptığını sorup, sitem etmek üzere geldiklerinde kendisi onları azarlayıp, ayıplamaya koyuldu ve: *"Siz elinizle yonttuğunuz şeylere mi tapıyorsunuz"* dedi. Yani sizler kendi ellerinizle yontup, bu hale koyduğunuz putlara nasıl Allah'ı bırakıp ibadet edebilirsiniz?

"Halbuki sizi de, yapıp ettiklerinizi de Allah yaratmıştır" buyruğunda geçen (ما) edatının mastar anlamını verme ihtimali vardır. Bu takdirde ifade Allah sizi de, sizin amelinizi de (yaptıklarınızı da) yaratmıştır, demek olur. Bunun (الذي) anlamında olma ihtimali de vardır. O takdirde ifade, Allah hem sizi, hem de sizin yaptığınız şeyi, işlediğiniz amelinizi yaratmıştır, demek olur. Bu açıklamaların her biri de diğerini ihtiva eden bir anlamdadır, ama birinci açıklama daha açıktır.

[5715] Çünkü Buhârî'nin "Ef'alu'l-İbad" bölümünde Ali b. el-Medini'den, o Mervan b. Muâviye'den, o Ebû Mâlik'den, o Rib'i b. Hiraş'dan, o Huzeyfe'den merfu olarak (Nebî -s.a.v-'in şöyle buyurduğunu) nakletmektedir: *"Şüphesiz Allah her bir sanat sahibini de, onun sanatını da (yaptığı eserini de) yapar."*[4]

4 Buhârî, Halk-u Ef'ali'l-İbad, 117; İbn Ebî Asım, es-Sünne, 358; Hakim, Müstedrek, I, 31; Beyhakî, Sıfat, 37. Senedi sahihtir, ravileri sikadırlar.

Scanned with CamScanner

Bazıları da *"halbuki sizi de, yapıp ettiklerinizi de Allah yaratmıştır"* buyruğunu... diye okumuşlardır.[5]

İşte o vakit onlara karşı delil ortaya konulunca bu sefer onu zulüm ve baskı ile yakalama yoluna gittiler ve şöyle dediler: *"Onun için bir bina yapın, sonra da onu alevli ateşin içine atın."*

Sonra da Enbiyâ (hepsine salât ve selam olsun) sûresinde anlatıldığı şekilde yaptıklarını yaptılar, Allah da onu ateşten kurtardığı gibi, onu kendilerine karşı üstün kıldı, delilini yüceltti ve delili muzaffer oldu. Bundan dolayı yüce Allah: *"Ona kötülük yapmak istediler, biz de onları en aşağılar kıldık"* buyurmaktadır.

Selâm Olsun İbrâhim'e:

وَقَالَ إِنِّي ذَاهِبٌ إِلَى رَبِّي سَيَهْدِينِ ﴿٩٩﴾ رَبِّ هَبْ لِي مِنَ
الصَّالِحِينَ ﴿١٠٠﴾ فَبَشَّرْنَاهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ ﴿١٠١﴾ فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ
السَّعْيَ قَالَ يَا بُنَيَّ إِنِّي أَرَى فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ فَانْظُرْ مَاذَا
تَرَى ۚ قَالَ يَا أَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ ۖ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ
﴿١٠٢﴾ فَلَمَّا أَسْلَمَا وَتَلَّهُ لِلْجَبِينِ ﴿١٠٣﴾ وَنَادَيْنَاهُ أَنْ يَا إِبْرَاهِيمُ
﴿١٠٤﴾ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّؤْيَا ۚ إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٠٥﴾
إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ الْبَلَاءُ الْمُبِينُ ﴿١٠٦﴾ وَفَدَيْنَاهُ بِذِبْحٍ عَظِيمٍ ﴿١٠٧﴾
وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ﴿١٠٨﴾ سَلَامٌ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ ﴿١٠٩﴾
كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١١٠﴾ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١١﴾
وَبَشَّرْنَاهُ بِإِسْحَٰقَ نَبِيًّا مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١١٢﴾ وَبَارَكْنَا عَلَيْهِ وَعَلَىٰ
إِسْحَٰقَ ۚ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِمَا مُحْسِنٌ وَظَالِمٌ لِنَفْسِهِ مُبِينٌ ﴿١١٣﴾

5 Ancak ne İbn Kesir tefsirinde, ne de başvurduğumuz diğer kaynaklarda bu âyet-i kerimede kıraat farkına değinen hiçbir bilgi bulamadık. (Çeviren)

Scanned with CamScanner

99. Dedi ki: "Ben Rabbime gidiciyim, pek yakında beni doğru yola iletecektir."

100. Rabbim bana salihlerden bağışla.

101. Biz de ona itaatkâr bir oğul müjdesini verdik.

102. Ne zaman ki o babasının yanı sıra yürümeye başlayınca dedi ki: "Oğulcağızım, gerçekten ben rüyamda seni boğazladığımı görüyorum. Bak, artık sen ne düşünürsün?" Dedi ki: "Babacığım, emrolunduğun şeyi yap. İnşallah beni sabredenlerden bulacaksın."

103. Böylece ikisi de teslim olup, onu alnı üzere yıkınca;

104. Biz ona: "Ey İbrâhim" diye seslendik.

105. Rüyanı gerçekleştirdin. Muhakkak biz ihsan edicileri böyle mükâfatlandırırız.

106. Muhakkak bu apaçık bir imtihandı.

107. Biz de ona büyük bir kurbanlıkla fidye verdik.

108. Sonra gelenler arasında ona (güzel bir övgü) bıraktık.

109. İbrâhim'e selam olsun!

110. İhsan edicileri böyle mükâfatlandırırız.

111. Muhakkak o iman eden kullarımızdandı.

112. Ve ona salihlerden bir nebî olmak üzere İshâk'ı müjdeledik.

113. Onu ve İshâk'ı mübarek kıldık. O ikisinin soyundan da ihsan edici de vardır, nefsine apaçık zulmedici de vardır.

Tefsiri:

Yüce Allah, halili İbrâhim (a.s) hakkında haber vererek buyuruyor ki: Allah kavmine karşı ona yardım edip de bunca büyük delillere, mucizelere tanık olduktan sonra iman edeceklerinden ümit kesince aralarından hicret etti. *"Dedi ki: Ben Rabbime gidiciyim. Pek yakında beni doğru yola iletecektir. Rabbim bana salihlerden bağışla."* Yani yanlarından ayrılıp, kendilerinden uzaklaştığı kavminin ve aşiretinin yerine itaatkâr çocuklar bağışla.

"Biz de ona itaatkâr bir oğul müjdesini verdik." Bu oğul, İsmail (a.s)'dır. Çünkü o İbrâhim (a.s)'a müjdesi verilen ilk evladıdır. Müslümanların da, ki-

Scanned with CamScanner

tap ehlinin de ittifakı ile İshâk'tan yaşça büyüktür. Hatta onların kitaplarındaki açık ifadelere göre İsmail doğduğunda İbrâhim (a.s) seksen altı yaşında idi. İshâk doğduğunda ise İbrâhim (a.s) doksan dokuz yaşında idi. Yine onlardaki bilgilere göre yüce Allah İbrâhim'e biricik oğlunu kesmesini emir etmişti. Bir başka nüshasında ise ilk evladını kesmesini emrettiği belirtilmektedir.

İşte onlar burada yalan ve iftira olarak "İshâk" adını kendileri ilave etmişlerdir. Bu ise kitaplarındaki açık naslara (ifadelere) muhalif olduğundan dolayı doğru olamaz. Onların "İshâk" adını ilave etmelerinin sebebi onun kendi ataları olması, İsmail'in de Arapların atası olmasıdır. Bundan dolayı onları kıskandılar. Bu sebeple böyle bir fazlalığı ekleyip, "senin biricik evladın" ibaresini ise yanında başkası bulunmayan çocuğun anlamında tahrif etmişlerdir. Çünkü İsmail'i annesi ile birlikte Mekke'ye götürmüştü. Bu ise oldukça batıl bir tevil ve bir tahriftir çünkü "senin biricik evladın" ibaresi ancak onun dışında hiçbir evladı olmayan kimse için kullanılır. Aynı zamanda ilk evladın kendisinden sonra doğan diğer çocuklara göre sahip olmadıkları üstün bir değeri vardır. Bundan dolayı bu evladın kesilmesinin emredilmesi sınanma ve deneme hususunda daha ileri bir konumdur.

İlim ehli bir topluluk da kesilmesi emredilen kişinin İshâk olduğu kanaatindedir. Bu, seleften bir gruptan da nakledilmiştir. Hatta bazı sahabelerden dahi bu kanaat nakledilmiş bulunmaktadır ama bu ne kitapta, ne de sünnette yer alan bir görüştür. Ben bunun ancak kitap ehli âlimlerinden ve herhangi bir delil aranmaksızın doğru olduğu kabul edilerek alındığı kanaatindeyim. İşte yüce Allah'ın kitabı, kesilmesi emredilenin İsmail (a.s) olduğuna tanıklık etmekte ve bunu göstermektedir. Çünkü Allah'ın kitabı itaatkâr oğlun doğum müjdesini söz konusu ettiği gibi, kesilmesi emredilenin o olduğunu da zikretmiş, bundan sonra ise: *"Ve ona salihlerden bir peygamber olmak üzere İshâk'ı müjdeledik"* buyurmuştur. Ayrıca melekler İbrâhim (a.s)'a İshâk'ın doğacağı müjdesini verdiklerinde: *"Biz sana çok bilgili bir oğul müjdeliyoruz."* (Hicr, 53) demişlerdi. Yine yüce Rabbimiz: *"Biz de ona (İbrâhim'in zevcesine) İshâk'ı ve İshâk'ın ardından Yakûb'u müjdeledik."* (Hûd, 71) buyurmaktadır.

Yani her ikisi de hayatta iken kendilerine Yakûb adı verilecek bir çocuk doğacağı ve onun zürriyetinin ve soyunun olacağı müjdesi verildi. Biz orada bundan sonra böyle bir evladın küçük yaşta kesilmesinin emredilmesinin uygun olmayacağına dair açıklamalarımızı da kaydetmiş idik. Çünkü yüce Allah

Scanned with CamScanner

onlara soyunun devam edeceği ve onun neslinin olacağı müjdesini vermişti. Bu müjde verildikten sonra küçük yaşta kesilmesinin emrinin verilmesi nasıl mümkün olabilir? Burada da İsmail itaatkâr (halim) olmakla nitelendirilmektedir. Çünkü bu şekilde nitelendirilmesi burada anlatılacaklara uygundur.

"Ne zaman ki o babasının yanı sıra yürümeye başlayınca" buyruğu da yaşı büyüyüp, gelişince babasıyla gidip gelmeye başlayınca demektir. İbrâhim (a.s) da "Fârân" topraklarında oğlunun ve oğlunun annesinin halini görmek üzere her zaman gider, onların durumlarını yoluna koyardı. Onun oraya buraya binerek hızlıca gittiği de zikredilmektedir. Allah en iyi bilendir.

İbn Abbâs, Mücâhid, İkrime, Said b. Cubeyr, Atâ el-Horasânî, Zeyd b. Eslem ve başkalarından rivayete göre "ne zaman ki o babasının yanı sıra yürümeye başlayınca" buyruğunun: Gençlik yaşına varıp, erkekler arasında sayılmaya başlayıp, babasının da yapabildiği gidip gelmeyi, işi yapabilecek hale gelince demektir.

"Ne zaman ki o babasının yanı sıra yürümeye başlayınca dedi ki: Oğulcağızım, gerçekten ben rüyamda seni boğazladığımı görüyorum. Bak, artık sen ne düşünürsün? Dedi ki: Babacığım emrolunduğun şeyi yap. İnşallah beni sabredenlerden bulacaksın." Ubeyd b. Umeyr: Nebîlerin gördükleri rüya bir vahiydir, dedi sonra şu âyeti okudu: *"Dedi ki: Oğulcağızım, gerçekten ben rüyamda seni boğazladığımı görüyorum. Bak, artık sen ne düşünürsün, dedi."*

[5716] İbn Ebî Hâtim dedi ki: İbn Abbâs dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Nebîlerin uykuda gördükleri rüya bir vahiydir."*[6] Bu ifade bu yoldan Kütüb-i Sitte'den herhangi birisinde yer almamaktadır.

İbrâhim (a.s)'ın oğluna bunu bildirmesinin sebebi bu işin ona daha kolay gelmesi, küçüklüğünden beri Allah'a ve babasına olan itaati hususundaki sabrını, metanetini, azim ve kararlılığını denemek istemesi idi.

6 Simak b. Harb'den dolayı senedi zayıftır. O doğru sözlü olmakla birlikte ömrünün sonlarında hafızası karışmıştır. Bundan dolayı Sevrî, Şu'be ve başkaları zayıf olduğunu söylemişlerdir. Ayrıca onun özel olarak İkrime'den naklettiği rivayetleri de muzdariptir. Tercih edilen bu sözün İbn Abbâs'ın mevkuf sözü olduğudur. Katâde'ye mevkuf olarak da zikredilmiştir. Taberî 29477'de senediyle bunu zikretmiştir. Aynı zamanda 29478'de de Ubeyd b. Umeyr'den ona mevkuf olarak da rivayet etmiştir. Sahih olan da budur. Hakim, II, 431'de İbn Abbâs'tan mevkuf olarak senedini kaydetmiş, Buhârî ve Müslim'in şartına göre sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de ona muvafakat etmiştir.

Scanned with CamScanner

"Babacığım emrolunduğun şeyi yap." Yani Allah'ın sana verdiği beni kesme emrini yerine getir. *"İnşallah beni sabredenlerden bulacaksın."* Yani ben sabredeceğim ve bunun mükâfatını aziz ve celil olan Allah'tan bekleyeceğim. Gerçekten de verdiği sözünde durmuştur. -Allah'ın salât ve selamları ona- Bundan dolayı da yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Kitapta İsmail'i de an. O sözünde durandı, rasûl bir nebî idi. O ehline namazı ve zekâtı emrederdi ve o Rabbi katında makbul bir kimse idi."* (Meryem, 54-55)

Yüce Allah buyurdu ki: *"Böylece her ikisi de teslim olup, onu alnı üzere yıkınca"* yani her ikisi de teşehhüd getirince İbrâhim oğlunu kesmek için, baba da ölüm için şahadet getirince demektir. "İkisi de teslim olup" buyruğunun her ikisi de Allah'ın emrine teslimiyet gösterip, boyun eğince anlamında olduğu da söylenmiştir. İbrâhim Rabbinin emrini yerine getirince, İsmail de Allah'a ve babasına itaat edince anlamındadır. Bu açıklamayı Mücâhid, İkrime, Süddî, Katâde, İbn İshâk ve başkaları yapmış bulunmaktadır.

"Onu alnı üzere yıkınca" buyruğu da şu demektir: Onu ensesi tarafından kesip, kendisine daha kolay gelmesi için keserken de yüzünü görmemek üzere yüzü üzere yıkınca demektir. İbn Abbâs, Mücâhid, Said b. Cubeyr, Dahhâk ve Katâde de: *"Onu alnı üzere yıkınca"* yüzü üzere yatırınca diye açıklamışlardır.

İmam Ahmed dedi ki: İbn Abbâs dedi ki: İbrâhim (a.s)'a hac için yapılması gereken amelleri (menasik) yapmakla emrolununca say yerinde şeytan karşısına çıktı. Şeytan onunla yarıştı, İbrâhim onu geçti. Sonra Cebrâil (a.s) onu alıp Akabe cemresine götürdü. Şeytan karşısına çıktı, ona yedi tane küçük taş attı ve o da gitti. Sonra orta cemrenin yanında yine karşısına çıkınca ona bir daha küçük yedi taş attı sonra onu (İsmail'i) alnı üzere yıktı. İsmail'in üzerinde beyaz bir gömlek vardı. Babasına: Babacığım beni kendisiyle kefenleyeceğin başka bir elbisem yok dedi. Bu sebeple onu üzerimden çıkart ki beni onunla kefenlersin. Üzerinden gömleğini çıkarmak isteyince, arkasından ona: *"Ey İbrâhim rüyanı gerçekleştirdin"* diye seslenildi. İbrâhim dönüp baktığında iri gözlü, beyaz bir koç gördü. İbn Abbâs dedi ki: Ben (kurbanlık kesmek isterken) o türden koçları bulup, kesmeye çalıştığımız zamanları gördüm. Sonra (İbn Abbâs) hac menasiki ile ilgili hadisin tamamını uzun uzadıya zikretti.

Scanned with CamScanner

Sonra bu hadisi yine uzun uzadıya Ahmed, Yunus'tan, o Hammad b. Seleme'den, o Atâ b. es-Saib'den, o Said b. Cubeyr'den, o İbn Abbâs'tan diyerek hadisi buna yakın olarak zikretti. Ancak o rivayetinde (İsmail yerine) "İshâk" dedi. Buna göre İbn Abbâs'tan kesilmek istenen kişinin kimliği hakkında iki rivayet gelmiş bulunmaktadır ama ondan daha kuvvetli olarak gelen rivayet yüce Allah'ın izniyle birazdan açıklaması geleceği üzere İsmail (a.s)'dır.

Muhammed b. İshâk, el-Hasan b. Dinar'dan, o Katâde'den, o Câfer b. Iyas'tan, o İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'dan yüce Allah'ın: *"Biz de ona büyük bir kurbanlıkla fidye verdik"* buyruğu hakkında şöyle dediğini nakletti: Daha önce cennette kırk yıl otlamış bir koç onun yanına çıkageldi. İbrâhim oğlunu gönderdi, o da koçun arkasından gitti. Koç onu birinci cemrenin yanına çıkardı. Ona yedi küçük taş attı sonra yine orada koçu elinden kaçırdı. Orta cemreye geldi, cemrenin yakınına çıktı. Orada da yine ona yedi taş attıktan sonra elinden kurtuldu ve büyük cemrenin yanında ona yetişti. Orada da ona yedi tane küçük taş attı ve cemrenin yakınından onu çıkardı. Sonra koçu alıp Mina'da kurban kesim yerine getirdi. İbn Abbâs'ın nefsi elinde olana yemin ederim ki İslam'ın ilk dönemlerinde koçun başı iki boynuzundan Kâbe'nin oluğuna kurumuş haliyle asılı bulunuyordu.

[5717] Abdurrezzak dedi ki: Bize Ma'mer, Zührî'den haber verdi. O Kâsım'dan şöyle dediğini nakletti: Ebû Hureyre ve Ka'b bir araya geldi. Ebû Hureyre, Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den hadis nakletmeye, Ka'b da kitaplardan nakiller yapmaya başladı. Ebû Hureyre dedi ki: Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz her bir nebînin kabul edilen bir duası vardır. Ben yapacağım bu duayı kıyâmet gününde ümmetime şefaat için sakladım."* Ka'b ona: Bunu bizzat sen Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den dinledin mi dedi. Ebû Hureyre evet dedi. Ka'b: Anam babam sana feda olsun -yahut anam babam ona feda olsun dedi.- Ben sana İbrâhim (a.s)'a dair haber vermeyeyim mi? O, oğlu İshâk'ı kesmeyi rüyasında görünce şeytan: Eğer bunları ben bu vesile ile fitneye düşüremeyecek olursam ebediyen onları fitneye düşüremeyeceğim, dedi. İbrâhim kesmek maksadıyla oğlunu alıp çıktı. Şeytan da gidip Sare'nin yanına girdi ve İbrâhim oğlunu nereye götürdü, dedi. O: Bir ihtiyacını görmek için onunla gitti dedi. Şeytan: Hayır, herhangi

Scanned with CamScanner

bir ihtiyacı için onu alıp götürmedi. Onu kesmek üzere götürdü, dedi. Sare: Onu niye kessin ki, dedi. Şeytan: Rabbinin kendisine böyle bir emir verdiğini söylüyor dedi. Sare: Rabbine itaat etmekle güzel bir iş yapıyor, dedi.

Bu sefer şeytan onların arkasından gitti. Çocuğa: Baban seni nereye götürüyor dedi. Oğlu, bir ihtiyacını görmek için dedi. Şeytan: O seni bir ihtiyacını görmek için götürmüyor, seni kesmek için götürüyor dedi. İshâk: Beni niye kessin ki dedi. Şeytan: Rabbinin kendisine bunu emrettiğini söylüyor dedi. İshâk: Allah'a yemin olsun ki eğer Allah ona bu işi emrettiyse mutlaka o emri yapmalıdır dedi. Bu sefer şeytan ondan da ümidini kesip, İbrâhim'in yanına gitti. Erkenden oğlunu nereye götürüyorsun dedi. O: Bir işim var dedi. Şeytan: Sen onu bir iş için alıp götürmüyorsun, sen onu kesmek için götürüyorsun, dedi. İbrâhim: Onu niye keseyim ki deyince, şeytan: Rabbinin sana bunu emrettiğini söylüyorsun dedi. İbrâhim: Allah'a yemin ederim eğer Allah bana böyle bir emir verdiyse mutlaka onu yapacağım dedi. Ka'b: Şeytan bu sefer kendisine itaat edileceğinden ümidini keserek onu bırakıp gitti.[7]

Bunu İbn Cerîr de Yunus'dan, o İbn Vehb'den, o Yunus b. Yezîd'den, o İbn Şihab'dan, o Amr b. Ebî Sûfyân b. Useyd b. Cariye es-Sakafi'den kendisine haber verdiğine göre Ka'b, Ebû Hureyre'ye dedi ki... diyerek hadisi uzun uzadıya zikretti. Sonunda da şunları söyledi: Yüce Allah da İshâk'a: Ben sana, senden kabul edeceğim bir dua (hakkı) verdim dedi. İshâk dedi ki: Allah'ım! Ben sana duamı kabul etmen için dua ediyorum. Öncekilerden de, sonrakilerden de hangi kul senin huzuruna hiçbir şeyi sana ortak koşmaksızın çıkarsa onu cennete koy.

[5718] İbn Ebî Hâtim dedi ki: Ebû Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz şanı yüce ve mübarek olan Allah beni ümmetimin yarısına günahlarını bağışlamak ile şefaatimi sonraya saklamam arasında bir seçim yapmakta serbest bıraktı. Ben de şefaatimi (sonraya bırakmayı) tercih ettim, ümmetim için daha genel kapsamlı olacağını ümit ediyorum. Şayet o salih kul (İshâk) benden önce o duayı yapmamış olsaydı ben de bu dünyada duamı yapardım. Allah İshâk'ın kesilmez sıkıntısını giderince ona: Ey İshâk, dile, sana dilediğin verilecek, denildi. O da şöyle dedi:*

7 Sahihtir. Bunu Abdurrezzak, Mûsânnef, 20864; Tefsir, 2530'da rivayet etmiş. Ravileri Buhârî ve Müslim'in ravileridir.

Scanned with CamScanner

Ben de nefsim elinde olana yemin ediyorum ki şeytanın dürtmelerinden önce davranıp, o duamı yapacağım. Allah'ım! Sana hiçbir şeyi ortak koşmaksızın ölen herkese günahlarını mağfiret buyur ve onu cennete koy."[8]

Bu garip, münker bir hadistir. Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem ise hadisi zayıf bir ravidir. Ayrıca hadiste müdrec bir fazlalığın olacağından da korkuyorum. O da: "Yüce Allah İshâk'ın sıkıntısını giderince..." ifadesi ve devamıdır. Allah en iyi bilendir.

Bu rivayet mahfuz olsa dahi daha doğru görülen anlatımın "İsmail" ile ilgili olmasıdır. Daha önce geçtiği gibi onlar (Yahudiler) kıskançlıklarından ötürü İsmail adını İshâk diye tahrif etmişlerdir. Yoksa hac ibadetinin menasiki ve kurban kesim yeri olan Mina hep Mekke toprakları içerisindedir. Yani İshâk'ın değil, İsmail'in olduğu yerlerdedir çünkü İshâk, Şam topraklarından Kenan diyarında idi.

"Biz ona: Ey İbrâhim diye seslendik. Rüyanı gerçekleştirdin" buyruğuna gelince: Çocuğunu kesmek için yatırmak sûretiyle rüyandan arzu edilen maksat gerçekleşmiş oldu.

Süddî ve başkalarının naklettiklerine göre, o bıçağı İsmail'in boynu üzerinden geçirmiş fakat bıçak hiçbir şey kesmemiştir. Aksine onunla bıçak arasına bakırdan bir parça engel olmuş ve o vakit de İbrâhim (a.s)'a: "Rüyanı gerçekleştirdin" diye seslenilmiştir.

Yüce Allah'ın: *"Muhakkak biz ihsan edicileri böyle mükâfatlandırırız"* buyruğu da şu demektir: İşte biz hoşlanılmayan hallerde ve zorluk ve sıkıntılarda bize itaat edenlerden sıkıntıları böyle gideririz ve onlara içinde bulundukları hallerden bir kurtuluş ve bir çıkış yolu gösteririz. Yüce Allah'ın şu buyruklarında dile getirildiği gibi: *"Kim Allah'tan korkarsa ona bir çıkış yolu ihsan eder ve ona ummadığı bir yerden rızık verir. Kim Allah'a tevekkül ederse O kendisine yeter. Şüphesiz ki Allah emrini yerine getirendir. Allah her şey için bir kader tayin etmiştir."* (Talâk, 2-3)

---

8 Oldukça zayıftır. Senedinde Abdurrahman b. Zeyd vardır ki musannıf zayıf olduğunu belirtmiştir. O da çok zayıf bir ravidir. Yahyâ onun hakkında o bir şey değildir derken, Buhârî: Ali İbnu'l-Medini Abdurrahman b. Zeyd oldukça zayıftır demiştir demektedir. Mizan, 4868. Diğer taraftan İbn Kesir'in -yüce Allah'ın rahmeti üzerine olsun- de zikrettiği gibi metin münkerdir. suyûtî, ed-Durru'l-Mensur, V, 531'de zayıftır demekle yetinmiştir.

Scanned with CamScanner

Bu âyet-i kerimeyi ve bu kıssayı usul âlimlerinden bir topluluk fiilin işlenme imkânı bulunmadan önce neshin sahih olacağına delil göstermişlerdir. Bu kanaatleriyle onlar Mutezile'nin bir kesimine muhalefet etmiş olmaktadırlar. Bunun bu hususa delaleti ise gayet açıktır çünkü yüce Allah İbrâhim'e oğlunu kesmeyi teşri buyurduktan sonra bu hükmü ondan kaldırmış (nesh etmiş) bunun yerine fidye olarak kurbanı kesmesini emretmiştir. Bunun önce teşri buyurulmasından maksat ise oğlunu kesmeye ve buna dair kesin karar vermeye sabrından ötürü İbrâhim el-Halil'e mükâfat ve sevap vermektir. Bunun için de yüce Allah: *"Muhakkak bu apaçık bir imtihandır"* buyurmaktadır. Yani bu açık seçik, belirgin bir sınama idi. Çünkü ona çocuğu kesmesi emredilir edilmez, o da Allah'ın emrine teslimiyet göstererek, ona itaate boyun eğerek çabucak harekete geçmiştir. Bundan ötürü yüce Allah: *"Ve ahdini tastamam yerine getiren İbrâhim"* (Necm, 37) buyurmaktadır.

Yüce Allah'ın: *"Biz de ona büyük bir kurbanlıkla fidye verdik"* buyruğu hakkında Süfyân-ı Sevrî, Câbir el-Cu'fi'den, o Ebu't-Tufeyl'den, o Ali (radıyallâhu anh)'dan *"biz ona büyük bir kurbanlıkla fidye verdik"* buyruğu hakkında şöyle dediğini nakletmektedir: Beyaz, iri gözlü, boynuzlu bir koç fidye vardık. Bu koç bir Arabistan kirazı ağacına bağlanmıştı.

Ebu't-Tufeyl dedi ki: Koçu Sebir dağında bir Arabistan kirazı ağacına bağlı olarak buldular. Yine Sevrî, Abdullah b. Osman b. Huseyn'den, o Said b. Cubeyr'den, o İbn Abbâs'tan şöyle dediğini nakletti: Bu, cennette kırk yıl süreyle otlamış bir koçtu.

İbn Ebî Hâtim dedi ki: İbn Abbâs dedi ki: Mina'da Sebir dağının dibinde bulunan kaya İbrâhim'in oğlunun fidyesi olan koçu üzerinde kestiği kayadır. Meleyen, boynuzlu, iri gözlü bir koç Sebir dağından üzerlerine geldi. Bu koç ise Âdemoğlunun kurban olarak takdim edip de kendisinden kabul olunan koçudur. İshâk için fidye olarak verilinceye kadar saklanmıştı.

Said b. Cubeyr'den de şöyle dediği nakledilmektedir: Koç cennette Sebir dağı açılıp da oradan çıkıncaya kadar otlayıp durmuştu. Koçun üzerindeki tüyü kırmızı renkli idi.

Hasan-ı Basrî dedi ki: İbrâhim'in koçunun adı Cerîr idi.

İbn Cureyc dedi ki: Ubeyd b. Umeyr onu Makam(-ı İbrâhim)'da kesmiştir demiştir. Mücâhid ise onu Mina'da kurban kesim yerinde kesmiştir

Scanned with CamScanner

demektedir. Huşeym ise Seyyar'dan, o İkrime'den naklen dedi ki: İbn Abbâs kendisini keseceğine dair adakta bulunmuş olan bir kimseye yüz deve kesmesini emretmişti. Bundan sonra ise eğer ben ona bir koç kesmesine dair fetva vermiş olsaydım bir koç kesmesi ona yeterdi. Çünkü yüce Allah kitabında: *"Biz de ona büyük bir kurbanlıkla fidye verdik"* demiştir.

Çoğunluğun kabul ettiği sahih kanaate göre ona fidye olarak bir koç gönderilmiştir. Sevrî bir adamdan, o Ebû Sâlih'ten, o İbn Abbâs'tan yüce Allah'ın: "Biz de ona büyük bir kurbanlıkla fidye verdik" buyruğu hakkında şöyle dediğini nakletti: O bir dağ keçisi idi.

Muhammed b. İshâk da Amr b. Ubeyd'den, o el-Hasan'dan rivayet ettiğine göre şöyle derdi: İsmail'in fidyesi üzerine Sebir dağından indirilen bir dağ keçisinden başkası değildi.

[5719] İmam Ahmed dedi ki: Şeybe kızı Safiye dedi ki: Aile halkımızın tamamına doğum yaptırmış bir ebe olan Suleymoğullarından bir kadın bana şunu haber verdi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Osman b. Talha'ya haber gönderdi. -Bir seferinde de- şöyle dedi: Osman'a Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) seni neden çağırdı diye sordu. O dedi ki: Allah Rasûlü şöyle buyurdu: Ben Beytin içine girdiğim zaman o koçun boynuzlarını görmüştüm. Onları örtmeni emretmeyi unuttum. Onların üzerini ört çünkü Beytin içinde namaz kılanı meşgul edecek bir şey olmamalıdır.

(Ravilerden) Süfyân dedi ki: O koçun boynuzları Beyt yanıncaya kadar içinde asılı durmaya devam etti. Beyt yanınca onlar da yandı.[9]

Bu da İsmail (a.s)'ın boğazlanmak istendiğinin bir delilidir. Çünkü Kureyşliler İbrâhim (a.s)'ın fidye olarak kestiği koçun boynuzlarını Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Allah tarafından peygamber olarak gönderilinceye kadar sonrakiler, öncekilerden ardı arkasına gelen nesiller boyunca miras olarak devralmışlardır.

9 Ahmed, IV, 68, V, 380'de rivayet etmiş olup, ravileri sikadırlar. Bu rivayette hadisi rivayet eden kadının sahabiliği açıkça ifade edilmemiştir. Hadis belirtilen yerlerde İmam Ahmed tarafından bir başka yoldan da rivayet edilmiş olup, o rivayet yolunda Süfyân kızı Ümmü Umsan diye adı kaydedilmiş olup, o kadın sahabidir. Fakat senet Muhammed b. Abdurrahman zayıf olduğundan dolayı zayıftır. Ayrıca bu rivayette koçtan söz edilmemektedir. Sadece boynuzları söz konusu edilmiştir.

Scanned with CamScanner

Kesilmek İstenen Kimsenin Kim Olduğuna Dair Seleften Nakledilmiş Olan Rivayetlere Dair:

a- Kesilmek istenenin İshâk (a.s) olduğunu söyleyenler:

Hamza ez-Zeyyât, Ebû Meysere'den (r.h) şöyle dediğini nakletti: Yusuf (a.s) Melik'in yüzüne karşı şöyle dedi: Benimle yemek yemeyi arzu eder misin? Ben Allah'a yemin ederim ki Allah'ın nebîsi Yakûb'un oğlu Yusuf'um, o da Allah'ın halili İbrâhim'in oğlu, Allah'ın, kesilmesini emredip, yerine fidye gönderdiği İshâk'ın oğludur.

Sevrî, Ebû Sinan'dan, o İbn Ebî Huzeyl'den naklen dedi ki: Yusuf (a.s) krala böyle demiştir.

Yine Süfyân es-Sevrî, Zeyd b. Eslem'den, o Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr'den, o babasından şöyle dediğini nakletti: Mûsâ (a.s) dedi ki: Rabbim, dua edenler ey İbrâhim'in, İshâk'ın ve Yakûb'un ilâhı diyorlar. Niye böyle diyorlar? Allah şöyle buyurdu: "Şüphesiz İbrâhim her ne hususta bir tercihte bulunmak durumunda kalmışsa kesinlikle beni ona tercih etmiştir. İshâk da boğazlanmayı kabul ederek bana cömertçe canını feda edeceğini göstermiştir. Bunu yaptığına göre başka hususlarda elbette ki o daha cömerttir. Yakûb'a gelince, onun belasını arttırdıkça o benim hakkımda daha güzel zan besledi.

Şu'be, Ebû İshâk'tan, o Ebu'l-Ahvas'dan şöyle dediğini nakletti: İbn Mes'ud'un yanında bir adam: Ben filan oğlu filanım. Ben oldukça kerem sahibi kimselerin oğluyum, dedi. Bunun üzerine Abdullah (b. Mes'ud) dedi ki: O dediğin Yakûb'un oğlu Yusuf'tur. Onun babası ise Allah'ın halili İbrâhim'in oğlu ve Allah için kesilmek istenen İshâk'tır. Bu senet İbn Mes'ud'a kadar sahihtir.

Aynı şekilde İkrime de İbn Abbâs'tan kesilmek istenenin İshâk olduğunu rivayet etmiştir. İbn Abbâs'ın babası Abbâs'tan ve Ali b. Ebî Tâlib'den de bunun gibi rivayet nakledilmiştir.

İkrime, Said b. Cubeyr, Mücâhid, Şa'bî, Ubeyd b. Umeyr, Ebû Meysere, Zeyd b. Eslem, Abdullah b. Şakik, Zührî, el-Kâsım b. Ebî Bezze, Mekhul, Osman b. Hâdır, Süddî, Hasan, Katâde, Ebu'l-Huzeyl ve İbn Sabit de böyle demişlerdir. İbn Cerîr'in tercihi de budur. Onun Ka'b el-Ahbar'dan kesilmek istenenin İshâk olduğuna dair rivayeti de daha önce geçmiş bulunmaktadır.

Scanned with CamScanner

Aynı şekilde İbn İshâk da Abdullah b. Ebî Bekr'den, o Zührî'den, o Ebû Süfyân b. Alâ b. Cariye'den, o Ebû Hureyre'den, o Ka'b el-Ahbar'dan, o (kesilmek istenen kişi) İshâk'tır, dediğini nakletmişlerdir.

Bütün bu görüşler -Allah en iyi bilendir- tamamıyla Ka'b el-Ahbar'dan alınmıştır. O Ömer (radıyallâhu anh)'ın halifeliği döneminde Müslüman olunca Ömer (radıyallâhu anh)'a kitaplarından rivayet nakletmeye başladı. Bazen Ömer (radıyallâhu anh) onun rivayetlerini dinler idi. İnsanlar da bundan dolayı onun yanındaki bilgi ve rivayetleri dinlemeyi ruhsat olarak kabul ettiler. Ondan yarayan yaramayan rivayetleri aldılar ama Cenab-ı Allah'a hamdolsun ki bu ümmetin onun yanındaki tek bir harfe dahi bir ihtiyacı yoktur.

Beğavî, kesilmek istenen kişinin İshâk olduğu şeklindeki bu görüşü Ömer, Ali, İbn Mes'ud ve Abbâs (radıyallâhu anh)'dan, tabiin arasından Ka'b el-Ahbar'dan, Said b. Cubeyr, Katâde, Mesruk, İkrime, Mukâtil, Atâ, Zührî ve Süddî'den nakletmiş bulunmakta ve şunları söylemektedir: Aynı zamanda bu İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'dan nakledilmiş iki rivayetten birisidir. Bu hususta bir hadis de varid olmuş bulunmaktadır ki eğer sabit olsaydı baş göz üstüne deyip o doğrultuda kanaatimizi belirtirdik, ama senedi sahih değildir.

[5720] İbn Cerîr dedi ki: el-Abbâs b. Abdulmuttalib Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den söz konusu ettiği bir hadisin kapsamı içerisinde "o İshâk'tır" dediğini nakletmektedir.[10]

Bu rivayetin senedinde zayıf iki ravi vardır. Bunlar da el-Hasan b. Dinar el-Basrî'dir. Metruk birisidir. Diğeri de Ali b. Zeyd b. Cud'an olup, hadisi münker birisidir.

Bunu İbn Ebî Hâtim babasından, o Müslim b. İbrâhim'den, o Hammad b. Seleme'den, o Ali b. Zeyd b. Cud'ân'dan böylece merfu olarak rivayet etmiş bulunmaktadır. Sonra da bunu Mübârek b. Fedale, el-Hasan'dan, o el-Ahnef'den, o Abbâs'tan onun sözü olarak rivayet etmiştir. Doğruya daha yakın ve daha sahih olan da bu rivayettir. Allah en iyi bilendir.

10 Taberî, 29495. Senedi oldukça zayıftır. Senedinde el-Hasen b. Dinar ile Ali b. Zeyd olmak üzere zayıf iki ravi vardır. İbn Kesir'in de dediği gibi ama İbn Dinar'a bundan sonraki isnatta mutabaatta bulunulduğundan dolayı illet sadece Ali b. Zeyd'den ibaret olmaktadır ama Mübârek b. Fedale de ona muhalefet ederek bunu Abbâs'tan mevkuf olarak rivayet etmiştir. Merhum İbn Kesir'in dediği gibi bu ise daha sahihtir. Allah en iyi bilendir.

Scanned with CamScanner

b- Kesilmek istenenin İsmail (a.s) olduğuna dair gelmiş rivayetler:

Sahih ve kesinlikle ifade edilen de budur.[11]

Kesilmek istenenin İshâk (a.s) olduğuna dair İbn Abbâs'tan rivayet daha önceden geçmiş bulunmaktadır. Said b. Cubeyr, Âmir eş-Şa'bî, Yusuf b. Mihran, Mücâhid, Atâ ve daha başkaları İbn Abbâs'tan kesilmek istenenin İsmail (a.s) olduğunu söylemişlerdir. İbn Cerîr dedi ki: Atâ b. Ebî Rebâh, İbn Abbâs'tan şöyle dediğini nakletti: Yerine fidye gönderilen kişi İsmail (a.s)'dır. Yahudiler ise onun İshâk olduğunu iddia etmişlerdir. Yahudiler yalan söylemişlerdir.

İsrâil de Sevr'den, o Mücâhid'den, o İbn Ömer'den: Kesilmek istenen kişi İsmail'dir dediğini nakletmektedir.

İbn Ebî Necih de Mücâhid'den şöyle dediğini nakletmektedir: O İsmail (a.s)'dır. Yunus b. Mihran da böyle demiştir. Şa'bî dedi ki: O İsmail'dir. Ben koçun boynuzlarını Kâbe'de gördüm, demiştir.

Muhammed b. İshâk, Hasan b. Dinar ve Amr b. Ubeyd'den, ikisi Hasan-ı Basrî'den onun bu hususta hiç şüphe etmediğini nakletmektedir: İbrâhim (a.s)'ın iki oğlundan kesmekle emrolunduğu kişi İsmail (a.s)'dır, demiştir.

İbn İshâk dedi ki: Ben Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'yi şöyle derken dinledim: Allah'ın İbrâhim'e iki oğlundan kesmesini emrettiği oğlu İsmail'dir. Hem biz bunu yüce Allah'ın kitabında da görmekteyiz çünkü yüce Allah, İbrâhim'in iki oğlundan kesmekle emrolunduğu oğlunun kıssasını bitirdikten sonra: *"Ve ona salihlerden bir nebî olmak üzere İshâk'ı müjdeledik"* buyurmaktadır. Yine yüce Allah: *"Biz ona (Sâre'ye) İshâk'ı ve İshâk'ın ardından Yakûb'u müjdeledik."* (Hûd, 71) buyurmaktadır. Bu buyrukta ona bir oğlu ve oğlunun oğlu müjdesi verilmektedir. Hakkında böyle bir vaatte bulunmakla birlikte İshâk'ı kesmesini emretmesi söz konusu olmaz. Kesmekle emrolunduğu kişi İsmail'den başkası değildir.

İbn İshâk dedi ki: Ben onun bu sözleri çokça söylediğini dinlemişimdir.

İbn İshâk, Bureyde b. Süfyân b. Ferve el-Eslemi'den naklen dedi ki: O Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'den kendilerine şunu anlattığını zikretti: Bunu halifeliği sırasında Ömer b. Abdulaziz'e zikretti. Şam'da onunla beraber idi.

11 Ayrıca bk. Zadu'l-Mead, I, 71

Scanned with CamScanner

Ömer ona: Bu benim daha önceden düşünüp, tetkik ettiğim bir şey değildir. Ben bunun ancak senin dediğin gibi olduğu kanaatindeyim. Sonra Şam'da yanında bulunan bir adama haber gönderdi. O kişi önceleri Yahudi iken sonradan Müslüman olmuş ve İslam'a güzel bir şekilde bağlanmıştı. Yahudilerin âlimlerinden olduğu kanaatine sahipti. Ömer b. Abdulaziz ona bu hususa dair soru sordu. -Muhammed b. Ka'b dedi ki: Ben de Ömer b. Abdulaziz'in yanında idim.- Ömer ona: İbrâhim'e oğullarından hangisini kesmesi emredildi, dedi. O adam: Allah'a yemin olsun ki İsmail'i kesmekle emrolundu, ey mü'minlerin emiri ve gerçekten Yahudiler bunu biliyor ama ey Araplar, bunlar sizi Allah'ın hakkında bu emri verdiği kişinin sizin babanız olduğundan dolayı kıskanıyorlar. Hakkında verilen emre sabredip, katlandığı için Allah'ın onu söz konusu etmesi faziletinden ötürü de sizleri kıskanıyorlar. Bunun için onlar böyle bir şeyi kabul etmiyor ve kesilmesi emredilen kişinin İshâk olduğunu ileri sürüyorlar çünkü İshâk onların babasıdır. Bununla birlikte o ikisinden hangisiydi en iyi bilen Allah'tır. Hepsi de tertemizdi, çok iyiydi, aziz ve celil olan Allah'a itaatkârdı, dedi.

İmam Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah da (r.h) dedi ki: Babama kurban edilmek istenen kişi hangisiydi, İsmail mi yoksa İshâk mı, diye sordum. O, İsmail'dir, dedi. Bunu Kitabu'z-Zühd'de zikretmiş bulunmaktadır.

İbn Ebî Hâtim de dedi ki: Babamı şöyle derken de dinlemiştim: Sahih olan, kurban olarak kesilmek istenen kimsenin İsmail (a.s) olduğudur. Dedi ki: Ayrıca bu Ali, İbn Ömer, Ebû Hureyre, Ebu't-Tufayl, Said b. el-Müseyyeb, Said b. Cubeyr, Hasan, Mücâhid, Şa'bî, Muhammed b. Ka'b el-Kurazî, Ebû Câfer Muhammed b. Ali ve Ebû Sâlih'ten de rivayet edilmiştir ki, hepsi kurban olarak kesilmek istenen kişi İsmail'dir demişlerdir.

Beğavî tefsirinde dedi ki: Abdullah b. Ömer, Said b. el-Müseyyeb, Süddî, Hasan-ı Basrî, Mücâhid, er-Rabî b. Enes, Muhammed b. Ka'b el-Kurazî ve el-Kelbi bu kanaattedir. Bu aynı zamanda İbn Abbâs'tan gelen (iki rivayetten) bir rivayettir. Bunu Ebû Amr b. el-Ala'dan da nakletmiş bulunmaktadır.

[5721] İbn Cerîr de bu hususta garip bir rivayet naklederek şöyle demiştir: Utbe b. Ebî Süfyân'ın çocuklarından Ubeydullah b. Muhammed el-Utbi babasından naklen dedi ki: Bana Abdullah b. Said es-Sunâbihî'den şöyle dediğini tahdis etti: Muâviye b. Ebî Süfyân'ın yanında idik. Kurban olarak

Scanned with CamScanner

kesilmek istenen kişi İsmail miydi yoksa İshâk mıydı, diye sordular. O: Bu işi bilenin yanındasınız. Biz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzurunda idik. Bir adam yanına gelerek: Ey Allah'ın Rasûlü! Ey kurban edilmek istenen iki atanın oğlu! Allah'ın sana vermiş olduğu ganimetten bana bir daha ver, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bundan ötürü güldü. Ey mü'minlerin emiri peki kesilmek istenen iki kişi kimlerdir diye sorulunca, o şu cevabı verdi: *"Abdulmuttalib Zemzem kuyusunu açmakla emrolununca Allah'ın kendisine bu işi kolaylaştırması halinde çocuklarından birisini keseceğine dair adakta bulundu. Kura Abdullah'a çıkınca dayıları ona engel oldular ve: Oğlunun yerine fidye olarak yüz deve kes dediler. O da oğlunun yerine fidye olmak üzere yüz deve kesti. Kurban edilmek istenen diğeri ise İsmail'dir."*[12] Bu oldukça garip bir hadistir.

[5722] Bunu el-Umevi de Meğazisinde rivayet etmiş bulunmaktadır: Bize bir arkadaşımız tahdis etti. Utbe b. Ebî Süfyân'ın çocuklarından Ubeydullah b. Muhammed el-Utbi bize tahdis etti. Bize Abdullah b. Said tahdis etti. Bize es-Sunabihi tahdis edip dedi ki: Muâviye'nin meclisinde bulunuyorduk. Orada bulunanlar İsmail ve İshâk'ı söz konusu ettiler... Sonra hadisi zikretti.[13] Ben bunu yanlışları bol bir nüshadan böylece yazdım.

İbn Cerîr kurban olarak kesilmek istenen kimsenin İshâk olduğu görüşünü tercih ederken, yüce Allah'ın: *"Biz de ona itaatkâr bir oğul müjdesini verdik"* buyruğuna dayanmakta ve bu müjdeyi yüce Allah'ın: *"Çok bilgili bir oğul müjdesi"* (Hicr, 53) ni verdikleri İshâk'ın müjdesinin kendisi olduğunu kabul etmiş ve Yakûb'un da geleceği müjdesi hususunda da o sırada onun babasının yanı sıra yürüyebilecek yani çalışabilecek bir hale gelmiş olduğunu belirterek cevap vermiştir. Yine onun Yakup (a.s) ile birlikte daha başka çocuklarının da (o sırada) doğmuş olması mümkündür. (İbn Cerîr) dedi ki: Kâbe'de asılı bulunan iki boynuza gelince, bunların Şam topraklarından nakledilip, getirilmiş olması mümkündür. Yine devamla dedi ki: Daha önce

12 Zayıftır. Taberî, 29530; Hakim, II, 554 Muâviye'nin naklettiği bir hadis olarak. Hakim hadis hakkında bir şey söylememiş, Zehebî: Senedi vahidir demiştir. Aynı şekilde suyûtî de ed-Durru'l-Mensur, V, 529'da zayıf olduğunu belirtmiş, İbn Kesir oldukça garip olduğunu söylemiştir. Senedinde Abdullah b. Said vardır. O da Mizan, 4348'de belirtildiği üzere meçhul bir ravidir.

13 Senedi bir önceki gibi vahidir.

Scanned with CamScanner

de İbrâhim'in, İshâk'ı orada (Şam topraklarında) kesmek istediği kanaatinde olan kimseler zikredilmiş bulunmaktadır. Tefsirinde dayandığı budur ama onun kabul ettiği bir kanaat olarak da kabul edilemez, edilmesini gerektiren bir durum da yoktur. Aksine oldukça uzak bir ihtimaldir. Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'nin İsmail olduğuna dair gösterdiği delil ise daha sağlam, daha sahih ve daha güçlüdür. Allah en iyi bilendir.

"Ve ona Sâlihlerden bir nebî olmak üzere İshâk'ı müjdeledik." Daha önce kesilmesi emredilen İsmail (a.s)'ın doğacağı müjdesi zikredildiği için burada kardeşi İshâk'ın doğacağı müjdesine geçilmektedir. Bu müjde de Hud ve Hicr sûrelerinde de söz konusu edilmişti.

Yüce Allah'ın: *"Bir nebî olmak üzere"* buyruğu mukadder bir haldir. Yani o ileride salihlerden bir nebî olacaktır.

İbn Cerîr dedi ki: İbn Abbâs (radıyallâhu anh) dedi ki: Kurban olarak kesilmesi emredilen kişi İshâk'tır. Yine İbn Abbâs dedi ki: Yüce Allah'ın: *"Ve ona salihlerden bir nebî olmak üzere İshâk'ı müjdeledik"* buyruğu ile de onun nebî olacağı müjdesi verilmiş oldu. (Devamla) dedi ki: Yüce Allah'ın: *"Ona rahmetimizden kardeşi Harun'u nebî olarak bağışladık."* (Meryem, 53) buyruğuna gelince: Harun Mûsâ'dan daha büyüktü ama ona nebî olduğunu bir bağış olarak verdiğini kastetmektedir, demiştir.

Bize İbn Abdila'lâ da tahdis etti. Bize el-Mutemir b. Süleyman tahdis edip dedi ki: Ben Dâvûd'u. İkrime'den tahdis ederken dinledim. O İbn Abbâs'tan *"Ve ona salihlerden bir nebî olmak üzere İshâk'ı müjdeledik"* buyruğu hakkında dedi ki: Aziz ve celil olan Allah kurban edilmemesi için yerine fidye verdikten sonra nebî olacağı müjdesi verildi. Yoksa nebî olacağı müjdesi doğumu sırasında verilmemiştir.

İbn Ebî Hâtim dedi ki: İbn Abbâs yüce Allah'ın: *"Ve ona salihlerden bir nebî olmak üzere İshâk'ı müjdeledik"* buyruğu hakkında dedi ki: O doğacağı zaman da müjdelendi ve ona nubuvvet verildiği zaman da müjdelendi.

Said b. Ebî Arube de Katâde'den yüce Allah'ın: *"Ve ona salihlerden bir nebî olmak üzere İshâk'ı müjdeledik"* buyruğu hakkında şöyle dediğini nakletti: Allah için cömertçe kendi canını feda ederek onun başından geçenler geçtikten sonra bu oldu.

Scanned with CamScanner

Yüce Allah'ın: *"Onu ve İshâk'ı mübarek kıldık. O ikisinin soyundan da ihsan edici de vardır, nefsine apaçık zulmedici de vardır"* buyruğu ise yüce Allah'ın şu buyruğuna benzemektedir: *"Denildi ki: Ey Nûh bizim katımızdan selametle in. Sana ve seninle beraber bulunan ümmetlere hayır ve bereketler olsun. (Diğer) ümmetler de vardır ki biz onları da faydalandıracağız. Sonra (ahirette) onlara bizden can yakıcı bir azap dokunacaktır."* (Hûd, 48)

Mûsâ ve Harun'a Selam Olsun:

وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلَىٰ مُوسَىٰ وَهَارُونَ ﴿١١٤﴾ وَنَجَّيْنَاهُمَا وَقَوْمَهُمَا مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ﴿١١٥﴾ وَنَصَرْنَاهُمْ فَكَانُوا هُمُ الْغَالِبِينَ ﴿١١٦﴾ وَآتَيْنَاهُمَا الْكِتَابَ الْمُسْتَبِينَ ﴿١١٧﴾ وَهَدَيْنَاهُمَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿١١٨﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِمَا فِي الْآخِرِينَ ﴿١١٩﴾ سَلَامٌ عَلَىٰ مُوسَىٰ وَهَارُونَ ﴿١٢٠﴾ إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٢١﴾ إِنَّهُمَا مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٢٢﴾

114. Andolsun Mûsâ ve Harun'a da lütufta bulunduk.

115. O ikisini ve kavimlerini büyük sıkıntıdan kurtardık.

116. Ve onlara yardım ettiğimiz için galip gelenler onlar oldular.

117. İkisine apaçık gösteren kitabı verdik.

118. O ikisini de dosdoğru yola ilettik.

119. Sonra gelenler arasında onlara (güzel bir övgü) bıraktık.

120. Mûsâ ve Harun'a selam olsun!

121. Muhakkak biz ihsan edicileri böyle mükâfatlandırırız.

122. Muhakkak ikisi de iman eden kullarımızdandı.

Tefsiri:

Yüce Allah Mûsâ ve Harun'a nimet olarak ihsan etmiş olduğu nubuvveti kendilerine iman edenlerle birlikte Firavun'un ve kavminin kahır ve zulmünden onları kurtarışını, Firavun'un onlara yapmış olduğu oğullarının

Scanned with CamScanner

öldürülmesi, kadınlarının diri bırakılması, en bayağı ve sıradan işlerde onları çalıştırması şeklindeki uygulamalarından kurtarması nimetini söz konusu etmektedir. Yüce Allah bütün bunlardan sonra onlara karşı İsrâiloğullarına yardım etmiş ve onlardan kendilerini kurtarıp, gözlerini aydınlatmıştır. Onları yenilgiye uğratmışlar, topraklarını, mallarını hayatları boyunca bir araya getirip topladıklarını onlardan almışlardı. Sonra aziz ve celil olan Allah, Mûsâ'nın üzerine pek büyük, apaçık, ayan beyan ve açıklayıcı kitap olan Tevrat'ı indirdi. Nitekim yüce Allah: *"Andolsun biz Mûsâ ile Harun'a Furkân'ı... bir ışık ve bir zikir olmak üzere verdik."* (Enbiyâ, 48) buyurmaktadır. Burada da aziz ve celil olan Rabbimiz: *"İkisine apaçık gösteren kitabı verdik. O ikisini de"* söz ve fiillerinde *"dosdoğru yola ilettik"* buyurmaktadır.

"Sonra gelenler arasında onlara" güzel bir şekilde anılış ve güzel övgü *"bıraktık."* Sonra yüce Rabbimiz bunu: *"Mûsâ ve Harun'a selam olsun! Muhakkak biz ihsan edicileri böyle mükâfatlandırırız. Muhakkak ikisi de iman eden kullarımızdandı"* buyruğuyla açıklamaktadır.

İlyas'a Selam Olsun:

وَإِنَّ إِلْيَاسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٢٣﴾ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٢٤﴾
أَتَدْعُونَ بَعْلًا وَتَذَرُونَ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ ﴿١٢٥﴾ اللَّهَ رَبَّكُمْ وَرَبَّ
آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٢٦﴾ فَكَذَّبُوهُ فَإِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ ﴿١٢٧﴾ إِلَّا
عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٢٨﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ﴿١٢٩﴾
سَلَامٌ عَلَىٰ إِلْ يَاسِينَ ﴿١٣٠﴾ إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٣١﴾
إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٣٢﴾

123. Muhakkak İlyas da gönderilmiş rasûllerdendi.

124. O kavmine: "(Allah'tan) korkmaz mısınız?" demişti.

125. O en güzel yaratanı bırakıp, Ba'le mi dua edersiniz?

126. Sizin ve önceki atalarınızın Rabbi olan Allah'ı.

127. Ama onlar onu yalanladılar, bu sebepten onlar elbette hazır edilirler.

Scanned with CamScanner

128. Ancak Allah'ın ihlâsa erdirilmiş kulları müstesnâ.

129. Sonra gelenler arasında üzerine (güzel övgü) bıraktık.

130. İlyas'a selam olsun!

131. İhsan edicilere muhakkak biz böyle mükâfat veririz.

132. Gerçekten o iman eden kullarımızdandı.

Tefsiri:

Katâde ve Muhammed b. İshâk dedi ki: İlyas, İdris'in kendisidir denilmektedir.

İbn Ebî Hâtim dedi ki: Bana babam tahdis etti. Abdullah b. Mes'ud (radıyallâhu anh) dedi ki: İlyas, İdris'in kendisidir. Dahhâk da böyle demiştir.

Vehb b. Münebbih ise: O Yâsin oğlu İlyas'tır demiştir.[14]

O Finhas b. el-Ayzar b. Harun b. İmran'ın oğludur. Allah onu Hazkiyel'den sonra İsrâiloğulları arasında nebî olarak göndermişti. -İkisine de selam olsun.- Kavmi de Ba'l denilen bir puta tapmaya başlamışlardı. Onları yüce Allah'a davet etti ve Allah'tan başkalarına ibadet etmemelerini söyledi. Hükümdarları önce kendisine iman ettikten sonra irtidad etmişti. Sapıklıkları üzerine devam edip gittiler ve onlardan kimse iman etmedi. Bundan dolayı onlar hakkında Allah'a beddua etti. Bunun üzerine yüce Allah da üç yıl boyunca onlara yağmur yağdırmadı. Sonra bu halin üzerlerinden kaldırılmasını istediler. Yağmur yağması halinde ona iman edeceklerine dair söz verdiler. O da onlar için Allah'a dua etti. Onlara yağmur yağdı fakat daha önceki küfür hallerinden daha da berbat bir hal üzere devam ettiler. Bunun üzerine İlyas Allah'tan kendisini yanına almasını diledi. Kendi elleriyle Elyasa' b. Ahtub (a.s)'ı yetiştirmişti. İlyas'a şu şu nitelikteki bir yere gitmesi, yanına gelen ne olursa olsun ondan korkmayıp, ona binmesi emredildi. Ona ateşten bir at geldi, o da ona bindi. Allah da ona nuru giydirdi ve tüyden elbise giydirdi. O da meleklerle birlikte insan bir melek, hem semavi, hem arzi bir varlık olarak uçuyordu. Vehb b. Münebbih kitap ehlinden bunu böylece nakletmiştir. Sıhhatini en iyi bilen Allah'tır.

14 Bazı nüshalarda babasının adı Tesbî, bir nüshada Nesî olup, kaydedilen Taberî, 29589'dan hareketle zikredilmiştir.

Scanned with CamScanner

"O kavmine:" yani başkasına ibadet etmek sûretiyle Allah'tan *"korkmaz mısınız, demişti."*

"O en güzel yaratanı bırakıp, Ba'le mi dua edersiniz?" İbn Abbâs, İkrime, Mücâhid, Katâde ve Süddî dedi ki: Ba'l rab demektir. Katâde ve İkrime de dedi ki: Bu Yemen halkının söyleyişidir. Katâde'den nakledilen bir rivayete göre de o bu Ezdi Şenûelilerin bir söyleyişidir, demiştir.

İbn İshâk dedi ki: Bana ilim ehli kimselerin haber verdiğine göre onlar adı Ba'l olan bir kadına ibadet ediyorlardı. Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem de babasından, o Ba'lebek denilen ve Dımaşk'ın batı tarafında bulunan bir şehir halkının ibadet ettikleri bir putun adıdır dediğini nakletmektedir. Dahhâk da: Ba'l kendisine ibadet ettikleri bir puttur demiştir.

"O en güzel yaratanı bırakıp Ba'l'e mi dua edersiniz?" Bir puta mı taparsınız. *"Sizin ve önceki atalarınızın Rabbi Allah'ı."* Yani bir ve tek ortaksız olarak ibadeti hak eden yalnız O'dur.

Yüce Allah buyurdu ki: *"Ama onlar onu yalanladılar. Bu sebepten onlar"* hesap gününde azap için *"elbette hazır edilirler. Ancak Allah'ın ihlâsa erdirilmiş kulları"* yani aralarından muvahhid olanlar *"müstesnâ."* Bu olumlu bir ifadeden yapılmış munkatı bir istisnadır.

"Sonra gelenler arasında üzerine" güzel bir övgü *"bıraktık. İlyas'a selam olsun!"* İsmail'e -Esed oğullarının söyleyişi olan- İsmaîn denildiği gibi, (İlyas'a da âyette geçen lafzı ile: İlyâsîn denilir.) Numeyr oğullarından birisi avlamış olduğu bir keler için de şöyle demektedir:

يَقُولُ رَبّ البوق لما جينا هذا وربِّ البيت إسْرَائينا

Geldiğimiz vakit Pazar sahibi der ki

Bu Beyt'in Rabbine yemin ederim ki İsraîn'dir.

Nitekim Mikîl, Mikâîl, Mikâîn, İbrâhim, İbraham, İsrâîl, İsrâîn, Tûr-u Sînâ ve Tûr-u Sînîn de denilir. Halbuki her ikisi de aynı yerin adıdır. Bütün bu söyleyişler uygundur. Başkaları da *"İdrisîn'e selam olsun"* diye okumuşlardır ki bu da Abdullah b. Mes'ud'un kıraatidir. Daha başkaları da: *"Âli Yâsîn'e selam olsun"* diye okumuşlardır ki, bu da Al-i Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) demektir.

Scanned with CamScanner

Yüce Allah'ın: *"İhsan edicilere muhakkak kı biz böyle mükâfat veririz. Gerçekten o iman eden kullarımızdandı"* buyruğuna dair açıklamalar daha önceden geçmiş bulunmaktadır. Yüce Allah en iyi bilendir.

Lût'a da Selam Olsun:

وَإِنَّ لُوطًا لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٣٣﴾ إِذْ نَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ ﴿١٣٤﴾
إِلَّا عَجُوزًا فِي الْغَابِرِينَ ﴿١٣٥﴾ ثُمَّ دَمَّرْنَا الْآخَرِينَ ﴿١٣٦﴾ وَإِنَّكُمْ
لَتَمُرُّونَ عَلَيْهِمْ مُصْبِحِينَ ﴿١٣٧﴾ وَبِاللَّيْلِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٣٨﴾

133. Şüphesiz Lut da gönderilmiş rasûllerdendir.

134. Hani biz onu ve aile halkını birlikte kurtarmıştık.

135. Ancak geri kalanlar arasındaki bir koca karı müstesnâ.

136. Sonra diğerlerini helak ettik.

137. Muhakkak siz onların yakınından sabahleyin de geçip gidiyorsunuz;

138. Geceleyin de. Hala akıllanmayacak mısınız?

Tefsiri:

Yüce Allah kulu ve Rasûlü Lut (a.s)'ı kavmine gönderdiğini ama onların onu yalanladığını, bunun üzerine yüce Allah'ın karısı dışında kendisini ve ailesini aralarından kurtardığını, karısının ise kavminden helak olanlarla birlikte helak edildiğini haber vermektedir. Yüce Allah onları çeşitli cezalarla helak etti, yeryüzünde onların yaşadıkları mekânı görünüşü çirkin, tadı ve kokusu kötü, oldukça kötü kokan bir göle çevirdi. Ayrıca onların bu mekânlarını yolcuların gece gündüz geçtikleri bir yerde bıraktı. Bundan dolayı da yüce Rabbimiz: *"Muhakkak siz onların yakınından sabahleyin de geçip gidiyorsunuz, geceleyin de. Hala akıllanmayacak mısınız?"* buyurmaktadır. Yani Allah'ın şehirlerini nasıl başlarına geçirmiş olduğunu ibretle düşünmez ve kâfirlerin benzeri azaplarla helak edileceğini bilmez misiniz?

Scanned with CamScanner

Yûnus'a da Selam Olsun:

وَإِنَّ يُونُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٣٩﴾ إِذْ أَبَقَ إِلَى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ﴿١٤٠﴾ فَسَاهَمَ فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ ﴿١٤١﴾ فَالْتَقَمَهُ الْحُوتُ وَهُوَ مُلِيمٌ ﴿١٤٢﴾ فَلَوْلَا أَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَ ﴿١٤٣﴾ لَلَبِثَ فِي بَطْنِهِ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٤٤﴾ فَنَبَذْنَاهُ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ سَقِيمٌ ﴿١٤٥﴾ وَأَنْبَتْنَا عَلَيْهِ شَجَرَةً مِنْ يَقْطِينٍ ﴿١٤٦﴾ وَأَرْسَلْنَاهُ إِلَى مِئَةِ أَلْفٍ أَوْ يَزِيدُونَ ﴿١٤٧﴾ فَآمَنُوا فَمَتَّعْنَاهُمْ إِلَى حِينٍ ﴿١٤٨﴾

139. Muhakkak Yunus da gönderilmiş rasûllerdendi.

140. Hani o, yüklü gemiye kaçıp sığınmıştı.

141. Kur'a çekmişti de kaybedenlerden olmuştu.

142. Kendini kınayıcı olduğu halde balık onu yuttu.

143. Eğer o gerçekten tesbih edenlerden olmasaydı,

144. Diriltilecekleri güne kadar karnında kalırdı elbet.

145. Biz onu hasta olduğu halde apaçık bir yere bıraktık.

146. Üzerine kabak türünden bir ağaç bitirdik.

147. Biz onu yüz bin kişiye, hatta daha fazlasına gönderdik.

148. Onlar imana geldiler, biz de onları bir zamana kadar geçindirdik.

Tefsiri:

Yunus (a.s) kıssası daha önce Enbiyâ sûresinde de geçmişti.

[5723] Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğu kaydedilmiştir: *"Bir kulun, ben Metta'nın oğlu Yunus'tan hayırlıyım, dememesi gerekir"* buyurdu ve onu annesine nispet etti. Bir rivayette de *"babasına (nispet etti)"* denilmektedir.[15]

15 Buhârî, 3413; Müslim, 2377; Ahmed, I, 254, 292; İbn Hibbân, 6241

Scanned with CamScanner

"Hani o yüklü gemiye" İbn Abbâs'ın açıklamasına göre eşyalarla dolu ağır yüklü gemiye *"kaçıp sığınmıştı. Kur'a çekmişti de kaybedenlerden olmuştu."* Yani yenik düşmüştü. Şöyle ki, gemi dört bir yandan dalgalar ile çalkalanıp duruyordu. Az kalsın batıyorlardı. Bu sebeple geminin yükü hafiflemesi için kura kime çıkarsa denize atılacak diye kura çektiler. Kura üç defada da Allah'ın nebîsi Yunus (a.s)'a çıktı. Halbuki onlar onu aralarından denize atmayı asla istemiyorlardı. Yunus kendisini denize atmak için elbiselerini çıkardı. Onlarsa onu atmayı kabul etmiyorlardı. Yüce Allah da Yeşil Denizden bir balığı denizi yararak Yunus (a.s)'ı yutmasını ama onun herhangi bir şekilde etini de yaralamamasını, bir kemiğini de kırmamasını emretti. Emri alan balık geldi, Yunus da kendisini denize attı. Balık onu yuttu. Balık onu alıp onunla bütün denizleri gezdi. Yunus balığın karnında yerini alınca öldüğünü düşündü. Sonra başını, ayaklarını, ellerini hareket ettirince yaşamakta olduğunu anladı. Balığın karnında kalkıp namaza durdu. Yaptığı dualar arasında: "Rabbim, hiçbir insanın ulaşmadığı bir yerde senin için bir mescit edindim" sözleri de vardı.

İlim adamları Yunus'un balığın karnında ne kadar kaldığı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Üç gün kaldığı söylenmiştir. Bu Katâde'nin kanaatidir. Yedi gün kaldığı da söylenmiştir. Bu da Câfer-i Sâdık'ın görüşüdür. Kırk gün kaldığını söyleyenler de vardır. Bunu da Ebû Mâlik söylemiştir. Mücalid de Şa'bî'den şöyle dediğini nakletmektedir: Onu kuşluk vakti yuttu, akşam üzeri de çıkardı. Ne kadar süre kaldığını en iyi bilen yüce Allah'tır. Umeyye b. Ebi's-Salt ise şiirinde şöyle demiştir:

وَأَنْتَ بِفَضلٍ منْكَ نَجَّيتَ يُونُسَا وَقَدْ بَاتَ فِي أَضْعَاف حُوتٍ لَيَالِيا

Ve sen lütfun ile Yunus'u kurtardın
Ve o balığın karnında günlerce kaldı.

"Eğer o gerçekten tesbih edenlerden" yani rahat zamanlarında yapmış olduğu amelleri *"olmasaydı."* Bu açıklamayı Dahhâk b. Kays, Ebu'l-Âliye, Vehb b. Münebbih, Katâde ve daha başkaları yapmış, İbn Cerîr de tercih etmiştir. *"Diriltilecekleri güne kadar karnında kalırdı elbet"* Yüce Allah'ın izniyle kaydedeceğimiz hadiste eğer haber sahih ise buna delil olacak ifadeler geçmiş bulunmaktadır.

Scanned with CamScanner

[5724] İbn Abbâs'ın rivayet ettiği hadiste (Allah Rasûlü): *"Rahat zamanlarında Allah'ı hatırla (onun için amel işle) ki o da darlık ve sıkıntı zamanlarında seni hatırlasın"*[16] buyurmuştur.

İbn Abbâs, Said b. Cubeyr, Dahhâk, Atâ b. es-Saib, Süddî, Hasan ve Katâde *"eğer o gerçekten tesbih edenlerden"* yani namaz kılanlardan *"olmasaydı"* diye açıklamışlardır. Bazıları onun bu halden önce çokça namaz kılanlardan birisi olduğunu açıkça ifade etmiş, bazıları ise o anne babasının karnında iken tesbih edenlerdendi, demişti.

"Eğer o gerçekten tesbih edenlerden olmasaydı" buyruğundan maksadın yüce Allah'ın: *"O bakımdan karanlıklar içinde: Senden başka ilah yoktur, seni tenzih ederim. Gerçekten ben zulmedenlerden oldum diye seslenmişti. Biz de duasını kabul edip, kendisini gamdan kurtarmıştık. Biz mü'minleri işte böyle kurtarırız."* (Enbiyâ, 87-88) buyruğunun kastedildiği de söylenmiştir. Bu açıklamayı Said b. Cubeyr ve başkaları yapmıştır.

[5725] İbn Ebî Hâtim dedi ki: Yezîd er-Rekaşi'nin tahdis ettiğine göre o Enes b. Mâlik'i -ki benim bildiğim Enes'in bu hadisi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ref ederek nispet ettiğidir- şöyle demiştir: Nebî Yunus (a.s) balığın karnında iken yüce Allah'a dua etmek isteyince: "Senden başka ilah yoktur. Seni tenzih ederim. Gerçekten ben zalimlerden oldum, dedi. Onun yaptığı bu dua gelip Arşın etrafını sardı. Melekler: Rabbimiz, bu oldukça zayıf, tanıdık, uzak ama bilmediğimiz bir yerden geliyor dediler. Yüce Allah: Bu duayı kimin yaptığını bilmiyor musunuz buyurdu. Onlar Rabbimiz, o kimdir, dediler. Allah: Kulum Yunus'tur, buyurdu. Onlar her zaman kabul edilen bir ameli, kabul edilen duası, yükselip duran kulun Yunus mu, dediler. Sonra şöyle dediler: Rabbimiz, rahatlık zamanlarında yaptıklarından ötürü ona merhamet ederek beladan onu kurtarmaz mısın, dediler. Allah, kurtarırım, buyurdu. Balığa verdiği emir üzerine balık da onu apaçık bir yere bıraktı."

Bunu İbn Cerîr de Yunus yoluyla İbn Vehb'den böylece rivayet etmiştir. İbn Ebî Hâtim ayrıca şunu eklemektedir: Ebû Sahr Humeyd b. Ziyad dedi ki: Ben kendisine bu hadisi tahdis ederken İbn Kusayt bana şunu haber verdi: O Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'ı şöyle derken dinlemiştir: Yunus etrafı açık bir yere bırakıldı ve Allah onun üzerine kabak bitkisini bitirdi. Biz, ey Ebû

16 Daha önce kaynakları gösterilmiş bir hadisin bir bölümüdür.

Scanned with CamScanner

Hureyre kabak bitkisi nedir, dedik. O, bildiğiniz kabak ağacıdır dedi. Ebû Hureyre şunları da ekledi: Allah onun için yabani dağ keçilerini gönderdi. Bunlar yerde yetişen şeylerden yiyor ve o kabak ağacı bitinceye kadar sabah akşam sütüyle gelip onu suluyorlardı. Umeyye b. Ebi's-Salt da bu hususta bir beyit şiir söylemiştir ki, şöyledir:

فَأَنْبَتَ يَقْطِينًا عَلَيه برَحْمَةٍ مِن الله لَولا الله أَلفى ضَاحيا

Allah'tan bir rahmet ile üzerine kabak ağacı bitirdi

Şayet Allah('ın rahmeti) olmasaydı, o kendisinden geçmiş bulunacaktı.

Ebû Hureyre'nin rivayet ettiği hadis de Enbiyâ sûresinin tefsirinde müfred ve merfu olarak geçmiş bulunmaktadır. Bu sebeple yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Biz onu hasta"* bedenen zayıf *"olduğu halde apaçık bir yere bıraktık."* İbn Abbâs ve başkaları apaçık yer herhangi bir bitki ve bir yapının bulunmadığı yerdir demişlerdir. Buranın Dicle kıyısı olduğu söylendiği gibi Yemen toprakları olduğu da söylenmiştir. Allah en iyi bilendir.

İbn Mes'ud dedi ki: O üzerinde tüy bulunmayan bir yavru gibi idi. Süddî de: Yeni doğmuş küçük bebek gibi idi demiştir. Bu açıklamayı İbn Abbâs ve yine İbn Zeyd de yapmıştır.

"Üzerine kabak türünden bir ağaç bitirdik." İbn Mes'ud, İbn Abbâs, Mücâhid, İkrime, Said b. Cubeyr, Vehb b. Münebbih, Hilal b. Yesaf, Abdullah b. Tâvûs, Süddî, Katâde, Dahhâk, Atâ el-Horasânî ve daha başkaları hep: (Âyette geçen) *yaktîn*in kabak olduğunu söylemişlerdir.

Huşeym de el-Kâsım b. Ebî Eyyûb'dan, o Said b. Cubeyr'den: Gövdesi olmayan her bir ağaç (bitki) yaktin türündendir demiştir. Yine ondan gelen bir rivayete göre şöyle demiştir: Bir sene içerisinde kuruyup giden her ağaç (bitki) yaktîn türündendir.

Bazıları kabağın çeşitli faydalarını da söz konusu etmiştir. Çabuk ve hızlı büyümesi, büyüklüğünden ötürü yaprağının gölge yapması, yumuşak olması, sineklerin bitkisinin etrafına yaklaşmaması, meyvesinin oldukça besleyici olması, hem çiğ hem içi ve kabuğu ile birlikte de pişirilerek yenilebilir olması gibi.

Scanned with CamScanner

[5726] Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kabağı sevdiği ve kabın etrafından kabak parçalarını seçtiği de sabittir.[17]

"Biz onu yüz bin kişiye hatta daha fazlasına gönderdik." Şehr b. Havşeb, İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etmektedir: Yunus (a.s)'a risalet verilmesi balığın onu karnından dışarıya atmasından sonra olmuştu. Bunu İbn Cerîr şöylece rivayet etmiştir: Bana el-Haris tahdis edip dedi ki. Bize el-Hasan tahdis edip dedi ki: Bize Ebû Hilal, Şehr'den tahdis etti deyip, bunu zikretmiştir. İbn Ebî Necih de Mücâhid'den şöyle dediğini nakletmektedir: Yunus kavmine balık onu yutmadan önce peygamber olarak gönderilmiştir.

Derim ki: Kendilerine ilk olarak gönderilmiş olduğu kavme balığın karnından çıkmasından sonra onlara geri dönmesinin emredilmiş olup, hepsinin de onu tasdik edip, ona iman etmiş olmasının önünde bir engel yoktur.

Beğavî de balığın karnından çıktıktan sonra bir başka ümmete rasûl olarak gönderildiğini ve bunların yüz bin kişi ya da daha fazla olduklarını nakletmektedir.

Yüce Allah'ın: *"Hatta daha fazlasına"* buyruğu ile ilgili olarak İbn Abbâs -kendisinden nakledilen bir rivayete göre- şöyle demiştir: Hatta daha fazla idiler, bunların sayısı 130 bin kişi idi. Ondan gelen başka bir rivayete göre 130 bin küsur kişi idiler dediği nakledilmektedir. Yine ondan gelen bir rivayette 140 bin küsur kişi idiler dediği bildirilmiştir. Said b. Cubeyr de: Yetmiş bin kişi fazla idiler derken, Mekhul 110 bin kişi idiler demiştir. Bunu da İbn Ebî Hâtim rivayet etmiştir.

[5727] İbn Cerîr dedi ki: Ubeyy b. Ka'b'dan rivayete göre o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e yüce Allah'ın: *"Biz onu yüz bin kişiye hatta daha fazlasına gönderdik"* buyruğuna dair soru sorunca Allah Rasûlü: *"Yirmi bin kişi fazla idiler"*[18] buyurmuştur.

---

17 Buhârî, 5435, 5436, 5437, 5439. Enes'in rivayet ettiği bir hadis olarak

18 Oldukça zayıftır. Tirmizî, 3229; Taberî, 29635'te Ubeyy b. Kabb'ın rivayet ettiği bir hadis olarak Tirmizî gariptir diyerek zayıf olduğuna işaret etmiştir. Hadisin iki tane illeti vardır. İsmi verilmemiş bir ravi ile Zuheyr b. Muhammed Şamlıların kendisinden rivayet nakletmeleri halinde rivayet ettiği hadisleri münker olan birisidir. Nitekim Ahmed, Buhârî ve başkaları da böyle demiştir. Mevkuf bir rivayet olması daha kuvvetli görülmektedir. Allah en iyi bilendir.

Scanned with CamScanner

Bunu Tirmizî de Ali b. Hucr'dan, o el-Velid b. Müslim'den, o Zuheyr'den, o bir adamdan, o Ebu'l-Âliye'den, o Ubeyy b. Ka'b'dan böylece rivayet etmiş ve Tirmizî gariptir demiştir.

Bunu İbn Ebî Hâtim de Zuheyr'in böylece naklettiği bir hadis olarak rivayet etmiştir. İbn Cerîr dedi ki: Basralı bazı Arapça din bilginleri şöyle derdi: Biz onu yüz bin kişiye gönderdik ya da size göre daha fazla idiler. Yani size göre onların sayısı böyle idi. İşte İbn Cerîr burada da yüce Allah'ın: *"Sonra bunun ardından yine kalpleriniz katılaştı. Kalpleriniz taş gibidir, belki taştan da katı"* (Bakara, 74) buyruğu ile; *"İçlerinden bir grup müşriklerden Allah'tan korkar gibi hatta daha fazla korktular."* (Nisâ, 77) buyruğu ile: *"Böylece iki yay (boyu) kadar hatta daha da yaklaştı"* (Necm, 9) buyruklarını açıklarken izlediği yolu izlemiştir. Yani maksat bundan daha az değil, daha fazla idi demektir.

"Onlar imana geldiler" yani, Yunus (a.s)'ın kendilerine rasûl olarak gönderildiği bu kavimin tamamı iman etti. *"Biz de onları bir zamana kadar"* yani ecellerinin geldiği vakte kadar *"geçindirdik."* Bu buyruk yüce Allah'ın: *"İman edip de imanı kendisine fayda sağlayan bir ülke olsaydı ya Yunus'un kavmi bundan müstesnâdır. Bunlar iman edince üzerlerinden dünya hayatındaki rüsvaylık azabını kaldırıp giderdik ve onları bir süreye kadar faydalandırdık."* (Yunus, 98) buyruğuna benzemektedir.

فَاسْتَفْتِهِمْ أَلِرَبِّكَ الْبَنَاتُ وَلَهُمُ الْبَنُونَ ﴿١٤٩﴾ أَمْ خَلَقْنَا الْمَلَآئِكَةَ إِنَاثًا
وَهُمْ شَاهِدُونَ ﴿١٥٠﴾ أَلَآ إِنَّهُمْ مِنْ إِفْكِهِمْ لَيَقُولُونَ ﴿١٥١﴾ وَلَدَ
اللَّهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٥٢﴾ أَصْطَفَى الْبَنَاتِ عَلَى الْبَنِينَ ﴿١٥٣﴾ مَا
لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿١٥٤﴾ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٥٥﴾ أَمْ لَكُمْ سُلْطَانٌ
مُبِينٌ ﴿١٥٦﴾ فَأْتُوا بِكِتَابِكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٥٧﴾ وَجَعَلُوا
بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجِنَّةِ نَسَبًا وَلَقَدْ عَلِمَتِ الْجِنَّةُ إِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ ﴿١٥٨﴾
سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٥٩﴾ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٦٠﴾

149. Şimdi onlara sor: "Kız çocukları Rabbinin, erkek çocukları da kendilerinin midir?"

Scanned with CamScanner

150. Yoksa biz melekleri dişiler olarak yarattık da onlar da buna tanık mı oldular?

151. İyi bilin ki onlar iftiralarından dolayı derler ki:

152. Allah doğurdu. Şüphesiz onlar elbette yalancıdırlar.

153. Yoksa erkekler dururken, kızları mı üstün tutup seçti?

154. Ne oluyor size, nasıl hüküm veriyorsunuz?

155. Hiç düşünmez misiniz?

156. Yoksa apaçık bir deliliniz mi var?

157. Doğru söyleyenler iseniz kitabınızı getirin.

158. Onlar kendisi ile cinler arasında bir nesep uydurdular. Andolsun ki muhakkak cinler de onların hazır edileceklerini bilmişlerdir.

159. Allah onların nitelendirmelerinden münezzehtir.

160. Allah'ın ihlâsa erdirilmiş kulları müstesnâ.

Tefsiri:

Yüce Allah bu müşriklerin kız çocuklarını -hâşâ o bundan münezzehtir- Allah'a nispet edip, kendilerine de canlarının çektiği erkekleri nispet etmelerine yani kendileri için daha iyi olanı istemelerine tepki gösterip, reddetmektedir. Halbuki *"onlardan birine kız çocuğu müjdesi verilince kendisi pek öfkeli olarak yüzü simsiyah kesiliverir."* (Nahl, 58) Yani bu onun hoşuna gitmezdi. Kendisi için ise sadece erkek çocukları seçip tercih ederdi. Yüce Allah'ın bu buyruğu da şu demektir: Peki, kendileri için seçtikleri kısmı nasıl olur da Allah'a nispet ettiler. Bunun için yüce Rabbimiz: *"Şimdi onlara sor"* buyurmaktadır. Yani onların yaptıklarını reddetmek anlamıyla sor onlara *"kız çocukları Rabbinin erkek çocukları da kendilerinin midir?"* Nitekim başka bir âyet-i kerime'de şöyle buyrulur: *"Erkekler sizin, dişiler onun mu? O takdirde bu insafsızca bir paylaştırmadır."* (Necm, 21-22)

"Yoksa biz melekleri dişiler olarak yarattık da onlar da buna tanık mı oldular?" buyruğu da şu demektir: Yaratılışlarına tanık olmadıkları halde meleklerin dişi olduklarına dair nasıl hüküm verebildiler? Nitekim yüce Allah başka yerde de: *"Ve onlar bizzat Rahmân'ın kulları olan melekleri de dişiler kabul ettiler. Acaba kendileri onların yaratılışlarına tanık mı oldular? Onların*

Scanned with CamScanner

bu tanıklıkları yazılacaktır ve sorgulanacaklardır." (Zuhruf, 19) buyruğu gibidir. Kıyamet gününde bundan dolayı onlara sorulacaktır demektir.

"İyi bilin ki onlar iftiralarından" yani bu hususta yalan söylediklerinden *"derler ki: Allah doğurdu"* yani onun çocuğu oldu. *"Şüphesiz onlar elbette yalancıdırlar."* Yüce Allah onların melekler hakkında en ileri derecede küfür ve inkâr olan üç türlü kanaatlerini zikretmiş bulunmaktadır. Önce meleklerin Allah'ın kızları olduğunu söyleyerek onun çocuğu olduğunu ileri sürmüş oldular. Yüce Allah bundan münezzehtir, mukaddestir. Bu çocukların dişi olduklarını söylediler. Sonra da yüce Allah'tan başka onlara da ibadet ettiler. Bunların her birisi başlı başına cehennem ateşinde ebedi bırakılmak için yeterlidir. Arkasından yüce Allah onların yaptıklarını reddetmek anlamında şöyle buyurmaktadır: *"Yoksa erkekler dururken kızları mı üstün tutup, seçti."* Yani kızları erkeklere üstün tutup seçmeye onu iten nedir? Nitekim yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: *"Rabbiniz size ayrıcalık tanıyarak oğulları size seçip ayırdı da kendisi meleklerden kızlar mı edindi? Gerçekten siz büyük bir söz söylüyorsunuz."* (İsrâ, 40)

Bunun için de şanı yüce ve mübarek Rabbimiz: *"Ne oluyor size nasıl hüküm veriyorsunuz"* buyurmaktadır. Yani sizler söylediklerinizi ölçüp biçeceğiniz, düşüneceğiniz akıllara sahip değil misiniz?

"Hiç düşünmez misiniz? Yoksa apaçık bir deliliniz mi var?" Söylediğinizi ispatlayacak bir delile mi sahipsiniz?

"Doğru söyleyenler iseniz kitabınızı getirin." Yani yüce Allah'ın söylediğiniz gibi evlat edindiğini ortaya koyan semadan indirilmiş bir kitaba dayalı haydi bir delil getirin bakayım. Sizin bu dediğinizin akla dayalı olması imkânsızdır. Hatta akıl kesinlikle ve tamamen böyle bir şeyi kabul etmez.

"Onlar kendisi ile cinler arasında bir nesep uydurdular." Mücâhid dedi ki: Müşrikler melekler Allah'ın kızlarıdır, dediler. Ebû Bekr (radıyallâhu anh) da: O halde anneleri kimlerdir? diye sordu. Onlar: Cinlerin eşrafının kızlarıdır, diye cevap verdiler.

Katâde ve İbn Zeyd böyle demiştir. Bundan dolayı yüce Allah da: *"And olsun ki muhakkak"* kendilerine bunu nispet ettikleri *"cinler de onların hazır edileceklerini bilmişlerdir"* buyurmaktadır. Yani böyle bir iddiada bulunanlar bu hususta yalan ve iftirada bulundukları, bilgisizce doğru olmayan batıl sözler söyledikleri için hesap gününde azap içerisinde huzura getirileceklerdir.

Scanned with CamScanner

Avfî, İbn Abbâs'tan yüce Allah'ın: *"Onlar kendisi ile cinler arasında bir nesep uydurdular"* buyruğu hakkında şöyle dediğini nakletmektedir: Allah'ın düşmanları -hâşâ- onun İblis ile kardeş olduklarını iddia ettiler. Allah bundan alabildiğine büyük ve yücedir. Böyle dediğini İbn Cerîr nakletmektedir.

Şanı yüce Rabbimizin: *"Allah onların nitelendirmelerinden münezzehtir"* buyruğu da şu demektir: O bir çocuğunun olmasından, inkârcı zalimlerin onu nitelendirmelerinden yücedir, mukaddestir, münezzehtir, alabildiğine üstün ve büyüktür.

"Allah'ın ihlâsa erdirilmiş kulları müstesnâ." Bu olumlu bir cümleden yapılmış munkatı bir istisnadır. Ancak *"onların nitelendirmelerinden"* buyruğundaki zamirin bütün insanlara ait olması hali müstesnâdır. O takdirde onlardan ihlâs sahibi olanların nitelendirilmelerini istisna etmiş olur ki bunlar da her nebî ve her bir rasûle indirilmiş olan hakka uyan kimselerdir. İbn Cerîr buradaki istisnayı yüce Allah'ın: *"Onların hazır edileceklerini bilmişlerdir"* buyruğundan kabul ederek: *"Allah'ın ihlâsa erdirilmiş kulları müstesnâ"* Onlar hazır edilmeyeceklerdir diye anlamıştır. Ancak onun bu söylediği su götürür bir kanaattir. Şanı yüce Allah en iyi bilendir.

فَإِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ ﴿١٦١﴾ مَآ أَنتُمْ عَلَيْهِ بِفَاتِنِينَ ﴿١٦٢﴾ إِلَّا مَنْ
هُوَ صَالِ الْجَحِيمِ ﴿١٦٣﴾ وَمَا مِنَّآ إِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَّعْلُومٌ ﴿١٦٤﴾ وَإِنَّا
لَنَحْنُ الصَّآفُّونَ ﴿١٦٥﴾ وَإِنَّا لَنَحْنُ الْمُسَبِّحُونَ ﴿١٦٦﴾ وَإِن كَانُوا
لَيَقُولُونَ ﴿١٦٧﴾ لَوْ أَنَّ عِندَنَا ذِكْرًا مِّنَ الْأَوَّلِينَ ﴿١٦٨﴾ لَكُنَّا عِبَادَ
اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٦٩﴾ فَكَفَرُوا بِهِۦ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿١٧٠﴾

161. Muhakkak siz ve ibadet ettikleriniz,

162. Siz onun aleyhine fitneye sürükleyemezsiniz.

163. Kendisi cehenneme girecek olan müstesnâ.

164. Bizden her birimiz için bilinen bir makamı olmayan yoktur.

165. Muhakkak biz saf saf duranlarız.

166. Ve şüphesiz biz tesbih edenleriz.

167. Muhakkak diyorlardı ki:

Scanned with CamScanner

168. Eğer bizde de öncekilerden bir zikir olsa idi;

169. Biz de elbette Allah'ın ihlâsa erdirilmiş kulları olurduk.

170. Şimdi de ona kâfir oldular, yakında bileceklerdir.

Tefsiri:

Yüce Rabbimiz müşriklere hitaben buyuruyor ki: *"Muhakkak siz ve ibadet ettikleriniz, siz onun aleyhine fitneye sürükleyemezsiniz. Kendisi cehenneme girecek olan müstesnâ"* yani sizin sözlerinize, gitmekte olduğunuz bu dalalet yoluna, batıl ibadete, cehennem ateşi için yaratılmış olup, sizden daha sapık olanlar dışında kimse boyun eğmez, uymaz.

"Onların kalpleri vardır fakat bunlarla anlamazlar, gözleri vardır fakat bunlarla görmezler, kulakları vardır fakat bunlarla işitmezler. Onlar dört ayaklı hayvanlar gibidir hatta onlar daha sapıktırlar. Onlar gafil olanların ta kendileridir." (A'râf, 179) İşte şirk, küfür ve dalalet olan dine ancak bu tür insanlar uyarlar. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Gerçekten siz birbirini tutmayan sözler içindesiniz. Ondan döndürülenler döndürülür."* (Zâriyât, 8-9) Yani o sözlerle ancak uydurma ve iftiralara kendisini kaptırmış ve batılı takip eden kimseler yolunu şaşırır, sapar.

Sonra yüce Allah melekler Allah'ın kızlarıdır, diyerek onlar hakkındaki küfür olan yalan sözlerinden melekleri tenzih ederek *"bizden her birimiz için bilinen bir makamı olmayan yoktur"* buyurmaktadır ki, yani semavatta özel bir yeri ve aşıp, ilerisine gitmediği çeşitli ibadetlere dair makamları bulunmayan kimse yoktur.

[5728] İbn Asâkir, Muhammed b. Halid'in biyografisini yazarken Abdurrahman b. el-Alâ b. Sa'd'a kadar ulaşan senediyle dedi ki: O babasından -ki fetih günü bey'at edenlerden birisi idi- rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir gün meclisinde oturanlara şöyle dedi: *"Sema gıcırdadı. Gıcırdamak da onun hakkıdır çünkü üzerinde rükûa varmış ya da secdeye varmış bir meleğin bulunmadığı, bir ayak koyacak kadarlık dahi bir yer yoktur."* Sonra da: *"Bizden her birimiz için bilinen bir makamı olmayan yoktur. Muhakkak biz saf saf duranlarız ve şüphesiz biz tesbih edenleriz"* buyruklarını okudu.[19]

19 Muhammed b. Nasr el-Mervezi, Kitabu's-Salât, 255. Senedinde meçhul raviler vardır. Muhammed b. Halid ed-Dımaşki de Mizan, 7472'de Ebû Hâtim'den naklen yalan söyleyen birisi idi. Metin âyetler söz konusu edilmeksizin mahfuzdur. Bir sonrakine de bakınız.

Scanned with CamScanner

[5729] Dahhâk tefsirinde yüce Allah'ın: *"Bizden her birimiz için bilinen bir makamı olmayan yoktur"* buyruğu hakkında dedi ki: Mesruk, Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle dediğini rivayet ederdi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Dünya semasında üzerinde secde eden yahut kıyamda duran bir meleğin bulunmadığı hiçbir yer yoktur."* İşte yüce Allah'ın: *"Bizden her birimiz için bilinen bir makamı olmayan yoktur"* buyruğu bunu anlatmaktadır.[20]

A'meş, Ebû İshâk'tan, o Mesruk'tan, o İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'dan şöyle dediğini nakletmektedir: Şüphesiz semavat arasında öyle bir sema vardır ki orada bir meleğin alnının yahut iki ayağının bulunmadığı bir karışlık yer dahi yoktur. Sonra Abdullah (b. Mes'ud): *"Bizden her birimiz için bilinen bir makamı olmayan yoktur"* âyetini okudu. Said b. Cubeyr de böyle demiştir.

Katâde ise şöyle demektedir: Önceleri erkekler ve kadınlar birlikte namaz kılıyorlardı. Nihayet: *"Bizden her birimiz için bilinen bir makamı olmayan yoktur"* âyeti nazil olunca erkekler ön saflara geçti, kadınlar da arka saflarda namaza durdu.

"Muhakkak biz saf saf duranlarız." Yani itaat ile saflar halinde duranlarız. Daha önce şanı yüce Allah'ın: *"Saf saf duranlara"* (Sâffât, 1) buyruğunda geçtiği gibi.

İbn Cureyc, el-Velid b. Abdullah b. Ebî Muğis'den şöyle dediğini nakletmektedir: *"Muhakkak biz saf saf duranlarız"* âyeti nazil olıncaya kadar namazda saf halinde durmuyorlardı. Bu âyet indikten sonra saflar halinde dizilmeye başladılar.

Ebû Nadra dedi ki: Ömer (radıyallâhu anh) namaza kamet getirildiği vakit yüzünü cemaate çevirir sonra şöyle derdi: Saflarınızı dosdoğru tutunuz,

20 Taberî, 29678; Muhammed b. Nasr, 253. Yahyâ b. Said, Dahhâk'ın zayıf olduğunu söylerken cumhur onun sika olduğunu belirtmiştir fakat o burada bunu Mesruk'tan bizzat dinlediğini zikretmemiştir. Kullandığı ifadeye göre rivayetinin mürsel olma ihtimali de vardır, muallâk olma ihtimali de vardır. Diğer taraftan Mesruk'un ifadesinde de onun bu hadisi Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan bizzat dinlediğine dair delil olacak bir tabir bulunmamaktadır. Hadis âyetin tefsiri zikredilerek gariptir ama âyet zikredilmeksizin şahitleri vardır. Bk. ed-Durru'l-Mensur, V, 549-550; Silsiletu'l-Ehadisu's-Sahiha, 1059-1060. Daha önce Ebû Zerr'den diye rivayeti geçmişti. Ayrıca bu İbn Mes'ud'un sözü olarak sahihtir. Bunu Taberî, 29679, 29680 ve 29688'de zikretmiş bulunmaktadır.

Scanned with CamScanner

dimdik ayakta durunuz. Yüce Allah sizden de melekler gibi durmanızı istiyor dedikten sonra: *"Muhakkak biz saf saf duranlarız"* der. Ey filan geriye git, ey filan öne gel deyip sonra kendisi öne geçer ve Allahuekber diyerek namaza dururdu. -Allah ondan razı olsun- Bunu İbn Ebî Hâtim ve İbn Cerîr rivayet etmişlerdir.

[5730] Müslim'in Sahih'indeki rivayete göre Huzeyfe (radıyallâhu anh) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Üç hasletle diğer insanlara üstün tutulduk. Saflarımız meleklerin safları gibi kılındı, yeryüzü bizim için mescit yapıldı, toprağı da bizim için temizlenme aracıdır..."*[21]

"Ve şüphesiz biz tesbih edenleriz." Yani biz saf saf dururuz, Rabbimizi tesbih eder, Onun şanını yüceltir, takdis ve eksikliklerden tenzih ederiz. Biz onun kullarıyız, Ona muhtacız, Onun önünde zilletle boyun eğenleriz.

İbn Abbâs ve Mücâhid dedi ki: *"Bizden her birimiz için bilinen bir makamı olmayan yoktur"* buyruğunda dile getirilenler meleklerdir. *"Muhakkak biz saf saf duranlarız."* Bunlar da meleklerdir. *"Ve şüphesiz biz tesbih edenleriz."* Bunlar da meleklerdir. Aziz ve celil olan Allah'ı tesbih ederler.

Katâde dedi ki: *"Ve şüphesiz biz tesbih edenleriz."* Yani namaz kılanlarız. Onlar ibadet ederken yerlerinde sebatla dururlar. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Rahmân evlat edindi, dediler. O bundan münezzehtir. Bilakis onlar mükerrem kullardır. Sözleri ile onun önüne geçemezler. Onlar onun emri gereğince iş görürler. Onların önündekini de, arkadakilerini de bilir. Onun razı olduğu kimselerden başkasına şefaat etmezler. Onlar korkusundan titrerler. Onlardan kim: Ben ondan gayrı ilahım, derse biz böylesini cehennemle cezalandırırız. İşte zalimleri böyle cezalandırırız."* (Enbiyâ, 26-29)

"Muhakkak diyorlardı ki: Eğer bizde de öncekilerden bir zikir olsa idi. Biz de elbette Allah'ın ihlâsa erdirilmiş kulları olurduk." Yani: Ey Muhammed! Sen kendilerine gelmeden önce keşke aralarında kendilerine Allah'ın emrini ve önceki nesillerin durumlarını anlatacak, kendilerini Allah'ın kitabını getirecek birisi bulunsaydı, diye temenni ediyorlardı. Yüce Allah'ın şu buyrukları da bunu işaret etmektedir: *"Onlar eğer kendilerine bir korkutucu (nezir) gelse muhakkak o ümmetlerin her birinden daha çok hidayette olacaklarına yeminlerinin en büyüğü ile Allah'a and içtiler fakat onlara bir korkutucu geldi-*

21 Daha önce Nisâ sûresi 43. âyetin tefsirinde geçti.

Scanned with CamScanner

ğinde bu onların uzaklaşmalarından başka bir şeylerini arttırmadı." (Fâtır, 42); *"Bizden önce kitap yalnız iki topluluğa indirildi ve biz onların okuduklarından habersiz kimseler idik demeyesiniz diye (size Kur'ân'ı indirdik). Yahut: Bize de kitap indirilseydi elbette onlardan daha çok hidayet üzere olurduk demeyesiniz diye. İşte size Rabbinizden apaçık bir belge, bir hidayet ve bir rahmet gelmiştir. Allah'ın âyetlerini yalanlayanlardan, onlardan yüz çevirenlerden daha zalim kim olabilir? Biz âyetlerimizden yüz çevirenleri bu yan çizmeleri sebebi ile yakında pek kötü bir azapla cezalandıracağız."* (En'âm, 156-157)

İşte bundan dolayı da yüce Allah burada: *"Şimdi de ona kâfir oldular, yakında bileceklerdir"* buyurmaktadır ki, bu da onların şanı yüce Rablerini inkâr edip, Rasûlünü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i yalanlamaları karşılığında onlara yapılmış kesin bir korkutma ve oldukça ağır bir tehdittir.

وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِينَ ﴿١٧١﴾ إِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنْصُورُونَ ﴿١٧٢﴾ وَإِنَّ جُنْدَنَا لَهُمُ الْغَالِبُونَ ﴿١٧٣﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿١٧٤﴾ وَأَبْصِرْهُمْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ ﴿١٧٥﴾ أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٧٦﴾ فَإِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ ﴿١٧٧﴾ وَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿١٧٨﴾ وَأَبْصِرْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ ﴿١٧٩﴾

171. Andolsun ki gönderilmiş kullarımıza önceden şu sözümüz verilmiştir:

172. Muhakkak onlar, elbette onlar zafere erdirilenlerdir.

173. Muhakkak bizim ordumuz, elbette onlar galip olanlardır.

174. Artık bir vakte kadar onlardan yüz çevir.

175. Onlara göster, onlar da yakında göreceklerdir.

176. Acaba onlar azabımızı mı acele istiyorlar?

177. Onların alanlarına inince, o korkutulanların sabahı ne kötü olur!

178. Artık bir zamana kadar onlardan yüz çevir.

179. Onlara göster, onlar da yakında göreceklerdir.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Şanı yüce ve mübarek Rabbimiz şöyle buyuruyor: *"Andolsun ki gönderilmiş kullarımıza önceden şu sözümüz verilmiştir."* Yani önceki kitaplarda hiç şüphesiz güzel akıbet dünyada da, ahirette de onlara uyanlaradır. Nitekim yüce Allah başka yerde şöyle buyurmaktadır: *"Allah: Andolsun ki ben ve rasûllerim mutlaka galip geleceğiz diye yazmıştır. Muhakkak Allah yegâne güç sahibidir, emrine karşı konulamayandır."* (Mücâdele, 21); *"Muhakkak biz rasûllerimize ve mü'minlere dünya hayatında ve şahitlerin ayağa kalkacağı günde mutlaka yardım ederiz."* (Mü'min, 51)

Bu sebeple şanı yüce Rabbimiz: *"Andolsun ki gönderilmiş kullarımıza (rasullerimize) önceden şu sözümüz verilmiştir. Muhakkak onlar, elbette onlar"* dünyada da, ahirette de *"zafere erdirilenlerdir"* buyurmaktadır. Nitekim daha önce kavimleri arasından kendilerini yalanlayıp, kendilerine muhalefet edenlere karşı nasıl Allah'ın yardımına mazhar oldukları ve Allah'ın kâfirleri nasıl helak edip, mü'min kullarını kurtardığı açıklanmış idi.

"Muhakkak bizim ordumuz, elbette onlar galip olanlardır." Güzel akıbet ve zafer onların olacaktır.

"Artık bir vakte kadar onlardan yüz çevir." Onların eziyet ve işkencelerine sabret ve belli bir zamana kadar bekle. Bizler sonunda yardımı, zaferi, galibiyeti sana yazacağız. Bunun için bazıları şöyle demiştir: Yüce Allah bunun Bedir gününde gerçekleşeceğini işaret etmektedir. Elbette ki Bedir'den sonrası da onun ihtiva ettiği anlamı taşır.

Şanı yüce Allah'ın: *"Onlara göster, onlar da yakında göreceklerdir"* buyruğu da şu demektir: Onlara süre ver ve sana muhalefet ettikleri ve seni yalanladıkları için başlarına gelecek azap ve intikamı da gözetle. Bundan ötürü yüce Allah tehdit ve korkutmak üzere: *"Onlar da yakında göreceklerdir"* buyurmaktadır.

Sonra aziz ve celil olan Rabbimiz: *"Acaba onlar azabımızı mı acele istiyorlar"* buyurmaktadır. Yani onlar ancak seni yalanladıkları ve seni inkâr ettikleri için azaplarının çabucak gelmesini istiyorlar. Allah ise bu sebeple onlara gazap eder ve onlara cezalarını çabuklaştıracaktır. Bununla birlikte onlar küfür ve inatlarından ötürü azabın ve cezanın çabuk gelmesini istiyorlardı.

Scanned with CamScanner

Yüce Allah da: *"Onların alanlarına inince o korkutulanların sabahı ne kötü olur"* buyurmaktadır. Yani azap onların bulundukları yere ineceği vakit o gün helak olup, yurtlarının tahrip olması sebebiyle onlar için çok kötü bir gün olacaktır.

Süddî dedi ki: *"Onların alanına inince"* yani onların yurtlarına inince *"o korkutulanların sabahı ne kötü olur."* Çok kötü bir sabaha çıkacaklar yahut onların sabahları alabildiğine kötü bir sabah olacaktır.

[5731] Bu sebeple Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde sabit olduğuna göre Enes (radıyallâhu anh) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sabah vakti Hayber'e vardı. Hayberliler kazmalarıyla, çapalarıyla dışarı çıkıp da orduyu gördüklerinde derhal geri dönüp: Allah'a yemin olsun ki Muhammed, evet Muhammed ve onun beş koldan oluşan ordusu, dediler. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de şöyle buyurdu: *"Allahuekber, harap oldu Hayber! Biz bir kavmin alanına indik mi uyarılanların sabahı çok kötü olur."*[22] Bunu Buhârî, Mâlik'in Humeyd'den, onun Enes'ten diye naklettiği bir hadis olarak rivayet etmiştir.

[5732] İmam Ahmed dedi ki: Ebû Talha dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hayber'de sabahı edince onlar da çapalarını alıp, sabah erkenden tarlalarına ve arazilerine gidiyorlardı. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i görünce arkalarını dönüp hızlıca gittiler. Bunun üzerine Allah'ın Nebîsi şöyle buyurdu: *"Allahuekber, Allahuekber. Biz bir kavmin alanına indik mi uyarılanların sabahı çok kötü olur."*[23] Kütüb-i Sitte sahipleri bu hadisi bu yoldan tahriç etmemişlerdir ama Buhârî ve Müslim'in şartına göre sahihtir.

"Artık bir zamana kadar onlardan yüz çevir. Onlara göster, onlar da yakında göreceklerdir" buyruğu da az önce geçen bu şekildeki emri pekiştirmekte (tekid etmekte)dir. Yüce Allah doğruyu en iyi bilendir.

22 Buhârî, 371; Müslim, III, 120; Nesâî, VI, 131-132; Ahmed, III, 101-102

23 Ahmed, IV, 29; İbn Sâd, II, 109. Ahmed'in senedi Buhârî ve Müslim'in şartına -İbn Kesir'in dediği gibi- uygundur.

Scanned with CamScanner

Selâm Olsun Peygamberlere:

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٨٠﴾ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ ﴿١٨١﴾ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٨٢﴾

180. İzzet sahibi olan Rabbin, onların niteleye geldiklerinden münezzehtir.

181. Gönderilmiş rasûllere selam olsun.

182. Âlemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun.

Tefsiri:

Yüce Rabbimiz kerim zatını tesbih ve takdis edip zalimlerin ve haddi aşan yalanlayıcıların söylediklerinden uzak olduğunu beyan buyurmaktadır. O gerçekten onların söylediklerinden pek yüce, münezzeh ve mukaddestir, oldukça yücedir. Bu sebeple şanı yüce Rabbimiz: *"İzzet sahibi olan Rabbin"* yani asla zeval bulmayan, izzetin sahibi olan Rabbin *"onların niteleye geldiklerinden"* bu haddi aşan iftiracıların söylediklerinden *"münezzehtir. Gönderilmiş rasûllere selam olsun."* Yani dünyada da, ahirette de selam olsun onlara. Çünkü onların Rableri hakkında söyledikleri her türlü yanlış ve olumsuzluktan uzaktır (selamet bulmuştur), doğrudur ve hakikatin ta kendisidir.

"Âlemlerin Rabbi Allah'a da hamdolsun." Yani her durumda dünyada da, ahirette de hamd yalnız Onundur. Tesbih mutabakat delaleti yoluyla eksiklikten uzaklığı ve tenzihi de ihtiva edip, kemali ispat ettiğinden ötürü -tıpkı hamdin mutabakat yoluyla kemal sıfatlarının sabit olduğuna delil olup, eksiklikten tenzihi ihtiva etmesi gibi- yüce Allah hem bu yerde, hem de Kur'ân-ı Kerim'de daha birçok yerde her ikisini (tesbihi ve hamdi) bir arada zikretmiş bulunmaktadır. Bunun için yüce Rabbimiz: *"İzzet sahibi olan Rabbin onların niteleyegeldiklerinden münezzehtir. Gönderilmiş peygamberlere selam olsun, âlemlerin Rabbi olan Allah'a da hamd olsun"* buyurmaktadır.

[5733] Said b. Ebî Arube dedi ki: Katâde dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Bana selam getirdiğiniz vakit, rasûllere de selam getirin çünkü ben ancak rasûllerden bir rasûlüm."*[24] Bunu bu şekilde

24 Mürseldir. Taberî, 29704 Katâde'den. O da mürseldir. Mevsul olarak da rivayet edilmiştir ki bu da bir sonraki hadistir.

Scanned with CamScanner

İbn Cerîr ve İbn Ebî Hâtim, Said'in ondan böylece naklettiği bir hadis olarak rivayet etmişlerdir.

[5734] Bunu İbn Ebî Hâtim (r.h) müsned olarak rivayet ederek dedi ki: Bize Şeyban, Katâde'den tahdis etti. O dedi ki: Enes b. Mâlik, Ebû Talha'dan şöyle dediğini tahdis etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Bana selam getirdiğiniz zaman rasûllere de selam getirin."*[25]

[5735] Hâfız Ebû Ya'lâ dedi ki: Ebû Said Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivayet ettiğine göre selam vermek istedi mi *"İzzet sahibi olan Rabbin onların niteleyegeldiklerinden münezzehtir. Gönderilmiş rasûlerlere selam olsun. Âlemlerin Rabbi Allah'a da hamd olsun"* buyurur sonra selam verirdi.[26] Senedi zayıftır.

[5736] İbn Ebî Hâtim dedi ki: Şa'bî dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kıyamet gününde en eksiksiz ölçekle kendisine ölçülerek verilmesinden memnun olacak kişi meclisinden kalkmak istediği vakit sonunda 'İzzet sahibi olan Rabbim, onların niteleyegeldiklerinden münezzehtir. Gönderilmiş rasûlerlere selam olsun. Âlemlerin Rabbi Allah'a da hamdolsun' buyruğunu okumalıdır."*[27]

Bu bir başka yoldan Ali (radıyallâhu anh)'ın mevkuf bir sözü olarak da muttasıl bir cihetten rivayet edilmiştir. Muhammed Beğavî tefsirinde dedi ki: Bize Veki, Sabit b. Ebî Safiye'den tahdis etti. O el-Esbağ b. Nubate'den, o Ali (radıyallâhu anh)'dan şöyle dediğini nakletti: Kim kıyâmet gününde mükafatının en eksiksiz kile ile ölçülüp, verilmesini istiyorsa meclisinden kalkacağı

25 Senedi kavi, ravileri sikadırlar. Ancak Katâde tedlis yapan birisidir. Kullandığı ifadede de onun bu hadisi Enes'ten dinlemediğine delildir çünkü o Enes tahdis etti demiş, bana tahdis etti veya bana haber verdi dememiştir. Hadis daha önce Ahzâb sûresi 56. âyetin tefsirinde Ebû Hureyre'nin rivayeti olarak geçmiş bulunmaktadır.

26 Ebû Ya'la, 1118. Senedi oldukça zayıftır. Ebû Harun künyeli zat Umare b. Cuveyn'dir. Mizan, 6018'de Hammad yalancı olduğunu söylemiştir. Ahmed bir şey değildir demiş, Yahyâ zayıf olduğunu belirtmiş, Nesâî ve Dârekutnî metruktur demiş, Cuzecani yalancı olduğunu belirtmiş, İbn Hibbân: Ebû Said'den onun naklettiği hadisler arasında olmayan hadisler rivayet ederdi demiştir.

27 Zayıftır. suyûtî, ed-Durru'l-Mensur, V, 554. İbn Ebî Hâtim tarafından da rivayet edildiğini belirtmektedir. Ancak mürsel olduğundan dolayı zayıftır. Ali'nin sözü olarak mevkuf olarak da rivayet edilmiştir. O da bundan sonraki rivayettir. Mevkuf olmakla beraber senedinde metruk bir ravi olan Asbağ b. Nubate vardır. Mevkuf olanı da Beğavî, IV, 40'da tahriç etmiş bulunmaktadır.

Scanned with CamScanner

vakit söyleyeceği son söz: *"İzzet sahibi olan Rabbin onların niteleyegeldiklerinden münezzehtir. Gönderilmiş rasûlerlere selam olsun, âlemlerin Rabbi Allah'a da hamdolsun"* desin.

[5737] Taberânî de Abdullah b. Sahr el-Enesi yolu ile Abdullah b. Zeyd b. Erkam'dan, o babasından, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu nakletti: *"Kim her bir namazın akabinde: "İzzet sahibi olan Rabbin onların niteleye geldiklerinden münezzehtir. Gönderilmiş rasûllere selam olsun. Âlemlerin Rabbi Allah'a da hamd olsun" buyruğunu üç defa okuyacak olursa, en tam cerib ile (ecrinin) ölçülerek (kendisine verilmesine sebep) olur."*[28]

[5738] Meclisten kalkınca (işlenmiş olan çeşitli günahların) kefareti hususunda birtakım hadisler varid olmuştur:

سبحانك اللهم وبحمدك، لا إله إلا أنت، أستغفرك وأتوب إليك

"Allah'ım! Seni hamdinle tesbih ederim. Senden başka ilah yoktur. Senden mağfiret diler, sana tevbe ederim."[29]

Ben bunun için başlı başına bir cüz yazdım. Yüce Allah'ın izniyle o burada yazılmalıdır. Yüce Allah her türlü eksiklikten münezzehtir, en yücedir.

Sâffât sûresinin tefsiri burada sona ermektedir.

28 Zayıftır. Taberânî, 5124. Zeyd b. Erkam'ın rivayet ettiği bir hadis olarak. Heysemi, Mecma, 16926'da Abdulmun'im b. Beşir'den ötürü illetli olduğunu belirtmiş, oldukça zayıf olduğunu söylemiştir. Taberânî'nin hocası olan Ahmed b. Rişdin de aynı şekilde itham edilmiştir. Buna göre haber oldukça vahidir. Derim ki: Hadis sadece zayıftır. O da Şabi tarafından mürsel olarak rivayet edilmiş olmasından ötürü böyledir.

29 Kaynakları daha önce gösterildi. Diğer şahitleri ile birlikte sahih bir hadistir.

Scanned with CamScanner

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

SÂD SÛRESİ

[88 âyettir. Mekke'de inmiştir.]

Kur'ân'a And Olsun:

صٓ وَالْقُرْآنِ ذِي الذِّكْرِ ﴿١﴾ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ ﴿٢﴾
كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ فَنَادَوْا وَلَاتَ حِينَ مَنَاصٍ ﴿٣﴾

Rahmân ve Rahîm Allah'ın adıyla;

1. Sâd, o çok şerefli Kur'ân'a andolsun

2. Aksine kâfirler büyüklük taslamakta ve muhalefet etmektedirler.

3. Onlardan önce nice nesiller helâk ettik, onlar da feryat ettiler. Halbuki kurtulma vakti değildi.

Tefsiri:

Mukatta harflere dair açıklamalar daha önce Bakara sûresinin başında -burada tekrar edilmesine gerek bırakmayacak şekilde- geçmiş bulunmaktadır.

"Çok şerefli Kur'ân'a andolsun." Yani kullar için zikir (şeref)i de, onlar için dünya hayatlarında ve Âhiretlerinde faydalı şeyler ihtiva eden Kur'ân'a andolsun.

Dahhâk yüce Allah'ın *"çok şerefli"* buyruğunun: *"Andolsun biz size içinde sizin için zikir bulunan bir kitap indirdik."* (Enbiyâ, 10) buyruğu gibi olduğunu söylemiştir ki bu da, sizin için hatırlatma ve öğüt bulunan kitap demektir. Katâde de böyle demiş olup, İbn Cerîr de bunu tercih etmiştir.

Scanned with CamScanner

İbn Abbâs, Said b. Cubeyr, İsmail b. Ebî Halid, İbn Uyeyne, Ebû Husayn, Ebû Salih ve Süddî: *"Zikirli zikir sahibi (meâlde: Çok şerefli)"* buyruğunun, şerefli yani şanı ve makamı yüksek anlamında olduğunu söylemişlerdir.

Her iki açıklama arasında bir aykırılık yoktur çünkü o, öğüdü hatırlatmayı, mazeret bırakmamayı ve uyarmayı kapsayan oldukça şerefli bir kitaptır.

Buradaki yeminin cevabı hususunda farklı görüşlere sahiptirler. Bazıları cevabı yüce Allah'ın: *"Onların her biri rasûlleri yalanladılar. Bu sebeple azabım hak oldu"* buyruğudur dediği gibi, *"cehennem ehlinin davalaşmaları hiç şüphesiz bir gerçektir."* (Sa'd, 64) buyruğu olduğu da söylenmiştir. Bu iki görüşü de İbn Cerîr nakletmiştir. Ancak bu ikinci görüşün cevap olma ihtimali oldukça uzaktır. İbn Cerîr de bunun zayıf olduğunu söylemiştir.

Katâde ise yeminin cevabı: *"Aksine kâfirler büyüklük taslamakta ve muhalefet etmektedirler"* buyruğudur, demiştir. İbn Cerîr de bunu tercih etmiştir.

Bir diğer açıklamaya göre yeminin cevabı sûrenin anlatımının bütün muhtevasıdır, demişlerdir. Allah en iyi bilendir.

Sonra İbn Cerîr bazı Arapça bilginlerinden şöyle dediğini nakletmektedir: Bunun cevabı doğrudur ve haktır anlamında *"Sa'd"* buyruğudur. *"Çok şerefli Kur'ân'a andolsun."*[30]

"Aksine kâfirler büyüklük taslamakta ve muhalefet etmektedirler." Yani Kur'ân-ı Kerim'de öğüt alan kimseler için bir öğüt, ibret alacaklar için bir ibret vardır. Ondan kâfirlerin yararlanmayış sebepleri ise onların *"büyüklük taslamakta"* yani büyüklük taslayarak taassup göstermekte ve *"muhalefet etmekte"* ona muhalefet edip, ona karşı inatlaşıp ayrılık çıkarmakta olmalarından dolayıdır.

Sonra yüce Allah kendilerinden önce yalanlayıcı ümmetleri helak ettiğini hatırlatarak korkutmaktadır çünkü onlar rasûllere muhalefet etmiş, semadan indirilmiş kitapları yalanlamışlardı. Yüce Allah: *"Onlardan önce nice nesiller helak ettik."* Nice yalanlamış ümmeti helak ettik. *"Onlar da feryat ettiler."* Azap kendilerine gelince, Allah'a yalvarıp yakardılar, Ondan yardım istediler fakat bunun onlara hiçbir faydası olmadı. Şu buyruklarda dile getirildiği gibi:

30 Yani (meâlen) şöyle denilmiş gibi olur: "Çok şerefli Kur'ân'a and olsun, ki (bu Kur'ân), doğrudur, haktır." (Çeviren)

Scanned with CamScanner

"Onlar bizim azabımızı gördüklerinde hemen hızlıca oradan kaçışıyorlardı. Kaçışmayın, içinde bulunduğunuz refaha ve evlerinize dönün çünkü siz sorguya çekileceksiniz." (Enbiyâ, 12-13) buyurmaktadır.

Ebû Dâvûd et-Tayâlisî dedi ki: Ebû İshâk'ın rivayetine göre et-Temimî dedi ki: İbn Abbâs'a yüce Allah'ın: *"Onlar da feryat ettiler. Halbuki kurtulma vakti değildi"* buyruğu hakkında sordum, şöyle dedi: Artık ne kalacak, ne de kaçacak zamandır demektir. Ali b. Ebî Talha da İbn Abbâs'tan: İmdada gelinecek zaman değildir, dediğini nakletmektedir. Şebib b. Bişr de, İkrime'den, o İbn Abbâs'tan şöyle dediğini nakletti: Kendilerine fayda sağlayamayacağı zamanda bağırışıp seslendiler, dedi ve şu mısrayı (tanık gösterip) okudu:

تَذَكَّر ليلى لاتَ حين تذَكّر

Hatırladı Leyla'yı, hatırlanmayacak bir zamanda.

Muhammed b. Ka'b yüce Allah'ın: *"Onlar da feryat ettiler. Halbuki kurtulma vakti değildi"* buyruğu hakkında dedi ki: Yani onlar dünyanın kendilerinden yüz çevirip gittiği zamanda tevhidi söylediler. Fakat dünya onlardan yüz çevirip gittiği zaman tevbe zamanını kaçırmış oldular.

Katâde dedi ki: Azabı gördükleri vakit, artık seslenme zamanının geçtiği bir vakitte tevbe etmek istediler.

Mücâhid de: *"Onlar da feryat ettiler. Halbuki kurtulma vakti değildi"* buyruğu hakkında artık o zaman kaçış zamanı da değildi, duanın kabul edileceği zaman da değildi, diye açıklamıştır. Buna yakın bir açıklama İkrime, Said b. Cubeyr, Ebû Mâlik, Dahhâk, Zeyd b. Eslem, Hasan ve Katâde'den de rivayet edilmiştir.

Mâlik'in, Zeyd b. Eslem'den rivayet ettiğine göre: *"Halbuki kurtulma vakti değildi"* buyruğu hakkında seslenme zamanı dışında seslenmenin kıymeti yoktur demiştir.

Buradaki bu (لات) kelimesi nefy için kullanılan (لا) olup, sonuna "te" ilave edilmiştir. Nitekim "(ثم): Sonra"nın sonuna aynı harf eklenerek (ثمت) denilmesi "(رب): Nice"nin sonuna (ربت) denilmesi de böyledir. Bu kelime ayrı olarak yazılır(sa), üzerinde vakıf yapılır.

Scanned with CamScanner

İbn Cerîr'in belirttiğine göre bazıları İmam Mushaf'ta bu kelimenin (حِينَ) ile bitişik olarak: (ولا تحين مناص) şeklinde yazılmış olduğunu nakletmektedir. Ancak meşhur olan birinci şekildir (ayrı yazıldığıdır).

Sonra cumhur (حِينَ): vakit kelimesini nasb ile okumuşlardır. Takdiri ise "(وليس الحين حين مناص): Vakit kurtulma vakti değildir" şeklindedir. Kimileri de bundan dolayı nasbın caiz olduğunu söylemiş ve (kanıt olarak) şu beyiti zikretmiştir:

تَذَكَّر حُب ليلى لاتَ حينا وأَضحَى الشَّيْبُ قد قَطَع القَرينا

Leyla'nın sevgisini hatırladı, halbuki bunun zamanı değildi

(Çünkü) artık ağaran saçlar beraber olduğun arkadaşını (senden) koparmıştır.

Kimi (dilbilgin)leri bu edat ile (sonrasında gelen ismi) mecrur okumanın da caiz olduğunu kabul etmiş ve delil olarak şu beyiti zikretmiştir:

طَلَبُوا صُلْحَنَا ولاتَ أوانٍ فأَجَبْنَا أن ليس حينُ بقاءِ

Bizden barış istediler. Halbuki zamanı değildi

Bu sebeple biz onlara: (Şimdi) hayatta kalma zamanı değildir diye cevap verdik.

Bazıları da:

ولاتَ سَاعةَ مَنْدَم

Şimdi pişmanlık zamanı değildir.

Mısrasını delil göstermişlerdir ki burada da "(zaman anlamındaki) saat" kelimesini cer ile okumuşlardır.

Dilbilginleri (kurtulmak demek olan مناص kelimesinin mastarı olan): (النوص)'ın: Geç kalmak, (البوص)'ın ise: Öne geçmek, demek olduğunu söylemişlerdir. Bundan dolayı yüce Allah da: *"Halbuki kurtulma vakti değildi"* buyurmuştur ki, artık bu zaman kaçış ve gidiş zamanı değildir, demektir. Doğruyu bulma başarısını veren şanı yüce Allah'tır.

Scanned with CamScanner

İçlerinden Bir Uyarıcı:

وَعَجِبُوٓا أَن جَآءَهُم مُّنذِرٌ مِّنْهُمْ ۖ وَقَالَ ٱلْكَٰفِرُونَ هَٰذَا سَٰحِرٌ كَذَّابٌ ﴿٤﴾ أَجَعَلَ ٱلْءَالِهَةَ إِلَٰهًا وَٰحِدًا ۖ إِنَّ هَٰذَا لَشَىْءٌ عُجَابٌ ﴿٥﴾ وَٱنطَلَقَ ٱلْمَلَأُ مِنْهُمْ أَنِ ٱمْشُوا۟ وَٱصْبِرُوا۟ عَلَىٰٓ ءَالِهَتِكُمْ ۖ إِنَّ هَٰذَا لَشَىْءٌ يُرَادُ ﴿٦﴾ مَا سَمِعْنَا بِهَٰذَا فِى ٱلْمِلَّةِ ٱلْءَاخِرَةِ ۖ إِنْ هَٰذَآ إِلَّا ٱخْتِلَاقٌ ﴿٧﴾ ءَأُنزِلَ عَلَيْهِ ٱلذِّكْرُ مِنۢ بَيْنِنَا ۖ بَلْ هُمْ فِى شَكٍّ مِّن ذِكْرِى ۖ بَل لَّمَّا يَذُوقُوا۟ عَذَابِ ۖ ﴿٨﴾ أَمْ عِندَهُمْ خَزَآئِنُ رَحْمَةِ رَبِّكَ ٱلْعَزِيزِ ٱلْوَهَّابِ ﴿٩﴾ أَمْ لَهُم مُّلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ۖ فَلْيَرْتَقُوا۟ فِى ٱلْأَسْبَٰبِ ﴿١٠﴾ جُندٌ مَّا هُنَالِكَ مَهْزُومٌ مِّنَ ٱلْأَحْزَابِ ﴿١١﴾

4. Kendilerine kendilerinden bir korkutucu geldi diye hayret ettiler ve kâfirler: "Bu bir büyücü, bir yalancıdır" dediler.

5. Acaba o bunca ilâhı tek bir ilâh mı yaptı? Muhakkak bu çok şaşılacak bir şeydir.

6. Onlardan elebaşları: "Yürüyün ve ilâhlarınıza direnin. Şüphesiz ki bu istenen bir şeydir" diyerek kalkıp gittiler.

7. Biz bunu öbür dinde işitmedik. Bu ancak bir uydurmadır.

8. Aramızdan bu zikir onun üzerine mi indirildi? Hayır, (aslında) onlar benim zikrimden şüphededirler. Hayır, onlar henüz azabımı tatmadılar.

9. Yoksa galip, çok bağışlayıcı Rabbinin rahmet hazineleri onların yanında mıdır?

10. Yahut göklerle yerin ve aralarında olanların mülkü onların mıdır? O halde sebeplerine yapışıp, yükselsinler.

11. Burada gruplardan yenilgiye uğratılmış bir ordu...

Tefsiri:

Yüce Allah müşriklerin, Rasûlün bir insan olarak gönderilmesine hayret ettiklerini haber vermektedir. Nitekim bir başka yerde şöyle buyurmuştur:

Scanned with CamScanner

"İçlerinden bir adama: İnsanları uyar, iman edenlere Rableri katında kendileri için muhakkak salih amelleri dolayısıyla güzel bir mükâfat bulunduğunu müjdele, diye vahiy göndermemiz insanlar için şaşılacak bir şey mi ki? O kâfirler: Şüphesiz bu apaçık bir sihirbazdır, dediler." (Yunus, 2) Yüce Rabbimiz de burada: *"Kendilerine kendilerinden"* kendileri gibi bir beşer *"bir korkutucu geldi diye hayret ettiler ve kâfirler: Bu bir büyücü, bir yalancıdır dediler. Acaba o bunca ilâhı tek bir ilâh mı yaptı?"* Yani o mabudun kendisinden başka ilâh olmayan tek bir ilâh olduğunu mu ileri sürdü? Müşrikler -Allah kahretsin onları- bunu kabul etmediler, Allah'a ortak koşmanın terk edilmesine hayret edip, şaşırdılar. Çünkü onlar babalarından putlara ibadeti görmüşler ve bu adeta kalplerine içirilmişçesine yer etmişti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendilerini böyle bir ibadet isteğini kalplerinden söküp atmaya ve bir ve tek olarak Allah'a iman edip, ibadet etmeye çağırdığı vakit bunu büyük bir iş olarak gördüler, hayret ettiler ve *"acaba o bunca ilâhı tek bir ilâh mı yaptı. Muhakkak bu çok şaşılacak bir şeydir. Onlardan elebaşıları"* onların liderleri, önderleri, başkanları ve büyükleri *"yürüyün"* dininiz üzere devam edin *"ve ilâhlarınıza direnin"* yani Muhammed'in sizi kendisine davet ettiği tevhid çağrısını kabul etmeyin *"diyerek kalkıp gittiler."*

Yüce Allah'ın: *"Şüphesiz ki bu istenen bir şeydir"* buyruğu ile ilgili olarak İbn Cerîr şöyle demektedir: Muhammed'in bizi kendisine davet etmiş olduğu bu tevhid ile o, sizin üstünüze çıkarak şeref sahibi olmayı ve size üstünlük sağlamayı, aranızdan kendisine uyacak kimselerin çıkmasını istiyor. Biz ise onun bu istediğini kabul etmiyoruz.

Bu Âyetlerin Nüzûl Sebebi:

[5739] Süddî dedi ki: Aralarında Ebû Cehil b. Hişam, el-Âs b. Vâil, el-Esved b. el-Muttalib, el-Esved b. Abd Yeğûs'un da bulunduğu hepsi de Kureyş'in ileri gelenlerinden yaşlı birkaç kişi, bir araya gelip toplandı. Kendi aralarında: Kalkın Ebû Tâlib'e gidelim, onun hakkında Ebû Tâlible konuşalım. O da bizimle onun arasında insaflı bir hüküm versin ve artık ilâhlarımıza dil uzatmaktan vazgeçsin. Biz de kendisini ibadet ettiği ilâhı ile baş başa bırakalım. Çünkü biz bu yaşlı adamın ölmesinden sonra ona Arapların, sebebiyle bizi ayıplayacakları bir şey yapmaktan korkuyoruz. Sonra da amcası ölene kadar ona ilişmediler. Ölür ölmez onun üzerine hücum ettiler diyecekler, diye konuştular.

Scanned with CamScanner

Aralarından Muttalib denilen bir adamı gönderdiler. Onlar için Ebû Tâlib'in yanına gelmek üzere izin istedi ve: Bunlar senin kavminin yaşlıları, ileri gelenleri olup, senin yanına girmek için iznini istiyorlar, dedi. Ebû Tâlib, onları içeri al, dedi. Ebû Tâlib'in yanına girdikten sonra dediler ki: Ey Ebû Tâlib! Sen bizim büyüğümüzsün, efendimizsin. Kardeşinin oğluna bize haksızlık yapmaktan vazgeçmesini söyle. İlâhlarımıza dil uzatmaktan vazgeçsin, biz de onu kendi ilâhı ile baş başa bırakalım. (Süddî devamla) dedi ki: Ebû Tâlib Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e haber gönderdi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanına gelince şöyle dedi: Kardeşimin oğlu. Bunlar senin kavminin yaşlıları ve ileri gelenleridir. Senden ilâhlarına sövmekten vazgeçmeni istiyorlar. Buna karşılık onlar da seni kendi ilâhınla baş başa bırakacaklar.

Allah Rasûlü şu cevabı verdi: *"Amcacığım. Ben onları kendileri için hayırlı olan bir işe çağırmayayım mı?"* Amcası: Onları neye çağırıyorsun ki, dedi. Allah Rasûlü şöyle buyurdu: *"Ben onlara bir söz söylemelerini istiyorum. Onu söyleyecek olurlarsa o sözü söyledikleri için Araplar kendilerine itaat edecek, boyun eğecek ve yine bu söz sayesinde Arap olmayanlara da hükümdar olacaklar."*

Orada bulunanlar arasından Ebû Cehil şöyle dedi: Baban hakkı için, o söz nedir söyle. Biz senin dediğin sözü de, on mislini de söyleriz, dedi. Allah Rasûlü şöyle buyurdu: *"La ilâhe illallah deyiniz."* Hepsi de bunu reddettiler ve: Bizden başka bir şey söylememizi iste, dediler.

Allah Rasûlü şöyle buyurdu: *"Bana güneşi getirip, elime koysanız dahi sizden bundan başkasını isteyecek değilim."*

Kızgın bir şekilde Ebû Tâlib'in yanından kalkıp gittiler ve: Allah'a yemin olsun ki sana da, sana bunu emreden ilâhına da ağır sözler söyleyeceğiz, dediler. *"Onlardan elebaşıları: Yürüyün ve ilâhlarınıza direnin. Şüphesiz ki bu istenen bir şeydir diyerek kalkıp gittiler."* Bunu İbn Ebî Hâtim ve İbn Cerîr rivayet etti. İbn Cerîr ayrıca: Kalkıp, gittikleri vakit Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) amcasını la ilâhe illallah demeye çağırdı, o kabul etmedi ve: Hayır, yaşlıların dini üzere (kalacağım) dedi ve: *"Muhakkak sen sevdiklerini hidayete erdiremezsin."* (Kasas, 56) buyruğu nazil oldu.[31]

31 Hadis mürseldir. Taberî, 29750. Bir sonrakine de bakınız.

Scanned with CamScanner

[5740] Ebû Câfer b. Cerîr dedi ki: İbn Abbâs dedi ki: Ebû Tâlib hastalandığı sırada Kureyşlilerden aralarında Ebû Cehil'in de bulunduğu sekiz on kişi yanına geldi ve: Senin kardeşinin oğlu bizim ilâhlarımıza dil uzatıyor, dediler. Şunları şunları yapıyor, şöyle şöyle söylüyor diye anlattılar. (Sonra da) ona birisini göndersen de bu yaptığından vazgeçmesini söylesen (diye eklediler). O da arkasından birisini gönderdi. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) geldi, içeri girdi. Ebû Tâlib ile onlar arasında bir adamın oturacağı kadar bir yer vardı. Ebû Cehil, Ebû Tâlib'in yanına oturacak olursa ona karşı daha yumuşak davranacağından korktu, derhal ileri atılıp o yere kendisi oturdu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de amcasının yakınında oturacak bir yer bulamadığı için kapının yakınında oturdu.

Ebû Tâlib ona: Kardeşimin oğlu, kavmin neden senden şikâyet ediyor (bir bak)? Senin ilâhlarına dil uzattığını, şunları şunları söylediğini ileri sürüyonlar, dedi. (İbn Abbâs devamla) dedi ki: Ve ona daha çok sözler de söylediler.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de söz alıp şöyle buyurdu: *"Amcacığım. Ben onlardan bir tek sözü söylemelerini istiyorum. Söylerlerse o sözle Araplar onlara boyun eğip, itaat edecek ve o söz sebebiyle Arap olmayanlar da kendilerine cizye ödeyecek."* Onun tek kelime demesine ve buna diğer söylediklerini eklemisine şaşırıp kaldılar. Onlar: Tek bir söz öyle mi? Bundan kolay ne var? Baban hakkı için on katını da söyleriz, dediler. Peki, o nedir diye sordular. Ebû Tâlib de: Kardeşimin oğlu, o söz nedir, dedi. Allah Rasûlü: *"Lâ ilâhe illallah"* buyurdu. Onlar elbiselerini silkeleyerek dehşetle kalktılar ve bu arada: "Acaba o bunca ilâhı tek bir ilâh mı yaptı? Muhakkak bu çok şaşılacak bir şeydir" diyorlardı.[32]

(İbn Abbâs devamla) dedi ki: Bu âyet-i kerime buradan itibaren: *"Onlar henüz azabımı tatmadılar"* buyruğuna kadar indi. Bu rivayet Ebû Kureyb'in lafzıdır.

32 Nesâî, Tefsir, 457; Ahmed, II, 362; Taberî, 29737. Senedinde Abbad b. Câfer vardır, meçhul bir ravidir. Bunu ayrıca Tirmizî, 3232; Nesâî, Tefsir, 456; Taberî, 29738; Hakim, II, 432'de rivayet etmiş, ancak senedinde Yahyâ b. Umare vardır ki o da hadisi leyyin birisidir. Bu hadisin muhtemelen kendileriyle destekleneceği zayıf rivayet yolları daha vardır. Bk. benim tahricimle Keşşaf, 954

Scanned with CamScanner

Bunu aynı şekilde İmam Ahmed ve Nesâî de Muhammed b. Abdullah b. Numeyr'den diye rivayet etmişlerdir. Her ikisi de Ebû Usame'den, o A'meş'ten, o -nispeti belirtilmeksizin- Abbâd'dan böylece buna yakın olarak rivayet etmişlerdir.

Bunu ayrıca Tirmizî, Nesâî, İbn Ebî Hâtim ve İbn Cerîr de rivayet etmiş olup, hepsi de bunu tefsirlerinde Süfyân es-Sevrî, A'meş'ten, o Yahyâ b. Umare el-Kûfî'den, o Said b. Cubeyr'den, o İbn Abbâs'tan deyip, hadisi buna yakın olarak zikretmişlerdir. Tirmizî: Hasendir demiştir.

"Biz bunu öbür dinde işitmedik" sözleri ise: Muhammed'in bizi kendisine davet ettiği bu tevhidi biz öbür dinde işitmedik, demektir.

Mücâhid, Katâde ve İbn Zeyd bu sözleriyle Kureyş'in dinini kastetmektedirler, demişlerdir. Başkaları ise Hıristiyanlığı kastediyorlardı, demişlerdir. Bunu da Muhammed b. Ka'b ve Süddî ifade etmiştir. Avfî ise İbn Abbâs'tan: *"Biz bunu öbür dinde işitmedik"* buyruğunda kastedilen din Hıristiyanlıktır, demiştir. Dediler ki: Şayet bu Kur'ân hak olsaydı Hıristiyanların bize bunu haber vermeleri gerekirdi. *"Bu ancak bir uydurmadır."* Mücâhid ve Katâde bir yalandır. İbn Abbâs bir tahmin ve zandan ibarettir diye açıklamışlardır.

"Aramızdan bu zikir onun üzerine mi indirildi?" Yani onlar hepsi dururken Kur'ân-ı Kerim'in özel olarak ona indirilmiş olmasını uzak bir ihtimal görüyorlardı. Nitekim başka bir âyette de şöyle buyurulmaktadır: *"Ve dediler ki: Bu Kur'ân iki kasabanın birindeki büyük bir adama indirilmeli değil miydi?"* (Zuhruf, 31) Yüce Allah da bu itirazlarına şöylece cevap vermektedir: *"Rabbinin rahmetini onlar mı paylaştırıyorlar? Dünya hayatında geçimliklerini aralarında biz paylaştırdık. Onların bir kısmı diğer bir kısmına iş gördürsün diye. Kimini kimine derecelerle yükselttik."* (Zuhruf, 32)

İşte bundan dolayı Kur'ân-ı Kerim'in aralarından seçilmiş bir rasûle indirilmesini uzak bir ihtimal olarak görüşlerini ifade eden ve bilgisizliklerinin, kıt akıllı olduklarının delili olan bu sözleri söylemeleri üzerine yüce Allah da: *"Hayır, onlar henüz azabımı tatmadılar"* buyurmaktadır. Yani onların bu sözleri söylemelerinin sebebi, bu sözü söyledikleri vakte kadar yüce Allah'ın azabını ve intikamını tatmamış olmalarıdır. Söyledikleri bu sözlerinin ne kadar aldatıcı olduğunu ve bu yalanlamalarının kendilerine ne kadar zarar verdiğini, cehennem ateşine doğru itile kakıla götürülecekleri gün bileceklerdir.

Scanned with CamScanner

Sonra yüce Allah kendi mülkünde tasarrufta bulunanın kendisi olduğunu, dilediğini yaptığını, dilediği kimseye dilediğini verdiğini, dilediği kimseyi aziz, dilediğini zelil kıldığını, dilediğine hidayet verip, dilediğini saptırdığını, emrinden olan ruhu (vahyi, Cebrâil'i) kullarından dilediği kimselere indirdiğini, dilediği kimsenin kalbini mühürleyerek artık Allah'tan sonra ona kimsenin hidayet veremediğini, kulların hiçbir şeye ve emretmek yetkisine sahip olamadıklarını, Allah'ın mülkünde zerre ağırlığınca dahi bir tasarruf imkânlarının olmayıp, bir hurma çekirdeğinin fitilciğine dahi sahip olamadıklarını beyan buyurmaktadır.

Bundan dolayı yüce Allah onların sözlerini reddederek şöyle buyurmaktadır: *"Yoksa galip"* kendisine asla karşı konulamayan Aziz *"çok çok bağışlayıcı"* dilediğini dilediği kimseye bağışlayan Vehhâb *"Rabbinin rahmet hazineleri onların yanında mıdır?"*

Bu âyet-i kerime yüce Allah'ın şu buyruklarına benzemektedir: *"Yoksa onların mülkten bir payı mı vardır? Böyle olsaydı insanlara hurma çekirdeğinin arkasındaki çukurcuk kadar dahi bir şey vermezlerdi. Yoksa onlar insanları Allah kendilerine lütfundan verdi diye mi kıskanıyorlar? Doğrusu biz İbrâhim soyuna da kitabı ve hikmeti verdik. Doğrusu biz onlara çok büyük bir mülk de bağışladık. Onlardan bir kısmı ona iman etti, bir kısmı da ondan yüz çevirdi. Çılgın alevli ateş olarak cehennem (onlara) yeter."* (Nisâ, 53-55); *"De ki: Eğer siz Rabbimin rahmet hazinelerine sahip olsaydınız o zaman tükenir korkusuyla muhakkak cimrilik ederdiniz. Zaten insan çok cimridir."* (İsrâ, 100)

Bu da kâfirlerin Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in beşerden birisi olarak rasûl gönderilmesini inkâr ettiklerinin anlatılmasından sonra dile getirilmektedir. Yüce Allah'ın salih (a.s)'ın kavminin şu söylediklerine dair haberi de böyledir: *"Vahiy aramızdan ona mı verildi? Hayır, o mağrur ve şımarık, çok yalancı birisidir. Kimin mağrur ve şımarık bir yalancı olduğunu yarın bileceklerdir."* (Kamer, 25-26)

"Yahut göklerle yerin ve aralarında olanların mülkü onların mıdır? O halde sebeplerine yapışıp, yükselsinler." Yani eğer bu mülk onların ise haydi sebeplere yapışıp, yükselsinler. İbn Abbâs, Mücâhid, Said b. Cubeyr, Katâde ve başkaları semanın yollarını kastetmektedir, demişlerdir. Dahhâk da: Haydi yedinci semaya yükselsinler diye açıklamıştır.

Scanned with CamScanner

Sonra yüce Allah: *"Burada gruplardan yenilgiye uğratılmış bir ordu"* buyurmaktadır. Yani büyüklük taslayan ve ayrılık içinde bulunan bu yalanlayıcılar ordusu pek yakında bozguna uğratılacak, yenilecek ve baskı altına girecek, sesleri sedaları kesilecektir. Tıpkı kendilerinden önce yalanlamış bulunan grupların baskı altına alındıkları gibi. Bu da yüce Allah'ın şu buyruklarına benzemektedir: *"Yoksa onlar: Biz birbirine yardım eden bir topluluğuz mu diyorlar? Yakında o topluluk yenilecek ve arkalarını dönerek kaçacaklardır."* Bu da Bedir günü gerçekleşmişti. *"Asıl onlara vaat olunan vakit kıyâmettir ve o kıyâmet daha büyük bir bela ve daha acıdır."* (Kamer, 44-46)

Önceki Kavimler:

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ ذُو الْأَوْتَادِ ﴿١٢﴾ وَثَمُودُ وَقَوْمُ لُوطٍ وَأَصْحَابُ الْأَيْكَةِ أُولَٰئِكَ الْأَحْزَابُ ﴿١٣﴾ إِنْ كُلٌّ إِلَّا كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ عِقَابِ ﴿١٤﴾ وَمَا يَنْظُرُ هَٰؤُلَاءِ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً مَا لَهَا مِنْ فَوَاقٍ ﴿١٥﴾ وَقَالُوا رَبَّنَا عَجِّلْ لَنَا قِطَّنَا قَبْلَ يَوْمِ الْحِسَابِ ﴿١٦﴾ اِصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ وَاذْكُرْ عَبْدَنَا دَاوُدَ ذَا الْأَيْدِ إِنَّهُ أَوَّابٌ ﴿١٧﴾

12. Onlardan önce Nûh'un kavmi, Âd ve kazıklar sahibi Firavun yalanladılar.

13. Semud, Lut kavmi ve Ashabu'l-Eyke de işte onlar güruhlardır.

14. Onların her biri rasûlleri yalanladılar. Bu sebeple azabım hak oldu.

15. Bunlar devenin iki sağımlığı kadar dahi gecikmesi olmayan bir çığlıktan başkasını beklemiyorlar.

16. Ve dediler ki: "Rabbimiz, hesap gününden önce payımızı bize çabucak ver."

17. Onların dediklerine sabret...

Tefsiri:

Yüce Allah sözü edilen geçmiş çağlardaki ümmetlerin rasûllere aykırı davranıp, nebîleri yalanlamaları sebebiyle de onlara isabet eden azap, ibretli

Scanned with CamScanner

ceza ve intikamları haber vermektedir. Bunlara dair kıssaları da daha önce geniş bir şekilde değişik yerlerde zikredilmiş bulunmaktadır.

Yüce Allah'ın: *"İşte onlar güruhlardır"* buyruğu, onlar sayıca sizden çok, sizden güçlü, malları ve evlatları da sizden fazla kimselerdi. Fakat bütün bunlar Allah'ın emri gelince, Allah'ın azabının bir kısmını dahi onlardan uzaklaştırmaya yaramadı, demektir. Bunun için yüce Rabbimiz: *"Onların her biri rasûlleri yalanladılar. Bu sebeple azabım hak oldu"* buyurmaktadır. Böylelikle onların helak edilmelerinin gerekçesini rasûllerini yalanlamaları olarak tespit etti. O halde muhatapların da bu hususta olabildiği kadar dikkatli olmaları ve titizlikle hareket etmeleri gerekir.

"Bunlar devenin iki sağımlığı kadar dahi gecikmesi olmayan bir çığlıktan başkasını beklemiyorlar" buyruğu hakkında Mâlik, Zeyd b. Eslem'den naklen dedi ki: Yani bunun geri çevrilmesi mümkün değildir. Bu da şu demektir: Onlar kıyâmetin kendilerine ansızın gelmesini bekliyorlar. İşte kıyâmetin şartları (alametleri) gelmiş bulunmaktadır. Yani kıyâmet oldukça yaklaşmış, kopmasına çok az bir süre kalmış bulunmaktadır. Burada sözü edilen *çığlık (Sayha)* yüce Allah'ın İsrâfil'e uzatmasını emredeceği korku ve dehşet nefhasıdır. Göklerde ve yerde bulunup da korkmadık, dehşete kapılmadık hiçbir kimse kalmayacaktır. Aziz ve celil olan Allah'ın istisna ettikleri kimseler müstesnâ.

Aziz ve celil olan Allah'ın: *"Ve dediler ki: Rabbimiz hesap gününden önce payımızı bize çabuk ver"* buyruğuna gelince: Bu, yüce Allah'ın müşriklerin azabın erken gelmesini isteyerek kendilerine beddua etmelerinin yanlışlığını ortaya koyan bir ifadedir. Âyette geçen *"el-kıtt:* yazılıp, tespit edilmiş olan vade" demektir. Pay ve nasip anlamında olduğu da söylenmiştir. İbn Abbâs, Mücâhid, Dahhâk, Hasan ve başkaları onlar azabın çabucak gelmesini istediler, diye açıklamışlardır. Katâde de ek olarak şunları ifade etmiştir: Nitekim onlar şöyle dua etmişlerdi: *"Ey Allah, eğer bu, senin katından hakkın kendisi ise durma, bizim üzerimize gökten taş yağdır yahut bize acıklı bir azap gönder demişlerdi."* (Enfâl, 32)

Bir başka açıklamaya göre onlar böylelikle eğer var ise cennetteki paylarının dünyada kendilerine verilmesini istediler. Onların bu istekleri ise böyle bir şeyi (Âhireti) uzak bir ihtimal görüp, onu yalanladıkları anlamına gelir.

Scanned with CamScanner

İbn Cerîr dedi ki: Onlar hayır ya da şer olsun hak ettiklerinin kendilerine dünyada hemen verilmesini istediler. İbn Cerîr'in bu açıklaması güzeldir. Dahhâk'ın ve İsmail b. Ebî Halid'in açıklamaları da bu çerçevededir. Allah en iyi bilendir.

Onlar bu sözlerini alay etmek ve böyle bir ihtimali uzak gördüklerini ifade etmek maksadıyla söylediklerinden ötürü yüce Allah da Rasûlü'ne eziyetlerine karşı sabretmesini emrederek, sabrı karşılığında da güzel akıbetin, yardımın ve zaferin kendisinin olacağını müjdeleyerek şöyle buyurmaktadır:

Güçlü Kul Dâvûd (a.s.):

اِصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ وَاذْكُرْ عَبْدَنَا دَاوُدَ ذَا الْأَيْدِ ۖ إِنَّهُ أَوَّابٌ ﴿١٧﴾ إِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحْنَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِشْرَاقِ ﴿١٨﴾ وَالطَّيْرَ مَحْشُورَةً ۖ كُلٌّ لَهُ أَوَّابٌ ﴿١٩﴾ وَشَدَدْنَا مُلْكَهُ وَآتَيْنَاهُ الْحِكْمَةَ وَفَصْلَ الْخِطَابِ ﴿٢٠﴾

17. ... Ve güçlü kulumuz Dâvûd'u hatırla! Çünkü o evvâb idi.

18. Gerçekten biz dağları -akşamleyin ve kuşluk vakti onunla birlikte tesbih eder halde- musahhar kıldık.

19. Toplanıp gelen kuşları da, her birisi ona dönücü idi.

20. Onun mülkünü de pekiştirdik. Ona hikmeti ve hakkı batıldan ayıran sözü söyleme imkânını verdik.

Tefsiri:

Yüce Allah kulu ve Rasûlü Dâvûd (a.s)'ın ilim ve amel bakımından güç kuvvet sahibi birisi olduğunu zikretmektedir. İbn Abbâs, İbn Zeyd ve Süddî de âyet-i kerimedeki *"el-eyd"* kelimesini güç ve kuvvet olarak açıklamışlardır. İbn Zeyd de: *"Ve biz göğü eyd ile bina ettik ve muhakkak biz genişleticileriz"* (Zâriyât, 47) buyruğunu okudu. Mücâhid de: *Eyd* itaatte güçlü olmaktır diye açıklamıştır. Katâde dedi ki: Dâvûd (a.s)'a ibadette güç kuvvet, İslam'da fıkıh (derin bilgi) verilmişti. Bize nakledildiğine göre o (a.s) gecenin üçte birini namaz kılarak geçirir, senenin yarısını da oruç tutardı.

Scanned with CamScanner

[5741] Bu da Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şu buyruğu ile sabit olmuştur: *"Yüce Allah'ın en sevdiği namaz Dâvûd'un namazıdır. Aziz ve celil olan Allah'ın en sevdiği oruç da Dâvûd'un orucudur. O gecenin yarısını uyur, üçte birini namaz kılar, altıda birini uyurdu. O bir gün oruç tutar, bir gün oruç tutmazdı. Düşmanla karşılaştığı vakit de kaçmazdı."*[33]

"O evvâb idi." Evvâb, bütün işlerinde ve durumlarında yüce Allah'a çokça dönen kişi demektir.

"Gerçekten biz dağları-akşamleyin ve kuşluk vakti onunla birlikte tesbih eder halde- musahhar kıldık." Yani yüce Allah dağları güneş doğunca ve gündüzün sonunda onunla birlikte tesbih edecek şekilde musahhar kılmıştı. Nitekim yüce Allah bir başka yerde: *"Ey dağlar, siz de onunla tesbih edin ve ey kuşlar siz de"* (Sebe, 10) buyurmaktadır. Kuşlar da aynı şekilde onun tesbihi ile birlikte tesbih eder, onun yüksek sesle yaptığı zikri onlar da tekrar ederlerdi. Gökte uçan bir kuş onun yanından geçip de Zebur'u okuyuşu terennüm ettiğini işittiği takdirde yoluna devam edemez, aksine havada durur, onunla birlikte tesbih ederlerdi. Yüce dağlar ona cevap verir, onunla birlikte tesbihi tekrar eder, ona uyarak tesbihlerini yaparlardı.

[5742] İbn Cerîr dedi ki: İbn Abbâs'tan rivayete göre Ümmü Hanî şunu zikretmiştir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke'nin fethedildiği günü kuşluk namazını sekiz rekât olarak kıldı. İbn Abbâs dedi ki: Ben de bu vaktin özel bir namazı olduğunu zannetmiştim. (Zaten) yüce Allah: *"Akşamleyin ve kuşluk vakti onunla birlikte tesbih eder halde..."* buyurmaktadır.[34]

[5743] Sonra (İbn Cerîr) bunu Said b. Ebî Arûbe'nin, Ebu'l-Mütevekkil'den, o Eyyûb b. Safvân'dan, o azatlısı Abdullah b. Haris b. Nevfel'den diye rivayet etmektedir. Buna göre İbn Abbâs kuşluk namazını kılmazdı. Ben onu yanıma alıp, Ümmü Hanî'nin yanına götürdüm ve: Bana haber verdiğini buna da bildir dedim. Ümmü Hanî dedi ki: Mekke'nin fethedildiği günü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) benim evimde benim yanıma geldi. Sonra verdiği emir üzerine bir toprak kaba su koyuldu sonra bir

33 Buhârî, 1131; Müslim, 1159/189

34 Taberî, 29803. Mûsâ ve İbn Abbâs arasında senedinde kopukluk vardır. Bir sonraki rivayete de bakınız.

Scanned with CamScanner

örtünün getirilmesini emretti. Örtüyü benimle kendisi arasına gerdi, gusletti sonra evin etrafına su serpti. Sekiz rekât namaz kıldı. Bu da kuşluk vaktinde idi. Bu rekâtların kıyamları da, rükûları da, sücutları da, oturuşları da eşitti. Biri diğerine yakındı. İbn Abbâs dışarı çıkarken şöyle diyordu: Ben mushafın iki kapağı arasında bulunan buyrukların tamamını okudum, kuşluk namazını ancak şu anda anladım. *"Akşamleyin ve kuşluk vakti onunla birlikte tesbih ederlerdi."* Ben de kendi kendime: Peki işrak (güneş doğuşu) namazı nerede kaldı diyordum. Daha sonra da İbn Abbâs: İşte bu (kuşluk namazı) işrak namazıdır, derdi.[35]

Bundan dolayı yüce Allah: *"Toplanıp gelen kuşları da"* buyurmaktadır ki havada duran, alıkonulan kuşlar demektir. *"Her birisi ona evvâb idi."* Yani ona itaat ediyor, onunla birlikte ona uyarak tesbih getiriyorlardı. Said b. Cubeyr, Katâde ve Zeyd b. Eslem'den Mâlik ile İbn Zeyd: "Her birisi ona evvâb idi" yani itaatkâr idi, diye açıklamışlardır.

"Onun mülkünü de pekiştirdik." Biz onun mülkünü kralların, hükümdarların gerek duyacakları her şeyi eksiksiz vererek kemale erdirdik. İbn Ebî Necih, Mücâhid'den: O dünyadakiler arasında saltanat ve otoritesi en güçlü kimse idi dediğini nakletmektedir. Süddî dedi ki: Her gün onu dört bin kişi koruyordu. Seleften birisi de şöyle demiştir: Bana ulaştığına göre onun her gün gece gündüz otuzüç biner bekçisi vardı. Ertesi yıl güne aynı güne kadar bir daha da onlara nöbet sırası gelmezdi. Başkası da şöyle demiştir: Silâhları tam teçhizat kırk bin kişi (ona bekçilik ederdi)[36].

İbn Cerîr ve İbn Ebî Hâtim, İlbâ b. Ahmer'in, İkrime'den, onun İbn Abbâs'tan şu rivayetini zikretmektedir: İsrâiloğullarından iki kişi Dâvûd (a.s)'ın huzurunda biri diğerini ineklerini gasp ettiğini ileri sürerek dava etti. Diğeri bunu kabul etmedi. Davacının herhangi bir delili yoktu. Davalarını erteledi. Gece olunca Dâvûd (a.s)'a rüyasında davacıyı öldürmesi emri verildi. Sabahleyin onların getirilmesini istedi ve davacının öldürülmesini em-

35 Hasendir. Taberî, 29804; Hakim, IV, 53. Senedi şahitler arasında hasendir. Taberî bunu 29805'te bir daha tekrarlamıştır. Ancak senedi zayıftır. Bunu Taberânî de XXIV, 406'da Vâhidî, el-Vasit, III, 544'de zayıf bir senetle rivayet etmişlerdir. Çünkü Ebû Bekr el-Huzli zayıf birisidir fakat hadis çeşitli rivayet yollarıyla hasendir. Ayrıca bk. tahricimle Keşşaf, 956

36 Bu ve bundan önceki rivayet, İsrâiliyyâttandır. Verilen rakamlar da hayalidir.

Scanned with CamScanner

retti. Davacı: Ey Allah'ın Nebîsi! Bu adam benim ineklerimi gaspetmişken, niye beni öldürüyorsun, dedi. Dâvûd (a.s): Aziz ve celil olan Allah bana seni öldürmemi emretti. Dolayısıyla seni kesinlikle öldüreceğim dedi. Adam: Ey Allah'ın Nebîsi! Allah'a yemin olsun ki Bunun aleyhindeki davamdan ötürü Allah sana beni öldürmeni emretmiş olamaz. Ben şüphesiz iddiamda doğruyum. Şu kadar var ki ben vaktiyle onun babasını o gafil iken suikast ile öldürmüştüm ama hiç kimse de bunu fark etmemişti. Bunun üzerine Dâvûd (a.s)'ın emri üzerine adam öldürüldü.

İbn Abbâs dedi ki: Böylelikle İsrâiloğulları arasında onun heybeti daha da güçlendi. İşte aziz ve celil olan Allah'ın: *"Onun mülkünü de pekiştirdik"* buyruğu bunu anlatmaktadır.

Yüce Allah'ın: *"Ona hikmeti verdik"* buyruğu hakkında da Mücâhid: Ona anlayış, akıl ve zekâ verdik diye açıklamıştır. Bir seferinde de hikmeti ve adaleti verdik, bir seferinde doğruya isabet ettirmeyi verdik diye açıklamış, Katâde de: Allah'ın kitabını ve içindekilere uymayı (verdik) demiştir. Süddî: *"Hikmet"* nubuvvettir, demiştir.

Yüce Rabbimizin: *"Ve hakkı batıldan ayıran sözü söyleme imkânını verdik"* buyruğu ile ilgili olarak Kadı Şureyh ile Şa'bî şöyle demişlerdir: *Hakkın batıldan ayrılması sözü* şahitler ve yeminlerdir. Katâde: Davacının getireceği iki şahit yahut davalının yeminidir. İşte nebîler ve rasûllerin -yahut da mü'minler ve salihlerin dedi- *faslu'l-hitab*'ı (hakkı batıldan, haklıyı haksızdan ayırmaları) budur. Kıyamet gününe kadar da bu ümmetin hüküm verme şekli böyledir. Ebû Abdurrahman es-Sülemî de böyle demiştir.

Mücâhid ve Süddî: Bu, verilen hükmün isabetli olması ve iyice anlaşılmasıdır, demişlerdir. Yine Mücâhid: Sözde ve hükümde hakkı batıldan, haklıyı haksızdan ayırt etmektir. İşte bu, bütün açıklamaları kapsar, maksat da budur, İbn Cerîr'in tercihi de budur.

İbn Ebî Hâtim dedi ki: Ebû Mûsâ (radıyallâhu anh) dedi ki: İlk olarak *"emma ba'd"* diyen kişi Dâvûd (a.s)'dır. İşte *faslu'l-hitab* (sözün ayırt edilmesi) budur, demiştir. Şa'bî de aynı şekilde *faslu'l-hitab*: "emmâ ba'd" demektir, demiştir.

Scanned with CamScanner

Davacıların Haberi:

وَهَلْ أَتَاكَ نَبَأُ الْخَصْمِ إِذْ تَسَوَّرُوا الْمِحْرَابَ ﴿٢١﴾ إِذْ دَخَلُوا عَلَى
دَاوُدَ فَفَزِعَ مِنْهُمْ قَالُوا لَا تَخَفْ خَصْمَانِ بَغَى بَعْضُنَا عَلَى بَعْضٍ
فَاحْكُم بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَلَا تُشْطِطْ وَاهْدِنَا إِلَى سَوَاءِ الصِّرَاطِ ﴿٢٢﴾
إِنَّ هَذَا أَخِي لَهُ تِسْعٌ وَتِسْعُونَ نَعْجَةً وَلِيَ نَعْجَةٌ وَاحِدَةٌ فَقَالَ أَكْفِلْنِيهَا
وَعَزَّنِي فِي الْخِطَابِ ﴿٢٣﴾ قَالَ لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعْجَتِكَ إِلَى
نِعَاجِهِ وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْخُلَطَاءِ لَيَبْغِي بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ إِلَّا الَّذِينَ
آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَقَلِيلٌ مَا هُمْ وَظَنَّ دَاوُدُ أَنَّمَا فَتَنَّاهُ فَاسْتَغْفَرَ
رَبَّهُ وَخَرَّ رَاكِعًا وَأَنَابَ ﴿٢٤﴾ فَغَفَرْنَا لَهُ ذَٰلِكَ وَإِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفَى
وَحُسْنَ مَآبٍ ﴿٢٥﴾

21. Sana şu hasımların haberi geldi mi? Hani onlar duvarı tırmanarak namaz kıldığı yere inmişlerdi.

22. Hani onlar Dâvûd'un yanına girmişlerdi de o bunlardan korkmuştu. Onlar: "Korkma iki davacıyız. Birimiz diğerine haksızlık etmiştir. Aramızda hak ile hükmet, zulmetme ve bizi doğru yola ilet" dediler.

23. (Birileri dedi ki): "Bu benim kardeşimdir. Onun doksan dokuz koyunu vardır. Benim ise bir koyunum var. O koyununu bana ver, dedi ve söz söylemede beni yendi."

24. Andolsun ki o senin bir koyununu koyunlarına (katmak) istemekle sana zulmetmiş. Muhakkak katanların çoğu şüphesiz birbirlerine haksızlık ederler. İman edip, salih amel işleyenler müstesnâ. Böyleleri ise ne de azdır. Bunun üzerine Dâvûd bizim kendisini imtihan ettiğimizi sandığından hemen Rabbinden mağfiret istedi, rükû ederek yere kapanıp döndü.

25. Biz de ona bunu mağfiret ettik. Şüphesiz onun nezdimizde bir yakınlığı ve güzel bir dönüş yeri vardır.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Müfessirler burada çoğunluğu İsrâiliyattan alınmış bir kıssa zikretmişlerdir. [37] Bu hususta ise kendisine uyulması gereken bir hadis masum peygamberden sabit olmamıştır ama İbn Ebî Hâtim burada senedi sahih olmayan bir hadis rivayet etmiştir. Çünkü bu hadis Yezîd er-Rekaşi'nin Enes'ten naklettiği bir rivayettir. Yezîd her ne kadar salih kimselerden ise de o, imamlara göre hadis rivayetinde zayıf birisidir. Dolayısıyla uygun olan yalnızca bu kıssanın tilaveti ile yenilmesi, ilminin yüce Allah'a havale edilmesidir. Şüphesiz ki Kur'ân haktır ve onun ihtiva ettiği de aynı şekilde haktır.

Yüce Allah'ın: *"O bunlardan korkmuştu"* buyruğuna gelince. Çünkü o sırada mihrabında (ibadet ettiği özel yerinde) bulunuyordu. Mihrabı ise evinde en yüksek bir yerde idi. O gün kimsenin yanına girmemesini emretmişti. Ansızın iki kişinin mihrabı tırmanıp, çıkmış olduklarını gördü. Bu iki kişi etrafında durup ona kendi durumlarını sormaya başladılar.

"Ve söz söylemede de beni yendi" buyruğu beni yenik düşürdü, bana galip geldi demektir.

"Dâvûd bizim kendisini imtihan ettiğimizi sandı." Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs'tan: Onu sınadığımızı sandı, diye açıklamıştır. Yüce Allah'ın: *"Rükû ederek yere kapanıp"* buyruğu, secde ederek yere kapanıp *"döndü."* Yani önce rükûa vardı, bundan sonra da secde etti anlamında olabilir. Onun kırk gün boyunca secdesini sürdürdüğü zikredilmiştir. *"Biz de ona bunu"* kendisinde bulunan ve iyilerin hasenatı, mukarreblerin seyyiatıdır türünden kusurlarını *"mağfiret ettik."*

İmamlar Sâd sûresindeki (24. âyette) secdenin, secde edilmesi azimet olan secdelerden olup olmadığı hususunda iki farklı görüşe sahiptirler. Şâfiî'nin Cedid (denilen Mısır'daki) mezhebine göre bu, azimetle istenen secdelerden değildir. Aksine bu bir şükür secdesidir. Buna delil de İmam Ahmed'in naklettiği şu rivayettir:

[5744] Bize İsmail b. Uleyye, Eyyûb'dan tahdis etti. O İkrime'den, o İbn Abbâs'tan Sa'd sûresindeki secde hakkında şöyle dediğini nakletti: O secde edilmesi azimet olan secdelerden değildir. Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve

37 Kurtubi tefsiri bu âyet ile ilgili benim notuma bakınız.

Scanned with CamScanner

sellem)'i o âyeti okuduğu için secde ederken gördüm.[38] Bunu Buhârî, Ebû Dâvûd, Tirmizî tefsirinde Nesâî, Eyyûb'un böylece naklettiği bir hadis olarak rivayet etmişlerdir. Tirmizî, hasen, sahihtir demiştir.

[5745] Yine Nesâî bu âyetin tefsiri hakkında dedi ki: Said b. Cubeyr, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'dan rivayet ettiğine göre Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) Sa'd sûresinde -ki secde âyetinde- secde etti ve ayrıca: *"Dâvûd (a.s) tevbe olmak üzere bu secdeyi yaptı, biz de şükür olmak üzere bu secdeyi yapıyoruz"* buyurdu.[39] Bu hadisi tek başına Nesâî rivayet etmiş olup, senedinin ravileri tamamen sikadırlar.

[5746] Müsned (bir hadis): Hocamız Hâfız Ebu'l-Haccac el-Mizzi ona okunurken, ben de dinlerken bana haber verdi. Bize Ebû İshâk el-Müdrici haber verdi... İbn Abbâs dedi ki: Bir adam Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek şöyle dedi: Ey Allah'ın Rasûlü! Ben rüyamda kendimi bir ağacın arkasında namaz kılarken gördüm. Secde âyetini okudum, ben secde edince, ben secde ettiğim için ağaç da secde etti. Secde ederken ağacı: Allah'ım! Bu secde sebebiyle nezdinde benim için bir ecir yaz, bu secdeyi benim için nezdinde bir azık kıl. Benim üzerimden bir günahı kaldır ve kulun Dâvûd'dan secdesini kabul ettiğin gibi, benden de bunu kabul et, diyordu.

İbn Abbâs dedi ki: Bunun üzerine Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kalkıp secde âyetini okuduktan sonra secde ettiğini gördüm. Onu secde ederken o adamın ağacın söylediğini naklettiği sözleri aynen söylediğini duydum.[40] Bu hadisi Tirmizî, Kuteybe'den, İbn Mâce, Ebû Bekr b. Hallad'dan, her ikisi ise Muhammed b. Yezîd Huneys'den buna yakın olarak rivayet etmişler, Tirmizî, gariptir, bu hadisi ancak bu yoldan biliyoruz, demiştir.

[5747] Buhârî de bu âyetin tefsiri hakkında dedi ki: el-Avvam dedi ki: Ben Mücâhid'e Sa'd sûresindeki secde hakkında sordum, şöyle dedi: İbn Abbâs'a:

38 Buhârî, 1069; Nesâî, II, 159; İbn Hibbân, 2766; Ahmed, I, 360

39 Ceyyiddir. Nesâî, Tefsir, 458; Beyhakî, II, 319; Dârekutnî, I, 407. Senedi kavidir. suyûtî, ed-Durru'l-Mensur, I, 407'de senedinin ceyyid olduğunu söylemiştir. İbn Hacer de Telhisu'l-Habir, II, 8'de İbnu'l-Cevzî, Abdullah b. Buzey'den ötürü illetli olduğunu söylemiş ancak ona mutabaatta bulunulmuş, İbnu's-Seken de sahih olduğunu söylemiştir demektedir. Ebû Said'in rivayet ettiği hadis de buna şahitlik etmektedir. Bu hadis de gelecektir.

40 Senedi el-Hasan b. Muhammed'in zayıf olması dolayısıyla zayıftır. Tirmizî de 579; İbn Mâce, 1053; Tehzibu'l-Kemal, VI, 314'de onun yolundan rivayet etmişlerdir.

Scanned with CamScanner

Neden dolayı secde ettin, dedim. Şöyle dedi: Sen Kur'ân-ı Kerim'de: *"Onun zürriyetinden de Dâvûd ve Süleyman'ı da... İşte onlar Allah'ın hidayet verdikleridir. Sen de onların hidayetlerine uy."* (En'âm, 84 ve 90) buyurduğunu okumuyor musun? İşte Dâvûd (a.s) da sizin Nebînizin (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisine uymayı emretmiş olduğu kimselerdendir. Dâvûd (a.s) bu secdeyi yapmıştı, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de bu secdeyi yaptı.[41]

[5748] İmam Ahmed dedi ki: Ebû Said el-Hudri (radıyallâhu anh)'dan rivayete göre o rüyasında Sa'd (suresin)i yazdığını gördü. Secde ettiği âyete gelince, mürekkep hokkasının, kalemin ve etrafındaki her şeyin secdeye kapandığını gördü. Bunu Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e anlatınca artık bundan sonra bu âyete geldi mi hep secde ederdi.[42] Bunu sadece İmam Ahmed rivayet etmiştir.

[5749] Ebû Dâvûd dedi ki: Ebû Said el-Hudri (radıyallâhu anh) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) minber üzerinde iken Sa'd (suresin)i okudu. Secde âyetine varınca yere indi, secde yaptı. İnsanlar (cemaat) da onunla birlikte secde etti. Bir başka gün yine onu okudu. Secde âyetine varınca insanlar da secde etmeye hazırlandı, Allah Rasûlü: *"Bu bir nebînin tevbesi (dolayısıyla yaptığı bir secde)dir ama ben sizin (secde etmek üzere) hazırlandığınızı gördüm"* buyurdu ve inip secde etti.[43] Bu hadisi sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiş olup, senedi Sahih'in şartına uygundur.

"Şüphesiz onun nezdimizde bir yakınlığı ve güzel bir dönüş yeri vardır." Yani, kıyâmet gününde onun Allah'ın kendisi ile yakınlaştıracağı bir yakınlaştırıcı vasfı vardır ve onun için güzel bir dönüş vardır. Bunlar da cennetteki pek yüksek derecelerdir. Sebep ise onun hükümdarlığındaki tam, eksiksiz adaletidir. Sahih hadiste belirtildiği gibi:

[5750] *"Adaletle hükmeden kimseler Rahmân'ın sağında -ki onun her iki eli de sağdır- nurdan minberler üzerinde olacaktır. Bunlar ise hem aile fertleri arasında, hem de yetkili oldukları alanlarda adaletle davranan ve (adaletli) hüküm verenlerdir."*[44]

---

41 Buhârî, 4087 İbn Abbâs'tan diye rivayet etmiştir.

42 Ahmed, III, 78 sahih bir senetle; Heysemi, Mecma, 3690'da ravileri Sahih'in ravileridir diyerek.

43 Sahihtir. Ebû Dâvûd, 1410; Hakim, II, 431-432; İbn Hibbân, 2765. Hakim sahih olduğunu belirtmiş, Zehebî ona muvafakat etmiştir. Senedi Müslim'in şartına göre sahihtir.

44 Sahih bir hadisin bir bölümüdür. Daha önce geçmişti.

Scanned with CamScanner

[5751] İmam Ahmed dedi ki: Ebû Said el-Hudri (radıyallâhu anh) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kıyamet gününde insanlar arasında Allah'ın en sevdiği, oturacağı yeri itibariyle ona en yakın olacakları adaletli bir yöneticidir. Kıyamet gününde insanlar arasında Allah'ın en çok buğzettiği ve aralarında azapları en ağır ve şiddetli olacakları ise zalim bir yöneticidir."*[45] Bunu Tirmizî de Fudayl b. Merzuk el-Ağar, Atiyye'den böylece naklettiği bir hadis olarak rivayet etmiş ve: Biz bu hadisi merfu olarak ancak bu yoldan biliyoruz, demiştir.

İbn Ebî Hâtim dedi ki: Mâlik b. Dinar yüce Allah'ın: *"Şüphesiz onun nezdimizde bir yakınlığı ve güzel bir dönüş yeri vardır"* buyruğu hakkında dedi ki: Kıyamet gününde Dâvûd, Arş'ın bacağının yanında ayakta durdurulacak sonra (yüce Allah) şöyle buyuracak: Ey Dâvûd, haydi bugünde dünyada iken onunla şanımı yücelttiğin o pek güzel ve nağmeli sesin ile şanımı yücelt. Dâvûd (a.s): O benden alınmışken bunu nasıl yapabilirim ki, diyecek, aziz ve celil olan Allah da: Bugün ben onu sana geri veriyorum, buyuracak. (Allah Rasûlü) buyurdu ki: Dâvûd da cennetliklerin bütün nimetlerini unutturacak bir ses ile (Allah'ı zikrederek sesini) yükseltir.

Yeryüzünün Halîfesi Dâvûd (a.s):

يَا دَاوُدُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوَىٰ فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ۚ إِنَّ الَّذِينَ يَضِلُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا نَسُوا يَوْمَ الْحِسَابِ ﴿٢٦﴾

26. Ey Dâvûd! Biz seni gerçekten yeryüzünde bir halife kıldık. O halde insanlar arasında hak ile hükmet, sakın hevaya uyma. O takdirde seni Allah'ın yolundan saptırır. Muhakkak Allah'ın yolundan sapanlara hesap gününü unuttuklarından onlar için çok çetin bir azap vardır.

45 Senedi zayıftır. Tirmizî, 1329; Ahmed, III, 55. Ebû Said'in naklettiği bir hadis olarak senedi Atiyye b. Sâd el-Avfî'den ötürü zayıftır. Şüphesiz ki zalim ve günahkâr bir emir ve kumandan kıyâmet gününde insanlar arasında azabı en çetin olacak kişidir. Çünkü buna delil teşkil edecek hem çok sayıda âyet-i kerime vardır, hem de bu hususta sahih pek çok hadis-i şerif bulunmaktadır.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Bu aziz ve celil olan Allah'ın yöneticilere insanlar arasında kendisinin indirmiş olduğu hak ile hükmedip, yönetmelerine, ondan başka tarafa sapmamaları ve böylece onun yolundan sapıp, uzaklaşmamalarına dair tavsiyesi (emri)dir. Zaten yüce Allah yolundan sapan ve hesap gününü unutan kimseleri vurgulu bir şekilde tehdit edip, şiddetli azap ile korkutmaktadır.

İbn Ebî Hâtim dedi ki: Bana babam tahdis etti. İbrâhim Ebû Zur'a'nın -ki o kitabı okumuş birisi idi- tahdis ettiğine göre Velid b. Abdulmelik ona şöyle demişti: Halife hesaba çekilir mi? (Bunu bilirsin) çünkü sen önceki kitabı okuduğun gibi, Kur'ân'ı da okumuş ve iyice öğrenmiş birisisin.

Ben: Ey mü'minlerin emiri söyleyeyim mi dedim. O: Allah'ın emanı altındasın söyle, dedi. Bu sefer: Ey mü'minlerin emiri Allah için sen mi daha değerlisin yoksa Dâvûd mu, dedim. Çünkü yüce Allah ona hem nübüvveti, hem halifeliği verdiği halde kitabında onu tehdit ederek şöyle buyurmuştur: *"Ey Dâvûd! Biz seni gerçekten yeryüzünde bir halife kıldık. O halde insanlar arasında hak ile hükmet, sakın hevana uyma. O takdirde seni Allah'ın yolundan saptırır..."* buyurmuştur.

İkrime dedi ki: *"Hesap gününü unuttuklarından onlar için çok çetin bir azap vardır"* buyruğu takdim ve tehirli ibarelerdendir[46]. Yani onlar için hesap gününü unuttuklarından ötürü şiddetli bir azap vardır. Süddî dedi ki: Hesap günü için amel etmeyi terk ettiklerinden dolayı onlar için şiddetli bir azap vardır. Bu açıklama âyetin zahirine daha uygundur. Allah en iyi bilendir.

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَآءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلًا ۚ ذَٰلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا ۚ
فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ ﴿٢٧﴾ أَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ أَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ
﴿٢٨﴾ كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِّيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُو
الْأَلْبَابِ ﴿٢٩﴾

46 Âyette lafızların sıralanışı itibariyle: "Hesap gününü unuttuklarından" anlamındaki lafızlar, "onlar için çok çetin bir azap vardır" anlamındaki buyruklardan sonradır. Hesap günü, ahirette ve dünyadan önce, çetin azap ise daha sonra gerçekleşecektir. Sözünü ettiği takdim ve tehir budur. (Çeviren)

Scanned with CamScanner

27. Biz göğü, yeri ve onların aralarında olanları boşuna yaratmadık. Bu kâfirlerin zannıdır. Cehennem ateşinden dolayı vay o kâfirlerin haline!

28. İman edip salih ameller işleyenleri yeryüzünde fesat çıkaranlar gibi mi kılarız yahut takva sahiplerini günahkârlar gibi mi kılarız?

29. (Bu) âyetlerimi düşünsünler, tam akıl sahipleri öğüt alsınlar diye sana indirdiğimiz hayır ve bereketi bol bir kitaptır.

Tefsiri:

Yüce Allah, bunca mahlûkatı boşu boşuna yaratmadığını, onları ancak kendisine ibadet etsinler, kendisini tevhid etsinler diye yarattığını sonra da toplanma günü için onları toplayıp bir araya getirerek itaat edenlere sevap ve mükâfat vereceğini, kâfirleri de azaplandıracağını haber vermektedir. Bundan dolayı yüce Allah: *"Biz göğü, yeri ve onların aralarında olanları boşuna yaratmadık. Bu kâfirlerin"* yani ölümden sonra diriliş ve Allah'ın huzuruna dönüş olmadığını kabul eden yalnızca bu dünya hayatına inanan *"kâfirlerin zannıdır. Cehennem ateşinden dolayı vay o kâfirlerin haline!"*

Ölümden sonra diriltilip de amel defterlerinin kendilerine dağıtılacağı günde kendileri için hazırlanmış olan o ateş dolayısıyla vay hallerine! Sonra yüce Allah adaletinin ve hikmetinin bir gereği olarak mü'minlerle kâfirleri birbirine eşit tutmayacağını beyan ederek şöyle buyurmaktadır: *"İman edip salih amel işleyenleri yeryüzünde fesat çıkaranlar gibi mi kılarız yahut takva sahiplerini günahkârlar gibi mi kılarız?"* Yani kesinlikle böyle bir şey yapmayız. Bunlar Allah nezdinde birbirlerine eşit değildirler. Durum böyle olduğuna göre itaatkâra sevap ve mükâfatın verileceği, günahkârın da cezalandırılacağı bir başka yurdun olması kaçınılmazdır. İşte bu doğru (selim) akıllar ile dosdoğru fıtratlar için ölümden sonra bir dirilişin ve amellerin karşılıklarının verilişinin kaçınılmaz olduğuna dair bir delil ve bir yol göstericidir.

Çünkü bizler zalim ve azgın bir kimsenin (bazen) malının, çocuklarının, nimetlerinin artıp durduğunu ve bu hali üzere öldüğünü görüyoruz. Diğer taraftan itaatkâr, mazlum bir kimsenin kederiyle de öldüğünü görüyoruz. O halde zerre ağırlığı kadar asla zulmetmeyen, hikmeti sonsuz, her şeyi bilen ve mutlak adaletlinin bunun hakkını ötekinden alması kaçınılmaz bir şeydir.

Scanned with CamScanner

Bu dünya yurdunda bu husus gerçekleşmediğine göre böyle bir karşılığın verileceği, eşitliğin sağlanacağı başka bir yurdun bulunması da kaçınılmaz olmaktadır.

Kur'ân-ı Kerim doğru maksatları, apaçık akli gerçekleri gösterdiği için yüce Allah: *"(Bu) âyetlerimi düşünsünler, tam akıl sahipleri öğüt alsınlar diye sana indirdiğimiz hayır ve bereketi bol bir kitaptır"* buyurmaktadır. *Akıllar "elbab"* ile aynı şeydir. Bu da "lubb"un çoğuludur, o da akıl demektir.

Hasan-ı Basrî dedi ki: Allah'a yemin ederim ki Kur'ân'ın iyiden iyiye düşünülmesi, harfleri ezberlenirken sınırlarına riayet edilmemesiyle olmaz. Öyle ki böyle bir kişi ben Kur'ân'ı okudum, dediği halde onun ahlâkında, amelinde Kur'ân diye bir şey görülmez. Bunu İbn Ebî Hâtim rivayet etmiştir.

Dâvûd Oğlu Süleyman (a.s):

وَوَهَبْنَا لِدَاوُۥدَ سُلَيْمَانَ ۚ نِعْمَ الْعَبْدُ ۖ إِنَّهُۥٓ أَوَّابٌ ﴿٣٠﴾ إِذْ عُرِضَ عَلَيْهِ
بِالْعَشِيِّ الصَّافِنَاتُ الْجِيَادُ ﴿٣١﴾ فَقَالَ إِنِّىٓ أَحْبَبْتُ حُبَّ الْخَيْرِ عَنْ
ذِكْرِ رَبِّى ۖ حَتَّىٰ تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ ﴿٣٢﴾ رُدُّوهَا عَلَىَّ ۖ فَطَفِقَ مَسْحًۢا
بِالسُّوقِ وَالْأَعْنَاقِ ﴿٣٣﴾

30. Ve biz Dâvûd'a Süleyman'ı lutfettik. O ne güzel kuldu! Çünkü o evvâbdı.

31. Hani ona öğleden sonra bir ayağını tırnağı üzere dikip, üç ayağı üzere duran, hızlı koşan atlar sunulmuştu.

32. Ve demişti ki: "Ben ancak hayır sevgisi ile meşgul iken Rabbimi anmaktan uzak kaldım. Nihayet o perdenin arkasına girince;"

33. "Onları bana geri getirin" (dedi). Boyunlarını ve ayaklarını sıvazlamaya başladı.

Tefsiri:

Yüce Allah Süleyman'ı, Dâvûd'a bağışladığını yani onu nebî kıldığını haber vermektedir. Nitekim bir başka yerde de: *"Süleyman Dâvûd'a mirasçı oldu."* (Neml, 16) buyurulmaktadır ki nübüvveti miras aldı, demektir. Yoksa Dâvûd'un onun dışında çocukları da vardı. Çünkü Dâvûd'un yüz hür hanımı vardı.

Scanned with CamScanner

"O ne güzel kuldu! Çünkü o evvâbdı" buyruğu Süleyman (a.s)'ın Allah'a çokça itaat eden, çokça ibadet eden ve çokça dönen, yönelen bir kişi olduğuna dair ona bir övgüdür.

İbn Ebî Hâtim dedi ki: Bize babam tahdis etti. Mekhul dedi ki: Allah Dâvûd'a Süleyman (a.s)'ı bağışlayınca Dâvûd ona: Oğulcağızım en güzel şey nedir dedi. Süleyman, Allah'ın ihsan edeceği sekinet ve imandır dedi. Peki, en çirkin şey nedir dedi. Süleyman: İmandan sonra kâfir olmaktır dedi. Peki, en tatlı şey nedir dedi. Süleyman: Allah'ın kulları arasında Allah'ın lütuf ve ihsanıdır dedi. Peki, en selim şey nedir dedi. O, Allah'ın insanları affetmesi, insanların da birbirlerini affetmesidir dedi. Dâvûd (a.s): O halde sen bir nebîsin, dedi.

"Hani öğleden sonra ona bir ayağını tırnağı üzere dikip, üç ayağı üzere duran, hızlı koşan atlar sunulmuştu." Yani Süleyman'a hükümdarlığı ve saltanatı döneminde asil atlar sunulmuştu. Mücâhid dedi ki: Bunlar üç ayağı üzerinde durup, dördüncüsünün ise tırnağının ucunu yerde tutan atlardır.

"Ciyâd" hızlı koşan atlar demektir. Seleften birden çok kişi böyle demiştir. İbn Cerîr dedi ki: İbrâhim et-Teymi yüce Allah'ın: *"Hani ona öğleden sonra bir ayağını tırnağı üzere dikip, üç ayağı üzere duran, hızlı koşan atlar sunulmuştu"* buyruğu hakkında dedi ki: Bunlar kanatlı yirmi at idi. İbn Cerîr bunu böylece rivayet etmiştir.

İbn Ebî Hâtim de dedi ki: İbrâhim et-Teymi dedi ki: Süleyman (a.s)'ı uğraştırıp, meşgul eden atlar yirmi bin at idi, onları kesti. Bu daha uygun görülmektedir. Allah en iyi bilendir.

[5752] Ebû Dâvûd dedi ki: Âişe (radıyallâhu anhâ) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Tebuk gazvesinden -yahut Hayber'den- gelmişti. Âişe'nin odasındaki küçük bir bölme üzerinde bir perde vardı. Rüzgâr esince perdenin bir tarafını kaldırdı ve Âişe'ye ait bazı bebekler de açıldı (göründü). Allah Rasûlü: *"Bu ne ey Âişe"* buyurdu. Âişe: Bunlar benim oyuncaklarımdır, dedi. Allah Rasûlü aralarında yamalardan iki kanadı bulunan bir at gördü. *"Ortalarında bu gördüğüm ne"* dedi. Âişe, bu bir attır dedi. Allah Rasûlü: *"Peki, bu atın üzerindeki şey nedir"* buyurdu. Âişe: İki kanat dedi. Allah Rasûlü: *"İki kanadı olan bir at ha"* buyurunca, Âişe: Sen Süleyman'ın ka-

Scanned with CamScanner

natları bulunan atları olduğunu hiç duymadın mı, dedi. (Âişe) dedi ki: Allah Rasûlü bunun üzerine ben onun azı dişlerini görünceye kadar güldü, dedi.[47]

"Ve demişti ki: Ben ancak hayır sevgisi ile meşgul iken Rabbimi anmaktan uzak kaldım. Nihayet o perdenin arkasına girince" buyruğuna gelince: Selef ve müfessirlerden birden çok kişinin zikrettiklerine göre, o atların sunulması ile ikindi namazının vakti geçinceye kadar meşgul olmuştu. Burada kesin olarak söylenecek husus şu ki o namazı kasten terk etmiş değildir. Aksine unutarak kılmamış oldu. Tıpkı Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Hendek gününde ikindi namazını meşguliyetinden dolayı kılamadığı için akşam namazından sonra kılmıştı. Bu hususta birden çok yoldan Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde sabittir.

[5753] Bu rivayetlerden birisi Câbir'den gelmiştir. O dedi ki: Ömer (radıyallâhu anh) Hendek günü güneş battıktan sonra geldi ve Kureyş kâfirlerine sövmeye koyuldu. Ey Allah'ın Rasûlü! Allah'a yemin ederim ki güneş hemen hemen batacak noktaya gelinceye kadar ikindi namazını kılamadım. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de: *"Allah'a yemin olsun ben onu henüz kılamadım"* buyurdu. (Câbir) dedi ki: Biz de Buthan'a doğru kalkıp gittik. Allah'ın Nebîsi (sallallâhu aleyhi ve sellem) namaz için abdest aldı, biz de namaz için abdest aldık ve güneş battıktan sonra ikindi namazını kıldı. Ondan sonra da akşam namazını kıldı.[48]

Onların şeriatlarında gaza ve savaşmak gibi bir mazeret dolayısıyla namazın geciktirilmesinin uygun olması ihtimal dâhilindedir. Atlar da zaten savaş için beslenir. İlim adamlarından bir kesimin iddia ettiğine göre o (bizim şeriatımızda da) meşru idi, sonra bu husus korku namazı ile nesh edildi. İlim adamlarından bazıları ise göğüs göğüse kılıç savaşlarında, oldukça daralma halinde yani namazın da, rükûun da, secde yapmanın da imkânsız olduğu hallerde bunun yapılabileceği kanaatindedir. Nitekim ashab (Allah hepsinden razı olsun) Tüster fethi esnasında böyle yapmıştı. Bu husus ise Mekhul, Evzâî ve başkalarından nakledilmiştir. Birincisinin doğru olma ihtimali daha yakındır çünkü ondan sonra *"onları bana geri getirin (dedi). Boyunlarını ve ayaklarını sıvazlamaya başladı"* buyurulmaktadır.

47 Sahihtir. Ebû Dâvûd, 4932; İbn Hibbân, 5864; Beyhakî, X, 219. Senedi sahihtir, ravileri sikadır.

48 Buhârî, 641, 596, 598, 4112; Müslim, 631; Tirmizî, 180; Nesâî, III, 84

Scanned with CamScanner

Hasan-ı Basrî dedi ki: Süleyman: Hayır, Allah'a yemin olsun ki sizler bundan sonra bir başka sefer beni Rabbime ibadetten meşgul edip, alıkoyamayacaksınız, dedi sonra da verdiği emir üzerine atlar kesildi. Evet, Katâde böyle demiştir. Süddî de: Atların boyunlarını ve ayak bileklerini kılıçlarla kesti, dedi.

Ali b. Ebî Talha da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini nakletti: Atların yelelerini ve ayak bileklerini onlara sevgi göstermek üzere sıvazlamaya başladı. İbn Cerîr bu görüşü tercih etmiş ve şöyle demiştir: Çünkü o bileklerini koparark herhangi bir hayvana işkence etmezdi. Yine sebepsiz yere malını da telef etmezdi. Burada görünen tek sebep ise o atlara bakarak onlarla meşgul olduğu için namazını kılamayışıdır. Halbuki onların bu işte bir günahları yoktu.

İbn Cerîr'in bu tercih ettiği kanaat de tartışılır. Çünkü onların şeriatlarında böyle bir iş caiz olabilir. Özellikle de namaz vakti çıkıncaya kadar atlarla meşgul olduğu için yüce Allah adına gazaba gelip öfkelenerek yapılacak olursa, bundan dolayı o aziz ve celil olan Allah için o atları elinden çıkarınca yüce Allah da onların yerine ona onlardan hayırlısını verdi. Bu ise emriyle nereye isterse yumuşak bir şekilde esen rüzgârdı. Bu rüzgâr onu gidişi bir aylık, dönüşü bir aylık mesafe olan yerlere alıp götürüyordu. Rüzgâr ise attan daha hızlı ve hayırlıdır.

[5754] İmam Ahmed dedi ki: Bize İsmail tahdis etti, bize Süleyman b. el-Muğîre, Humeyd b. Hilal'den tahdis etti. O Ebû Katâde ve Ebu'd-Dehma'dan -her ikisi de Beyte doğru çokça yolculuk yaparlardı- şöyle dediklerini nakletti: Çöl ahalisinden bir adamın yanına uğradık. Bedevi dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) elimden tuttu ve bana yüce Allah'ın kendisine öğrettiği bilgiden öğretmeye başladı ve şöyle dedi: *"Sen aziz ve celil olan Allah için sakınarak, takva ederek bir şeyi bırakacak olursan mutlaka Allah sana ondan hayırlısını verir."*[49]

49 Ahmed, V, 78, 79. Sahih bir senet ile rivayet etmiştir. Sahabenin kim olduğunun bilinmemesinin bir zararı yoktur.

Scanned with CamScanner

Süleyman'ın İmtihanı:

وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمَانَ وَأَلْقَيْنَا عَلَى كُرْسِيِّهِ جَسَدًا ثُمَّ أَنَابَ ﴿٣٤﴾ قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مُلْكًا لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِنْ بَعْدِي إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ ﴿٣٥﴾ فَسَخَّرْنَا لَهُ الرِّيحَ تَجْرِي بِأَمْرِهِ رُخَاءً حَيْثُ أَصَابَ ﴿٣٦﴾ وَالشَّيَاطِينَ كُلَّ بَنَّاءٍ وَغَوَّاصٍ ﴿٣٧﴾ وَآخَرِينَ مُقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ ﴿٣٨﴾ هَٰذَا عَطَاؤُنَا فَامْنُنْ أَوْ أَمْسِكْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٩﴾ وَإِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفَىٰ وَحُسْنَ مَآبٍ ﴿٤٠﴾

34. Andolsun biz Süleyman'ı imtihan ettik ve bu sebeple tahtı üzerine bir ceset bırakmıştık. Sonra o döndü.

35. Dedi ki: Rabbim, bana mağfiret buyur ve benden sonra hiç kimseye nasip olmayacak bir mülk ver bana. Çünkü sen bol bol ihsan edensin.

36. Biz de emriyle yumuşak olarak istediği yere akıp giden rüzgârı emrine verdik.

37. Ve şeytanları her bina ustasını ve dalgıçlarını da,

38. (İnatları dolayısıyla) zincirlerle bağlanmış olan diğerlerini de.

39. İşte bu bizim hesapsız bağışımızdır. Artık ister ver, ister vermeyip tut.

40. Şüphesiz onun yanımızda yakınlığı ve güzel bir dönüş yeri vardır.

Tefsiri:

"Andolsun biz Süleyman'ı imtihan ettik." Bir defada mülkünü elinden almakla onu denedik *"ve bu sebeple tahtı üzerine bir ceset bırakmıştık."* İbn Abbâs, Mücâhid, Said b. Cubeyr, Hasen, Katâde ve başkaları yani bir şeytan bırakmıştık diye açıklamışlardır. *"Sonra o döndü"* yani mülküne, saltanatına ve ihtişamına geri döndü.

İbn Cerîr dedi ki: O şeytanın adı Sahr idi. Bu açıklamayı İbn Abbâs ve Katâde yapmıştır. Asaf olduğu da söylenmiştir. Bu açıklamayı da Mücâhid

Scanned with CamScanner

yapmıştır, Asar olduğu da söylenmiştir. Bunu da Mücâhid söylemiştir. Habkik olduğu da söylenmiş olup, bu da Süddî'nin görüşüdür. İlim adamları bu kıssayı geniş ve muhtasar olarak zikretmişlerdir.

Said b. Ebî Arûbe, Katâde'den şöyle dediğini nakletmiştir: Süleyman (a.s) Beytu'l-Makdis'in bina edilmesini emredince ona: Sen onu bina et ama onda demir sesi asla duyulmasın, denildi. (Katâde) dedi ki: Bunu yapmak istedi ama buna gücü yetmedi. Bunun üzerine: Denizde kendisine Sahr denilen adeta azgın bir şeytan var denildi. O da o şeytanın getirilmesini istedi. Denizde yedi günde bir defa geldiği bir pınar vardı. O pınarın suyu çekildi, onun yerine şarap konuldu. Su içme günü geldiğinde şarabı gördü ve şüphesiz ki sen güzel bir içeceksin ancak sen akıllı, hikmetli olan birisine cahillik yaptırırsın, cahilin cahilliğini daha da arttırırsın dedi sonra geri döndü. Sonunda oldukça susadı, tekrar yine o pınara geldi ve şöyle dedi: Sen şüphesiz güzel bir içeceksin ama aynı zamanda aklı başında olanı cahilce hareketlere sürüklersin, cahilin de bilgisizliğini daha da arttırırsın dedi. (Katâde) dedi ki: Sonra o şarabı içti ve sonunda şarap aklını perdeledi. (Katâde) dedi ki: Böylece yüzüğünü gördü yahut onun omuzları arasına mühür vuruldu, sonunda zelil oldu.

Katâde dedi ki: Süleyman'ın mülkü yüzüğünde idi. O şeytan Süleyman'a getirilince şöyle dedi: Bizler bu Beyti bina etmekle emrolunduk ve bize: Orada demir sesi duyulmasın denildi. (Katâde) dedi ki: Ona hüdhüd kuşunun yumurtaları getirildi, onun üzerine bir cam koydu, hüdhüd gelip onun etrafında dönünce yumurtasını görüyor ama yumurtalarına ulaşamıyordu. Bu sefer hüdhüd gidip elmas alıp geldi ve onu camın üzerine bırakınca camı elmasla kesti ve sonunda yumurtasına ulaştı. Bu sefer elması alıp onunla taşları kesmeye başladılar. Süleyman (a.s) da helâya ya da hamama girmek istediği vakit yüzüğü ile içeri girmezdi. Bir gün hamama gitti, Sahr adındaki bu şeytan da onunla birlikte idi. Bu sırada da hanımlarından birisi hakkında işlemiş olduğu bir hatası olmuştu. Süleyman banyoya girdiğinde yüzüğünü şeytana verdi. Şeytan da yüzüğü alıp denize attı. Bir balık o yüzüğü yuttu. Böylelikle Süleyman'dan da mülkü alınmış oldu ve şeytan da Süleyman'a benzetildi. Şeytan gelip Süleyman'ın tahtına oturdu ve hanımları dışında Süleyman'ın mülkünün tamamına sahip oldu, eline geçirdi. Şeytan aralarında hüküm vermeye başladı, onlar ise onun bazı yaptıklarını doğru bulmuyorlardı. Nihayet

Scanned with CamScanner

Allah'ın Nebîsi dininde fitneye maruz kaldı, dediler. Aralarında gücü itibariyle Ömer b. el-Hattab'a benzettikleri bir adam da vardı. O: Allah'a yemin ederim ki onu deneyeceğim, dedi. -Gerçekte onun nebî olduğu kanaatinde değildi.- Ne dersin bizden birimiz soğuk bir gecede cünup olup da güneş doğuncaya kadar kasten yıkanmayacak olursa sence onun için bir sakınca var mı? diye sordu. O, hayır dedi.

(Katâde) dedi ki: O bu halde kırk gün kaldı. Sonunda Allah'ın Nebîsi bir kadının karnında yüzüğünü buldu ve geldi. Karşısına çıkan her bir cin ve her bir kuş mutlaka ona secde ediyordu. Nihayet onların yanına vardı. *"Ve bu sebeple tahtı üzerine bir ceset bırakmıştık"* buyruğunu (okuyup) dedi ki: İşte o şeytan Sahr'dır.

Süddî dedi ki: *"Andolsun biz Süleyman'ı imtihan ettik."* Süleyman'ı ibtila ettik sınadık *"ve bu sebeple tahtı üzerine bir ceset bırakmıştık."* (Süddî devamla) dedi ki: Şeytan kırk gün süreyle onun tahtına oturdu. Süleyman (a.s)'ın kırk hanımı aralarından Cerade denilen birisi vardı ki, hanımları arasında kendisine en yakın tuttuğu ve kendisine en çok güvendiği idi. Cünup olduğu yahut ihtiyacını görmek üzere gittiği vakit yüzüğünü çıkartır ve Cerade'den başka hiçbir kimseye güvenip yüzüğünü vermezdi. Bir gün yüzüğünü çıkartıp Cerade'ye verdi ve helâya girdi. Şeytan Süleyman'ın sûretinde dışarı çıkarak, bana yüzüğü ver, dedi. Cerade de ona yüzüğü verdi. Şeytan gelip Süleyman'ın oturduğu yere oturdu. Daha sonra Süleyman çıkıp geldi ve Cerade'den kendisine yüzüğünü vermesini istedi. Cerade: Az önce onu almadın mı, dedi. Süleyman hayır dedi ve dışarı nereye gideceğini bilemeden çıkıp gitti. Şeytan da insanlar arasında kırk gün hükmetmeye devam etti.

(Süddî devamla) dedi ki: İnsanlar verdiği hükümleri kabullenemediler. Bunun üzerine İsrâiloğullarının okuyucuları ve ilim adamları bir araya gelip toplandılar. Sonra hanımlarının yanına geldiler ve hanımlarına: Biz bunun yaptıklarını doğru bulmuyoruz, eğer Süleyman ise aklı başından gitmiş demektir. Çünkü hiç bu hükümler onun hükmüne benzemiyor, dediler.

(Süddî) dedi ki: O vakit kadınlar ağlamaya başladı. Bu sefer kalkıp yürüyerek onun yanına gittiler. Onu dikkatle gözetleyecek şekilde etrafında yer aldılar sonra Tevrat'ı açıp okumaya başladılar. (Süddî) dedi ki: Şeytan aralarından uçuverdi ve yüzük de beraberinde olduğu halde yüksekçe bir yere

Scanned with CamScanner

kondu. Sonra da kaçıp denize kadar gitti. Yüzüğü de denize düşürdü, denizdeki balıklardan birisi de o yüzüğü yuttu.

(Süddî) dedi ki: Süleyman önceki hali ile geldi ve denizdeki balıkçılardan bir balığın yanına vardı. Karnı oldukça acıkmıştı. Yakaladığı balıklardan kendisine de yiyecek bir miktar vermesini istedi ve: Ben Süleyman'ım dedi. Balıkçılardan birisi kalkıp elindeki bir bastonla ona vurdu ve kafasını yaraladı. Denizin kenarında kanını yıkamaya başladı. Diğer balıkçılar ona vuran arkadaşlarını kınadılar ve: Onu vurmakla çok kötü ettin, dediler. Balıkçı: Ama o Süleyman olduğunu iddia etti, dedi.

(Süddî) dedi ki: Ona yanlarında kokmuş iki balık verdiler. Yediği darbeler kalkıp denizin kıyısına kadar gidip balıkların karnını açıp yıkamaya başlamasına engel olmadı. Balıklardan birisinin karnında yüzüğünü buldu, yüzüğü alıp parmağına geçirdi. Allah da ona eski güzelliğini ve mülkünü geri verdi. Kuşlar gelip üzerinde toplandı, herkes onun Süleyman (a.s) olduğunu bildi. Balıkçılar da yaptıklarından ötürü kalkıp ondan özür dilediler. O da şu cevabı verdi: Özür dilediğiniz için sizi övmeyeceğim, yaptıklarınızdan dolayı da kınamayacağım. Bu iş kaçınılmaz olarak olacaktı.

(Süddî) dedi ki: Sonra Süleyman mülküne geri geldi, şeytanın arkasından birilerini gönderdi, şeytan getirildi. Verdiği emir üzerine o şeytan demirden bir sandığın içine konuldu, üzeri kapatıldı ve kilitlenerek Süleyman'ın mührü ile mühürlendi. Sonra verdiği emir ile denize atıldı. İşte o şeytan kıyâmet kopuncaya kadar orada kalacaktır. Bu şeytanın adı da Habkik idi.

(Süddî devamla) dedi ki: Rüzgâr da Süleyman'ın emrine verildi. Bundan önce rüzgâr onun emrine verilmemişti. İşte yüce Allah'ın: *"Ve benden sonra hiç kimseye nasip olmayacak bir mülk ver bana"* şeklindeki duası bunu ifade eder.

İbn Ebî Necih de Mücâhid'den yüce Allah'ın: *"Tahtı üzerine bir ceset bırakmıştık"* buyruğu hakkında şöyle dediğini nakletmektedir: Asaf denilen bir şeytan bırakmıştık. Süleyman ona: İnsanları nasıl fitneye düşürüyorsunuz dedi. Şeytan: Bana yüzüğünü göster, sana bildireyim dedi. Süleyman yüzüğünü ona verince Asaf yüzüğü denize attı. Süleyman da nereye gideceğini bilemedi, mülkü de elinden gitti. Asaf da Süleyman'ın tahtına oturdu ama yüce Allah şeytanın Süleyman'ın hanımlarına yaklaşmasına imkân tanımadı. Onlar da ona yaklaşmadıkları gibi, Süleyman olmadığını da anladılar.

Scanned with CamScanner

(Mücâhid devamla) dedi ki: Süleyman başkalarından yiyecek dileniyor, beni tanıyor musunuz, bana yiyecek verin, ben Süleyman'ım diyor, halk onu yalanlıyordu. Nihayet bir kadın ona bir balık verdi. O da balığın karnını temizlemeye koyulunca, yüzüğünü balığın karnında buldu. Böylelikle ona mülkü geri döndü, Asaf kaçtı ve bu kaçışı neticesinde denizin içine girdi.

Bütün bu anlatılanlar İsrâiliyattır.

Bunlar arasında en kabul edilemeyecekleri de İbn Hâtim'in şu anlattıklarıdır: İbn Abbâs yüce Allah'ın: *"Bu sebeple tahtı üzerine bir ceset bırakmıştık, sonra o döndü"* buyruğu hakkında dedi ki: Süleyman helâya girmek istedi. Bunun için yüzüğünü Cerade'ye verdi. Cerade onun karısı idi ve hanımları arasında en çok sevdiği o idi. Şeytan Süleyman kılığında gelerek ona yüzüğümü ver, dedi. O da yüzüğü şeytana verdi. Şeytan yüzüğü parmağına takınca insanlar, cinler ve şeytanlar ona itaatle boyun eğdi. Süleyman helâdan çıkınca Cerade'ye: Yüzüğümü ver dedi. O, ben onu Süleyman'a verdim, dedi. Ben Süleyman'ım, dedi. Karısı, yalan söylüyorsun sen Süleyman değilsin, dedi. Bu sefer kimin yanına gidip de ben Süleyman'ım dediyse onu yalanladı, hatta çocuklar onu taşa tutmaya başladı. Süleyman bu hali görünce bunun aziz ve celil olan Allah'ın bir emri olduğunu anladı.

İbn Abbâs dedi ki: Şeytan da insanlar arasında hükmetmeye koyuldu. Şanı yüce Allah, Süleyman'a saltanatını geri vermeyi murad edince insanların kalplerine o şeytanı kabul etmeme eğilimini yerleştirdi. (İbn Abbâs devamla) dedi ki: Süleyman'ın hanımlarına elçi göndererek siz Süleyman'dan alışılmadık haller görüyor musunuz, dediler. Hanımları evet, biz ay hali iken o bize gelip yaklaşıyor. Halbuki bundan önce bize yaklaşmıyordu, dediler. Şeytan fark edildiğini görünce artık işinin sona erdiğini anladı. Bunun üzerine (şeytanlar) sihir ve küfür ihtiva eden kitaplar yazıp, onları Süleyman'ın tahtının altına gömdüler, sonra bu kitapları etrafa dağıtarak insanlara okudular ve: İşte Süleyman bunlarla insanlara üstünlük sağlıyor, onları yenilgiye uğratıyordu, dediler. Bunun üzerine insanlar Süleyman (a.s)'ı küfürle itham ettiler ve onun kâfir olduğuna kanaat getirmeye devam ettiler. Sonra şeytan o yüzüğü birisiyle gönderip denize attırdı. Bir balık o yüzüğü aldı. Süleyman da deniz kıyısında ücretle hamallık yapıyordu. Bir adam gelip aralarında yüzüğün karnında bulunduğu o balığın olduğu bir miktar balık aldı. Süleyman'ı çağırarak bu balıkları taşır mısın dedi, evet dedi. Kaça taşırsın dedi. Süley-

Scanned with CamScanner

man: Bu balıklardan birisi karşılığında, dedi. Süleyman (a.s) balıkları taşıdı. Adam onu alıp evine götürdü. Adam kapısına varınca yüzüğün karnında bulunduğu o balığı Süleyman'a verdi. Süleyman balığı alıp karnını yarınca yüzüğünün balığın karnında olduğunu gördü. Hemen onu alıp parmağına geçirdi.

(İbn Abbâs devamla) dedi ki: Süleyman parmağına yüzüğü takınca cinler, insanlar ve şeytanlar ona boyun eğip, itaat etti ve eski haline geri döndü. O şeytan da kaçıp denizdeki adalardan bir adaya sığındı. Süleyman da onu geri getirmekle görevli kimseler gönderdi. Bu şeytan oldukça azgın bir şeytan idi. Onu aramaya koyuldular ama bir türlü ele geçiremiyorlardı. Nihayet bir gün onun uyuduğunu gördüler. Onlar da gelip üzerine kurşundan bir yapı yaptılar. Uyandığında kalktı fakat o yapının içinde nereye gidiyorsa mutlaka kurşun da onunla birlikte etrafını sarmış olarak gidiyordu. Nihayet onu yakalayıp, sıkıca bağladılar ve Süleyman'ın yanına getirdiler. Süleyman'ın emri üzerine onun için mermerden bir taht oyuldu, onun içine sokuldu sonra da üzeri bakır ile kapatıldı, arkasından da verdiği emir üzerine denize atıldı. İşte yüce Allah'ın: *"Andolsun biz Süleyman'ı imtihan ettik ve bu sebeple tahtı üzerine bir ceset bırakmıştık sonra o döndü"* buyruğu bunu anlatmaktadır. (İbn Abbâs) dedi ki: Bununla kendisine musallat olan şeytanı kastetmektedir, dedi.

Bu rivayetin İbn Abbâs'a kadar isnadı kavidir ama göründüğü kadarıyla İbn Abbâs -eğer ondan rivayet sahih olarak gelmişse- bunu kitap ehlinden almıştır. Aralarında ise Süleyman (a.s)'ın nübüvvetine inanmayan bir kesim de bulunmaktadır. Göründüğü kadarıyla onlar Süleyman (a.s) hakkında yalan söylüyorlar. İşte bu sebeple bu anlatılanlar arasında kabul edilemeyecek hususlar da vardır ki, bunların en ağırları kadınları hakkında söylenenlerdir. Çünkü Mücâhid'den ve selef imamlarından birden çok kişiden nakledilen meşhur rivayete göre o cinni Süleyman (a.s)'ın hanımlarına yaklaşamıyordu, aksine yüce Allah nebîsi (a.s)'ın şan ve şerefini korumak üzere hanımlarını ona karşı korumuştu. Bu kıssa Said b. el-Müseyyeb, Zeyd b. Eslem ve daha başka seleften bir topluluktan uzun uzadıya da rivayet edilmiştir, fakat bunların hepsi kitap ehli kıssalarından alınmıştır. Doğruyu en iyi bilen Allah'tır. Yahyâ b. Ebî Amr eş-Şeybani dedi ki: Süleyman yüzüğünü Askalân'da buldu. Aziz ve celil olan Allah'a karşı alçak gönüllülük olmak üzere Beytu'l-Makdis'e

Scanned with CamScanner

kadar eski bir bez parçasına bürünmüş olarak yürüyerek gitti. Bunu da İbn Ebî Hâtim rivayet etmiştir.

Yine İbn Ebî Hâtim, Süleyman (a.s)'ın tahtının niteliklerine dair Ka'b el-Ahbar'dan oldukça hayret verici bir haber rivayet ederek şöyle demiştir: Bize babam (r.h) tahdis etti. Ka'b el-Ahbar dedi ki: *"Yüksek direkli İrem"* (Fecr, 7) ile ilgili anlatacaklarını bitirince, Muâviye ona: Ey Ebû İshâk, Dâvûd oğlu Süleyman'ın -ikisine de salât ve selam olsun- tahtı hakkında ve tahtının üzerinde neler bulunduğundan ve o tahtının neden olduğundan bana haber ver dedi.

Ka'b dedi ki: Süleyman'ın tahtı inci, yakut ve zümrüt mücevherlerle süslenmiş fildişinden idi. Onun basamaklarının birisi inci, yakut ve zümrüt mücevher ile süslenmişti. Sonra verdiği emir üzerine tahtın her iki yanı altından hurma ağaçları ile dolduruldu. Bu ağaçların salkımları da yakut, zümrüt ve incidendi. Tahtının sağ tarafında bulunan hurma ağaçlarının tepelerine altından tavus kuşları koydurdu, tahtın sol tarafındaki hurma ağaçlarının tepelerine de kuşların karşısında altından kartallar yerleştirdi. İlk basamağın sağ tarafına altından iki sedir ağacı yerleştirdi, sol tarafına da altından iki arslan yerleştirdi. Arslanların başları üzerinde zümrütten iki direk koydurdu. Tahtın her iki yanına yine altından üzüm asması koydu. Bunlar da tahtın üzerine gölge yaptı. Asmaların salkımları inci ve kırmızı yakuttandı. Tahtın basamaklarının üstünde içi oyulmuş, misk ve amber ile doldurulmuş altından kocaman iki arslan koydurdu. Süleyman tahtına çıkmak istedi mi arslanlar bir süre döner sonra yere düşüp, karınlarındaki misk ve anberi Süleyman (a.s)'ın tahtının çevresine saçarlardı.

Sonra altından iki minber konurdu. Biri onun halifesi için, diğeri de o zamanda İsrâiloğullarının hahamlarının başı içindi. Sonra tahtının önünde yine altından yetmiş tane minber konuldu. Bunların her birisi üzerinde de İsrâiloğullarının hakîmlerinden, âlimlerinden, eşraflarından ve imkan sahibi kimselerden yetmiş kişi oturuyordu. Bütün bu minberlerin arkasında da yine altından 35 minber vardı. Bunlar üzerinde de kimse oturmuyordu. Tahtına çıkmak istedi mi ayaklarını alt basamağın üzerine koyar, tahtının tamamı içindeki ve üzerindekilerle birlikte döner, arslan sağ elini uzatır, kartal sol kanadını açar sonra ikinci basamağın üzerine çıkar. Arslan sol elini uzatır, kartal sağ kanadını yayardı. Süleyman üçüncü basamağa çıkıp da tahtının üzerine otur-

Scanned with CamScanner

du mu o kartallardan birisi büyük bir taç alıp onu başına koyardı. Tacı başına koydu mu bu sefer yine tahtı hızlıca dönen bir değirmen gibi dönerdi.

Bu sefer Muâviye: Ey Ebû İshâk, o tahtı döndüren neydi, dedi. Ka'b: Altından bir yılan cevabını verdi. İşte o taht onun üzerindedir. Oldukça büyük olup, cinni Sahr'ın yaptıklarından idi. Tahtın döndüğünü fark edince tahtın üstündekiler değil de altında bulunan kartallar, arslanlar ve tavuslar da dönerdi. Taht durdu mu hepsi de Süleyman (a.s)'ın başının üzerinde o oturmuş olduğu halde başlarını önlerine eğip dururlardı. Sonra da hepsi karınlarında bulunan miski ve anberi Süleyman (a.s)'ın başına saçarlardı. Arkasından mücevherden bir direk üzerinde duran altın bir güvercin Tevrat'ı alıp onun eline koyar, Süleyman (a.s) da Tevrat'ı insanlara okurdu.[50] Böyle diyerek haberin geri kalan kısmını zikretti. Oldukça garip bir haberdir.

"Dedi ki: Rabbim, bana mağfiret buyur ve benden sonra hiç kimseye nasip olmayacak bir mülk ver bana. Çünkü sen bol bol ihsan edensin." Bazıları, benden sonra hiç kimseye nasip olmayacak bir mülkten maksat, kimsenin benden -tahtının üzerine bırakılan ceset meselesinde olduğu gibi- çekip alamayacağı bir mülktür, diye açıklamışlardır. Yoksa o bu duası ile kendisinden sonra gelecek insanların bu hususta mülkünü sınırlandırmak istememiştir. Ancak sahih olan onun yüce Allah'tan kendisinden sonra benzeri hiçbir insana verilmeyecek bir mülk istemiş olduğudur. Âyetin siyakından anlaşılan bu olduğu gibi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den çeşitli yollardan gelmiş sahih hadisler de bu doğrultuda varid olmuştur.

[5755] Buhârî bu âyetin tefsiri ile ilgili olarak dedi ki: Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu nakletti: *"Dün cinlerden bir ifrit bana karşı (gelmek üzere) kaçıp kurtuldu. -Yahut buna yakın bir söz söyledi.- Böylelikle namazımı bozmak istedi. Ancak Allah onu elime geçirmeme imkân verdi, onu sabah olunca hepiniz göresiniz diye mescidin direklerinden birisine bağlamak istedim. Sonra kardeşim Süleyman'ın: "Rabbim bana mağfiret buyur ve benden sonra hiç kimseye nasip olmayacak bir mülk ver bana" dediğini hatırladım ve vazgeçtim."* (Ravilerden) Ravh dedi ki: Ve onu hor ve hakir olarak geri gönderdi.[51] Bunu Müslim ve Nesâî de Şu'be'nin böylece naklettiği bir hadis olarak rivayet etmişlerdir.

50 Ka'b el-Ahbar İsrâiliyatın kaynaklarından birisidir. Bu da onlardan bir rivayettir.

51 Buhârî, 461, 1210, 3284, 3423; Müslim, 541; İbn Hibbân, 2349, 6420

Scanned with CamScanner

[5756] Müslim Sahih'inde dedi ki: Ebu'd-Derdâ dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kalkıp namaza durdu. Onun: *"Senden Allah'a sığınırım"* dediğini duyduk. Sonra: *"Seni Allah'ın lanetiyle lanetliyorum"* dedi ve bunu üç defa tekrarlayarak bir şey alacakmış gibi elini uzattı. Namazını bitirince şöyle dedik: Ey Allah'ın Rasûlü! Biz namazda bundan önce söylediğini duymadığımız bir şey söylediğini duyduk, ayrıca elini uzattığını da gördük. Şöyle buyurdu: *"Allah'ın düşmanı İblis yüzüme atmak üzere ateşten bir alevli parça alıp geldi. Ben: -Üç defa- senden Allah'a sığınırım, dedim. Sonra: Allah'ın eksiksiz lanetiyle seni lanetliyorum, dedim. Bunu da üç defa söylediğim halde geri çekilmedi, sonra onu yakalamak istedim. Allah'a yemin olsun ki eğer kardeşimiz Süleyman'ın yaptığı dua olmamış olsaydı, sabahleyin Medinelilerin çocuklarının kendisiyle oynayacağı bir halde bağlanmış olarak karşınıza çıkacaktı."*[52]

[5757] İmam Ahmed dedi ki: Bize Ebû Ahmed tahdis etti, bize Meserra b. Mabed tahdis etti. Süleyman'ın hacibi (teşrifatçısı) Ebû Ubeyd tahdis edip dedi ki: Atâ b. Yezîd el-Leysi'yi ayakta namaz kılarken gördüm. Önünden geçmek istedim, beni geri çevirdi, sonra da şöyle dedi: Bana Ebû Said el-Hudri'nin tahdis ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kalkıp sabah namazına durdu. Kendisi de arkasında idi. Allah Rasûlü Kur'ân okuyunca karıştırdı. Namazını bitirince şöyle buyurdu: *"Beni ve İblis'e elimi uzattığım vakit onun halini bir görseydiniz. Ben onun boğazını sıkıp durdum hatta şu iki parmağım arasında -baş parmak ile ona bitişik olan (şahadet) parmak arasında- salyalarının serinliğini hissettim. Şayet kardeşim Süleyman'ın yapmış olduğu dua olmasaydı, mescit direklerinden birisine bağlanmış olarak sabahı edecek, Medine çocukları onunla oynayacaktı. Aramızdan kendisi ile kıble arasında başkasının girmesine fırsat vermemeye imkân bulanınız bunu yapsın."*[53] Ebû Dâvûd bu hadisten "sizden kim kendisi ile kıble arasına başkasının girmesine engel olabilecekse yapsın" kısmını rivayet etmiş bulunmaktadır.[54] Bunu Ahmed b. Ebî Süreyc'den, o Ebû Ahmed ez-Zubeyri'den böylece rivayet etmiştir.

52 Müslim, 542; Nesâî, III, 13; İbn Hibbân, 1979; Beyhakî, II, 263, 264

53 Ahmed, III, 82. Senedi hasendir. Meserre b. Mabed doğru sözlü birisidir. Senedin geri kalan ravileri Sahih'in ravileridir.

54 Ceyyiddir. Ebû Dâvûd, 699. Hasen, sahih bir senet ile rivayet etmiştir.

Scanned with CamScanner

[5758] İmam Ahmed dedi ki: Abdullah ed-Deylemi dedi ki: Taif'teki el-Vaht adındaki bahçesinde iken Abdullah b. Amr'ın yanına girdim. Kureyş'ten içki içmekle itham edilen bir genç ile konuşuyordu. Ona: Senden bana ulaştığına göre, her kim bir yudum içki içerse yüce Allah kırk gün boyunca onun hiçbir tevbesini kabul etmez ve şüphesiz bedbaht kişi annesinin karnında iken bedbahttır. Her kim Beytu'l-Makdis'e yalnızca orada namaz kılma arzusu ile harekete geçip, gidecek olursa annesinin kendisini doğurduğu günkü gibi günah(lar)ından kurtulur, demişsin dedim.

O genç, içkinin söz konusu edildiğini işitir işitmez elini onun (Abdullah b. Amr'ın) elinden çekip gitti. Abdullah b. Amr bu sefer şöyle dedi: Ben, benim söylemediğimi hakkında söyledi diye demeyi kimseye helal etmiyorum. Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Kim bir damla içki içecek olursa kırk gün boyunca onun hiçbir namazı kabul edilmez. Eğer tevbe ederse Allah da tevbesini kabul eder. Tekrar içerse yine kırk gün boyunca hiçbir namazı kabul edilmez yine tevbe ederse Allah tevbesini kabul eder."* (Abdullah b. Amr) dedi ki: Üçüncüsünde mi yoksa dördüncüsünde mi bilmiyorum sonra şöyle dedi: "Eğer tekrar içecek olursa artık kıyâmet gününde yüce Allah'ın ona cehennemliklerden çıkan irinleri içirmesi Allah'ın üzerinde bir hak olur." (Abdullah b. Amr devamla) dedi ki: Yine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Şüphesiz Allah insanları bir karanlık içinde yarattı. Sonra onların üzerine kendi nurundan bıraktı. O gün nurundan kendisine isabet edenler hidayet bulurlar ve o nurdan kendisine bir şey isabet etmeyen kimseler ise saparlar. Bunun için diyorum ki: Aziz ve celil olan Allah'ın ilmine uygun olarak kalem kurumuştur."* Yine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Süleyman (a.s) yüce Allah'tan üç şey istedi. Allah ona ikisini verdi. Biz ise üçüncüsünün bize ait olmasını ümit ediyoruz. Ondan yüce Allah'ın hükmü ile örtüşecek bir hüküm vermeyi diledi, Allah bunu ona verdi. Ondan kendisinden sonra kimseye verilmeyecek bir mülk diledi, Allah bunu da ona verdi. Ondan her kim evinden ancak bu mescitte namaz kılmak isteği ile çıkarsa annesinin kendisini doğurduğu günkü gibi günahlarından kurtulmasını diledi. İşte biz yüce Allah'ın bunu bize vermiş olduğunu ümit ediyoruz."*[55]

55 Ahmed, II, 176; Tirmizî, 1862; Nesâî, VIII, 316; Hakim, IV, 146. Sahih olduğunu belirterek. Zehebî de ona muvafakat etmiştir. Dedikleri gibidir, hadisin şahitleri vardır.

Scanned with CamScanner

[5759] Hadisin bu son bölümünü Nesâî ve İbn Mâce değişik rivayet yollarından Abdullah b. Feyruz ed-Deylemi'den, o Abdullah b. Amr'dan şöyle dedi diye rivayet etmişlerdir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Süleyman Beytu'l-Makdis'i bina edince aziz ve celil olan Rabbinden üç husus diledi..."* Ve hadisin geri kalan kısmını zikretti.[56]

[5760] Hadis Rafi b. Umeyr (radıyallâhu anh)'ın rivayeti olarak da garip bir senet ve bir anlatım ile rivayet edilmiştir. Taberânî dedi ki: Rafi b. Umeyr dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Allah -azze ve celle- Dâvûd (a.s)'a: Yeryüzünde benim için bir ev bina et, buyurdu. Dâvûd da yapmakla emrolunduğu evden önce kendisi için bir ev bina etti. Allah da ona: Ey Dâvûd, sen evini kendi evimden önce diktin öyle mi, buyurdu. Dâvûd: Rabbim, vermiş olduğun hükümde böyle buyurmuşsun: Kim malik olursa o kendisine öncelik verir. Sonra mescidi bina etmeye başladı. Suru tamamlanınca üçte ikisi yıkıldı. Bunu Allah'a -azze ve celle- şikâyet etti, Allah da: Ey Dâvûd, sen bana bir ev bina edemiyorsun, dedi. Dâvûd: Neden Rabbim, dedi. Allah: Senin ellerinle akıtılan kandan dolayı buyurdu. Dâvûd: Rabbim bu senin isteğin ve sevgin için olmamış mıydı, dedi. Allah: Evet, onun için olmuştu ama onlar kullarımdır ve ben onlara merhamet ediyorum, buyurdu. Bu Dâvûd'a ağır geldi. Yüce Allah ona: Üzülme, ben bu evimin binasının gerçekleşmesini, oğlun Süleyman'a nasip edeceğim, buyurdu. Dâvûd öldükten sonra Süleyman mescidi bina etmeye koyuldu. Binası tamamlanınca kurbanlar takdim etti, hayvanlar kesti. İsrâiloğullarını topladı, Allah ona şunu vahyetti: Benim evimi bina ettiğin için sevindiğini görüyorum. Haydi benden dile, sana vereyim, buyurdu. Süleyman (a.s) şöyle dedi: Senden üç husus diliyorum. Senin hükmünle örtüşecek bir hüküm, benden sonra kimseye vermeyeceğin bir mülk ve kim bu eve sadece içinde namaz kılmak maksadı ile gelecek olursa annesinin kendisini doğurduğu günkü gibi günahlarından kurtulsun."* Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"İlk ikisi ona verildi ve ben üçüncüsünün de ona verilmiş olduğunu ümit ediyorum."*[57]

---

56 Sahihtir. Nesâî, II, 34; İbn Mâce, 1408; İbn Huzeyme, 1334; Hakim, II, 434. Sahih olduğunu belirterek. Zehebî de ona muvafakat etmiş olup, hadis dedikleri gibidir.

57 Batıldır. Taberânî, 4477; Rafi b. Umeyr yoluyla tamamıyla vahi bir senet ile rivayet etmiştir. Heysemi, Mecma, 5876'da: Senedinde Muhammed b. Eyyûb er-Ramli vardır ve o hadis uydurmakla itham edilmiştir demektedir. Metin de batıldır.

Scanned with CamScanner

[5761] İmam Ahmed dedi ki: Iyas b. Seleme b. el-Ekva babasından şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in dua ettiğini ne kadar duydumsa mutlaka duasına: *"Subhane Rabbiye'l-a'lâ el-ali el-vehhab: En yüce, yüceler yücesi ve bol bol bağışlayan Rabbimi her türlü eksiklikten tenzih ederim"* sözleriyle başlardı.[58]

Ebû Ubeyd dedi ki: salih b. Mismar dedi ki: Allah'ın Nebîsi Dâvûd vefat edince yüce Allah oğlu Süleyman'a -ikisine de selam olsun-: İhtiyacın neyse benden dile, buyurdu. Süleyman dedi ki: Senden bana babamın kalbi gibi senden korkan bir kalp vermeni, babamın kalbi gibi kalbimin de seni sevmesini sağlamanı dilerim. Bunun üzerine yüce Allah şöyle buyurdu: Ben kuluma elçi gönderdim, ihtiyacını sordum. Onun ihtiyacı ona benden korkacak bir kalp vermemi ve kalbini beni sevecek hale getirmemi istediğini söyledi. Gerçekten ben kendisine kendisinden sonra verilmeyecek bir mülk bağışlayacağım. Yüce Allah da: *"Biz de emriyle yumuşak olarak istediği yere akıp giden rüzgârı emrine verdik"* ve bundan sonraki buyrukta (dile getirdiklerini verdi). Devamla dedi ki: Allah ona (işte dünyada) verdiklerini verdi. Âhirette de o hesaba çekilmeyecektir. Bunu aynı şekilde Ebu'l-Kâsım b. Asâkir de Dımaşk tarihinde Süleyman (a.s)'ın biyografisini zikrederken böylece kaydetmiştir.

Seleften birisinden rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: Dâvûd (a.s)'ın şöyle dediği bana ulaştı: İlahi bana nasıl idiysen Süleyman'a da öyle ol. Yüce Allah ona şunu vahyetti: Süleyman'a de ki: Sen bana karşı nasıl idiysen, o da bana karşı öyle olursa ona da sana karşı olduğum gibi olurum.

Şanı yüce ve mübarek Rabbimizin: *"Biz de emriyle yumuşak olarak istediği yere akıp giden rüzgârı emrine verdik"* buyruğu ile ilgili olarak Hasan-ı Basrî (r.h) dedi ki: Süleyman aziz ve celil olan Allah için gazap ederek atların bacaklarını kesince, Allah ona onlardan daha hızlı ve daha hayırlı olanı verdi. Gidişi bir aylık, dönüşü bir aylık mesafeye götürüp getiren rüzgârı ihsan etti.

Aziz ve celil olan Allah'ın: "İstediği yere" buyruğu dilediği ülkeye demektir.

58 Ahmed, IV, 54. Senedi zayıftır. Senedinde Ömer b. Raşid el-Yemami vardır ki Zehebî, Mizan, 6101'de zayıf olduğunu söylemişlerdir. Ahmed de: Hadisleri münker hadislerdir demiştir demektedir.

Scanned with CamScanner

"Ve şeytanları her bina ustasını ve dalgıçları da" buyruğuna gelince: Yani onlardan kimileri yüksek köşkler, heykeller, büyük havuzları andıran çanaklar ve bunların dışında insanların yapamayacakları zor daha başka işleri yapmak üzere çalıştırılırken bir kesimi denizlerde dalgıçlık yapıyor ve denizlerden inciler, mücevherat ve ancak denizlerde bulunan nefis şeyleri çıkartıyorlardı.

"Zincirlerle bağlanmış olan diğerlerini de" yani baş kaldırıp, isyankârlık eden, çalışmayı kabul etmeyip, çalışmaktan yüz çeviren yahut işini kötü yapıp, haddi aşan kimselerin bir kısmı ise zincirlere ve prangalara vurulup bağlanmıştı.

"İşte bu, bizim hesapsız bağışımızdır. Artık ister ver, ister vermeyip tut." Yani işte bu bizim sana, senin bizden istediğin gibi vermiş olduğumuz tam bir mülk (hükümdarlık) ve saltanattır. Bu sebeple sen dilediğine verebilir, dilediğini mahrum bırakabilirsin. Senin için hesap vermek söz konusu olmayacaktır. Yani her ne yaparsan senin için caizdir. Dilediğin gibi hüküm ver, o doğrudur.

[5762] Sahihte sabit olduğuna göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) emrolunduğu şeyleri yapan ve insanlar arasında ancak yüce Allah'ın kendisine verdiği emre uygun olarak paylaştıran kişi demek olan rasûl bir kul olarak hesaba çekilmek ile günah kazanmak söz konusu olmaksızın dilediğine verip, dilediğine vermeyen kral bir nebî olmaktan birisini seçmekte serbest bırakılınca Cebrâil (a.s)'ın görüşünü alıp, onunla danışması Cebrâil'in de ona: Alçak gönüllülük göster demesi üzerine birinci konumu tercih etmişti.[59]

Allah Rasûlü'nün birinci makamı seçip, tercih etmesi yüce Allah'ın nezdinde değerinin daha yüksek ve Âhirette mevkiinin daha üstün oluşundan dolayıdır. Bununla birlikte krallıkla birlikte nübüvvet mevkii olan ikinci makam da dünyada da, Âhirette de büyük bir makamdır. İşte bunun için şanı yüce Allah, Süleyman (a.s)'a dünyada verdiklerini söz konusu ettikten sonra onun Allah nezdinde kıyâmet gününde de büyük bir pay sahibi olduğuna dikkat çekerek: *"Şüphesiz onun yanımızda"* yani Âhiret yurdunda *"yakınlığı ve güzel bir dönüş yeri vardır"* buyurmaktadır.

59 Hadisin kaynakları daha önce gösterilmiş olup, hadis şahitleriyle sahihtir ama bu hadis Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinden birisinde yer almamıştır.

Scanned with CamScanner

Sabreden Kul Eyyûb (a.s):

وَاذْكُرْ عَبْدَنَآ أَيُّوبَ ۘ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُۥٓ أَنِّي مَسَّنِيَ الشَّيْطَانُ بِنُصْبٍ وَعَذَابٍ ﴿٤١﴾ ۖ ٱرْكُضْ بِرِجْلِكَ ۖ هَٰذَا مُغْتَسَلٌۢ بَارِدٌ وَشَرَابٌ ﴿٤٢﴾ وَوَهَبْنَا لَهُۥٓ أَهْلَهُۥ وَمِثْلَهُم مَّعَهُمْ رَحْمَةً مِّنَّا وَذِكْرَىٰ لِأُو۟لِى ٱلْأَلْبَٰبِ ﴿٤٣﴾ وَخُذْ بِيَدِكَ ضِغْثًا فَٱضْرِب بِّهِۦ وَلَا تَحْنَثْ ۗ إِنَّا وَجَدْنَٰهُ صَابِرًا ۚ نِّعْمَ ٱلْعَبْدُ ۖ إِنَّهُۥٓ أَوَّابٌ ﴿٤٤﴾

41. Kulumuz Eyyûb'u da hatırla. Hani o Rabbine: "Şeytan bana yorgunluk ve azapla dokundu" diye seslenmişti.

42. Ayağını yere vur, bu hem yıkanacak, hem içilecek soğuk bir sudur.

43. Biz ona tarafımızdan bir rahmet ve tam akıl sahipleri için bir öğüt olmak üzere aile halkını ve onlarla birlikte onların bir mislini daha bağışladık.

44. Ve: Eline bir demet sap al, onunla vur ve yeminini bozma. Gerçekten biz onu sabredici bulduk. O ne güzel kuldur. Çünkü o çokça dönen (evvâb) idi.

Tefsiri:

Şanı yüce Allah, kulu ve Rasûlü Eyyûb (a.s)'ı ve yüce Allah'ın onu bedeninde, malında ve evladında zorluk ve sıkıntılara sokmak sûretiyle sınadığını öyle ki kalbi dışında vücudunda iğne ucu kadar bir yer dahi sağlıklı kalmadığını, dünyalık olarak hastalığı ve içinde bulunduğu hal karşısında kendisine destek olacak hiçbir halinin kalmadığını, yüce Allah'a ve Rasûlü'ne imanı dolayısıyla yalnızca zevcesinin onun sevgisini korumayı sürdürdüğünü, bu sebeple başkalarının yanında ücretle çalışıp, Eyyûb'a yiyecek getirdiğini ve yaklaşık 18 yıl böylece ona hizmetini sürdürdüğünü zikretmektedir. Halbuki bundan önce Eyyûb'un çok malı, çok sayıda evladı vardı, dünyevi imkanları bakımından bolluk içerisindeydi ama bütün bunlar ondan alındı ve nihayet bütün bu süre boyunca şehrin çöplüklerinden bir çöplüğe atılmasına kadar vardı.

Scanned with CamScanner

Zevcesi dışında uzak yakın herkes onu reddetti, terk etti. Allah ondan razı olsun. Zevcesi sabah akşam onun yanından -başkalarına hizmet etmek için gittiği vakitler dışında- ayrılmıyordu. Hizmetini bitirir bitirmez onun yanına geri dönüyordu. Bu hal böylece uzayıp gidince, sıkıntı ağırlaşınca, ilâhi takdir gereği de bu halin sonu yaklaşıp, tayin edilmiş olan vade tamamlanınca âlemlerin Rabbi ve rasûllerin ilâhına yalvararak: *"Başıma bu bela gelip çattı ve sen merhametlilerin merhametlisisin."* (Enbiyâ, 83) diye seslenmişti. Bu âyet-i kerimede de onun: *"Şeytan bana yorgunluk ve azapla dokundu"* dediği belirtilmektedir. Yani bedenimi yordu, malım ve çocuklarım hususunda da bana azap verdi.

İşte o vakit erhamurrahimin olan Allah onun duasını kabul buyurarak yerinden kalkmasını ve ayağıyla yere vurmasını emretti. O da emri yerine getirdi. Yüce Allah oradan bir pınar fışkırttı. O pınardan yıkanmasını emir buyurdu. Pınar vücudundaki bütün rahatsızlıkları giderdi. Sonra da ona bir başka yere ayağını vurmasını emretti. Bu sefer onun için bir başka pınar fışkırttı. Ondan da içmesini emretti. O pınar da içindeki hastalıkları alıp götürdü. Böylelikle zahiren ve batınen tam bir afiyete kavuştu. Bunun için yüce Allah: *"Ayağını yere vur. Bu hem yıkanılacak, hem de içilecek soğuk bir sudur"* buyurmaktadır.

[5763] İbn Cerîr dedi ki: Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'dan rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allah'ın Nebîsi Eyyûb (a.s.)'ın belası 18 yıl devam etti. Yakın uzak herkes onu terk etti. Kardeşlerinin en yakın ve özelleri olan iki kişi hariç. Onlar sabah akşam yanına gidip geliyorlardı. Biri arkadaşına: Bilmelisin ki Eyyûb -Allah'a yemin ederim- âlemlerden kimsenin işlemediği bir günahı işlemiş bulunuyor. Arkadaşı ona: Bu nasıl bir günahtır dedi. O, 18 yıl boyunca Allah ona acımayıp, bu halini gidermedi dedi. Her ikisi Eyyûb'un yanına akşam vakti gittiklerinde onlardan biri bu hali ona söylemeden edemedi. Eyyûb: Neyi kastettiğini bilemiyorum ama Allah da biliyor ki ben birbiriyle tartışan iki kişinin yanından geçiyor, yüce Allah'ın adını anıyor, bu sefer evime geri dönüp, Allah'ın adı hak olmayan bir yerde anılmış olması endişesi ile onlar yerine kefarette bulunuyordum."* (Allah Rasûlü devamla) buyurdu ki: *"İhtiyacını görmek üzere dışarı çıkardı. İhtiyacını bitirdikten sonra zevcesi yerine varıncaya kadar elinden tutardı. Bir gün hanımının yanına dönmesi gecikti. Yüce Allah da Eyyûb (a.s)'a: "Ayağını yere vur, bu hem yıkanacak, hem içilecek soğuk bir*

Scanned with CamScanner

sudur" buyurdu. Hanımı onun geciktiğini fark edince onu karşılamak üzere yoluna bakmaya koyuldu. Eyyûb hanımının yanına üzerindeki belayı Allah alıp götürmüş haliyle geri döndü. Olabildiği kadar en güzel halde dönmüştü. Hanımı onu görünce, hay Allah seni mübarek kılsın. Şu belaya maruz kalmış Allah'ın nebîsini gördün mü? Yine de Allah'a yemin ederim ki senin kadar onun sağlıklı haline benzeyen hiçbir adam da görmedim, dedi. Eyyûb: Ben zaten oyum, dedi." (Allah Rasûlü) buyurdu ki: *"Eyyûb'un biri buğday, biri arpa için olmak üzere iki harman yeri vardı. Allah iki bulut gönderdi. Bunlardan biri buğday harmanının üzerine gelince oraya taşıncaya kadar altın boşalttı. Diğeri de taşıncaya kadar arpa harman yerine (altın) boşalttı."*[60] Bu İbn Cerîr'in (r.h) lafzıdır.

[5764] İmam Ahmed dedi ki: Ebû Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Eyyûb çıplak bir halde yıkanıyorken üzerine altından çekirgeler aktı. Bu sefer Eyyûb onları elbisesine doldurmaya başladı. Rabbi ona: Ey Eyyûb, şu gördüğün hale muhtaç olmayacak bir duruma seni getirmemiş miyim, buyurdu. O, öyledir Rabbim ama senin bereketinden müstağni olamıyorum ki dedi."*[61] Bunu Buhârî, Abdurrezzak'ın böylece naklettiği bir hadis olarak tek başına rivayet etmiştir.

Bunun için yüce Allah: *"Biz ona tarafımızdan bir rahmet ve tam akıl sahipleri için bir öğüt olmak üzere aile halkını ve onlarla birlikte onların bir mislini daha bağışladık"* buyurmaktadır. Hasan ve Katâde dedi ki: Yüce Allah onun için onları bizzat kendilerini diriltti ve ona onlarla birlikte bir o kadarını da ziyade eyledi.

"Tarafımızdan bir rahmet olmak üzere" yani sabrına, sebatına, bize yönelişine, alçak gönüllülüğüne ve boyun eğişine merhamet olmak üzere *"ve tam akıl sahipleri için bir öğüt olmak üzere"* akıl sahiplerinin sabrın sonunda kurtuluş, çıkış yolu ve rahat olduğunu bilmeleri için (bunu yaptık).

Şanı yüce Allah'ın: *"Eline bir demet sap al, onunla vur ve yeminini bozma"* buyruğuna gelince: Eyyûb (a.s) hanımına kızmış ve yaptığı bir işten dolayı rahatsız olmuştu. Denildiğine göre saçının bir örüğünü ekmek karşılığında satmış ve o ekmeği yesin diye Eyyûb'a getirmişti. Bu yaptığından ötürü onu kınamış, Allah kendisine şifa verirse mutlaka ona yüz sopa vuracak

60 Enbiyâ sûresinde buna dair değerlendirmeler geçti.
61 Buhârî, 3391; Ahmed, II, 314

Scanned with CamScanner

diye yemin etmişti. Bunun dışında başka bir sebepten ötürü böyle olduğu da söylenmiştir. Allah ona şifa verip, afiyete kavuşturunca böyle eksiksiz bir hizmet, merhamet, şefkat ve iyinin karşılığı dövülmek olamazdı. Bu sebeple yüce Allah ona yüz çubuklu bir demet almasını ve bununla ona bir defa vurmasını emir buyurdu. Böylece yemininin gereğini yerine getirmiş, yeminini bozmamış, adağını gerçekleştirmiş oluyordu. İşte yüce Allah'a karşı takvalı olan ve ona yönelip dönen kimseler için bu bir kurtuluş ve bir çıkış yoludur. Bunun için yüce Allah: *"Gerçekten biz onu sabredici bulduk. O ne güzel kuldur"* buyurarak, yüce Allah ondan övgüyle söz ederek onu *"o ne güzel kuldur. Çünkü o çokça dönen (evvâb) idi"* diye övmektedir. Yani çokça dönen (Rabbine yönelen) birisi idi. Bunun için yüce Allah başka bir yerde şöyle buyurmaktadır: *"Kim Allah'tan korkarsa ona bir çıkış yolu ihsan eder ve ona ummadığı bir yerden rızık verir. Kim Allah'a tevekkül ederse o kendisine yeter. Şüphesiz ki Allah emrini yerine getirendir. Allah her şey için bir kader tayin etmiştir."* (Talâk, 2-3)

Fakihlerin birçoğu bu âyet-i kerimeyi yeminlere ve başka hususlara dair çeşitli meseleler için delil göstermişler ve bu âyet-i kerimenin muktezasını göz önünde bulundurarak delil almışlardır. Allah doğruyu en iyi bilendir.

Basiretli Kullar:

وَاذْكُرْ عِبَادَنَآ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ أُولِي الْأَيْدِي وَالْأَبْصَارِ ﴿٤٥﴾ إِنَّآ أَخْلَصْنَاهُمْ بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى الدَّارِ ﴿٤٦﴾ وَإِنَّهُمْ عِنْدَنَا لَمِنَ الْمُصْطَفَيْنَ الْأَخْيَارِ ﴿٤٧﴾ وَاذْكُرْ إِسْمَاعِيلَ وَالْيَسَعَ وَذَا الْكِفْلِ وَكُلٌّ مِنَ الْأَخْيَارِ ﴿٤٨﴾ هٰذَا ذِكْرٌ...﴿٤٩﴾

45. Güçlü ve basiretli kullarımız İbrâhim, İshâk ve Yakûb'u da an.

46. Çünkü biz onları bir hasletle ihlâslı kıldık ki bu da yurdu anmaktır.

47. Muhakkak onlar yanımızda seçkinlerden, hayırlılardan idi.

48. İsmail'i, Elyesa'ı ve Zülkifl'i de an. Hepsi de hayırlılardan idi.

49. Bu bir zikirdir.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah, rasûl kullarının ve ona ibadet eden nebîlerinin faziletlerini haber vererek şöyle buyurmaktadır: *"Güçlü ve basiretli kullarımız İbrâhim, İshâk ve Yakûb'u da an."* Bununla salih ameli, faydalı ilmi, ibadette güçlü olmayı ve derinlemesine nüfuz eden basireti kastetmektedir. Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs'tan: *"Güçlü"* buyruğunu güç ve ibadet sahibi kimseler "basiretli" dinde derinlemesine bilgi sahibi kimseler diye açıkladığını nakletmektedir.

Mücâhid dedi ki: *"Güçlü"* Allah'a itaat etmekte güçlü *"basiretli"* hakta basiret sahibi demektir. Katâde ve Süddî dedi ki: Onlara ibadette bir güç ve dinde de bir basiret verilmişti.

Yüce Allah'ın: *"Çünkü biz onları bir hasletle ihlâslı kıldık ki bu da yurdu anmaktır"* buyruğu hakkında Mücâhid dedi ki: Yani biz onları Âhiretin dışında bir meseleleri olmayan, Âhiret için amel eden kimseler kıldık. Süddî de böyle demiştir: Onlar Âhireti hatırdan çıkarmaz ve onun için amel ederlerdi. Mâlik b. Dinar dedi ki: Yüce Allah kalplerinden dünya sevgisini ve dünyayı hatırlamayı söküp çıkarmış, Âhireti sevip, onu anmak için her şeyden arındırmış ihlâsa erdirmişti. Atâ el-Horasânî de böyle demektedir.

Said b. Cubeyr dedi ki: Yurttan kasıt cennettir. Yani biz onların cenneti anmaları sebebiyle cenneti onlar için tahsis ettik. Bir başka rivayette de: *"Yurdu anmak"* yurdun güzel akıbetini anmaktır demiştir. Katâde dedi ki: Onlar insanlara Âhiret yurdunu ve onun için amel etmeyi hatırlatırlardı. İbn Zeyd dedi ki: Yüce Allah onlara özel olarak Âhiret yurdunda en üstün şeyi vermiştir demektedir.

"Muhakkak onlar yanımızda seçkinlerden, hayırlılardan idi." Yani onlar seçilmiş, hayırlı, seçkin kimselerdiler. Kendileri de hayırlı idiler ve hayırlı oldukları için seçkin, seçilmiş kimselerdiler.

"İsmail'i, Elyesa'ı ve Zülkifl'i de an. Hepsi de hayırlılardan idi." Kıssaları, onlara dair haberleri ile ilgili açıklamalar daha önce Enbiyâ sûresinde -salât ve selam hepsine- burada ayrıca tekrar etmeye gerek bırakmayacak kadar geniş bir şekilde geçmiş bulunmaktadır.

"Bu bir zikirdir." Yani bu öğüt almak isteyen kimselerin öğüt alacakları bir bölümdür. Süddî: Kur'ân-ı azimuşşan'ı kastetmektedir.

Scanned with CamScanner

Müttakîlere Adn Cennetleri Vardır:

... وَإِنَّ لِلْمُتَّقِينَ لَحُسْنَ مَآبٍ ﴿٤٩﴾ جَنَّاتِ عَدْنٍ مُفَتَّحَةً لَهُمُ الْأَبْوَابُ ﴿٥٠﴾ مُتَّكِئِينَ فِيهَا يَدْعُونَ فِيهَا بِفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ وَشَرَابٍ ﴿٥١﴾ وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ أَتْرَابٌ ﴿٥٢﴾ هَٰذَا مَا تُوعَدُونَ لِيَوْمِ الْحِسَابِ ﴿٥٣﴾ إِنَّ هَٰذَا لَرِزْقُنَا مَا لَهُ مِنْ نَفَادٍ ﴿٥٤﴾

49. ... Şüphe yok ki takva sahipleri için elbette güzel bir dönüş yeri vardır.

50. Kendileri için kapıları açılmış haldeki Adn cennetleridir.

51. Onlar oralarda yaslananlar olarak orada çokça meyve ve içecek isterler.

52. Yanlarında da aynı yaşta, gözleri yalnız eşlerine bakanlar vardır.

53. İşte hesap günü için size vaat olunan budur.

54. İşte muhakkak bu bizim rızkımızdır, tükeneceği yoktur.

Tefsiri:

Yüce Allah mutlu mü'min kulları için *"elbette güzel bir dönüş yeri"* olan Âhiret yurdunun verileceğini haber vermektedir. *Dönüş yeri* varılacak yer demektir. Sonra bunu yüce Allah: *"Adn cennetleridir"* buyruğu ile açıklamaktadır. İçinde temelli kalınacak cennetler demektir. Onlar için kapıları açılmış olacaktır. Yani onlar cennete gelecekleri vakit cennetin kapıları onlar için açılacaktır.

[5765] İbn Ebî Hâtim dedi ki: Abdullah b. Amr dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz ki cennette Adn denilen bir köşk vardır. Onun etrafında burçlar ve çok güzel yeşil alanlar vardır. Beş bin kapısı vardır. Her bir kapının yanında beş bin güzel elbise vardır. Ona ancak bir nebî, bir sıddık, bir şehit yahut adaletli bir imam girer."*[62]

62 Senedi zayıftır çünkü senedinde Abdullah b. Müslim b. Hürmüz vardır. Zehebî bunu Mizan, 4206'da söz konusu ederek İbn Maîn zayıf olduğunu belirtmiş ve bazı (merfu olmayan) rivayetleri merfu olarak naklederdi demiştir. Ahmed hadisi salihtir derken, Ebû Hâtim kuvvetli değildir demektedir. İbnu'l-Medini de bize göre oldukça zayıf birisi idi dediği gibi Nesâî de zayıf olduğunu söylemiştir demektedir. Daha çok Abdullah b. Amr'ın sözü gibi görülmektedir.

Scanned with CamScanner

Cennetin sekiz kapısının söz konusu edildiği çok sayıda ve çeşitli yollardan gelmiş hadisler bulunmaktadır.

"Onlar orada yaslananlar olarak" Denildiğine göre onlar örtüler altındaki tahtlar üzerinde bağdaş kurmuş oturacaklar. *"Orada çokça meyve ve içecek isterler."* Yani her ne isterlerse bulacaklar ve istedikleri gibi huzurlarına getirilecek. *"İçecek"*in de istedikleri türü ne olursa olsun derhal hizmetçiler onları *"mainden testilerle, ibriklerle, kâselerle"* (Vâkıa, 18) getireceklerdir.

"Yanlarında aynı yaşta" yaşları birbirine eşit. İbn Abbâs'ın, Mücâhid'in, Said b. Cubeyr'in, Muhammed b. Ka'b'ın ve Süddî'nin açıklamalarının anlamı budur. *"Gözleri yalnız eşlerine bakanlar vardır."* Eşlerinden başkalarına iltifat edip bakmazlar.

"İşte hesap günü için size vaat olunan budur." Yani sözünü ettiğimiz bu nitelikler yüce Allah'ın takva sahibi kullarına vaat ettiği ve kabirlerinden kalkıp, cehennemden kurtulduktan sonra varacakları cennetin niteliklerindendir.

Sonra şanı yüce ve mübarek Rabbimiz cennetin sonunun gelmeyeceğini, bitmeyeceğini, yok olmayacağını, sonsuzluğunu haber vererek: *"İşte muhakkak bu bizim rızkımızdır, tükeneceği yoktur"* buyurmaktadır. Yüce Allah'ın şu buyrukları da bunun gibidir: *"Sizin yanınızdakiler tükenir, Allah'ın nezdindekiler ise kalıcıdır."* (Nahl, 96); *"Bu ardı arkası kesilmeyen bir bağıştır."* (Hûd, 108); *"Onlar için eksilmez ve kesilmez bir mükâfat vardır."* (İnşikâk, 25); *"Oranın yiyecekleri de, gölgeleri de devamlıdır. Takva sahiplerinin akıbeti işte budur. Kâfirlerin akıbeti ise ateştir."* (Ra'd, 35) Bu hususta âyet-i kerimeler gerçekten pek çoktur.

Azgınlar İçin de Kaynar Su ve İrin:

هٰذَا ۚ وَإِنَّ لِلطَّاغِينَ لَشَرَّ مَآبٍ ﴿٥٥﴾ جَهَنَّمَ ۖ يَصْلَوْنَهَا ۖ فَبِئْسَ الْمِهَادُ
﴿٥٦﴾ هٰذَا ۙ فَلْيَذُوقُوهُ حَمِيمٌ وَغَسَّاقٌ ۙ ﴿٥٧﴾ وَآخَرُ مِنْ شَكْلِهِ
أَزْوَاجٌ ۖ ﴿٥٨﴾ هٰذَا فَوْجٌ مُقْتَحِمٌ مَعَكُمْ ۖ لَا مَرْحَبًا بِهِمْ ۚ إِنَّهُمْ صَالُوا
النَّارِ ﴿٥٩﴾ قَالُوا بَلْ أَنْتُمْ ۖ لَا مَرْحَبًا بِكُمْ ۚ أَنْتُمْ قَدَّمْتُمُوهُ لَنَا ۖ فَبِئْسَ
الْقَرَارُ ﴿٦٠﴾ قَالُوا رَبَّنَا مَنْ قَدَّمَ لَنَا هٰذَا فَزِدْهُ عَذَابًا ضِعْفًا فِي النَّارِ

Scanned with CamScanner

﴿٦١﴾ وَقَالُوا مَا لَنَا لَا نَرَىٰ رِجَالًا كُنَّا نَعُدُّهُم مِّنَ الْأَشْرَارِ ﴿٦٢﴾ أَتَّخَذْنَاهُمْ سِخْرِيًّا أَمْ زَاغَتْ عَنْهُمُ الْأَبْصَارُ ﴿٦٣﴾ إِنَّ ذَٰلِكَ لَحَقٌّ تَخَاصُمُ أَهْلِ النَّارِ ﴿٦٤﴾

55. Bu böyledir. Azgınlar için muhakkak en kötü dönüş yeri vardır.

56. Cehennemdir o. Onlar oraya girecekler, o ne kötü yataktır!

57. Bu (onlar içindir). Tatsınlar onu, kaynar su ve irindir o.

58. O türden başka çeşit çeşit (azap) daha vardır.

59. Bu da atılırcasına sizinle birlikte giren bir gruptur. Merhaba yok onlara. Çünkü onlar ateşi boylayacaklardır.

60. Hayır, asıl siz rahat bulamayasınız. Bunu önümüze siz getirdiniz. "Ne kötü bir duraktır burası" diyeceklerdir.

61. Diyecekler ki: "Rabbimiz bunu önümüze kim sürdü ise onun ateşteki azabını kat kat arttır."

62. Diyecekler ki: "Kendilerini kötülerden saydığımız adamları ne diye göremiyoruz?"

63. Biz mi onları alaya aldık yoksa gözler onlardan başka tarafa mı kaymıştır?

64. Cehennem ehlinin bu davalaşmaları hiç şüphesiz bir gerçektir.

Tefsiri:

Şanı yüce ve mübarek Rabbimiz mutlu ve bahtiyar kimselerin akıbetini söz konusu ettikten sonra bedbaht kimselerin durumunu, onların dönüşlerini, Âhiret ve hesaba çekilecekleri yurttaki akıbetlerini söz konusu ederek: *"Bu böyledir. Azgınlar için muhakkak en kötü dönüş yeri vardır"* buyurmaktadır. Azgınlar (tuğyan edenler) yüce Allah'ın itaatinin sınırları dışına çıkıp, Allah'ın Rasûllerine muhalefet eden kimselerdir. İşte onlar için en kötü bir dönüş yeri, bir varılacak yer vardır. Sonra yüce Allah bu yeri açıklayarak şöyle buyurmaktadır: *"Cehennemdir o. Oraya girecekler."* Oraya girecekler ve bütün cihetlerinden onları örtüp, kapatacaktır. *"O ne kötü yataktır. Bu (onlar içindir) tatsınlar onu, kaynar su ve irindir o."*

Scanned with CamScanner

Kaynar su (hamim), sıcaklığı en son dereceye varmış olan oldukça sıcak su demektir. *"İrin (ğassâk)"* ise onun zıttıdır. Yani oldukça canı yakan aşırı soğukluğundan ötürü dayanılamayan soğuk su demektir. Bu sebeple yüce Allah: *"O türden başka çeşit çeşit daha vardır."* Yani buna benzer daha başka şeyler de vardır. Bir şey ve onun zıttı da bulunacak ve bunlarla cezalandırılacaklardır.

[5766] İmam Ahmed dedi ki: Ebû Said Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu nakletti: *"Eğer ğassâk (irin)den bir kova dünyaya boşaltılacak olursa dünyanın tamamını kokutur."*[63]

Bunu Tirmizî de Suveyd b. Nasr'dan, o İbnu'l-Mubarek'den, o Rişdin b. Sa'd'dan, o Amr b. el-Haris'den, o Derrac'dan böylece rivayet etmiştir. Sonra da Tirmizî: "Biz bunu ancak Rişdîn'in naklettiği bir hadis olarak biliyoruz" demektir. Evet, o böyle demiştir. Ancak daha önce ondan başkasının rivayet ettiği bir hadis olarak da geçmiş bulunmaktadır.[64]

Bunu İbn Cerîr, Yunus b. Abdula'lâ'dan, o İbn Vehb'den, o Amr b. el-Haris'den böylece rivayet etmiştir.

Ka'b el-Ahbar dedi ki: *"Ğassâk (mealde: irin)"* cehennemde bir pınardır. Oraya yılan, akrep ve buna benzer zehirli her bir hayvanın zehiri akar. Böylelikle orası bir bataklığa dönüşür. İnsanoğlu getirilir ve onun içine bir defa batırılıp, çıkartılır. Derisi ve eti kemikleri üzerinden düşmüş olarak çıkar. Derisi ile eti ayak topukları ile ökçelerinden asılı kalır. Bir kimsenin yürürken elbisesini sürüklemesi gibi etini arkasından öyle sürükleyip gider. Bunu İbn Ebî Hâtim rivayet etmiştir.

Hasan-ı Basrî yüce Allah'ın: *"O türden başka çeşit çeşit daha vardır"* buyruğunu, çeşitli azaplar daha vardır diye açıklamıştır. Başkası da zemherir, semum (denilen deri gözeneklerinden içeriye giren aşırı sıcak), hamim (kaynar su)'dan içmek, zakkumdan yemek, yokuşları tırmanıp sonradan aşağıya yuvarlanmak ve buna benzer çeşitli, birbirine zıt, birbirine aykırı cezalar ola-

63 Ahmed, III, 83; Tirmizî, 2584. Senedi zayıftır. İbn Lehia vahidir, Derrac da aynı şekilde. Özellikle Derrac, Ebu'l-Heysem'den rivayet etmesi halinde böyledir. Buna yakın bir rivayet daha önceden geçmiş bulunmaktadır.

64 Bununla az önce kaydedilen Hasan b. Mûsâ'nın, İbn Lehia'dan diye naklettiği hadis bulunmaktadır.

Scanned with CamScanner

caktır. Bunların hepsiyle de cezalandırılacaklar ve bunlardan ötürü de hakir ve küçük düşürüleceklerdir.

"Bu da atılırcasına sizinle birlikte giren bir gruptur. Merhaba yok onlara. Çünkü onlar ateşi boylayacaklardır." Bu da cehennemdekilerin birbirlerine neler söyleyeceklerine dair verilen bir haberdir. Nitekim yüce Allah bir başka yerde: *"Her ümmet girdikçe kardeşine lanet edecek."* (A'râf, 38) Yani birbirleri ile selamlaşacakları yerde birbirlerine lanet okuyacaklar, biri diğerini yalanlayacak, biri diğerini inkâr edecek. Diğerinden önce giren kesim kendilerinden sonra zebanilerin bekçileri ile gelecek olan diğer kesime: *"Bu da atılırcasına sizinle birlikte giren bir gruptur"* diyeceklerdir. *"Merhaba yok onlara. Çünkü onlar ateşi boylayacaklardır."* Buna sebep ise onların da cehennem halkı olmalarıdır.

"Hayır, asıl siz rahat bulamayasınız" yani cehenneme girecekler: *"Hayır, asıl siz rahat bulamayasınız. Bunu önümüze siz getirdiniz"* diyecekler. Yani sizler bizleri bu akıbete uğratan daveti yaptınız. *"Ne kötü bir duraktır burası"* ne kötü bir kalınacak, konaklanacak ve varılacak yerdir burası.

"Diyecekler ki: Rabbimiz, bunu önümüze kim sürdü ise onun ateşteki azabını kat kat arttır." Başka yerdeki şu buyruk da bunun gibidir: *"Sonrakileri öncekileri için: Rabbimiz işte bizi bunlar saptırdılar. Onun için bunlara ateş azabını iki kat ver diyecekler. Buyuracak ki: Herkese iki kattır fakat siz bilmiyorsunuz."* (A'râf, 38) Yani sizin her birinize kendisine uygun bir azap vardır.

"Diyecekler ki: Kendilerini kötülerden saydığımız adamları ne diye göremiyoruz? Biz onları alaya aldık, yoksa gözler onlardan başka tarafa mı kaymıştır?" Bu kâfirlerin cehennem ateşi içerisinde dalalet üzere olduklarına inandıkları birtakım kimseleri arayacaklarına dair haber vermektedir. Bunlar ise inanmış olan kimselerdir. Onlar hakkındaki kanaatleri böyle olduğu için: Neden biz onları da bizimle beraber ateşte göremiyoruz, diyecekler.

Mücâhid dedi ki: Bu, Ebû Cehil'in sözüdür. O: Ne diye ben Bilal'i, Ammar'ı, Suhayb'ı filanı ve filanı göremiyorum.

Bu, verilmiş bir örnektir. Yoksa bütün kâfirlerin durumu böyledir. Onlar mü'minlerin ateşe gireceklerine inanırlar. Kâfirler ateşe girdikten sonra onları arayacaklar fakat bulamayacaklar. O vakit: *"Kendilerini kötülerden saydığımız adamları ne diye göremiyoruz? Biz onları"* dünyada iken *"alaya aldık.*

Scanned with CamScanner

Yoksa gözler onlardan başka tarafa mı kaymıştır?" Bu imkânsız tahmin ile kendilerini teselli edecekler ve belki de onlar cehennemle bizimle birliktedirler ama biz onları göremiyoruz, diyeceklerdir. İşte o vakit onların en yüksek derecelerde olduklarını öğrenecekler.

Bu da yüce Allah'ın şu buyruklarıyla dile getirilmiştir: *"Cennetlikler cehennemliklere: Rabbimizin bize vaat ettiğini hak bulduk. Siz de Rabbinizin vaat ettiğini gerçek buldunuz mu, diye seslenirler. Onlar da: Evet, derler. Bunun üzerine aralarında bir münadi: Allah'ın laneti zulmedenlere olsun, diye seslenir... Girin cennete! Size hiçbir korku yoktur ve siz üzülecek de değilsiniz."* (A'râf, 44-49)

"Cehennem ehlinin bu davalaşmaları hiç şüphesiz bir gerçektir." Yani: Ey Muhammed! Bizim sana haber verdiğimiz bu şekilde cehennemliklerin birbirleri ile davalaşmaları, birilerinin diğerlerine lanet okuması, hakkında hiçbir şüphe ve tereddüt bulunmayan gerçeğin ta kendisidir.

Ben Sâdece Uyarıcıyım:

قُلْ إِنَّمَآ أَنَا۠ مُنذِرٌ ۖ وَمَا مِنْ إِلَٰهٍ إِلَّا ٱللَّهُ ٱلْوَٰحِدُ ٱلْقَهَّارُ ﴿٦٥﴾ رَبُّ
ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ٱلْعَزِيزُ ٱلْغَفَّارُ ﴿٦٦﴾ قُلْ هُوَ نَبَؤٌا عَظِيمٌ
﴿٦٧﴾ أَنتُمْ عَنْهُ مُعْرِضُونَ ﴿٦٨﴾ مَا كَانَ لِيَ مِنْ عِلْمٍۭ بِٱلْمَلَإِ ٱلْأَعْلَىٰٓ
إِذْ يَخْتَصِمُونَ ﴿٦٩﴾ إِن يُوحَىٰٓ إِلَيَّ إِلَّآ أَنَّمَآ أَنَا۠ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٧٠﴾

65. De ki: Ben ancak bir uyarıcıyım. Bir tek Kahhâr olan Allah'tan başka hiçbir ilâh da yoktur.

66. O göklerin, yerin ve aralarında olan şeylerin Rabbidir. Mutlak galiptir, çok mağfiret edendir.

67. O büyük bir haberdir.

68. Siz ise ondan yüz çevirenlersiniz.

69. Onlar birbirleri ile tartışırlarken benim mele-i a'lâ'ya dair bir bilgim yoktur.

70. Bana, ben ancak apaçık bir korkutup uyaran olduğum için vahyolunuyor.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah Rasûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) Allah'ı inkâr eden kâfirlere, kendisine şirk koşan müşriklere ve Rasûlünü yalanlayanlara şöyle demesini emretmektedir: *"Ben ancak bir uyarıcıyım."* Sizin iddia ettiğiniz gibi birisi değilim. *"Bir tek Kahhâr olan Allah'tan başka hiçbir ilâh da yoktur."* Yani O bir ve tek olarak her şeyi kahredip, yenik düşürmüştür.

"O göklerin, yerin ve aralarında olan şeylerin Rabbidir." Yani bütün bunların maliki (sahibi ve egemeni) ve onlarda tasarruf sahibi olandır. *"Mutlak galiptir, çok mağfiret edendir."* Yani güçlü *(Azîz)* ve azamet sahibi olmakla birlikte günahları çokça bağışlayandır.

"De ki: O büyük bir haberdir." O pek büyük bir haber ve en ileri derecede bir haldir ki, bu da yüce Allah'ın beni size rasûl olarak göndermesidir. *"Siz ise ondan yüz çevirenlersiniz."* Yani gaflet içindesiniz. Mücâhid, Kadı Şureyh ve Süddî yüce Allah'ın: *"De ki: O büyük bir haberdir"* buyruğu hakkında kasıt Kur'ân'dır demişlerdir.

"Onlar birbirleri ile tartışırlarken benim mele-i a'lâ'ya dair bir bilgim yoktur." Yani eğer vahiy olmasaydı ben mele-i a'lâ'daki ayrılıkları asla bilemezdim. Kastedilen ise Âdem (a.s)'ın durumu, İblis'in ona secde etmeyi kabul etmeyerek onu kendisine üstün tutmasına karşılık Rabbi ile tartışmasıdır.

[5767] İmam Ahmed'in rivayet ettiği şu hadise gelince: Mâlik b. Yehâmer, Muaz (radıyallâhu anh)'dan şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir sabah, sabah namazı için yanımıza çıkıp gelmedi. Öyle ki güneşin ucunun doğup doğmadığına bakmaya başladık. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) derken hızlıca çıktı ve hemen namaza durdu, namazı da oldukça kısa kesti. Selam verdikten sonra da: *"Olduğunuz yerde, saflarınızda durunuz"* buyurdu. Sonra yüzünü bize dönerek dedi ki: *"Şimdi ben size bu sabah namazına gecikmemin sebebini anlatacağım. Geceleyin namaza kalktım, benim için takdir edilen kadarıyla namaz kıldım. Namazımda iken uyukladım, sonra uyandım. Ansızın aziz ve celil olan Rabbimle en güzel sûrette karşılaştım. Ey Muhammed! dedi. Mele-i A'lâ'nın ne hakkında tartıştığını biliyor musun? buyurdu. Ben, hayır bilmiyorum, Rabbim dedim. -Bunu üç defa tekrarladı.- Sonra avucunu omuzlarımın arasına koyduğunu gördüm, öyle ki parmak uçlarının serinliğini göğsümün arasında buldum. Her şey bana göründü ve*

Scanned with CamScanner

anladım. Ey Muhammed! Peki Mele-i A'lâ ne hakkında tartışıyor? buyurdu. Ben: Kefaret olan şeyler hakkında dedim. O: Kefaret olan şeyler ne demektir dedi. Ben: Ayakların Cuma namazlarına taşınması, namazlardan sonra mescitlerde oturulması ve hoşlanılmayan hallere rağmen güzel bir şekilde abdest alınmasıdır, dedim. Peki, dereceler ne demektir buyurdu. Ben: Yemek yedirmek, yumuşak söz söylemek, insanlar uyurken namaz kılmaktır dedim. Dilekte bulun buyurdu, ben şöyle dedim: Allah'ım! Senden hayırları işlemeyi, münkerleri terk etmeyi, yoksulları sevmeyi, bana mağfiret buyurup, bana merhamet etmeni diliyorum. Bir topluluk hakkında onları fitneye düşürmeyi murad edersen benim canımı fitneye uğramaksızın al, senden seni sevmeyi, seni sevenleri sevmeyi, beni senin sevgine yakınlaştıracak ameli sevmeyi de dilerim." Ayrıca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Şüphesiz ki bu bir haktır, onu iyice belleyip, öğreniniz"* buyurdu.[65]

Bu meşhur *rüya hadisi*dir. Bunun uyanıkken gerçekleştiğini kabul edenler yanılmışlardır. Bu hadis Sünenlerde değişik yollardan gelmiştir. Bizzat bu hadisi Tirmizî, Cahdan b. Abdullah el-Yemami'den böylece rivayet etmiş ve hasen sahihtir demiştir.

Buradaki tartışma ise Kur'ân-ı Kerim'de söz konusu edilen tartışmanın kendisi değildir. Çünkü burada geçen tartışma açıklanmış bulunmaktadır. Kur'ân-ı Kerim'de söz konusu edilen tartışma ise bundan sonra açıklanmıştır ki bu açıklama yüce Allah'ın şu buyruklarında dile getirilmektedir:

İnsan ve Şeytân:

إِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَآئِكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ طِينٍ ﴿٧١﴾ فَإِذَا سَوَّيْتُهُ
وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ ﴿٧٢﴾ فَسَجَدَ الْمَلَآئِكَةُ
كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ ﴿٧٣﴾ إِلَّآ إِبْلِيسَ اسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿٧٤﴾
قَالَ يَآ إِبْلِيسُ مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّ أَسْتَكْبَرْتَ أَمْ
كُنْتَ مِنَ الْعَالِينَ ﴿٧٥﴾ قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ

65 Ahmed, V, 243. Şahitleriyle hasen bir hadistir. Buna dair etraflı bilgi için Kurtubi tefsirine bakınız.

Scanned with CamScanner

مِنْ طِينٍ ﴿٧٦﴾ قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ ﴿٧٧﴾ وَإِنَّ عَلَيْكَ
لَعْنَتِي إِلَى يَوْمِ الدِّينِ ﴿٧٨﴾ قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ
﴿٧٩﴾ قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ ﴿٨٠﴾ إِلَى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ
﴿٨١﴾ قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٨٢﴾ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ
الْمُخْلَصِينَ ﴿٨٣﴾ قَالَ فَالْحَقُّ وَالْحَقَّ أَقُولُ ﴿٨٤﴾ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ
مِنْكَ وَمِمَّنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٨٥﴾

71. Rabbin o zaman meleklere demişti ki: "Şüphesiz ki ben çamurdan bir beşer yaratacağım.

72. Ben onu tamamlayıp, ona ruhumdan üflediğim zaman hemen ona secdeye kapanın."

73. Meleklerin tümü hep birlikte secdeye kapandılar.

74. İblis müstesnâ. Büyüklük tasladı ve kâfirlerden oldu.

75. Buyurdu ki: "Ey İblis kendi ellerimle yarattığıma secdeden seni ne alıkoydu? Büyüklendin mi yoksa yücelerden mi oldun?"

76. Dedi ki: "Ben ondan hayırlıyım. Beni ateşten yarattın, onu ise çamurdan yarattın."

77. Buyurdu ki: "Defol oradan. Çünkü sen artık kovulansın."

78. Ve kıyâmet gününe kadar da lanetim şüphesiz senin üzerinedir.

79. Dedi ki: "Rabbim, o halde tekrar diriltilecekleri güne kadar bana mühlet ver."

80. Buyurdu ki: "O halde sen kendisine mühlet verilenlerdensin."

81. O belli zamanın gününe kadar.

82. Dedi ki: "İzzetin hakkı için hepsini mutlaka azdıracağım."

83. Aralarında ihlâsa erdirilmiş kulların müstesnâ.

84. Buyurdu ki: "Hak budur, ben de şu hakkı söyleyeyim:"

85. Andolsun ki cehennemi senden ve onlar arasından sana uyanların hepsinden dolduracağım.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Bu kıssayı yüce Allah, Bakara sûresinde, A'râf sûresinin baş taraflarında, Hicr sûresinde, Subhan (İsrâ) sûresinde, Kehf sûresinde ve burada zikretmektedir. Kıssa şudur: Şanı yüce Allah Âdem (a.s)'ı yaratmadan önce kokuşmuş bir balçıktan, ses veren çamurdan bir beşer yaratacağını meleklere bildirmişti. Onlara önceden de onu yaratıp, düzenlediği zaman ikram, tazim ve saygı göstermek, yüce Allah'ın emrine de uymak için secde etmelerini emretmişti. İblis dışında meleklerin tümü bu emre uydu. İblis ise türü itibariyle onlardan değildi. O cinlerdendi. Onun tabiatı ve mayası doğruya en çok ihtiyacı olduğu bir zamanda kendisine hainlik etti ve Âdem'e secde etmeyi kabul etmeyerek onun hakkında aziz ve celil olan Rabbi ile tartıştı. Âdem'den daha hayırlı olduğunu iddia etti. Çünkü kendisi ateşten yaratılmış, Âdem ise çamurdan yaratılmıştı. Ateş ise -onun iddiasına göre- çamurdan iyi idi.

Halbuki İblis bu hususta hata etmişti, yüce Allah'ın emrine muhalefet etmiş ve böylece kâfir olmuştu. Ondan ötürü aziz ve celil olan Allah da onu uzaklaştırıp, kovmuş, burnunu yere sürtmüş, rahmet kapısından ve kendisiyle ünsiyet konumundan yüce huzurundan onu kovup, uzaklaştırdı ve ona İblis adını verdi. Böylelikle onun Allah'ın rahmetinden ümit kestiği de bildirilmiş oldu. Allah onu semadan yeryüzüne yerilmiş ve kovulmuş olarak indirdi. Ölümden sonra diriliş gününe kadar Allah'tan kendisine mühlet vermesini diledi. Kendisine isyan edip, baş kaldıranları cezalandırmakta acele etmeyen el-Halîm ona süre tanıdı. O da kıyâmet gününe kadar helak edilmeyeceğinden yana kendisini güvene alınca baş kaldırdı ve azdı. *"İzzetin hakkı için hepsini mutlaka azdıracağım. Aralarından ihlâsa erdirilmiş kulların müstesnâ"* buyruğu da yüce Allah'ın: *"Benden şerefli kıldığın şu kişi var ya eğer beni kıyâmet gününe kadar geciktirirsen onun soyunu pek azı müstesnâ olmak üzere mutlaka emrim altına alırım demişti."* (İsrâ, 62) buyruğuna benzemektedir. İşte burada istisna edilenler bir başka âyet-i kerimede sözü edilen şunlardır: *"Benim gerçek kullarım üzerinde senin hakimiyetin yoktur, vekil olarak Rabbin yeter."* (İsrâ, 65)

"Buyurdu ki: Hak budur, ben de şu hakkı söyleyeyim: Andolsun ki cehennemi senden ve onlar arasından sana uyanların hepsinden dolduracağım." Aralarında Mücâhid'in de bulunduğu bir topluluk buradaki birinci "(الحق): Hak" kelimesini merfu olarak okumuş ve Mücâhid: "(أنا الحق، والحق أقول) Ben

Scanned with CamScanner

hakkım ve hakkı söylerim." Anlamındadır, diyerek açıklamıştır. Ondan gelen bir başka rivayette, hak bendendir ve hakkı söylerim, diye açıkladığı nakledilmiştir. Diğerleri ise her iki "hak" lafzını da nasb ile okumuşlardır.

Süddî: Bu, Allah'ın kasem ettiği bir yemindir, demiştir.

Derim ki: Bu âyet-i kerime yüce Allah'ın şu buyruğuna benzemektedir: *"Fakat benden Sa'dır olan: Cehennemi bütünü ile cinlerden ve insanlardan elbette dolduracağım sözü hak olmuştur."* (Secde, 13) Yüce Allah'ın: *"Buyurmuştu ki: Haydi git, onlardan kim sana uyarsa şüphesiz ki cehennem de hepinizin cezasıdır, hem de tam bir ceza!"* (İsrâ, 63) buyruğuna da benzemektedir.

Alemlere Bir Öğüt:

قُلْ مَآ أَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَآ أَنَا۠ مِنَ ٱلْمُتَكَلِّفِينَ ﴿٨٦﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَٰلَمِينَ ﴿٨٧﴾ وَلَتَعْلَمُنَّ نَبَأَهُۥ بَعْدَ حِينٍۭ ﴿٨٨﴾

86. De ki: Buna karşılık sizden hiçbir ücret istemiyorum ve ben kendimi zorlayarak bir şeyler uyduranlardan da değilim.

87. O ancak âlemlere bir öğüttür.

88. Onun haberini bir süre sonra elbette bileceksinizdir.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: Ey Muhammed! Bu müşriklere şunu söyle: Ben bu tebliğime karşılık ve size karşı bunca samimi olmama rağmen sizden dünya hayatı metaından bana vereceğiniz bir ücret istemiyorum. *"Ve ben kendimi zorlayarak bir şeyler uyduranlardan da değilim."* Yani yüce Rabbinin benimle gönderdiği risalete karşılık sizden -onun dışında ondan fazla- başka bir şey istemiyorum. Aksine ben bana verilen emri eksiksiz yerine getiririm. Ona ne bir şey ekler, ne de bir şey eksiltirim. Bu yaptığımla da aziz ve celil olan Allah'ın vechini ve Âhiret yurdunu ümit ederim.

Süfyân-ı Sevrî, A'meş ve Mansur'dan, o Ebu'd-Duhâ'dan, o Mesruk'tan şöyle dediğini nakletti: Abdullah b. Mes'ud'a gitmiştik. Şöyle dedi: Ey insanlar, bir şey bilen bir kimse onu söylesin. Bilmeyen kişi de Allah en iyi bilendir, desin. Çünkü kişinin bilmediği bir şeye Allah en iyi bilendir demesi ilmin

Scanned with CamScanner

bir parçasıdır. Hem yüce Allah sizin nebînize (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöylece hitap etmiştir: *"De ki: Buna karşılık sizden hiçbir ücret istemiyorum ve ben kendimi zorlayarak bir şeyler uyduranlardan da değilim."* Buhârî ve Müslim bunu A'meş'in böylece naklettiği bir rivayet olarak tahriç etmişlerdir.

"O ancak âlemlere bir öğüttür." Yani Kur'ân-ı Kerim insanlarıyla, cinleriyle bütün mükellefler için bir öğüttür. Bu açıklama İbn Abbâs'a aittir. Ayrıca İbn Ebî Hâtim bunu babasından rivayet etmiş, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'dan da yüce Allah'ın: *"Ancak âlemlere"* buyruğunda maksat cinler ve insanlardır, dediği rivayet edilmiştir.

Bu âyet-i kerime yüce Allah'ın şu buyruklarını andırmaktadır: *"Şu Kur'ân bana onunla sizi ve her kime ulaşırsa onları korkutup uyarmam için vahyolundu."* (En'âm, 19); *"Artık bu gruplardan kim onu inkâr ederse bilsin ki ona vaat edilen yer ateştir."* (Hûd, 17)

"Onun haberini" yani verdiği haberi ve bu haberin doğruluğunu *"bir süre sonra"* yani pek yakında *"bileceksinizdir."* Katâde ölümden sonra derken, İkrime kıyâmet günü demektir, diye açıklamıştır. Her iki görüş arasında aykırılık yoktur. Çünkü ölen bir kimse kıyâmetin hükmünün kapsamına girmiş olur.

Katâde yüce Allah'ın: *"Onun haberini bir süre sonra elbette bileceksinizdir"* buyruğu hakkında dedi ki: Hasan: Ey Âdemoğlu, öleceğin vakit sana kesin haber gelecektir, demiştir.

Sâd sûresinin tefsiri burada sona ermektedir.

Hamd ve minnet duygularımız Allah'a mahsustur.

Scanned with CamScanner

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

ZÜMER SÛRESİ

[75 âyettir. Mekke'de inmiştir.]

[5768] Nesâî dedi ki: Âişe (radıyallâhu anhâ) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) öyle bir oruç tutardı ki artık oruç açmak istemiyor derdik. Öyle de oruca ara verirdi ki artık oruç tutmak istemiyor derdik. Her gece de Beni İsrâil (İsrâ sûresi) ile Zümer (suresin)i okurdu.[66]

تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿١﴾ إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ ﴿٢﴾ أَلَا لِلَّهِ الدِّينُ الْخَالِصُ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَىٰ إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ ﴿٣﴾ لَوْ أَرَادَ اللَّهُ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا لَاصْطَفَىٰ مِمَّا يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ سُبْحَانَهُ هُوَ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٤﴾

Rahmân ve Rahîm Allah'ın adıyla;

1. Kitabın indirilmesi mutlak galip, her işi hikmet dolu Allah tarafındandır.

2. Muhakkak biz sana kitabı hak ile indirdik. O halde dini Allah'a, yalnız O'na halis kılarak ibadet et.

66 Ceyyiddir. Nesâî, Tefsir, 464; Tirmizî, 2920; Ahmed, II, 68, 122. Tirmizî: Hasen, garip bir hadistir demektedir. Doğrusunu bunun hasen, sahih olduğudur.

Scanned with CamScanner

3. Uyanık olun, halis olan din yalnız Allah'ındır. Ondan başka veliler edinenler: "Biz bunlara ancak bizleri Allah'a yaklaştırsınlar diye ibadet ediyoruz" (derler.) Muhakkak Allah ihtilaf edip durdukları şeyler hakkında aralarında hüküm verecektir. Şüphe yok ki Allah yalan söyleyen, kâfir olan hiçbir kimseye hidayet vermez.

4. Eğer Allah bir evlat edinmek istese idi, elbette yarattıklarından dilediğini seçerdi. O bundan münezzehtir, O Allah'tır, birdir, her şeye hükmünü geçirendir.

Tefsiri:

Yüce Rabbimiz bu Kur'ân-ı Azimuşşan olan kitabın, kendisi tarafından indirilmiş olduğunu haber vermektedir. Bu sebeple bu kitap, hakkında herhangi bir şüphe ve tereddütün söz konusu olmayacağı, hakkın ta kendisi olan bir kitaptır. Nitekim yüce Allah, başka yerlerde de şöyle buyurmuştur: *"Muhakkak bu, âlemlerin Rabbinin indirdiğidir. Onu Ruhu'l-Emin indirdi. Uyarıcılardan olasın diye, kalbinin üzerine. Apaçık bir Arapça lisan ile."* (Şuarâ, 192-195); *"O hiç şüphesiz aziz (eşsiz) bir kitaptır. Önünden de, arkasından da batıl ona erişemez. Hikmeti sonsuz, her hamde layık olan tarafından indirilmiştir."* (Fussilet, 41-42) Burada da aziz ve celil olan Rabbimiz: *"Kitabın indirilmesi mutlak galip"* yani kendisine asla zarar verilemeyen *(Azîz)*, *"her işi hikmet dolu"* sözleri, fiilleri, şeriatı ve kaderi sonsuz hikmetli *(Hakîm)* *"Allah tarafındandır."* buyurmaktadır.

"Muhakkak biz sana kitabı hak ile indirdik. O halde Dini Allah'a, yalnız O'na halis kılarak ibadet et." Yani ortak koşmaksızın bir ve tek olarak Allah'a ibadet et, insanları da buna çağır. Onlara bir ve tek olarak yalnızca O'na ibadetin doğru olacağını, onun ortağının, benzerinin ve denginin de bulunmadığını onlara bildir. Bu sebeple yüce Allah: *"Uyanık olun, halis olan din yalnız Allah'ındır."* buyurmaktadır. Yani Allah, bir amel işleyenin amelini ancak bir ve tek ve ortak koşmaksızın kendisi için ihlâsla yaptığı ameli kabul eder.

Katâde yüce Rabbimizin: *"Uyanık olun, halis olan din yalnız Allah'ındır"* buyruğunu, o Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığına şahadet etmektir, diye açıklamıştır.

Sonra yüce Allah putlara ibadet eden müşriklerin *"biz bunlara ancak bizleri Allah'a yaklaştırsınlar diye ibadet ediyoruz"* dediklerini haber vermek-

Scanned with CamScanner

tedir. Yani kendilerini bu putlara ibadet etmeye iten husus şudur: Onlar bu putları kendi kanaatlerince Allah'a yakınlaştırılmış bulunan meleklerin sûret ve şekillerine benzettiler. İşte meleklere ibadet konumunda olmak üzere bu sûretlere ibadet ettiler. Böylelikle onların Allah nezdinde kendilerine yardım, rızıklarının verilmesi, karşı karşıya kaldıkları çeşitli dünya sıkıntı ve zorlukları hususunda şefaat etmelerini sağlamak istediler. Ölümden sonra dirilişe gelince, zaten onu inkâr ediyor, kabul etmiyorlardı.

Katâde, Süddî, Zeyd b. Eslem'den Mâlik ve İbn Zeyd: *"Ancak bizleri Allah'a yaklaştırsınlar diye"* buyruğunu bize şefaat etsinler ve bizim onun yanındaki konumumuzu ona daha yaklaştırsınlar diye (ibadet ediyoruz), diyerek açıklamışlardır. Bundan dolayı onlar cahiliye dönemlerinde haccettikleri vakit telbiye getirirlerken: "Lebbeyk, senin bir şerikin yoktur. Ancak sana ait olan bir ortağın vardır. Sen ona da, onun sahip olduklarına da maliksin." derlerdi. İşte müşriklerin geçmişte de sonraki zamanlarda da dayandıkları şüphe budur. Halbuki bütün rasûller -Allah'ın salât ve selamı hepsine olsun- bu şüpheyi red ve yasaklamak üzere bir tek olarak ve ortak koşmaksızın sadece Allah'a ibadete davet etmek üzere gelmişlerdi. Onlara bunun müşriklerin kendiliklerinden uydurdukları bir şey olduğunu, Allah'ın buna asla izin vermediğini, kesinlikle buna razı olmadığını aksine bundan nefret ettiğini, bunu yasakladığını bildirmişlerdi: *"Andolsun ki biz her ümmet arasında Allah'a ibadet edin ve tağuttan kaçının, diye bir rasûl göndermişizdir."* (Nahl, 36); *"Senden önce gönderdiğimiz her bir rasûle mutlaka şunu vahyederdik: Benden başka ilâh yoktur. O halde yalnız bana ibadet edin."* (Enbiyâ, 25)

Yüce Allah, ayrıca göklerde bulunan mukarreb melekler de, diğerleri de hepsinin Allah'a itaatle boyun eğdiklerini, kendisinin razı olacağı kimselere izni ile şefaat edebileceklerini, meleklerin, krallar yanında onlardan izin almadan kralların sevdiği olsun olmasın istedikleri kimselere şefaat edebilen prensler gibi olmadıklarını bize bildirmektedir. *"Artık Allah hakkında örnekler bulmaya kalkışmayın."* (Nahl, 74) Yüce Allah böyle bir halden alabildiğine yüksektir, yücedir, büyüktür.

"Muhakkak Allah ihtilâf edip, durdukları şeyler hakkında" kıyâmet gününde *"aralarında hüküm verecektir."* Ölümden sonra diriltilecekleri günde insanlar arasındaki anlaşmazlıkları hükme bağlayıp, haklıyı haksızdan ayırt edecek, amelde bulunan herkese amelinin karşılığını verecektir. *"O günde*

Scanned with CamScanner

onların hepsini haşredecek sonra da meleklere şöyle diyecek:' Bunlar mı size ibadet ederlerdi. Melekler: Tenzih ederiz seni, bizim velimiz onlar değil sensin. Aksine onlar cinlere ibadet ediyorlardı. Bunların çoğu onlara inanıyorlardı, diyeceklerdir.'" (Sebe, 40-41)

"Şüphe yok ki Allah yalan söyleyen, kâfir olan hiçbir kimseye hidayet vermez." Maksadı yüce Allah'a yalan ve iftira düzmek, kalbi onun âyetlerini, delil ve belgelerini inkâr eder bir halde olan kimselere Allah hidayeti, doğru yolu göstermez, demektir.

Sonra yüce Allah cahil müşriklerin melekler hakkında ve inatçı Yahudi ve Hıristiyanların Uzeyr ve İsa hakkında ileri sürdükleri gibi çocuğunun olmadığını beyan ederek: *"Eğer Allah bir evlat edinmek istese idi, elbette yarattıklarından dilediğini seçerdi"* buyurmaktadır. Yani o zaman durum onların iddia ettiklerinden farklı bir şekilde ortaya çıkardı. Bu ise gerçekleşmesi de, caiz oluşu da gerekmeyen bir şarttır. Aksine bu imkânsızdır. Böyle bir şarttan maksat ise onların ileri sürdükleri bu iddialarıyla ne kadar cahil olduklarını ortaya koymaktır. Yüce Allah'ın şu buyruklarında görüldüğü gibi: *"Eğer biz eğlence edinmek isteseydik elbette onu kendi katımızdan edinirdik. Fakat biz yapanlar değiliz."* (Enbiyâ, 17); *"De ki: Rahmân'ın bir evladı olsaydı, elbet ibadet edenlerin ilki ben olurdum."* (Zuhruf, 81) Bütün bu ve benzeri buyruklar böyle bir şart koşmak türündendir. Söz söyleyenin maksadı dolayısıyla şartı imkânsız bir şeye bağlı olarak koşmak da caiz (mümkün) bir anlatımdır.

"O bundan münezzehtir. O Allah'tır, birdir. Her şeye hükmünü geçirendir." Yani o çocuğu bulunmaktan münezzehtir, yücedir çünkü o bir ve tektir, eşsizdir, Samed'dir. Her şeyin kendisine kuldur, her şey ona muhtaçtır, kendisi ise başka hiç kimseye muhtaç değildir. Her şeyi emri altına almış olandır, her şey ona zillet ve itaatle boyun eğmiştir. Zalim ve inkârcıların söylediklerinden alabildiğine yücedir, münezzehtir.

Göklerin ve Yerin Yaratılışı Hak İledir:

خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ ۖ يُكَوِّرُ اللَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ
النَّهَارَ عَلَى اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۖ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُسَمًّى ۗ
أَلَا هُوَ الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ ﴿٥﴾ خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا

Scanned with CamScanner

زَوْجَهَا وَأَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ الْأَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِنْ بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظُلُمَاتٍ ثَلَاثٍ ذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ فَأَنَّىٰ تُصْرَفُونَ ﴿٦﴾

5. Göklerle yeri hak ile yarattı. Geceyi gündüze dolar, gündüzü de geceye dolar. Güneşi ve ayı musahhar kıldı. Her biri belirli bir süreye kadar akıp gitmektedir. Uyanık olun, o galip olandır, günahları çok çok bağışlayandır.

6. Sizi bir candan yarattı. Sonra ondan eşini yarattı ve sizin için davarlardan sekiz çift yarattı. Sizi analarınızın karnında üç karanlık içinde, bir yaratılıştan sonra öbür yaratılışa geçirerek yaratıyor. İşte bunları yapan Rabbiniz Allah... Mülk yalnız O'nundur, O'ndan başka ilâh yoktur. Böyle iken nasıl döndürülüyorsunuz?

Tefsiri:

Yüce Allah göklerde ve yerde bulunanlarla bunlar arasındaki her şeyi yaratanın kendisi olduğunu, mülkün mutlak sahibi, maliki ve mülkte yegâne tasarruf kudretine ve salahiyetine sahip, geceyi gündüzü evirip çevirenin O olduğunu bildirmektedir: *"geceyi gündüze dolar, gündüzü de geceye dolar."* Yani her ikisini de durmaksızın, ardı arkasına gelecek şekilde musahhar kıldığını, her birinin diğerini ısrarla arkasından takip ettiğini haber vermektedir. Zaten yüce Rabbimiz başka yerde de şöyle buyurmaktadır: *"Geceyi durmadan kovaladığı gündüze bürür O"* (A'râf, 54) İşte İbn Abbâs, Mücâhid, Katâde, Süddî ve başkalarından rivayet edilen açıklamaların ihtiva ettiği anlam budur.

"Güneşi ve ayı musahhar kıldı. Her biri belirli" Allah tarafından bilinen *"bir süreye kadar akıp gitmektedir."* Bu süre kıyâmet gününde sona erecektir, bitecektir.

"Uyanık olun, O galip olandır, günahları çok çok bağışlayandır." Yani O her şeye galip gelen, *Aziz* olan, azametli ve pek büyük olmakla birlikte kendisine karşı gelip, isyan eden sonra da tevbe edip, kendisine yönelen kimselere de günahlarını bağışlayan, mağfiret edendir.

Scanned with CamScanner

Azimuşşan Rabbimizin *"sizi bir candan yarattı"* buyruğu da cinsleriniz, sınıflarınız, dilleriniz ve renkleriniz farklı olmakla birlikte O sizi tek bir can olan Adem (a.s)'dan yarattı, demektir. *"Sonra ondan eşini"* Havva'yı -ikisine de selam olsun- *"yarattı."* Bu da yüce Allah'ın: *"Ey insanlar, sizi tek bir candan yaratan ve ondan da zevcesini var eden, her ikisinden de bir çok erkek ve kadın türeten Rabbinizden korkun."* (Nisâ, 1) buyruğu gibidir.

"Ve sizin için davarlardan sekiz çift indirdi." Yani o sizin için davarların sırtından da sekiz çift yarattı. Bu sekiz çift de En'âm sûresinde: *"(Erkek ve dişi olmak üzere) sekiz çift (yaratmıştır). Koyundan iki çift, keçiden iki çift... ve deveden de iki çift, sığırdan da iki çift yarattı."* (En'âm, 143-144) buyruğunda sözü edilen çiftlerdir.

"Sizi analarınızın karnında üç karanlık içinde bir yaratılıştan sonra öbür yaratılışa geçirerek yaratıyor." O sizleri annelerinizin karnında yaratmayı takdir etti. Her biriniz önce bir nutfe iken sonra da bir alaka (sülük gibi yapışan) bir kan parçası olur sonra bir çiğnemlik et olur sonra şekillenir. Eti, kemiği, sinirleri ve damarları olur. İçine ruh üflenerek bambaşka bir mahlûk olur. *"Yaratanların en güzeli olan Allah'ın şanı ne yücedir."* (Mü'minûn, 14)

"Üç karanlık içinde" buyruğu da rahmin karanlığı, çocuk için bir örtü ve bir koruma durumunda olan meşime karanlığı ve karın karanlığıdır. İbn Abbâs, Mücâhid, İkrime, Ebû Mâlik, Dahhâk, Katâde, Süddî ve İbn Zeyd böyle açıklamışlardır.

"işte bunları yapan Rabbiniz Allah" yani gökleri, yeri, aralarında bulunanları yaratan, her şeyin mutlak maliki, her şey kendisinin olan ve bütün bunlarda tasarruf eden Allah'tır, bütün bunları yapan.

"Ondan başka ilâh yoktur." Yani ona ortak koşmaksızın bir ve tek olarak yalnızca Ona ibadet edilmelidir. *"Böyle iken nasıl döndürülüyorsunuz?"* Onunla birlikte nasıl olur da başkasına ibadet ediyorsunuz, akıllarınız nerede?

Scanned with CamScanner

إِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ وَلَا يَرْضَىٰ لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ ۖ وَإِنْ تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْ ۗ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ۗ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ۚ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٧﴾ وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَا رَبَّهُ مُنِيبًا إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِنْهُ نَسِيَ مَا كَانَ يَدْعُو إِلَيْهِ مِنْ قَبْلُ وَجَعَلَ لِلَّهِ أَنْدَادًا لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِهِ ۗ قُلْ تَمَتَّعْ بِكُفْرِكَ قَلِيلًا ۖ إِنَّكَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ ﴿٨﴾

7. Eğer kâfir olursanız şüphesiz Allah size muhtaç değildir. Bununla birlikte O kullarının kâfir olmalarına razı olmaz. Eğer şükür ederseniz faydanız için ondan razı olur. Yük yüklenici hiçbir kimse başkasının yükünü yüklenmez. Sonra dönüşünüz Rabbinizedir. O size neler yapmakta olduğunuzu haber verecektir. Çünkü o göğüslerin özünü çok iyi bilendir.

8. İnsana bir zarar isabet etse o Rabbine dönerek ona dua eder sonra ona kendi lütfundan bir nimet verirse evvelce ona yalvardığını unutur ve yolundan saptırmak için Allah'a eşler koşar. De ki: "Küfrünle biraz eğlene dur! Muhakkak sen cehennemliklerdensin."

Tefsiri:

Yüce Allah zatı hakkında haber vererek kendisinin hiçbir yaratılmışa muhtaç olmadığını haber bildirmektedir. Nitekim Mûsâ (a.s) da böyle demişti: *"Siz ve bütün yeryüzündekiler inkâr etseniz şüphe yok ki Allah kimseye muhtaç olmayan (Gani)dir, her türlü övgüyü hak eden (Hamid)dir."* (İbrâhim, 8)

[5769] Müslim'in Sahih'inde yer alan hadiste şöyle buyurulmaktadır: *"Kullarım öncekileriniz sonrakileriniz, insanınız cinniniz, aranızdaki en günahkâr kimsenin kalbi gibi bir kalbe sahip olsalar bu benim mülkümden hiçbir şey eksiltmez."*[67]

"Bununla birlikte O kullarının kâfir olmalarına razı olmaz." Yani küfrü ne sever, ne de emreder. *"Eğer şükür ederseniz faydanız için ondan razı olur."*

67 Kaynakları daha önceden gösterilmişti.

Scanned with CamScanner

Yani sizin için onu sever ve üzerinizdeki lütfunu da arttırır. *"Yük yüklenici hiçbir kimse başkasının yükünü yüklenmez."* Yani kimse kimse adına yükünü taşımaz, aksine herkes kendisinin yaptıklarından sorumludur. *"Sonra dönüşünüz Rabbinizedir. O size neler yapmakta olduğunuzu haber verecektir. Çünkü o göğüslerin özünü çok iyi bilendir."* Gizli hiçbir şey Ona gizli kalmaz.

"İnsana bir zarar isabet etse o Rabbine dönerek Ona dua eder." Yani muhtaç olduğu zaman Rabbine yalvarır, yakarır, Allah'a ortak koşmaksızın bir ve tek olarak onun yardımını ister. Şu buyrukta dile getirildiği gibi: *"Denizde size bir sıkıntı dokunduğu zaman ondan başka taptığınız herkes kaybolur fakat o sizi kurtarıp karaya çıkarınca yüz çevirirsiniz. Zaten insan çok nankördür."* (İsrâ, 67) Bunun için yüce ve mübarek Rabbimiz: *"Sonra ona kendi lütfundan bir nimet verirse evvelce ona yalvardığını unutur"* yani rahat ve bolluk halinde önceden yapmış olduğu dualarını, yalvarıp yakarmalarını unutur. *"İnsana bir sıkıntı gelip çattığında yanı üzereyken, otururken yahut ayakta iken bize dua eder, fakat biz onun sıkıntısını giderdiğimiz zaman sanki kendisine dokunan bir sıkıntı için bizi çağırmamış gibi geçer gider."* (Yunus, 12) buyruğunda dile getirdiği gibi.

"Ve yolundan saptırmak için Allah'a eşler koşar." Yani esenlik ve afiyet durumunda Allah'a ortak koşar, onun eşleri olduğunu iddia eder.

"De ki: Küfrünle biraz eğlene dur. Muhakkak sen cehennemliklerdensin." Yani durumu, yolu ve gidişi bu olan kimselere azıcık bir süre küfrünle eğlene dur, oyalana dur, de.

Bu, oldukça ağır bir tehdit ve vurgulu bir korkutmadır. Yüce Allah'ın şu buyruklarında görüldüğü gibi: *"De ki: Faydalana durun varacağınız yer şüphesiz ateş olacaktır."* (İbrâhim, 30); *"Biz onları azıcık faydalandırırız sonra onları oldukça ağır bir azaba mahkûm ederiz."* (Lokman, 24)

أَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ آنَاءَ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُو رَحْمَةَ
رَبِّهِ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ
أُولُوا الْأَلْبَابِ ﴿٩﴾

Scanned with CamScanner

9. (O mu) yoksa Âhiretten korkarak, Rabbinin rahmetini umarak, gece saatlerinde kıyamda durarak, secde ederek itaatte bulunan kimse mi (hayırlıdır?) De ki: "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Ancak özlü akıl sahipleri öğüt alır."

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: Bu niteliklere sahip olan bir kimse ile Allah'a ortak koşup, onunla birlikte eş koştuğu başka varlıklara ibadet eden hiç aynı olur mu? Elbette bunlar Allah nezdinde eşit olmazlar. Nitekim yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: *"Onların hepsi bir değillerdir. Kitap ehlinden bir zümre vardır ki hak üzere dosdoğru yürümektedir. Gecenin saatlerinde secde ederek Allah'ın âyetlerini okurlar."* (Âl-i İmrân, 113) Yüce Rabbimiz burada da: *"(O mu) yoksa gece saatlerinde kıyamda durarak"* yani kıyam halinde iken *"secde ederek"* secde halinde iken *"itaatte bulunan kimse mi"* hayırlıdır. Bundan dolayı bu âyet-i kerime "kunut"un namazda huşu demek olduğu kanaatinde olanlar tarafından delil gösterilmiştir. Bunlara göre kunut -başkalarının benimsediği gibi- sadece ayakta durmaktan ibaret değildir. Sevrî, Firas'tan, o Şa'bî'den, o Mesruk'tan, o İbn Mes'ud'dan şöyle dediğini nakletmektedir: Kanit (kunut yapan) aziz ve celil olan Allah'a ve Rasûlü'ne itaat eden kimse demektir.

İbn Abbâs, Hasan, Süddî ve İbn Zeyd *"gece saatlerinde"* buyruğunu gece ortası diye açıklamışlardır. Sevrî de Mansur'dan: Bize bunun akşam ile yatsı arası olduğu haberi ulaşmıştır, dediğini nakletmektedir. Hasan ve Katâde ise gece saatleri, başı, ortası ve son zamanlarıdır diye açıklamışlardır.

"Âhiretten korkarak Rabbinin rahmetini umarak" yani o Allah'a ibadet halinde iken hem korku, hem ümit içindedir. Zaten ibadet halinde ve ibadet hakkında her ikisinin de olması kaçınılmazdır. Kişi hayatta iken korkunun daha ileride olması da gerekir. Bundan dolayı yüce Allah *"âhiretten korkarak Rabbinin rahmetini umarak"* buyurmaktadır. Ölüm vakti yaklaşınca da bu sefer kişi de daha ileri olan rahmeti ümit etmek olmalıdır. Nitekim İmam Abd b. Humeyd Müsnedinde şöyle demektedir:

[5770] Bana Yahyâ b. Abdulhamid tahdis etti. Enes dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ölüm döşeğinde bir adamın yanına girdi. Ona: *"Kendini nasıl buluyorsun?"* buyurdu. Adam: (Allah'ın rahmetini) ümit ediyor,

Scanned with CamScanner

bununla birlikte (azabından) korkuyorum, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunun üzerine şöyle buyurdu: *"Böyle bir durumda bu ikisi bir kulun kalbinde bir arada bulunursa aziz ve celil olan Allah da mutlaka ona ümit ettiğini verir ve korktuğundan da ona güvenlik verir."*[68] Bunu Tirmizî ve Amelu'l-Yevmi ve'l-Leyle adlı eserinde Nesâî ve İbn Mâce, Seyyar b. Hâtim'in, Câfer b. Süleyman'dan böylece naklettiği bir hadis olarak rivayet etmişlerdir. Tirmizî gariptir demiştir. Bazıları ise bu hadisi Sabit'ten,[69] o Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den mürsel olarak rivayet etmişlerdir.

İbn Ebî Hâtim dedi ki: Yahyâ el-Bekka'nın bize tahdis ettiğine göre o İbn Ömer (radıyallâhu anh)'ı: *"(O mu) yoksa Âhiretten korkarak, Rabbinin rahmetini umarak, gece saatlerinde kıyamda durarak, secde ederek itaatte bulunan kimse mi"* buyruğunu okuyarak şöyle dedi: Bu kişi Osman b. Affan (radıyallâhu anh)'dır.[70]

İbn Ömer'in bu sözü söylemesinin tek sebebi, mü'minlerin emiri Osman (radıyallâhu anh)'ın geceleyin çokça namaz kılıp, çokça Kur'ân okuyan birisi olmasıydı. Öyle ki bazen Kur'ân-ı Kerim'in tamamını bir rekâtta okuduğu olurdu.[71] Nitekim bunu Ebû Ubeyd (radıyallâhu anh) ondan böylece rivayet etmiştir. Şair de şöyle demektedir:

---

68 Ceyyiddir. Senedi Yahyâ b. Abdulhamid el-Himmani zayıf olduğundan ötürü zayıftır. Ancak buna Tirmizî, 893; Nesâî, Amelu'l-Yevmi ve'l-Leyle, 1070; İbn Mâce, 4261'de Enes'in rivayet ettiği bir hadis ile mutabaatta bulunmuşlardır. Senedindeki ravileri de Müslim'in ravileridir. Câfer b. Süleyman ise müstesnadır. Hakkında birden çok kişi tenkitlerde bulunmuşlardır. Müslim asıl rivayetler arasında ondan rivayet nakletmiş olmakla birlikte. Bununla birlikte Nevevi, İthafu's-Sade, IX, 169'da belirtildiği üzere ceyyid olduğunu da belirtmiştir. Hadis Tirmizî'nin Sabit'ten naklettiği gibi mürsel olarak da rivayet edilmiştir ve orada Enes'ten söz edilmemektedir. Bir başka yoldan da mürsel olarak gelmiş olup, bunu da Beyhakî, Şuabu'l-İman, 1002'de Sabit'ten, o Ubeyd b. Umeyr yoluyla, 1003'te ise İbnu'l-Müseyyeb'den diye rivayet etmiş bulunmaktadır. Orada Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu sözünü Ömer (radıyallâhu anh)'a söylediği belirtilmiştir. İbnu'l-Müseyyeb'in rivayet ettiği mürsel rivayetler ceyyiddir. O halde hadis inşallah kavidir. Başarı Allah'tandır.

69 Bütün (İbn Kesir yazma) nüshalarında "o Enes'ten" fazlalığı vardır ki bu merhum musannıfın bir kalem yanılmasıdır ya da bazı müstensihlerin kendiliklerinden ekledikleri bir kelimedir. Çünkü bu rivayette şayet "Enes" zikredilecek olursa mürsel olmaz. Buna dikkat etmek gerekir. Başarı Allah'tandır.

70 Oldukça zayıftır çünkü senedinde Abdullah b. İsa vardır ki metruk bir ravidir.

71 Böyle bir şey sahih olamaz, sünnete de muhaliftir.

Scanned with CamScanner

ضَحُّوا بِأَشْمَطَ عُنوانُ السُّجُودِ بِهِ يُقَطِّعُ الليلَ تَسْبيحا وقُرآنا

Çokça secde ettiği yüzünden belli olan saçları ağarmış birisini kurban ettiler

Geceyi tesbihle, Kur'ân okuyarak geçiren birisi idi.

[5771] İmam Ahmed dedi ki: er-Rabî b. Nafi bana yazdı: Bize el-Heysem b. Humeyd, Zeyd b. Vakid'den tahdis etti. O Süleyman b. Mûsâ'dan, o Kesir b. Murre'den, o Temim ed-Dari'den şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Bir gece yüz âyet-i kerime okuyan kimseye gece boyunca kunut yapmış (Allah'a dua etmiş, namaz kılmış) olarak yazılır."*[72] Bunu Nesâî, Amelu'l-Yevmi ve'l-Leyle'de, İbrâhim b. Yakûb'dan, o Abdullah b. Yusuf'tan ve er-Rabî b. Nafi'den diye her ikisi ise el-Heysem b. Humeyd'den böylece rivayet etmişlerdir.

"De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" Yani böyle bir kimse ile ondan önce söz konusu edilen Allah'ın yolundan saptırmak için Allah'a ortak koşan kimseler bir olur mu?

"Ancak özlü akıl sahipleri öğüt alır." Yani bu ikisi arasındaki farkı ancak özlü akla sahip olan kimseler bilebilir. Allah en iyi bilendir.

Allah'ın Arzı:

قُلْ يَا عِبَادِ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمْ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَأَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةٌ إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿١٠﴾ قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ ﴿١١﴾ وَأُمِرْتُ لِأَنْ أَكُونَ أَوَّلَ الْمُسْلِمِينَ ﴿١٢﴾

10. De ki: Ey iman eden kullarım! Rabbinizden korkun. Bu dünyada ihsanda bulunanlara bir güzellik vardır. Allah'ın arzı da geniştir. Sabredenlere de ecirleri hiç şüphesiz hesapsız verilir.

72 Ahmed, IV, 103; Nesâî, Amelu'l-Yevmi ve'l-Leyle, 722'de Süleyman b. Mûsâ'dan dolayı kavi olmayan bir senetle çünkü kimisi onun sika olduğunu söylemiş, diğerleri de zayıf olduğunu bildirmişlerdir.

Scanned with CamScanner

11. De ki: "Ben Allah'a, dini yalnız ona halis kılarak ibadet etmekle emrolundum."

12. Müslümanların ilki olmakla da emrolundum.

Tefsiri:

Yüce Allah mü'min kullarına kendisine itaate ve takva üzere devam etmelerini emrederek şöyle buyurmaktadır: *"De ki: Ey iman eden kullarım! Rabbinizden korkun. Bu dünyada ihsanda bulunanlara bir güzellik vardır."* Yani bu dünyada güzelce amelde bulunan (ihsan) kimselere dünyalarında da, Âhiretlerinde de bir güzellik vardır.

"Allah'ın arzı da geniştir" buyruğu hakkında Mücâhid: Bu sebeple siz de orada hicret ediniz, cihad ediniz, putlardan uzak durunuz diye açıklamıştır. Şerik, Mansur'dan, o Atâ'dan şanı yüce Allah'ın: *"Allah'ın da arzı geniştir"* buyruğu hakkında şöyle dediğini nakletmektedir: Masiyette bulunmaya çağrılacak olursanız ondan kaçınız. Sonra da: *"Allah'ın arzı geniş değil miydi? Siz de orada hicret edeydiniz ya"* (Nisâ, 97) âyetini okudu.

"Sabredenlere de ecirleri hiç şüphesiz hesapsız verilir:" Evzâî dedi ki: Ecirleri onlara ne tartılarak, ne de ölçülerek verilir. Onlara adeta kepçe kepçe, kucak kucak, bol bol verilir diye açıklamıştır. İbn Cureyc de şöyle demektedir: Bana ulaştığına göre kesinlikle onların amellerinin sevabı hesaplanmayacak, aksine amellerinden çok daha fazlası onlara verilecektir.

Süddî: *"Sabredenlere de ecirleri hiç şüphesiz hesapsız verilir"* buyruğu hakkında yani cennette öyle verilecektir, diye açıklama yapmıştır.

"De ki: Ben Allah'a dini yalnız ona halis kılarak ibadet etmekle emrolundum" buyruğuna gelince: Ben ibadetimi yalnızca Allah'a halis kılarak bir ve tek olarak ona ortak koşmaksızın ibadet etmekle emrolundum. *"Müslümanların ilki olmakla da emrolundum."* Süddî: Yani onun (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ümmetinden olmakla emrolundum, demiştir.

Scanned with CamScanner

قُلْ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٣﴾ قُلِ اللَّهَ أَعْبُدُ مُخْلِصًا لَهُ دِينِي ﴿١٤﴾ فَاعْبُدُوا مَا شِئْتُمْ مِنْ دُونِهِ قُلْ إِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَأَهْلِيهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَلَا ذَٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ ﴿١٥﴾ لَهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِنَ النَّارِ وَمِنْ تَحْتِهِمْ ظُلَلٌ ذَٰلِكَ يُخَوِّفُ اللَّهُ بِهِ عِبَادَهُ يَا عِبَادِ فَاتَّقُونِ ﴿١٦﴾

13. De ki: "Ben Rabbime isyan edersem gerçekten büyük bir günün azabından korkarım."

14. De ki: "Ben dinimi kendisine halis kılarak ancak Allah'a ibadet ederim."

15. Artık siz ondan başka dilediğiniz şeylere ibadet edin. De ki: "Gerçekten zarar edenler kıyâmet gününde hem kendilerini, hem de bağlılarını kaybedenlerdir. Uyanık olun! İşte bu, apaçık hüsranın ta kendisidir."

16. Onların üzerlerinde de ateşten tabakalar, altlarında da tabakalar vardır. İşte Allah bununla kullarını korkutuyor. Ey benim kullarım, benden korkun.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: Sen Allah'ın Rasûlü olarak ey Muhammed! *"de ki: Ben Rabbime isyan edersem, gerçekten büyük bir günün azabından korkarım"* bu büyük gün ise kıyâmet günüdür. Bu ifade şart kipi olup, başkalarına öncelikli olarak tarizde bulunmak anlamındadır.

"De ki: Ben dinimi kendisine halis kılarak Allah'a ibadet ederim. Artık siz ondan başka dilediğiniz şeye ibadet edin." Bu da aynı şekilde bir tehdit ve onlardan bir uzaklaşıştır.

"De ki: Gerçekten zarar edenler" Daha ötesi olmayacak kadar ileri derecede zarar edip, hüsrana uğrayanlar *"kıyâmet gününde hem kendilerini, hem de bağlılarını kaybedenlerdir."* Yani ebediyen birbirleri ile kavuşmamak üzere birbirlerinden ayrılanlardır. Yakınları ve bağlıları ister cennete, kendileri cehenneme gitmiş olsunlar, ister hepsi cehennemde yerleştirilmiş olsunlar fark etmez. Asla bir araya gelmeyecek ve sevinemeyeceklerdir.

Scanned with CamScanner

"Uyanık olun! işte bu apaçık hüsranın ta kendisidir." Yani açık, besbelli, hüsran, ziyan işte budur. Sonra yüce Allah onların cehennemdeki hallerini anlatarak şöyle buyurmaktadır:

"Onların üzerlerinde de ateşten tabakalar ve altlarında da tabakalar vardır." Nitekim yüce Allah başka yerlerde şöyle buyurmaktadır: *"Onlara cehennemden bir döşek vardır, üstlerinde de örtüler. İşte biz zalimleri böyle cezalandırırız."* (A'râf, 41); *"O günde azap onların hem üstlerinden, hem ayakları altından bürüyecek ve şöyle diyecektir: Yapmakta olduklarınızı tadın!"* (Ankebût, 55)

"işte Allah bununla kullarını korkutuyor." Yani yüce Allah kaçınılmaz olarak meydana gelecek olanların haberini bununla bildirerek kullarını korkutup, haramlardan ve günahlardan uzak kalmalarını sağlamak istemektedir.

"Ey benim kullarım, benden korkun" yani benim yakalayışımdan, satvetimden, azabımdan, intikamımdan korkun.

وَالَّذِينَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتَ أَنْ يَعْبُدُوهَا وَأَنَابُوا إِلَى اللهِ لَهُمُ الْبُشْرَى ۚ فَبَشِّرْ عِبَادِ ﴿١٧﴾ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ ۚ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللهُ وَأُولَٰئِكَ هُمْ أُولُوا الْأَلْبَابِ ﴿١٨﴾

17. Tağuta ibadet etmekten sakınıp, Allah'a dönenlere, işte onlara müjde vardır. O halde sen de müjde ver o kullarıma ki,

18. Onlar sözü işitip, en güzeline uyarlar. İşte onlar Allah'ın kendilerini doğru yola ilettiği kimselerdir ve işte bunlar özlü akıl sahibi olanların ta kendileridir.

Tefsiri:

Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem babasından naklen: *"Tağuta ibadet etmekten sakınıp Allah'a dönenler"* âyeti Amr b. Nufeyl, Ebû Zerr ve Selman-ı Farisi (radıyallâhu anh) hakkında inmiştir, demiştir. Sahih olan âyetin hem onları, hem de onların dışında putlara ibadet etmekten uzak kalıp, Rahmân olan Allah'ın ibadetine dönen herkesi kapsadığıdır. İşte böylelerine hem dünya hayatında, hem Âhirette müjde vardır. Sonra yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"O halde sen de müjde ver o kullarıma ki onlar sözü işitip, en güzeli-*

Scanned with CamScanner

ne uyarlar." Yani sözü anlarlar, gereğince amel ederler. Nitekim yüce Allah Mûsâ'ya Tevrat'ı verdiği vakit: *"Onu kuvvetle al, kavmine de en güzeliyle amel etmelerini emret"* (A'râf, 145) buyurmaktadır.

"İşte onlar Allah'ın kendilerini doğru yola ilettiği kimselerdir." Bu niteliğe sahip olanlar Allah'ın dünyada da, Âhirette de kendilerini doğru yola ileterek hidayet verdiği kimselerdir.

"Ve işte bunlar özlü akıl sahibi olanların ta kendileridir." Doğru çalışan bir akla ve dosdoğru bir fıtrata sahip olanlardır.

Rabblerinden Korkanlar:

أَفَمَنْ حَقَّ عَلَيْهِ كَلِمَةُ الْعَذَابِ أَفَأَنْتَ تُنْقِذُ مَنْ فِي النَّارِ ﴿١٩﴾ لٰكِنِ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ غُرَفٌ مِنْ فَوْقِهَا غُرَفٌ مَبْنِيَّةٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَعْدَ اللَّهِ لَا يُخْلِفُ اللَّهُ الْمِيعَادَ ﴿٢٠﴾

19. Ya aleyhine azap sözü hak olmuş kimseyi, (bu yüzden) ateşte bulunan kişiyi sen mi kurtaracaksın?

20. Fakat Rabblerinden korkanlar için, onlar için konaklar, birbirleri üzere bina olunmuş ve altlarından nehirler akan köşkler vardır. Allah'ın vaadidir, Allah vaadinden dönmez.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: Allah'ın bedbaht olduğunu yazdığı bir kimseyi sen içinde bulunduğu sapıklıktan ve helak olmaktan kurtarabilir misin? Yani Allah'tan başka kimse ona hidayet veremez. Çünkü Allah'ın saptırdığına kimse hidayet veremez, Allah'ın hidayet verdiğini de kimse saptıramaz.

Sonra yüce Allah mutlu kulları için cennette pek yüksek köşkler, konaklar bulunacağını haber vermektedir. Bunlar oldukça yüksek ve *"Birbirleri üzere bina olunmuş köşkler"* yani üst üste katlar, sapasağlam bir şekilde bina edilmiş, oldukça süslü ve yüksek konaklardır.

[5772] İmam Ahmed'in oğlu Abdullah dedi ki: Ali (radıyallâhu anh) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz cennette öyle köşkler vardır ki onların içleri dışlarından görülür, dışları da içlerinden görü-*

Scanned with CamScanner

lür." Bunun üzerine bir bedevi: Ey Allah'ın Rasûlü! Bunlar kimlere ait olacak? dedi. Allah Rasûlü: *"Tatlı konuşan, yemek yediren, insanlar da uyurken geceleyin namaz kılan kimselere verilecektir"* buyurdu.[73] Bu hadisi Tirmizî de Abdurrahman b. İshâk'ın naklettiği bir hadis olarak rivayet etmiş ve: Hasen, gariptir. Bazı ilim adamları hıfzı bakımından onun hakkında tenkitlerde bulunmuşlardır, demektedir.

[5773] İmam Ahmed dedi ki: Ebû Mâlik el-Eş'ari (radıyallâhu anh) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphe yok ki cennette öyle bir köşk vardır ki onun içinden dışı, dışından içi görülür. Allah bunu yemek yediren, yumuşak konuşan, ardı arkasına oruç tutan, insanlar uyurken namaz kılan kimselere hazırlamıştır."*[74] Bunu sadece Ahmed, Abdullah b. Muânik el-Eş'ari'nin, Ebû Mâlik'ten böylece naklettiği bir hadis olarak rivayet etmiş bulunmaktadır.

[5774] İmam Ahmed dedi ki: Bize Kuteybe b. Said tahdis etti. Bize Yakûb b. Abdurrahman, Ebû Hazim'den tahdis etti. Onun Sehl b. Sa'd'dan rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz cennetliklerin cennetteki bir köşkü görmeleri sizin semanın ufkundaki yıldızı görmeniz gibidir."* (Yakûb) dedi ki: Ben bunu en-Numan b. Ebî Ayyaş'a tahdis ettim. O şöyle dedi: Ebû Said el-Hudri'yi şöyle derken dinledim: "Doğu ya da batı ufkundaki parıl parıl yıldızı gördüğünüz gibi" dedi.[75] Bunu Buhârî ve Müslim Sahih'lerinde Ebû Hazim'in naklettiği bir hadis olarak zikretmişlerdir.

[5775] Yine Buhârî ve Müslim bunu Sahih'lerinde Mâlik, Safvân b. Suleym'den, o Atâ b. Yesar'dan, o Ebû Said'den, o Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye rivayet etmişlerdir.[76]

[5776] İmam Ahmed dedi ki: Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'ın rivayetine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz cennetlikler cennette derecelerinin üstünlüklerine göre, yüksek köşklerde bulunanla-*

73 Daha önce Tevbe sûresi 72. âyetin tefsirinde geçti. Görüldüğü gibi hadisin şahitleri vardır. Bu sebeple sahihtir.

74 Ahmed, V, 343 İbn Muanik'ten ötürü leyyin bir senetle ama hadisin şahitleri vardır. Daha önceden geçmiştir.

75 Buhârî, 6555; Müslim, 2830; Ahmed, V, 340; İbn Hibbân, 209

76 Buhârî, 3256; Müslim, 2831

Scanned with CamScanner

n görmeleri, sizin ufukta doğan oldukça yüksek ve parlak yıldızı görmeniz gibi olacaktır." Ashab: Ey Allah'ın Rasûlü! Onlar nebîler midir? dedi. Allah Rasûlü: *"Evet. Ayrıca nefsim elinde olana yemin ederim ki, (bunlara) onlarla birlikte bir de Allah'a iman edip, rasûlleri tasdik etmiş olan topluluklara da verilecektir."* buyurdu.[77] Bunu Tirmizî, Suveyd'den, o İbnu'l-Mübârek'ten, o Fuleyh'den böylece rivayet etmiş ve hasen, sahihtir demiştir.

[5777] Yine İmam Ahmed dedi ki: Mü'minlerin annesinin azatlısı olan Ebu'l-Mudelle'nin rivayetine göre o Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'ı şöyle derken dinlemiştir: Ey Allah'ın Rasûlü! Biz seni gördüğümüz vakit kalplerimiz incelir ve Âhiret insanlarından oluruz. Senden ayrıldık mı dünya hoşumuza gider, kadınlarla çocuklarla koklaşmaya başlarız. Şöyle buyurdu: *"Eğer siz-ler her durumda benim yanımda bulunduğunuz halde olursanız şüphesiz melekler avuçlarıyla sizlerle tokalaşır, evlerinizde sizin ziyaretinize gelirlerdi ve eğer günah işlemeyecek olursanız Allah kendilerine günahlarını bağışla-ması için günah işleyecek kimseler getirirdi."* Biz: Ey Allah'ın Rasûlü! Bize cennetten bahset, yapısı nasıldır, dedik. Şöyle buyurdu: *"Altından bir tuğla, gümüşten bir tuğla, aralarındaki harç ise en güzel misk olacaktır. Çakıl taşları inci ve yakuttur, toprağı zaferandır. Cennete giren kimse nimetlere gömülür ve asla ümit kesip, usanmaz. Orada ebedi olarak yaşar, asla ölmez. Elbi-seleri eskimez, gençliği gitmez. Üç kişinin de duası geri çevrilmez: Adaletli bir imam (İslam devlet başkanı), oruç açıncaya kadar oruç tutan, mazlumun yaptığı dua ise bulutlar üzerinde taşınır, onun için göklerin kapıları açılır. Rabb da: İzzetim hakkı için bir süre sonra dahi olsa mutlaka sana yardım edeceğim buyurur."*[78] Tirmizî ve İbn Mâce bu hadisin bir bölümünü Sa'd b. Ebî Mücâhid et-Tai'den -ki sika birisi idi- o Ebu'l-Müdelle'den -o da sika birisi idi- böylece rivayet etmiş bulunmaktadır.

"Altlarından nehirler akan köşkler" yani ırmaklar, onların diledikleri gibi ve diledikleri şekilde aralarından ırmaklar akar.

"Allah'ın vaadidir." Yani bizim bu anlattıklarımız Allah'ın mü'min kulları-na vaat ettiğidir. *"Allah vaadinden dönmez."*

---

77 Tirmizî, 2556; Ahmed, II, 339. Tirmizî'nin senedi sahihtir.

78 Sahihtir, Tirmizî, 2556; Tayalisi, 2583; İbnu'l-Mübârek, 1075; Ahmed, II, 305. Senedi zayıftır. Ebu'l-Müdelle Zehebî'nin dediği üzere bilinmeyen bir ravidir fakat metin sahih-tir. Baş taraflarının Müslim, 2750'de şahidi vardır, geri kalan bölümlerinin de daha önce geçmiş şahitleri bulunmaktadır.

Scanned with CamScanner

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَهُ يَنَابِيعَ فِي الْأَرْضِ ثُمَّ يُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَجْعَلُهُ حُطَامًا إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَذِكْرَىٰ لِأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿٢١﴾ أَفَمَنْ شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ فَهُوَ عَلَىٰ نُورٍ مِنْ رَبِّهِ ۚ فَوَيْلٌ لِلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ ۚ أُولَٰئِكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٢٢﴾

21. Görmez misin ki Allah gökten bir su indirip, onu yeryüzünde kaynaklara yerleştirmekte, sonra onunla renkleri türlü türlü ekinler çıkarmakta sonra o ekinler kurumaktadır? Sen de onu sararmış görürsün. Sonra da onu ufalanmış çöplere döndürür. Muhakkak bunda özlü akıl sahipleri için ibret vardır.

22. Acaba kendisi Rabbinden gelmiş bir nur üzere bulunup da Allah'ın göğsünü İslam için genişlettiği bir kimse (gibi) midir? Allah'ı anmakta kalpleri kaskatı olanların vay haline! İşte bunlar apaçık bir sapıklık içindedirler.

Tefsiri:

Yüce Allah, yerde bulunan suyun aslının semadan geldiğini haber vermektedir. Nitekim yüce Allah bir başka yerde: *"Ve gökten tertemiz bir su indirdik"* (Furkân, 48) buyurmaktadır. Su semadan indirildikten sonra yerde saklanır. Sonra yüce Allah onu yeryüzünün çeşitli yerlerine dilediği gibi yönlendirir ve onun duyulan ihtiyaca göre küçük büyük pınarlar halinde kaynamasını sağlar.

Bunun için şanı yüce ve mübarek Rabbimiz: *"Onu yeryüzünde kaynaklara yerleştirmekte"* buyurmaktadır. İbn Ebî Hâtim (r.h) dedi ki: İkrime'nin, İbn Abbâs'tan rivayetine göre yüce Allah'ın: *"Görmez misin ki Allah gökten bir su indirip, onu yeryüzünde kaynaklara yerleştirip"* buyruğu hakkında şöyle dediğini nakletmektedir: Yerde semadan inenin dışında su yoktur. Ancak yerde birtakım damarlar vardır ki o suyu değişikliğe uğratır. İşte yüce Allah'ın: *"Onu yeryüzünde kaynaklara yerleştirmekte"* buyruğu bunu ifade etmektedir. Tuzlu suyun tatlı olmasını arzu eden kimse suyu yukarıya doğru çıkartsın.

Scanned with CamScanner

Said b. Cubeyr de, Âmir eş-Şa'bî de böyle demişlerdir: Yerde bulunan bütün suların aslı semadan gelmiştir. Said b. Cubeyr: Suyun aslı kardır demiştir. Yani kar dağlar üzerinde yığılır ve dağların üzerinde durur, pınarlar da dağların dibinden fışkırır.

"Sonra onunla renkleri türlü türlü ekinler çıkarmakta" yani sonra da semadan inen ve yerden kaynayıp fışkıran su ile *"renkleri türlü türlü"* ekinler çıkarmaktadır. Yani bu ekinlerin şekilleri, tatları, kokuları, faydaları çeşit çeşittir.

"Sonra o ekinler" göz alıcı güzel renklerini aldıktan ve olgunlaştıktan sonra adeta yaşlanıp *"kurumaktadır. Sen de onu"* kurumaya başladığı için *"sararmış görürsün. Sonra onu ufalanmış çöplere döndürür."* Yani sonra o ekin kurur ve ufalanıp, dağılır. *"Muhakkak bunda özlü akıl sahipleri için bir ibret vardır."* Bundan öğüt alıp dünyanın da bu durumda olduğu ibretini çıkartanlar için öğüt vardır. Dünya önceleri yeşil, göz alıcı ve güzeldir. Sonra da oldukça çirkin bir koca karıya dönüşür. Genç olan yaşlanır, kocar, gücünü kaybedip zayıflar. Bütün bunlardan sonra da ölüm gelir. İşte mutlu olan kişi ölümden sonra hali hayırlı olan kimsedir.

Yüce Allah dünya hayatının misalini gökten indirdiği suya ve o su ile bitirdiği çeşitli ekin ve mahsullere, bundan sonra da bu ekin ve mahsullerin çerçöpe dönüşmesine çokça benzetir. Nitekim şöyle buyurmaktadır: *"Onlara dünya hayatının misalini de ver. O gökten indirdiğimiz sonra yeryüzünün bitkileri ile karışan bir suya benzer. Sonra o bitki rüzgârların kökünden koparıp savurduğu çerçöpe döner. Allah her şeye kadirdir."* (Kehf, 45)

"Acaba kendisi Rabbinden gelmiş bir nur üzere bulunup da Allah'ın göğsünü İslâm için genişlettiği bir kimse" yani böyle birisi ile kalbi katılaşmış, haktan uzak bir kimse ile eşit olur mu? Bu yüce Allah'ın: *"Ölü iken kendisini dirilttiğimiz, insanlar arasında ona yürümesi için nur verdiğimiz kimse içinden çıkamayacağı karanlıklarda kalan kimse gibi midir?"* (En'âm, 122) buyruğuna benzemektedir.

Bunun için yüce Allah: *"Allah'ı anmaktan kalpleri kaskatı olanların vay haline!"* Yani bunların kalpleri Allah anılınca yumuşamaz, huşu duymaz, hiçbir şeyin farkına varmaz ve kavramaz. *"işte bunlar apaçık bir sapıklık içindedirler."*

Scanned with CamScanner

Sözlerin En Güzeli:

اَللّٰهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانِيَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَى ذِكْرِ اللّٰهِ ذٰلِكَ هُدَى اللّٰهِ يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَآءُ وَمَنْ يُضْلِلْ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٢٣﴾

23. Allah sözün en güzelini müteşâbih, tekrar edilen bir kitap halinde indirmiştir. Ondan dolayı Rablerine kalpten saygı duyanların derileri ürperir. Sonra Allah anıldığı için derileri ve kalpleri yumuşar. Bu Allah'ın hidayetidir. Onunla dilediğine hidayet verir. Allah'ın saptırdığı kimseyi doğru yola ileten olmaz.

Tefsiri:

Bu yüce Allah'ın Rasûl-i Ekremine indirilmiş bulunan kitabı Kur'ân-ı Azimuşşan'a övgüsüdür. Yüce Allah: *"Allah sözün en güzelini müteşâbih, tekrar edilen bir kitap halinde indirmiştir"* buyurmaktadır. Mücâhid dedi ki: Bununla Kur'ân'ın tamamının müteşâbih ve *tekrar edilen (mesânî)* olduğunu kastetmektedir.

Katâde de dedi ki: Bir âyet diğer bir âyete, bir harf (bir anlatım) diğer bir anlatıma benzemektedir. Dahhâk dedi ki: "Tekrar edilen (mesânî) aziz ve celil olan Rablerinden geleni anlayıp, kavramaları için sözün tekrar edilmesi demektir. İkrime ve Hasan da Allah kitabında kazasını (hükmünü) tekrar edip durmuştur. Hasan ayrıca: Bir sûrede bir âyet bulunur, bir diğer sûrede de ona benzeyen başka bir âyet bulunur, açıklamasını eklemiştir.

Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem dedi ki: Tekrar edilen (mesânî), defalarca zikr edilen demektir. Mesela, Mûsâ Kur'ân-ı Kerim'de tekrar tekrar zikredildiği gibi salih kul ve diğer nebîlerden de -selam onlara- çok yerlerde söz edilmiştir.

Said b. Cubeyr, İbn Abbâs'tan naklen: "Mesânî (tekrar edilen)" buyruğu hakkında şöyle dediğini nakletmektedir: Kur'ân'ın bir bölümü diğerine benzer ve onun bir kısmının anlaşılması için diğer bölümüne döndürülür. (Onunla birlikte ele alınarak anlaşılır.)

Scanned with CamScanner

Bazı ilim adamları da şöyle demiştir: Süfyân b. Uyeyne'den rivayet olunduğuna göre yüce Allah'ın: *"Müteşâbih, tekrar edilen"* buyruğunun anlamının şu olduğunu söylemiştir: Kur'ân'da ele alınıp, anlatılan konular bazı hallerde aynı anlamı ihtiva edebilir. İşte bu gibi buyruklar müteşâbih buyruklardandır. Bazen de bir şey zıttı ile birlikte zikredilir. Mü'minlerden sonra kâfirlerin söz konusu edilmesi, cennetin niteliğinden sonra cehennemin niteliklerinin anlatılması ve buna benzer hususlar. İşte bu da mesânî (tekrar edilen) türündendir. Mesela, yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"İyiler hiç şüphesiz nimetler içindedirler. Kötüler ise hiç şüphesiz cehennemdedirler."* (İnfitâr, 13-14); *"Asla. Çünkü günahkârların kitabı muhakkak ki Siccindedir."* (Mutaffifin, 7) buyruğundan itibaren yapılan açıklamalardan sonra *"hayır, hiç şüphe yok ki iyilerin kitabı İlliyyindedir."* (Mutaffifin, 18) buyurması, aynı zamanda: *"Bu bir zikirdir. Şüphe yok ki takva sahipleri için elbette güzel bir dönüş yeri vardır."* (Sa'd, 49) buyruğundan itibaren *"bu böyledir, azgınlar için muhakkak en kötü dönüş yeri vardır"* (Sa'd, 55) buyrukları ve buna benzer anlatımlar buna örnektir. İşte bu gibi buyruklar müteşâbihtir. Burada sözü edilen müteşâbih ile yüce Allah'ın: *"Onun bir kısmı muhkem âyetler olup, onlar kitabın anasıdır. Diğerleri ise müteşâbihtir."* (Âl-i İmrân, 7) buyruğunda sözü edilen müteşâbih değildir. Onun anlamı buradakinden farklıdır.

"Ondan dolayı Rablerine kalpten saygı duyanların derileri ürperir. Sonra Allah anıldığı için derileri ve kalpleri yumuşar." Yani Cebbar, Muheymin, Aziz ve Gaffar'ın sözünü dinledikleri zaman iyi kimselerin niteliği budur. Buna sebep ise onların bu kitabın vaadini, tehdidini, korkutmasını anlamalarıdır. İşte ondan dolayı haşyetten (kalpteki derin sevgi ve saygıdan) ve korktukları için derileri ürperir.

"Sonra Allah anıldığı için derileri ve kalpleri yumuşar." Buna sebep ise onun rahmetini, lütfunu ümit etmeleridir.

Onlar çeşitli bakımlardan kendileri dışında kalan facir ve günahkârlardan ayrılmaktadırlar:

1. Bunların dinledikleri güzel şeyler Allah'ın âyetlerinin okunmasıdır. Öbürlerinin dinledikleri ise şarkıcı cariye ve kadınların sesleriyle nağmelenen beyitler, şiirlerdir/şarkılardır.

2. Bunlara Rahmân olan Allah'ın âyetleri okunduğu zaman edeple, haşyet duyarak, ümitle, sevgiyle, anlayarak ve bilerek secde ederek, ağlayarak

Scanned with CamScanner

yerlere kapanırlar. Nitekim şanı yüce ve mübarek Rabbimiz şöyle buyurmaktadır: *"Gerçek mü'minler ancak o kimselerdir ki Allah anıldığı zaman kalpleri titrer. Âyetleri karşılarında okunduğu zaman (bu) onların imanını arttırır ve onlar ancak Rablerine dayanıp, güvenirler. Onlar namazı dosdoğru kılarlar ve kendilerine rızık olarak verdiğimizden de infak ederler. İşte onlar gerçek mü'minlerin ta kendileridir. Onlar için Rableri katında dereceler, mağfiret ve bitmek tükenmek bilmez bir rızık vardır."* (Enfâl, 2-4); *"Onlar ki Rablerinin âyetleriyle kendilerine öğüt verildiğinde bunlara karşı sağır ve kör kimseler olarak yıkılmazlar."* (Furkân, 73) Yani bu âyetleri dinlediklerinde başka şeylerle meşgul olarak, başka şeylerle oyalanarak geçip gitmezler. Aksine bu âyetlere manalarını anlayarak, basiretle görerek, dikkatle kulak verirler. Bundan dolayı onlar bu âyetlerin gereğini yerine getirirler. Ona göre amel ederler, bilgisizce ve başkalarına uyarak değil, basiret üzere bu âyetlerin okunduğu yerde secde ederler.

3. Bu âyetleri dinledikleri vakit edeplerini takınırlar. Tıpkı ashabın (radıyallâhu anhum) yüce Allah'ın kelamını Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den dinledikleri gibi onların da derilerinin ürperip sonra Allah'ın anılmasından ötürü kalplerinin yumuşaması gibi. Onlar içlerinde bulunmayan halleri varmış gibi yapay olarak göstermeye kalkışmaz, bağırıp çağırmazlardı. Aksine bu hususta kimsenin onlara yetişemeyeceği derecede sebat, sükûn, edep ve haşyet sahibidirler. İşte bunun için dünyada da, Âhirette de yüce Rabbimizin övgüsüne mazhar olmuşlardır. Abdurrezzak dedi ki: Bize Ma'mer tahdis edip dedi ki: Katâde (r.h): *"Ondan dolayı Rablerine kalpten saygı duyanların derileri ürperir sonra Allah anıldığı için derileri ve kalpleri yumuşar"* âyetini okuyup şöyle dedi: İşte bu Allah'ın dostlarının niteliğidir. Yüce Allah onları derilerinin ürperdiğini, gözlerinin ağladığını ve Allah'ı zikretmekten dolayı kalplerinin yatıştığını söyleyerek nitelendirmektedir. Onları akıllarının başlarından gitmesi ve ayılıp, bayılmalarıyla nitelendirmemiştir. Çünkü bu haller ancak bid'at ehli kimselerde görülür ve bu şeytandandır.

Süddî dedi ki: *"Sonra Allah anıldığı için"* Allah'ın vaadi dile getirildiği için *"derileri ve kalpleri yumuşar. Bu Allah'ın hidayetidir. Onunla"* kulları arasından *"dilediğine hidayet verir."* İşte Allah'ın hidayet verdiği kimselerin nitelikleri bunlardır. Böyle olmayan kimseler ise Allah'ın saptırdığı kimselerdendir. *"Allah'ın saptırdığı kimseyi doğru yola ileten olmaz."*

Scanned with CamScanner

أَفَمَنْ يَتَّقِي بِوَجْهِهِ سُوءَ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۚ وَقِيلَ لِلظَّالِمِينَ ذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٢٤﴾ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَأَتَاهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٥﴾ فَأَذَاقَهُمُ اللَّهُ الْخِزْيَ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۖ وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ ۚ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾

24. Kıyamet gününde azabın kötüsünden yüzünü korumaya çalışan kimse mi? Zalimlere de: "Kazandıklarınızı tadınız" denilir.

25. Onlardan öncekiler yalanlamıştı da bilmedikleri bir yerden azap onlara geliverdi.

26. Bu sebepten Allah dünya hayatında onlara rüsvaylığı tattırdı. Âhiret azabı ise elbette daha büyüktür, eğer bilselerdi.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: *"Kıyamet gününde azabın kötüsünden yüzünü korumaya çalışan kimse mi?"* Böyle birisi azarlanacak ona ve benzeri olan zalimlere: *"Kazandıklarınızı tadınız"* denilecek. İşte böylesi kıyâmet gününde güven içerisinde gelen kimse gibi olabilir mi? Yüce Allah'ın şu buyrukları da bunun gibidir: *"Acaba durmadan yüzüstü düşerek yürüyen kimse mi daha çok hidayettedir yoksa dosdoğru bir yol üzere dümdüz yürüyen kimse mi?"* (Mülk, 22); *"O gün yüzleri üzere ateşe sürüklenirler. Cehennemin dokunmasını tadın (denilir onlara)"* (Kamer, 48); *"O halde ateşe atılacak kimse mi hayırlıdır yoksa kıyâmet gününde emin olarak gelen kimse mi?"* (Fussilet, 40)

Bu âyet-i kerimede de iki türden birisi zikredilerek diğeri söz konusu edilmemiştir. Şairin şu beyitinde olduğu gibi:

فَمَا أَدْرِي إِذَا يَمَّمْتُ أَرْضًا أُرِيدُ الخيرَ: أَيُّهما يَلِينِي؟

Ben hayır isteyerek bir yere doğru gittiğim vakit

Onların hangisinin gelip beni bulacağını bilemiyorum.

Hayır yahut şer mi, bilemiyorum, demektir.

Şanı yüce Allah da şöyle buyurmaktadır: *"Onlardan öncekiler yalanlamışlardı da bilmedikleri bir yerden azap onlara geliverdi."* Yani rasûlleri

Scanned with CamScanner

yalanlamış bulunan geçmiş nesilleri Allah günahları sebebiyle helak etmiştir. Allah'ın azabına karşı onları koruyacak hiç kimseleri de olmamıştır.

"Bu sebepten Allah dünya hayatında onlara rüsvaylığı tattırdı." Yani Allah üzerlerine indirmiş olduğu azap ve intikam ile onları rüsvay etti, mü'minler de onların bu halleri ile rahata kavuştu. O halde muhatapların bundan sakınmaları lazım. Çünkü bu muhataplar rasûllerin en şereflileri, nebîlerin sonuncusunu yalanlamış bulunuyorlar. Allah'ın kendileri için Âhirette hazırlamış olduğu çetin azap ise dünya hayatında öbürlerine gelip isabet edenden daha büyüktür. Bunun için yüce Allah: *"Âhiret azabı ise elbette daha büyüktür, eğer bilselerdi"* buyurmaktadır.

Allah'ın Verdiği Misâl:

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هٰذَا الْقُرْاٰنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٧﴾ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذِي عِوَجٍ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٢٨﴾ ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا رَجُلًا فِيهِ شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ وَرَجُلًا سَلَمًا لِرَجُلٍ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٩﴾ إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ ﴿٣١﴾

27. Andolsun ki biz insanlara bu Kur'ân'da -belki öğüt alırlar diye- her misalden getirdik.

28. Hiçbir eğriliği olmayan Arapça bir Kur'ân olarak; olur ki sakınırlar.

29. Allah kötü huylu, ortak birkaç efendisi olan bir adam ile yalnızca bir efendiye ait olan bir diğer adamı misal verir. Bu ikisi örnek olarak eşit olurlar mı? Hamd, yalnız Allah'adır, fakat onların çoğu bilmezler.

30. Muhakkak sen de öleceksin, hiç şüphesiz onlar da öleceklerdir.

31. Sonra muhakkak sizler kıyâmet gününde Rabbinizin huzurunda muhakeme olacaksınız.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: *"Andolsun ki biz insanlara bu Kur'ân'da her misalden getirdik."* İnsanlara örnekler vererek açıklamalarda bulunduk. *"Belki öğüt alırlar diye."* Çünkü verilen misal zihinlerin anlatılmak isteneni daha kolay anlamalarına yardımcı olur. Nitekim yüce Allah *"(Allah) size kendi nefislerinizden bir misal getirdi"* (Rûm, 28) buyurmaktadır ki, siz bunu kendi nefislerinizden bilip anlayabilirsiniz demektir. Bir başka yerde de: *"İşte misaller! Biz bunları insanlara (örnek) veriyoruz. Onlara âlimlerden başkası akıl erdiremez."* (Ankebût, 43) buyurmaktadır.

"Hiçbir eğriliği olmayan Arapça bir Kur'ân olarak" yani bu apaçık Arapça olan bir dil ile gelmiş bir Kur'ân'dır. Bunda herhangi bir eğrilik, bir sapma, bir karışıklık yoktur. Aksine o tam bir beyan, bir açıklama ve bir burhandır. Yüce Allah bu Kur'ân'ı bu haliyle böylece indirmiştir. *"Olur ki sakınırlar."* Ondaki tehditlerden sakınır, tedbirlerini alır ve onda yer alan vaatlere göre amel ederler.

Sonra yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Allah kötü huylu birkaç efendisi olan"* ve aralarında ortak bulunan bu köle hakkında birbirleriyle çekişen *"bir adam ile yalnızca bir efendiye ait olan"* yani başka kimsenin mülkiyetinde ortak olmadığı sadece bir adamın kölesi olan *"bir diğer adamı misal verir. Bu ikisi örnek olarak eşit olurlar mı?"* Yani bu ve öteki eşit olamadığı gibi, Allah ile birlikte başka ilâhlara tapınan müşrik ile ihlâslı, bir ve tek olarak Allah'a ibadet eden ve ona hiçbir kimseyi şirk koşmayan mü'min de aynı şekilde birbirine eşit olamaz. Bu nerede, öteki nerede?

İbn Abbâs, Mücâhid ve başkaları şöyle demektedir: Bu âyet-i kerime müşrik bir kimse ile Allah'a ihlâsla ibadet eden kimseye örnek vermektedir. Verilen bu örnek oldukça açık ve belirgin olduğundan ötürü yüce Allah: *"Hamd"* müşriklere karşı delili ortaya koyduğu için *"yalnız Allah'ındır"* buyurmaktadır. *"Fakat onların çoğu bilmezler."* Yani bunun için Allah'a ortak koşarlar.

Yüce Allah'ın: *"Muhakkak sen de öleceksin, hiç şüphesiz onlar da öleceklerdir"* buyruğuna gelince: Bu âyet-i kerime, Ebû Bekr es-Sıddîk (radıyallâhu anh)'ın Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in vefatı esnasında delil gösterdiği âyetlerdendir. Böylelikle insanlar onun kesin olarak öldüğünü anlamış oldu-

Scanned with CamScanner

lar. Bunu yüce Allah'ın: *"Muhammed ancak bir rasûldür. Ondan önce nice rasûller gelip geçmiştir. Eğer o ölür yahut öldürülürse ökçeleriniz üstünde geriye mi döneceksiniz. Kim iki ökçesi üzerinde geriye dönerse, o Allah'a elbette zarar veremez. Allah şükredenlere mükâfat verecektir."* (Âl-i İmrân, 144) buyruğu ile birlikte delil göstermişti.

Bu âyet-i kerimenin manasına gelince, sizler kaçınılmaz olarak bu dünya yurdundan taşınacaksınız. Âhiret yurdunda da yüce Allah'ın huzurunda bir araya gelip toplanacaksınız, dünya hayatında kendi aranızda tartışma konunuz olan tevhid ve şirk hususunda Allah'ın huzurunda davalaşacaksınız. O da aranızda hükmünü verecektir. Hem de hak ile hüküm verecektir. O el-Fettah (hak ile hüküm veren), el-Alîm (her şeyi bilen)dir. İhlâslı, muvahhid mü'minleri kurtaracak, inkârcı, müşrik, yalanlayıcı kâfirleri azaplandıracaktır.

Diğer taraftan bu âyet-i kerimenin bağlamı her ne kadar mü'minlerle kâfirler hakkında olup, Âhiret yurdunda da aralarındaki davalaşmayı söz konusu etmekte ise de dünya hayatında karşılıklı anlaşmazlık ve çekişmeleri olan herkesi kapsar. Âhiret yurdunda yeniden birbirleriyle davalaşacak, muhakeme olacaklardır.

[5778] İbn Ebî Hâtim (r.h) dedi ki: İbn ez-Zubeyr dedi ki: *"Sonra muhakkak sizler kıyâmet gününde Rabbinizin huzurunda muhakeme olacaksınız"* âyeti nazil olunca, Zubeyr: Ey Allah'ın Rasûlü! Davalaşmamız tekrar edilecek mi? dedi. Allah Rasûlü *"Evet"* buyurdu. ez-Zubeyr: O halde iş gerçekten zorlu ve çetindir, dedi.[79]

[5779] Bunu aynı şekilde İmam Ahmed de Süfyân'dan rivayet etmiş olup, onda ayrıca şu fazlalık da vardır: *"Sonra andolsun o günde nimetlerden elbette sorulacaksınızdır."* (Tekâsur, 8) buyruğu nazil olunca, Zubeyr: Ey Allah'ın Rasûlü! Bizler hangi nimetlerden sorgulanacağız? Bizim nimetlerimiz hurma ve su denilen iki kara şeydir, dedi. Allah Rasûlü: *"Ama o mutlaka olacaktır"* buyurdu.[80] Bu fazlalığı Tirmizî ve İbn Mâce, Süfyân'ın böylece naklettiği bir hadis olarak rivayet etmişlerdir. Tirmizî, hasendir demiştir.

79 Senedi Muhammed b. Amr'dan dolayı hasendir. Senedin geri kalan ravileri sikadırlar.

80 Ahmed, I, 167. Senedi Muhammed b. Amr'dan dolayı hasendir. İleride Tekâsur sûresinde gelecektir.

Scanned with CamScanner

[5780] Yine İmam Ahmed dedi ki: Abdullah b. ez-Zubeyr, ez-Zubeyr b. el-Avvam'dan şöyle dediğini nakletti: Bu sûre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e nazil olunca: *"Muhakkak sen de öleceksin, hiç şüphesiz onlar da öleceklerdir. Sonra muhakkak sizler Rabbinizin huzurunda muhakeme olacaksınız"* buyruğu hakkında ez-Zubeyr: Ey Allah'ın Rasûlü! Dünyada özel günahlarla birlikte aramızda olup bitenlerde tekrar mı (muhakeme) edilecek, dedi. Allah Rasûlü: *"Evet. Andolsun (muhakemeniz) aranızda tekrar edilecektir, ta ki her hak sahibine hakkı ödensin"* buyurdu. Bu sefer ez-Zubeyr: Allah'a yemin ederim iş gerçekten zorlu ve sıkıntılı demektir, dedi.[81] Bunu Tirmizî, Muhammed b. Amr'ın böylece naklettiği bir hadis olarak rivayet etmiş ve: Hasen, sahihtir, demiştir.

[5781] İmam Ahmed dedi ki: Ukbe b. Âmir dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kıyamet gününde birbirleri ile davalaşacak ilk iki hasım iki komşu olacaktır."*[82] Bunu Ahmed tek başına rivayet etmiştir.

[5782] Yine İmam Ahmed dedi ki: Ebû Said dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Nefsim elinde olana yemin ederek söylüyorum ki muhakemeler olacaktır öyle ki iki koyun dahi niçin birbirlerini tosladıklarına varıncaya kadar"*[83] Bunu da Ahmed tek başına rivayet etmiştir.

[5783] Müsned'de Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'dan şöyle dediği rivayet edilmektedir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) birbirlerine tos vuran iki koyun gördü. *"Ey Ebû Zerr! Bunlar niye birbirleriyle toslaşıyorlar biliyor musun?"* buyurdu. Ebû Zerr, hayır deyince Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ama Allah biliyor ve aralarında hüküm verecektir"* buyurdu.[84]

---

81 Sahihtir. Tirmizî, 3236; Abdurrezzak, Tefsir, 2631; Hakim, IV, 572; Ahmed, I, 164. Senedi Muhammed b. Amr'dan dolayı hasendir ama şahitleri vardır. Hakim, Müslim'in şartına göre sahih olduğunu belirtmiş, Zehebî de ona muvafakat etmiştir.

82 Ahmed, IV, 151 h. no: 16921; Taberânî, XVII, 309. Ukbe b. Amir'in naklettiği bir hadis olarak. Senedi ise İbn Lehia dolayısıyla zayıftır. Ona Amr b. el-Haris, Taberânî, XVII, 303'de mutabaatta bulunmuş, Heysemi, Mecma, 13572'de: Taberânî'nin ravileri Sahih'in ravileridir. Ebû Uşşane dışında o da sika birisidir demektedir.

83 Ahmed, III, 29. İbn Lehia'dan ötürü senedi zayıftır. Derrac, Ebu'l-Heysem'den naklettiği rivayetlerde yine zayıftır ama hadisin şahidi vardır. O da bundan sonra gelecek olan rivayettir. Ayrıca kendileriyle sahih derecesine ulaşabileceği başka şahitleri de vardır. Allah en iyi bilendir.

84 Ahmed, V, 162

Scanned with CamScanner

[5784] Hâfız Ebû Bekr el-Bezzâr dedi ki: Bize Sehl b. Bahr tahdis etti. Enes dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kıyamet gününde hain zalim imam (yönetici) getirilir. Yönettikleri ondan davacı olurlar. Davayı kazanırlar. Ona: Haydi, cehennemin temel köşelerinden birisini kapat denilir."*[85] Sonra Bezzâr dedi ki: el-Ağleb b. Temim hafız birisi değildir.

Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'dan yüce Allah'ın: *"Sonra muhakkak sizler kıyâmet gününde Rabbinizin huzurunda muhakeme olacaksınız"* buyruğu hakkında şöyle dediğini nakletmektedir: Doğru sözlü yalancıyı, mazlum zalimi, hidayete erişmiş olan dalalette olanı, zayıf olan müstekbir kimseyi dava edecektir.

İbn Mende, Kitabu'r-Ruh'da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etmektedir: Kıyamet gününde insanlar birbirleriyle davalaşacaktır. Öyle ki ruh ceset ile davalaşacak, ruh cesede: Sen yaptın diyecek, ceset de ruha: Sen emrettin, sen güzel gösterdin diyecek. Bunun üzerine yüce Allah, aralarında bir hüküm vermek üzere bir melek gönderecek, melek her ikisine şöyle diyecek: Sizin misaliniz gözleri gören yatalak bir adam ile diğeri gözleri görmeyen bir kimsenin durumuna benzer. Bu iki kişi bir bahçeye girerler. Yatalak kişi gözleri görmeyene: Ben buralarda birtakım meyveler görüyorum fakat onlara ulaşamıyorum der. Bu sefer gözleri görmeyen kişi: Seni sırtıma alayım, o meyveleri al der. Onu sırtına alır, o da meyveleri alır. Peki, bunların hangisi haksızlık yapmıştır diye sorar. Her ikisi: İkisi de deyince, bunun üzerine melek onlara: Kendi aleyhinize kendiniz hüküm vermiş oldunuz diyecek. Yani ceset ruhun bineği, ruh da onun binicisi gibidir.

İbn Ebî Hâtim dedi ki: Said b. Cubeyr, İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etmektedir: *"Sonra muhakkak sizler kıyâmet gününde Rabbinizin huzurunda muhakeme olacaksınız"* âyeti nazil oldu, ama ne hakkında nazil olduğunu bilmiyordum. Bizler kiminle davalaşacağız, bizimle kitap ehli arasında herhangi bir dava konusu yok ki kiminle davalaşacağız, dedik. Nihayet fitne ortaya çıktı. İbn Ömer dedi ki: İşte aziz ve celil olan Rabbimizin bize hak-

85 Bezzâr, 1644; İbn Adiyy, I, 417. Enes'in rivayet ettiği bir hadis olarak. Senedi zayıftır. Senedinde Ağleb b. Temim vardır. İbn Adiyy bundan dolayı illetli olduğunu söylemiştir. İbn Hibbân: Hadisi münker birisidir demiştir. Heysemi, Mecma, 9039'da: Ancak zalim imam ve zalim sultanın cezasına dair çok sayıda hadis varid olmuştur. Allah'tan esenlik dileriz. Hüsn-i hatime niyaz ederiz.

Scanned with CamScanner

kında davalaşacağımızı vaat etmiş olduğu budur. Bunu Nesâî, Muhammed b. Amir'den, o Mansur b. Seleme'den böylece rivayet etmiştir.[86]

Ebu'l-Âliye de şanı yüce ve mübarek olan Allah'ın: *"Sonra muhakkak sizler kıyâmet gününde Rabbinizin huzurunda muhakeme olacaksınız"* buyruğu hakkında dedi ki: Yani kıble ehli (birbiriyle davalaşacaktır).

İbn Zeyd dedi ki: Yani Müslümanlarla kâfirler (birbirleriyle davalaşacaktır).

Doğru olanın, âyetin hükmünün genel olduğunu -az önce- kaydetmiş bulunmaktayız. Şanı yüce Allah en iyi bilendir.

فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللهِ وَكَذَّبَ بِالصِّدْقِ إِذْ جَآءَهُۥٓ أَلَيْسَ
فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَافِرِينَ ﴿٣٢﴾ وَالَّذِي جَآءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهِۦٓ
أُولَٰٓئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿٣٣﴾ لَهُم مَّا يَشَآءُونَ عِندَ رَبِّهِمْ ذَٰلِكَ جَزَآءُ
الْمُحْسِنِينَ ﴿٣٤﴾ لِيُكَفِّرَ اللهُ عَنْهُمْ أَسْوَأَ الَّذِي عَمِلُوا وَيَجْزِيَهُمْ
أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٣٥﴾

32. Allah'a karşı yalan söyleyenden ve hak kendisine geldiğinde yalanlayandan daha zalim kimdir? Kâfirler için cehennemde yer mi yok?

33. Doğruyu getiren ve onu doğrulayan ise, onlar sakınanların ta kendileridir.

34. Onlar için Rablerinin yanında dilediklerini her şey vardır. İşte bu ihsan edenlerin mükâfatıdır.

35. Ta ki Allah yaptıklarının en kötü olanlarını örtsün ve yapageldiklerinin en iyisi ile onlara mükâfatlarını versin.

Tefsiri:

Yüce Allah, Allah'a iftira eden, onunla birlikte başka ilâhları kabul eden, meleklerin Allah'ın kızları olduğunu ileri süren, söylediklerinden alabildiğine

86 İbn Kesir, Daru Taybe, 1420/1999 neşrinde muhakkikin belirttiği üzere hadis Nesâî, es-Sünenu'l-Kübra, 11447'de yer almaktadır. (Çeviren)

Scanned with CamScanner

yüce ve münezzeh olan Allah'a evlat isnad eden, bununla birlikte de Allah'ın rasûlleri -Allah'ın salât ve selamı hepsine olsun- aracılığıyla kendilerine gelen hakkı yalanlayan müşriklere -bütün bu cürümleri işledikleri için- hitap ederek şöyle buyurmaktadır: *"Allah'a karşı yalan söyleyenden ve hak kendisine geldiğinde yalanlayandan daha zalim kimdir?"* Böylesinden daha zalim hiç kimse olamaz. Çünkü böyle bir kişi, batılın iki şeklini de bir arada bulundurarak: Hem Allah'a yalan iftirada bulunmuş, hem Allah'ın Rasûlünü de yalanlamış olmaktadır. Bunlar batılı söylemiş ve hakkı reddetmişlerdir. Bunun için Allah azimuşşan onları tehdit ederek: *"Kâfirler için cehennemde yer mi yok?"* buyurmaktadır. Bunlar ise inkâr edip, yalanlayan kimselerdir.

Daha sonra yüce Rabbimiz şöyle buyurmaktadır: *"Doğruyu getiren ve onu doğrulayan ise"* Mücâhid, Katâde, Rebî' b. Enes ve İbn Zeyd dedi ki: Doğruyu getiren Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'dir. Süddî dedi ki: Doğruyu getiren Cebrâil (a.s)'dır. *"Ve onu doğrulayan ise"* Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)dir, demektir. Ali b. Ebî Talha da İbn Abbâs'tan naklen: *"Doğruyu getiren"* buyruğunu la ilâhe illallah'ı getiren diye açıkladığını nakletmektedir. *"Onu doğrulayan"* da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) demektir. Rabi b. Enes ise "(الذين جاءوا بالصدق وصدقوا به): Doğruyu getirenler ve onu tasdik edenler" diye okumuştur ki, "doğruyu getirenler"den maksat, nebîler, "onu tasdik edenler"den maksat da onlara uyanlar olur.

Leys b. Ebî Suleym de Mücâhid'den: *"Doğruyu getiren ve onu doğrulayan"* buyruğu hakkında şöyle dediğini nakletmektedir: Kur'ân'ı bilen mü'minler kıyâmet gününde gelecek ve: Bu sizin bize verdiğinizdir, biz de bize emrettiğinize uygun olarak amel ettik, diyeceklerdir. Mücâhid'den nakledilen bu açıklama bütün mü'minleri kapsar. Çünkü mü'min kimse hakkı söyler ve gereğince amel eder. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise -bu tefsire göre- herkesten önce bu âyetin kapsamına girer. Çünkü o hem doğruyu getirmiştir, hem de rasûlleri tasdik edip Rabbinden kendisine indirilenlere iman etmiştir. Mü'minler de onların hepsi Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve rasûllerine inanmışlardır.

Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem de *"doğruyu getiren"* buyruğu hakkında o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'dir *"ve onu doğrulayan"* da Müslümanlardır, diye açıklamıştır.

Scanned with CamScanner

"Onlar sakınanların ta kendileridir." İbn Abbâs: Onlar şirkten sakınmışlardır, diye açıklamıştır.

"Onlar için Rablerinin yanında" yani cennette *"dilediklerî her şey vardır."* Neyi isterlerse bulacaklardır. *"işte bu, ihsan edenlerin mükâfatıdır. Ta ki Allah yaptıklarının en kötü olanlarını örtsün ve yapageldiklerinin en güzeli ile onlara mükâfatlarını versin."* Bu da yüce Allah'ın bir başka âyetteki şu buyruğu gibidir: *"İşte bunlar yaptıklarını en güzeli ile kabul ettiğimiz, cennetlikler arasında kötülüklerini affettiğimiz kimselerdir. (Bu) kendilerine verilmiş gerçek bir sözdür."* (Ahkâf, 16)

Allah Kuluna Kâfî Değil mi?:

أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ ۖ وَيُخَوِّفُونَكَ بِالَّذِينَ مِنْ دُونِهِ ۚ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ
فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٦﴾ وَمَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُضِلٍّ ۗ أَلَيْسَ اللَّهُ
بِعَزِيزٍ ذِي انْتِقَامٍ ﴿٣٧﴾ وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ
لَيَقُولُنَّ اللَّهُ ۚ قُلْ أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ أَرَادَنِيَ اللَّهُ بِضُرٍّ هَلْ
هُنَّ كَاشِفَاتُ ضُرِّهِ أَوْ أَرَادَنِي بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكَاتُ رَحْمَتِهِ ۚ قُلْ
حَسْبِيَ اللَّهُ ۖ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٣٨﴾ قُلْ يَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلَىٰ
مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ ۚ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ
وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُقِيمٌ ﴿٤٠﴾

36. Allah kuluna yetmez mi? Halbuki onlar seni ondan başkaları ile korkutuyorlar. Allah kimi saptırırsa onu doğru yola ileten bulunmaz.

37. Allah kime hidayet verirse onu da saptıracak olmaz. Allah muhakkak galip ve intikam alıcı değil midir?

38. Andolsun ki onlara: "Göklerle yeri kim yarattı" diye sorsan. Elbette: "Allah" diyeceklerdir. De ki: "Bana haber verin. Allah'tan başka şu ibadet ettikleriniz eğer Allah bana bir zarar vermek dilese onlar onun zararını giderecekler mi veya bana bir rahmet dilerse onlar o rahmetini tutabilirler mi? De ki: "Bana Allah yeter, tevekkül edecekler yalnız Ona güvenip dayanır."

Scanned with CamScanner

39. De ki: "Ey kavmim haliniz üzere yapabileceğinizi yapın. Doğrusu ben de yapacağım. Pek yakında bileceksiniz."

40. Kendisini rezil edecek azabın kime geleceğini ve kalıcı azabın kimin üzerine ineceğini

Tefsiri:

Yüce Allah: *"Allah kuluna yetmez mi"* buyurmaktadır. Bazıları, "(عَبْدَهُ): Kuluna" anlamındaki buyruğu "(عِبادَه): Kullarına" diye okumuşlardır. Yani yüce Allah kendisine ibadet edip, kendisine tevekkül edenlere yeter.

[5785] Burada İbn Ebî Hâtim dedi ki: Fedale b. Ubeyd el-Ensârî'nin rivayetine göre o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinlemiştir: *"İslam'a hidayet olunan, geçimi ihtiyacına yetecek kadar olan ve ona kanaat getiren kişi iflah olur."*[87]

Bunu Tirmizî ve Nesâî de Hayve b. Şureyh'in Ebû Hani el-Havlani'den böylelikle naklettiği bir hadis olarak da rivayet etmişler, Tirmizî sahihtir demiştir.

"Halbuki seni ondan başkaları ile korkutuyorlar." Yani müşrikler başka cahillikleri ve sapıklıkları sebebiyle Allah'tan dua ve ibadet ettikleri putları ve ilâhları ile Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i korkutuyor ve onları ileri sürerek onu tehdit ediyorlar. Bunun için yüce Allah da: *"Allah kimi saptırırsa onu doğru yola ileten bulunmaz. Allah kime hidayet verirse onu da saptıracak olmaz. Allah muhakkak galip ve intikam alıcı değil midir"* buyurmaktadır. Yani asla kendisine zarar verilemeyen ve zatına dayanıp, kapısına sığınan kimsenin de kesinlikle dert ve keder göremeyeceği kimsedir. Çünkü o kendisinden daha güçlü bulunmayan aziz olandır. Kendisini inkâr eden, ortak koşan, rasûlüne karşı inatlaşan kâfirlerden daha çetin intikam alacak kimse de yoktur.

"Andolsun ki onlara: Göklerle yeri kim yarattı diye sorsan, elbette: Allah diyeceklerdir." Kastedilenler müşriklerdir. Onlar her şeyi yaratanın Allah olduğunu kabul etmekle birlikte, Allah'la beraber kendilerine hiçbir fayda

87 Sahihtir. Ancak İbn Vehb'in kardeşinin oğlu zayıf olduğundan ötürü senedi zayıftır. Fakat Hakim, IV, 122'de ona mutabaatta bulunulmuştur. Senedin geri kalan ravileri sikadır. Ayrıca Tirmizî, 2349; Ahmed, VI, 19'da rivayet etmiş olup, senedi kavidir, şahitleri de vardır.

Scanned with CamScanner

sağlayamayan, hiçbir zarar veremeyen daha başka varlıklara da ibadet ediyorlardı. Bunun için şanı yüce ve mübarek Rabbimiz şöyle buyurmuştur: *"De ki: Bana haber verin, Allah'tan başka şu ibadet ettikleriniz eğer Allah bana bir zarar vermek dilerse onlar onun zararını giderecekler mi veya bana bir rahmet dilerse onlar o rahmetini tutabilirler mi?"* Yani sizin bu ibadet ettikleriniz bunların hiçbirisini yapamaz.

[5786] Burada İbn Ebî Hâtim, Kays b. el-Haccac'ın, Haneş es-San'ani'den, onun İbn Abbâs'tan merfu olarak naklettiği şu hadisi zikretmektedir: "Allah'ı (hükümlerine riayet etmek sûretiyle) koru ki, Allah da seni korusun. Allah'ı (hükümlerine) uyarak koru ki onu hep karşında bulacaksın. Bolluk ve rahatlık zamanında Allah'ı tanı (hatırla, Allah için bir şeyler yap), darlık ve sıkıntı zamanında da Allah seni tanısın (imdadına yetişsin). Dilekte bulunacak olursan Allah'tan dile, yardım istersen Allah'tan iste. Şunu da bil ki bütün ümmet sana Allah'ın aleyhine yazmamış olduğu bir zarar vermek üzere bir araya gelip, toplansalar dahi sana zarar veremezler ve eğer Allah'ın senin lehine yazmamış olduğu bir faydayı sana sağlamak için toplanacak olsalar sana faydalı olamazlar. Sahifeler(in mürekkebi) kurumuş, kalemler kaldırılmıştır. Yakin içerisinde şükrederek Allah için amel yap ve şunu bil ki hoşuna gitmeyen şeylere sabretmende pek büyük bir hayır vardır. Zafer sabırla birliktedir, kurtuluş sıkıntı ile beraberdir ve zorlukla beraber kolaylık vardır."[88]

"Deki bana Allah yeter." Allah bana yeter ve ben yalnız Ona tevekkül ettim, tevekkül edenler de yalnız ona tevekkül etsinler. Nitekim Hud (a.s) da kavmi kendisine: *"Biz ancak şunu deriz: 'İlahlarınızdan biri seni fena çarpmış' dediğinde kendisi onlara dedi ki: Gerçekten ben Allah'ı şahit gösteriyorum. Siz de şahit olun ki ben sizin Allah'ı bırakıp, Ona ortak tuttuğunuz şeylerden uzağım. Artık hepiniz bana tuzak kurun. Bundan sonra bana mühlet de vermeyin. Şüphesiz ki ben, benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a güvenip dayandım. Hareket eden ne kadar canlı varsa hepsinin alnından tutan O'dur. Benim Rabbim gerçekten dosdoğru bir yol üzeredir."* (Hûd, 54-56)

[5787] İbn Ebî Hâtim dedi ki: İbn Abbâs (radıyallâhu anh) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu nakletti: *"İnsanların en güçlüsü olmayı arzu eden kimse yüce Allah'a tevekkül etsin. İnsanların en varlıklısı*

88 Sahihtir. Ahmed, I, 307'de biri hasen olmak üzere İbn Abbâs'tan üç ayrı vecihten; Çeşitli şahitleri de vardır. Bu sebeple sahih bir hadistir. Bk. Ebû Ya'la, Müsned, 1099

Scanned with CamScanner

olmayı arzu eden bir kimse Allah'ın (azze ve celle) elinde bulunana duyduğu sağlam güven, kendi elindekine duyduğu güvenden daha fazla olsun. İnsanların en kerimi olmayı arzu eden bir kimse de Allah'a karşı takvalı olsun."[89]

"De ki: Ey kavmim! Haliniz" kendi yolunuz *"üzere yapabileceğinizi yapın."* Bu bir tehdit ve bir korkutmadır. *"Doğrusu ben de"* kendi yoluma ve yöntemime uygun olarak *"yapacağım. Pek yakında bileceksiniz."* Bunun bir aldanış olduğunu ve vebal olduğunu göreceksiniz.

"Kendisini rezil edecek azabın" dünyada *"kime geleceğini ve"* kaçınılması imkânsız, sürekli ve kalıcı, kıyâmet gününde de ebedi bir zillet şeklindeki *"kalıcı azabın kimin üzerine ineceğini"* de bileceksiniz.

إِنَّآ أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ لِلنَّاسِ بِالْحَقِّ ۖ فَمَنِ اهْتَدَىٰ فَلِنَفْسِهِ ۖ وَمَن ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۖ وَمَآ أَنتَ عَلَيْهِم بِوَكِيلٍ ﴿٤١﴾ اَللَّهُ يَتَوَفَّى الْأَنفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا ۖ فَيُمْسِكُ الَّتِي قَضَىٰ عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْأُخْرَىٰ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٢﴾

41. Şüphesiz ki biz sana kitabı insanlar için hak ile indirdik. Artık kim hidayet bulursa kendi lehine, kim de saparsa ancak kendi aleyhine sapmış olur. Sen onların üzerinde bir vekil değilsin.

42. Allah ölümleri vaktinde ruhları alır, ölmeyeninkini de uykusunda (alır). Hakkında ölüm hüküm ettiğini tutar, diğerini ise belirli bir süreye kadar salıverir. Muhakkak bunda iyice düşünen bir topluluk için âyetler vardır.

Tefsiri:

Yüce Allah Rasûlü Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e hitap ederek: *"Şüphesiz ki biz sana kitabı"* yani Kur'ân'ı *"insanlar için hak ile indirdik."*

89 Senedi zayıftır. Senedinde Ebu'l-Mikdam künyeli Hişam b. Ziyad vardır ki Mizan, 9223'te Ahmed ve başkaları zayıf olduğunu söylemişlerdir. Nesâî, metruktur derken, İbn Ebî Hâtim mevzu rivayetler de nakleder. Buhârî hakkında tenkit edici mahiyette konuşmuşlardır, demişlerdir.

Scanned with CamScanner

Yani cinler ve insanları onunla uyarıp, korkutman için bütün mükelleflere indirdik. *"Artık kim hidayet bulursa kendi lehine"* bunun faydası kendisine ait olur. *"Kim de saparsa ancak kendi aleyhine sapmış olur."* Bunun vebali kendisine aittir. *"Sen onların üzerinde bir vekil"* yani hidayet bulmaları için görevlendirilmiş bir sorumlu *"değilsin"*.

"Sen ancak bir nezir (uyarıcı)sın. Allah her şeye vekil olandır." (Hûd, 12); *"Sana düşen tebliğ etmekten ibarettir. Hesabı görmek ise bize aittir."* (Ra'd, 40)

Sonra yüce Allah kendi kerim zatı hakkında varlık âleminde dilediği gibi tasarruf edenin kendisi olduğunu, büyük ölüm esnasında canları vefat ettirenin, onları bedenlerden kabzeden Hafaza Meleklerini göndermek sûretiyle kendisi olduğunu haber vermektedir. Küçük vefat, uyku halinde söz konusudur. Nitekim şanı yüce ve mübarek Rabbimiz: *"O geceleyin sizi öldüren, gündüzün de ne kazandığınızı bilendir. Sonra sizi belli bir ecel tamamlanıncaya kadar onda yine diriltendir. Sonra dönüşünüz onadır sonra da neler yaptığınızı size haber verecektir. O kullarının üzerinde kahir olandır ve üzerinize koruyucular da gönderir. Nihayet birinize ölüm gelse elçilerimiz onun ruhunu alırlar, onlar eksik de yapmazlar"* (En'âm, 60-61) buyurmaktadır.

Bu buyruğunda yüce Allah, önce küçük sonra da büyük olmak üzere iki vefatı söz konusu etmiştir. Üzerinde durduğumuz âyet-i kerimede ise önce büyük vefat sonra da küçük vefat söz konusu edilmiştir. Bunun için yüce Allah: *"Allah ölümleri vaktinde ruhları alır. Ölmeyeninkini de uykusunda (alır). Hakkında ölüm hükmettiğini tutar, diğerini ise belirli bir süreye kadar salıverir"* buyurmaktadır. Bu buyrukta ruhların mele-i a'lâ'da bir araya geldiklerine de delalet vardır. Nitekim İbn Mende'nin ve başkalarının rivayet etmiş olduğu merfu hadiste de bu husus böylece söz konusu edilmiştir.[90]

[5788] Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'ın şöyle dediği nakledilmektedir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Sizden biriniz (uyumak üzere) yatağına çekildiği vakit izarının (elbisesinin) iç tarafıyla yatağını silkelesin. Çünkü kendisinden sonra oralara nelerin (ne gibi haşaratın) geldiğini bilemez. Sonra da şöyle desin:*

90 Bk. ed-Durru'l-Mensur, V, 617

Scanned with CamScanner

باسمك ربي وضعت جنبي، وبك أرفعه، إن أمسكت نفسي فارحمها،
وإن أرسلتها فاحفظها بما تحفظ به عبادك الصالحين

'Adınla ey Rabbim! Yanımı (yatağa) koyuyorum. Onunla kaldıracağım. Eğer canımı alıkoyarsan ona rahmetini ihsan et. Şayet geri gönderirsen onu salih kullarını ne ile koruyorsan öylece koru' desin."[91]

Seleften bazıları dedi ki: İnsanların ölümleri esnasında ve yaşayanların da uykuları esnasında ruhları kabzedilir. Yüce Allah'ın dilediği gibi bu ruhlar birbirleriyle tanışır.

"Hakkında ölüm hükmettiğini" yani ölmüş olanı *"tutar, diğerini ise belirli bir süreye kadar salıverir."* Süddî, ecelinin geri kalan kısmına kadar onu bırakır diye açıklamıştır. İbn Abbâs dedi ki: Ölülerin canını alıkor, yaşayanların canını serbest bırakır ve asla hata etmez. *"Muhakkak bunda iyice düşünen bir topluluk için âyetler vardır."*

Allah'tan Başka Şefâatçılar:

أَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللهِ شُفَعَآءَ قُلْ أَوَلَوْ كَانُوا لَا يَمْلِكُونَ شَيْئًا وَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٤٣﴾ قُلْ لِلهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعًا لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٤٤﴾ وَإِذَا ذُكِرَ اللهُ وَحْدَهُ اشْمَأَزَّتْ قُلُوبُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ وَإِذَا ذُكِرَ الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٤٥﴾

43. Yoksa onlar Allah'tan başka şefaatçiler mi edindiler? De ki: "Ya onlar bir şeye malik olmasalar ve akıl erdirmeseler de mi?"

44. De ki: "Bütün şefaat Allah'ındır. Göklerle yerin mülkü yalnız O'nundur. Sonra Ona döndürülürsünüz."

45. Allah bir olarak anılsa Âhirete inanmayanların kalpleri tiksinir, Ondan başkası anılsa hemen yüzleri güler.

91 Buhârî, 6320; Müslim, 7067 (Çeviren)

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah müşrikleri Allah'ın dışında şefaatçiler edinmeleri dolayısıyla yermekte, tenkit etmektedir. Bunlar ise bu yolu kendilerine gösteren herhangi bir delil ve bir belge olmaksızın kendiliklerinden mabud edindikleri putlar ve Allah'a koştukları ortaklardır. Halbuki bunlar emir namına hiçbir şeye sahip değildirler. Hatta bunların kendileriyle akledecekleri bir akılları, işitecekleri kulakları, görecekleri gözleri yoktur. Aksine bunlar hayvandan çok daha kötü bir durumda olan cansız varlıklardır.

Sonra şöyle buyurmaktadır: Ey Muhammed! *"De ki:"* Bu edindikleri uydurma ilâhların Allah nezdinde kendileri için şefaatçi olduklarını iddia eden kimselere şefaatin Allah nezdinde ancak kendisine izin verdiği ve razı olduğu kimselere fayda sağlayacağını, buna göre şefaatin tamamen onun elinde bulunduğunu onlara bildir. *"Onun izni olmaksızın nezdinde kim şefaat edebilir?"* (Bakara, 255)

"Göklerle yerin mülkü yalnız O'nundur." Bütün bu mülkte tasarruf sadece Onun elindedir. *"Sonra Ona döndürülürsünüz."* Kıyamet gününde Ona döndürülecek, adaletiyle aranızda hüküm verecek, herkese ameliyle karşılık verecektir.

Sonra yüce Allah yine müşrikleri yermek üzere şöyle buyurmaktadır: *"Allah"* la ilâhe illallah denilmek sûretiyle *"bir olarak anılsa, Âhirete inanmayanların kalpleri tiksinir."* Mücâhid dedi ki: *"Tiksinir"* kalpleri sıkılır demektir, Süddî nefret eder, Katâde küfre sapar ve büyüklük taslar, diye açıklamış, Mâlik de Zeyd b. Eslem'den büyüklük taslar diyerek açıkladığını nakletmiştir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Çünkü onlara: Allah'tan başka ilâh yoktur, denildiğinde büyüklük taslarlar."* (Sâffât, 35) Yani onun gerektirdiği gibi (nebinin şeriatına) uymayı ve ona itaat etmeyi büyüklüklerine yedirmezler. Bu sebeple de kalpleri hayrı kabul etmez. Hayrı kabul etmeyen ise şerri kabul eder. Bunun için yüce Rabbimiz: *"Ondan başkası anılsa"* Mücâhid'in dediğine göre putlar, Allah'a koşulan ortaklar anılsa *"hemen yüzleri güler"* sevinir, neşelenirler.

Scanned with CamScanner

Ey Göklerin ve Yerin Yaratanı:

قُلِ اللَّهُمَّ فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ أَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِي مَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٤٦﴾ وَلَوْ أَنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِهِ مِنْ سُوءِ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَبَدَا لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مَا لَمْ يَكُونُوا يَحْتَسِبُونَ ﴿٤٧﴾ وَبَدَا لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٤٨﴾

46. De ki: "Ey gökleri ve yeri yaratan, gizliyi ve açığı bilen Allah'ım! Ayrılığa düştükleri şeyler hakkında kullarının arasında sen hüküm vereceksin."

47. Eğer yeryüzünde olanların hepsi ve onunla birlikte bir o kadarı daha zulmedenlerin olsa, kıyâmet gününde azabın şiddetinden onları muhakkak fidye vererek kurtulmak isteyeceklerdi. Halbuki Allah'tan ummadıkları şey kendilerine görünür.

48. Kazandıkları amellerin fenalıkları kendilerine görünecek ve alaya aldıkları şey onları çepeçevre kuşatıp, saracaktır.

Tefsiri:

Şanı yüce Allah müşrikler hakkında onların şirki sevmeleri, buna karşılık tevhidden nefret etmeleri gibi yerilecek özelliklerini söz konusu etmektedir. Sonra şöyle buyurmaktadır: *"De ki: Ey gökleri ve yeri yaratan, gizliyi ve açığı bilen Allah'ım"* yani sen bir ve tek ve eşsiz olarak gökleri ve yeri yaratan, onları daha önce var olan herhangi bir örneğe göre değil de yoktan var eden *"gizliyi ve açığı bilen Allah'ım"* diyerek dua et. *"Ayrılığa düştükleri şeyler hakkında kullarının arasında sen hüküm vereceksin."* Yani dünyalarında aralarındaki ayrılık hususlarında ölümden sonra dirilip, kabirlerinden kalkıp amel defterleri verileceği zaman ayırt edici hükmü verecek olan sensin.

[5789] Müslim, Sahih'inde dedi ki: Ebû Seleme b. Abdurrahman dedi ki: Âişe'ye: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) geceleyin kalktığı vakit namazında ilk olarak ne okurdu? diye sordum. Şöyle dedi: O geceleyin kalktığı vakit namazında şöyle derdi:

Scanned with CamScanner

اللهم رب جبريل وميكائيل وإسرافيل، فاطر السموات والأرض، عالم الغيب والشهادة، أنت تحكم بين عبادك فيما كانوا فيه يختلفون، اهدني لما اختلف فيه من الحق بإذنك، إنك تهدي من تشاء إلى صراط مستقيم

"Cebrâil'in, Mikâil'in, İsrâfil'in Rabbi, gökleri ve yeri yoktan var eden, gizliyi ve açığı bilen Allah'ım! Aralarındaki anlaşmazlıklarda kullarının arasında sen hüküm vereceksin. Hakkında anlaşmazlığa düşülen hususlarda izninle beni hakka hidayet eyle. Şüphesiz ki sen dilediğini dosdoğru yola iletensin."[92]

[5790] İmam Ahmed dedi ki: Abdullah b. Mes'ud Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu nakletmektedir: *"Her kim:*

اللهم فاطر السموات والأرض، عالم الغيب والشهادة، إني أعهد إليك في هذه الدنيا أني أشهد أن لا إله إلا أنت وحدك لا شريك لك، وأن محمدا عبدك ورسولك، فإنك إن تكلني إلى نفسي تقربني من الشر وتباعدني من الخير، وإني لا أثق إلا برحمتك، فاجعل لي عندك عهدا تُوَفِّينيه يوم القيامة، إنك لا تخلف الميعاد

'Ey gökleri ve yeri yoktan var eden, gizliyi ve açığı bilen Allah'ım! Ben bu dünya hayatında, senden başka hiçbir ilâh olmadığına, bir tek ve ortaksız olduğuna, Muhammed'in senin kulun ve Rasûlün olduğuna şahadet ettiğimi sana taahhüt ediyorum. Eğer sen beni kendime bırakacak olursan nefsim beni şerre yakınlaştırır, hayırdan uzaklaştırır. Ben ancak senin rahmetine güvenirim. Bu sebeple benim için nezdinde kıyâmet gününde bana karşılığını eksiksiz vereceğin bir taahhüdüm bulunsun. Şüphesiz ki sen sözünden caymazsın' diyecek olursa, mutlaka aziz ve celil olan Allah da meleklerine kıyâmet gününde şöyle diyecektir: Elbette ki benim bu kulumun benim yanımda bir ahdi vardı. Şimdi siz o ahdini (karşılığını) ona eksiksiz verin, buyuracak ve Allah onu cennete koyacaktır." (Ravilerden) Suheyl dedi ki: Ben el-Kâsım b. Abdurrahman'a, Avn'ın böyle böyle haber verdiğini bildirince o:

92 Müslim, 770; Ebû Dâvûd, 768; Nesâî, III, 212-213; İbn Mâce, 1357; Ahmed, VI, 156; İbn Hibbân, 2600

Scanned with CamScanner

Aramızda kendi perdesi arkasında bulunduğu halde bunu söylemeyen küçük bir kızımız dahi yoktur, dedi.[93] Bunu İmam Ahmed münferiden (tek başına) rivayet etmiştir.

[5791] İmam Ahmed dedi ki: Ebû Abdurrahman dedi ki: Abdullah b. Amr bize yazılı bir tomar çıkartıp şöyle dedi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize öğreterek buyuruyordu ki:

اللهم فاطر السموات والأرض، عالم الغيب والشهادة، أنت رب كل شيء، وإله كل شيء، أشهد أن لا إله إلا أنت، وحدك لا شريك لك، وأن محمدا عبدك ورسولك، والملائكة يشهدون، أعوذ بك من الشيطان وشركه، وأعوذ بك أن أقترف على نفسي إثما، أو أجره إلى مسلم

"Ey gökleri ve yeri yoktan var eden, gizliyi ve açığı bilen Allah'ım! Sen her şeyin Rabbisin, her şeyin ilâhısın. Senden başka hiçbir ilâhın olmadığına, bir tek ve ortaksız olduğuna, Muhammed'in senin kulun ve Rasûlün olduğuna şahadet ederim. Melekler de buna şahitlik ederler. Şeytandan ve onun ortak koşmasından sana sığınırım. Nefsim aleyhine bir günah işlemekten yahut o günahı bir müslümana doğru sürüklemekten sana sığınırım." Ebû Abdurrahman -Allah ondan razı olsun- dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu duayı Abdullah b. Amr (radıyallâhu anh)'a öğretiyor ve bunu uyumak istediği zaman söylemesini buyuruyordu.[94] Bunu da aynı şekilde Ahmed tek başına rivayet etmiş bulunmaktadır.

[5792] Yine Ahmed dedi ki: Ebû Raşid el-Hubranî dedi ki: Abdullah b. Amr'ın yanına gidip ona: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den dinlediğin şeyleri bize tahdis et, dedim. O benim önüme yazılı bir sahife bıraktı ve şöyle dedi: Bu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yaz(dır)dığıdır. (Ebû Raşid) dedi ki: Ben o sahifeye baktım, sahifede şunu gördüm: Ebû Bekr es-Sıddîk (radıyallâhu anh): Ey Allah'ın Rasûlü! Sabaha çıktığım ve akşamı ettiğim vakit söyleyeceğim sözleri bana öğret, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona şöyle dedi: *"Ey Ebû Bekr, de ki:*

---

93 Ahmed, I, 412. Senedi zayıftır çünkü Avn, İbn Mes'ud'a yetişmemiştir ama hadisin çok sayıda şahidi bulunmaktadır.

94 Ahmed, II, 171 senedinde İbn Lehia vardır ama hadisin şahitleri bulunmaktadır.

Scanned with CamScanner

اللهم فاطر السموات والأرض، عالم الغيب والشهادة، لا إله إلا أنت، رب كل شي ومليكه، أعوذ بك من شر نفسي، وشر الشيطان وشركه، أو أقترف على نفسي سوءا، أو أجره إلى مسلم

'Ey gökleri ve yeri yoktan var eden, gizliyi ve açığı bilen Allah'ım! Senden başka hiçbir ilâh yoktur. Sen her şeyin Rabbi ve mutlak malikisin. Kendi nefsimin şerrinden, şeytanın şerrinden ve şirkinden yahut kendi aleyhime bir kötülük işlemekten ya da onu bir müslümana sürüklemekten sana sığınırım.'"[95]

[5793] İmam Ahmed dedi ki: Bize Haşim tahdis etti, bize Şeyban, Leys'den tahdis etti. O Mücâhid'den şöyle dediğini nakletti: Ebû Bekr es-Sıddîk dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana sabaha vardığımda, akşama erdiğimde ve geceleyin yatağıma çekildiğimde: *"Ey gökleri ve yeri yoktan var eden Allah'ım..."* diye dua etmemi emir buyurdu.[96]

"Eğer yeryüzünde olanların hepsi ve onunla birlikte bir o kadarı daha" yani yeryüzünde ne varsa onlarla bir katı ile birlikte *"zulmedenlerin"* yani müşriklerin *"olsa kıyâmet gününde azabın şiddetinden"* yani kıyâmet gününde Allah'ın kendileri için gerekli gördüğü şiddetli azaptan kurtulmak için *"onları muhakkak fidye vererek kurtulmak isteyeceklerdi."* Ama bununla birlikte verdikleri fidye yeryüzü dolusu altın dahi olsa onlardan kabul edilmeyecektir.

Nitekim diğer âyet-i kerimede de: *"Halbuki Allah'tan ummadıkları şey kendilerine görünür"* buyurulmaktadır. Yani asla hatırlarına getirmedikleri, hesap etmedikleri şekilde Allah'ın azabı ve onlara verilecek ibretli cezayı açıkça göreceklerdir.

"Kazandıkları amellerin fenalıkları da kendilerine görünecek." Yani dünya hayatında işlemiş oldukları haramların ve günahların cezalarını da açıkça görecekler *"ve alaya aldıkları şey onları çepeçevre kuşatacaktır."* Dünya yurdunda iken kendisiyle alay ettikleri azap ve ibretli ceza ve intikam onları çepeçevre saracaktır.

---

95 Sahihtir. Ahmed, II, 196; Tirmizî, 3529. Ravileri sikadır. Hadisin çeşitli şahitleri vardır. Bunu Tirmizî de el-Hasen b. Arafe'den, o Suheyl b. Ayyaş yoluyla böylece naklettiği bir hadis olarak rivayet etmiş, Tirmizî bu yoldan hasen gariptir demiştir.

96 Daha önce Yusuf sûresi 106. âyetin tefsirinde geçti.

Scanned with CamScanner

فَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَانَا ثُمَّ إِذَا خَوَّلْنَاهُ نِعْمَةً مِنَّا قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ
عَلَى عِلْمٍ بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٩﴾ قَدْ قَالَهَا
الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَمَا أَغْنَى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٥٠﴾ فَأَصَابَهُمْ
سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَالَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ هَٰؤُلَاءِ سَيُصِيبُهُمْ سَيِّئَاتُ مَا
كَسَبُوا وَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٥١﴾ أَوَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ
لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾

49. İnsana bir zarar dokunduğunda bizi çağırır, sonra biz ona tarafımızdan bir nimet lutfedersek: "Bu bana ancak bir bilgiden dolayı verilmiştir" der. Bilakis o bir imtihandır, fakat onların çoğu bilmezler.

50. Gerçekten onlardan önce geçenler de bunu demişlerdi, ama onların kazandıkları şeyler kendilerine fayda vermedi.

51. Sonunda da kazandıkları o amellerin kötülükleri kendilerine gelip çattı. Bunlardan zulmedenleri de kazandıklarının kötülükleri yakında gelip bulacaktır. Onlar âciz bırakamazlar.

52. Bilmezler mi ki muhakkak Allah rızkı dilediği kimseye yayar ve kısar? Şüphesiz bunda inanan bir topluluk için âyetler vardır.

Tefsiri:

Şanı yüce ve mübarek Rabbimiz, insanın durumunu haber vererek onun darlık ve sıkıntı hallerinde aziz ve celil olan Allah'a yalvarıp, yakardığını, Ona yönelip dua ettiğini, buna karşılık kendisine bir nimet bağışladığı takdirde de azıp, dik başlılık ettiğini ve: *"Bu bana ancak bir bilgiden dolayı verilmiştir"* yani yüce Allah'ın benim bunu hak ettiğimi bildiği için vermiştir, dediğini haber vermektedir. Yani şayet ben yüce Allah nezdinde özel birisi olmasaydım O bana bunu zaten vermezdi. Katâde: *"Bende bulunan bir bilgiden dolayı"* (Kasas, 78) buyruğunu, yani bendeki bir bilgi ve marifetten ötürü, diye açıklamıştır.

Yüce Allah da: *"Bilakis o bir imtihandır"* buyurmaktadır. Yani durum onların sandıkları, iddia ettikleri gibi değildir. Aksine bizim ona bu nimeti

Scanned with CamScanner

vermemizin sebebi ona ihsan etmiş olduğumuz bu nimet ile itaat mi edecek yoksa isyan mı edecek, imtihan edelim, diyedir. Biz bunun nasıl gerçekleşeceğini bilmekle birlikte böyle yaptık. O halde bu bir fitne yani bir imtihan, bir sınamadır. *"Fakat onların çoğu bilmezler."* Bundan dolayı o sözleri söyler, o iddiaları ileri sürerler.

"Gerçekten onlardan önce geçenler de bunu demişlerdi." Yani bu sözleri daha önce geçen ümmetlerin birçoğu söylemiş, aynı iddiaları onlar da yapmışlardı. *"Ama onların kazandıkları şeyler kendilerine fayda vermedi."* O sözleri doğru olmadığı gibi, kalabalıkları ve kazandıkları da kendilerini koruyamadı. *"Sonunda da kazandıkları o amellerin kötülükleri kendilerine gelip çattı. Bunlardan"* yani bu muhataplardan *"zulmedenleri de kazandıklarının kötülükleri yakında"* öbürlerine gelip isabet ettiği gibi *"gelip bulacaktır."*

Nitekim yüce Allah Karun'a dair haber vererek kavminin kendisine şöyle dediğini haber vermektedir: *"Şımarma. Çünkü Allah şımaranları sevmez. Allah'ın sana verdiği ile Âhiret yurdunu ara. Dünyadan da nasibini unutma. Allah sana ihsan ettiği gibi sen de ihsan et. Yeryüzünde de fesat isteme çünkü Allah fesat çıkaranları sevmez. (Karun) dedi ki: Bu bana ancak bende olan bir ilim dolayısıyla verilmiştir. Şüphesiz Allah'ın ondan önce kuvvetçe kendisinden güçlü, topladıkları mal daha çok nice nesilleri helak ettiğini bilmedi mi? Suçlulara günahları sorulmaz."* (Kasas, 76-78)

Yüce Allah bir başka yerde de şöyle buyurmaktadır: *"Ve dediler ki: Biz malca da, evlatça da daha çokluğuz. Biz azap edileceklerden de değiliz."* (Sebe, 35)

Şanı yüce Allah'ın: *"Bilmezler mi ki muhakkak Allah rızkı dilediği kimseye yayar ve kısar."* Yani bazılarının rızkını geniş tutar, daha başkalarınınkini daraltır. *"Şüphesiz bunda inanan bir topluluk için âyetler"* ibretler ve belgeler *"vardır"* buyurmaktadır.

Scanned with CamScanner

Ölçüyü Aşanlar:

قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٥٣﴾ وَأَنِيبُوا إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَأَسْلِمُوا لَهُ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنْصَرُونَ ﴿٥٤﴾ وَاتَّبِعُوا أَحْسَنَ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ بَغْتَةً وَأَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿٥٥﴾ أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يَا حَسْرَتَىٰ عَلَىٰ مَا فَرَّطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ وَإِنْ كُنْتُ لَمِنَ السَّاخِرِينَ ﴿٥٦﴾ أَوْ تَقُولَ لَوْ أَنَّ اللَّهَ هَدَانِي لَكُنْتُ مِنَ الْمُتَّقِينَ ﴿٥٧﴾ أَوْ تَقُولَ حِينَ تَرَى الْعَذَابَ لَوْ أَنَّ لِي كَرَّةً فَأَكُونَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٨﴾ بَلَىٰ قَدْ جَاءَتْكَ آيَاتِي فَكَذَّبْتَ بِهَا وَاسْتَكْبَرْتَ وَكُنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿٥٩﴾

53. De ki: "Ey nefisleri aleyhine ileri giden kullarım. Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü Allah bütün günahları mağfiret eder. Muhakkak O, çok çok mağfiret edendir, rahmet edendir."

54. Size azap gelmezden önce Rabbinize dönün ve O'na teslim olun, sonra size yardım olunmaz.

55. Farkında olmadan ansızın azap size gelmezden önce Rabbinizden size indirilenin en güzeline uyun.

56. Ta ki kimse: "Allah'a karşı işlediğim kusurlardan dolayı vay benim halime ve gerçekten ben alay edenlerdendim" demesin.

57. Yahut: "Eğer Allah bana hidayet etse idi elbette takvalılardan olurdum" demesin.

58. Ya da azabı gördüğünde: "Eğer benim için bir dönüş imkânı olsaydı, ihsan edicilerden olurdum" demesin.

59. Hayır, sana âyetlerim gerçekten gelmiş idi. Sen ise onları yalanlamış, büyüklenmiş ve kâfirlerden olmuş idin.

Tefsiri:

Bu âyet-i kerime kâfirlerden olsun, diğerlerinden olsun bütün isyankârlara

Scanned with CamScanner

tevbe edip, Allah'a dönmeleri için yapılmış bir çağrıdır. Şanı yüce Allah'ın, günahlarından tevbe eden ve onlardan dönenlerin bütün günahlarını bağışladığını haber vermektedir. Günahlar ne olursa olsun, isterse deniz köpükleri kadar çok olsun. Bu âyet-i kerimenin, tevbe şartı olmaksızın yorumlanması doğru olamaz. Çünkü şirk ondan tevbe etmeyenlere bağışlanmaz.

[5794] Buhârî dedi ki: Said b. Cubeyr'in haber verdiğine göre İbn Abbâs şunu nakletmektedir: Müşriklerden birtakım kimseler çok sayıda kimseyi öldürmüşler, çokça zina etmişlerdi. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek şöyle dediler: Şüphesiz senin söylediğin ve kendisine çağırdığın çok güzel bir şey. Bir de bizim daha önce yaptıklarımıza (neyin) keffaret olacağını haber versen. Bunun üzerine: *"Onlar ki Allah ile birlikte başka bir ilâha ibadet etmezler. Hak ile olması dışında Allah'ın öldürülmesini haram kıldığı nefsi de öldürmezler, zina etmezler."* (Furkân, 68) buyruğu ve ayrıca: *"De ki: Ey nefisleri aleyhine ileri giden kullarım. Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin"* buyruğu nazil oldu.[97] Bunu Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî de bu şekilde İbn Cureyc, Ya'lâ b. Müslim el-Mekki'den, o Said b. Cubeyr'den, o İbn Abbâs'tan böylece naklettiği bir hadis olarak rivayet etmişlerdir.

İlk âyet-i kerimeden maksat ise yüce Allah'ın: *"Ancak tevbe eden, iman eden ve salih amel işleyenler müstesnâ..."* (Furkân, 70) buyruğu (ile birlikte indikleridir).

[5795] İmam Ahmed dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in azatlısı Sevban dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"'Ey nefisleri aleyhine ileri giden kullarım...' âyeti karşılığında dünyanın ve içindekilerin bana ait olmasını arzu etmezdim (onlara değişmem)."* Bir adam: Ey Allah'ın Rasûlü! Ya şirk koşan(ın durumu ne olacak)? deyince, Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) sustu. Sonra: *"Evet, şirk koşan da dâhildir"* buyurdu ve bu sözlerini üç defa tekrar etti.[98] Bunu İmam Ahmed tek başına rivayet etmiştir.

---

97 Buhârî, 4810; Müslim, 122/193; Ebû Dâvûd, 4274; Nesâî, Tefsir, 469

98 Zayıftır. Ahmed, V, 275, h. no: 21857; Taberânî, Evsat, 176, Sevban'ın naklettiği bir hadis olarak ancak "şirk koşan müstesna" şeklinde; Heysemi, Mecma, 11313'de senedinde İbn Lehia vardır, bir parça zayıftır, hadisi hasendir demektedir. Doğrusu ise İbn Lehia'nın hadisinin zayıf olduğudur. Üstelik ondan rivayet nakleden kişi Abadile (adı Abdullah)'den birisi değildir ki hadisinin hasen olduğu söylenebilsin.

Scanned with CamScanner

[5796] Yine İmam Ahmed dedi ki: Amr b. Abse dedi ki: Oldukça yaşlı bir adam bastonuna dayana dayana Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelip: Ey Allah'ın Rasûlü! Şüphesiz benim çok gadrettiklerim vardır. Çok günahlarım vardır. Günahlarım bana bağışlanacak mı, dedi. Allah Rasûlü: *"Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığına şahadet getirmiyor musun"* buyurdu. Adam: Elbette getiriyorum, hem senin Allah'ın Rasûlü olduğuna da şahitlik ediyorum deyince, Allah Rasûlü: *"Allah senin yaptığın gadretmeleri de, günahları da sana bağışladı"* buyurdu.[99] Bunu tek başına Ahmed rivayet etmiştir.

[5797] İmam Ahmed dedi ki: Yezîd kızı Esma dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Çünkü o salih olmayan bir ameldir"* buyruğunu (olmayan anlamındaki lafzın olumsuz manasını veren "gayr" lafzının re harfini ötreli olarak değil de fethalı olarak) okuduğunu ve onu şöyle buyurduğunu dinledim: *"Ey nefisleri aleyhine aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü Allah bütün günahları bağışlar ve aldırmaz. Muhakkak o çok çok mağfiret edendir, rahmet edendir."*[100] Bunu Ebû Dâvûd ve Tirmizî de Sabit'in böylece naklettiği bir hadis olarak rivayet etmişlerdir.

Bütün bu hadisler maksadın Allah'ın tevbe ile birlikte bütün günahları bağışladığının ve günahları büyük ve çok olsa dahi hiçbir kulun Allah'ın rahmetinden asla ümit kesmemesi gerektiğinin delilidir. Çünkü tevbe ve rahmet kapısı geniştir.

Yüce Allah buyuruyor ki: *"Onlar Allah'ın kullarından tevbeyi kabul etmekte olduğunu bilmediler mi?"* (Tevbe, 104)

"Kim bir kötülük yapar yahut nefsine zulmeder de sonra Allah'tan mağfiret dilerse Allah'ın çok mağfiret edici, çok merhametli olduğunu görür." (Nisâ, 110)

---

99 Ahmed, IV, 385 bu senet ile. Senedi bir parça zayıftır. Nûh b. Kays el-Huddani hakkında tenkit mahiyetinde bazı sözler söylenmiştir. Mekhul tedlis yapan bir ravi olup, çokça mürsel rivayet eden birisidir. Ayrıca burada an lafzını kullanmıştır.

100 Zayıftır. Ahmed, VI, 454, 459; Tirmizî, 3237; Hakim, II, 249. Senedi zayıftır. Şehr doğru sözlü olmakla birlikte çokça yanılan ve mürsel rivayetler nakleden birisidir. Burada hadisi sema yoluyla aldığını açıkça ifade etmemiştir. Ayrıca işaret edilen kıraat şekli şazdır, böyle bir kıraatin sabit olduğunu göstermek için böyle bir haber delil olarak gösterilemez.

Scanned with CamScanner

Yüce Rabbimiz münafıklar hakkında da şöyle buyurmaktadır: *"Şüphesiz münafıklar cehennemin en aşağı tabakasındadırlar. Onlara hiçbir yardımcı bulamazsın. Ancak tevbe edenler müstesnâ!"* (Nisâ, 145-146)

"Allah gerçekten üçün üçüncüsüdür diyenler de kâfir oldular. Halbuki bir tek ilâhtan başka hiçbir ilâh yoktur. Eğer söylediklerinden vazgeçmezlerse içlerinden o kâfir olanlara andolsun ki pek acıklı bir azap dokunacaktır." (Mâide, 73) Sonra da yüce Rabbimiz: *"Hala Allah'a tevbe etmeyecek ve ondan mağfiret dilemeyecekler mi? Halbuki Allah günahları bağışlayandır, merhamet edendir."* (Mâide, 74) buyurmaktadır. Yine yüce Allah şöyle buyurmuştur: *"Şüphe yok ki mü'min erkeklerle, mü'min kadınlara işkence edip sonra da tevbe etmeyenler..."* (Burûc, 10) Hasan-ı Basrî dedi ki: Bu lütuf ve cömertliğe bir bakınız. Kendi dostlarını öldürdükleri halde o onları tevbeye ve günahlarının bağışlanmasına çağırmaktadır.

Bu hususta ki âyet-i kerimeler gerçekten pek çoktur.

[5798] Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde Ebû Said'den Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in doksan dokuz kişiyi öldürüp sonra da pişman olan ve İsrâiloğullarından âbid bir kimseye: Tevbe etsem (kabul) olur mu? diye sorup, hayır olmaz, demesi üzerine onu da öldürerek öldürdüklerinin sayısını yüze tamamlayan, sonra aralarındaki alimlerden birisine tevbe etsem olur mu? diye sorması üzerine onun da: Seninle tevben arasına kim engel olabilir ki, dediğini, sonra da ona, Allah'a ibadet olunan bir kasabaya gitmesini emrettiğini, oraya gitmek isterken yolda ecelinin gelip öldüğünü, bu sebeple de rahmet melekleri ile azap meleklerinin onun hakkında anlaşmazlığa düştüklerini, yüce Allah'ın her iki yer arasını ölçmelerini hangisine yakın ise o topraklara ait olacağını emrettiğini, neticede onun hicret etmek üzere gittiği yere bir karış daha yakın olduğunu gördüklerini, bunun neticesinde de rahmet meleklerinin onu alıp götürdüklerini bildirmektedir. Rivayette nakledildiğine göre ölüm halinde göğsünü gittiği yere doğru sürüklemeye çalışmış, Allah da hayırlı insanların yaşadığı beldeye ona yaklaşmasını, öbür beldeye de uzaklaşmasını emrettiği de kaydedilmektedir.[101] Hadisin manası budur. Biz bunu bir başka yerde lafzıyla da yazmış bulunmaktayız.

101 Buhârî, 3470; Müslim, 2766

Scanned with CamScanner

Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'dan yüce Allah'ın: *"Ey nefisleri aleyhine ileri giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin çünkü Allah bütün günahları mağfiret eder"* âyeti hakkında şöyle dediğini nakletmektedir: Yüce Allah Mesih'in Allah'ın kendisi olduğunu iddia edenleri, Mesih'in Allah'ın oğlu olduğunu ileri sürenleri, Uzeyr'in Allah'ın oğlu olduğunu iddia edenleri, Allah'ın fakir olduğunu iddia edenleri, Allah'ın elinin bağlı olduğunu ileri sürenleri, Allah'ın üçün üçüncüsü olduğunu iddia edenleri mağfiretine çağırmaktadır. Yüce Allah bütün bunlara şöyle diyor: *"Hala Allah'a tevbe etmeyecek ve Ondan mağfiret dilemeyecekler mi? Halbuki Allah günahları bağışlayandır, merhamet edendir."* (Mâide, 74)

Sonra Allah söyledikleri sözleri bunlardan daha da ağır ve büyük olanları ve: *"Ben sizin en yüce Rabbinizim"* (Nâziât, 24) ve: *"Ben sizin benden başka bir ilâhınız olduğunu bilmiyorum"* (Kasas, 38) diyen kimseleri dahi tevbe etmeye çağırmıştır. İbn Abbâs dedi ki: Artık bunlardan sonra tevbeden yana Allah'ın kullarının ümitlerini kesen kimse yüce Allah'ın kitabını inkâr etmiş olur. Fakat kul, Allah kulun tevbe etmesini kabul/murad etmedikçe tevbe edemez.

Taberânî, Şa'bî yoluyla Şuteyr b. Şekel'den şöyle dediğini nakletmektedir: İbn Mes'ud'u şöyle derken dinledim: Allah'ın kitabında en büyük âyet: *"Allah (odur ki) Ondan başka ilâh yoktur. Hayydır, Kayyumdur."* (Bakara, 255) âyetidir. Hayrı ve şerri Kur'ân-ı Kerimde en etraflı bir şekilde bir araya getirip toplayan âyet de: *"Şüphesiz Allah adaleti ve ihsanı ... emreder."* (Nahl, 90) âyetidir. Kur'ân-ı Kerim'deki kurtuluşu en ileri derecede dile getiren âyet-i kerimede ğuraf (köşkler) sûresinde yar alan: *"Ey nefisleri aleyhine ileri giden kullarım. Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin"* âyetidir. Allah'ın kitabında sırrının idraki en güç âyet-i kerime de şüphesiz: *"Kim Allah'tan korkarsa ona bir çıkış yolu ihsan eder ve ona ummadığı bir yerden rızık verir."* (Talâk, 2-3) âyetidir. Bunun üzerine Mesruk ona: Doğru söylüyorsun, dedi.

A'meş, Ebû Said'den, o Ebu'l-Kenûd'dan şöyle dediğini nakletmektedir: Abdullah b. Mes'ud insanlara öğüt vermekte olan bir kıssacının yanından geçerken şöyle dedi: Ey öğüt verip, hatırlatan kişi, neden Allah'ın rahmetinden yana insanların ümit kesmelerine sebep olacak şekilde konuşuyorsun? Sonra da: *"De ki: Ey nefisleri aleyhine ileri giden kullarım, Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin"* buyruğunu okudu. Bunu İbn Ebî Hâtim (r.h) rivayet etmiştir.

Scanned with CamScanner

Allah'ın Rahmetinden Ümit Kesmeyi Reddeden Hadisler:

[5799] İmam Ahmed dedi ki: Enes b. Mâlik dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Nefsim elinde olana yemin ederim ki günahlarınız gökle yer arasını dolduracak kadar günah işleseniz sonra da yüce Allah'tan mağfiret dilerseniz şüphesiz günahlarınızı bağışlar. Muhammed'in nefsi elinde olana yemin ederim ki eğer günah işlemeyecek olursanız aziz ve celil olan Allah günah işleyen sonra Allah'tan mağfiret dileyen bir kavim getirecektir. Allah da onlara günahlarını bağışlayacaktır."*[102] Bunu sadece Ahmed rivayet etmiştir.

[5800] İmam Ahmed dedi ki: Ebû Eyyûb el-Ensârî (radıyallâhu anh) vefatı yaklaştığı vakit şöyle dedi: "Ben sizden Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den dinlemiş olduğum bir şey saklamıştım. O şöyle buyurmuştu: *"Şayet siz günah işlemeyecek olsaydınız, Allah günah işleyecek ve kendilerine günahlarını bağışlayacağı bir kavim yaratırdı."*[103] Bunu bu şekilde İmam Ahmed rivayet etmiş olup ayrıca Sahih'inde Müslim ve Tirmizî de rivayet etmişlerdir. Her ikisi de Kuteybe'den, o el-Leys b. Sa'd'dan böylece zikretmişlerdir. Yine bunu Müslim bir başka yoldan böylece Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'den, o Ebû Sırma el-Ensârî'den -sahabidir-, o Ebû Eyyûb'dan böylece rivayet etmiştir.

[5801] İmam Ahmed dedi ki: İbn Abbâs dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Günahın kefareti pişmanlıktır."* Yine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Eğer günah işlemeyecek olursanız Allah günah işleyen ve (tevbe edip, mağfiret dilemeleri üzerine) kendilerine günahlarını mağfiret edeceği bir kavim getirir."*[104] Bunu tek başına Ahmed rivayet etmiştir.

[5802] İmam Ahmed'in oğlu Abdullah dedi ki: Muhammed b. el-Hanefiyye babası Ali b. Ebî Tâlib (radıyallâhu anh)'dan şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz Allah çokça fitneye uğratılan (yani Allah'ın günah işlemekle sonra tevbe etmekle defalarca imtihan ettiği) ve çok tevbe eden kulunu sever."*[105] (Kütüb-i Sitte sahipleri) bu hadisi bu yoldan tahriç etmemişlerdir.

---

102 Sahihtir. Müsned, III, 238. Senedi Ahşen es-Sedusi'nin meçhul oluşu dolayısıyla zayıftır ama metin şahitleri bulunan sahih bir metindir. Bunlardan birisi de bir sonraki hadistir.

103 Müslim, 2748; Tirmizî, 3539; Ahmed, V, 414

104 Sahihtir. Ahmed, I, 289. Senedi leyyindir ama metin şahitleriyle birlikte sahihtir.

105 Senedi oldukça zayıftır. Bunu Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, I, 80, 103'de, Ebû Ya'la,

Scanned with CamScanner

İbn Ebî Hâtim dedi ki: Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr dedi ki: İblis -Allah'ın lanetleri üzerine- dedi ki: Rabbim beni Âdem'den dolayı cennetten çıkardı. Benim ona senin bana vereceğin güç olmadan gücüm yetmez. Bunun üzerine yüce Allah: "Haydi sen ona karşı güçlendirilmiş oldun" buyurdu. İblis: Rabbim bana daha fazlasını ver dedi. Allah: Onun soyundan ne kadar çocuk gelirse senin de onun gibi çocukların olacak buyurdu. İblis: Rabbim bana fazlasını ver dedi. Allah: Onların kalplerini size meskenler yapacağım ve onların içinden kanın aktığı gibi akacaksınız, buyurdu. İblis: Rabbim bana daha fazlasını ver dedi. Yüce Allah: *"Onlardan gücünün yettiği kimseleri sesinle yerinden oynat, onlara karşı atlılarınla, piyadelerinle gürültü çıkararak baskın düzenle, mallarına, evlatlarına ortak ol, onlara vaatlerde bulun, fakat şeytan onlara bir aldatıştan başka ne vaat eder?"* (İsrâ, 64) buyurdu.

Bu sefer Âdem şöyle dedi: Rabbim, sen onu bana karşı güçlendirdin, ben ise ancak seninle ondan korunabilirim, dedi. Şanı yüce ve mübarek Allah: Senin doğan her bir çocuğun için mutlaka onu kötü arkadaşlardan (şeytanlardan) koruyacak birisini görevlendireceğim buyurdu. Âdem: Rabbim bana fazlasını ver dedi. Allah: Bir iyilik on yahut daha fazla katıyla, bir kötülük ise bir olarak ceza görecek yahut onu sileceğim, buyurdu. Âdem: Rabbim bana fazlasını ver dedi. Allah: Ruh bedende kaldığı sürece tevbe kapısı açık kalacaktır buyurdu. Âdem: Rabbim bana daha fazlasını ver dedi. Allah: *"Ey nefisleri aleyhine ileri giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin çünkü Allah bütün günahları mağfiret eder. Muhakkak ki o çok çok mağfiret edendir, rahmet edendir"* buyurdu.

Muhammed b. İshâk dedi ki: Nafi, Abdullah b. Ömer'den, o Ömer (radıyallâhu anh)'dan zikrettiği hadisinde şöyle dediğini nakletti: Biz dininde fitneye düşen sonra da başlarına isabet eden bir bela dolayısıyla küfre dönen kimselerden bir harcama, bir fidye, bir tevbe kabul etmeyeceğini söylüyorduk. (Ömer) dedi ki: Onlar aynı şeyi kendileri için de söylüyorlardı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine'ye geldikten sonra yüce Allah hem onlar hakkında, hem bizim söylediklerimiz, hem de onların kendileri hakkında söyledikleri ile ilgili olarak şu buyruklarını indirdi: *"Ey nefisleri aleyhine*

483'te rivayet etmiştir. Senedinde Ubeyde b. Abdurrahman Ebû Amr el-Beceli vardır ki İbn Hibbân onu hadis uydurmakla itham etmiştir. Bk. el-Mecruhin, II, 199. Yine senedinde Abdulmelik'le Mesleme er-Râzî vardır ki her ikisi de meçhuldür.

Scanned with CamScanner

ileri giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin çünkü Allah bütün günahları mağfiret eder. Muhakkak o çok çok mağfiret edendir, merhamet edendir. Size azap gelmezden önce Rabbinize dönün ve Ona teslim olun sonra size yardım olunmaz. Farkında olmadan ansızın azap size gelmezden önce Rabbinizden size indirilenin en güzeline uyun."

Ömer (radıyallâhu anh) dedi ki: Ben bunu kendi elimle bir sahifeye yazdım ve Hişam b. el-Âs'a gönderdim. Hişam dedi ki: Bu sahife bana gelince Zu Tuva'da bunu okumaya başladım. Onu okurken sesimi yükseltiyor, yüksek sesle bağıra bağıra okuyor fakat bir türlü anlayamıyordum. Sonunda: Allah'ım! Onu anlamamı sağla, dedim. (Hişam) dedi ki: Allah benim kalbime bu âyetin bizim hakkımızda, bizim kendimiz için söylediklerimiz ile ve bizim için söylenenler hakkında indiği kanaatini yerleştirdi. (Hişam devamla) dedi ki: Bu sefer devemin yanına geri döndüm, deveme bindim ve Medine'de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına gittim.

Sonra şanı yüce Allah kullarını tevbe etmek için ellerini çabuk tutmaya teşvik ederek: *"Rabbinize dönün ve Ona teslim olun"* yani Allah'a dönerek ona teslim olduğunuzu ortaya koyun. *"Size azap gelmezden önce Rabbinize dönün ve O'na teslim olun, sonra size yardım olunmaz."* Yani intikam gelip sizi bulmadan önce tevbe etmek ve salih amel işlemek için elinizi çabuk tutun. *"Farkında olmadan"* bilemeyeceğiniz ve fark edemeyeceğiniz yerden *"ansızın azap size gelmezden önce Rabbinizden size indirilenin en güzeline"* ki bu da Kur'ân-ı Azim'dir *"uyun."*

Sonra yüce Allah şöyle buyurdu: *"Ta ki kimse: Allah'a karşı işlediğim kusurlardan dolayı vay benim halime!"* Yani kıyâmet gününde günah işleyip tevbe ve Allah'a dönmekte kusur işlemiş bulunan hasret çekecek ve keşke Allah'a itaatkâr, ihsan edici ve ihlâslı kimselerden olsaydı diye temenni edecektir.

Şanı yüce Allah'ın: *"Ve gerçekten ben alay edenlerdendim"* buyruğuna gelince: Yani benim dünyada iken amelim samimi olarak ve kesinlikle inanan bir kişinin değil, alay eden, dalga geçen bir kimsenin ameli gibi idi. *"Yahut eğer Allah bana hidayet etse idi elbette takvalılardan olurdum demesin ya da azabı gördüğünde: Eğer benim için dönüş imkânı olsaydı, ihsan edicilerden olurdum demesin."* Yani kişi o vakit keşke dünya hayatına geri döndürülse de güzel amelde bulunsa diye arzu edecektir.

Scanned with CamScanner

Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs'tan naklen dedi ki: Şanı yüce Allah kullara daha kendileri söylemeden önce neler söyleyeceklerini, daha amel etmeden önce neler yapacaklarını haber verdi. Zaten yüce Allah: *"Her şeyden haberdar olan gibi kimse sana haber veremez."* (Fâtır, 14) buyurmuştur.

"Ta ki kimse: Allah'a karşı işlediğim kusurlardan dolayı vay benim halime ve gerçekten ben alay edenlerdendim demesin yahut eğer Allah bana hidayet etse idi elbette takvalılardan olurdum demesin ya da azabı gördüğünde: Eğer benim için bir dönüş imkânı olsaydı, ihsan edicilerden olurdum demesin." Yüce Allah da eğer geri döndürülecek olsalar dahi yine hidayete ulaşma gücüne sahip olamayacaklarını haber vermektedir. Zaten yüce Allah: *"Eğer geri döndürülürlerse yine kendilerine yasaklanan şeylere geri dönerler çünkü onlar şüphesiz yalancıdırlar."* (En'âm, 28) buyurmaktadır.

[5803] İmam Ahmed dedi ki: Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Her cehennemlik kişi cennette kendisi için hazırlanmış yeri görecek ve bunun üzerine: Keşke Allah bana hidayet etseydi, diyecek. İşte bu onun aleyhine bir hasret olacak."* (Devamla) buyurdu ki: *"Cennet ehli herkese de cehennemde kendisi için hazırlanmış olan yeri görecek, bunun üzerine Allah bana hidayet vermemiş olsaydı (orada olacaktım) diyecek."* (Allah Rasûlü): *"İşte bu sebeple o da şükredecektir."* buyurdu.[106] Bunu Nesâî de Ebû Bekr b. Ayyaş'ın böylece naklettiği bir hadis olarak rivayet etmiştir.

Günahkârlar dünyaya dönmeyi temenni edip, Allah'ın âyetlerini doğrulamış, rasûllerine uymuş olmadıklarından hasret çekecekleri için şanı yüce Allah da şöyle buyuracaktır: *"Hayır, sana âyetlerim gerçekten gelmiş idi. Sen ise onları yalanlamış, büyüklenmiş ve kâfirlerden olmuş idin."* Yani: Ey dünyada iken yaptıklarına pişman olan kulum! Sen dünyada iken âyetlerim sana gelmiş, sana karşı delillerim ortaya konulmuştu ama sen bunları yalanladın, onlara uymayıp, büyüklük tasladın ve sen onları inkâr eden, onları kabul etmeyen kâfirlerden oldun.

106 Nesâî, 11454; Ahmed, II, 512 senedi hasendir.

Scanned with CamScanner

Yalan Uyduranlar:

وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ تَرَى الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى اللَّهِ وُجُوهُهُمْ مُسْوَدَّةٌ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِلْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٦٠﴾ وَيُنَجِّي اللَّهُ الَّذِينَ اتَّقَوا بِمَفَازَتِهِمْ لَا يَمَسُّهُمُ السُّوءُ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦١﴾

60. Kıyamet gününde Allah'a yalan söyleyenleri yüzleri kararmış göreceksin. Büyüklük taslayanlara cehennemde yer mi yok?

61. Allah takva sahiplerini umduklarına erdirmek sûreti ile kurtarır. Onlara hiçbir fenalık dokunmaz ve onlar üzülmezler de.

Tefsiri:

Yüce Allah kıyâmet gününde birtakım yüzlerin kararacağını ve o günde birtakım yüzlerin ağaracağını haber vermektedir. Ayrılık ve ihtilaf içine düşenlerin yüzleri kararacak, ehl-i sünnet ve'l-cemaatin yüzleri ağaracaktır. Yüce Allah burada şöyle buyurmaktadır: *"Kıyamet gününde Allah'a yalan söyleyenleri"* yani onun bir ortağının ve evladının bulunduğu iddiasında bulunanları yalanları ve iftiraları sebebiyle *"yüzleri kararmış göreceksin."*

Yüce Allah'ın: *"Büyüklük taslayanlara cehennemde yer mi yok"* buyruğu da şu demektir: Bir zindan ve varılacak barınak olarak cehennem yeterli değil midir? Onlar için orada horlanmak ve rezil olmak vardır. Buna sebep ise onların büyüklük taslamaları, zorbalıkları ve hakka boyun eğmekten yüz çevirmeleridir.

[5804] İbn Ebî Hâtim dedi ki: Amr b. Şuayb babasından, o dedesinden rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz büyüklük taslayanlar kıyâmet gününde insan sûretinde ama çok küçük karıncalar gibi haşredileceklerdir. O kadar küçük düşürülecekler ki her şey onlardan yukarıda olacaktır. Nihayet ateşin ateşinden kendisine Bûles denilen ateşten bir vadide bir zindana girecekler, onlara cehennemliklerin irinlerinden yani el-habâl çamurundan içirilecektir."*[107]

107 Senedi oldukça zayıftır. İbn Vehb'in kardeşinin oğlu zayıf bir ravidir. İsa el-Hannad zayıf ve metruk birisidir. Hadisi Tirmizî, 2492'de bir başka yoldan Muhammed b. Aclan'dan, o Amr'dan böylece rivayet etmiştir. Senedi hasendir ama metin onda "Bules" lafzı bulunduğu için gariptir. Muhtemelen mevkuf olması daha doğrudur. Bununla birlikte Elbani, Sahihu't-Tirmizî, 2025'te hasen olduğunu belirtmiştir. Allah en iyi bilendir.

Scanned with CamScanner

Yüce Allah'ın: *"Allah takva sahiplerini umduklarına erdirmek sûreti ile kurtarır."* Yani daha önceden onlar için takdir edilmiş olan saadet ve Allah nezdinde umduklarına nail olacakları hükmü gereğince onları kurtarır. Kıyamet gününde *"onlara hiçbir fenalık dokunmaz ve onlar üzülmezler"* yani en büyük korku onları üzmeyecektir. Aksine onlar her türlü korkudan güven altında bulunacaklar, her türlü kötülükten uzaklaştırılmış ve her bir hayra nail olmuş bulunacaklardır.

اَللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴿٦٢﴾ لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ أُولٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٦٣﴾ قُلْ أَفَغَيْرَ اللّٰهِ تَأْمُرُونِّي أَعْبُدُ أَيُّهَا الْجَاهِلُونَ ﴿٦٤﴾ وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٦٥﴾ بَلِ اللّٰهَ فَاعْبُدْ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿٦٦﴾

62. Allah her şeyin yaratıcısıdır. O her şeye vekildir.

63. Göklerle yerin anahtarları yalnız Onundur. Allah'ın âyetlerini inkâr edenler ise onlar zarara uğrayanların ta kendileridir.

64. De ki: "Artık ey cahiller, bana Allah'tan başkasına ibadet etmemi mi emredeceksiniz?"

65. Andolsun sana ve senden öncekilere vahyolundu ki: Eğer şirk koşarsan andolsun ki amelin boşa çıkar ve muhakkak zarar edenlerden olursun.

66. Hayır -işte bundan ötürü- yalnız Allah'a ibadet et ve şükredenlerden ol.

Tefsiri:

Yüce Allah her şeyin yaratıcısının, her şeyin Rabbinin ve mutlak sahibinin, onlarda tasarrufta bulunanın kendisi olduğunu ve her şeyin onun tedbiri, emri ve koruması altında olduğunu haber vermektedir. Yüce Allah'ın: *"Göklerle yerin anahtarları yalnız O'nundur"* buyruğu hakkında Mücâhid dedi ki: "Mekalid" Farsça'da anahtarlar demektir. Katâde, İbn Zeyd ve Süfyân b. Uyeyne de böyle demiştir. Süddî dedi ki: *"Göklerle yerin anahtarları"* yani göklerin ve yerin hazineleri *"yalnız O'nundur."*

Scanned with CamScanner

Her iki açıklamaya göre işlerin dizginleri yalnızca yüce Allah'ın elinde olduğu, mülkün de, hamdin de yalnız Ona ait olduğu, Onun gücünün her şeye yettiği şeklindedir. Bundan ötürü aziz ve celil olan Allah: *"Allah'ın âyetlerini"* delillerini, belgelerini *"inkâr edenler ise onlar zarara uğrayanların ta kendileridir."*

[5805] İbn Ebî Hâtim burada sıhhati tartışılır, oldukça garip bir hadis rivayet etmektedir ama biz de onun bunu zikrettiği gibi zikredeceğiz. O dedi ki: Abdullah b. Ömer, Osman b. Affan (radıyallâhu anh)'dan rivayet ettiğine göre o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e yüce Allah'ın: *"Göklerle yerin anahtarları yalnız Onundur"* buyruğunun tefsirine dair soru sorunca şöyle buyurdu: *"Senden önce bu âyete dair bana kimse soru sormamıştı ey Osman!"* Devamla buyurdu ki: *"Tefsiri şudur: La ilâhe illallah vallahu ekber ve subhanallahi ve bi hamdih estağfirullah ve la kuvvete illa billâh el-evvel el-ahir ez-zahir el-batın bi yedihil hayr yuhyi ve yumiyt ve huve ala külli şey'in kadir: Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. Allah en büyüktür. Allah'ı hamdiyle her türlü eksiklikten tenzih ederim. Allah'tan mağfiret dilerim. Allah'ın gücü olmadan hiçbir itaatte bulunmaya imkân yoktur. İlktir, Ahirdir, Zahirdir, Batındır, hayır yalnız onun elindedir, diriltir, öldürür, O her şeye gücü yetendir. Ey Osman! Her kim sabah olunca bunu on defa söyleyecek olursa ona şu altı haslet verilir: Bunların ilki İblisten ve askerlerinden korunmasıdır. İkincisi ona bir kıntar ecir verilir, üçüncüsü de cennette onun için bir derece yükseltilir. Dördüncüsü hur-u ıyn ile evlendirilir. Beşincisi on iki melek onun yanında hazır bulunur. Altıncısı ona Kur'ân'ı, Tevrat'ı, İncil'i ve Zebur'u okumuş kimseye verilen ecir gibi ecir verilir. Bununla birlikte ey Osman ona haccedip haccı kabul edilmiş, umre yapıp umresi kabul edilmiş kimseye ecir verildiği gibi ecir verilir. Şayet o gün ölürse şehitlerin mührüyle mühürlenir."*[108]

108 Batıldır. Bunu Ebû Ya'la, el-Müsnedu'l-Kebîr'de rivayet etmiştir. Mecma, X, 115, h. no: 17000; Ukayli, IV, 231; İbnu'l-Cevzî, Mevzuat, I, 144, 145'te zikretmişlerdir. Heysemi: Senedinde Ağleb b. Temim vardır. O zayıf bir ravidir demektedir. Ukayli, Mahled b. Ebi'l-Huzeyl'den dolayı illetli olduğunu söylemiş, senedi tartışılır bir senettir. Ona ancak sıhhat itibariyle buna yakın bir yoldan mutabaatta bulunulmuştur demektedir. İbnu'l-Cevzî sahih değildir demektedir. el-Ağleb hakkında Yahyâ hiçbir şey değildir. Mahled hakkında İbn Hibbân hadisi oldukça münkerdir demiştir. Abdurrahman el-Medeni zayıftır. Bu hadis ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in mevkiine yakışmayan az rastlanılır uydurmalardan birisidir çünkü o anlatımı dil kuralları açısından pek sağlam gözükmeyen bir şekilde konuşmaktan münezzehtir, mananın doğru olma ihtimali de uzaktır. (İbnu'l-Cevzî'nin değerlendirmeleri burada sona ermektedir.)

Scanned with CamScanner

Bunu Ebû Ya'lâ el-Mavsilî de Yahyâ b. Hammad'ın böylece ve bunun gibi naklettiği bir hadis olarak rivayet etmiştir. Hadis gariptir ve ileri derecede münkerliği vardır. Allah en iyi bilendir.

Şanı yüce Allah'ın: *"De ki: Artık ey cahiller, bana Allah'tan başkasına ibadet etmemi mi emredeceksiniz?"* âyetinin nüzul sebebi ile ilgili olarak İbn Ebî Hâtim ve başkalarının İbn Abbâs'tan diye naklettikleri şu rivayeti zikretmişlerdir: Müşrikler bilgisizliklerinden ötürü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i kendi ilâhlarına ibadet etmeye, buna karşılık kendilerinin de onunla birlikte ilâhına ibadet etmeye çağırdılar. Bu sebeple: *"De ki: Artık ey cahiller bana Allah'tan başkasına ibadet etmemi mi emredeceksiniz? Andolsun sana ve senden öncekilere vahyolundu ki eğer şirk koşarsan andolsun ki amelin boşa çıkar ve muhakkak zarar edenlerden olursun"* buyrukları nazil oldu.

Bu da yüce Allah'ın: *"Eğer onlar dahi şirk koşsalardı yaptıkları her şey boşa giderdi."* (En'âm, 88) buyruğu gibidir.

"Hayır, işte bundan ötürü yalnız Allah'a ibadet et ve şükredenlerden ol" yani sen ve seninle beraber olanlar, sen ve sana uyup, seni tasdik edenler bir ve tek olarak ve Ona ortak koşmaksızın yalnız yüce Allah'a ihlâsla ibadet et.

Allah'ı Yeterince Tanımayanlar:

وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِۦ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُۥ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَاوَاتُ مَطْوِيَّاتٌۢ بِيَمِينِهِۦ ۚ سُبْحَانَهُۥ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٧﴾

67. Onlar Allah'ı gereği gibi takdir edemediler. Halbuki kıyâmet gününde arz bütünü ile onun kabzasındadır. Gökler ise onun sağ eli ile dürülmüş olacaktır. O şirk koştuklarından münezzehtir ve çok yücedir.

Tefsiri:

"Onlar Allah'ı gereği gibi takdir edemediler." Yani müşrikler Allah'la birlikte başkalarına da ibadet etmek sûretiyle Allah'ın hakkını, değerini gereği gibi bilemediler, veremediler. O kendisinden daha azametli olmayan azimdir, her şeye gücü yeten kadirdir, her şeyin mutlak malikidir, her şey Onun emri, kudreti ve hükmü altındadır.

Scanned with CamScanner

Mücâhid: Kureyş hakkında inmiştir derken, Süddî: Onu azametinin hak ettiği şekilde tazim edemediler, diye açıklamıştır. Muhammed b. Ka'b dedi ki: Eğer onun değerini hakkıyla bilmiş olsalardı onu yalanlamazlardı. Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs'tan: *"Onlar Allah'ı gereği gibi takdir edemediler"* buyruğu hakkında şöyle dediğini nakletmektedir: Bunlar Allah'ın kendileri üzerine muktedir olduğuna iman etmeyen kâfirlerdir. Yüce Allah'ın her şeye kadir olduğuna iman eden bir kimse Allah'ı gereği gibi takdir edebilmiş demektir. Buna iman etmeyen bir kimse ise Allah'ı gereği gibi takdir edememiş olur. Bu âyet-i kerime ile ilgili çok sayıda hadis-i şerif varid olmuştur. Bu ve benzeri âyetler hakkında izlenmesi gereken yol ise selefin gittiği yoldur. O da herhangi bir keyfiyetlendirme ve tahrif söz konusu olmaksızın âyeti olduğu gibi kabul etmektir.

[5806] Buhârî dedi ki: Yüce Allah'ın: *"Onlar Allah'ı gereği gibi takdir edemediler"* buyruğu ile ilgili olarak bize Âdem tahdis etti. Abdullah b. Mes'ud dedi ki: Yahudi hahamlarından bir adam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek şöyle dedi: Ey Muhammed! Biz aziz ve celil olan Allah'ın gökleri bir parmak, yerleri bir parmak, ağaçları bir parmak, suyu ve toprağı bir parmak, diğer yaratılmışları da bir parmak üzerine koyup: Ben el-Melik olanım! diyeceği bilgisini buluyoruz. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hahamın söylediklerini tasdik etmek üzere azı dişleri görününceye kadar güldü sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Onlar Allah'ı gereği gibi takdir edemediler. Halbuki kıyâmet gününde arz bütünü ile onun kabzasındadır..."* âyetini okudu.[109] Bunu yine Buhârî Sahih'inin başka bir yerinde rivayet ettiği gibi İmam Ahmed, Müslim, tefsir bölümlerinde Tirmizî ve Nesâî hepsi de Süleyman b. Mihran el-A'meş, İbrâhim'den, o Abide'den, o İbn Mes'ud'dan buna yakın bir rivayet olmak üzere zikretmişlerdir.

[5807] İmam Ahmed dedi ki: Abdullah (radıyallâhu anh) dedi ki: Kitap ehlinden bir adam Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek: Ey Ebu'l-Kâsım! Sana yüce Allah'ın bütün yaratılmışları bir parmak, gökleri bir parmak, yerleri bir parmak, ağaçları bir parmak, suyu ve toprağı bir parmak üzerinde taşıyacağı bilgisi ulaştı mı? (Abdullah b. Mes'ud) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) azı dişleri görününceye kadar güldü. Aziz ve celil olan Allah da onun üzerine: *"Onlar Allah'ı gereği gibi takdir edemediler"* âyetini sonuna kadar

109 Buhârî, 4811; Müslim, 2786/19-20; Nesâî, Tefsir, 470; Tirmizî, 3238, 3239

Scanned with CamScanner

inzâl buyurdu.[110] Bunu böylece Buhârî, Müslim ve Nesâî çeşitli yollardan A'meş'ten bu şekilde rivayet etmişlerdir.

[5808] İmam Ahmed dedi ki: İbn Abbâs dedi ki: Bir Yahudi oturmakta bulunan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanından geçti ve: Ey Ebu'l-Kâsım! Allah'ın göğü -şahadet parmağını göstererek- bunun üzerine, yeri bunun üzerine, dağları bunun üzerine, sair yaratılmışları da bunun üzerine -her birisi için parmağını gösteriyordu- koyması hakkında ne dersin? dedi. İbn Abbâs dedi ki: Bunun üzerine yüce Allah: *"Onlar Allah'ı gereği gibi takdir edemediler..."* âyetini indirdi.[111] Bu hadisi bu şekilde Tirmizî de tefsir bölümünde Abdullah b. Abdurrahman ed-Darimi'den, o Muhammed b. Ebi's-Salt Ebû Câfer'den, o Ebû Kudeyne Yahyâ b. el-Muhelleb'den, o Atâ b. es-Saib'den, o Ebu'd-Duhâ, Müslim b. Subeyh'den böylece rivayet etmiş ve hasen, sahih, gariptir. Biz onu ancak bu yoldan biliyoruz, diyerek rivayet etmiştir.

[5809] Sonra Buhârî dedi ki: Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Allah arzı avucu içine alacak, semayı da sağında katlamış olacak sonra da: Ben Melikim nerde yeryüzünün melikleri? buyuracak?"*[112] Buhârî bunu bu yoldan tek başına rivayet etmiş, Müslim de bunu başka bir yoldan rivayet etmiştir.

[5810] Yine Buhârî başka bir yerde şöyle demektedir: İbn Ömer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu nakletmektedir: *"Şüphesiz Allah kıyâmet gününde yerleri avuçlayacak, gökler de sağında olacak sonra da ben Melikim diyecek."*[113] Yine bu hadisi Buhârî tek başına bu yoldan rivayet etmiştir. Müslim ise bunu başka bir yoldan rivayet etmiştir.

[5711] Bunu İmam Ahmed ise bir başka yoldan burada anlatılanlardan daha geniş ve uzun lafızlarla rivayet ederek şöyle demektedir: İbn Ömer'den rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir gün bu âyeti kerimeyi minber üzerinde iken okudu: *"Onlar Allah'ı gereği gibi takdir edemediler. Halbuki kıyâmet gününde arz bütünü ile onun kabzasındadır. Gökler ise onun sağ eli ile dürülmüş olacaktır. O şirk koştuklarından münezzehtir ve çok*

110 Buhârî, 7415; Müslim, 2786/21, 22; Nesâî, Tefsir, 472

111 Ahmed, I, 251; Tirmizî, 3240 senedi zayıftır. Atâ b. es-Saib'in hafızası karışmıştır.

112 Sahihtir. Buhârî, 4812; Müslim, 2787

113 Buhârî, 7412; Müslim, 2787

Scanned with CamScanner

yücedir." Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) elini öne ve arkaya doğru hareket ettirerek böyle yapıyor ve buyuruyordu ki: *"Yüce Rabb, zatını yücelterek şöyle buyuracak: Ben Cebbar olanım, ben Mütekebbir olanım, ben Melikim, ben Azizim, ben Kerimim."* Minber Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in altında öyle sarsıldı ki onunla birlikte yıkılacak zannettik.[114]

[5812] Bunu Müslim, Nesâî ve İbn Mâce de Abdulaziz b. Ebî Hazim'in naklettiği bir hadis olarak rivayet etmiş, Müslim ayrıca şunu eklemeketedir: Yakûb b. Abdurrahman da onunla birlikte Ebû Hazim'den, o Ubeydullah b. Miksem'den, o İbn Ömer'den böylece buna yakın olarak diye rivayet etmişlerdir. Müslim'in lafzı ise -bu hadiste Ubeydullah b. Miksem'den olmak üzere- şöyledir: O, Abdullah b. Ömer'in Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i anlatırken nasıl davrandığına bakıyormuş. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuş: *"Allah göklerini ve arzını eline alacak ve ben Melik olanım diyecek. Parmağını açıp kapatacak. Ben Melik olanım diyecek."* Öyle ki ben minberin adeta altındaki bir şeyden dolayı hareket ettiğini gördüm ve hatta ben, acaba minber Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte düşecek mi diyecek oldum.[115]

[5813] Bezzâr dedi ki: Bize Süleyman b. Seyf tahdis etti. Abdullah b. Ömer'in tahdis ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Onlar Allah'ı gereği gibi takdir edemediler"* âyetini minber üzerinde: *"O şirk koştuklarından münezzehtir ve O çok yücedir"*e varıncaya kadar okudu. Minber şöyle kayarak üç defa gidip geldi.[116] Bunu İmam Hâfız Ebu'l-Kâsım et-Taberânî, Ubeyd b. Umeyr'in Abdullah b. Amr'dan naklettiği bir hadis olarak rivayet etmiş ve sahihtir demiştir.

[5814] Taberânî de el-Mucemu'l-Kebîr'de dedi ki: Bize Abdurrahman b. Muâviye el-Utbi tahdis etti. Cerîr dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ashabından birkaç kişiye şöyle dedi: *"Ben size Zümer sûresinin sonlarından birkaç âyet okuyacağım. Aranızdan kim ağlarsa ona cennet vacip olur."* Allah Rasûlü sûreye *"onlar Allah'ı gereği gibi takdir edemediler"* buyruğundan itibaren sûrenin sonuna kadar okudu. Aramızdan kimi ağladı, kimi ağlaya-

114 Ahmed, II, 88; İbn Hibbân, 7327. Değişik rivayet yolları vardır.

115 Müslim, 2788/26; İbn Mâce, 198, 4275; İbn Hibbân, 7324

116 Taberânî, 13321; İbn Adiyy, IV, 1647. Senedi Abbad b. Meysere'den ötürü kavi değildir.

Scanned with CamScanner

madı. Ağlayamayanlar: Ey Allah'ın Rasûlü! Ağlamak için çok uğraştık ama ağlayamadık, dedi. Bu sefer Allah Rasûlü: *"Ben size onu bir daha okuyacağım. Ağlayamayan olursa ağlar gibi yapsın"* buyurdu.[117] Bu hadis oldukça gariptir.

[5815] Bundan daha garip bir rivayet ise Taberânî'nin yine el-Mucemu'l-Kebîr'inde naklettiği şu rivayettir: Bize Haşim b. Mersed tahdis etti, Ebû Mâlik el-Eş'ari dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Yüce Allah buyuruyor ki: Ben üç hasleti kullarımdan gizledim. Eğer bunları bir kimse görecek olsaydı asla bir kötülük işlemezdi: Üzerimdeki hicabı açıp da benim kendilerine (azabımla) geldiğim vakit yarattıklarıma neler yapacağıma kesin olarak inanıp, bilinceye kadar beni görüp gökleri elimle avuçladıktan sonra yerleri avuçlayıp sonra da: Ben Melik olanım benim dışında mülkün kendisine ait olduğu kimdir, dediğimi görseler. Sonra kendilerine cenneti, cennette onlar için hazırlamış bulunduğum her türlü hayrı gösterip, buna da kesin inansalar, cehennemi ve cehennemde onlar için her türlü şerri hazırlamış olduğumu gösterip, buna da kesin inansalar (asla hiçbir kötülük işlemezlerdi). Ama ben bunları kasten onlardan sakladım ki, kendilerine nasıl amel etmeleri gerektiğini açıklamışken onların ne şekilde amel edeceklerini görmek (ortaya çıkarmak) için yaptım."*[118] Bu mütekarib[119] bir isnattır ve o

117 Oldukça zayıftır. Taberânî, 2459'da hadisi tahriç etmiş, Heysemi, Mecma, 11317'de senedinde Bekir b. Huneys vardır. O metruk bir ravidir demiştir. İbn Hibbân da hadis uydurmakla onu itham etmiştir. Ayrıca hadisin senedinde Abdulmelik b. Umeyr vardır ki uzun bir ömür yaşamış, yaşlandığı sırada da hafızası bozulmuştu. Bu sebeple Ahmed onun zayıf olduğunu belirtmiş, Ebû Hâtim hafız değildir. Yahyâ karıştıran birisidir demiştir.

118 Senedi zayıftır. Senedinde Haşim b. Mersed et-Taberânî vardır. Zehebî, Mizan, 9192'de onu söz konusu ederek İbn Hibbân'ın bir şey değildir dediğini nakletmektedir. Bunun ikinci bir illeti vardır ki o da Muhammed b. İsmail b. Ayyaş'tır. Zehebî bunu da Mizan, 7225'te zikretmiş ve Ebû Dâvûd'un pek muteber birisi değildir. Ebû Hâtim er-Râzî'nin babasından hiçbir şey dinlememiştir dediklerini söylemiştir. Bunu Hâfız İbn Hacer'de Tehzib'de zikrettikten sonra ayrıca Ebû Dâvûd'un: Birkaç defa Hıms'a girdim kendisi hayattaydı, ona Amr b. Osman hakkında sordum onu yerdi dediğini nakletmektedir. İbn Hacer dedi ki: Ebû Dâvûd, Muhammed b. Avf yoluyla ondan, o babasından diye birkaç hadis rivayet etmiştir ama onlar bu hadisleri Muhammed b. Avf'ın İsmail'in asıl nüshasında görmüş oldu diye rivayet etmektedirler demiştir.

İşte böylelikle haberin vahi olduğu, Muhammed b. Avf'ın bir rivayeti olmadığı açıkça ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan ondan rivayeti nakleden kişi de zayıftır. İbn Kesir hadisin garip olduğunu belirtmiş fakat tekrar sonunda: Bu mütekarib bir isnattır ve bu

Scanned with CamScanner

(bu hadisin de yer aldığı) nüsha çokça hadisin rivayet edildiği bir nüshadır. Allah en iyi bilendir.

Sûr'a Üfürüldüğü Gün:

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَآءَ اللَّهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَىٰ فَإِذَا هُم قِيَامٌ يَنْظُرُونَ ﴿٦٨﴾ وَأَشْرَقَتِ الْأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا وَوُضِعَ الْكِتَابُ وَجِيءَ بِالنَّبِيِّينَ وَالشُّهَدَاءِ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٦٩﴾ وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٧٠﴾

68. Sura üfürülmüş -Allah'ın diledikleri müstesnâ- göklerde ve yerde olanların hepsi ölmüş olacaktır. Sonra ona ikinci bir defa üfürülür, o anda onlar ayağa kalkar bakınırlar.

69. Yer Rabbinin nuruyla aydınlanacak, kitap konulacak, nebîlerle şahitler getirilecek. Aralarında hak ile hükmedilecek. Onlara asla zulmedilmez.

70. Ve her nefse işlediğinin karşılığı eksiksiz ödenecek. O yapmakta olduklarını en iyi bilendir.

Tefsiri:

Şanı yüce ve mübarek Rabbimiz kıyâmet gününün dehşeti, o günde meydana gelecek pek muazzam alametler, dehşet verici zelzeleler hakkında haber vermektedir. Yüce Allah'ın: *"Sura üfürülmüş, Allah'ın diledikleri müstesnâ göklerde ve yerde olanların hepsi ölmüş olacaktır"* buyruğunda sözü edilen üfürme, ikinci nefhadır. Bu baygın düşme nefhası ile aynıdır. Bu nefha ile göklerde ve yerde bulunan bütün canlılar Allah'ın diledikleri dışında

---

içinde çok miktarda hadisin rivayet edildiği bir nüshadır demektedir. Buna cevap ise şudur: Oradaki hadisler İbn Avf'ın az önce geçtiği gibi kendisinden naklettiği hadislerdir. Allah en iyi bilendir.

119 Mütekarib hadis: Rivayet ettiği hadisi başka bir senedinin olup olmadığını araştırmak ve ona göre değerlendirmek üzere yani hadisi itibar için alınan kimsenin rivayet ettiği hadis demektir. Bk. Abdullah Aydınlı, Hadis Istılahları Sözlüğü, İstanbul, 2006 (Çeviren)

Scanned with CamScanner

ölecektir. Nitekim bu husus meşhur Sur hadisinde açıklanmış ve tefsir edilmiş olarak zikredilmiş bulunmaktadır.[120] Sonra da kalanların ruhunu kabzedecektir. Öyle ki son ölen kişi ölüm meleği olacaktır. Mahlûkattan önce de var olan Hayy ve Kayyum yalnız başına kalacaktır. Ebedi olarak da baki kalacak olan odur.

Yüce Allah: *"Bugün mülk kimindir"* diye üç defa buyuracak sonra da kendi zatına bizzat kendisi cevap vererek: *"Bir ve tek ve kahhar olan Allah'ındır"* (Mü'min, 16) buyuracaktır. Yani her bir şeyi emri altına kahredip, almış ve her şeyin sonunun gelmesine dair hüküm vermiş bir ve tek olanındır. Sonra yüce Allah ilk olarak İsrâfil'e hayat verip, onu canlandıracak ve ona bir defa daha sura üflemesini emredecektir. İşte bu da üçüncü nefha olan ölümden sonra diriliş ba's nefhasıdır. Yüce Allah da: *"Sonra ona ikinci bir defa üfürülecek, o anda onlar ayağa kalkıp bakınacaklar"* buyurmaktadır. Yani daha önce kemik, çürüyüp ufalanmış bir varlık iken kıyâmet gününün dehşetlerine bakacak canlılar olacaklardır. Nitekim yüce Allah başka yerlerde şöyle buyurmaktadır: *"Halbuki o ancak bir tek haykırıştır. Ansızın hepsi toprağın üzerinde dipdiri çıkıverirler."* (Nâziât, 13-14); *"Sizi çağıracağı gün ona hamd ederek çağrısına uyup geleceksiniz ve ancak pek az bir süre kaldığınızı zannedeceksiniz."* (İsrâ, 52); *"Göklerin ve yerin onun emri ile durması da onun âyetlerindendir. Bundan sonra sizi bir tek çağırışla çağırınca hemen yerden çıkıvereceksiniz."* (Rûm, 25)

[5816] İmam Ahmed dedi ki: Bize Muhammed b. Câfer tahdis etti, bize Şu'be, en-Numan b. Sâlim'den şöyle dediğini tahdis etti: Ben Yakûb b. Asım b. Urve b. Mes'ud'u şöyle derken dinledim: Senin kıyâmetin şu şu vakte kadar kopacağını söylediğini işittim dedi. Şu cevabı verdi: Size hiçbir şey anlatmamak üzere karar alacak oldum. Benim söylediklerim şunlardan ibarettir. Sizler kısa bir süre sonra pek büyük bir iş göreceksiniz. Sonra Abdullah b. Amr şöyle dedi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Deccal ümmetim arasında çıkacak. Onlar arasında kırk -kırk gün mü yoksa kırk yıl mı kırk ay mı kırk gece mi dediğini bilemiyorum- kalacak. Sonra Allah Meryem oğlu İsa'yı Urve b. Mes'ud es-Sakafi imiş gibi gönderecek. Meryem oğlu İsa ortaya çıkacak ve yüce Allah onun canını alacaktır sonra insanlar yedi yıl kalacak ve bu zaman zarfında iki kişi arasında dahi en ufak bir düşman-*

120 Hadisin kaynakları daha önce yeteri kadar gösterilmiş bulunmaktadır.

Scanned with CamScanner

lık görülmeyecek sonra Allah Şam tarafından soğuk bir rüzgâr gönderecek. Kalbinde iman namına zerre ağırlığı bulunup da ruhunu kabzetmedik hiçbir kimse kalmayacak. Öyle ki sizden herhangi biriniz bir dağın (mağarasının) ta içinde bulunsa dahi o rüzgâr onun bulunduğu yere girecek."

(Abdullah b. Amr) dedi ki: Ben bunu bizzat Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den dinledim: *"Sonra kuş hafifliği içerisinde yırtıcı hayvanların aklı kadar akla sahip, iyilik nedir bilmeyen, münker ve kötülük nedir tanımayan insanların en şerlileri geriye kalacak."* (Allah Rasûlü devamla) buyurdu ki: *"Şeytan onlara görünecek ve çağrıya cevap vermeyecek misiniz, diyecek. Kendilerine putlara ibadet etmelerini emredecek. Onlar bu halde iken kendilerine rızıkları bol bol gelecek, geçimleri de güzel olacaktır. Sonra Sur'a üflenecek. Onu işitip de şu şekilde kulak kabartmayacak ve şu şekilde başını uzatmayacak hiç kimse olmayacak. Bunu ilk işitecek olan kişi havuzunu sıvayan bir adam olacak, derhal baygın düşüverecek. Sonra da bayılmadık hiçbir kimse kalmayacak sonra Allah et-tall (çisinti)* -yahut ez-zıll (gölge, bulut) gibi şüphe eden Numan'dır- *bir yağmur yağdıracak. Ondan insanların cesetleri bitiverecek sonra ona bir defa daha üfürülecek ve onlar derhal ayağa kalkıp bakınacaklar. Ey insanlar Rabbinizin huzuruna geliniz denilecek "ve durdurun onları. Onlar sorgulanacaklardır"* (Sâffât, 21) *(buyurulacak)."* (Devamla) buyurdu ki: *"Sonra cehenneme gidecek kafileyi çıkartınız denilecek. Bunlar kaç kişidir denilecek, her bin kişiden 999 kişi denilecek. İşte o vakit küçük çocuklar dahi saçları ağarmış olarak gönderilecek ve işte o gün bir bacağın üstü açılacak."*[121] Bunu sadece Müslim Sahih'inde tahriç etmiş bulunmaktadır.

[5817] Buhârî dedi ki: Ebû Hureyre'yi Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu diye naklederken dinledim: *"İki nefha (Sura üfürüş) arasında kırk süre vardır."* Ey Ebû Hureyre, kırk gün mü? dediler. O: Diyemem, dedi. Kırk yıl mı? dediler. Diyemem, dedi. Kırk ay mı? dediler. Diyemem, dedi. İnsanın ise acbu'z-zeneb'i dışında her şeyi çürüyecektir. Hilkat onun içerisinde terkip edilir.[122]

[5818] Ebû Ya'lâ dedi ki: Ebû Hureyre, Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu nakletti: *"Ben Cebrâil (a.s)'a: "Sura üfürülmüş Allah'ın dilediklerî müstesnâ göklerde ve yerde olanların hepsi ölmüş olacaktır"*

121 Müslim, 2940/116; Ahmed, II, 166; İbn Hibbân, 7353
122 Buhârî, 4935; Müslim, 2955/141

Scanned with CamScanner

âyeti hakkında yüce Allah'ın ölü olarak yıkılmalarını istemeyeceği kimseler kimlerdir, dedim. Şöyle dedi: Onlar şehitlerdir. Kılıçlarını kuşanmış olarak Arşının etrafında bulunacaklar. Kıyamet gününde melekler onları mahşere kadar karşılayacaklar. Üzerlerindeki örtüleri ipekten daha yumuşak, adımını adamların gözlerinin uzandığı yere kadar uzatabilen yakuttan asil atlar (yahut develer) üzerinde götürülecekler. Onlar cennette yol alıp gidecekler ve o gezintileri boyunca: Haydi bizi aziz ve celil olan Rabbimizin huzuruna götürün de yarattıkları arasında nasıl hüküm verdiğini bir görelim diyecekler. Benim ilâhım onların bu demeleri dolayısıyla gülecek ve o bir yerde bir kuluna güldü mü onun için hesap yoktur."[123] İsmail b. Ayyaş'ın hocası dışında bütün ravileri sikadırlar. O bilinmeyen birisidir. Şanı yüce Allah en iyi bilendir.

"Yer Rabbinin nuruyla aydınlanacak." Yani şanı yüce Hak Tebareke ve Teala hüküm vermek üzere mahlûkata tecelli edeceği zaman kıyâmet gününde yer aydınlanacak. *"Kitap konulacak"* Katâde amel defterleri konulacak diye açıklamıştır. *"Nebîlerle"* İbn Abbâs kendi ümmetleri hakkında Allah'ın kendilerine vermiş olduğu risaleti tebliğ ettiklerine dair şahitlik etmek üzere *"şahitler getirilecek"* yani kulların amellerini hayrıyla, şerriyle tespit eden Hafaza meleklerinden şahitlik edecekler *"getirilecek, aralarında hak ile"* adalet ile *"hüküm verilecek. Onlara asla zulmedilmez."*

Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Kıyamet gününe has adalet terazilerini koyarız. Kimseye en ufak bir zulüm yapılmaz. (İyiliği) bir hardal tanesi ağırlığınca olsa bile biz onu getiririz. Hesaba çekenler olarak biz yeteriz."* (Enbiyâ, 47); *"Allah şüphesiz zerre ağırlığı kadar dahi zulmetmez. (Yapılan) bir iyilik olursa onu kat kat arttırır ve lütfundan büyük bir mükâfat verir."* (Nisâ, 40) İşte bunun için aziz ve celil olan Rabbimiz: *"Ve her nefse"* hayır yahut şer olsun *"işlediğinin karşılığı eksiksiz ödenecek, o yapmakta olduklarını en iyi bilendir"* buyurmaktadır.

123 Senedi Ömer b. Muhammed'in kim olduğu bilinmediğinden ötürü zayıftır. İbn Kesir: O bilinmeyen birisidir demektedir, biyografisini bulamadım. İsmail b. Ayyaş ise kimlikleri bilinmeyen, meçhul bir topluluktan rivayet nakleden birisi idi, biyografisi için Mizan'a bakınız.

Scanned with CamScanner

Cehenneme Sürülenler:

وَسِيقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَى جَهَنَّمَ زُمَرًا ۖ حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوهَا فُتِحَتْ أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِنكُمْ يَتْلُونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِ رَبِّكُمْ وَيُنذِرُونَكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَا ۚ قَالُوا بَلَىٰ وَلَٰكِنْ حَقَّتْ كَلِمَةُ الْعَذَابِ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٧١﴾ قِيلَ ادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا ۖ فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٧٢﴾

71. Kâfirler de cehenneme zümre zümre sürülecek. Nihayet onlar oraya geleceklerinde kapıları açılacak ve bekçileri onlara şöyle diyecek: "Size aranızdan Rabbinizin âyetlerini üzerinize okuyan ve bugününüze kavuşmakla sizi korkutan peygamberler gelmedi mi?" Onlar: "Evet, fakat azap sözü kâfirler üzerine hak olmuştur" diyecekler.

72. Denilecek ki: "Orada ebedi olduğunuz halde cehennemin kapılarından girin. Büyüklük taslayanların yeri ne kötüdür!"

Tefsiri:

Yüce Allah bedbaht kâfirlerin cehenneme nasıl sürüleceklerini haber vermektedir. Onlar tehdit ve korkutma ile birlikte oldukça haşin ve sert bir şekilde sürülüp, götürülecekler. Nitekim yüce Allah: *"Cehennem ateşine doğru şiddetle sürülecekleri gün"* (Tûr, 13) buyurmaktadır ki oraya itile kakıla götürülecekler demektir. Üstelik onlar susamış, susuzluktan boğazları kurumuş halde olacaklardır. Tıpkı yüce Allah'ın bir başka yerde dile getirdiği gibi: *"O günde biz takva sahiplerini Rahmân'ın huzuruna binekli olarak toplayacağız, suçluları ise susamışlar olarak cehenneme süreceğiz."* (Meryem, 85-86) Onlar bu halde ayrıca sağır, dilsiz ve kör olarak haşredileceklerdir. Kimisi yüzüstü sürünecektir. *"Biz onları kıyâmet günü körler, dilsizler ve sağırlar olarak yüzükoyun haşredeceğiz. Varacakları yer cehennemdir. Alevi yavaşladıkça biz onlara alevini arttırırız."* (İsrâ, 97)

"Nihayet onlar oraya geleceklerinde kapıları açılacak." Yani onlar yalnızca oraya varmakla hızlıca onlar için kapıları açılmış olacaktır. Bundan maksat ise cezalarının çabuklaştırılmasıdır. Sonra sert tabiatlı, oldukça güçlü olan

Scanned with CamScanner

cehennemin zebani bekçileri onları azarlamak, başlarına kakmak ve ceza olmak üzere *"size aranızdan"* yani kendi türünüzden kendileri ile konuşmak ve onlardan öğrenmek imkânını bulacağınız *"Rabbinizin âyetlerini üzerinize okuyan"* yani sizi kendisine çağırdıkları yolun doğruluğuna dair size karşı delil ve belgeleri ortaya koyan *"ve bu gününüze kavuşmakla sizi korkutan"* bugünün şerrinden sizleri sakındıran *"rasuller gelmedi mi"* diyeceklerdir.

Kâfirler onlara cevap olarak *"evet"* diyecekler. Onlar bize geldi, bizi uyardı, bize karşı delil ve belgeleri ortaya koydular *"fakat azap sözü kâfirler aleyhine hak olmuştur"* ama bizler onları yalanladık, onlara muhalefet ettik çünkü bizler hak ettiğimiz üzere bedbahtlar olarak yazılmıştık. Çünkü biz hakkı bırakıp, batıla yöneldik.

Nitekim yüce Allah bir başka âyet-i kerimede onların durumlarını şöylece haber vermektedir: "İçine her bir grup atıldığında bekçileri onlara: Size uyarıcı bir peygamber gelmedi mi diye sorarlar. Onlar: Evet, gerçekten bize bir uyarıp korkutucu geldi fakat biz yalanladık ve Allah hiçbir şey indirmemiştir. Siz ancak büyük bir sapıklık içindesiniz dedik diye cevap verirler. Yine derler ki: Eğer biz dinleseydik ve aklımızı kullanmış olsaydık, cehennemlikler arasında olmazdık." Yani böylelikle kendilerini kınayacak ve pişman olacaklar. *"Böylece günahlarını itiraf edecekler. Allah'ın rahmeti cehennemliklerden uzak olsun."* (Mülk, 8-11) Yani onlar uzak dursunlar, hüsrana uğrasınlar.

Yüce Allah'ın buradaki: *"Denilecek ki: Orada ebedi olduğunuz halde cehennemin kapılarından girin."* Yani onları gören, onların durumlarını bilen herkesin onların azabı hak ettiklerini bilecektir. Bundan dolayı bu sözün belli bir kimse tarafından söyleneceği ayrıca belirtilmemiştir. Aksine onların her halini bilen ve onlardan haberdar olan mutlak adalet sahibinin haklarında verdiği hükmü hak ettiklerine dair bütün kâinatın aleyhlerine şahitlik edeceğine delalet etmek üzere bu sözü kimin söyleyeceği belirtilmeyip, mutlak olarak zikredilmiştir. Bunun için yüce Rabbimiz: *"Denilecek ki: Orada ebedi olduğunuz halde cehennemin kapılarından girin"* buyurmaktadır. Yani siz oradan çıkmamak üzere ve oradan başka bir yere gitmemek üzere içinde ebedi kalmak üzere girin. *"Büyüklük taslayanların yeri ne kötüdür."* Dünya hayatında büyüklük tasladığınız, haktan yüz çevirdiğiniz için sizin vardığınız bu yer güya karar kılıp duracağınız yer ne kötüdür. İşte içinde bulunduğunuz hale sizi getiren odur. Bu ne kötü hal ve ne kötü bir dönüştür.

Scanned with CamScanner

Zümre Zümre Cennete Götürülenler:

وَسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ إِلَى الْجَنَّةِ زُمَرًا ۖ حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوهَا وَفُتِحَتْ أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ ﴿٧٣﴾ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي صَدَقَنَا وَعْدَهُ وَأَوْرَثَنَا الْأَرْضَ نَتَبَوَّأُ مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَاءُ ۚ فَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿٧٤﴾

73. Rabblerinden korkanlar da cennete zümre zümre götürülecek. Nihayet oraya gelip, kapıları açılacağında cennetin bekçileri onlara: "Selam olsun size! Tertemiz geldiniz. Hemen oraya ebediler olarak girin" diyecek.

74. Onlar da diyecekler ki: "Bize olan vaadini yerine getiren, cennetten dilediğiniz yere konmak üzere arzı bize miras veren Allah'a hamdolsun. (Güzel iş) işleyenlerin mükâfatı ne güzeldir!"

Tefsiri:

Bu, mutlu mü'minlerin asil develer üzerinde heyet halinde cennete götürülecekleri durumunu haber vermektedir. *"Zümreler halinde"* götürülecekler. Yani biri diğerinin arkasından topluluklar halinde götürülecekler. Önce *mukarrebler* sonra *ebrar* sonra onlardan sonra gelenler sonra onlardan sonra gelenler. Her bir zümre kendilerine uyanlarla birlikte gidecek: Nebîler nebîlerle, sıddıklar kendileri gibi olanlarla, şehitler kendilerine benzeyenlerle, ilim adamları akranlarıyla. Her bir sınıf kendisi gibi olanlarla, her bir zümredekiler kendilerine uygun olanlarla gideceklerdir.

"Nihayet oraya gelip kapıları açılacağında" yani Sırat'ı geçtikten sonra cennet ile cehennem arasındaki bir köprü üzerinde durdurulup, dünya hayatında iken aralarındaki birtakım haksızlıklar alınıp, hak sahiplerine verilerek tertemiz edilip, tamamen arındırıldıktan sonra cennetin kapılarına varacakları vakit cennete girmelerine izin verilecektir. Sur hadisinde[124] kaydedildiği üzere mü'minler cennetin kapılarına varacakları vakit içeri girmek için kendileri adına kimin izin alacağı hususunda birbirleriyle danışacaklar. Bu maksatla Âdem'in yanına sonra Nûh'a sonra İbrâhim'e sonra Mûsâ'ya sonra İsa'ya

124 Daha önce yeteri kadar kaynakları gösterilmiş bulunmaktadır.

Scanned with CamScanner

sonra da Muhammed'e gidecekler. Tıpkı aziz ve celil olan Allah huzurunda aralarında gelip ayırt edici hükmü vermek üzere Allah'ın huzurunda şefaat etmesini, Arasat'ta isteyecekleri zaman yaptıkları gibi yapacaklardır. Böylelikle Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in her bir konumda diğer insanlara olan üstün şerefi açıkça ortaya çıkarılmış olacaktır.

[5819] Müslim'in Sahih'inde sabit olduğuna göre Enes (radıyallâhu anh) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ben cennette ilk şefaat edecek olanım"* buyurdu. Müslim'in bir lafzında da: *"Ben cennetin kapısını ilk çalacak olanım"* şeklindedir.[125]

[5820] İmam Ahmed dedi ki: Bize Süleyman, Sabit'ten tahdis etti. O Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'dan şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kıyamet gününde cennetin kapısına gelip, kapının açılmasını isteyeceğim. Cennet bekçisi, sen kimsin diyecek, ben Muhammed'im diyeceğim. O da: Senden önce hiç kimseye kapıyı açmamakla emrolunduğum kişi sensin, diyecektir."*[126]

[5821] İmam Ahmed dedi ki: Ebû Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Cennete ilk girecek zümrenin sûretleri ondördündeki ayın sûretinde olacaktır. Onlar orada tükürmeyecekler, orada sümkürmeyecekler, orada ihtiyaçlarını gidermek gereğini duymayacaklar. Kapları, tarakları altın ve gümüş, tütsüleri öd ağacı, terleri misk kokusunda olacaktır. Onların her birisinin iki zevcesi bulunacaktır. Bacaklarının kemik iliği etin üzerinden görülecektir. Bu onların güzelliklerinden dolayı böyledir. Aralarında herhangi bir anlaşmazlık, kin duymak söz konusu değildir. Hepsinin kalbi tek kişinin kalbi gibidir. Sabah akşam Allah'ı tesbih eder dururlar."[127] Bu hadisi Buhârî, Muhammed b. Mukâtil'den, o İbnu'l-Mubarek'ten diye rivayet etmiştir. Müslim de ayrıca Muhammed b. Rafi'den, o Abdurrezzak'tan diye rivayet etmiş, her ikisi de (yani İbnu'l-Mubarek ve Abdurrezak) Ma'mer'den buna yakın bir isnatla rivayet etmişlerdir. Böylece Ebu'z-Zinad'da el-Arec'den, o Ebû Hureyre'den, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye de rivayet etmiştir.

---

125 Müslim, 331, 332/196

126 Müslim, 333/197; Ahmed, III, 136. Bunu Müslim'de Amr b. Muhammed en-Nakib ve Zuheyr b. Harb'dan, ikisi Ebu'n-Nadr Haşim b. el-Kâsım'dan, o Süleyman b. el-Muğire el-Kaysi'den, o Sabit'ten, o Enes'ten böylece rivayet etmiştir.

127 Buhârî, 3245; Müslim, 2834/17; Tirmizî, 2537; Ahmed, II, 316; İbn Hibbân, 7436

Scanned with CamScanner

[5822] Hâfız Ebû Ya'lâ dedi ki: Ebû Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Cennete ilk girecek zümre ondördündeki ay sûretinde olacaklardır. Onlardan sonra girecekler ise semada en çok aydınlatan ve en parlak olan bir yıldızın en fazla ışığı aydınlığında olacaklar. Orada küçük büyük abdest bozmazlar, tükürmezler, sümkürmezler, tarakları altındandır, terleri misktir, tütsüleri ise öd ağacıdır, zevceleri hur-u ıyn'dir. Huyları tek bir adamın huyu gibi, hepsi ataları Âdem'in sûretinde ve göğe doğru altmış zira' boyunda olacaklardır."*[128] Yine Buhârî ve Müslim bu hadisi Cerîr'in naklettiği bir hadis olarak da tahriç etmişlerdir.

[5822 -mükerrer-] Zührî, Said'den, o Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'dan naklettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Cennete ümmetimden yetmiş bin kişilik bir zümre girecektir ki onların yüzleri ondördündeki ayın etrafı aydınlattığı gibi aydınlatacaktır."* Bunun üzerine Ukkaşe b. Mihsan ayağa kalkarak: Ey Allah'ın Rasûlü! Allah'ın beni onlardan kılması için dua et, dedi. Allah Rasûlü: *"Allah'ım! Sen onu onlardan kıl"* buyurdu. Sonra ensardan bir adam kalktı, o da: Ey Allah'ın Rasûlü! Beni onlardan kılması için Allah'a dua et dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bu istekte Ukkaşe senden öne geçti"* buyurdu.[129] Buhârî ve Müslim bu hadisi tahriç etmişlerdir.

Ayrıca bu hesapsız cennete girecek yetmiş bin kişi hakkındaki hadisi Buhârî ve Müslim, İbn Abbâs'tan, Câbir b. Abdullah, İmran b. Huseyn, İbn Mes'ud, Rifaa b. Arabe el-Cuheni ve Mihsan kızı Ümmü Kays'dan da rivayet etmişlerdir.

[5823] Yine Buhârî ve Müslim, Ebû Hazim'den, o Sehl b. Sa'd'dan diye naklettikleri rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Cennete ümmetimden yetmiş bin -yahut yedi yüz bin- biri diğerinin yanıbaşında cennete gireceklerdir. Öyle ki onların ilki de sonuncuları da cennete girecek ve yüzleri ondördündeki ayın sûreti gibi (parlak) olacaktır."*[130]

[5824] Ebû Bekr b. Ebî Şeybe dedi ki: Ebû Ümâme el-Bâhilî dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Aziz ve celil*

128 Buhârî, 3327; Müslim, 2834/15; İbn Mâce, 4333; İbn Hibbân, 7437
129 Buhârî, 5811; Müslim, 216, 369
130 Buhârî, 6543; Müslim, 373/219

Scanned with CamScanner

olan Rabbim ümmetimden yetmiş bin kişiyi cennete koymayı vaat etti. Bunların her bin kişisi ile birlikte bir yetmiş bin kişi daha koyacak ve bunlar için hesap ve azap söz konusu olmayacaktır. Bunlar da aziz ve celil olan Rabbimin üç tane avucu ile avuçlamasıdır."[131] Bunu el-Velid b. Müslim de Safvân b. Ammar'dan, o Süleym b. Âmir'den, o Ebu'l-Yeman Âmir b. Abdullah b. Luhayy'den, o Ebû Ümâme'den diye böylece rivayet etmiş bulunmaktadır.

[5825] Yine bunu Taberânî, Utbe b. Abd es-Sülemî'den: "Her bin kişi yetmiş bin kişi hakkında şefaatçi olacaktır" diye rivayet etmiştir.[132] Bunun aynısını da Sevban, Ebû Said el-Enmari'den de rivayet etmiştir. Ayrıca bunun çok vecihten şahitleri bulunmaktadır.

"Nihayet oraya gelip kapıları açıldığında cehennemlerin bekçileri onlara: Selam olsun size tertemiz geldiniz, hemen oraya ebediler olarak girin diyecek." Yüce Allah burada (iza şart edatının) cevabını zikretmemektedir. Takdiri şudur: Nihayet oraya gelip onlara ikram ve tazim olmak üzere kapıların açılması, cennet bekçileri olan meleklerin onları müjde ile selam ve övgü ile karşılaması -zebanilerin kâfirleri azarlamak, sitem ve başlarına kakmak sûreti ile karşıladıkları gibi karşılamadıkları- şeklindeki bu hususlar gerçekleşeceği vakit... demek olup, takdiri de şöyledir: İşte bütün bunlar olunca artık kendileri orada sahip oldukları nimetler kadarıyla mutlu olacaklar, gönülleri hoş olacak, sevinecek, mutlu ve bahtiyar olacaklardır. İşte burada cevabın zikredilmemiş olmasından ötürü zihin umut ve beklentiler ile ilgili olarak her bir yöne gider.

Yüce Allah'ın: *"Kapıları açılacağında"* anlamındaki buyruğun başında yer alan "vav" harfinin vavu's-semaniyye (sekizin vavı) olduğunu söyleyip, bunu cennetin kapılarının sekiz kapı olduğuna delil gösterenler ise alabildiğine uzak ihtimallerin peşine düşmüş ve su alayım derken boğulmuş olur. Çünkü cennetin kapılarının sekiz olduğu sahih hadislerden öğrenilmektedir.

131 Sahihtir. İbn Ebî Şeybe, VI, 31705; Senedi sahihtir, ravileri sika ve meşhur kimselerdir.

132 Ceyyiddir. Ahmed, IV, 183; Taberânî, XVII, 126. Senedi Amir b. Zeyd'in meçhul oluşu dolayısıyla zayıftır. Ayrıca bunun Ebû Said el-Enmari'den gelen bir şahidi vardır ki bunu da Taberânî, XXII, 304'te rivayet etmiş olup, ravileri sikadırlar. Bunu Heysemi, Mecma, X, 408-409'da ifade etmiştir. Hadisin başka şahitleri de vardır. Bu hadisler her ne kadar zayıf ise de toplamları ile güçlenmekte, destek kazanmaktadır. Bk. Mecma, X, 406-410

Scanned with CamScanner

[5826] İmam Ahmed dedi ki: Ebû Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kim kendi malından Allah yolunda iki avuç infak edecek olursa cennet kapılarından çağrılacaktır. Cennetin birçok kapısı vardır. Namaz ehlinden olan kimse namaz kapısından davet olunacak, sadaka ehlinden olan kimse sadaka kapısından çağrılacak, cihad ehli olan kimse cihad kapısından çağrılacak, oruç ehlinden olanlar Reyyan kapısından davet olunacak."* Ebû Bekr (radıyallâhu anh): Ey Allah'ın Rasûlü! Bu kapılardan birisinden çağrılan herhangi bir kimse için hangi kapıdan çağrılırsa çağrılsın herhangi bir sıkıntı olmaz. Ey Allah'ın Rasûlü! Peki bu kapıların hepsinden çağrılacak birisi olacak mı? diye sordu. Allah Rasûlü: *"Evet. Senin onlardan olacağını ümit ederim"* buyurdu.[133] Bunu Buhârî ve Müslim, Zührî'nin buna yakın olarak naklettiği bir hadis olarak rivayet etmişlerdir.

[5827] Yine Buhârî ve Müslim'de, Ebû Hazim Seleme b. Dinar'ın, Sehl b. Sa'd'dan naklettiği hadise göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz cennette sekiz kapı vardır. Bu kapılardan birisinin adı er-Reyyan'dır. O kapıdan ancak oruçlular girecektir."*[134]

[5828] Müslim'in Sahih'inde de Ömer b. el-Hattab (radıyallâhu anh)'dan şöyle dediği nakledilmektedir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Sizden herhangi biriniz iyice abdest alıp da sonra eşhedu en la ilâhe illallah ve enne Muhammeden abduhu ve rasûlüh: Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in onun kulu ve rasûlü olduğuna şahadet ederim, diyecek olursa mutlaka ona cennetin sekiz kapısı açılır ve onlardan dilediğinden girer."*[135]

[5829] el-Hasen b. Arafe dedi ki: Muaz (radıyallâhu anh) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Cennetin anahtarı lâ ilâhe illallah'tır"* buyurdu.[136]

---

133 Buhârî, 1897; Nesâî, IV, 168, 169; Tirmizî, 3274; İbn Hibbân, 308

134 Buhârî, 1896; Müslim, 1152; Nesâî, IV, 168; İbn Mâce, 1640; Tirmizî, 765; İbn Hibbân, 3420

135 Müslim, 234/17; Ebû Dâvûd, 170; Tirmizî, 55; Nesâî, I, 92; İbn Mâce, 470; Ahmed, IV, 153; İbn Hibbân, 1050

136 Senedi zayıftır. Ahmed, V, 242; Bezzâr, Sünen, I, 9. Her ikisi de Muaz'ın naklettiği bir hadis olarak. Heysemi, Mecma, X'da senedinde Şehr b. Havşeb ile Muaz arasında kopukluk vardır. İsmail b. Ayyaş'ın Hicazlılardan rivayeti zayıftır. Bu da onlardan birisidir demektedir.

Scanned with CamScanner

Cennet Kapılarının Genişliği:

(Allah'tan lütfuyla bizleri cennetliklerden kılmasını niyaz ederiz)

[5830] Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde Ebû Zur'a yoluyla Ebû Hureyre'den gelen uzunca şefaat hadisinde şöyle buyurulmuştur: *"Yüce Allah: Ey Muhammed! Ümmetinden hesaba çekilmek sorumluluğu olmayan kimseleri sağ taraftaki kapıdan girdir. Bununla birlikte onlar diğer kapılarda sair insanlarla da ortak olacaklardır. Muhammed'in canı elinde olana yemin ederim ki cennet kapılarından her bir kapının iki kanadı arasındaki mesafe Mekke ile Hecer -yahut Hecer ile Mekke- arası kadardır."*[137] Bir başka rivayette de: "Mekke ile Busra arası" denilmektedir.

[5831] Müslim'in Sahih'indeki rivayete göre Utbe b. Gazvan hazır bulunanlara verdiği bir hutbesinde şöyle dedi: Bize zikredildiğine göre cennet kapılarının kanatlarından iki kanat arasındaki mesafe kırk yıllık bir mesafedir. Öyle bir günü gelecektir ki kalabalıktan tıklım tıklım olacaktır.[138]

[5832] Müsned'de Hakim b. Muâviye'den, o babasından, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivayet ettiği kaydedilmektedir.[139]

[5833] Abd b. Humeyd dedi ki: Ebû Said Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu nakletti: *"Cennetteki bir kapının iki kanadı arasındaki mesafe kırk yıllık bir uzaklıktır."*[140]

Yüce Rabbimizin: *"Cennetin bekçileri onlara: Selam olsun size, tertemiz geldiniz... diyecekler."* Yani amelleriniz de, sözleriniz de güzeldi, yapıp ettikleriniz de güzeldi. Bunun için mükâfatınız da güzeldir.

[5834] Nitekim Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) gazalarından birisinde Müslümanlar arasında yüksek sesle şöyle nida edilmesini emir buyurmuştu: *"Muhakkak cennete ancak Müslüman bir can girer."* Bir rivayette ise *"Mümin bir can"*[141] buyurmuştur.

---

137 Buhârî ve Müslim tarafından rivayet edilmiş olup daha önce geçti.

138 Müslim, 2967/14; Tirmizî, 136; İbn Mâce, 4156; Ahmed, IV, 174; İbn Hibbân, 7121

139 Ahmed, V, 3. Senedi hasendir, ravileri sikadır, şahitleri vardır.

140 Senedi İbn Lehia ve Ebu'l-Heysem'den rivayeti ile Derrac'dan ötürü zayıftır ama önceki rivayet ile güçlenir. Ayrıca bk. Mecmau'z-Zevaid, X, 397

141 Sahihtir. İbn Abbâs'ın naklettiği bir hadis olarak zikredilmiştir. Bunu Müslim, 114; Tirmizî, 1574'te rivayet etmiştir. Aynı zamanda Ali (radıyallâhu anh)'ın naklettiği bir hadis olarak da Müslim, 1347'de geçmektedir. Tevbe sûresinin baş taraflarında geçmiştir.

Scanned with CamScanner

"Hemen oraya ebediler olarak girin." Yani orada ebedi kalmak üzere girin. Orada başka yerlere götürülmeyi istemeyeceklerdir.

"Bize olan vaadini yerine getiren Allah'a hamdolsun." Mü'minler cennette o pek büyük sevabı, pek muazzam bağışları, kalıcı nimetleri ve pek büyük mülkü görecekleri zaman: *"Bize olan vaadini yerine getiren... Allah'a hamdolsun diyeceklerdir."* Yani o bize daha önce şerefli rasûlleri vasıtası ile bunları vaat etmişti. Nitekim dünyada iken de şöyle dua etmişlerdi: *"Rabbimiz, bize rasûllerin aracılığıyla vaat ettiğini de ver. Kıyamet gününde bizi rüsvay etme. Şüphe yok ki sen vaadinden dönmezsin."* (Âli İmran, 194); *"Bizi buna ileten Allah'a hamdolsun. Allah bizi bu yola iletmeseydi kendiliğimizden bunu bulmuş olamazdık. Andolsun ki Rabbimizin rasûlleri hakla gelmişlerdi derler."* (A'râf, 43); *"Diyecekler ki: Bizden üzüntüyü gideren Allah'a hamdolsun. Muhakkak Rabbimiz mağfiret edendir, mükâfat vericidir. O ki lütfu ile bizleri ebedi kalıcılık yurduna yerleştirdi. Burada bize hiçbir yorgunluk değmeyecek, burada hiçbir usanç da bize dokunmayacak."* (Fâtır, 34-35)

Onların söyleyecekleri: *"Cennetten dilediğimiz yere konmak üzere bize arzı"* Ebu'l-Âliye, Ebû Salih, Katâde, Süddî ve İbn Zeyd'in açıklamalarına göre cennetin arzını *"bize miras veren Allah'a hamdolsun. işleyenlerin mükâfatı ne güzeldir."* Bu âyet yüce Allah'ın: *"Andolsun biz zikirden sonra Zebur'da: Arza benim salih kullarım mirasçı olur, diye yazdık."* (Enbiyâ, 105) buyruğuna benzemektedir. İşte bunun için onlar da bu dualarında: *"Cennetten dilediğimiz yere konmak üzere"* demişlerdir ki, istediğimiz her yere konabiliriz. Yaptığımız amelden ötürü bize verilen bu ecir ne kadar güzeldir, demektir.

[5835] Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde yer alan Zührî'nin Enes'ten naklettiği miracı anlatan hadiste Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğu bildirilmektedir: *"Cennete konuldum. Orada inciden çadırlarla karşılaştım, toprağının da misk olduğunu gördüm."*[142]

[5836] Abd b. Humeyd dedi ki: Ebû Said'in rivayetine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) İbn Sâid'e cennetin toprağı hakkında soru sordu. O: Halis miskten bembeyaz ince bir topraktır dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Doğru söylüyor"* buyurdu.[143] Bunu aynı şekilde Müslim de Ebû

142 Buhârî, 349; Müslim, 163; İbn Hibbân, 7406

143 Senedi Müslim'in şartına göre sahihtir. Hadis Müslim, 2928'de başka yoldan rivayet edilmiştir.

Scanned with CamScanner

Mesleme'nin, Ebû Nadra'dan, onun Ebû Salih'ten böylece naklettiği bir hadis olarak rivayet etmiştir.

[5837] Yine bunu Müslim, Ebû Bekr b. Ebî Şeybe'den diye rivayet etmiştir. Buna göre Ebû Said şunu nakletmektedir: İbn Sâid Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e cennetin toprağı hakkında soru sorunca, Allah Rasûlü: *"Katıksız miskten beyaz ince bir topraktır"*[144] buyurmuştur.

İbn Ebî Hâtim dedi ki: Bize babam tahdis etti. Ali b. Ebî Tâlib (radıyallâhu anh)'dan yüce Allah'ın: *"Rablerinden korkanlar da cennete zümre zümre götürülecek"* buyruğu hakkında dedi ki: Cennete götürülecekler nihayet cennetin kapılarından birisinin yanına varacakları vakit orada dibinden iki pınar çıkan bir ağaç görecekler. O pınarlardan birisine gidip ondan temizlenecekler ve böylelikle naimin parıltısı üzerlerinden akmış olacak. Artık bundan sonra tenleri asla değişmeyecek. Saçları bundan sonra ebediyen bir daha kirlenmeyecek. En güzel yağlarla saçları yağlanmış gibi olacak sonra diğer pınara gidecekler sanki emredilmişcesine ondan içecekler. Böylelikle içlerinde ne kadar rahatsız edici şey yahut pislik varsa gidecek. Melekler onları cennet kapılarında karşılayarak: *"Selam olsun size! Tertemiz geldiniz, hemen oraya ebediler olarak girin"* diyecekler. Cennetteki gılmanın her biri kendi sahiplerini karşılayacak, onun etrafını saracaklar. Tıpkı çocukların gurbetten gelen çok sevdikleri bir kimseye yaptıkları gibi yapacaklar, müjde olsun Allah senin için şu şu lütufları hazırlamış bulunuyor. Senin için şu şu ihsanları hazırlamış bulunuyor, diyecekler. Sonra onun gılmanından birisi hur-u ıyn'den zevcelerinin yanına gidecek. İşte -dünyadaki ismini söyleyerek- filan kişi geldi, diyecek. Huriler: Sen de onu gördün mü diyecekler, evet diyecek. Sevinçten alel acele kapının eşiğinin yanına kadar çıkacaklar. Cennetlik geleceği vakit dizilmiş yastıklar ile konulmuş testilerle, etrafa saçılmış döşeklerle karşılaşacak, sonra içinde bulunduğu yapının temellerine bakacak, onun inci taşlar üzerinde temelinin yükseldiğini, kimisinin kırmızı, kimisinin yeşil, kimisinin sarı ve beyaz ve her renkten olduğunu görecek. Sonra başını kaldırıp tavanına bakacak. Eğer yüce Allah bunu onun için takdir etmemiş olsaydı kesinlikle gözleri kör olacaktı. Çünkü (parıltısı) hiç şüphesiz bir şimşek gibidir. Sonra huru'l-ıyn'den olan zevcelerine bakacak, sonra koltuklarından birisi üzerine yaslanarak: *"Bizi buna ileten Allah'a hamdolsun, Allah bizi buna iletmeseydi kendiliğimizden bunu bulmuş olamazdık."* (A'râf, 43) diyecek.

144 Müslim, 2928/92

Scanned with CamScanner

[5838] Sonra (İbn Ebî Hâtim) dedi ki: Bize babam tahdis etti. Ebû Muaz el-Basrî dedi ki: Ali (radıyallâhu anh) bir gün Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanında bulunuyordu. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Nefsim elinde olana yemin ederim ki, onlar kabirlerinden çıkacakları vakit kanatlı develerle karşılanacaklar* -ya da kanatlı develer onlara getirilecek.- *Üzerlerindeki eğerleri altın olacak. Ayak bağları parıldayan bir nur olacak. O develerin atacakları her bir adım gözün uzanabildiği kadar uzak olacak. Nihayet dibinden iki pınarın fışkırdığı bir ağacın yanına varacaklar. O ırmaklardan birisinden içecekler, karınlarındaki kirler yıkanmış olacak. Diğer pınardan da yıkanacaklar. Artık bundan sonra ebediyen tenleri de, saçları da kirlenmeyecek. Üzerlerine naimin parıltısı akacak ve nihayet cennet kapısına gelecekler. Altın plakalar üzerinde kırmızı yakuttan bir halka görecekler. Halkayı o altın plaka üzerine vuracaklar. Ey Ali, onun öyle bir sesi duyulacak ki, her bir huriye kocasının gelmekte olduğu bilgisi ulaşacak. O da elinin altındaki görevliyi gönderecek, ona kapıyı açacak. Onu göreceği vakit hemen önüne* -ravilerden Mesleme dedi ki: Zannederim (Ebû Muaz) secdeye kapanacak dedi.- *Bu sefer o kişi: Başını kaldır ben senin görevlinim, senin işlerini görmekle görevlendirildim, diyecek sonra onun arkasından gidecek, izini takip edecek. Huri aceleden çabucak kalkacak, inci ve yakut çadırlardan dışarı çıkıp onun boynuna sarılacak sonra sen benim sevgilim, ben senin sevgilinim. Ben asla ölmeyecek olan ebedi huriyim. Ben asla bozulmayacak olan yumuşak ve tazeyim, asla kızmayacak olan hoşnut olanım. Asla başka bir yere gitmeyecek, yanında kalacak olanım, diyecek. Temelinden tavanına kadar yüz bin zira olan bir evin içine girecek. Yapısı sarı, yeşil, kırmızı yollu inci taşlar üzerinde kurulmuş bir eve girecek. Bu taşlardaki hiçbir yol diğerinin aynısı olmayacak. Evde yetmiş yüksek taht (yatak) olacak. Her bir tahtın üzerinde yetmiş döşek, her bir döşek üzerinde yetmiş zevce, her bir zevce üzerinde yetmiş elbise bulunacak. Bununla birlikte bacak kemiğinin iliği elbiselerin arkasından görünecek. Sizin bu geceleriniz kadar bir süre o zevcesiyle cima edecek. Irmaklar ise kesintisiz altlarından akıp gidecek. Kimi ırmaklar kokmayan sudan* -saf, berrak ve bulanık olmayan dedi-, *kimi ırmaklar tadı değişmeyen sütten olacak. -Dedi ki: Bu süt asla davarların memelerinden çıkan bir süt olmayacak.- Kimi ırmaklar içenlere lezzet veren şaraptan olacak.* -Dedi ki: Erkekler ayaklarıyla üzümünü sıkmış olmayacak.- *Kimi ırmaklar da süzme baldan olacak.* -Dedi ki: Bu bal arıların karnından çıkmış olmaya-

Scanned with CamScanner

cak.- *Mahsulleri, meyveleri isterse ayakta, isterse otururak, isterse yaslanarak toplayabilecek."* Sonra da: *"Gölgeleri üzerlerine yakın olup, meyveleri ise alabildiğine boyun eğdirilmiş halde olacaktır."* (İnsan, 14) âyetini okudu. (Devamla şöyle buyurdu): *"Canı bir yemek çekince beyaz bir kuş gelecek.* -Dedi ki: Bazen rivayetinde yeşil kuş dedi.- *Bu kuş kanatlarını kaldıracak, yanlarından istediği yemek çeşidini yiyecek sonra kuş uçup gidecek. el-Melik (yüce Allah) girecek ve: Selam size. İşte dünyada iken yaptıklarınız sebebiyle size miras olarak verilen cennet budur, buyuracak. Eğer hurilerden birisinin bir saç teli yeryüzündekilerin üzerine düşecek olsa güneş onunla birlikte nur içerisinde olmakla birlikte simsiyah olarak etrafı aydınlatır."*[145] Bu garip bir hadistir. Mürsel gibi görünüyor. Allah en iyi bilendir.

وَتَرَى الْمَلَآئِكَةَ حَآفِّينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ ۚ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَقِيلَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٧٥﴾

75. Melekleri de Arşın etrafını kuşatmış görürsün. Rablerini hamd ile tesbih ederler. Aralarında hak ile hükmolunur ve: "Âlemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun" denilir.

Tefsiri:

Yüce Rabbimiz cennetliklerle cehennemlikler arasında vereceği hükmü belirtip, onların her birisini kendisine yakışan ve uygun yere yerleştirdiğini -ki o bu hususta asla zulmetmeyen mutlak adaletlidir- söz konusu ettikten sonra meleklerinin pek şerefli Arşının etrafını kuşatmış olduklarını, Rablerini hamd ile tesbih ederek şanını yüceltip, onu tazim, takdis ve eksikliklerden, zulümden onu tenzih ettiklerini, artık anlaşmazlık konusu olan meselelerde ayırt edici hükmünü vermiş olup, işi bitirdiğini, adaletle hükmetmiş olacağını haber vermektedir.

Bundan dolayı aziz ve celil olan Allah: *"Aralarında"* yani yaratılmışlar arasında *"hak ile hükmolunur"* buyurduktan sonra: *"Ve âlemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun denilir"* buyurmaktadır. Yani kâinatın tamamı konuşanı, konuşamayan hayvanları hepsi hükmü ve adaleti hakkında âlemlerin Rabbi Allah'ı

145 Oldukça zayıftır. İki illeti vardır. Ebû Muaz künyeli kişi Süleyman b. Erkam'dır. Hadisi metruk birisidir. Ali'ye de yetişmemiştir.

Scanned with CamScanner

övecek, hamd edecektir. Bundan dolayı bu sözü kimin muayyen olarak söylediği söz konusu edilmemiştir. Aksine bunu mutlak olarak zikretmesi bütün mahlûkatın ona hamd ile övgü ile şahitlik edeceklerine delil olmaktadır.

Katâde dedi ki: Şanı yüce ve mübarek Rabbimiz *"gökleri ve yeri yaratan Allah'a hamdolsun."* (En'âm, 1) buyruğu ile mahlûkatın yaratılışından hamd ile söz ettiği gibi *"aralarında hak ile hükmolunur ve: Âlemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun denilir"* buyruğunda da onların sonunda varacakları akıbeti kendisine hamdederek zikretmiş bulunmaktadır.

Zümer sûresinin tefsiri burada sona ermektedir.

Hamd, Allah'a mahsustur.

Scanned with CamScanner

بسم الله الرحمن الرحيم

MÜ'MİN SÛRESİ

[85 âyettir. Mekke'de inmiştir.]

Aralarında Muhammed b. Sirin'in de bulunduğu seleften bazı kimseler (Ha, Mim diye başlayan sûrelere) "Havâmîm" denilmesini hoş görmeyerek "Âlu Ha Mim: Ha, Mimler" denilmesi gerektiğini söylemişlerdir. Abdullah b. Mes'ud dedi ki: Âlu Ha, Mim Kur'ân'ın atlasıdır. İbn Abbâs dedi ki: Her şeyin bir özü vardır. Kur'ân'ın özü de Âlu Ha, Mim'dir -ya da: Havâmîm'dir, demiştir.-

Mis'ar b. Kidam dedi ki: Onlara Arâis (gelinler) deniliyordu. Bütün bunları bayrak âlim Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Sellam -yüce Allah'ın rahmeti üzerine olsun- Fedailu'l-Kur'ân adlı eserinde zikretmiştir.

Muhammed b. Zenceveyh de dedi ki: Abdullah (b. Mes'ud) dedi ki: Kur'ân-ı Kerim'in misali akrabaları ve aile halkı için konaklayacak bir yer aramak üzere yola çıkan bir adama benzer. Bu adam yağmur yağmış bir yerden geçip, yol alırken ve etrafında hoşuna gittiği bir sırada oldukça yumuşak bahçelerin bulunduğu bir yere varır. Kendi kendisine: Ben önceki yağmura hayran kalmışken bu ondan daha çok hem de daha çok hayran kalınacak bir yerdir der. İşte ona şöyle denilir: İlk yağmurun misali Kur'ân'ın azametine benzer. Bu yumuşak hoş bahçelerin misali ise Kur'ân-ı Kerim'deki Âlu Ha, Mim'in misaline benzer. Bunu Beğavî zikretmiştir.

İbn Lehia'nın, Yezîd b. Ebî Habib'den naklen rivayet ettiğine göre el-Cerrah b. Ebi'l-Cerrah kendisine İbn Abbâs'tan şöyle dediğini tahdis etmiştir: Her şeyin bir özü vardır. Kur'ân'ın özü de Ha, Mim'lerdir.

İbn Mes'ud da dedi ki: Ben Âlu Ha, Mim sûrelerine geldim mi artık onlara hayran olur, onları zevkle okur ve güzelliklerini yakalamaya çalışırım.

Scanned with CamScanner

Ebû Ubeyd dedi ki: Bize el-Eşcaî tahdis etti. Bize Mis'ar b. Kidam kendisine tahdis edenlerden naklen dedi ki: Bir adam Ebu'd-Derdâ (radıyallâhu anh)'ı bir mescit bina ederken gördü. Ona bu ne diye sordu. O: Ben bunları Ha, Mim'ler dolayısıyla bina ediyorum dedi. Muhtemelen Ebu'd-Derdâ'nın yaptığı bu mescit Dımaşk kalesi içerisinde ona nispet edilen mescittir. O kalenin korunması ve bakımı hali de belki de o mescidin yapılış sebebinin bereketi iledir. Şüphesiz bu açıklama ayrıca düşmanlara karşı zaferin de delilidir.

[5839] Nitekim Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) gazalardan birisinde ashabına şöyle demişti: *"Bu gece baskın yapacak olursanız, Ha, Mim, onlara yardım olunmaz* -bir rivayette: size yardım olunmaz- *deyiniz."*[146]

[5840] Hâfız Ebû Bekr el-Bezzâr dedi ki: Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Âyete'l-kürsi ile Ha, Mim (el-Mü'min) sûresinin baş taraflarını okuyan bir kimse o gün her türlü kötülükten korunur."*[147] Sonra da: Biz bu hadisin bu senetten başkasıyla rivayet edildiğini bilmiyoruz, demektedir.[148] Sonra şunları söylemektedir: Biz bu senetten başkası ile rivayet edildiğini bilmiyoruz. Bunu ayrıca Tirmizî, el-Muleyki'nin naklettiği bir hadis olarak rivayet etmiş ve şöyle demiştir: "Bazı ilim ehli kimseler hıfzı bakımından ona tenkitlerde bulunmuşlardır" demektedir.

Bu Kitap Allah'tandır:

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللهِ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿٢﴾ غَافِرِ الذَّنْبِ وَقَابِلِ التَّوْبِ شَدِيدِ الْعِقَابِ ذِي الطَّوْلِ لَآ إِلٰهَ إِلَّا هُوَ إِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿٣﴾

Rahmân ve Rahîm Allah'ın adıyla;

1. Hâ, Mîm.

2. Kitabın indirilmesi hükmünde galip, en iyi bilen Allah'tandır.

146 Bir hadis sonra gelecektir.

147 Tirmizî, 2879. Senedinde Abdurrahman el-Muleyki vardır ki kavi birisi değildir. Daha önce kaynakları Bakara sûresi 255. âyetin tefsirinde gösterilmiştir.

148 Bunu ayrıca Tirmizî, el-Muleyki'nin naklettiği bir hadis olarak rivayet etmiş olup kavi bir ravi değildir. Hadisin kaynakları daha önce Bakara sûresi 255. âyetin tefsirinde gösterilmiştir.

Scanned with CamScanner

3. O günahları bağışlayan, nimetleri kabul eden, azabı çetin ve nimeti pek bol olandır. Ondan başka ilâh yoktur, dönüş yalnız Onadır.

Tefsiri:

Mukatta harflere dair açıklamalar burada ayrıca tekrarına gerek bırakmayacak şekilde Bakara sûresinin baş taraflarında geçmiş bulunmaktadır. "*Hâ, Mîm*"in yüce Allah'ın isimlerinden birisi olduğu da söylenmiştir. Böyle diyenler buna dair şu beyiti de delil gösterirler:

يُذَكِّرُني حامِيمَ والرمحُ شَاجر فَهَلا تلا حَاميمَ قَبْلَ التَّقَدُّمِ

Bana Hâ, Mîm'i hatırlatıyor mızraksa saplanmışken

Niçin Hâ, Mîm'i gelmeden önce okumadı?

[5841] Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin rivayet etmiş olduğu Sevrî'nin, Ebû İshâk'tan, onun el-Mühelleb b. Ebî Sufra'dan diye naklettiği hadise göre o şöyle demiştir: Bana Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinlemiş olan birisi tahdis etmişti: *"Bu gece baskın yapacak olursanız, Hâ, Mîm, onlara yardım olunmaz deyiniz."*[149] Bu sahih bir isnattır. Ebû Ubeyd ise bunun: "(فقولوا: حم، لا ينصروا): Hâ, Mîm, deyiniz, onlara yardım olunmaz" diye rivayetini tercih etmiştir. Yani böyle söyleyecek olursanız onlara yardım olunmaz. Böylelikle o bunu "(فقولوا): Söyleyiniz" emrinin cevabı olarak kabul etmiştir.

"Kitabın" yani Kur'ân-ı Kerim olan bu kitabın *"indirilmesi hükmünde galip, en iyi bilen Allah'tandır."* Aziz ve Alim olan Allah tarafından indirilmiştir. Yani onun zatına karşı gelinemez ve bir zerre dahi üzerindeki perdeler ne kadar kalın ve kesif olsa bile ondan gizli saklı kalmaz.

"O günahları bağışlayan, tevbeleri kabul eden" yani geçmiş günahları bağışlar, kendisine tevbe edip, kendisine boyun eğenin tevbesini kabul eder.

149 Ebû Dâvûd, 2597; Tirmizî, 1682; Nesâî, Amelu'l-Yevmi ve'l-Leyle, 622; Hakim, II, 207. Senedi sahihtir. Sahabinin kimliğinin bilinmemesi zarar vermez. Hakim sahih olduğunu belirtmiş, Zehebî ona muvafakat etmiştir. Bununla birlikte bu lafız Müslümanların kendisiyle birbirlerini tanıyacakları bir söz (parola) olarak yorumlanır. Bir başka lafız da: "Şiarınız (parolanız)... olsun" şeklindedir. Bk. Müstedrek ve benim tahricimle Şevkani'nin, bu âyet-i kerimenin tefsiri.

Scanned with CamScanner

"Azabı çetin" yani baş kaldıran, azan, dünya hayatını tercih eden, yüce Allah'ın emirlerine karşı koyan ve azgınlaşan kimseler için azabı çetin olandır. Bu da yüce Allah'ın şu buyruğuna benzer: *"Kullarıma haber ver ki: Ben gerçekten ben Ğafûr ve Rahîmim ve hiç şüphesiz benim azabım da elbette can yakacak bir azaptır."* (Hicr, 49-50)

Yüce Allah bu iki vasfını Kur'ân-ı Kerim'de birçok yerde bir arada zikretmiş bulunmaktadır ki, kul korku ile ümit arasında kalsın.

"Ve nimeti pek bol olandır." İbn Abbâs: Yani pek varlıklı ve pek gani (muhtaç olmayan)dır. Mücâhid de böyle açıklamıştır. Yezîd b. el-Asamm: *"Nimeti pek bol olan"* yani pek çok hayrı olan demektir diye açıklamıştır. İkrime *"nimeti pek bol olan"* çok lütufkâr olandır, diye açıklamıştır. Katâde: Nimetlerin, lütuf ve ihsanların sahibi diye açıklamıştır. Yani O, kullarına çokça lütufta bulunan, içinde bulundukları ve asla bir tanesinin dahi şükrünü yerine getirecek gücünü bulamadıkları pek çok lütuf ve nimetleri onlara ihsan edendir: *"Eğer Allah'ın nimetini topluca saymak isteseniz dahi siz onları sayamazsınız."* (İbrâhim, 34)

Zatı pek azim ve yüce olan Rabbimiz: *"Ondan başka ilâh yoktur"* buyuruyor. Yani bütün vasıflarında O benzersizdir. Ondan başka ilâh, Onun dışında bir Rabb yoktur.

"Dönüş yalnız Onadır." Ona dönülecek, Ona varılacaktır. Herkese amelinin karşılığını verecektir. *"Hesabı pek çabuk görendir."* (İbrâhim, 24)

Ebû Bekr b. Ayyaş dedi ki: Ebû İshâk es-Sebîî'yi şöyle derken dinledim: Bir adam Ömer b. el-Hattab (radıyallâhu anh)'a gelerek dedi ki: Ey mü'minlerin emiri ben katil oldum, tevbem olur mu dedi. Ömer (radıyallâhu anh) ona: *"Ha, Mim, kitabın indirilmesi hükmünde galip, her şeyi bilen Allah'tandır. O günahları bağışlayan, tevbeleri kabul eden, azabı çetin olandır"* buyruğunu okuduktan sonra, amel et ve ümidini kesme, dedi. Bunu -lafız kendisinin olmak üzere- İbn Ebî Hâtim ve İbn Cerîr rivayet etmiştir.

İbn Ebî Hâtim dedi ki: Bana babam tahdis etti. Yezîd b. el-Asam dedi ki: Güçlü, kuvvetli Şam ahalisinden bir adam vardı. Ömer b. el-Hattab'ın yanına gider gelirdi. Ömer bir gün onu göremeyince filan oğlu filan kişi ne yaptı dedi. Ey mü'minlerin emiri o kişi şimdi içki içip duruyor dediler. (Yezîd

Scanned with CamScanner

b. el-Asam) dedi ki: Ömer kâtibini çağırdı ve yaz dedi: Ömer b. el-Hattab'tan filan oğlu filana: Kendisinden başka hiçbir ilâh olmayan *"günahları bağışlayan, tevbeleri kabul eden, azabı çetin ve nimeti pek bol olan, kendisinden başka hiçbir ilâh bulunmayan ve dönüşün yalnız kendisine olacağı"* Allah'a hamdettiğimi sana bildiriyorum. Sonra da arkadaşlarına: Kardeşinize kalbiyle dönüp, Allah'a tevbe etmesi için Allah'a dua ediniz, dedi. Adama Ömer'in mektubu ulaşınca onu defalarca okumaya ve: *"Günahları bağışlayan, tevbeleri kabul eden, azabı çetin olan"* deyip durmaya başladı. (Rabbim) beni cezalandırmasından sakındırdı, günahlarımı da bağışlayacağını bana vaat etti, dedi. Bunu Hâfız Ebû Nuaym, Câfer b. Burkan'ın naklettiği bir hadis olarak rivayet etmiş ve şunları eklemiştir: O bunu kendisine tekrar edip durdu sonra ağladı sonra da bu alışkanlığını terk etti. Hem de güzel bir şekilde terk etti. Durumunun haberi Ömer'e ulaşınca, Ömer: İşte böyle yapınız. Bir kardeşinizin ayağının kaydığını görecek olursanız onu doğrultunuz, onu uygun bir şekilde doğruya yöneltiniz. Tevbesinin kabul edilmesi için de Allah'a dua ediniz. Ona karşı şeytanın yardımcıları olmayınız, dedi.

İbn Ebî Hâtim dedi ki: Bize Ömer b. Şebbe tahdis etti, bize Hammad b. Vakid Ebû Ömer es-Saffar tahdis etti, bize Sabit el-Bunani tahdis edip dedi ki: Biz Kufe sevadında Mus'ab b. ez-Zubeyr ile birlikte idik. Bir bahçeye iki rekât namaz kılmak üzere girdim. Namaza başladım, Ha, Mim, Mü'min sûresinin başından okudum. Nihayet: *"Ondan başka ilâh yoktur. Dönüş yalnız Onadır"* buyruğuna vardığım vakit arkamdan beyaz bir katır üzerinde Yemen işi elbiseler giyinmiş bir adam peydah oldu ve *"günahları bağışlayan"* dediğin vakit ey günahları bağışlayan bana günahımı bağışla de, dedi. *"Tevbeleri kabul eden"* buyruğunu okuyunca da ey tevbeleri kabul eden tevbemi kabul et de, dedi. *"Azabı çetin olan"* diye okuduğun zaman ey azabı çetin olan beni cezalandırma de, dedi. Ben dönüp baktığımda hiç kimseyi göremedim. Kapıya kadar çıktım, yanınızdan üzerinde Yemen işi elbiseler bulunan bir adam geçti mi, dedim. Kimseyi görmedik, dediler. Onların kanaatine göre o kişi İlyas idi. Sonra bunu bir başka yoldan Sabit'ten buna yakın olarak rivayet etti, ancak onun rivayetinde İlyas'tan söz edilmemektedir. Şanı yüce Allah en iyi bilendir.

Scanned with CamScanner

Allah'ın Âyetlerini Tartışanlar:

مَا يُجَادِلُ فِي اٰيَاتِ اللّٰهِ إِلَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَا يَغْرُرْكَ تَقَلُّبُهُمْ فِي الْبِلَادِ ﴿٤﴾ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَالْأَحْزَابُ مِنْ بَعْدِهِمْ وَهَمَّتْ كُلُّ أُمَّةٍ بِرَسُولِهِمْ لِيَأْخُذُوهُ وَجَادَلُوا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ فَأَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ﴿٥﴾ وَكَذٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّهُمْ أَصْحَابُ النَّارِ ﴿٦﴾

4. Allah'ın âyetleri hakkında ancak kâfirler tartışır. O halde onların şehirlerde dönüp dolaşması seni aldatmasın.

5. Onlardan önce Nûh'un kavmi, onlardan sonra da güruhlar yalanladılar. Her ümmet rasûllerini alıp yakalamak istedi ve batılı ileri sürüp, hakkı onunla çürütmek kastıyla mücadele ettiler. Sonunda ben de onları yakaladım, nasılmış benim azabım?

6. Böylece kâfirler hakkında Rabbinin azap sözü "elbette onlar cehennemliklerdir" diye hak olmuştur.

Tefsiri:

Yüce Allah şöyle buyuruyor: Hakkın açıkça bildirilmesinden, delilin ortaya çıkmasından sonra onu reddedip, hakkında tartışanlar *"ancak kafirler"*dir. Yani Allah'ın âyetlerini, onun delil ve belgelerini inkâr eden kimselerdir. *"O halde onların şehirlerde"* şehirlerdeki mal ve mülkler arasında, nimetlerinde ve göz alıcı hayat içerisinde *"dönüp dolaşması seni aldatmasın."*

Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Kâfirlerin şehir şehir dolaşmaları sakın seni aldatmasın. Azıcık bir geçim(den yararlanıyorlar.) Sonra varacakları yer cehennem olacaktır. O ne kötü yataktır."* (Âl-i İmrân, 196-197) Yine yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Biz onları azıcık faydalandırırız. Sonra onları oldukça ağır bir azaba mahkûm ederiz."* (Lokman, 24)

Sonra yüce Allah, Nebîsi Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kavminden kendisini yalanlayanların yalanlamaları dolayısıyla onu teselli etmek amacıyla önceki nebîlerin -salât ve selam onlara- kendisine örnek olduklarını hatırlatmaktadır. Çünkü ümmetleri onları yalanlamış, onlara muhalefet et-

Scanned with CamScanner

mişti. Pek azı dışında onlardan o nebîlere de iman eden olmamıştı. İşte bunun için şöyle buyurmaktadır: *"Onlardan önce Nûh'un kavmi"* yüce Allah'ın putlara tapmayı yasaklamak üzere gönderdiği ilk rasûldür. *"Onlardan sonra da"* her bir ümmetten *"güruhlar yalanladılar. Her ümmet rasûllerini alıp yakalamak istedi."* Mümkün olan her bir yolla onu öldürmeyi şiddetle istedi, arzu etti. Hatta aralarından rasûllerini öldürenler de oldu *"ve batılı hakkı onunla çürütmek kastıyla ileri sürüp, mücadele ettiler."* Yani onlar apaçık, besbelli hakkı reddedip, çürütmek maksadıyla şüphe türü şeyleri gerekçe göstererek tartışmaya koyuldular.

[5842] Ebu'l-Kâsım et-Taberânî dedi ki: İbn Abbâs, Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu nakletti: *"Her kim kendi batılı ile bir hakkı çürütmek maksadıyla bir batıla yardım edecek olursa, Allah'ın himayesi de, Rasûlü'nün himayesi de ondan uzak kalır."*[150]

Yüce Rabbimizin: *"Ben de onları yakaladım"* buyruğu ben de onların işledikleri büyük ve küçük günahlardan ötürü helak ettim demektir. *"Nasılmış benim azabım!"* Benim onlara azabım ve onlara verdiğim ibretli cezanın nasıl olduğu sana ulaştı değil mi? O gerçekten çok şiddetli, can yakıcı ve acıtıcı idi. Katâde: Allah'a yemin olsun ki çok şiddetliydi demiştir.

Yüce Allah'ın: *"Böylece kâfirler hakkında Rabbinin azap sözü elbette onlar cehennemliklerdir diye hak olmuştur"* buyruğu da şu demektir: Ey Muhammed! Geçmiş ümmetlerin kâfirleri aleyhine azap sözü hak olduğu gibi, seni yalanlayıp, sana muhalefet eden bu yalanlayıcılar hakkında bu sözün hak olduğu öncelikle söz konusu olur. Çünkü seni yalanlayan kimsenin artık senden başkasını doğrulamasına asla güven olmaz. Allah en iyi bilendir.

---

150 Hasendir. Taberânî, XI, 172; Hakim, IV, 100'de rivayet etmiş olup senedi vahidir. Heysemi, Mecma, IV, 205'te senedinde Haneş vardır ki metruk birisidir demiştir. Hakim sahih olduğunu belirtmiş, Zehebî: Haneş zayıftır demiştir. Yine Taberânî, XI, 194'te bir başka yoldan rivayet etmiş, onun da senedinde Hamza en-Nasibi vardır ki o da metruk birisidir. Hadis bir başka yoldan da gelmiş bulunmaktadır ki bunu da Taberânî, Müsnedu'ş-Şamiyyîn, 63'te rivayet etmiş, onun da senedinde Said b. Rahme vardır. O da zayıftır. Ayrıca bu hadisin bu manada İbn Ömer'den rivayet edilen bir şahidi daha vardır ki bunu da Hakim, IV, 100'de rivayet etmiş, sahih olduğunu belirtmiş, Zehebî de ona muvafakat etmiştir. Bununla birlikte hadis Atâ el-Horasânî dolayısıyla kuvvetli değildir ama hadis şahitleriyle hasendir.

Scanned with CamScanner

Meleklerin Duası:

اَلَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَحْمَةً وَعِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿٧﴾ رَبَّنَا وَأَدْخِلْهُمْ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدتَّهُمْ وَمَنْ صَلَحَ مِنْ اٰبَآئِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٨﴾ وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ وَمَنْ تَقِ السَّيِّئَاتِ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمْتَهُ وَذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٩﴾

7. Şu Arşı yüklenenler ve etrafında bulunanlar Rablerini hamd ile tesbih ederler. Ona iman ederler, mü'minlere de mağfiret dilerler. Rabbimiz rahmetin ve ilmin her şeyi kuşatmıştır. Tevbe edenlere ve senin yolunu izleyenlere mağfiret buyur ve onları cehennem azabından koru.

8. Ve ey Rabbimiz, onları da babalarından, eşlerinden ve zürriyetlerinden salih olanları da kendilerine vaat ettiğin adn cennetlerine girdir. Çünkü sen Azîzsin, Hakîmsin.

9. Bir de onları kötülüklerden koru. Sen kimi kötülüklerden korursan o günde o kimseye rahmet etmiş olursun. Bu ise büyük kurtuluşun ta kendisidir.

Tefsiri:

Yüce Rabbimiz Arşı taşıyan dört mukarreb meleğin ve Arşın etrafında bulunan Kerrubin meleklerinin Rablerini hamd ile tesbih ettiklerini haber vermektedir. Yani onlar her türlü eksikliğin reddedildiğine delalet eden tesbih ile birlikte öğücü sıfatların sabit kabul edildiğini gerektiren hamd etmeyi birlikte yaparlar. *"Ona iman ederler"* yani onun önünde huşu ile zilletle boyun eğerler. Ayrıca yeryüzünde yaşayanlar arasından gayba iman eden *"müminlere de mağfiret dilerler."* Şanı yüce Allah mukarreb meleklerinin yanlarında hazır bulunmayan mü'minlere dua etmelerini sağlamış olmaktadır. Bu hal meleklerin -salât ve selam onlara- seciyelerinden olduğu için onlar da mü'minin mü'min kardeşine gıyabında dua etmesine âmin derler. Nitekim Müslim'in Sahih'inde sabit olduğuna göre:

Scanned with CamScanner

[5843] *"Müslüman bir kimse gıyabında kardeşine dua ettiği vakit melek: Âmin. Sana da onun gibisi olsun, der."*[151]

[5844] İmam Ahmed dedi ki: İbn Abbâs'tan rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şiirinin bir kısmında Umeyye'nin doğru söylediğini ifade buyurmuştur. (Umeyye) dedi ki:

"Bir adam ve bir öküz sağ ayağının altındadır

Diğer ayağı altında ise kartal ve bağlanmış bir arslan vardır."

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Doğru söylemiştir"* dedi. Sonra dedi ki:

"Güneş her gecenin sonunda çıkar

Kırmızı rengiyle, sabah ise yine rengi gül rengi gibi

O (doğmak) istemez ama ağır ağır bize görününce

Ancak azap edilerek ve ancak dayak atılarak (doğar.)"

Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Doğru söylemiştir"* buyurdu. Bu ceyyid bir senettir.[152]

Bu günümüzde Arşı taşıyanların dört (melek) olmasını gerektirmektedir. Kıyamet günü ise bunlar sekiz melek olacaklardır. Yüce Allah: *"O günde üstlerinde bulunan sekiz (melek) Rabbinin Arşını yüklenir."* (Hâkka, 17) buyurmaktadır. Burada şöyle bir soru sorulabilir: Bu âyet-i kerimeden anlaşılan ile bu hadisin dalaleti ve ayrıca Ebû Dâvûd'un rivayet etmiş olduğu hadisi birlikte nasıl telif edebilir (doğru anlayabilir)iz?

[5845] Bize Muhammed b. Sabbah el-Bezzâr tahdis etti. el-Abbâs b. el-Muttalib dedi ki: Ben aralarında Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in de bulunduğu birkaç kişi ile birlikte el-Bathâ'da bulunuyordum. Yanlarından bir bulut geçti, ona baktı ve: *"Siz buna ne ad verirsiniz"* buyurdu. Onlar: Biz ona

151 Müslim, 2732. Ebu'd-Derdâ'dan merfu olarak.

152 Senet zayıftır, metin münkerdir. Bunu Ahmed, I, 256; Ebû Ya'la, 2482; Taberânî, 11591'de rivayet etmiş olup, senedinde İbn İshâk'ın an lafzını kullanarak rivayet ettiğini görüyoruz. O da tedlis yapan bir ravidir. Bununla birlikte musannıf senedinin ceyyid olduğunu söylemiştir. Halbuki metin münkerdir. Kur'ân-ı Kerim'in zahiri ise arşı taşıyanların sekiz melek olduğunu ifade etmektedir.

Scanned with CamScanner

sehab (bulut) deriz dediler. Allah Rasûlü: *"el-Muzn (bulut) da der misiniz?"* buyurdu. Onlar: Evet, el-Muzn da deriz, dediler. Allah Rasûlü: *"el-Anân (bulut) da der misiniz?"* buyurdu. Onlar: el-Anân da deriz dediler. -Ebû Dâvûd dedi ki: Ben el-Anân'ı iyice tespit edebilmiş değilim.- (Allah Rasûlü devamla): *"Peki, gök ile yer arasındaki uzaklığın ne kadar olduğunu biliyor musunuz?"* buyurdu. Onlar, hayır bilmiyoruz dediler. Şöyle buyurdu: *"Bu ikisi arasında yetmiş bir yahut yetmiş iki ya da yetmiş üç (yıllık mesafe) uzaklık vardır. Sonra bunun üstündeki sema da aynı şekilde (bu uzaklıkta)dır.* -Yedi sema sayıncaya kadar böyle dedi.- *Bundan sonra yedinci semanın üstünde bir su denizi vardır. Onun altı ve üstü ise bir semadan bir semaya kadar olan mesafe kadardır. Bunun da üstünde sekiz dağ keçisi vardır. Bu keçilerin ayak tırnakları ile diz kapakları arasındaki mesafe bir semadan bir semaya kadar olan mesafe kadardır. Sonra bunların sırtları üzerinde Arş bulunmaktadır. Arşın altı ve yukarısı ise bir semadan bir diğerine kadar olan uzaklık kadardır. Sonra aziz ve celil olan Allah bunun üstündedir."*[153] Sonra bunu Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbn Mâce de Simak b. Harb'ın böylece naklettiği bir hadis olarak zikretmişlerdir. Tirmizî hasen, gariptir demektedir.

Bu hadis Arşı taşıyanların sekiz (melek) olmalarını gerektirmektedir. Nitekim Şehr b. Havşeb şöyle demiştir: Arşı taşıyanlar sekiz melektir. Bunların dördü: Subhanekellahumme ve bi hamdik leke'l-hamdu ala hilmik ba'de ilmik: Allah'ım! Seni hamdinle her türlü eksiklikten tenzih ederiz. Bilgin ile birlikte hilminden dolayı hamd yalnız senindir, derler. Diğer dördü ise subhanekellahumme ve bi hamdik leke'l-hamdu ala afvike ba'de kudretik: Allah'ım! Seni her türlü eksiklikten hamdin ile tenzih ederiz. (Cezalandırma) kudretine rağmen affettiğin için hamd yalnız sanadır, derler. Bundan dolayı bu melekler iman edenler için mağfiret diledikleri zaman: "Rabbimiz rahmetin ve ilmin her şeyi kuşatmıştır" derler. Yani senin rahmetin onların küçük büyük günahlarını kuşatacak kadar geniştir. Senin ilmin onların bütün amellerini, sözlerini, hareketlerini ve duraklarını kuşatır demektir.

"Tevbe edenlere ve senin yolunu izleyenlere mağfiret buyur." Tevbe edip sana yöneldikleri takdirde içinde bulunduklarından vazgeçmeleri ve kendilerine verdiğin emirlere uyup, hayırları işleyip, münkerleri terk ettikleri takdirde

153 Ebû Dâvûd, 4723; İbn Mâce, 193; Tirmizî, 3317. Senedi ravilerinden Velid'in zayıf olması dolayısıyla zayıftır. Daha önceden de geçmiş bulunmaktadır.

Scanned with CamScanner

onları affedip bağışla *"ve onları cehennem azabından koru."* Yani cehennem azabından onları uzaklaştır çünkü o çok acıtıcı, can yakıcı bir azaptır.

"Ve ey Rabbimiz onları da babalarından, eşlerinden ve zürriyetlerinden salih olanları da kendilerine vaat ettiğin Adn cennetlerine girdir." Yani birbirlerine komşu mevkilerde bir araya gelmek sûretiyle gözlerinin aydın olması için onları ve bunları bir araya getir. Yüce Allah'ın şu buyruğu da bunun gibidir: *"İman edip, soyları iman ile kendilerine uyanların biz evlatlarını da kendilerine katarız. Amellerinden de bir şey eksiltmeyiz."* (Tûr, 21) Yani hepsinin gözlerinin aydınlanması için eşit mevkilerde tutarız. Daha alttakine eşit olsun diye üsttekinin mevkiini eksiltmeyeceğiz. Aksine ameli eksik olanı yükselterek, ameli çok olanla eşit kılarız. Bu ise bizim bir lütuf ve ihsanımızdır.

Said b. Cubeyr dedi ki: Mü'min cennete girdikten sonra babasını, oğlunu, kardeşini neredeedirler diye soracak. Onlar amelleri itibariyle senin konumuna ulaşamadılar denilecek. O: Ama ben kendim için de, onlar için de amel ettim diyecek, bu sefer derece itibariyle ona yükseltilirler, bundan sonra Said b. Cubeyr şu âyeti okudu: *"Ve ey Rabbimiz, onları da babalarından, eşlerinden ve zürriyetlerinden salih olanları da kendilerine vaat ettiğin Adn cennetlerine girdir çünkü sen emrinde galip, hikmeti sonsuz olansın."*

Mutarrif b. Abdullah b. eş-Şihhîr de dedi ki: Allah'ın kulları arasında mü'minlerin en çok iyiliğini isteyenler meleklerdir, sonra da *"Ve ey Rabbimiz onları da babalarından, eşlerinden... kendilerine vaat ettiğin Adn cennetlerine girdir"* âyetini okudu. Allah'ın kulları arasında mü'minleri en çok aldatanlar ise şeytanlardır.

"Çünkü sen Azizsin, Hakimsin." Kimse sana karşı gelemez, kimse seni yenik düşüremez. Senin dilediğin olur, dilemediğin olmaz. Şeriatın ve kaderinin ifadesi olan sözlerin ve fiillerinde hikmeti sonsuz olansın.

"Bir de onları kötülüklerden koru." Kötülükleri işlemekten yahut da kötülük işleyen kimseleri de kötülüğün vebalinden koru. *"Sen kimi kötülüklerden korursan o günde"* yani kıyâmet gününde *"o kimseye rahmet etmiş olursun"* ona lutfetmiş, onu cezadan kurtarmış, korumuş olursun. *"Bu ise büyük kurtuluşun ta kendisidir."*

Scanned with CamScanner

Allah'ın Buğzu:

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنَادَوْنَ لَمَقْتُ اللهِ أَكْبَرُ مِنْ مَقْتِكُمْ أَنْفُسَكُمْ إِذْ تُدْعَوْنَ إِلَى الْإِيمَانِ فَتَكْفُرُونَ ﴿١٠﴾ قَالُوا رَبَّنَآ أَمَتَّنَا اثْنَتَيْنِ وَأَحْيَيْتَنَا اثْنَتَيْنِ فَاعْتَرَفْنَا بِذُنُوبِنَا فَهَلْ إِلَى خُرُوجٍ مِنْ سَبِيلٍ ﴿١١﴾ ذَلِكُمْ بِأَنَّهُ إِذَا دُعِيَ اللهُ وَحْدَهُ كَفَرْتُمْ وَإِنْ يُشْرَكْ بِهِ تُؤْمِنُوا فَالْحُكْمُ لِلَّهِ الْعَلِيِّ الْكَبِيرِ ﴿١٢﴾ هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ آيَاتِهِ وَيُنَزِّلُ لَكُمْ مِنَ السَّمَآءِ رِزْقًا وَمَا يَتَذَكَّرُ إِلَّا مَنْ يُنِيبُ ﴿١٣﴾ فَادْعُوا اللهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿١٤﴾

10. Şüphesiz kâfirlere şöyle seslenilir: "Allah'ın (size) buğzu, sizin kendinize olan buğzunuzdan daha büyüktür. Çünkü siz imana çağrılıyordunuz da küfürde direniyordunuz."

11. Derler ki: "Rabbimiz bizi iki kere öldürdün, iki kere de dirilttin. İşte günahlarımızı itiraf ettik. Artık çıkış için bir yol var mı?"

12. Sizin bu halinizin sebebi şudur: Bir olarak Allah'a dua edildiği vakit inkâr ediyordunuz. Eğer ona ortak koşulsa iman ederdiniz. İşte hüküm çok yüce ve büyük olan Allah'ındır.

13. O âyetlerini size gösteren ve gökten size bir rızık indirendir. Buna rağmen ancak (Ona) dönenler öğüt alır.

14. Öyle ise kâfirler hoş görmese de dini yalnız Allah'a halis kılanlar olarak ona dua edin.

Tefsiri:

Yüce Allah kâfirlerin durumunu haber vererek onların cehennemin tabakaları içerisinde yanarken seslenileceğini haber vermektedir. Bu sesleniş ise yüce Allah'ın hiç kimsenin tahammül edebilecek güç ve takati bulunmayan azabına düçar olacakları vakit olacaktır. İşte o vakit kendilerine buğz edecek, kendilerinden en ileri derecede nefret edeceklerdir. Buna sebep ise onların bu cehennem ateşine girmelerinin nedeni olan geçmişte işledikleri kötü amelleri olacaktır. İşte o vakit melekler onlara yüksek sesle seslenerek

Scanned with CamScanner

haber vermek üzere dünya hayatında iken kendilerine iman teklif edilip de onu inkâr ettikleri vakit yüce Allah'ın onlara olan gazabı ve öfkesi, -ey azaba uğratılanlar- bugün bu halde iken sizin kendinize olan öfkenizden çok daha fazladır, diye seslenirler.

Katâde yüce Allah'ın: *"Allah'ın buğzu sizin kendinize olan buğzunuzdan elbette daha büyüktür. Çünkü siz imana çağrılıyordunuz da küfürde direniyordunuz."* Yani Allah'ın dalalet ehli olan kimselere dünya hayatında iken iman teklif edilip de onu terk edip, kabul etmedikleri vakit Allah'ın onlara gazap ve öfkesi kıyâmet gününde azabı görecekleri zaman kendilerine olan öfkelerinden çok daha büyük idi.

Hasan-ı Basrî, Mücâhid, Süddî, Zerr b. Abdullah el-Hemdani, Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem, İbn Cerîr et-Taberî -Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- böyle demişlerdir.

"Derler ki: Rabbimiz, bizi iki kere öldürdün, iki kere de dirilttin." Serrî, Ebû İshâk'tan, o Ebu'l-Ahvas'tan, o İbn Mes'ud'dan şöyle dediğini naklet-mektedir: Bu âyet-i kerime yüce Allah'ın: *"Nasıl oluyor da Allah'ı inkâr ediyorsunuz. Halbuki siz daha önce ölüler idiniz de O sizi diriltti. Sonra sizi yine o öldürecek sonra tekrar sizi O diriltecek ve sonunda yine yalnız Ona döndürüleceksiniz."* (Bakara, 28) buyruğu gibidir.

İbn Abbâs, Dahhâk, Katâde ve Ebû Mâlik de böyle demiştir. Hakkında şüphe ve tartışmanın söz konusu olmayacağı doğru kanaat de budur.

Süddî dedi ki: Dünyada öldürüldüler sonra kabirlerinde diriltilip, onlara hitap edildi sonra tekrar öldürüldüler sonra kıyâmette tekrar diriltileceklerdir.

İbn Zeyd dedi ki: Âdem (a.s)'ın sulbünden çıkartıldıkları vakit onlardan ahit ve söz alındığı vakit diriltildiler. Sonra rahimlerde onları yarattı, sonra onları öldürdü, sonra da kıyâmet gününde onları tekrar diriltecektir. Süddî ve İbn Zeyd'den gelen bu iki açıklama zayıftır. Çünkü onların bu söylediklerine göre üç tane hayat verme ve üç tane öldürme kabul edilmelidir. Sahih olan ise İbn Mes'ud, İbn Abbâs ve onlara uyanların görüşleridir.

Bütün bunlardan kasıt ise kâfirler kıyâmet arasatında aziz ve celil olan Allah'ın huzurunda duracakları vakit dünyaya geri döndürülmeyi isteyeceklerdir. Yüce Allah'ın şu buyruğunda dile getirildiği gibi: *"Günahkârları Rable-*

Scanned with CamScanner

rinin huzurunda başlarını eğip: Rabbimiz gördük, işittik artık bizi geri döndür, salih amel işleyelim. Gerçekten biz inandık, diyecekleri vakit bir görsen." (Secde, 12) Ancak onların bu istediklerine cevap verilmeyecektir. Daha sonra cehennemi görüp de onun üzerinde durdurulacakları ve içindeki azap ve cezaları da bakıp görecekleri vakit bir öncekinde istediklerinden daha içten ve ısrarlı bir şekilde geri döndürülmeyi isteyecekler, yine istediklerine cevap verilmeyecektir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Onları ateşin başında durdurulup da: Keşke biz geri döndürülseydik, Rabbimizin âyetlerini yalanlamazdık, mü'minlerden olurduk, diyecekleri vakit bir görsen. Hayır, evvelce gizledikleri şeyler karşılarına çıktı. Eğer geri döndürülürlerse yine kendilerine yasaklanan şeylere geri dönerler. Çünkü onlar şüphesiz yalancıdırlar."* (En'âm, 27-28)

Cehenneme sokulup da cehennem ateşinin kendilerine dokunmasının tadını (acısını) alıp da onun uğultusunu, tokmaklarını, zincirlerini görecekleri vakit bu sefer geri döndürülme istekleri daha şiddetli ve büyük olacaktır: *"Ve onlar orada feryat ederler: 'Rabbimiz, bizi çıkar ki önceden işlediğimizden başka türlü salih amel işleyelim (derler).' Sizi düşünecek kimsenin öğüt alabildiği kadar yaşatmadık mı ve size uyarıcı gelmedi mi? O halde şimdi tadın (azabı), zalimlerin hiçbir yardımcısı yoktur."* (Fâtır, 37); *"Rabbimiz bizi buradan çıkar. Eğer bundan sonra bir daha dönersek şüphesiz biz zalim kimseleriz. Buyuracak ki: Yıkılın içerisine! Bana da söz söylemeyin."* (Mü'minûn, 107-108)

Bu âyet-i kerimede isteklerinde usule riayet ederek önce bir mukaddimeyi dile getirdiler ve *"Rabbimiz, bizi iki kere öldürdün, iki kere de dirilttin"* diyecekler. Yani senin kudretin pek büyüktür. Sen biz ölü iken bizi dirilttin sonra bizi öldürdün sonra bizi tekrar dirilttin çünkü sen dilediğini yapabilensin. Biz de günahlarımızı itiraf ettik. Biz gerçekten dünya hayatında iken kendimize zulmetmiş idik. *"işte günahlarımızı itiraf ettik, artık çıkış için bir yol var mı?"* Yani bizi tekrar dünya yurduna geri döndürme isteğimizi kabul buyuracak mısın? Senin buna gücün yeter. Böylelikle biz dünyada iken daha önce yapmış olduğumuz amellerden farklı ameller işleyelim. Eğer önceki halimize geri dönecek olursak gerçekten biz zalim kimseler oluruz. Onlara sizin dünya yurduna geri dönmenize, oraya tekrar gitmenize imkân yoktur, diye cevap verilecek, bunun olmayacağının gerekçesi de sizin tabiatınızın hakkı kabul etmeyişi ve hakkı kabul etmeyi gerektirmeyişidir. Aksine sizin tabiatınız

Scanned with CamScanner

onu red ve inkâr eder diye gerekçelendirilecektir. Bunun için yüce Allah: *"Sizin bu halinizin sebebi şudur: Bir olarak Allah'a dua edildiği vakit inkâr ediyordunuz. Eğer ona ortak koşulsa iman ederdiniz"* buyurmaktadır. Yani siz dünya yurduna geri döndürülecek olsanız dahi yine böyle olacaksınız. Tıpkı yüce Allah'ın: *"Eğer geri döndürülürlerse yine kendilerine yasaklanan şeylere geri dönerler. Şüphesiz onlar yalan söyleyenlerdir."* (En'âm, 28) buyruğunda dile getirdiği gibi.

Şanı yüce Rabbimizin: *"işte hüküm çok yüce ve büyük olan Allah'ındır"* buyruğuna gelince: Yani o yarattıkları hakkında hüküm veren, asla zulmetmeyen, adalet sahibi olandır. Dilediğine hidayet verir, dilediğini saptırır, dilediğine merhamet eder, dilediğine azap. Ondan başka hiçbir ilâh yoktur.

"O âyetlerini size gösteren" yani yarattıklarına şahidi oldukları mahlûkatıyla kudretini gösterendir. Yüce ve alt âlemde yaratmış olduğu ve onları yaratanın, yoktan var edenin, meydana getirenin kemaline, eksiksizliğine delil olan pek muazzam, pek büyük âyetler ile yarattıklarına kudretini göstermektedir.

"Ve gökten size bir rızık indirendir." Bu ise kendisiyle maddi olarak da görülen, renkleri, tatları, kokuları, şekilleri farklı olan ekinler ve mahsuller çıkardığı yağmurdur. Halbuki bu indirdiği su tek bir sudur. Pek muazzam kudretiyle o bu çeşitli şeyleri birbirinden farklı yaratmıştır. *"Buna rağmen ancak dönenler"* yani basiret sahibi ve aziz ve celil olan Allah'a yönelenler *"öğüt alır"* bunca eşyadan yalnız onlar ibret alır, bunlar üzerinde onlar tefekkür eder ve onları yaratanın azametine bunları delil görür. *"Öyle ise kâfirler hoş görmese de dini yalnız Allah'a halis kılanlar olarak Ona dua edin."* Yani yalnız bir ve tek olarak Allah'a ihlâsla ibadet ve dua edin, gidişlerinde, yollarında müşriklere muhalefet edin.

[5846] İmam Ahmed dedi ki: Bize Abdullah b. Numeyr tahdis etti. Bize Hişam b. Urve b. ez-Zubeyr, Ebu'z-Zubeyr Muhammed b. Müslim b. Tedrus el-Mekkî'den şöyle dediğini tahdis etti: Abdullah b. ez-Zubeyr selam verdikten sonra her namazın akabinde şöyle derdi: *"La ilâhe illallah vahdehu la şerike leh, lehu'l-mulk ve lehu'l-hamd ve huve ala külli şey'in kadir. La havle ve la kuvvete illa billâh. La ilâhe illallah ve la na'budu illa iyyah, lehu'n-ni'metu ve lehu'l-fadl ve lehu's-senau'l-hasen, la ilâhe illallah muhlisine lehu'd-din ve*

Scanned with CamScanner

lev kerihe'l-kâfirûn: Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur, bir tektir, Onun ortağı yoktur, mülk yalnız Onundur, hamd yalnız Onadır, O her şeye gücü yetendir. Allah'ın yardımı olmadan ne masiyetten uzak kalınabilir, ne de itaat edecek güç bulunabilir. Allah'tan başka ilâh yoktur, Ondan başkasına ibadet etmeyiz, nimet Onundur, lütuf Onundur, en güzel övgüde yalnız Onadır, Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur, kâfirler hoş görmese bile, dini yalnız Ona halis kılanlar olarak (Ona ibadet ederiz)." (Abdullah b. ez-Zubeyr) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) her namazın akabinde bunları yüksek sesle söylerdi.[154]

[5847] Bunu Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî de çeşitli yollardan Hişam b. Urve, Haccac b. Ebî Osman ve Mûsâ b. Ukbe'den her üçü Ebu'z-Zubeyr'den, o Abdullah b. ez-Zubeyr'den şöyle dedi diye rivayet etmiştir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) her namazın sonunda: *"La ilâhe illallah vahdehu la şerike leh..."* derdi, deyip, hadisin tamamını zikretti.[155]

[5848] Sahihte İbn ez-Zubeyr'den sabit olduğuna göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) farz namazların akabinde şöyle derdi: *"La ilâhe illallah vahdehu la şerike lehu'l-mulk ve lehu'l-hamd ve huve ala külli şey'in kadir, la havle ve la kuvvete illa billâh, ve la na'budu illa iyyah, lehu'n-ni'metu ve lehu'l-fadl ve lehu's-senau'l-hasen, la ilâhe illallah muhlisîne lehu'd-din ve lev kerihe'l-kafirun:* Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. Bir tektir, Onun ortağı yoktur. Mülk yalnız Onundur, hamd yalnız Onadır. O her şeye gücü yetendir. Allah'ın verdiği güç ile olmadan herhangi bir günahtan uzak durmak ve herhangi bir iyiliği işlemek mümkün değildir. Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. Ondan başkasına ibadet etmeyiz. Nimet yalnız Onundur, lütuf yalnız Onundur. Güzel övgüler de sadece Onadır, Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. Dini Ona halis kılanlar olarak (dua ve ibadet ederiz) kâfirler hoş görmese dahi."[156]

[5849] İbn Ebî Hâtim dedi ki: Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu nakletti: "Duanızın kabul edileceğine kesin olarak inanarak Allah'a dua ediniz. Bilin ki Allah gafil ve başka şeylerle oyalanan bir kalbin yaptığı duayı kabul etmez."[157]

---

154 Sahihtir. Ahmed, IV, 4. Senedi Müslim'in şartına uygundur. Bir sonrakine de bakınız.

155 Müslim, 594/140; Ebû Dâvûd, 1507; Nesâî, III, 70; İbn Hibbân, 2008

156 Müslim, aynı yer; Ebû Dâvûd, 1506; Nesâî, III, 69; İbn Hibbân, 2010

157 Tirmizî, 3479. Senedi Sâlih b. Beşir el-Murri'den ötürü zayıftır, kaynakları daha önceden gösterilmişti.

Scanned with CamScanner

رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ ذُو الْعَرْشِ يُلْقِي الرُّوحَ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ لِيُنْذِرَ يَوْمَ التَّلَاقِ ﴿١٥﴾ يَوْمَ هُمْ بَارِزُونَ لَا يَخْفَى عَلَى اللَّهِ مِنْهُمْ شَيْءٌ لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿١٦﴾ الْيَوْمَ تُجْزَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ لَا ظُلْمَ الْيَوْمَ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿١٧﴾

15. O dereceleri yükseltendir, Arşın sahibidir. Kavuşma günü ile korkutmak için kendi emrinden ruhu kullarından dilediği kimseye gönderir.

16. O günler onlar ortaya çıkarlar. Onların hiçbir şeyleri gizli kalmaz. Bugün mülk kimindir? Bir ve tek, kahhâr Allah'ındır.

17. Bugünde herkese kazandığının karşılığı verilir. Bugün zulmetmek yoktur. Şüphesiz Allah hesabı pek çabuk görendir.

Tefsiri:

Yüce Rabbimiz azamet ve kibriyası hakkında bütün mahlûkatının üstünde onlar için bir tavan gibi yükselen pek yüksek ve pek büyük Arşının yüksekliği hakkında haber vermektedir. Nitekim bir başka yerde de şöyle buyurmuştur: *"Melekler de, ruh da oraya miktarı elli bin yıl olan bir günde yükselir."* (Meâric, 4) Yüce Allah'ın izniyle bu mesafenin Arş ile yedinci yer arasında olduğunun açıklaması -selef ve haleften bir topluluğun görüşü olarak- gelecektir. Allah'ın izniyle daha ağır basan görüş de budur. Birden çok ilim adamı Arşın kırmızı bir yakuttan olduğunu, çapının elli bin yıllık mesafe, yedinci yerden itibaren yüksekliğinin de elli bin yıl mesafe olduğunu söylemişlerdir. Yedi semadan oldukça muazzam bir yükseklikte olduğuna delil olan dağ keçileri ile ilgili hadis de az önce geçmiş bulunmaktadır.

Yüce Allah'ın: *"Kavuşma günü ile korkutmak için kendi emrinden ruhu kullarından dilediği kimseye gönderir"* buyruğu da yüce Allah'ın şu buyrukları gibidir: *"O kendi emri ile kullarından dilediği kimseler üzerine vahiy ile melekleri: Benden başka hiçbir ilâh olmadığını bildirin. O halde benden korkun desinler diye indirir."* (Nahl, 2); *"Muhakkak bu âlemlerin Rabbinin indirdiğidir. Onu Ruhu'l-Emin indirdi. Uyarıcılardan olasın diye kalbin üzere."* (Şuarâ, 192-194)

Scanned with CamScanner

İşte bundan dolayı yüce Allah: *"Kavuşma günü ile korkutmak için"* buyurmaktadır. Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs'tan naklen dedi ki: Kavuşma günü (yevmu't-telâk) kıyâmet gününün isimlerinden birisidir. Allah kullarını o günden sakındırmış bulunmaktadır.

İbn Cureyc dedi ki: İbn Abbâs dedi ki: O günde Âdem ile son çocuğu(na varıncaya kadar bütün zürriyeti) birbirine kavuşacaktır. İbn Zeyd dedi ki: Kullar o günde karşılaşacaklardır. Katâde, Süddî, Bilal b.Sa'd ve Süfyân b. Uyeyne dedi ki: O günde sema ehli ile yeryüzü ehli kavuşacaklardır. Yine Katâde: O günde sema ehli ile arz ehli, yaratan ile yaratılan kavuşacaktır, demiştir. Meymun b. Mihran da: Zalim ile mazlum karşılaşacaktır, demiştir.

Kıyamet gününün bütün bunları kapsadığı da amelde bulunmuş herkesin hayır ve şer türünden yaptıkları ile karşılaşacağını da kapsar. Nitekim başkaları da böyle demiştir:

Yüce Allah'ın: *"O gün onlar ortaya çıkarlar. Onların hiçbir şeyleri Allah'a gizli kalmaz"* buyruğu da şu demektir: Hepsi açıkça ortada olacaklardır. Onları saklayacak, gölgelendirecek, örtecek hiçbir şey bulunmayacaktır. Bu sebeple yüce Allah: "O gün onlar ortaya çıkarlar. Onların hiçbir şeyleri Allah'a gizli kalmaz" buyuracaktır. Yani hepsi onun bilgisi bakımından eşittirler. Yüce Allah'ın: *"Bugün mülk kimindir, bir tek kahhar Allah'ındır"* buyruğuna gelince:

[5850] İbn Ömer'in naklettiği hadiste daha önce geçtiği gibi yüce Allah gökleri ve yeri eli ile katlayıp dürecek. Sonra da: Ben Melikim, ben Cebbarım, ben Mütekebbirim, nerede yeryüzünün melikleri (hükümdarları), nerede zorbalar, nerede mütekebbirler? buyuracaktır.[158]

[5851] Sur ile ilgili hadiste de şöyle buyurulmaktadır: Yüce Allah bütün mahlûkatının ruhlarını kabzedip de, bir tek ve ortaksız olarak Ondan başka kimse kalmayacağı vakit işte o zaman, bugün mülk kimindir diye üç defa soracak. Sonra bizzat kendisi *"bir ve tek kahhar Allah'ındır"* buyuracaktır.[159] Yani her şeyi kahredip, yenik düşürmüş olan bir ve tek odur.

İbn Ebî Hâtim dedi ki: İbn Abbâs dedi ki: Kıyametten önce bir münadi yüksek sesle: Ey insanlar kıyâmet size doğru geliyor diyecek, diriler de, ölüler

158 Sahihtir. Kaynakları Zümer sûresinde gösterilmişti.

159 Daha önce kaynakları gösterildi.

Scanned with CamScanner

de bunu duyacaktır. Aziz ve celil olan Allah da dünya semasına inerek: "Bugün mülk kimindir? Bir ve tek Kahhar Allah'ındır buyuracak."

Yüce Rabbimizin: *"Bugünde herkese kazandığının karşılığı verilir. Bugün zulmetmek yoktur. Şüphesiz Allah hesabı pek çabuk görendir"* buyruğuna gelince: Yüce Allah mahlûkatı arasındaki hükmünde adaletini bize haber vermektedir. O hayır olsun, şer olsun zerre ağırlığınca asla zulmetmez. Aksine o iyiliğe on misliyle mükâfat verecek, kötülüğü misliyle cezalandıracaktır. Bundan dolayı şanı yüce ve mübarek Rabbimiz: *"Bugün zulmetmek yoktur"* buyurmaktadır.

[5852] Nitekim Müslim'in Sahih'inde Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'dan sabit olduğuna göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) aziz ve celil Rabbinden naklen şöyle buyurmuştur: *"Kullarım, şüphesiz ben zulmetmeyi kendime haram kıldığım gibi, onu aranızda da haram kıldım. Bu sebeple birbirinize zulmetmeyiniz."* Sonra hadisin geri kalan kısmını da zikrederek şöyle devam etti: *"Kullarım, bunlar sizin amellerinizdir ve ben bunları sizin için tek tek tespit ediyorum. Sonra onları size eksiksiz geri vereceğim. Her kim hayır bulursa, bundan dolayı Allah'a hamdetsin. Bundan başkasını bulan ise kendisinden başka kimseyi kınamasın."*[160]

Yüce Allah'ın: *"Şüphesiz Allah hesabı pek çabuk görendir"* buyruğu da şu demektir: O bütün yaratılmışları tek bir kişiyi hesaba çeker gibi hesaba çekecektir. Yüce Allah'ın şu buyruklarında dile getirildiği gibi: *"Sizin yaratılmanız da, öldükten sonra diriltilmeniz de ancak bir can gibidir."* (Lokman, 28); *"Emrimiz ancak birdir ve bir göz kırpması gibidir."* (Kamer, 50)

وَأَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْآزِفَةِ إِذِ الْقُلُوبُ لَدَى الْحَنَاجِرِ كَاظِمِينَ ۚ مَا لِلظَّالِمِينَ
مِنْ حَمِيمٍ وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ ﴿١٨﴾ يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي
الصُّدُورُ ﴿١٩﴾ وَاللَّهُ يَقْضِي بِالْحَقِّ ۖ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا
يَقْضُونَ بِشَيْءٍ ۗ إِنَّ اللَّهَ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿٢٠﴾

18. Onları yaklaşan günle korkutup, uyar. O vakit kalpler gam ve kederle dolu olarak gırtlaklara kadar gelip dayanacaktır. Zalimlerin ne candan bir dostu, ne de şefaati kabul edilir bir şefaatçisi olacaktır.

160 Müslim, 2577; Tirmizî, 2495; İbn Mâce, 4257; Ahmed, V, 160; İbn Hibbân, 619

Scanned with CamScanner

19. O, gözlerin hain bakışını ve kalplerin gizlediklerini bilir.

20. Allah hak ile hükmeder. Ondan başka çağırdıkları ise hiçbir şeye hükmedemez. Muhakkak Allah her şeyi işitendir, görendir.

Tefsiri:

"Yaklaşan gün: yevmu'l-âzife" kıyâmet günü isimlerinden bir isimdir. Yakın olması sebebiyle ona bu ad verilmiştir. Nitekim yüce Allah başka yerlerde şöyle buyurmaktadır: *"Yakın olan yaklaştıkça yaklaştı. Onu Allah'tan başka açığa çıkaracak yok."* (Necm, 57-58); *"O saat yaklaştı ve ay yarıldı."* (Kamer, 1); *"İnsanların hesaba çekilecekleri vakit yaklaştı."* (Enbiyâ, 21); *"Allah'ın emri geldi. Artık onun çabuk gelmesini istemeyin."* (Nahl, 1); *"Artık onu yakınlaşmış gördüklerinde o kâfirlerin hoşlanmadıkları yüzlerinden belli olur ve: İşte bu sizin çabuk gelmesini istediğinizdir denilir."* (Mülk, 27)

"O vakit kalpler gam ve kederle dolu olarak gırtlaklara kadar gelip dayanacaktır." Katâde dedi ki: Korkudan ötürü kalpler gırtlaklara gelip durmuş olacak. Ne dışarı çıkacak, ne de yerlerine geri dönecekler. İkrime, Süddî ve daha başkaları da böyle açıklamışlardır.

"Gam ve kederle dolu olarak" yani onun izni olmaksızın hiç kimse konuşmamak üzere suskun kalacaklardır: *"O gün ruh ve melekler saf olup, ayakta duracaklar, Rahmân'dan izin verdiği kimseden başkaları konuşmayacak ve (izinle konuşanlar da) doğru söyleyecekler."* (Nebe, 38)

İbn Cureyc: *"Gam ve kederle dolu olarak"* buyruğunu ağlayarak diye açıklamıştır.

Yüce Allah'ın: *"Zalimlerin ne candan bir dostu, ne de şefaati kabul edilir bir şefaatçisi kabul edilir"* buyruğu, Allah'a ortak koşmak sûretiyle kendilerine zulmeden kimselerin kendilerine fayda sağlayacak bir yakınları, haklarında şefaat edebilecek bir şefaatçileri olmayacaktır. Aksine her türlü hayra götüren bütün sebepler parçalanmış, kopmuş olacaktır, demektir.

"O gözlerin hain bakışını ve kalplerin gizlediklerini bilir" buyruğuna gelince: Yüce Allah küçüğüyle büyüğüyle, önemli olanıyla olmayanıyla, alabildiğine incesi ve latif olanı ile bütün eşyayı kuşatan eksiksiz bilgisini haber vererek insanların kendilerinin halini bilmesi sebebi ile gerektiği gibi sakınmalarını istemektedir. Böylelikle yüce Allah'tan gereği gibi hayâ edip utansınlar, ondan gereği gibi korkup takvalı olsunlar, Allah'ın kendisini gördüğünü bi-

Scanned with CamScanner

len kimsenin gözetim altında olduğu hissiyle hareket etsinler. Çünkü yüce Rabbimiz, güvenilir görünse dahi hain olan bakışı da bilir, kalplerin içlerinde gizleyip sakladıklarını da bilir.

İbn Abbâs yüce Allah'ın: *"O gözlerin hain bakışını ve kalplerin gizlediklerini bilir"* buyruğu hakkında şöyle demektedir: Bu kişi aralarında güzel bir kadının bulunduğu bir ailenin yanına gidip yahut onun ve onların yanından güzel kadın geçip, onlar kendisine dikkat etmedikleri zaman o güzel kadına bakan, fark ettikleri takdirde gözünü ondan başka tarafa çeviren, başka şeylere daldıkları vakit bakan, farkına vardıkları vakit gözünü ondan alan kimse hakkındadır. Halbuki yüce Allah onun kalbinde olanı, keşke fercini dahi görse diye temenni ettiğini çok iyi bilir. Bunu İbn Ebî Hâtim rivayet etmiştir.

Dahhâk dedi ki: *"Gözlerin hain bakışı"* göz kırpmaktır. Bir adamın görmediği halde gördüm ya da gördüğü halde görmedim demesidir. İbn Abbâs dedi ki: Yüce Allah, bakan kişi bir göz bakışıyla hainlik istiyor mu, istemiyor mu bunu bilir. Mücâhid ve Katâde de böyle açıklamışlardır.

İbn Abbâs yüce Allah'ın: *"Ve kalplerin gizlediklerini bilir"* buyruğu hakkında dedi ki: Sen eğer gücün yeterse, imkân bulursan o kadın ile zina eder misin etmez misin onu bilir. Süddî: *"Kalplerin gizlediklerini"* kalplerdeki her türlü vesveseyi *"bilir"* diye açıklamıştır.

"Allah hak ile" adalet ile *"hükmeder."* A'meş, Said b. Cubeyr'den, o İbn Abbâs'tan yüce Allah'ın: *"Allah hak ile hükmeder"* buyruğu hakkında şöyle dediğini nakletmektedir: O iyiliğe iyilikle karşılık vermeye, kötülüğe de kötülükle karşılık vermeye kadirdir. *"Muhakkak Allah her şeyi işitendir, görendir."* İbn Abbâs'ın bu âyet-i kerime hakkındaki bu tefsiri yüce Allah'ın: *"(Bu) kötülük edenleri yaptıkları karşılığında cezalandırması, güzel amelde bulunanları da daha güzeli ile mükâfatlandırması içindir."* (Necm, 31) buyruğuna benzemektedir.

"Ondan başka çağırdıkları" putlar, heykeller, koştukları ortaklar *"ise hiçbir şeye hükmedemez"* hiçbir şeye sahip olamadıkları gibi hiçbir hüküm de veremezler.

"Muhakkak Allah her şeyi işitendir, görendir." Yarattıklarının sözlerini işitir, onları görür, dilediğine hidayet verir, dilediğini saptırır. O bütün bu hususlarda adaletle hüküm verendir.

Scanned with CamScanner

أَوَ لَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ كَانُوا مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا هُمْ أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَآثَارًا فِي الْأَرْضِ فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَاقٍ ﴿٢١﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانَتْ تَأْتِيهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَكَفَرُوا فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ إِنَّهُ قَوِيٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٢٢﴾

21. Acaba yeryüzünde gezip dolaşarak kendilerinden önce gelenlerin akıbetlerinin nasıl olduğuna bakmazlar mı? Onlar güç ve yeryüzündeki eserleri itibari ile bunlardan daha üstün idiler. Allah yine de onları günahları sebebiyle alıp yakaladı. Allah'a karşı onları koruyan da olmadı.

22. Buna sebep şuydu: Peygamberleri onlara apaçık mucizelerle geliyorlardı da onlar kâfir oldular. Bunun üzerine Allah da onları alıp yakaladı çünkü O güçlüdür, cezalandırması pek çetindir.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: Ey Muhammed! Senin risaletini yalanlayan bu kimseler yeryüzünde dolaşıp da *"kendilerinden önce gelenlerin"* yani kendilerinden önce nebîleri yalanlamış ümmetlerin *"akıbetlerinin nasıl olduğuna"* başlarına gelen azabın ve ibretli cezanın nasıl olduğuna *"bakmazlar mı?"* Halbuki öncekiler bunlardan daha güçlü idiler. *"Eserleri itibarı ile bunlardan daha üstün idiler."* Yani onlar yerde birtakım yapılar, pek yüksek binalar, yerleşim alanları gibi bunların yapamayacakları türden eserler bıraktılar. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Andolsun ki size vermediğimiz imkânları onlara vermiştik."* (Ahkâf, 26); *"Onlar yeri sürüp, alt üst ettiler ve bunların yeri imar ettiklerinden çok imar ettiler."* (Rûm, 9) Yani bu büyük güçlerine ve zorlu kuvvetlerine rağmen Allah günahları sebebiyle onları azap ile yakaladı. Bu günahları ise rasûllerini inkâr ederek kâfir olmaları idi. *"Allah'a karşı onları koruyan da olmadı."* Allah'ın azabını onlardan kimse geri çeviremedi, hiçbir güç bunu önleyemedi. Hiçbir koruyucu onları koruyamadı. Sonra yüce Allah onları azap ile yakalamasının sebebini ve işledikleri günahlarını zikrederek şöyle buyurmaktadır:

Scanned with CamScanner

"Buna sebep şuydu: Rasûlleri onlara apaçık mucizelerle" apaçık delillerle ve kesin belgelerle *"geliyorlardı da onlar"* bunca açıklamaya ve bunca kesin delile rağmen *"kâfir oldular."* Küfredip, bile bile inkâr ettiler. *"Bunun üzerine Allah da onları alıp yakaladı."* Onları helak etti ve onların başlarına (yerlerini, yurtlarını) yıktı. Bütün kâfirlere de bunun benzeri vardır. *"Çünkü O güçlüdür, cezalandırması pek çetindir."* Pek büyük güce sahiptir, çok şiddetli yakalar *"cezalandırması pek çetindir"* cezalandırması pek acı, çetin ve acıtıcıdır. Allah ondan bizi korusun.

Mûsâ'yı İnkâr Edenler:

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿٢٣﴾ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَقَارُونَ فَقَالُوا سَاحِرٌ كَذَّابٌ ﴿٢٤﴾ فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِالْحَقِّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا اقْتُلُوا أَبْنَاءَ الَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ وَاسْتَحْيُوا نِسَاءَهُمْ ۚ وَمَا كَيْدُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ ﴿٢٥﴾ وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِي أَقْتُلْ مُوسَىٰ وَلْيَدْعُ رَبَّهُ ۖ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُبَدِّلَ دِينَكُمْ أَوْ أَنْ يُظْهِرَ فِي الْأَرْضِ الْفَسَادَ ﴿٢٦﴾ وَقَالَ مُوسَىٰ إِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ مِنْ كُلِّ مُتَكَبِّرٍ لَا يُؤْمِنُ بِيَوْمِ الْحِسَابِ ﴿٢٧﴾

23. Andolsun biz Mûsâ'yı âyetlerimizle ve apaçık bir belge ile gönderdik;

24. Firavun'a, Hâmân'a ve Karun'a. Onlar: "Çok yalancı bir sihirbaz bu" dediler.

25. İşte o kendilerine nezdimizden hakkı getirdiğinde: "Onunla birlikte imana gelenlerin oğullarını öldürün. Kadınlarını diri bırakın" dediler. Halbuki kâfirlerin hilesi durum ne olursa olsun boşa çıkar.

26. Firavun dedi ki: "Bırakın beni Mûsâ'yı öldüreyim, o da varsın Rabbini çağırsın. Çünkü ben onun dininizi değiştirmesinden yahut yeryüzünde bozgunculuk çıkarmasından korkuyorum."

27. Mûsâ: "Gerçekten ben hesap gününe iman etmeyen, her büyüklenenden benim de, sizin de Rabbinize sığınırım" dedi.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah kavminden kendisini yalanlayanların yalanlaması sebebiyle nebîsini teselli ederek ve güzel akıbetin ve zaferin dünyada da, Âhirette de kendisinin olacağını müjdeleyerek tıpkı İmran oğlu Mûsâ'nın karşılaştığı gibi bir sonuçla karşılaşacağını bildirmektedir. Yüce Allah onu apaçık âyet ve belgelerle, belirgin delillerle rasûl olarak göndermişti. İşte bundan dolayı yüce Allah: *"Âyetlerimizle ve apaçık bir belge ile"* buyurmaktadır. Burada *belge (sultan)*, hüccet ve kesin delildir.

"Firavun'a" Mısır yurdunda Kıptilerin kralı demektir. *"Hâmân'a"* o da krallığında onun veziri idi *"ve Karun'a"* onun zamanında insanlar arasında malı en çok ve ticareti en fazla olan birisi idi. *"Onlar çok yalancı bir sihirbaz dediler."* Yani onu yalanladılar ve onu Allah'ın kendisine risalet verdiği iddiasında bir büyücü, olağan üstü işler peşinde koşan bir göz boyayıcı ve bir yalancı olarak değerlendirdiler. Bu da yüce Allah'ın: *"Onlardan öncekilere gelen rasûllerin her birine de mutlaka böylece sihirbaz yahut deli derlerdi. Acaba bunu birbirlerine tavsiye mi ettiler. Hayır, onlar azmış bir kavim idiler."* (Zâriyât, 52-53) buyruğuna benzemektedir.

"işte o kendilerine nezdimizden hakkı getirdiğinde" yani yüce Allah'ın kendisini onlara rasûl gönderdiğini ortaya koyan kesin delili gösterdiğinde *"onunla birlikte imana gelenlerin oğullarını öldürün, kadınlarını diri bırakın dediler."* Bu ise Firavun'un İsrâiloğullarının erkeklerinin öldürülmesine dair verdiği ikinci bir emirdir. Birincisi ise Mûsâ'nın doğmasından korunmak için yahut bu halkı zelil kılıp, sayılarını azaltmak ya da her iki maksat ile verilmiş bir emirdi. İkinci emrin sebebi ise başka bir husustur. Bunun sebebi hem bu halkı hakir düşürmekti, hem de onların Mûsâ (a.s)'ın uğursuzluğuna inanmalarını sağlamaktı. Bunun için onlar da şöyle demişlerdi: *"Sen bize gelmezden evvel de, geldikten sonra da işkenceye uğratıldık dediler. Dedi ki: Umulur ki Rabbiniz düşmanınızı helak eder ve sizi yeryüzünde halifeler kılar. O zaman da sizin nasıl davranacağınıza bakacaktır."* (A'râf, 129)

Katâde dedi ki: Bu önceki bir emirden sonra verilmiş bir başka emirdir.

Yüce Allah ise: *"Halbuki kâfirlerin hilesi durum ne olursa olsun boşa çıkar"* buyurmaktadır. Yani onların kendilerine karşı güçlenip, muzaffer olmalarını önlemek için İsrâiloğullarının sayılarını azaltmak maksatları ve bunun için hile ve tuzakları ancak boşa çıkar ve kaybolup, gider.

Scanned with CamScanner

"Firavun dedi ki: Bırakın beni Mûsâ'yı öldüreyim, o da varsın Rabbini çağırsın." Bu Firavun'un -Allah'ın laneti üzerine olsun- Mûsâ (a.s)'ı öldürmesi kararını verdiğini ifade eder. Yani o kavmine dedi ki: Beni bırakın da sizin faydanız için onu öldüreyim. *"O da varsın Rabbini çağırsın"* ben ona aldırmam, demek istiyor.

Bu da inkârın, kendisini bir şey sanıp böbürlenmenin, inadın en ileri derecesidir. Kahrolasıca söylediği *"çünkü ben onun dininizi değiştirmesinden yahut yerde bozgunculuk çıkarmasından korkuyorum"* sözleriyle de kastettiği Mûsâ'dır. Firavun Mûsâ'nın insanları saptıracağından ve onların gelenek ve göreneklerini değiştireceğinden korkmuştu. Bu da: "Firavun öğüt vermeye başladı" şeklindeki atasözüne benzer. Yani güya o Mûsâ (a.s)'dan daha çok insanlara şefkat gösterip, öğüt vermeye başladı demektir.

Çoğunluk "(أن يبدل دينكم وأن يُظهِر في الأرض الفساد): Dininizi değiştirmesinden ve yeryüzünde fesat çıkarmasından" diye okumuş, başkaları ise "(أَوْ أَنْ يُظْهِرَ فِي الأَرْضِ الْفَسَادَ): Yahut yeryüzünde fesat çıkarmasından" diye okumuşlardır. Bazıları ise: "(يَظْهَر في الأرض الفسادُ): Ve yeryüzünde fesadın çıkmasından" diye (fesat anlamındaki lafzı) damme ile okumuşlardır.

"Mûsâ: Gerçekten ben hesap gününe iman etmeyen, her büyüklenenden benim de, sizin de Rabbinize sığınırım dedi." Yani o Firavun'un: *"Bırakın beni Mûsâ'yı öldüreyim..."* şeklindeki sözleri kendisine ulaşınca ben onun ve benzerlerinin şerrinden Allah'ın himayesine sığındım dedi. Bunun için o şöyle dedi: Ey muhataplar *"gerçekten ben hesap gününe inanmayan"* hakka karşı *"her büyüklenen"* günahkâr kimse*"den benim de, sizin de Rabbinize sığınırım."*

[5853] Bundan dolayı hadiste Ebû Mûsâ (radıyallâhu anh)'nın rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir topluluktan korktuğu vakit şöyle dua ederdi: *"Allah'ım! Onların şerlerinden sana sığınırız, senin onların hakkından gelmeni niyaz ederek şerlerinden bizi korumanı isteriz."*[161]

161 Sahihtir. Ebû Dâvûd, 1537; Nesâî, Amelu'l-Yevmi ve'l-Leyle, 601; Ahmed, IV, 414-415; İbn Hibbân, 4765; Hakim, II, 142. Buhârî ve Müslim'in şartına göre sahih olduğunu belirtmiş, Zehebî de ona muvafakat etmiştir. Hadis dedikleri gibidir, şahitleri de vardır.

Scanned with CamScanner

Benim Rabbim Allah'tır:

وَقَالَ رَجُلٌ مُّؤْمِنٌ مِّنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ إِيمَانَهٗٓ أَتَقْتُلُونَ رَجُلًا أَنْ يَقُولَ رَبِّيَ اللّٰهُ وَقَدْ جَآءَكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ مِنْ رَبِّكُمْ ۖ وَإِنْ يَكُ كَاذِبًا فَعَلَيْهِ كَذِبُهٗ ۖ وَإِنْ يَكُ صَادِقًا يُصِبْكُمْ بَعْضُ الَّذِي يَعِدُكُمْ ۖ إِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ ﴿٢٨﴾ يَا قَوْمِ لَكُمُ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ظَاهِرِينَ فِي الْأَرْضِ فَمَنْ يَنْصُرُنَا مِنْ بَأْسِ اللّٰهِ إِنْ جَآءَنَا ۚ قَالَ فِرْعَوْنُ مَآ أُرِيكُمْ إِلَّا مَآ أَرٰى وَمَآ أَهْدِيكُمْ إِلَّا سَبِيلَ الرَّشَادِ ﴿٢٩﴾

28. Firavun ailesinden olup imanını gizleyen mü'min bir adam dedi ki: "Siz benim Rabbim Allah'tır, dedi diye bir adamı öldürür müsünüz? Halbuki o size Rabbinizden apaçık belgelerle geldi. Eğer o yalancı ise yalanı kendi aleyhinedir, eğer doğru söylüyor ise onun size vaat ettiğinin bir bölümü gelir, sizi bulur. Şüphesiz Allah haddi aşan ve yalan söyleyen kimseleri doğru yola iletmez."

29. "Ey kavmim, bugün bu yerde üstünlük sağlayanlar olarak mülk sizindir. Eğer Allah'ın azabı bize gelirse bize kim yardım eder?" Firavun dedi ki: "Ben size ancak gördüğümü gösteriyorum ve ben sizi doğru yoldan başkasına da iletmiyorum."

Tefsiri:

Meşhur olan kanaat, bu mü'min adamın Firavun hanedanından Kıpti birisi olduğudur. Süddî: Firavun'un amcasının oğlu idi, demiştir. Mûsâ (a.s) ile birlikte kurtulan kişi olduğu da söylenmiştir. İbn Cerîr de bunu tercih etmiş ve bu kişinin İsrâiloğullarından birisi olduğu kanaatini kabul edenlerin görüşlerini reddetmiştir. Çünkü Firavun onun söylediği sözden etkilenmiş ve onu dinlemiş, Mûsâ (a.s)'ı öldürmekten vazgeçmişti. Şayet bu kişi İsrâiloğullarından birisi olsaydı, bu kişi onlardandır diye cezalandırmakta elini çabuk tutabilirdi.

İbn Cureyc de İbn Abbâs'tan şöyle dediğini nakletmektedir: Firavun hanedanından bu adam ile Firavun'un karısı ve: *"Ey Mûsâ ileri gelenler, seni öldürmek için danışıyorlar."* (Kasas, 20) diyen kişiden başka kimse iman etmemiştir. Bunu İbn Ebî Hâtim rivayet etmiştir. Bu iman eden adam, kavmi olan

Scanned with CamScanner

Kıptilerden iman ettiğini gizliyordu. İmanını ancak Firavun'un: *"Bırakın beni Mûsâ'yı öldüreyim"* dediği gün açığa çıkarmıştı. Bundan dolayı adam yüce Allah için gazaplanmış idi.

[5854] "En faziletli cihad zalim bir yöneticinin yanında adaletli bir sözdür."[162] Nitekim bu hususta hadis sabit olmuştur. Elbette ki Firavun'un karşısında bu sözü söylemekten daha büyük bir söz olamaz. O da: *"Siz benim Rabbim Allah'tır dedi diye bir adamı öldürür müsünüz?"* sözüdür.

Buhârî'nin Sahih'inde naklettiği şu rivayette dile getirdiği bu durum istisna olabilir:

[5855] Bize Ali b. Abdullah tahdis etti. Urve b. ez-Zubeyr dedi ki: Abdullah b. Amr b. el-Âs'a sordum: Bana müşriklerin Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e yaptıkları en ağır işi bildir dedim. Şöyle dedi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Kâbe'nin yanında namaz kılarken Ukbe b. Ebî Muayt gelip, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in omuzundan yakaladı, onun elbisesini boynuna doladı. Boğazını sıktıkça sıktı. Ebû Bekr (radıyallâhu anh) geldi. Onun omuzundan yakalayarak Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in üzerinden itti. Sonra da: *"Siz, benim Rabbim Allah'tır dedi diye bir adamı öldürür müsünüz? Halbuki o size Rabbinizden apaçık belgelerle geldi"* dedi.[163] Bunu Evzâî'nin naklettiği bir hadis olarak sadece Buhârî rivayet etmiş ve şöyle demiştir: Ona Muhammed b. İshâk, Yahyâ b. Urve'den, o babasından böylece naklederek mutabaatta bulunmuştur.

[5856] İbn Ebî Hâtim dedi ki: Urve'nin rivayet ettiğine göre Amr b. el-Âs'a soruldu: Kureyş'in Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e yaptıklarını gördüğün en ağır iş neydi? dediler. O şu cevabı verdi: Bir gün geçerken ona: Sen bize atalarımızın taptıklarına ibadet etmemizi yasaklıyor musun? dediler. O, *"Evet, bunu yasaklıyorum"* dedi. Derhal kalkıp onun elbisesini yakalarından tuttular. Ebû Bekr'in arkasından onu kucakladığını ve en yüksek sesiyle -gözlerinden yaşlar akarak- şöyle dediğini gördüm: Kavmim *"siz benim Rabbim Allah'tır dedi diye bir adamı öldürür müsünüz? Halbuki o size Rabbinizden apaçık belgelerle geldi"* âyetinin tamamını okudu.[164] Bunu bu şekilde

162 Daha önce kaynakları gösterilmişti. Sahih bir hadistir.

163 Buhârî, 3678, 3856, 4815; Ahmed, II, 204; İbn Hibbân, 6567

164 Sahihtir. Nesâî, es-Sünenu'l-Kübra, 11462; Tefsir, 482. Senedi Buhârî ve Müslim'in şartına uygundur.

Scanned with CamScanner

Nesâî, Abde'nin naklettiği bir hadis olarak rivayet etmiş ve onu Amr b. el-Âs (radıyallâhu anh)'ın müsned rivayeti olarak zikretmiştir.

Yüce Allah'ın: *"Halbuki o size Rabbinizden apaçık belgelerle geldi"* buyruğu da: Sizler *"Rabbim Allah'tır"* dedi diye size getirmiş olduğu hakkın doğruluğuna dair apaçık delili ortaya koymuş bir adamı nasıl öldürebilirsiniz? Sonra onların içinde bulundukları durumu esas kabul ederek şöyle dedi: *"Eğer o yalancı ise yalanı kendi aleyhinedir, eğer doğru söylüyor ise onun size vaat ettiğinin bir bölümü gelir sizi bulur."* Yani sizler onun getirdiklerinin doğru olduğunu açıkça tespit edemeyecek olursanız o halde aklın, sağlam görüşün ve kararlılığın gereği olarak onu kendi halinde bırakmalı ona eziyet etmemelisiniz. Eğer yalancı ise şüphesiz yüce Allah dünyada da, Âhirette de yalanından ötürü onu cezalandıracaktır. Eğer doğru söylemiş ise ve siz de ona eziyet ve işkence ettiyseniz o vakit size yaptığı tehditlerin bir kısmı gelip sizi bulur. Çünkü o sizi kendisine muhalefet ettiğiniz takdirde dünya ve Âhiret azabı ile tehdit etmektedir. Size göre de doğru söylemiş olma imkânı vardır. O halde buna göre ona herhangi bir zarar vermeye kalkışmamalısınız. Aksine onu kavmiyle baş başa bırakın, onları davet etsin, onlar da ona uysunlar.

Aynı şekilde aziz ve celil olan Allah da Mûsâ (a.s)'ın Firavun'dan ve kavminden aralarında barış ve ateşkes yapmayı istediğini şu buyruklarıyla bize haber vermektedir: *"Andolsun ki onlardan önce Firavun kavmini de denedik. Onlara çok yüce, çok şerefli bir rasûl gelmişti. Allah'ın kullarını bana geri verin, şüphesiz ki ben size çok güvenilir bir rasûlüm diyerek ve: Allah'a karşı üstünlük taslamayın çünkü ben size apaçık bir delil getiriyorum diyerek ve muhakkakki ben, beni taşlamanızdan benim de Rabbim, sizin de Rabbinize sığındım. Eğer bana iman etmiyorsanız, o halde benden uzak durun."* (Duhân, 17-21)

Aynı şekilde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de Kureyş'e kendisini Allah'ın kullarını yüce Allah'a davet etmek için kendisine ilişmemelerini, ona kötülük yapmamalarını, ona eziyet ve işkenceyi terk etmek sûretiyle kendisiyle aralarındaki akrabalık bağını gözetmelerini söylemişti. Yüce Allah: *"De ki: Ben sizden buna karşılık akrabalıkta sevgiden başka ücret istemem."* (Şûrâ, 23) buyurmaktadır. Yani sizden tek istediğim aramızdaki akrabalık bağı sebebiyle beni sevmeniz, bana eziyet etmeyerek insanlarla beni baş başa kendi halime bırakmanızdır. Hudeybiye günü de bu esas üzere ateşkes yapılmıştı ve bu sonunda pek büyük bir fetih olmuştu.

Scanned with CamScanner

Yüce Allah'ın: *"Şüphesiz Allah haddi aşan ve yalan söyleyen kimseleri doğru yola iletmez"* buyruğu şu demektir: Eğer Allah'ın kendisini size rasûl olarak gönderdiğini ileri süren bu kişi sizin iddia ettiğiniz gibi bir yalancı ise elbette ki sözlerinde ve davranışlarında onun bu durumunun herkes tarafından açıkça belli olması gerekirdi. Bu söz ve davranışları alabildiğine çelişkili ve tutarsız olmalıydı. Halbuki biz işinin de, yolunun da dosdoğru olduğunu görüyoruz. Eğer haddi aşan birisi olsaydı, Allah ona hidayet vermez, sizin gördüğünüz halinin ve davranışlarının düzenli oluşuna imkân vermez, onu buna yönlendirmezdi.

Sonra bu mü'min adam kavmini Allah'ın üzerlerindeki nimetinin sona ermesinden, Allah'ın intikamının onları gelip bulmasından sakındırarak:

"Ey kavmim, bugün bu yerde üstünlük sağlayanlar olarak mülk sizindir" dedi. Yani Allah size bu mülkü, yeryüzünde sözünüzün geçerli olmasını, uçsuz bucaksız imkânları vermiş bulunmaktadır. O halde Allah'a şükrederek, rasûlünü tasdik ederek bu nimetin gereğini yerine getirin, eğer Rasûlünü yalanlayacak olursanız Allah'ın sizden intikam alacağından korkun. *"Eğer Allah'ın azabı bize gelirse kim bize yardım eder?"* Yani o takdirde bu askerlerin, bu orduların size bir faydası olmaz. Bütün bunlar eğer Allah bize bir kötülük yapmak isterse Onun azabının bir kısmını dahi bizden uzaklaştıramazlar.

"Firavun" bu salih, iyi, Firavun'dan daha çok krallığı hak eden, doğru yolda bulunan bu adamın gösterdiği yola karşı cevap vermek üzere *"dedi ki: Ben size ancak gördüğümü gösteriyorum."* Benim size söylediğim bu görüşün kendim için öngördüğüm görüşten başkası değildir ama Firavun bu sözleriyle yalan söylüyordu çünkü o Mûsâ (a.s)'ın getirmiş olduğu risaletinde doğru söylediğinden kesinlikle emindi. *"O da şöyle demişti: Andolsun ki bunların birer ibret olmak üzere göklerin ve yerin Rabbinden başka kimsenin indirmediğini bilmişsindir."* (İsrâ, 102); *"Kalpleri onlara inandığı halde zulümle büyüklenmeleri sebebiyle onları inkâr ettiler."* (Neml, 14)

Buna göre: *"Ben size ancak gördüğümü gösteriyorum"* sözünü söylerken yalan söylemiş, iftira etmiş, Allah'a da, Rasûlü'ne de, yönettiklerine de hainlik etmiş, onları aldatmış, onlara samimiyetle öğüt vermemiştir. Aynı şekilde *"ve ben sizi doğru yoldan başkasına da iletmiyorum"* sözü de böyledir. Yani ben sizi ancak doğru yola, hakka ve doğruluğa çağırıyorum. Bunda da yalancı idi. Kavmi ona itaat edip, arkasından gitmiş olsa dahi. Zaten yüce

Scanned with CamScanner

Allah şöyle buyurmaktadır: *"Onlar yine Firavun'un emrine uydular. Halbuki Firavun'un emri hiç de doğru değildi."* (Hûd, 97); *"Firavun kavmini saptırdı, hidayet yolunu göstermedi."* (Tâhâ, 79)

[5857] Hadis-i şerifte şöyle buyurulmaktadır: *"Bir imam (devlet yöneticisi) ölür de öldüğü günü eğer yönetimi altındakileri aldatmış durumda ise kesinlikle cennetin kokusunu alamayacaktır ve şüphesiz onun kokusu beş yüz yıllık uzaklıktan alınır."*[165]

وَقَالَ الَّذِي آمَنَ يَا قَوْمِ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ مِثْلَ يَوْمِ الْأَحْزَابِ ﴿٣٠﴾
مِثْلَ دَأْبِ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ وَمَا اللَّهُ يُرِيدُ
ظُلْمًا لِلْعِبَادِ ﴿٣١﴾ وَيَا قَوْمِ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ يَوْمَ التَّنَادِ ﴿٣٢﴾
يَوْمَ تُوَلُّونَ مُدْبِرِينَ مَا لَكُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ عَاصِمٍ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ
مِنْ هَادٍ ﴿٣٣﴾ وَلَقَدْ جَاءَكُمْ يُوسُفُ مِنْ قَبْلُ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا زِلْتُمْ فِي
شَكٍّ مِمَّا جَاءَكُمْ بِهِ حَتَّى إِذَا هَلَكَ قُلْتُمْ لَنْ يَبْعَثَ اللَّهُ مِنْ بَعْدِهِ رَسُولًا
كَذَلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ مُرْتَابٌ ﴿٣٤﴾ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي
آيَاتِ اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ أَتَاهُمْ كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ وَعِنْدَ الَّذِينَ آمَنُوا
كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى كُلِّ قَلْبِ مُتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ ﴿٣٥﴾

30. İman eden o kimse dedi ki: "Ey kavmim, muhakkak ben sizin için o grupların günü bir günden korkuyorum;"

31. Nûh kavmi, Âd, Semud ve onlardan sonra gelenlerin başına gelenin benzerinden. Allah kullara zulüm dilemez.

32. Ey kavmim! Muhakkak ben sizin için bağrışıp çağrışma gününden korkarım.

165 Sahihtir. Kudai, 806; Mecma, 9073'te belirtildiği üzere Taberânî de rivayet etmiştir. Heysemi: Bunu Taberânî hocası Sabit b. Nuaym el-Huci'den rivayet etmiş olup, ben onu tanımıyorum. İlk rivayet yolundaki raviler sikadırlar, ikincisinde ise Muhammed b. Abdullah b. Muğaffel vardır, onu da tanımıyorum demektedir. Makil b. Yesar'ın, Buhârî, 7150 ve Müslim, 1421'deki hadisi buna şahitlik eder.

Scanned with CamScanner

33. O günde arkanızı dönüp gideceksiniz ve sizi Allah'a karşı koruyacak kimseniz olmayacaktır. Allah'ın saptırdığını doğru yola iletecek kimse bulunmaz.

34. Andolsun önceden Yusuf da size apaçık belgelerle gelmiş idi. O zamanlar da size getirdiğinden şüphe edip durmuştunuz. Nihayet o vefat ettiğinde de: Allah ondan sonra artık asla bir daha rasûl göndermeyecektir, dediniz. Allah haddi aşan, şüpheci kimseleri işte böyle saptırır.

35. Onlar ki kendilerine gelmiş bir delil olmaksızın Allah'ın âyetleri hakkında tartışırlar. Gerek Allah indinde, gerek mü'minler yanında (buna) öfke oldukça büyüktür. Allah büyüklük taslayan her zorbanın kalbini işte böyle mühürler.

Tefsiri:

Bu buyruklarla aziz ve celil olan Allah, Firavun hanedanından iman eden bu salih adamın durumu hakkında haber vermektedir. O kavmini dünya ve Âhirette Allah'ın azabından sakındırarak şöyle demişti: *"Ey kavmim! Muhakkak ben sizin için o grupların günü gibi bir günden korkuyorum."* Yani geçmiş zamanda Allah'ın rasûllerini yalanlamış olan Nûh kavmi, Ad ve Semud kavimleri ile onlardan sonra gelen yalanlayıcı toplumlara Allah'ın azabının nasıl geldiğini ve bu azabı hiçbir kimsenin onlardan geri çeviremediğini, kimsenin onu önleyemediğini hatırlatarak benzerinden sizin için korkuyorum, dedi.

"Allah kullara zulüm dilemez." Yani Allah onları ancak, günahları, rasûllerini yalanladıkları ve emrine aykırı hareket ettikleri için helak etti. Böylelikle onlar hakkındaki takdirini de onlara infaz etmiş oldu. Sonra da dedi ki: *"Ey kavmim, muhakkak ben sizin için bağrışıp çağrışma gününden korkarım."* Kıyamet gününden korkarım. Ona bu ismin veriliş sebebine gelince, bazıları Sur hadisinde zikredilen şu hususdan dolayıdır demişlerdir:

[5858] *"Şüphesiz ki yer sarsılıp da boydan boya yarılıp çatlayacağı, dalgalanıp sarsılacağı zaman insanlar buna bakarak biri diğerine bağrışıp çağrışıp kaçarak gideceklerdir."*[166]

166 Sur hadisinin kaynakları daha önceden gösterilmişti. Uzunca bir hadistir.

Scanned with CamScanner

Aralarında Dahhâk'ın bulunduğu başkaları ise şöyle demiştir: Hayır, cehennem getirileceği vakit insanlar ondan kaçışıp, gidecekler, melekler ise onların karşılarına çıkıp mahşer yerine onları geri çevirecek. İşte yüce Allah'ın: *"Melek(ler) de onun çevresinde olacak(lar)."* (Hâkka, 17) buyruğu ile *"Ey cin ve insan toplulukları eğer göklerle yerin kenarlarından kaçmaya gücünüz yetiyorsa kaçın ama buna dair güç ve imkânınız olmadıkça kaçamazsınız ki"* (Rahmân, 33) buyrukları bunu ifade etmektedir.

İbn Abbâs, Hasan ve Dahhâk'tan onların: "(يوم التناد): Çağrışma günü" buyruğunu dal harfini şeddeli olarak okudukları da rivayet edilmiştir ki, bu da kaçıp gitmesi halinde kullanılan: "(ند البعير): Deve kaçtı" kökünden gelmektedir.

Bir diğer açıklama da şöyledir: Mizanın yanında melek bulunacağı için kulun ameli tartılacağı ve amelleri ağır basacak olursa en yüksek sesiyle: Şunu bilin ki filan oğlu filan artık bundan sonra ebediyen bedbaht olmayacak şekilde mutlu olmuştur, diyecek. Şayet ameli tartılan kişinin terazisi hafif gelirse bu sefer: Şunu bilin ki filan oğlu filan bedbaht olmuştur, diyecektir.

Katâde dedi ki: Her bir kavme kendi amellerine göre seslenilecektir. Cennet ehli cennet ehline, cehennemlikler de cehennem ehline seslenecekler.

Bir diğer görüşe göre bugüne bu ismin veriliş sebebi, cennetliklerin cehennemlikleri çağırarak: *"Rabbimizin bize vaat ettiğini hak bulduk. Siz de Rabbinizin vaat ettiğini gerçek buldunuz mu diye seslenirler. Onlar da: Evet, derler."* (A'râf, 44) Ayrıca cehennemlikler de cennettekilere: *"Bize biraz su yahut Allah'ın size ihsan ettiği rızıktan akıtın, diye seslenirler. Onlar ise: Doğrusu Allah bunları kâfirlere haram kılmıştır, derler."* (A'râf, 50) Diğer taraftan A'râf'ta bulunacaklar da -A'râf sûresinde zikredildiği gibi- cennetlikler ile cehennemliklere seslenecekler.

Beğavî ve başkaları ise bütün bu gerekçelerden dolayı bu ismin verildiği kanaatini tercih etmişlerdir, bu da güzel ve iyi bir görüştür. Allah en iyi bilendir.

"O günde arkanızı dönüp gideceksiniz." Yani kaçıp gideceksiniz. *"Hayır, o gün sığınacak yer yoktur. O gün varıp durulacak yer Rabbinin huzurudur."* (Kıyâmet, 11-12) Bunun için aziz ve celil olan Allah: *"Ve sizi Allah'a karşı ko-*

Scanned with CamScanner

ruyacak kimseniz olmayacaktır" buyurmaktadır. Yani Allah'ın azabından sizi hiçbir kimse koruyamayacaktır.

"Allah'ın saptırdığını doğru yola iletecek kimse bulunmaz." Allah'ın saptırdığı kimseye ondan başkası hidayet veremez.

Yüce Allah'ın: *"Andolsun önceden Yusuf da size apaçık belgelerle gelmişti"* buyruğuna gelince: Yani Mısır halkına Allah Mûsâ'dan önce bir rasûl göndermişti. O ise Yusuf (a.s)'dır. Mısırlıların azizi olmuştu. Ümmeti olan Kıptileri yüce Allah'a davet eden bir rasûldü. Onlar ona gereği gibi itaat etmediler. Ona itaat etmelerinin tek sebebi sadece vezirliği ve dünyevi makamı dolayısıylaydı. Bunun için yüce Allah: *"O zamanlar da size getirdiğinden şüphe edip durmuştunuz. Nihayet o vefat ettiğinde de: Allah ondan sonra artık asla bir daha rasûl göndermez demiştiniz."* Yani ümidinizi kesmiş ve sizler "Artık asla bir daha bir rasûl göndermez" diyerek ümitlenmiştiniz. Buna sebep ise kâfir olmaları ve yalanlamaları idi.

"Allah haddi aşan şüpheci kimseleri işte böyle saptırır." Yani Allah'ın saptırdığı kimsenin hali de sizin bu haliniz gibi olur. Buna sebep ise fiillerinde aşırı gitmesi, kalbinin de şüphe içinde olmasıdır.

Sonra yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Onlar ki kendilerine gelmiş bir delil olmaksızın Allah'ın âyetleri hakkında tartışırlar."* Yani onlar ki batılı ileri sürerek hakkı ortadan kaldırmaya çalışırlar. Herhangi bir delil, beraberlerinde Allah'tan gelmiş bir belge bulunmaksızın da kesin delillere karşı tartışırlar. Şüphesiz yüce Allah böyle bir hali en ileri derecede buğz ile karşılar. Bundan dolayı yüce Allah: *"Gerek Allah indinde, gerek mü'minler yanında (buna) öfke oldukça büyüktür"* buyurmaktadır. Yani mü'minlerin kendileri de bu niteliktekilere buğz ederler, öfkelenirler çünkü bu nitelikte olanların Allah kalbini mühürler. Artık bundan sonra o kalp iyilik nedir bilmez, kötülüğü kötülük olarak tanımaz. İşte bundan dolayı da yüce Allah: *"Allah"* hakka karşı *"büyüklük taslayan her zorbanın kalbini işte böyle mühürler"* buyurmaktadır. Şa'bî'den de nakledilen ve İbn Ebî Hâtim'in İkrime'den rivayetine göre şöyle demişlerdir: İnsan iki kişiyi öldürmedikçe cebbar (zorba) sayılmaz. Ebû İmran el-Cevni ve Katâde dediler ki: Zorbaların alameti haksızca öldürmeleridir. Yüce Allah en iyi bilendir.

Scanned with CamScanner

Firavun'un Kuruntusu:

وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَا هَامَانُ ابْنِ لِي صَرْحًا لَعَلِّي أَبْلُغُ الْأَسْبَابَ ﴿٣٦﴾ أَسْبَابَ السَّمَاوَاتِ فَأَطَّلِعَ إِلَىٰ إِلَٰهِ مُوسَىٰ وَإِنِّي لَأَظُنُّهُ كَاذِبًا ۚ وَكَذَٰلِكَ زُيِّنَ لِفِرْعَوْنَ سُوءُ عَمَلِهِ وَصُدَّ عَنِ السَّبِيلِ ۚ وَمَا كَيْدُ فِرْعَوْنَ إِلَّا فِي تَبَابٍ ﴿٣٧﴾

36. Firavun dedi ki: "Ey Hâmân, benim için yüksek bir köşk yap, belki o yollara ulaşırım;"

37. Göklerin yollarına, sonunda belki Mûsâ'nın ilâhının yanına çıkarım. Doğrusu şu ki, ben onu yalancı sayıyorum. İşte böylece Firavun'un kötü ameli kendisine süslendirildi ve doğru yoldan alıkonuldu. Firavun'un hilesi ancak bir hüsranla içiçe idi.

Tefsiri:

Yüce Allah Firavun hakkında onun dik başlılığı, azgınlığı ve Mûsâ (a.s)'ı yalanlamaktaki iftirasını haber vererek buyuruyor ki: Firavun veziri Hâmân'a kendisine alabildiğine yüksek bir köşk bina etmesini emretmişti. Bu yüksek köşk pişirilmiş çamurdan yapılan kerpiçtendi. Nitekim yüce Allah başka yerde: *"Ey Hâmân, benim için çamura ateş yak, bana yüksek bir kule yap."* (Kasas, 38) buyurmaktadır. Bunun için İbrâhim en-Nehaî: Ashab kireçle bina yapmayı ve kireci kabirlerine koymayı hoş görmüyorlardı, demiştir. Bunu İbn Ebî Hâtim rivayet etmektedir.

"Belki o yollara ulaşırım, göklerin yollarına." Said b. Cubeyr ve Ebû Salih göklerin kapılarına diye açıklamışlardır. Semavatın yolları diye de söylenmiştir.

"Sonunda belki Mûsâ'nın ilâhının yanına çıkarım. Doğrusu şu ki ben onu yalancı sanıyorum." Bu sözler ise onun küfrü ve küfürde direnip, azgınlaşmasından ileri geliyordu. O aziz ve celil olan Allah'ın Mûsâ'yı kendisine rasûl olarak gönderdiğini yalanlamıştı.

Yüce Allah buyuruyor ki: *"işte böylece Firavun'un kötü ameli kendisine süslendirildi ve doğru yoldan alıkonuldu."* Yani buna sebep onun bu yaptığı

Scanned with CamScanner

işti. O böylelikle yönettiği kimselere Mûsâ (a.s)'ın yalan söylediğini ortaya koyabileceği bir iş yapmak için uğraştığı izlenimini vermek istemişti. Bunun için yüce Allah: *"Firavun'un hilesi ancak bir hüsranla iç içe idi"* buyurmaktadır. İbn Abbâs ve Mücâhid: Ancak bir zarar ve ziyan içindeydi diye açıklamışlardır.

وَقَالَ الَّذِي آمَنَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُونِ أَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ ﴿٣٨﴾ يَا قَوْمِ إِنَّمَا هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا مَتَاعٌ وَإِنَّ الْآخِرَةَ هِيَ دَارُ الْقَرَارِ ﴿٣٩﴾ مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فَلَا يُجْزَىٰ إِلَّا مِثْلَهَا وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ يُرْزَقُونَ فِيهَا بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٤٠﴾

38. O iman eden dedi ki: "Ey kavmim, bana uyun, ben sizi doğru yola eriştireyim."

39. Ey kavmim! Bu dünya hayatı ancak bir geçimliktir. Âhiret ise doğrusu asıl kalınacak yurdun ta kendisidir.

40. Kim bir kötülük işlerse ona ancak onun benzeri ile karşılık verilir. Erkek yahut kadın kim mü'min olarak salih amel işlerse işte onlar cennete girerler. Onlar orada hesapsız rızıklanırlar.

Tefsiri:

O mü'min kişi kavmi arasından azgınlaşan, dünya hayatını tercih eden ve böylelikle en büyük cebbar olanı unutan kimselere *"ey kavmim, bana uyun, ben sizi doğru yola eriştireyim"* dedi. Firavun'un: *"Ve ben sizi doğru yoldan başkasına da iletmiyorum"* şeklindeki yalan sözü gibi yalan söylemedi.

Sonra Âhirete tercih ettikleri ve kendilerini Allah'ın Rasûlü Mûsâ'yı tasdik etmekten engelleyen dünya hayatına olan rağbetlerini azaltmak maksadıyla dedi ki: *"Ey kavmim, bu dünya hayatı ancak bir geçimliktir"* yani azdır, kısa bir süre sonra fani olup gidecektir, yok olacaktır. *"Âhiret ise doğrusu asıl kalınacak yurdun ta kendisidir."* Sonu gelmeyecek olan, bırakılıp da başka yere gidilmeyecek, terk edilip başkasına göç edilmeyecek olan yer odur. Orası ya ebedi kalınacak nimetler diyarı yahut ebedi cehennemdir. Bunun için azameti yüce Rabbimiz: *"Kim bir kötülük işlerse ona ancak onun benzeri ile karşılık verilir."* Yani ona misliyle ceza verilir. *"Erkek yahut kadın kim mü'min*

Scanned with CamScanner

olarak salih amel işlerse işte onlar cennete girerler, onlar orada hesapsız rızıklanırlar." Onlara verilecek olan ceza belli bir miktarda olmayacaktır. Aksine yüce Allah ona sonu gelmez, tükenmez pek çok miktarda sevap ile onu mükâfatlandıracaktır. Doğruya ulaşma başarısı Allah'tandır.

وَيَا قَوْمِ مَا لِيٓ أَدْعُوكُمْ إِلَى النَّجَاةِ وَتَدْعُونَنِيٓ إِلَى النَّارِ ﴿٤١﴾ تَدْعُونَنِي لِأَكْفُرَ بِاللَّهِ وَأُشْرِكَ بِهِ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ وَأَنَا أَدْعُوكُمْ إِلَى الْعَزِيزِ الْغَفَّارِ ﴿٤٢﴾ لَا جَرَمَ أَنَّمَا تَدْعُونَنِيٓ إِلَيْهِ لَيْسَ لَهُ دَعْوَةٌ فِي الدُّنْيَا وَلَا فِي الْآخِرَةِ وَأَنَّ مَرَدَّنَآ إِلَى اللَّهِ وَأَنَّ الْمُسْرِفِينَ هُمْ أَصْحَابُ النَّارِ ﴿٤٣﴾ فَسَتَذْكُرُونَ مَآ أَقُولُ لَكُمْ وَأُفَوِّضُ أَمْرِيٓ إِلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بَصِيرٌۢ بِالْعِبَادِ ﴿٤٤﴾ فَوَقَاهُ اللَّهُ سَيِّئَاتِ مَا مَكَرُوا وَحَاقَ بِآلِ فِرْعَوْنَ سُوٓءُ الْعَذَابِ ﴿٤٥﴾ اَلنَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ أَدْخِلُوٓا آلَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ ﴿٤٦﴾

41. Ey kavmim! Ne oluyor böyle ki, ben sizi kurtuluşa çağırıyorum, siz ise beni ateşe çağırıyorsunuz.

42. Siz beni Allah'a kâfir olmaya ve Ona bilmediğim şeyi ortak koşmaya çağırıyorsunuz. Halbuki ben sizi mutlak galip, çok mağfiret edici olana davet ediyorum.

43. Elbette beni kendisine davet ettiğiniz şeylerin herhangi bir daveti yoktur. Dönüşümüz muhakkak Allah'adır. Şüphesiz haddi aşanlar da ateşin dostlarıdır.

44. Yakında benim size söylediğimi hatırlayacaksınız. Ben işlerimi Allah'a ısmarlıyorum. Muhakkak Allah kullarını çok iyi görendir.

45. Sonunda Allah kurdukları tuzakların kötülüklerinden korudu onu, Firavun hanedanını ise kötü azap kuşattı.

46. Ateştir o! Onlar sabah akşam ona arzolunurlar. Kıyametin kopacağı günde: "Firavun hanedanını azabın en şiddetlisine sokun" (denilecek).

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Mü'min onlara diyor ki: Bana ne oluyor ki ben sizleri bir ve tek olarak ve ortaksız olarak Allah'a ibadet etmeye ve Onun gönderdiği rasûlünü tasdik etmeye davet ediyorken *"siz ise beni ateşe çağırıyorsunuz. Siz beni Allah'ı inkâr etmeye ve Ona bilmediğim şeyi"* yani delilsiz ve bilgisizce *"ortak koşmaya çağırıyorsunuz. Halbuki ben sizi mutlak galip, çok mağfiret edici olana davet ediyorum."* Yani O pek aziz ve pek büyük olup, kendisine tevbe edip yönelenlerin de günahlarını bağışlar.

"Elbette" yani gerçekten. Süddî ve İbn Cerîr yüce Allah'ın: (لَا جَرَمَ) buyruğunu, gerçekten demektir, diye açıklamışlardır. Dahhâk, yalan yok, diye açıklamıştır. Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs'tan bunu "evet, şüphesiz sizin beni kendisine davet ettiğiniz putlar ve Allah'a ortak koştuğunuz varlıkların dünya ve Âhirette herhangi bir daveti yoktur" diye açıklamıştır.

Mücâhid dedi ki: Put hiçbir şeydir. Katâde dedi ki: Yani putun faydası da yok, zararı da yoktur. Süddî dedi ki: Kendisine dua edenin duasını dünyada da, Âhirette de kabul edemez. Bu da yüce Allah'ın şu buyrukları gibidir: *"Allah'tan başka kendisine kıyâmete kadar cevap veremeyecek olan ve kendilerine yaptıkları duadan habersiz olan kimselere dua eden kişiden daha sapık kim olabilir? İnsanlar (mahşerde) bir araya toplatıldıklarında onlar kendilerine düşman kesilecek ve onların ibadetlerini inkâr edenler olacaklar."* (Ahkâf, 5-6); *"Onlara dua etseniz dualarınızı işitmezler, işitseler dahi istediğinizi yerine getiremezler."* (Fâtır, 14)

"Dönüşümüz muhakkak Allah'adır." Âhiret yurdunda Ona döneceğiz. Herkese amelinin karşılığını verecektir. Bunun için: *"Şüphesiz haddi aşanlar da ateşin dostlarıdır."* Yani haddi aşmaları sebebiyle orada ebediyen kalacaklardır. Bu haddi aşmaları ise yüce Allah'a ortak koşmalarıdır.

"Yakında benim size söylediğimi hatırlayacaksınız." Yani size emrettiklerimin ve yasakladıklarımın doğru olduğunu, size verdiğim öğütlerimin, açıklamaların doğru olduğunu bileceksiniz, bunu hatırlayacak ve pişmanlığın size fayda vermeyeceği bir zamanda da pişman olacaksınız. *"Ben işlerimi Allah'a ısmarlıyorum."* Allah'a tevekkül ediyor, Ondan yardım diliyorum ve sizinle ilişkilerimi koparıyor, sizden uzaklaşıyorum. *"Muhakkak Allah kullarını çok iyi görendir."* O, onları görür. Hidayeti hak edeni hidayete iletir, saptırılmayı

Scanned with CamScanner

hak edenleri de saptırır. Kesin ve doğru delil, eksiksiz hikmet, yerini bulup gerçekleşen kader yalnız Onundur.

"Sonunda Allah kurdukları tuzakların kötülüklerinden korudu onu" buyruğuna gelince: Dünyada da, Âhirette de onu bu tuzaklardan korudu demektir. Dünyada Allah onu Mûsâ (a.s) ile birlikte kurtardı, Âhirette de onu cennete koyarak kurtaracaktır.

"Firavun hanedanını ise kötü azap kuşattı." Bu ise suda boğulmaktır. Ondan sonra ise oradan Cahime taşınmaktır. Onların ruhları sabah akşam cehenneme arz olunur. Kıyamet günü geleceği vakit de ruhları da, cesetleri de bir arada cehennemde olacaktır. Bunun yüce Rabbimiz: *"Kıyametin kopacağı günde: Firavun hanedanını azabın en şiddetlisine sokun"* buyurmaktadır. Yani en ileri derecede acıtan ve en büyük azaba sokun.

Bu âyet-i kerime Ehl-i sünnetin berzah hayatında ve kabirlerde azaba dair delil ortaya koymakta büyük, asli bir dayanaktır. Bu da yüce Allah'ın: *"Ateştir o, onlar sabah akşam ona arzolunurlar"* buyruğudur.

Ama burada karşımıza bir soru ortaya çıkmaktadır. O da şudur: Şüphesiz ki bu âyet Mekke'de inmiştir. Aynı şekilde berzah hayatında kabir azabına da ilim adamları bunu delil göstermişlerdir. Ancak İmam Ahmed şöyle demektedir:

[5859] Bize Haşim, Ebu'l-Kâsım Ebu'n-Nadr tahdis etti. Âişe dedi ki: Bir Yahudi kadın kendisine hizmet ediyordu. Âişe ona ne kadar iyilik yapmışsa her seferinde o Yahudi kadın da mutlaka ona: Allah seni kabir azabından korusun derdi. Âişe (radıyallâhu anhâ) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanıma girdi, ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Kıyametten önce kabirde azap var mıdır dedim. Allah Rasûlü: "Hayır, bu soruyu neden sordun" buyurdu. Âişe: Bu Yahudi kadına biz ne kadar iyilik yaptıysak mutlaka Allah seni kabir azabından korusun, demiştir dedi. Allah Rasûlü: "Yahudiler yalan söylemiştir ve onlar Allah'a daha çok yalan iftira ediyorlar. Kıyamet gününden önce azap yoktur." Daha sonra Allah Rasûlü Allah'ın beklemesini dilediği kadar bir süre bekledi. Bir gün gündüzün ortasında gözleri kızarmış, elbisesine bürünerek dışarı çıktı, bu arada olabildiği kadar yüksek sesle de şöyle çağırıyordu: "Kabir karanlık geceden parçalar gibidir. Ey insanlar, benim bildiğimi bilseydiniz

Scanned with CamScanner

çokça ağlardınız, azıcık gülerdiniz. Ey insanlar kabir azabından Allah'a sığınınız. Şüphesiz kabir azabı bir haktır."[167] Bu Buhârî ve Müslim'in şartına uygun sahih bir senet olmakla birlikte bunu tahriç etmemişlerdir.

[5860] Yine Ahmed'in rivayetine göre Âişe (radıyallâhu anhâ) dedi ki: Yahudi bir kadın kendisinden bir şeyler dilendi, ona verdi. Kadın Âişe'ye Allah seni kabir azabından korusun dedi. Âişe onun bu sözünü doğru bulmadı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i görünce ona bu hususu söyledi. Allah Rasûlü: *"Hayır (kabir azabı yoktur)"* buyurdu. Âişe dedi ki: Bundan sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize: *"Şüphesiz bana vahyolunduğuna göre sizler kabirlerinizde sınanacak (azaba uğratılacak)sınız"* buyurdu.[168] Bu da aynı şekilde Buhârî ve Müslim'in şartına uygun bir hadistir.

Burdan hareketle, şimdi bu buyruklar ile berzah hayatında kabirde azabın olacağına delalet ihtiva eden âyetin Mekki oluşu bir arada nasıl açıklanabilir, diye sorulabilir. Cevabı şudur: Âyet-i kerime berzah hayatında sabah akşam ruhların cehennem ateşine arz olunmasına delildir. Âyet-i kerimede ruhun çekeceği acının kabirlerdeki cesetlere ulaşacağına dair bir delalet bulunmamaktadır. Çünkü bu arz olunmanın ruha ait özel bir hal olma ihtimali vardır. Bunun ceset için de söz konusu olup, bu sebeple de cesedin acı duymasına gelince, buna ancak biraz sonra kaydedeceğimiz kabul edilebilir hadislerde ifade edildiği şekliyle sünnette delili bulunmaktadır. Ayrıca şöyle de denilebilir: Bu âyet-i kerime berzah hayatında kâfirlerin azap gördüklerine delil olmakla birlikte bu mü'minin de herhangi bir günahı sebebiyle kabirde azap görmesini gerektirmemektedir.

İşte bu hususa delil teşkil eden buyrukların bir kısmı şöyledir:

[5861] İmam Ahmed'in rivayetine göre Âişe (radıyallâhu anhâ)'ın rivayet ettiği üzere Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) içeri yanına girmişti. Yanında da Yahudilerden bir kadın vardı. O kadın: Sizin kabirlerinizde sınandığınızı biliyor muydun, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bundan ürkercesine şöyle buyurdu: *"Ancak Yahudiler (kabirlerinde) sınanır."* Âişe (radıyallâhu anhâ) dedi ki: Birkaç günümüz öyle geçti. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Farkında mısın bana sizin kabirlerinizde sınandığınız vahyo-*

167 Sahihtir. Ahmed, 164, VI, 81. Senedi İbn Kesir'in de zikrettiği gibi Buhârî ve Müslim'in şartına uygundur.

168 Sahihtir. Ahmed, VI, 238. Senedi Buhârî ve Müslim'in şartına uygundur.

Scanned with CamScanner

lundu." Âişe dedi ki: Daha sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kabir azabından (Allah'a) sığındığını duydum.[169] Hadisi bu şekilde Müslim'de Harun b. Said ve Harmele'den, ikisi İbn Vehb'den, o Yunus b. Yezîd el-Eyli'den böylece rivayet etmiş bulunmaktadır. Şöyle de denilebilir: Bu âyet-i kerime berzahta ruhların azap gördüklerine delildir. Bu ise bu azabın kısmen de olsa kabirlerinde bulunan cesetlere ulaşmasını gerektirmemektedir ama bu hususta Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e vahiy gelince bu sefer ondan Allah'a sığındı, şanı yüce Allah en iyi bilendir.

[5862] Buhârî Şu'be'nin naklettiği bir hadisi rivayet ederek Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın yanına Yahudi bir kadının girdiğini, o kadının: Allah seni kabir azabından korusun dediğini nakletmektedir. Bunun üzerine Âişe (radıyallâhu anhâ) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e kabir azabı hakkında soru sordu. Allah Rasûlü de: *"Evet, kabir azabı haktır"* buyurdu. Âişe: Bundan sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ne kadar namaz kıldığını gördümse mutlaka kabir azabından (Allah'a) sığınmıştır.[170]

İşte bu Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu haberde Yahudi kadını derhal tasdik ettiğine ve bunun böyle olduğunu kendisinin de onayladığına delildir. Bundan önceki haberlerde ise kendisine vahiy gelinceye kadar böyle bir şeyi kabul etmediği belirtilmektedir. Her ikisinin farklı olaylar olma ihtimali vardır. Allah en iyi bilendir. Kabir azabı ile ilgili hadisler oldukça çoktur.

Katâde yüce Allah'ın: *"Sabah akşam"* buyruğu ile ilgili olarak dünya kaldığı sürece sabah akşam onlara: Ey Firavun hanedanı sizin kalacağınız yerler bunlar olacaktır denilecek. Bu da onları azarlamak, onlara azap olmak ve onları küçük düşürmek üzere söylenir.

İbn Zeyd dedi ki: Onlar bugün ateştedirler. Kıyamet kopuncaya kadar sabah akşam oraya götürülür, getirilirler.

İbn Ebî Hâtim dedi ki: Abdullah b. Mes'ud (radıyallâhu anh) dedi ki: Şehitlerin ruhları yeşil kuşların kursaklarındadır. Bu kuşlar onları cennette istedikleri yere götürürler. Mü'minlerin çocuklarının ruhları da yine cennette istedikleri yere uçan kuşların kursaklarındadır. Sonra bunlar Arşa asılı kandillere giderler. Firavun hanedanının ruhları ise siyah kuşların kursaklarındadır. Bu

169 Sahihtir. Müslim, 584; Ahmed, VI, 89
170 Buhârî, 1372

Scanned with CamScanner

kuşlar sabah akşam cehenneme gider. İşte ruhların cehenneme arzolunması budur. Bunu Sevrî de Ebû Kays'tan, o el-Huzeyl b. Şurahbil'den, onun Firavun hanedanının ruhlarına dair yaptığı kendi açıklamalarından olmak üzere rivayet etmiştir. Süddî de böyle demiştir.

[5863] Ebû Harun el-Abdi'nin, Ebû Said (radıyallâhu anh)'dan diye naklettiği İsrâ hadisi rivayetinde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu kaydetmektedir: *"Sonra Allah'ın yaratmış olduğu mahlukattan çok sayıda erkeklerin yanına götürüldüm. Onların herbir adamın karnı kocaman bir ev gibi idi. Firavun hanedanının su taşıyıcılarının yolu üzerinde zincirlere vurulmuş bulunuyorlardı. Firavun hanedanı ise ateşe sabah akşam arz olunurlar. "Kıyametin kopacağı günde Firavun hanedanını azabın en şiddetlisine sokun" (denilecek). Firavun hanedanı ise zehirlenmiş develer gibi (kendilerini) taşlara, ağaçlara vuruyorlar ve asla akıllıca bir iş yapamıyorlar."*[171]

[5864] İbn Ebî Hâtim dedi ki: İbn Mes'ud, Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu nakletti: *"Müslüman olsun, kafir olsun bir kimse bir iyilik yaparsa mutlaka Allah onu mükafatlandırır."* (Abdullah b. Mes'ud) dedi ki: Ey Allah'ın Rasûlü! Allah kâfiri nasıl mükâfatlandırır dedik. Şöyle buyurdu: *"Eğer bir akrabalık bağını gözetmiş yahut bir sadaka vermiş ya da bir iyilik işlemişse Allah ona mal, evlat, sağlık vb. şeyler vererek mükâfatlandırır."* Peki, Âhirette ona nasıl mükâfat verilir, dedik. Allah Rasûlü: *"Azaptan daha aşağı bir azap"* buyurdu ve: *"Firavun'un hanedanını azabın en şiddetlisine sokun"* buyruğunu okudu.[172] Bunu Bezzâr Müsned'inde Zeyd b. Ahrem'den rivayet ettikten sonra biz bundan başka bir isnadı olduğunu bilmiyoruz demektedir.

---

171 Senedi Ebû Harun el-Abdi'den dolayı oldukça zayıftır. Adı Umare b. Cuveyn'dir. İsrâ sûresinde daha önce geçti.

172 Senedi zayıftır, metin münkerdir. Bunu Bezzâr, 945; Hakim, II, 253; Beyhakî, Şuabu'l-İman, 281. Bezzâr: Biz bunu İbn Mes'ud'dan başka rivayet eden kimse olduğunu bilmiyoruz. Aynı şekilde bunun bundan başka bir rivayet yolu olduğunu da bilmiyoruz demektedir. Hakim sahihtir demiş, Zehebî ise Ukbe b. Yakzan vahidir diyerek onu tenkit etmiştir. Beyhakî de: Senedinde rivayeti delil gösterilmeyen kimseler vardır demektedir. Heysemi, Mecma, 4621'de: Utbe hakkında bazı tenkitler vardır, İbn Hibbân sika olduğunu söylemiştir, geri kalan ravileri sikadırlar demektedir. Zehebî de onu Mizan, 5480'de Utbe'nin biyografisinde zikretmiş ve bazıları kavi olduğunu söylerken, Nesâî sika değildir, Ali b. el-Huseyn b. el-Cuneyd ise hiçbir kıymeti yoktur demiştir. Zehebî de hadisi kaydettikten sonra haber münkerdir demektedir.

Scanned with CamScanner

İbn Cerîr dedi ki: Bize Abdulkerim b. Ebî Umeyr tahdis etti, bize Hammad b. Muhammed el-Fezari el-Belhi tahdis edip dedi ki: Bir adam Evzâî'ye: Allah'ın rahmeti üzerine olsun, bizler denizden çıkan kuşlar gördük. Bu kuşlar batı tarafına doğru beyaz olarak büyük kalabalıklar halinde gidiyorlardı. Bunların sayılarını da ancak Allah bilir ama akşam oldu mu aynı kalabalıkta kuşlar siyah olarak dönüyorlar demesi üzerine ona şunu sorduğunu gördüm: Bunu iyice fark ettiniz mi? O evet deyince, Evzâî şöyle dedi: Kuşların kursaklarında Firavun hanedanının ruhları vardır. O ruhlar cehennem ateşine sabah akşam arz olunur. Sonra o kuşlar tüyleri yanıp, kararmış olarak yuvalarına geri dönerler. Geceleyin de onların beyaz tüyleri çıkar, siyah tüyleri dökülür. Sonra yine sabah akşam olmak üzere tekrar ateşe gider, tekrar daha sonra yuvalarına geri dönerler. Dünya hayatı devam ettikçe onların hali bu olacaktır. Kıyamet gününde de yüce Allah: *"Firavun hanedanını azabın en şiddetlisine sokun"* buyuracak. (Ravi) dedi ki: Firavun hanedanının yedi yüz bin savaşçı olduğunu söylüyorlardı.

[5865] İmam Ahmed dedi ki: İbn Ömer (radıyallâhu anh) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Sizden herhangi biriniz öldüğünde onun kalacağı yer sabah ve akşam ona arzolunur. Eğer cennet ehlinden birisi ise cennet ehlinden birisi olarak, eğer cehennemliklerden ise cehennemliklerden birisi olarak (ona yeri gösterilir) ve: Bu senin yüce Allah'ın kıyâmet gününde oraya gitmek üzere dirilteceği vakte kadar kalacağın yerdir, denilir."*[173] Bu hadisi Buhârî ve Müslim Sahih'lerinde Mâlik'in böylece naklettiği bir hadis olarak rivayet etmişlerdir.

وَإِذْ يَتَحَآجُّونَ فِي النَّارِ فَيَقُولُ الضُّعَفَآءُ لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوٓا إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ أَنتُم مُّغْنُونَ عَنَّا نَصِيبًا مِّنَ النَّارِ ﴿٤٧﴾ قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوٓا إِنَّا كُلٌّ فِيهَآ إِنَّ اللَّهَ قَدْ حَكَمَ بَيْنَ الْعِبَادِ ﴿٤٨﴾ وَقَالَ الَّذِينَ فِي النَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ ادْعُوا رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَنَّا يَوْمًا مِّنَ الْعَذَابِ ﴿٤٩﴾ قَالُوٓا أَوَلَمْ تَكُ تَأْتِيكُمْ رُسُلُكُم بِالْبَيِّنَاتِ ۖ قَالُوا بَلَىٰ ۚ قَالُوا فَادْعُوا ۗ وَمَا دُعَآءُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ ﴿٥٠﴾

173 Buhârî, 1379; Müslim, 2866/65; Nesâî, IV, 107-108; Ahmed, II, 113; İbn Hibbân, 3130

Scanned with CamScanner

47. Ateşin içinde karşılıklı deliller getirip karşılaşacaklarında zayıf olanlar, büyüklük taslayanlara şöyle diyecekler: "Biz size uyan kimseler idik. Şimdi siz bu ateşin bir kısmını olsun bizden kaldırabilir misiniz?"

48. O büyüklük taslayanlar diyecekler ki: "Muhakkak biz hepimiz bunun içindeyiz. Şüphesiz Allah kulları arasında hüküm vermiş bulunuyor."

49. Ateşte olanlar cehennem bekçilerine diyecekler ki: "Rabbinize dua edin ki üzerimizden bir gün olsun azabı hafifletsin."

50. Bekçiler de diyecekler ki: "Rasûlleriniz size apaçık deliller getirmediler mi?" Onlar: "Evet" diyecekler. Diyecekler ki: "Şimdi siz dua edin. Kâfirlerin duası -ne olursa olsun- boşunadır."

Tefsiri:

Şanı yüce Allah cehennemliklerin cehennemde birbirlerine karşı delil getirerek birbirlerinden davacı olmalarını haber vermektedir. Firavun ve onun kavmi de bunlar arasındadır. Önder, efendi ve büyüklerin teşkil ettiği büyüklük taslayan müstekbirlere uyan kimselerden oluşan zayıflar: *"Biz size uyan kimseler idik"* diyecekler. Yani sizin dünya hayatında bizi kendisine çağırmış olduğunuz küfür ve dalalette size uyduk, boyun eğdik. *"Şimdi siz bu ateşin bir kısmını olsun"* az bir payını olsun *"bizden kaldırabilir misiniz?"* Bizim yerimize onu siz yüklenebilir misiniz?

"O büyüklük taslayanlar diyecekler ki: Muhakkak biz hepimiz bunun içindeyiz." Yani sizin yerinize herhangi bir şey taşıyamayız. Bizim azabımız, yüklenmiş olduğumuz azap ve ceza bize yeter. *"Şüphesiz Allah kullar arasında hüküm vermiş bulunuyor."* Yani O her birimizin hak ettiği kadarı ne ise ona göre azabı aramızda paylaştırmış bulunuyor. Nitekim bir başka yerde de: *"Herkese iki kat (azap var)tır fakat siz bilmiyorsunuz."* (A'râf, 38) buyurmaktadır.

"Ateşte olanlar cehennem bekçilerine diyecekler ki: Rabbinize dua edin ki üzerimizden bir gün olsun azabı hafifletsin." Yüce Allah'ın dualarını kabul etmeyeceğini, dualarını dinlemeyeceğini, aksine: *"Yıkılın içerisine ve benimle konuşmayın"* (Mü'minûn, 108) buyurduğunu öğrendikleri için cehennemin kapıcıları, kapı koruyucuları durumunda olan cehennem bekçilerine (haze-

Scanned with CamScanner

ne), yüce Allah'ın kâfirlerin azabını hafifletmesi için Allah'a dua etmelerini söyleyecekler. Bir gün dahi olsun azabın hafifletilmesini dilemelerini isteyecekler.

Cehennem bekçileri onların isteklerine cevap olmak üzere: *"Rasûlleriniz size apaçık deliller getirmediler mi?"* diyecekler. Yani dünyada iken Rasûller aracılığı ile size karşı deliller ortaya konulmamış mıydı? *"Onlar: Evet, diyecekler. Bu sefer: Şimdi siz dua edin, diye cevap verecekler."* Yani siz kendinize dua edin. Biz sizin için ne dua ederiz, ne sizin bu isteğinize kulak veririz. Ayrıca kurtulmanızı da arzu etmiyoruz. Bizim sizinle hiçbir ilgimiz yok, biz sizden uzağız. Sonra size şunu da haber verelim ki ister dua edin, ister etmeyin, sizin için fark etmez. Çünkü duanız kabul edilmeyeceği gibi, azabınız da hafifletilmeyecektir. Bundan dolayı da: *"Kâfirlerin duası ne olursa olsun boşunadır."* Boşa gidecektir, kabul olunmayacak, ona karşılık verilmeyecektir diyecekler.

إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُومُ الْأَشْهَادُ ﴿٥١﴾ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ الظَّالِمِينَ مَعْذِرَتُهُمْ وَلَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ ﴿٥٢﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْهُدَى وَأَوْرَثْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ الْكِتَابَ ﴿٥٣﴾ هُدًى وَذِكْرَى لِأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿٥٤﴾ فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ ﴿٥٥﴾ إِنَّ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ أَتَاهُمْ إِنْ فِي صُدُورِهِمْ إِلَّا كِبْرٌ مَا هُمْ بِبَالِغِيهِ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿٥٦﴾

51. Muhakkak biz rasûllerimize ve mü'minlere dünya hayatında ve şahitlerin ayağa kalkacakları günde mutlaka yardım ederiz.

52. O günde özür dilemeleri kâfirlere fayda vermez. Hem lanet onlaradır, hem de kötü yurt onlarındır.

53. Andolsun biz Mûsâ'ya hidayet verdik. İsrâiloğullarına da kitabı miras bıraktık.

54. Özlü akıl sahiplerine bir hidayet ve bir öğüt olmak üzere.

Scanned with CamScanner

55. O halde sen sabret; şüphesiz Allah'ın vaadi haktır. Günahın için de mağfiret dile. Akşam ve sabah Rabbini hamd ile tesbih et.

56. Kendilerine kesin bir delil gelmemiş iken Allah'ın âyetleri hakkında tartışanlar var ya, şüphesiz onların göğüslerinde asla kendisine ulaşamayacakları bir kibirden başka bir şey yoktur. Derhal Allah'a sığın. Çünkü O her şeyi işitendir, görendir.

Tefsiri:

Ebû Câfer b. Cerîr (r.h) yüce Allah'ın: *"Muhakkak biz rasûllerimize ve mü'minlere dünya hayatında... mutlaka yardım ederiz"* buyruğunu tefsir ederken şöyle bir soruyu gündeme getirmektedir: Yahyâ, Zekeriya ve Şi'ya gibi bazı nebîlerin kavimleri tarafından öldürüldükleri, bazılarının kavimleri arasından çıktıkları -ya İbrâhim gibi hicret ederek ya da İsa gibi semaya yükseltilerek- bilinen bir husustur. Peki, dünya hayatında yardım nerede kaldı?

Sonra kendisi bu soruya iki şekilde cevap vermektedir:

1. Haber genel olmakla birlikte bazıları kastedilmiş deyip, arkasından, bu da dilde uygun bir kullanımdır, diye eklemiştir.

2. Yardımdan kasıt, onlara eziyet edenlerden intikam almaktır. Bu intikam ister onların önünde alınmış olsun, ister onların bulunmadıkları bir zamanda, isterse de ölümlerinden sonra alınmış olsun fark etmez. Yahyâ, Zekeriya ve Şi'ya'yı öldürenlere yaptığı gibi Allah onların üzerlerine düşmanlarından kendilerini alçaltan, kanlarını döken kimseleri musallat etti. Nakledildiğine göre Nemrud'u da yüce Allah aziz (güçlü) ve muktedir olanın yakalayışı ile yakaladı. Mesih (a.s)'ı haça germeyi isteyen Yahudilere de Allah, Rumları musallat etti, onlar da onları küçük düşürdüler, zelil ettiler. Allah Rumların onlara karşı zafer kazanmalarını sağladı. Diğer taraftan kıyâmet gününden önce de Meryem oğlu İsa adaletli bir imam ve doğru ve adaletle hükmeden bir hakem olarak inecek, Mesih Deccal'i ve Yahudi askerlerini de öldürecek, domuzu öldürecek, haçı kıracak ve cizyeyi kaldıracak, Müslüman olmanın dışında hiçbir şeyi kabul edilmeyecek. Bu ise pek büyük bir yardım ve zaferdir. İşte yüce Allah'ın öncesinde de, sonrasında da yarattıklarındaki sünneti budur. O mü'min kullarına dünyada yardım eder, zafer verir ve kendilerine eziyet edenlere yaptıklarıyla gözlerini aydınlatır.

Scanned with CamScanner

[5866] Buhârî'nin Sahih'inde Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu nakletmektedir: *"Yüce Allah buyuruyor ki: Benim bir dostuma düşmanlık eden bir kimse bana savaş ilan etmiş olur."*[174]

[5867] Bir başka hadiste de şöyle buyurulmaktadır: *"Ben kızgın arslanın öfkelenip, intikam aldığı gibi dostlarım için intikam alırım."*[175]

Bunun için yüce Allah Nûh, Ad ve Semud kavimlerini, Ress ashabını, Lut kavmini, Medyenlileri ve onların benzeri onların türünden olup rasûlleri yalanlayan ve hakka muhalefet edenleri helak etmiş, ona karşılık yüce Allah aralarından mü'minleri kurtarmıştır. Onlardan hiç kimseyi helak etmemiştir, kâfirlere azap etmiş, onlardan da kimse azaptan kurtulamamıştır.

Süddî dedi ki: Allah bir kavme bir rasûl gönderip de onu öldürmüşlerse yahut da mü'minlerden bir topluluğu hakka davet etmek üzere gönderip, o mü'minler öldürülmüşse mutlaka Allah o kuşağı giderir ve yüce Allah onlara kendilerine yardım edecek, onların kanlarını dünya hayatında kendilerine bunu yapanlardan dava edip, isteyecek kimseler gönderir. (Süddî devamla) dedi ki: Nebîler ve mü'minler dünya hayatında öldürüldükleri halde yine onlar dünyada Allah'ın yardımına mazhar oluyorlardı. İşte aynı şekilde yüce Allah, Nebîsi Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ve ashabına da kendisine muhalefet edenlere, ona karşı çıkanlara, onu yalanlayıp ona düşmanlık edenlere karşı yardımcı olmuş, onun kelimesini en yüksek, dinini de diğer dinlere karşı üstün ve galip kıldı.

Ona kavmi arasından Medine-i Münevvere'ye çıkıp hicret etmesini emretti. Medine'de ona destek olacak, yardımcı olacak ensarı ortaya çıkardı. Sonra da Bedir günü müşrikleri tepeleyip, onları kovalama fırsatını bahşetti, onlara karşı zafer kazanmasını sağladı, onları yardımsız bıraktı. İleri gelenlerini öldürdü, eşrafını esir aldı. Zincirlere vurarak onları önüne katıp, Medine'ye

174 Buhârî ve başkaları bu hadisi rivayet etmiş olup, daha önceden de geçmiş bulunmaktadır.

175 Oldukça zayıftır. Beğavî, Şerhu's-Sünne, 1242; Tefsir -benim numaralandırmam ile- 1877 Enes'in naklettiği bir hadis olarak kaydetmiştir. Senedi oldukça zayıftır. Senedinde el-Hasan b. Yahyâ el-Huşeni, Sadaka ed-Dakiki'den diye nakletmiş ki her ikisi de zayıftırlar. Ayrıca senedinde Hişam el-Kâfi vardır. O da zayıftır. Üstelik metin bu lafızla münkerdir. Doğrusu önceki hadistir.

Scanned with CamScanner

getirdi. Sonra onlardan fidye alarak onları serbest bıraktı. Kısa bir süre sonra ise Allah ona Mekke'yi fethetmeyi nasip etti. Kendi şehrini fethederek gözü aydınlandı. Orası ise şereflendirilmiş, tazim edilmiş, haram belde idi. Yüce Allah onun sayesinde o beldeyi içinde bulunan küfürden ve şirkten kurtarıp arındırdı, Yemen'i fethetmesini sağladı, Arap yarımadası tamamen ona boyun eğdi. İnsanlar Allah'ın dinine fevc fevc girdi.

Sonra yüce Allah ruhunu kabzetti. Çünkü onun için kendi nezdinde pek büyük ikram ve ihsanlar hazırlamıştır. Allah ondan sonra onun ashabını onun yerine halife yaptı. Onlar da onun yerine Allah'ın dinini tebliğ ettiler, Allah'ın kullarını aziz ve celil olan Allah'a davet ettiler. Ülkeleri bol verimli geniş ziraat alanlarını, bölgeleri, şehirleri, kasabaları ve kalpleri fethettiler. Öyle ki Muhammed (a.s)'ın daveti yeryüzünün doğularına da, batılarına da yayıldı. Ayrıca bu din hala dimdik ayakta, ilâhi yardıma mazhar ve üstündür. Kıyamete kadar da öyle devam edecektir. İşte bunun için yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Muhakkak biz rasûllerimize ve mü'minlere dünya hayatında ve şahitlerin ayağa kalkacakları günde mutlaka yardım ederiz." Yani kıyâmet gününde yardım ve zafer daha büyük, daha muazzam, daha üstün olacaktır.

Mücâhid dedi ki: *"Şahitler"*den maksat meleklerdir.

Yüce Allah'ın: *"O günde özür dilemeleri zalimlere fayda vermez"* buyruğu ise *"şahitlerin ayağa kalkacakları günde"* anlamındaki buyruktan bedeldir. Diğerleri ise: "(يَوْمَ): Gün" kelimesini ref' ile okumuşlardır. Sanki bugünü (şahitlerin ayağa kalkacakları günü) bu şekilde: "O gün şahitlerin ayağa kalkacakları gündür" diye tefsir etmiş gibidirler.

"O günde özür dilemeleri zalimlere fayda vermez." Zalimlerden kasıt müşriklerdir. Yani onların herhangi bir mazeretleri ve fidye vermek isteyişleri kabul edilmeyecektir. *"Hem lanet"* yani rahmetten uzaklaştırıp, kovmak *"onlaradır. Hem de kötü yurt"* Süddî'nin açıklamasına göre ateş *"onlaradır."* O ne kötü konaklama ve dinlenilecek yerdir.

Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs'tan: *"Hem de kötü yurt onlarındır"* buyruğu hakkında kötü akıbet onlarındır diye açıkladığını nakletmektedir.

"Andolsun biz Mûsâ'ya hidayet verdik." Hidayet ise yüce Allah'ın rasûl ile gönderdiği hidayet ve nurdur.

Scanned with CamScanner

"İsrâiloğullarına da kitabı miras bıraktık." Yani güzel akıbeti onlara verdik ve onlara Firavun'un ülkesini, mallarını, mahsullerini ve arazisini miras verdik. Buna sebep ise yüce Allah'a itaat üzere rasûlü Mûsâ (a.s)'a uymak üzere sabretmeleridir. Kendilerine miras bırakılan kitap olan Tevrat'ta da: *"Özlü akıl sahiplerine bir hidayet ve bir öğüt"* vardır. *"Özlü akıllar"* sahih, sağlıklı ve doğru çalışan akıllardır.

"O halde sen" yani: ey Muhammed! *"sabret. Şüphesiz Allah'ın vaadi haktır."* Bizler sana sözünü yükselteceğimizi, güzel akıbeti sana ve sana uyanlara vereceğimizi vaat ettik. Allah ise verdiği sözden dönmez ve bizim sana verdiğimiz bu haber bir hakikattir. Onda asla hiçbir şüphe yoktur.

"Günahın için de mağfiret dile." Bu buyrukla ümmetin Allah'tan günahlarının bağışlanması için harekete geçmeleri için bir teşviktir. *"Akşam"* gündüzün son ve gecenin ilk vakitleri *"ve sabah"* gündüzün ilk ve gecenin son vakitleri *"Rabbini hamd ile tesbih et."*

"Kendilerine kesin bir delil gelmemiş iken Allah'ın âyetleri hakkında tartışanlar" batılı ileri sürerek hakkın önünü kesenler, tutarsız şüphelerle doğru delilleri Allah'tan gelmiş herhangi bir delil ve belge olmaksızın reddedenler *"var ya, şüphesiz onların göğüslerinde asla kendisine ulaşamayacakları bir kibirden başka bir şey yoktur."* Onların göğüslerinde hakka uymaya karşı bir kibir, kendilerine onu getireni küçümseme bulunmaktadır, ama onların arzu ettikleri hakkı söndürmek. batılı yüceltmek ise ele geçiremeyecekleri bir husustur. Aksine hak yükseltilen, yüceltilendir, onların sözleri ve maksatları ise alçaltılandır.

"Derhal" bu gibilerinin durumundan *"Allah'a sığın. Çünkü O her şeyi işitendir, görendir."* Yahut Allah'ın âyetleri hakkında herhangi bir delilleri bulunmaksızın tartışan bu gibi kimselerin şerrinden Allah'a sığın. İbn Cerîr'in tefsiri de budur. Ka'b ve Ebu'l-Âliye dedi ki: Bu âyet yani *"kendilerine kesin bir delil gelmemiş iken Allah'ın âyetleri hakkında tartışanlar var ya şüphesiz onların göğüslerinde asla kendisine ulaşamayacakları bir kibirden başka bir şey yoktur"* âyeti Yahudiler hakkında inmiştir. Ebu'l-Âliye dedi ki: Çünkü onlar Deccal'in kendilerinden olduğunu ve onun vasıtasıyla yeryüzünün tamamına hakim olacaklarını ileri sürmüşlerdir. Yüce Allah ise Nebîsine (sallallâhu aleyhi ve sellem) Deccal'in fitnesinden Allah'a sığınmasını emir buyurmuştur.

Scanned with CamScanner

Bu sebeple de yüce Rabbimiz: *"Derhal Allah'a sığın. Çünkü O her şeyi işitendir, görendir"* buyurmuştur. Bu garip bir görüştür. Doğru olma ihtimali uzak bir zorlamadır. Her ne kadar bunu İbn Ebî Hâtim kitabında rivayet etmiş olsa dahi böyledir. Allah en iyi bilendir.

Göklerle Yerin Yaratılması Daha Büyüktür:

لَخَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ أَكْبَرُ مِنْ خَلْقِ النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٧﴾ وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَلَا الْمُسِيءُ ۚ قَلِيلًا مَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٨﴾ إِنَّ السَّاعَةَ لَآتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٥٩﴾

57. Göklerle yerin yaratılması, andolsun ki insanların yaratılışından daha büyüktür fakat insanların çoğu bilmezler.

58. Kör ile gören bir olmaz. İman edip, salih amel işleyenler ile günahkâr olan da. Ne az düşünüyorsunuz!

59. Elbette kıyâmet mutlaka gelecektir. Bunda hiç şüphe yoktur ama insanların çoğu iman etmezler.

Tefsiri:

Yüce Allah yarattıklarını kıyâmet gününde yeniden yaratacağını bunun kendisi için kolay olduğunu, hiç zor olmadığını çünkü o gökleri ve yeri yaratmış olup, bunları yaratmanın gerek ilk olarak gerek diriltmek bakımından insanları yaratmaktan ona daha kolay geldiğini dikkat çekerek bildirmektedir. Çünkü buna kudreti yeten kimse öncelikli olarak daha alt mertebede olan bir işe de elbette kadirdir. Nitekim bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: *"Peki, göklerle yeri yaratmış ve onları yaratmaktan dolayı yorulmamış olan Allah'ın ölüleri diriltmeye de kadir olduğunu görmezler mi? Evet, muhakkak ki o her şeye güç yetirendir."* (Ahkâf, 33) Burada da yüce Allah: *"Göklerle yerin yaratılması andolsun ki insanların yaratılışından daha büyüktür fakat insanların çoğu bilmezler"* buyurmaktadır. Bundan dolayı onlar bu delil üzerinde gerektiği gibi düşünmez, akıllarını kullanmazlar. Nitekim Arapların çoğu da böyleydi. Yüce Allah'ın gökleri ve yeri yarattığını kabul ediyor, ölümden son-

Scanned with CamScanner

ra dirilişi ise uzak bir ihtimal gördükleri için küfür ve inat olmak üzere inkâr ediyorlardı. Halbuki onlar inkâr ettiklerinden öncelikle olması daha kolay olanı itiraf ve kabul ediyorlardı.

Sonra yüce Allah *"kör ile gören bir olmaz, iman edip salih amel işleyenler ile günahkâr olan da! Ne az düşünüyorsunuz"* buyurmaktadır. Yani hiçbir şey görmeyen kör ile gözünün ulaştığı yere kadar olanları gören bir kimse eşit olmayıp, aralarında büyük bir fark bulunduğu gibi iyi olan mü'minler ile günahkâr kâfirler de aynı şekilde böyledir, bir olmazlar. *"Ne az düşünüyorsunuz!"* İnsanların pek çoğu ne kadar az düşünürler.

Sonra yüce Allah: *"Elbette kıyâmet mutlaka gelecektir"* buyurmaktadır ki mutlaka olacak ve gerçekleşecektir. *"Bunda hiç şüphe yoktur ama insanların çoğu iman etmezler."* Onu doğrulamazlar, tasdik etmezler. Aksine gerçekleşeceğini yalanlarlar.

İbn Ebî Hâtim dedi ki: Bize Muhammed b. Abdullah b. Abdulhakem tahdis etti, bize Eşheb tahdis etti, bize Mâlik Yemen halkından oradan gelmiş oldukça yaşlı bir zattan (şeyhten/ilim adamından) şöyle dediğini nakletti: Ben kıyâmet yaklaştı mı insanlar üzerindeki belanın ağırlaşacağını, güneşin hararetinin de yükseleceğini işitmiştim. Allah en iyi bilendir.

وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ ﴿٦٠﴾

60. Rabbiniz buyurdu ki: "Bana dua edin. Ben de duanızı kabul edeyim. Şüphesiz bana ibadeti büyüklüklerine yedirmeyenler yakında hor ve hakir olarak cehenneme gireceklerdir."

Tefsiri:

İşte bu yüce Rabbimizin lütfundan ve keremindendir. Çünkü O kullarını kendisine dua etmeye teşvik etmiş ve dualarını kabul edeceğine dair onlara teminat vermiştir. Nitekim Süfyân-ı Sevrî şöyle derdi: Ey kulları arasında en sevdiği kendisinden çokça dua edip, isteyen ve ey kulları arasında en sevmediği kendisinden hiçbir şey istemeyen, senden başka hiç kimse böyle değildir Rabbim. Bunu İbn Ebî Hâtim rivayet etmiştir. İşte bu anlamda olmak üzere de şair şöyle demiştir:

Scanned with CamScanner

اللهُ يَغْضَبُ إن تركْتَ سُؤَالهُ وَبُنيُّ آدمَ حين يُسألُ يَغْضَبُ

Kendisinden dilekte bulunmayı terk edersen, gazap eder Allah,
Âdemoğulcağızındansa bir şey isteyince kızar, vallah.

Katâde dedi ki: Ka'b el-Ahbar dedi ki: Bu ümmete üç husus verilmiştir ki -bir nebî olması dışında- kendilerinden önceki hiçbir ümmete verilmemiştir. Bir rasûl gönderildiği vakit ona: Sen kendi ümmetine şahitsin denirdi ama Allah sizi diğer insanlara karşı şahit yaptı. Yine peygambere: Din hususunda senin aleyhine bir darlık yoktur denirdi. Yüce Allah da bu ümmete: *"Dinde size güçlük vermedi"* (Hac, 78) buyurdu. Aynı şekilde o nebîye bana dua et, ben de senin duanı kabul edeceğim denildi. Yüce Allah bu ümmete: *"Bana dua edin, ben de duanızı kabul edeyim"* buyurmuştur. Bunu İbn Ebî Hâtim rivayet etmiştir.

[5868] İmam Hâfız Ebû Ya'lâ Ahmed b. Ali b. el-Müsenna el-Mavsili Müsned'inde dedi ki: Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh) Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den -aziz ve celil olan Rabbinden rivayetinde- dedi ki: *"Dört haslet vardır ki bunlardan biri benim, biri senin, biri benimle senin aranda, birisi ise benimle kullarım arasındadır. Benim olan bana hiçbir şeyi ortak koşmaksızın bana ibadet etmendir, senin lehine benim taahhüdüm ise her ne hayır işlersen sana onun mükâfatını vermemdir. Benimle senin aranda olan ise sen dua edeceksin, ben de duanı kabul edeceğim. Benimle kullarım arasında olana gelince, senin kendin için razı olduğun şeye ben de onlar için razı olurum."*[176]

[5869] İmam Ahmed dedi ki: en-Numan b. Beşir (radıyallâhu anh) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz ki dua ibadetin ta kendisidir."* Sonra da Allah Rasûlü: *"Bana dua edin, ben de duanızı kabul edeyim. Şüphesiz bana ibadeti büyüklüklerine yedirmeyenler yakında hor ve hakir olarak cehenneme gireceklerdir"* buyruğunu okudu.[177]

---

176 Ebû Ya'la, 2757; Bezzâr, 19. Enes'in naklettiği bir hadis olarak. Bunu Sâlih el-Murri tek başına rivayet etmiştir diyerek. Heysemi, Mecma, 151'de senedinde Sâlih el-Murri vardır ve o zayıftır demektedir. Bunun Taberânî, 6137'de Selman yoluyla naklettiği bir şahidi vardır. Heysemi de Mecma, 152'de: Senedinde Humeyd b. er-Rabî vardır, birden çok kişi onun sika olduğunu söylemiş olmakla birlikte tedlis yapan birisidir, bir parça da zayıftır demektedir. Yine Mecma, 17211'de: Bunu Bezzâr, Humeyd b. er-Rabî'den, o Ali b. el-Asım'dan diye rivayet etmiştir ki her ikisi de zayıftır, sika oldukları da söylenmiştir.

177 Sahihtir. Ebû Dâvûd, 1479; Tirmizî, 3247; Ahmed, IV, 267; İbn Hibbân, 890.

Scanned with CamScanner

Hadisi bu şekilde sünen sahipleri, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce ve İbn Ebî Hâtim ve İbn Cerîr de hepsi A'meş'in böylece naklettiği bir hadis olarak rivayet etmişlerdir. Tirmizî de hasen, sahihtir demiştir. Bunu Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Cerîr de Şu'be'nin Mansur'dan ve A'meş'den, her ikisi Zirr'den böylece naklettikleri bir hadis olarak da rivayet etmişlerdir. Yine bunu İbn Yunus, Esid b. Asım b. Mihran'dan: Bize en-Numan b. Abdusselam tahdis etti, bize Süfyân es-Sevrî, Mansur'dan, o Zerr'den böylece tahdis etti diye rivayet etmiştir. Ayrıca bunu İbn Hibbân ve Hakim de Sahih'lerinde rivayet etmiş, Hakim: Senedi sahihtir demiştir.

[5870] İmam Ahmed dedi ki: Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Aziz ve celil olan Allah'a dua etmeyene, Allah gazap eder."*[178] Bunu sadece Ahmed rivayet etmiştir, bu da herhangi bir sakıncası bulunmayan bir senettir.

[5871] Yine İmam Ahmed dedi ki: Bize Mervan el-Fezari tahdis etti, bize Subeyh Ebu'l-Muleyh tahdis etti: Ben Ebû Salih'i, Ebû Hureyre'den şöyle dedi diye tahdis ederken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ondan istemeyene o gazap eder"* buyurdu.[179]

İbn Maîn dedi ki: Burada adı geçen Ebu'l-Muleyh'in adı Subeyh'dir. Bunu bu şekilde Abdulğani (Sa'd harfi) ötreli olarak kaydetmiştir. Burada geçen Ebû Salih ise el-Huzi nispetlidir, Huzz mahallesine yerleşmiştir. Bu açıklamayı Bezzâr Müsned'inde yapmıştır. Aynı şekilde onun rivayetinde Ebu'l-Muleyh el-Farisi, Ebû Salih el-Huzi'den, o Ebû Hureyre'den şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'tan dilemeyene (Allah) gazap eder"* buyurmuştur diye kaydedilmiştir.

[5872] Hâfız Ebû Muhammed el-Hasan b. Abdurrahman er-Ramehurmuzi dedi ki: Muhammed b. Said dedi ki: Muhammed b. Mesleme el-Ensârî vefat ettiği vakit kılıcının (kınının) ucunda şu yazıyı gördük: Rahmân, Rahîm Allah'ın adıyla, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Sizin geri kalan zamanınızın günlerinde şüphesiz Rabbinizin bazı lütufları olacaktır. O lütuflarla karşılaşmaya çalışın. Belki Allah'ın bir rahmetine*

178 Daha önce bu hadis ile ilgili değerlendirmeler geçti. İbn Kesir'in (r.h) belirttiği gibi bir beis bulunmayan bir hadistir.

179 Buna ve bundan sonra gelecek olana dair değerlendirmeler geçmiş bulunmaktadır.

Scanned with CamScanner

denk düşen bir duanız olur. O dua sebebiyle de onu yapan kişi ondan sonra ebediyen hüsrana uğramamak üzere bir mutluluk elde eder."[180]

"Şüphesiz bana ibadeti" bana dua etmeyi, beni tevhid etmeyi *"büyüklüklerine yedirmeyenler yakında hor ve hakir olarak"* küçülmüşler ve alçalmışlar olarak *"cehenneme gireceklerdir."* Nitekim İmam Ahmed şöyle demiştir:

[5873] Amr b. Şuayb babasından, o dedesinden, o Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu nakletti: *"Kıyamet gününde büyüklük taslayanlar insan sûretinde küçük karıncalar misali haşredileceklerdir. O kadar küçük olacaklar ki her şey onların üstünde olacaktır. Sonunda cehennemde Bules denilen bir zindana girecekler. Ateşler ateşi onların üzerine çıkacak ve cehennemliklerin irinleri olan tînetu'l-habâl'den kendilerine içirilecek."*[181]

İbn Ebî Hâtim dedi ki: Vuheyb b. el-Verd dedi ki: Bana bir adam tahdis edip şöyle dedi: Bir gün Rum topraklarında dolaşıyordum. Bir dağın tepesinin üstünden bir sesin şöyle dua ettiğini duydum: Rabbim, seni tanıdığı halde senden başkasından ümit edene hayret ederim. Rabbim, seni tanıyan bir kimsenin ihtiyaçlarının karşılanmasını senden başkasından karşılanmalarını nasıl istediğine hayret ederim. (Adam) dedi ki: Sonra gitti. Daha sonra en büyük musibet geldi, sonra yine ikinci defa olunca şöyle dedi: Rabbim, ben seni tanıyan bir kimsenin senden başkasını razı ederek senin gazabının bir kısmına dahi nasıl kendisini maruz bıraktığına hayret ederim. Vuheyb dedi ki: Bu büyük musibet de şudur. O adam dedi ki: Ben ona sen cin misin, insan mısın diye seslendim. O hayır ben insanım, sen seni ilgilendirmeyen işleri bırak da kendini ilgilendiren işlere bak, dedi.

---

180 Ramehurmuzi, 615. Senedinde Nail b. Necih vardır ki zayıf bir ravidir. Hadis bir başka yoldan da gelmiş olup bunu Taberânî, XIX, 233'de zikretmiş, Heysemi de Mecma, 17713'te senedinde kendisini tanımadığım ravi vardır. Kendilerini tanıdığım kimselerin ise sika oldukları söylenmiştir demektedir. Ayrıca bunun Enes yoluyla gelen Taberânî, 720'de yer alan bir şahidi daha vardır ki Mecma, 17714'te: İsa b. Mûsâ dışında ravileri Sahih'in ravileridir. O da sika birisidir demektedir ama hadisin senedinde Safvân b. Suleym ile Enes arasında kopukluk vardır. Çünkü o Ebû Hâtim'in dediği gibi Enes'ten hadis dinlememiştir. Ayrıca bunun Ebû Hureyre'den gelen bir şahidi daha vardır ki bu şahidi de İbn Ebi'd-Dünya, el-Faracu ba'de'ş-Şidde'de tahriç etmiş, bunun da senedinde adı verilmeyen bir ravi bulunmaktadır. Şu kadar var ki bu yol ve iki şahit ile hasen olabilmektedir. Allah en iyi bilendir.

181 Ahmed, II, 179. Senedi hasendir. Şu kadar var ki metinde gariplik vardır. Bunlardan birisi Bules lafzıdır, Arapça değildir. Muhtemelen mevkuf olması daha doğrudur, bu hadis daha önceden geçmişti.

Scanned with CamScanner

Âlemlerin Rabbi Allah'a Hamdolsun:

اَللّٰهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا إِنَّ اللّٰهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٦١﴾ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ لَآ إِلٰهَ إِلَّا هُوَ فَأَنّٰى تُؤْفَكُونَ ﴿٦٢﴾ كَذٰلِكَ يُؤْفَكُ الَّذِينَ كَانُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ يَجْحَدُونَ ﴿٦٣﴾ اَللّٰهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ قَرَارًا وَالسَّمَآءَ بِنَآءً وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُوَرَكُمْ وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ فَتَبَارَكَ اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٤﴾ هُوَ الْحَيُّ لَآ إِلٰهَ إِلَّا هُوَ فَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٥﴾

61. Allah O'dur ki, içinde rahat bulasınız diye geceyi yaratandır. Gündüzü de aydınlık (kılan)dır. Muhakkak Allah insanlara lütufkârdır fakat insanların çoğu şükretmezler.

62. İşte Rabbiniz Allah budur. Her şeyin yaratıcısıdır. Ondan başka ilâh yoktur, o halde nasıl döndürülüyorsunuz?

63. Allah'ın âyetlerini bilerek inkâr edegelenler işte böyle döndürülür.

64. Allah Odur ki, yeri sizin için bir karargâh, göğü üstünüze yüksek bir bina yapmış, size sûret verip sûretlerinizi güzelleştirmiş ve hoş şeylerden sizi rızıklandırmıştır. İşte Rabbiniz Allah! Âlemlerin Rabbi Allah'ın şanı ne yücedir!

65. O diri olandır, O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O halde dini yalnız Ona halis kılanlar olarak Ona dua edin. Âlemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun, (deyin).

Tefsiri:

Yüce Allah kullarına kendileri için sükûn bulup, gündüzün geçimleri için gidip gelişleriyle ortaya koydukları hareketlerinden dinlenecekleri geceyi, gündüzü de yolculuk yapsınlar, bölgeleri kat etsinler, sanat ve meslekleri

Scanned with CamScanner

yapma imkânını bulsunlar diye aydınlık yarattığını bildirerek onlara lütfunu hatırlatmaktadır. *"Muhakkak Allah insanlara lütufkârdır fakat insanların çoğu şükretmezler."* Yani Allah'ın üzerlerindeki nimetlerin şükrünü yerine getirmezler.

Sonra yüce Rabbimiz: *"işte Rabbiniz Allah budur. Her şeyin yaratıcısıdır. Ondan başka ilâh yoktur"* buyurmaktadır. Yani bunca şeyleri yapan bir ve tek, her şeyi yaratan, kendisinden başka ilâh bulunmayan, kendisinden başka Rabb olmayan Allah'tır. *"O halde nasıl döndürülüyorsunuz?"* Nasıl olur da onu bırakıp hiçbir şey yaratamayan, aksine kendileri yaratılmış ve (sizin ellerinizle) yontulmuş bulunan putlara, ibadet edebiliyorsunuz?

"Allah'ın âyetlerini bilerek inkâr edegelenler işte böyle döndürülür." Yani bunlar Allah'tan başka ibadet etmekle doğru yoldan saptıkları gibi kendilerinden öncekiler de bu şekilde döndürülüp, herhangi bir delil ve belge olmaksızın ondan başkasına ibadet ettiler. Hatta sadece cehalet ve hevalarının etkisi altında kalıp, Allah'ın delillerini, âyetlerini bile bile inkâr ettiler.

"Allah Odur ki yeri sizin için bir karargâh" yani sizin için karar kılacağınız bir yer, üzerinde yaşayacağınız, tasarruflarda bulunacağınız, omuzlarında yürüyeceğiniz, hazırlanmış, yayılmış bir döşek olarak yarattı. Sizi çalkalamasın diye de onu dağlarla sağlamlaştırdı. *"Göğü üstünüze yüksek bir bina"* yani âlem için korunmuş bir tavan *"yapmış, size sûret verip, sûretlerinizi güzelleştirmiş"* sizi en güzel bir şekilde yaratmış, en güzel ölçülerde (ahsen-i takvim'de) en mükemmel sûreti size bağışlamış *"ve hoş şeylerden"* dünyada yiyecek ve içecekler olarak *"sizi rızıklandırmıştır."*

Şanı yüce Allah, kalınan yurdu, yurdun sakinlerini, rızıklarını söz konusu etti. Çünkü yaratan ve rızık veren Odur. Nitekim Bakara sûresinde şöyle buyurmuştur: *"Ey insanlar! Sizi de, sizden öncekileri de yaratan Rabbinize ibadet edin ki takva sahibi olasınız. O ki yeryüzünü sizin için bir döşek, göğü de bir bina yaptı. O gökten su indirip, onunla size rızık olmak üzere meyveler çıkardı. Artık siz de bildiğiniz halde Allah'a eşler koşmayınız."* (Bakara, 21-22) Burada da yüce Rabbimiz eşyayı yarattığını söz konusu ettikten sonra: *"işte Rabbiniz Allah, âlemlerin Rabbi Allah'ın şanı ne yücedir"* buyurmaktadır. Yani bütün âlemlerin Rabbi pek yücedir, pek mukaddes ve her türlü eksiklikten münezzehtir.

Scanned with CamScanner

"O diri olandır. Ondan başka hiçbir ilâh yoktur." O ezel ve ebedde haydır, diridir. O daima var olmuştur, her zaman var olacaktır. O ilktir, sondur, Zahirdir, Batındır. *"Ondan başka hiçbir ilâh yoktur."* Onun eşi, dengi, benzeri yoktur. *"O halde dini yalnız Ona halis kılanlar olarak"* onu tevhid eden, kendisinden başka hiçbir ilâh olmadığını ikrar ve ifade edenler olarak *"Ona dua edin. Âlemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun."*

İbn Cerîr dedi ki: İlim ehlinden bir topluluk la ilâhe illallah diyen kimseye hemen arkasında bu âyet-i kerimenin gereğini yerine getirmek üzere elhamdu lillahi Rabbi'l-âlemin (âlemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun) demesini emrederlerdi. Sonra Muhammed b. Ali b. el-Hasan b. Şakik'den, o babasından, o el-Huseyn b. Vakid'den, o A'meş'den, o Mücâhid'den, o İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti: Kim la ilâhe illallah derse derhal o "âlemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun" desin. İşte yüce Allah'ın: *"O halde dini yalnız Ona halis kılanlar olarak Ona dua edin. Âlemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun"* buyruğu bunu anlatmaktadır.

Ebû Usame ve başkaları İsmail b. Ebî Halid'den, o Said b. Cubeyr'den şöyle dediğini nakletti: Yüce Allah'ın: *"O halde dini yalnız Ona halis kılanlar olarak Ona dua edin"* buyruğunu okuduğun vakit "la ilâhe illallah" de. Hemen onun arkasından da "âlemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun" de. Sonra da *"O halde dini yalnız Ona halis kılanlar olarak Ona dua edin. Âlemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun"* âyetini okudu.

[5874] İmam Ahmed dedi ki: Bize İbn Numeyr tahdis etti, bize Hişam b. Urve b. ez-Zubeyr, Ebu'z-Zubeyr, Muhammed b. Müslim b. Tedrus el-Mekki'den şöyle dediğini tahdis etti: Abdullah b. ez-Zubeyr her namazın arkasında selam verdikten sonra şöyle derdi: *"La ilâhe illallah vahdehu la şerike leh, lehu'l-mulk ve lehu'l-hamd ve huve ala külli şey'in kadir, la havle ve la kuvvete illa billâh, la ilâhe illallah ve la na'budu illa iyyah, lehu'n-ni'metu ve lehu'l-fadl ve lehu's-senau'l-hasen la ilâhe illallah muhlisine lehu'd-din velev kerihe'l-kafirun:* Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. O bir ve tektir, Onun ortağı yoktur. Mülk (her şeyin mülkü, egemenlik ve tasarrufu) yalnız Onundur. Hamd Ona mahsustur. O her şeye gücü yetendir. Allah'ın gücü ile olmadan bir masiyetten uzak kalınamaz, bir itaatte bulunulamaz. Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. Ondan başkasına ibadet etmeyiz. Nimet de, lütuf da, güzel övgüler de yalnız Onundur. Allah'tan başka ilâh yoktur. Dini Ona halis

Scanned with CamScanner

kılanlar olarak (bunu söylüyoruz) isterse kâfirler hoş görmesin." (Abdullah b. ez-Zubeyr) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de her namazın arkasında bunları söylerdi dedi.[182]

[5875] Bunu Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî de çeşitli yollardan Hişam b. Urve ile Haccac b. Ebî Osman ve Mûsâ b. Ukbe'den, her üçü de Ebu'z-Zubeyr'den, o Abdullah b. ez-Zubeyr'den diye rivayet etmişlerdir. Abdullah dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) her namazın arkasında: *"La ilâhe illallah vahdehu la şerike leh:* Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. O bir ve tektir, Onun ortağı yoktur" derdi deyip, hadisin geri kalan kısmını zikretti.

قُلْ إِنِّي نُهِيتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَمَّا جَاءَنِيَ الْبَيِّنَاتُ مِنْ رَبِّي وَأُمِرْتُ أَنْ أُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٦﴾ هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ يُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشُدَّكُمْ ثُمَّ لِتَكُونُوا شُيُوخًا ۚ وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفَّىٰ مِنْ قَبْلُ وَلِتَبْلُغُوا أَجَلًا مُسَمًّى وَلَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾ هُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ ۖ فَإِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٦٨﴾

66. De ki: "Rabbimden bana apaçık deliller gelince, Allah'tan başka dua ettiklerinize ibadet etmek bana yasak kılındı ve âlemlerin Rabbine teslim olmakla emrolundum."

67. O ki sizi topraktan sonra bir nutfeden sonra bir alakadan yaratan, sonra sizi bir bebek olarak çıkarandır. Sonra güçlü çağınıza ulaşmanız sonra da ihtiyar olmanız için (sizi yaşatandır). Sizden kiminiz daha öncesinden vefat eder. Belirli bir ecele ulaşmanız için ve belki akıl erdirirsiniz diye.

68. O dirilten ve öldürendir. Bir işe hükmettiği zaman ona yalnız "ol" der. O da hemen oluverir.

Tefsiri:

Şanı yüce ve mübarek Rabbimiz buyuruyor ki: Ey Muhammed! Bu müşriklere de ki: Aziz ve celil olan Allah kendisinden başka putlara, Ona eş koşu-

182 Daha önce bu sûrenin 14. âyetinin tefsirinde geçti.

Scanned with CamScanner

lan varlıklara, heykellere ve benzerlerine ibadet edilmesini yasaklamaktadır. Zaten yüce Allah şu buyruklarında kendisinden başka hiçbir kimsenin ibadeti hak etmediğini açıkça bildirmektedir: *"O ki sizi topraktan sonra bir nutfeden sonra bir alakadan yaratan sonra sizi bir bebek olarak çıkarandır. Sonra güçlü çağına ulaşmanız sonra da ihtiyar olmanız için."* Yani bütün bu aşamalardan ardı arkasına sizi geçiren bir ve tek ve ortaksız olarak yalnız Odur. Onun emri, tedbiri ve takdiri ile bütün bunlar olur.

"Sizden kiminiz daha öncesinden" yani var edilerek bu dünyaya çıkmadan önce *"vefat eder."* Aksine annesi onu düşürür, kimileri küçük yaşta iken, kimileri genç olarak, kimileri de ihtiyarlıktan önce olgunluk yaşında iken vefat eder. Nitekim yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: *"Size açıklayalım diye rahimlerde dilediğimizi belli bir zamana kadar durduruyoruz."* (Hac, 5) Aziz ve celil olan Rabbimiz burada da: *"Belirli bir ecele ulaşmanız için ve belki akıl erdirirsiniz diye"* buyurmaktadır ki İbn Cureyc: Ölümden sonra dirilişi hatırlayıp, akledersiniz diye açıklamıştır.

"O dirilten ve öldürendir." Yani bu işi ancak O yapar, Ondan başka kimsenin gücü buna yetmez. *"Bir işe hükmettiği zaman ona yalnız ol der, o da hemen oluverir."* Yani Onun emrine muhalefet edilmez, emrine karşı konulmaz. Aksine kaçınılmaz olarak Onun dilediği her şey olur.

Yalancılar Yakında Görecekler:

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ أَنَّىٰ يُصْرَفُونَ ﴿٦٩﴾ الَّذِينَ
كَذَّبُوا بِالْكِتَابِ وَبِمَا أَرْسَلْنَا بِهِ رُسُلَنَا ۖ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٧٠﴾ إِذِ
الْأَغْلَالُ فِي أَعْنَاقِهِمْ وَالسَّلَاسِلُ يُسْحَبُونَ ﴿٧١﴾ فِي الْحَمِيمِ ثُمَّ
فِي النَّارِ يُسْجَرُونَ ﴿٧٢﴾ ثُمَّ قِيلَ لَهُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تُشْرِكُونَ ﴿٧٣﴾
مِنْ دُونِ اللَّهِ ۖ قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا بَلْ لَمْ نَكُنْ نَدْعُو مِنْ قَبْلُ شَيْئًا ۚ كَذَٰلِكَ
يُضِلُّ اللَّهُ الْكَافِرِينَ ﴿٧٤﴾ ذَٰلِكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَفْرَحُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ
الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَمْرَحُونَ ﴿٧٥﴾ ادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا
فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٧٦﴾

Scanned with CamScanner

69. Allah'ın âyetleri hakkında tartışanları görmez misin? Nasıl da döndürülüyorlar?

70. Kitabı ve rasûllerimizle gönderdiklerimizi yalanlayanlar, onlar yakında bileceklerdir.

71. O zaman boyunlarında tasmalar ve zincirler bulunacak, sürüklenecekler;

72. Kaynar suda; sonra ateşte yakılacaklar.

73. Sonra onlara denilecek ki: "Hani ortak tutageldikleriniz nerede?"

74. "Allah'tan başka" Onlar: "Önümüzden kaybolup gittiler. Hayır, biz zaten önceden hiçbir şeye ibadet etmiyorduk" diyecekler. Allah kâfirleri işte böyle şaşırtır.

75. Bu halinizin sebebi şudur: Siz yeryüzünde haksız yere şımarıyor ve taşkınlık gösteriyordunuz.

76. Cehennem kapılarından orada ebedi kalıcılar olarak giriniz. Büyüklük taslayanların yeri ne kötüdür!

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: Ey Muhammed! Allah'ın âyetlerini yalanlayıp, batılı öne sürerek hak hakkında mücadele eden bu kimselerin akıllarının hidayetten dalalete doğru yönlendirilmesine hayret etmez misin? *"Kitabı ve rasûllerimizle gönderdiklerimizi"* hidayet ve beyanı *"yalanlayanlar, onlar yakında bileceklerdir."* Bu, yüce Rabbimizin bu gibi kimselere yönelik çok şiddetli bir tehdidi ve çok kesin bir korkutmasıdır. Nitekim yüce Allah bir başka yerde: *"O günde yalanlayanların vay haline!"* (Mürselât, 15) buyurmaktadır.

"O zaman boyunlarında tasmalar ve zincirler bulunacak." Bu zincirler ve tasmaların bir ucu da zebanilerin elinde olacak, onları yüzleri üstü sürükleyecekler. Bazen Hamîm denilen kaynar suya bazen Cahîm denilen alevli ateşe götürecekler.

Bundan dolayı yüce Allah: *"Sürüklenecekler, kaynar suda, sonra ateşte yakılacaklar"* buyurmaktadır. Nitekim başka yerde de: *"İşte bu, o günahkârların yalan saydığı cehennemdir. Onlar bunun ile oldukça sıcak su arasında gidip geleceklerdir."* (Rahmân, 43-44) buyurmaktadır.

Scanned with CamScanner

Yüce Allah, onların Zakkumdan yiyip, kaynar sudan içeceklerini söz konusu ettikten sonra: *"Sonra dönüşleri muhakkak cehenneme olacaktır."* (Sâffât, 68) buyurmaktadır. Yüce Rabbimiz bir başka yerde de şöyle buyuruyor: *"Şimal ashabı ne bedbaht şimal ashabıdır. Beyinlerine kadar işleyen bir sıcaklıkta ve son derece kaynamış suda kapkara bir gölgede olacaklar. O serin de değildir, faydası da yoktur çünkü bunlar daha önce nimetlere gark olmuş, refahtan gözleri dönmüş kimselerdi. O büyük günah üzerinde de ısrar ederlerdi ve: Biz ölüp toprak ve kemik olduktan sonra mı gerçekten biz mi tekrar diriltileceğiz derlerdi. Ya önceki babalarımız da mı diriltilecek? De ki: Muhakkak öncekiler de, sonrakiler de bilinen bir günün belli bir vaktinde elbette toplanacaklardır. Sonra gerçekten sizler, ey sapıklar, yalanlayıcılar siz elbette Zakkum ağacından yiyeceksiniz ve o ağaçtan karınlarınızı dolduracaksınız. O yediğinizin üzerine de kaynamış sudan içeceksiniz. İçtikçe kanmama hastalığına uğramış develerin içişi gibi içeceksiniz. İşte bu kıyâmet günü kendilerine çekilecek ilk ziyafetleridir."* (Vâkıa, 41-56); *"Şüphesiz ki Zakkum ağacı o büyük günahkârın yiyeceğidir. Erimiş maden gibidir, karınlarda kaynar, kaynar suyun kaynaması gibi. Yakalayın onu, sürüyerek götürün cehennemin ortasına, sonra da o kaynar suyun azabından dökün başının üstüne. Tat bakalım! Çünkü sen güçlü ve değerli imişsin. Muhakkak ki bu sizin önceden şüphe edegeldiğiniz şeydir."* (Duhân, 43-50)

Yani bu sözler onlara azarlamak ve sitem etmek, onları hakir düşürmek, küçültmek, onlarla alay edip, eğlenmek için söylenilecektir.

[5876] İbn Ebî Hâtim dedi ki: Ya'lâ b. Münebbih Rasûllullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu nakletmektedir: *"Yüce Allah cehennemlikler için siyah karanlık bir bulut oluşturur ve ey cehennemlikler ne istiyorsunuz, denilir. Onlar bununla dünya bulutunu hatırlarlar, hemen: Soğuk içecek isteriz, derler. Bu bulut üzerlerine tasmalarını daha da arttıracak tasmalar, zincirlerini daha da arttıracak zincirler, üzerlerinde ateşi daha da alevlendirecek kor ateşler yağdırır."*[183] Bu garip bir hadistir.

183 Senedi zayıftır. Mecma, 18598'de belirtildiği üzere bunu Taberânî rivayet etmiş olup, Heysemi: Bu senette bir parça zayıflık ve tanımadığım raviler vardır demektedir. Derim ki: Halid b. Dureyk'i, Zehebî, Mizan, 2419'da zikretmiş ve: Onun sahabeden rivayeti mürseldir demiştir. Münzîri, Terğib, 5392'de bu hadis Ya'la'nın mevkuf bir rivayeti olarak da zikredilmiştir ve daha sahih olan budur demiştir.

Scanned with CamScanner

"Sonra onlara denilecek ki: Hani ortak tutageldikleriniz nerede Allah'tan başka?" Yani onlara Allah'ı bırakıp, kendilerine ibadet ettiğiniz putlarınız nerede? Bugün size yardımcı olabiliyorlar mı? denilecek.

"Onlar: Önümüzden kaybolup gittiler." Uzaklaşıp, gittiler, bize de hiçbir faydaları olmadı. *"Hayır, biz zaten önceden hiçbir şeye ibadet etmiyorduk, diyecekler."* Yani onlara ibadet ettiklerini inkâr edecekler. Yüce Allah'ın: *"Bundan sonra: Rabbimiz olan Allah hakkı için biz müşriklerden olmadık, demelerinden başka bir mazeretleri olmayacak."* (En'âm, 23) buyruğuna benzemektedir. Bunun için yüce Rabbimiz: *"Allah kâfirleri işte böyle şaşırtır"* buyurmaktadır.

"Bu halinizin sebebi şudur: Siz yeryüzünde haksız yere şımarıyor ve taşkınlık gösteriyordunuz." Yani melekler onlara sizin içinde bulunduğunuz bu hal aslında dünya hayatında haksız yere şımarmanız, azmanız ve kafa tutup, baş kaldırmanızdır diyecekler. *"Cehennem kapılarından orada ebedi kalıcılar olarak giriniz. Büyüklük taslayanların yeri ne kötüdür!"* Yani Allah'ın âyetlerine karşı, Onun delil ve belgelerine uymaya karşı büyüklenen kimselerin karşı karşıya kalacakları bu horlanma ve şiddetli azap ne kötü bir konaklama ve dinlenme yeridir. Allah en iyi bilendir.

Allah'ın Vaadi Haktır:

فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَإِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ
فَإِلَيْنَا يُرْجَعُونَ ﴿٧٧﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ مِنْهُمْ مَنْ
قَصَصْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَنْ لَمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَنْ
يَأْتِيَ بِآيَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ فَإِذَا جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ قُضِيَ بِالْحَقِّ وَخَسِرَ هُنَالِكَ
الْمُبْطِلُونَ ﴿٧٨﴾

77. Bu sebeple sabret. Muhakkak Allah'ın vaadi haktır. Eğer onlara vaat ettiğimizin bazısını sana gösterirsek yahut seni vefat ettirirsek sonunda onlar bize döndürüleceklerdir.

78. Andolsun biz senden önce de rasûller gönderdik. Onlardan kimilerinin kıssalarını sana anlattık, kimilerinin de kıssalarını sana an-

Scanned with CamScanner

latmadık. Allah'ın izni olmadıkça hiçbir peygamberin kendiliğinden bir âyet getirmesi mümkün olmaz. Allah'ın emri geldiğinde hak ile hükmolunur. İşte batılcılar orada hüsrana uğrayıverirler.

Tefsiri:

Yüce Allah Rasûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) kavminden kendisini yalanlayanların yalanlamalarına karşı sabretmesini emir buyurmaktadır. Çünkü şüphesiz yüce Allah sana vaat etmiş olduğu kavmine karşı yardımı ve zaferi dünyada da, Âhirette de güzel akıbetin sana ve sana uyanların olacağına dair vaadini gerçekleştirecektir. *"Eğer onlara vaat ettiğimizin bazısını"* dünyada iken *"sana gösterirsek"* Nitekim böyle oldu yüce Allah onların ileri gelen büyüklerinin başına getirdikleri ile gözlerinin aydın olmasını sağlamıştır. Bedir gününde hep helak edildiler. Sonra yüce Allah o hayatta iken ona Mekke'yi fethetmeyi ve Arap yarımadasının diğer bölgelerini almayı nasip etti.

"Yahut seni vefat ettirsek, sonunda onlar bize döndürüleceklerdir." Yani Âhirette biz onlara oldukça çetin ve şiddetli azabı tattıracağız.

Daha sonra yüce Allah onu teselli ederek şöyle buyurmaktadır: *"Andolsun biz senden önce de rasûller gönderdik. Onlardan kiminin kıssalarını sana anlattık."* Nitekim yüce Rabbimiz Nisâ sûresinde de aynen böyle buyurmuştur. Yani onlardan kimilerine dair haberleri ve kavimleri ile birlikte başlarından geçen olayları, kıssaları sana vahyettik. Onların rasûllerini nasıl yalanladıklarını sonra da güzel akıbetin ve zaferin rasûllere verildiğini zikrettik.

"Kiminin de kıssalarını sana anlatmadık." Bunlar ise sözü edilenlerden kat be kat fazladırlar. Nitekim daha önce bu hususa Nisâ sûresinde de dikkat çekilmişti. Hamd Allah'a mahsustur, minnet Onadır.

"Allah'ın izni olmadıkça hiçbir rasûlün kendiliğinden bir âyet getirmesi mümkün olmaz." Yani hiçbir rasûl kavmine getirdiklerinin doğru olduğuna delil teşkil edecek türden olağanüstü bir olayı göstermesi, bu hususta Allah kendisine izin vermeden mümkün değildir.

"Allah'ın emri" kâfirleri çepeçevre kuşatan azabı ve ibretli cezası *"geldiğinde hak ile hükmolunur."* Mü'minler kurtulur, kâfirler helak olur. Bunun için yüce Allah: *"işte batılcılar orada hüsrana uğrayıverirler"* buyurmaktadır.

Scanned with CamScanner

اَللّٰهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَنْعَامَ لِتَرْكَبُوا مِنْهَا وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٧٩﴾ وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَلِتَبْلُغُوا عَلَيْهَا حَاجَةً فِي صُدُورِكُمْ وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ ﴿٨٠﴾ وَيُرِيكُمْ اٰيَاتِهِ فَأَيَّ اٰيَاتِ اللّٰهِ تُنْكِرُونَ ﴿٨١﴾

79. Allah davarları bazısına binesiniz, bazısını da yiyesiniz diye sizin için yaratandır.

80. Ve sizin için onlarda faydalar vardır. Kalplerinizdeki arzuya onların üzerine (binerek) ulaşmanız için (onları yarattı). Üstelik hem onların üzerinde, hem gemilerin üstünde taşınırsınız.

81. Sizlere âyetlerini gösteriyor. Allah'ın âyetlerinden hangisini inkâr ediyorsunuz?

Tefsiri:

Yüce Allah, kulları için yaratmış olduğu deve, inek ve koyun türü davarları söz konusu ederek onlara lütuf ve minnetini hatırlatmaktadır. *"Onların kimine binerler, kiminden yerler."* (Yâsin, 72) Develere binilir, etleri yenir, sütleri sağılır. Yolculuklarda şehirden şehire eşya ve yükleri taşımak sırasında yükler onların sırtlarına vurulur. İneklerin eti yenir, sütleri içilir, onlarla çift sürülür. Koyunların eti yenilir, sütleri içilir. Bunların hepsinin de yünleri, kılları ve tüyleri kesilir, bunlardan çeşitli eşyalar, giyecek elbiseler ve yararlanılacak araçlar edinilir. Nitekim daha önce En'âm sûresi, Nahl sûresi ve başka yerlerde bunlara dair geniş açıklamalar yapılmış bulunmaktadır. Bunun için yüce Rabbimiz de burada: *"Bazısına binesiniz, bazısını da yiyesiniz diye sizin için yaratandır ve sizin için onlarda faydalar vardır. Kalplerinizdeki arzuya onların üzerine (binerek) ulaşmanız için (onları yarattı). Üstelik hem onların üzerinde, hem gemilerin üstünde taşınırsınız"* buyurdu.

"Sizlere âyetlerini" hem afakta (dış dünyanızda), hem enfüste (kendi nefislerinizde, iç dünyanızda) delil ve belgelerini *"gösteriyor. Allah'ın âyetlerinden hangisini inkâr ediyorsunuz?"* Yani onun âyetlerinden hiçbirisini -inat edip de hakka karşı bile bile büyüklük taslamadıkça- inkâr etmeye gücünüz yetmez.

Scanned with CamScanner

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْهُمْ وَأَشَدَّ قُوَّةً وَآثَارًا فِي الْأَرْضِ فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٢﴾ فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَرِحُوا بِمَا عِنْدَهُمْ مِنَ الْعِلْمِ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٨٣﴾ فَلَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا قَالُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَحْدَهُ وَكَفَرْنَا بِمَا كُنَّا بِهِ مُشْرِكِينَ ﴿٨٤﴾ فَلَمْ يَكُ يَنْفَعُهُمْ إِيمَانُهُمْ لَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا ۖ سُنَّتَ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ فِي عِبَادِهِ ۖ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْكَافِرُونَ ﴿٨٥﴾

82. Kendilerinden öncekilerin akıbetlerinin nasıl olduğuna bakmaları için yeryüzünde gezip dolaşmadılar mı? Onlar bunlardan daha çok, kuvvetçe de, yerlerinde eserleri itibari ile de daha güçlü ve daha çetin idiler ama kazanageldikleri şeyler onlara fayda vermedi.

83. Rasûlleri onlara apaçık deliller ile geldiğinde onlar yanlarındaki ilim dolayısı ile şımardılar ve alay edegeldikleri şey onları kuşatıverdi.

84. Onlar bizim azabımızı gördüklerinde: "Bir olarak Allah'a inandık, Ona eş tutmakta olduğumuz şeyleri de inkâr ettik" dediler.

85. Ama bizim azabımızı gördüklerinde imanları onlara fayda vermedi. Bu Allah'ın kulları hakkında geçerli olagelen sünnetidir ve kâfirler işte burada hüsrana uğradı.

Tefsiri:

Yüce Allah eskiden beri rasûlleri yalanlayanlar hakkında haber vermektedir. Onların pek güçlü ve kuvvetli, yeryüzünde etkili olup eserler bırakmış, pek çok mal yığıp biriktirmiş olmalarına rağmen başlarına ne gibi çetin azapların gelmiş olduğunu bildirerek, bütün bu durum ve imkânlarının kendilerine hiçbir fayda sağlamadığını, Allah'ın azabından bir zerresini dahi geri çeviremediğini hatırlatmaktadır. Bunun sebebi ise onların kendilerine apaçık deliller, kesin belgeler ve kesinlikle karşı konulamayacak burhanları getiren rasûllere asla iltifat etmemeleri, onlara yönelmemeleri, kendi zanlarınca sahip oldukları bilgi dolayısıyla rasûllerin getirdiklerine ihtiyaçlarının olmamasını sanmaları idi.

Scanned with CamScanner

Mücâhid dedi ki: Onlar: Biz onlardan daha bilgiliyiz. Biz asla ölümden sonra diriltilmeyecek ve bize azap edilmeyecek, dediler. Süddî, cahilliklerine doymayarak ellerinde bulunan bilgiye kanıp şımardılar ama yüce Allah'ın da kendilerinin asla karşı koyamayacakları şekilde azabı gelip onları buldu, diye açıklamıştır.

"Ve alay edegeldikleri şey" yalanladıkları, gerçekleşmesini uzak gördükleri şey *"onları kuşatıverdi. Onlar bizim azabımızı gördüklerinde"* azabımızın gelip kendilerini bulduğunu gördüklerinde *"bir olarak Allah'a inandık, ona eş tutmakta olduğumuz şeyleri de inkâr ettik dediler."* Yani o vakit aziz ve celil olan Allah'ı tevhid ettiler, tağutu inkâr ettiler fakat yapılan yanlışlıkların düzeltilemeyeceği, mazeretin bir faydasının olmayacağı bir zamanda bunu yaptılar. Bu ise Firavun'un boğulduğu sırada söylediği: *"İsrâiloğullarının iman ettikleri ilâhtan başka bir ilâhın olmadığına inandım. Ben de Müslümanlardanım."* (Yunus, 90) sözlerine benzemektedir. Yüce Allah ise: *"Şimdi mi? Halbuki sen bundan önce isyan etmiş ve fesatçılardan olmuştun."* (Yunus, 91) Yani onun imanı kabul edilmedi çünkü yüce Allah nebîsi Mûsâ (a.s)'ın: *"Kalplerini mühürle. Çünkü onlar can yakıcı azabı görmedikçe iman etmeyeceklerdir."* (Yunus, 88) şeklindeki duasını kabul buyurmuştu.

İşte yüce Allah burada da şöyle buyurmaktadır: *"Ama bizim azabımızı gördüklerinde imanları onlara fayda vermedi. Bu Allah'ın kulları hakkında geçerli olagelen sünnetidir."* Yani bu, Allah'ın azabını gördükleri sırada tevbe eden herkes hakkındaki hükmüdür. Buna göre böyle birisinin tevbesi asla kabul edilmez.

[5877] Bundan dolayı hadis-i şerifte: "Şüphesiz Allah can boğaza gelmedikçe kulun yapacağı tevbeyi kabul eder"[184] buyurmuştur. Yani artık can boğazına gelip hırlamaya başladığı vakit, ruh gırtlağa gelip dayandığında ve meleği gördüğü takdirde artık tevbe zamanı geçmiş olur. Bundan dolayı da yüce Rabbimiz: *"Ve kâfirler işte burada hüsrana uğradı"* buyurmaktadır.

Mü'min (Ğafir) sûresinin tefsiri burada sona ermektedir.

Hamd ve minnet duygularımız Allah'a mahsustur.

184 Kaynakları daha önce gösterilmişti.

Scanned with CamScanner

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

FUSSİLET SÛRESİ

[54 âyettir. Mekke'de inmiştir.]

Müjdeleyici ve Korkutucu Olan Bir Kitap:

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْزِيلٌ مِنَ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ﴿٢﴾ كِتَابٌ فُصِّلَتْ اٰيَاتُهُ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٣﴾ بَشِيرًا وَنَذِيرًا فَأَعْرَضَ أَكْثَرُهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿٤﴾ وَقَالُوا قُلُوبُنَا فِي أَكِنَّةٍ مِمَّا تَدْعُونَآ إِلَيْهِ وَفِي اٰذَانِنَا وَقْرٌ وَمِنْ بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ فَاعْمَلْ إِنَّنَا عَامِلُونَ ﴿٥﴾

Rahmân ve Rahîm Allah'ın adıyla;

1. Hâ, Mîm.

2. (Bu kitap) Rahmân, Rahîm olan tarafından indirilmiştir.

3, 4. Bilen bir kavim için müjdeleyici ve korkutucu olmak üzere, âyetleri gereği gibi açıklanmış, Arapça bir Kur'ân olarak (indirilmiş) bir kitaptır ama onların çoğu yüz çevirmiştir. Bundan dolayı onlar işitmezler.

5. Dediler ki: "Bizi davet edegeldiğin şeye karşı kalplerimiz örtüler içindedir. Kulaklarımızda bir ağırlık vardır. Bizimle senin aranda da bir perde vardır. O halde sen yapacağını yap. Şüphesiz biz de yapanlarız."

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: *"Hâ, Mîm."* Kur'ân *"Rahmân, Rahîm olan tarafından indirilmiştir."* Bu da yüce Allah'ın: *"De ki: Onu Ruhu'l-Kudüs Rab-*

Scanned with CamScanner

binden hak olarak indirmiştir." (Nahl, 102); *"Muhakkak bu âlemlerin Rabbinin indirdiğidir. Onu Ruhu'l-Emin indirdi, uyarıcılardan olasın diye, kalbin üzere"* (Şuarâ, 192-194) buyruklarına benzemektedir.

"Bilen bir kavim için" yani bu beyanı ve açıklığı ancak derinlemesine bilgi sahibi olanlar bilebilir. *"Müjdeleyici ve korkutucu olmak üzere."* Bu kitap bazen mü'minleri müjdeler, bazen kâfirleri uyarıp korkutur. *"Âyetleri gereği gibi açıklanmış"* anlamları iyice açıklanıp, hükümleri sapasağlam yerleştirilmiş *"Arapça bir Kur'ân olarak."* Lafzı Arapça olup, apaçık ve nettir, anlamları genişçe açıklanmıştır, lafızları açıktır ve içinden çıkılmayacak gibi değildir. Nitekim yüce Allah bir başka yerde: *"Bu, âyetleri sağlamlaştırılmış sonra da Hakîm ve Habîr olan Allah tarafından geniş geniş açıklanmış bir kitaptır."* (Hûd, 1) buyruğuna benzemektedir. Yani bu kitap lafzı ve anlamı itibariyle âciz bırakan, mucize bir kitaptır. *"Önünden de, arkasından da batıl ona erişemez. (Çünkü o) hikmeti sonsuz, her hamde layık olan tarafından indirilmiştir."* (Fussilet, 42)

"Ama onların çoğu yüz çevirmiştir. Bundan dolayı onlar işitmezler." Yani Kureyş'in çoğunluğu böyledir. Onlar oldukça açık, seçik ve gereği gibi beyan edilmiş olmakla birlikte ondan hiçbir şey anlamıyorlar.

"Dediler ki: Bizi davet edegeldiğin şeye karşı" bize getirdiklerine karşı *"kalplerimiz örtüler içindedir."* Kılıflar içinde, üzerleri kapalıdır. *"Kulaklarımızda da bir ağırlık"* getirdiklerini duymaya karşı bir sağırlık *"vardır. Bizimle senin aranda da bir perde vardır."* Bu sebeple de söylediklerinden hiçbir şey bize ulaşmıyor. *"O halde sen yapacağını yap, şüphesiz biz de yapanlarız."* Yani sen kendi yoluna uygun olarak işini yap, biz de yolumuza devam edecek, sana uymayacağız.

[5878] Önder imam Abd b. Humeyd Müsnedinde dedi ki: Câbir b. Abdullah (radıyallâhu anh) dedi ki: Kureyşliler bir gün toplanıp şöyle dediler: Aranızda büyüyü, kâhinliği ve şiiri en iyi bileni bulunuz. O da şu topluluğumuzu dağıtan, işimizi bölen, dinimizi ayıplayan adama gitsin, onunla konuşsun, kendisine nasıl bir cevap vereceğine bir baksın.

Mecliste bulunanlar: Biz Utbe b. Rabia dışında bunu yapabilecek kimseyi bilmiyoruz dediler. Bunun üzerine: Haydi ey Ebu'l-Velid bu işi sen yap dediler. Utbe de onun yanına gitti ve şöyle dedi: Ey Muhammed! Sen mi

Scanned with CamScanner

hayırlısın yoksa Abdullah mı? Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sustu. Bu sefer: Sen mi hayırlısın yoksa Abdulmuttalib mi dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sustu. Utbe tekrar şöyle dedi: Eğer bunların senden hayırlı olduğunu söylüyorsan işte onlar da senin ayıpladığın bu ilâhlara ibadet etmişlerdi. Eğer sen onlardan hayırlı olduğunu ileri sürüyorsan haydi konuş da senin ne konuştuğunu duyalım. Allah'a yemin ederiz ki biz senden daha çok kavmine uğursuzluk getiren bir dişi keçi görmedik. Topluluğumuzu dağıttın, işimizi darmadağın ettin, dinimizi ayıpladın, Araplar arasında bizi rezil ettin. Hatta onlar arasında Kureyşliler arasında bir büyücü var, Kureyşliler arasında bir kâhin var haberi uçarcasına yayıldı. Allah'a yemin ederim ki kılıçlarımızı çekip, birbirimizin üzerine yürüyüp, birbirimizi yok edinceye kadar çarpışmamıza hamilenin bir feryadı gibi bir işaretten başkasını beklemiyoruz. Ey adam! Eğer bu işi sen ihtiyacından ötürü yapıyorsan senin için mal toplarız. Öyle ki Kureyş'in en zengin tek adamı sen olursun. Şayet senin böyle hareket etmen evlenmek isteğinden dolayı ise Kureyş kadınlarından dilediğini seç seni on tane kadınla evlendirelim.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Söyleyeceklerin bitti mi?"* dedi. Utbe: Evet deyince, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Rahmân, Rahîm Allah'ın adıyla "Hâ, Mîm. Rahmân, Rahîm olan tarafından indirilmiştir"* buyruğundan itibaren *"eğer yüz çevirirlerse sen de de ki: Ben Ad ve Semud'a gelen yıldırım gibi bir yıldırımla sizi korkutup uyarırım."* (Fussilet, 13) buyruğuna kadar okudu. Burada Utbe: Bu kadar yeter, bu kadar yeter! Söyleyecek başka bir şeyin yok mu, dedi. Allah Rasûlü: *"Hayır"* deyince, o da Kureyş'in yanına geri döndü.

Ona: Bize ne haber getirdin, dediler. Şu cevabı verdi: Sizin onunla konuşmak istediğinizi düşünüp de konuşmadık hiçbir şey bırakmadım. Peki, sana cevap verdi mi, dediler. O, hayır, semayı açıkça yükseltene yemin ederim ki, onun söylediklerinden hiçbir şey anlamadım. Şu kadar var ki, o sizleri Ad ve Semud'un yıldırımı gibi bir yıldırımla korkuttu, dedi. Kureyşliler: Vay senin haline! Adam seninle Arapça konuştuğu halde sen ne söylediğini anlayamadın öyle mi, dediler. Utbe: Evet, Allah'a yemin ederim ben yıldırımın söz konusu edilmesi dışında söylediklerinden hiçbir şey anlamadım, dedi.[185]

185 İbn Ebî Şeybe, XIV, 295; Ebû Ya'la, 1818; Hakim, II, 253; Beyhakî, Delailu'n-Nubuvve, II, 202-204 senedi leyyindir. Heysemi, Mecma, VI, 20'de: Senedinde el-Eclah el-Kindi

Scanned with CamScanner

Bunu bu şekilde Hâfız Ebû Ya'lâ el-Mavsilî Müsnedinde Ebû Bekr b. Ebî Şeybe'den kendi senediyle aynen böyle rivayet etmiş bulunmaktadır.

[5879] Beğavî bu hadisi Tefsirinde Muhammed b. Fudayl'dan, o Eclah b. Abdullah el-Kindi el-Kufi yoluyla -bir dereceye kadar zayıf olduğu da belirtilmiştir - ez-Zeyyal b. Harmele'den, o Câbir'den diye hadisi: *"Eğer yüz çevirirlerse sen de de ki: Ben Ad ve Semud'a gelen yıldırım gibi bir yıldırımla sizi korkutup uyarırım"* kısmına kadar zikretti. (Sonra şöyle devam etti): Utbe, hemen ağzını tuttu ve akrabalık bağını hatırlatarak ona and verdi, sonra da ailesinin yanına geri dönerek Kureyşlilerin arasına çıkmayıp, onlardan saklandı. Bu sefer Ebû Cehil: Ey Kureyşliler Allah'a yemin olsun ki bizim gördüğümüz kadarıyla Utbe dininden ayrılıp Muhammed'in dinine girmiş, onun yemeği hoşuna gitmiş görünüyor. Bunun tek sebebi ise onun içine düştüğü fakr-u zaruret olmalıdır. Haydi, kalkın onun yanına gidelim, dedi. Kalkıp yanına gittiler. Ebû Cehil şöyle dedi: Ey Utbe, yanımıza gelmeyişinin senin dinini bırakıp, Muhammed'in dinine girmiş ve onun yemeğinin hoşuna gitmiş olmasından başka bir sebebi olamaz. Eğer senin bir ihtiyacın varsa mallarımızdan seni Muhammed'in yemeğine muhtaç bırakmayacak kadar toplar sana veririz. Utbe buna kızdı ve ebediyen Muhammed'le konuşmayacağına dair yemin edip şunları söyledi: Allah'a yemin olsun ki siz de Kureyş arasında malı en çok olan kişinin ben olduğumu biliyorsunuz ama ben onun yanına gittim. Ona olayı olduğu gibi anlattım. Bana bir şeyler söyleyerek cevap verdi. Allah'a yemin ederim o ne bir şiirdir, ne bir kâhin sözüdür, ne de bir büyü(cü sözü)dür ve (Muhammed bana) sûreyi yüce Allah'ın: *"Eğer yüz çevirirlerse sen de de ki: Ben Ad ve Semud'a gelen yıldırım gibi bir yıldırımla sizi korkutup uyarırım"* buyruğuna kadar okudu. Ben de kalkıp onun ağzını tuttum ve akrabalık bağı adına ona and vererek daha okumamasını söyledim. Siz de biliyorsunuz ki Muhammed bir söz söyledi mi asla yalan söylemez. Bundan dolayı ben de azabın üzerimize ineceğinden korktum.[186] Bu anlatım Bezzâr ve Ebû Ya'lâ'nın anlatımına göre doğruya daha yakın görünüyor. Bununla birlikte yüce Allah en iyi bilendir.

---

vardır ki İbn Main ve başkaları sika olduğunu söylerken, Nesâî ve başkaları da zayıf olduğunu söylemişlerdir demektedir. Hadisin çoğunluğuna bundan sonraki rivayet şahitlik etmektedir. Hakim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî ona muvafakat etmiştir.

186 Beğavî, Tefsir, 1863 -benim numaralandırmam- senedi önceki gibi leyyindir. Bir sonrakine de bakınız.

Scanned with CamScanner

[5880] Bu olayı İmam Muhammed b. İshâk b. Yesar da "Siret" adlı kitabında buradakinden farklı bir tarzda anlatarak şöyle demektedir: Bana Yezîd b. Ziyad tahdis etti. Bana Muhammed b. Ka'b el-Kurazî tahdis edip dedi ki: Bana anlatıldığına göre Utbe b. Rabia -ki (Kureyşliler arasında) bir efendi idi- bir gün Kureyş meclisinde otururken Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de mescitte tek başına oturmakta iken şöyle dedi: Ey Kureyşliler ne dersiniz, kalkıp Muhammed'in yanına gidip onunla konuşup, ona birtakım tekliflerde bulunayım mı? Belki bunların birisini kabul edebilir. Bunların hangisini dilerse biz de onu yaparız ve o da bizi bırakır.

Bu hadise Hamza'nın Müslüman olup, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabının da artıp çoğaldığını gördükleri zaman olmuştu. Mecliste bulunanlar: Olur, ey Ebu'l-Velid yanına git, onunla konuş dediler. Utbe kalktı ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına gidip oturdu. Dedi ki: Kardeşimin oğlu. Sen bizim aşiretimiz arasında nasıl asil birisi olduğunu, nesebinin nasıl bir yer tuttuğunu çok iyi biliyorsun ve sen kavmine pek büyük bir iş getirerek geldin. Onunla birlikteliklerini darmadağın ettin, ona dayanarak akılsızlıkla onları itham ettin, ilâhlarını, dinlerini ona sebep ayıpladın. Yine ondan ötürü geçmiş atalarının kâfir olduklarını söyledin. Şimdi beni dinle, ben sana bazı tekliflerde bulunacağım. Sen de onlar üzerinde düşün. Belki bu tekliflerden birisini kabul edebilirsin.

(Ka'b) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Söyle Ebu'l-Velid dinliyorum"* dedi. Utbe dedi ki: Kardeşimin oğlu. Eğer bu getirdiğin dava ile istediğin mal sahibi olmaksa senin için mallarımızdan mal toplarız, aramızda en zenginimiz sen olursun. Eğer bununla bir şeref elde etmek istiyorsan, seni başımıza geçirelim, sensiz hiçbir işi karara bağlamayalım. Eğer bununla bize kral olmak istiyorsan seni kendimize kral yaparız. Eğer sana bu gelen, senin gördüğün bir cin ise ve sen bunu kendinden uzaklaştıramıyor isen senin için tabipler araştırır, getiririz ve bu hususta seni o cinnin etkisinden kurtarıp, iyileştirinceye kadar çekinmeden mallarımızı harcarız. Çünkü bazı hallerde kişinin etkisi altında kaldığı cin onun etkisinden tedavi oluncaya kadar onu etkileyebilir -ya da ona buna yakın sözler söyledi.-

Nihayet Utbe söylediklerini bitirip Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de sözlerini dikkatle dinledikten sonra *"Bitirdin mi ey Ebu'l-Velid?"* dedi. Utbe, evet dedi. Bu sefer Allah Rasûlü: *"O halde şimdi söyleyeceklerimi dinle"* bu-

Scanned with CamScanner

yurdu. Utbe, peki dedi. Allah Rasûlü buyurdu ki: *"Rahmân, Rahîm Allah'ın adıyla "Hâ, Mîm. Rahmân, Rahîm tarafından indirilmiştir. Bilen bir kavim için müjdeleyici ve korkutucu olmak üzere âyetleri gereği gibi açıklanmış, Arapça Kur'ân olarak bir kitaptır ama onların çoğu yüz çevirmiştir. Bundan dolayı onlar işitmezler."* Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sûreyi okumaya devam etti. Utbe sûreyi duyunca dinlemeye başladı, ellerini arkasına koydu ve ellerine dayanıp onu dinledi. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sûredeki secde âyetine geldi, kalkıp secde etti sonra da şöyle buyurdu: *"Ebu'l-Velid. İşte benden dinleyeceklerini dinledin. Artık ne yapacağına sen karar ver."* Utbe kalkıp arkadaşlarına gitti. Biri diğerine şöyle dedi: Allah'a yemin ederiz ki Ebu'l-Velid size yanınızdan gittiğinden başka bir halde geri dönüyor. Utbe yanlarına oturunca: Ey Ebu'l-Velid ne haber getirdin, dediler. O şöyle dedi: Size getirdiğim haber şu ki, ben öyle bir söz dinledim ki Allah'a yemin ederim asla onun benzerini dinlemiş değilim. Allah'a yemin ederim o ne sihirdir, ne şiirdir, ne de kâhin sözüdür. Ey Kureyşliler bana itaat edin ve beni dinleyin. Bu adamı yapmak istedikleriyle baş başa bırakın. Ona ilişmeyin, ondan uzak durun. Allah'a yemin olsun ki kendisinden dinlemiş olduğum sözlerinin ileride bir yankısı olacaktır. Eğer Araplar ona bir şey yapacak olurlarsa başkasının yaptıkları ile siz de ondan kurtulmuş olursunuz. Şayet Araplara üstünlük sağlarsa onun mülkü sizin mülkünüz, onun gücü sizin gücünüz demektir. Onun sebebiyle de insanların en mutluları siz olursunuz. Meclistekiler: Allah'a yemin olsun ki ey Ebu'l-Velid, diliyle seni büyülemiş dediler. Utbe: Onun hakkındaki görüşüm budur, neyi uygun görüyorsanız yapınız, dedi.[187] Buradaki anlatımın doğru olma ihtimali öncekinden daha yüksektir. Allah en iyi bilendir.

187 Beyhakî, II, 204-205. İbn İshâk yoluyla Muhammed b. Kab'dan mürsel olarak. Bu hadisin İbn Ömer'in rivayet ettiği bir şahidi de vardır. Bunu da Ebû Nuaym, Delailu'n-Nubuvve, 185; Aynı şekilde Beyhakî, II, 205'te rivayet etmiştir. Senedinde Dâvûd b. Zur'a ed-Dabbi vardır, o da rivayet ettiği hadisleri leyyin birisidir ama öncekine şahit olmaya elverişlidir.

Özetle söyleyecek olursak bu rivayetler toplam olarak birbirini desteklemekte ve bunlarla hadisin tek tek lafızları değil de (manası itibariyle) bir aslı olduğu ispat edilmektedir. Allah en iyi bilendir.

Scanned with CamScanner

قُلْ إِنَّمَآ أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰٓ إِلَيَّ أَنَّمَآ إِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ فَاسْتَقِيمُوٓا إِلَيْهِ وَاسْتَغْفِرُوهُ ۗ وَوَيْلٌ لِّلْمُشْرِكِينَ ﴿٦﴾ ٱلَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُم بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿٧﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٨﴾

6. De ki: "Ben ancak sizin gibi bir insanım. Bana sizin ilâhınız ancak bir tek ilâhtır diye vahyolunuyor. O halde Ona dosdoğru yönelin ve Ondan mağfiret dileyin. O müşriklerin vay haline!"

7. Onlar ki hem zekâtı vermezler, hem de onlar Âhireti inkâr edenlerin ta kendileridir.

8. Şüphesiz ki iman edip, salih amel işleyenler onlar için kesilmeyen bir ecir vardır.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: Ey Muhammed! Bu yalanlayıcı müşriklere *"de ki: Ben ancak sizin gibi bir insanım. Bana sizin ilâhınız ancak bir tek ilâhtır diye vahyolunuyor."* Yoksa sizin tapındığınız putlar, Allah'a koştuğunuz eşler, darmadağınık rabler gibi değildir. Allah bir tek ilâhtır. *"O halde Ona dosdoğru yürüyün."* Yani Allah'ın rasûlleri aracılığı ile size emrettiği üzere Ona ihlâsla ibadet edin *"ve Ondan"* geçmiş günahlarınız için *"mağfiret dileyin. O müşriklerin vay haline!"* Yani onların altları üstlerine gelecek, helak olacaklardır.

"Onlar ki hem zekâtı vermezler." Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs'tan şöyle dediğini nakletmektedir: Kastedilenler Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığına şahadet etmeyenlerdir. İkrime de böyle açıklamıştır. Bu buyruk yüce Allah'ın: *"Onu tezkiye eden (temizleyen) muhakkak felah bulmuştur, onu örten kimse de muhakkak ziyana uğramıştır."* (Şems, 9-10) buyruğuna ve: *"Gerçek şu ki, umduğunu elde eder iyice temizlenen (tezekki eden) ve Rabbinin adını anarak namaz kılan"* (A'lâ, 14-15) buyruklarına benzemektedir. Yine yüce Allah'ın: *"De ki: Sen temizlenmek (tezekki etmek) istiyor musun?"* (Nâziât, 18) buyruğu da buna benzemektedir. Burada "zekât"tan maksat, nefsin bayağı ve düşük ahlâktan arınıp, temizlenmesidir. Bunlar arasında en önemlisi ise nefsin şirkten arınıp, temizlenmesidir. Malın zekâtına "zekât" adının veriliş sebebi de

Scanned with CamScanner

onu haramdan arındırıp, temizlemesi, artışına, bereketlenmesine, faydasının çoğalmasına sebep olması ve itaat olan hususlarda o malın kullanılmasına başarı ihsan edilmesi içindir.

Süddî dedi ki: *"O müşriklerin vay haline! Onlar ki hem zekâtı vermezler"* buyruğu hakkında şöyle demektedir: Yani onlar zekâtın dinin bir gereği olduğunu kabul etmezler. Muâviye b. Kurra ise: Onlar zekât veren kimseler değildirler demiştir. Katâde: Mallarının zekâtlarını vermez, verilmesine engel olurlar diye açıklamışlardır.

Müfessirlerin birçoğuna göre zahir (güçlü) olan anlam budur. İbn Cerîr de bunu tercih etmiştir. Ancak bu anlamda olduğu su götürür. Çünkü zekâtın farz kılınması Medine'ye hicretin ikinci yılında olmuştu, birçok kişinin zikrettiği gibi. Bu âyet ise Mekke'de inmiştir. Ancak şöyle denilirse sorun kalmayabilir: sadaka nın ve zekâtın aslı peygamberliğin ilk dönemlerinde de emredilmiş bir hususlu. Yüce Allah'ın: *"Hasat zamanında onun (toprak mahsulünün) hakkını verin."* (En'âm, 141) buyruğu gibi. Ancak nisap ve miktarları belli olan zekâtın durumu ise Medine'de beyan edilmiştir. Bununla her iki görüş telif edilmiş olmaktadır. Nitekim namaz da asıl itibariyle peygamberliğin ilk yıllarında güneşin doğuşundan önce ve güneşin batışından sonra farz idi. Hicretten bir buçuk yıl önce İsrâ gecesinde ise yüce Allah Rasûlü'ne beş vakit namazı farz kıldı. Şartlarını, rükünlerini ve namaz ile ilgili diğer hükümleri de bundan sonra kısım kısım açıkladı. Allah en iyi bilendir.

Bundan sonra şanı yüce Rabbimiz şöyle buyurmaktadır: *"Şüphesiz ki iman edip salih amel işleyenler onlar için kesilmeyen bir ecir vardır."* Mücâhid ve başkaları kesilmeyen ve kısırlaştırılmayan (dondurulmayan) bir ecir vardır. Yüce Allah'ın: *"O mükâfat içinde ebediyen kalacaklardır."* (Kehf, 3); *"Bu arkası kesilmeyen bir bağıştır."* (Hûd, 108) buyrukları da bunun gibidir.

Süddî de: *"Onlar için kesilmeyen bir ecir vardır"* buyruğu hakkında (lafzı minnet etmek kökünden hareketle) onlara (bu ecir dolayısıyla) minnet edilmez diye açıklamıştır. Ancak bazı imamlar onun bu şekildeki tefsirini kabul etmemişlerdir. Çünkü yüce Allah'ın cennet ehline minneti elbette ki söz konusudur. Yüce Allah: *"Bilakis sizi imana muvaffak etti diye Allah size minnet eder."* (Hucurât, 17) buyurmaktadır. Cennet ehli de: *"Allah bize minnet etti (lutfetti) de bizi Semum azabından korudu."* (Tûr, 27) diyeceklerdir.

Scanned with CamScanner

[5881] Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de şöyle buyurmuştur: *"Allah'ın kendinden bir rahmet ve bir lütuf ile beni (nimetine) daldırması hali müstesna."*[188]

Yerin ve Göğün Yaratılışı:

قُلْ أَئِنَّكُمْ لَتَكْفُرُونَ بِالَّذِي خَلَقَ الْأَرْضَ فِي يَوْمَيْنِ وَتَجْعَلُونَ لَهُۥٓ أَندَادًا ۚ ذَٰلِكَ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٩﴾ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ مِن فَوْقِهَا وَبَارَكَ فِيهَا وَقَدَّرَ فِيهَآ أَقْوَاتَهَا فِيٓ أَرْبَعَةِ أَيَّامٍ ۖ سَوَآءً لِّلسَّآئِلِينَ ﴿١٠﴾ ثُمَّ اسْتَوَىٰٓ إِلَى السَّمَآءِ وَهِيَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَلِلْأَرْضِ ٱئْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا ۖ قَالَتَآ أَتَيْنَا طَآئِعِينَ ﴿١١﴾ فَقَضَاهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ فِي يَوْمَيْنِ وَأَوْحَىٰ فِي كُلِّ سَمَآءٍ أَمْرَهَا ۚ وَزَيَّنَّا السَّمَآءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ ۖ وَحِفْظًا ۚ ذَٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿١٢﴾

9. De ki: "Siz, yeri iki günde yaratan Allah'ı gerçekten inkâr ediyor ve Ona ortaklar koşuyor musunuz?" İşte O âlemlerin Rabbidir.

10. Orada üstünden sabit dağlar yerleştirdi. Orayı bereketlendirdi ve orada gıdalarını -isteyenler için müsavi olarak- dört günde takdir etti.

11. Sonra duman halinde bulunan semaya yöneldi de ona ve yere: "İsteyerek yahut istemeyerek gelin" dedi. İkisi de: "İsteyerek geldik" dediler.

12. Böylece onları yedi gök olmak üzere iki günde yarattı. Her bir göğe ona ait olan emri vahyetti. Dünya göğünü de kandillerle süsledik ve koruduk. Bu- gücüne karşı konulamayan mutlak galibin (Azîz'in), her şeyi bilenin (Alîm'in) takdiridir.

Tefsiri:

Bu buyruklarla yüce Allah kendisiyle birlikte başkasına ibadet eden müşriklerin yaptıklarını reddetmektedir. Halbuki O her şeyi yaratan, her şeyin

188 Hadis Buhârî ve Müslim tarafından rivayet edilmiş olup, daha önceden geçmiş bulunmaktadır.

Scanned with CamScanner

üzerinde kahredici güce sahip olan, her şeyi takdir edendir. Bunun için şöyle buyurmaktadır: *"De ki: Siz yeri iki günde yaratan Allah'ı gerçekten inkâr ediyor musunuz ve ona ortaklar"* onunla birlikte kendilerine ibadet ettiğiniz, eşleri ve benzerleri olduğunu söyleyerek ortaklar *"koşuyor musunuz? İşte o, âlemlerin Rabbidir."* Yani her şeyi yaratan, bütün âlemlerin Rabbidir.

Yüce Allah'ın: *"Gökleri ve yeri altı günde yarattı."* (A'râf, 54) buyruğuna dair açıklamalar burada yer almaktadır. Burada yüce Allah, hem arz ile hem sema ile ilgili olan özel hususları etraflıca açıklayarak önce -temel durumunda olduğu için- arzı yarattığını zikretmektedir. Çünkü aslolan temelden başlamaktır. Bundan sonra tavan söz konusu olur. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Yerde ne varsa hepsini sizin için yaratan sonra göğe yönelip de onları yedi gök halinde düzenleyen Odur."* (Bakara, 29) Yüce Allah'ın: *"Sizi yaratmak mı daha zordur? Yoksa göğü mü? Ki onu bina etti, onu alabildiğine yükseltip, kusursuz yaptı. Gecesini kararttı, gündüzünü de açığa çıkarttı. Bundan sonra da yeri yayıp döşedi. Oradan suyunu ve otlağını çıkardı. Dağları ise sapasağlam dikti. Size ve davarlarınıza fayda olmak üzere"* (Nâziât, 27-33) buyruğuna gelince: Bu âyet-i kerimede yeryüzünün donatılmasının, göğün yaratılmasından sonra olduğu belirtilmektedir. Yeryüzünün donatılması (dahy) de yüce Allah'ın: *"Onun suyunu ve otlağını çıkardı."* (Nâziât, 31) buyruğu ile açıklanmaktadır. Bu ise semanın yaratılmasından sonra olmuştur. Yerin yaratılması ise nass ile semanın yaratılmasından öncedir.

Nitekim Buhârî'nin Sahih'inde bu âyetin tefsiri ile ilgili olarak naklettiğine göre İbn Abbâs da böyle cevap vermiştir. Buhârî dedi ki: el-Minhal, Said b. Cubeyr'den şöyle dediğini nakletti: Bir adam İbn Abbâs'a şöyle dedi: Ben Kur'ân-ı Kerim'de bazı hususları görüyorum da içinden çıkamıyorum ve şunları söyledi: *"O günde aralarında akrabalık bağı olmayacaktır, birbirlerine soru da sormazlar."* (Mü'minûn, 101) buyururken başka bir yerde: *"Onlardan bir kısmı diğer bir kısmına yönelip, biri diğerine soru sorarlar."* (Sâffât, 27) buyurmaktadır. *"Allah'tan hiçbir sözü de gizleyemeyeceklerdir."* (Nisâ, 42) buyururken bir başka yerde: *"Rabbimiz Allah'a yemin olsun ki biz müşrik değildik (derler)."* (En'âm, 23) buyurmaktadır. Bu âyet-i kerimede belirtildiği üzere de bir şeyler gizlemiş olacaklar. Yine yüce Allah: *"Sizi yaratmak mı daha zordur yoksa göğü mü ki, onu bina etti... Bundan sonra da yeri yayıp döşedi."* (Nâziât, 27...30) buyurarak gökleri yaratmaktan, yeri yaratmaktan önce söz et-

Scanned with CamScanner

mektedir. Sonra da yüce Allah: *"Siz yeri iki günde yaratan Allah'ı gerçekten inkâr ediyor musunuz... isteyerek geldik, dediler"* buyurmaktadır. Burada ise yerin yaratılmasını, semanın yaratılmasından önce söz konusu etmiştir. Yine yüce Allah: "Allah gafurdur, rahimdir, azizdir, hakimdir, semi'dir, basirdir..." buyurmuş olup, sanki önce böyleydi, bu hali geçip gitmiş gibidir.

Bunun üzerine İbn Abbâs şöyle dedi: *"O günde aralarında akrabalık bağı olmayacaktır, biribirlerine soru da sormazlar."* (Mü'minûn, 101) buyruğunda dile getirilen durum, birinci nefha hakkındadır. Sonra sura bir daha üfürülecek ve: "Allah'ın diledikleri müstesnâ göklerde ve yerde olanların hepsi ölmüş olacaktır." (Zümer, 68) Böylelikle o durumda aralarında hiç nesep ve akrabalık kalmayacak, birbirlerine soru sormayacaklar. Bundan sonraki üfürüşten sonra ise: *"Birbirlerine dönerek biri diğerine soru sorar."* (Sâffât, 27) Yüce Allah'ın: *"Rabbimiz Allah hakkı için biz müşrik değildik."* (En'âm, 23) buyruğu ile *"Allah'tan bir söz dahi gizleyemezler."* (Nisâ, 42) buyruklarına gelince, şüphesiz yüce Allah ihlâs sahibi kimselere günahlarını bağışlayacak, bunun üzerine müşrikler: Gelin, biz müşrik değildik, diyelim diyecekler. Bu sefer ağızlarına mühür vurulacak, elleri konuşacak. İşte o vakit Allah'tan bir sözün gizleyemeyeceği de anlaşılmış olacaktır. İşte *"kâfir olanlar... temenni ederler"* (Nisâ, 102) buyruğunda sözü edilen durum da budur. Ayrıca Allah gökleri iki günde yarattıktan sonra semayı yarattı. Sonra semaya yönelip, onları diğer iki günde düzenledi. Bundan sonra ise arzı döşedi. Arzın döşenmesi ise oradan su ve otlaklar çıkarmasıdır. Ayrıca dağları, kumları, cansız varlıkları, tepeleri yarattı. Yer ile gök arasındakileri de diğer iki günde yarattı. İşte yüce Allah'ın: *"Bundan sonra da yeri yayıp döşedi."* (Nâziât, 30) buyruğu ile: *"yeri iki günde yaratan"* buyruğu bunu anlatmaktadır. Buna göre arz ve içinde her ne varsa hepsi dört günde yaratılmış, semavat da iki günde yaratılmış olmaktadır. *"Allah Ğafûrdur, Rahîmdir"* buyruklarına gelince, Allah kendi zatını bunlarla isimlendirmiştir. İşte onun bu buyrukları böyledir. Yani O hep böyledir. Allah her neyi murad ederse mutlaka onunla dilediğini gerçekleştirir. Bu sebeple Kur'ân senin için içinden çıkılmayacak bir hal almasın. Hepsi aziz ve celil olan Allah tarafındandır. Buhârî dedi ki: Bunu bana Yusuf b. Adiyy tahdis etti, bize Ubeydullah b. Amr, Zeyd b. Ebî Uneyse'den, o el-Minhal b. Amr'dan bu hadisi nakletti.[189]

189 Buhârî, Tefsir Hâ-Mîm es-Secde (Fussilet) sûresi. (Çeviren)

Scanned with CamScanner

Yüce Allah'ın: *"Yeri iki günde yaratan"* buyruğunda kastedilen iki gün Pazar ve pazartesidir. *"Orada üstünden sabit dağlar yerleştirdi, orayı bereketlendirdi."* Yani orayı hayra, tohuma ve ağaç dikmeye elverişli, bereketli bir yer kıldı.

"Ve orada gıdalarını takdir etti." Bu da orada yaşayanlar için gerekli olan rızıklar, ekin ekilecek, ağaç dikilecek yerlerdir. Bunlar da Salı ve Çarşamba günleri oldu. İşte önceki iki günle birlikte bunlar dört gün eder. Bunun için yüce Allah: *"isteyenler için müsavi olarak dört günde"* buyurmaktadır. Yani öğrenmek için buna dair soru soranlar için bu açıklama yapılmıştır.

Mücâhid ve İkrime yüce Allah'ın: *"Ve orada gıdalarını... takdir etti"* buyruğu hakkında Allah her bir arzda başkasında uygun olmayan farklı şeyler yaratmıştır. Asb'ın Yemen'de, Saburi'nin Sabur'da Taylasanların Rey'de yaratılması gibi.

İbn Abbâs, Katâde ve Süddî de yüce Allah'ın: *"isteyenler için müsavi olarak"* buyruğunu buna dair soru soran kimseler için eşit olarak diye açıklamışlardır. İbn Zeyd de şöyle demiştir: *"Orada gıdalarını isteyenler için müsavi olarak dört günde takdir etti"* buyruğunun anlamı şudur: Herhangi bir rızka gerek duyan yahut bir ihtiyacı olan kimselerin isteklerine uygun olarak takdir etti. Çünkü yüce Allah ihtiyacı olanların ihtiyaçlarına göre ihtiyaç duydukları şeyleri takdir buyurmuştur. Bu görüş müfessirlerin yüce Allah'ın: *"O size kendisinden istediğiniz şeylerin hepsinden verdi."* (İbrâhim, 34) buyruğuyla ilgili olarak zikrettiği açıklamalara benzemektedir. Allah en iyi bilendir.

Yüce Allah'ın: *"Sonra duman halinde bulunan semaya yöneldi de"* buyruğuna gelince: Buradaki duman yer yaratıldığı vakit sudan yükselen su buharıdır. *"Ona ve yere: isteyerek yahut istemeyerek gelin, dedi."* Yani isteyerek olsun, istemeyerek olsun benim emrime uyunuz ve benim fiilimin gerektirdiği hale geliniz. Sevrî, İbn Cureyc'den, o Süleyman b. Mûsâ'dan, o Mücâhid'den, o İbn Abbâs'tan yüce Allah'ın: *"Ona ve yere: isteyerek yahut istemeyerek gelin dedi"* buyruğu hakkında şöyle dediğini nakletmektedir: Yüce Allah göklere benim güneşimi, ayımı ve yıldızlarımı çıkart buyurdu. Yere de: Irmaklarını, yataklarını yar, mahsullerini çıkart dedi. Her ikisi de isteyerek geldik, dediler. Merhum İbn Cerîr de bu açıklamayı tercih etmiştir.

Scanned with CamScanner

"İkisi de: İsteyerek geldik, dediler." Yani biz sana içimizdekilerle birlikte isteyerek geldik. İçimizde yaratmak istediğin meleklerle, insanlarla cinlerle birlikte hepimiz sana itaatle geldik. Bu açıklamayı İbn Cerîr bunu bazı Arap dilbilginlerinden naklederek dedi ki: Bu onların konuşmaları cihetiyle akıl sahibi varlıklar gibi muameleye tabi tutulmaları demektir.

Denildiğine göre yerden bu sözleri söyleyen Kâbe'nin yeri, semadan da Kâbe'nin hizasındaki yerdir. Allah en iyi bilendir.

Hasan-ı Basrî dedi ki: Eğer onun emrine karşı gelmiş olsalardı, Allah her ikisine de acısını tadacakları şekilde azaplandırırdı. Bunu da İbn Ebî Hâtim rivayet etmiştir.

"Böylece onları yedi gök olmak üzere iki günde yarattı." Yani onları yedi sema olarak düzenlemesi diğer iki gün olan Perşembe ve Cuma günlerinde oldu.

"Her bir göğe ona ait olan emri vahyetti." Yani her bir semada o semanın gereği olan melekleri, semada ancak onun bilip, başkasının bilemediği içinde bulunanları tayin ve tespit etti.

"Dünya göğünü de kandillerle süsledik." Bunlar ise yeryüzündekileri aydınlatan, ışık saçan yıldızlardır. *"Ve koruduk"* mele-i a'lâ'dan (konuşmaları) dinlemeye çalışan şeytanlara karşı himaye ettik. *"Bu Aziz, Alim (olan)ın takdiridir."* Yani her şeye üstün gelip, yenik düşüren, emir ve kahrı altına alan güçlü, yaratılmışların tamamının bütün hareketlerini ve hareketsizlik hallerini çok iyi bilenin takdiridir.

[5882] İbn Cerîr dedi ki: Bize Hennad b. es-Serri tahdis etti. İkrime, İbn Abbâs'tan nakletti. -Hennad dedi ki: Ben hadisin diğer bölümlerini şöyle okudum-Yahudiler Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek göklerin ve yerin yaratılmasına dair ona soru sordular. Şöyle buyurdu: *"Allah yeri Pazar ve pazartesi günleri yarattı. Salı günü de onlardaki menfaatlerle birlikte dağları yarattı. Çarşamba günü ağaçları, suyu, şehirleri, imar edilecek yerleri, harap olacak yerleri yarattı. İşte bunlar dört gün eder. "De ki: Siz yeri iki günde yaratan Allah'ı gerçekten inkâr ediyor musunuz ve Ona ortaklar koşuyor musunuz? işte O alemlerin Rabbidir. Orada üstünden sabit dağlar yerleştirdi ve orayı bereketlendirdi ve orada gıdalarını isteyenler için müsavi olarak*

Scanned with CamScanner

dört günde takdir etti." (Burada isteyenler anlamındaki buyruk) soranlar için demektir. (Devamla) buyurdu ki: *"Perşembe günü de semayı yarattı. Cuma günü yıldızları, güneşi, ayı ve melekleri o günün geri kalan üç saatinde yarattı. Bu üç saatin ilkinde kimin ne zaman öleceği ile ilgili ecelleri yarattı, ikincisinde insanların kendisinden yararlandıkları her bir şeyin üzerine helak edici afeti bıraktı. Üçüncüsünde ise Âdem'i yaratıp, onu cennete yerleştirdi. İblis'e ona secde etmesini emretti ve son saatte de onu oradan çıkardı."* Sonra Yahudiler: Sonra ne oldu ey Muhammed? dediler. Şöyle buyurdu: *"Sonra Arşa istiva etti."* Bu sefer Yahudiler: Tamamlamış olsaydın isabet etmiş olacaktın dediler ve: Sonra dinlendi, diye eklediler. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) ileri derecede öfkelendi. Bunun üzerine: *"Andolsun göklerle yeri ve aralarında olanları biz altı günde yarattık. Bize hiçbir yorgunluk da dokunmadı. Söylediklerine sabret."* (Kaf, 38-39) buyruğu nazil oldu.[190] Bu hadis bir parça gariptir.

[5883] İbn Cureyc'in, İsmail b. Umeyye'den diye naklettiği hadise göre de Ebû Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) elimden tuttu ve şöyle buyurdu: *"Allah toprağı cumartesi günü yarattı ve orada Pazar günü dağları yarattı. Ağaçları pazartesi günü, hoşlanılmayan şeyleri Salı günü, nuru Çarşamba günü yarattı, Perşeme günü de orada canlıları yaydı. Âdem'i Cuma günü ikindiden sonra diğer mahlûkattan sonra ve cumanın saatlerinden son saatte ikindi ile akşam arası yarattı."*[191] Bu hadisi Müslim ve Nesâî kitaplarında İbn Cureyc'in böylece naklettiği bir hadis olarak rivayet etmişlerdir. Hadis Müslim'in garip rivayetlerinden birisidir. Buhârî Tarih'te illetli olduğunu belirterek: Bazıları bunu Ebû Hureyre'den, o Ka'b el-Ahbar'dan diye rivayet etmişlerdir ki daha sahih olan budur, demiştir.

190 Hadisin senedi zayıf, metin münkerdir. Bunu Taberî, 20429'da Ebû Said el-Bekkal dışında ravileri sika bir senetle rivayet etmiştir. Onun da adı Said b. el-Merzuban, Zehebî, Mizan, 2371'de: el-Fellas onu terk etmiş, İbn Maîn hadisi yazılmaz, Ebû Zur'a doğru sözlüdür, tedlis yapar, Buhârî de hadisi münkerdir demişler demektedir.

191 Müslim, 2789 ve başkaları rivayet etmiş olup, hadis ile ilgili değerlendirmeler ve bunun merfu olarak sahih olmadığı önceden geçmiş olup, bu hadis Müslim'in garip hadislerinden birisidir.

Scanned with CamScanner

فَإِنْ أَعْرَضُوا فَقُلْ أَنذَرْتُكُمْ صَاعِقَةً مِّثْلَ صَاعِقَةِ عَادٍ وَثَمُودَ ﴿١٣﴾
إِذْ جَاءَتْهُمُ الرُّسُلُ مِن بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ
قَالُوا لَوْ شَاءَ رَبُّنَا لَأَنزَلَ مَلَائِكَةً فَإِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُم بِهِ كَافِرُونَ ﴿١٤﴾
فَأَمَّا عَادٌ فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَقَالُوا مَنْ أَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً
أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَهُمْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَكَانُوا بِآيَاتِنَا
يَجْحَدُونَ ﴿١٥﴾ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فِي أَيَّامٍ نَّحِسَاتٍ
لِّنُذِيقَهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَخْزَىٰ
وَهُمْ لَا يُنصَرُونَ ﴿١٦﴾ وَأَمَّا ثَمُودُ فَهَدَيْنَاهُمْ فَاسْتَحَبُّوا الْعَمَىٰ عَلَى
الْهُدَىٰ فَأَخَذَتْهُمْ صَاعِقَةُ الْعَذَابِ الْهُونِ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٧﴾
وَنَجَّيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿١٨﴾

13. Eğer yüz çevirirlerse sen de de ki: "Ben Âd ve Semud'a gelen yıldırım gibi bir yıldırımla sizi korkutup uyarırım."

14. Hani onlara rasûlleri önlerinden ve arkalarından gelip: "Allah'tan başkasına ibadet etmeyin" dediklerinde onlar: "Eğer Rabbimiz dileseydi elbette melekler indirirdi. Bu sebepten muhakkak biz sizinle gönderilenlere kâfir olanlarız" dediler.

15. Âd kavmine gelince, yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar ve: "Gücü bizden daha üstün kim vardır" dediler. Kendilerini yaratan Allah'ın onlardan daha üstün güce sahip olduklarını görmezler mi? Onlar âyetlerimizi bilerek inkâr ediyorlardı.

16. Bu yüzden biz de dünya hayatında kendilerine horluk azabını tattıralım diye üzerlerine uğursuz günlerde ıslıklı bir rüzgâr gönderdik. Âhiret azabı ise elbet daha horlayıcıdır. Onlara yardım da olunmaz.

17. Semud kavmine gelince, biz onlara hidayet verdik ama onlar körlüğü hidayetten daha sevimli buldular. Bunun üzerine kazandıkları sebebi ile horlayıcı azabın yıldırımı onları aldı.

18. İman edip sakınanları da kurtardık.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: Ey Muhammed! Senin kendilerine getirdiğin hakkı yalanlayan bu müşriklere de ki: Benim size Allah'tan getirdiklerimden eğer yüz çeviriyor iseniz şunu bilin ki, ben sizlere Allah'ın azap ve intikamının gelip sizi bulacağını söyleyerek uyarıyor, korkutuyorum. Tıpkı rasûlleri yalanlayan geçmiş ümmetlerin başına geldiği gibi. *"Âd ve Semud'a gelen yıldırım gibi"* yani onların yaptıklarının bir benzerini yapan diğer benzer kavimlere gelen yıldırımlar gibi. *"Hani onlara rasûlleri önlerinden ve arkalarından gelip"* bu da yüce Allah'ın: *"Ad kavminin kardeşini (Hud'u) da an -ki ondan önce de, sonra da uyarıcılar gelip geçmişti.- Hani o kavmini Ahkâf denilen yerde korkutup uyarmıştı."* (Ahkâf, 21) buyruğuna benzemektedir. Yani bu kasabalar onların yaşadıkları yere komşu kasabalardır. Yüce Allah onlara rasûller göndermiş, bu rasûller de kendilerine Allah'a ortak koşmaksızın bir ve tek olarak ibadet etmelerini emretmişlerdi. Bu rasûller onları müjdeleyip, korkutarak gelmişti. Bunlar da Allah'ın düşmanlarını gelip bulan intikamını da, Allah'ın dostlarına ihsan etmiş olduğu nimetlerini de gördüler. Bununla birlikte iman etmediler, tasdik de etmediler. Aksine yalanlayıp, inkâr ettiler. Üstelik: *"Eğer Rabbimiz dileseydi elbette melekler indirirdi"* dediler. Yani eğer o gerçekten rasûller göndermiş olsaydı, bunlar onun yanından gelen melekler olmalıydı. *"Bu sebepten muhakkak biz"* ey insanlar *"sizinle gönderilenlere kâfir olanlarız dediler."* Yani siz de bizim gibi insan olduğunuza göre size uymayacağız.

Yüce Allah buyuruyor ki: *"Ad kavmine gelince, yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar."* Azdılar, baş kaldırdılar, isyan ettiler *"ve gücü bizden daha üstün kim vardır dediler."* Yani onlar güçlü, kuvvetli bir yapıya sahip olduklarını iftihar ederek dile getirdiler, Allah'ın azabından bu güçleri ile kendilerini koruyacaklarına inandılar.

"Kendilerini yaratan Allah'ın onlardan daha üstün güce sahip olduğunu görmezler mi?" Yani onlar kime karşı çıkarak, kime düşmanlık ettikleri hususunda düşünmezler mi? O her şeyi yaratan ve her şeyde sahip olduğu gücü yerleştiren Allah azimuşşandır. Onun yakalayışı pek çetin olur. Nitekim: *"Ve biz göğü kudret ve kuvvetle bina ettik ve muhakkak biz genişleticileriz."* (Zâriyât, 47) buyurmuştur. Onlar cebbar olan Allah'a karşı düşmanlıklarını ilan ettiler. Onun âyetlerini bile bile inkâr edip, rasûllerine isyan ettiler. Bu sebeple yüce Allah da: *"Bu yüzden biz de üzerlerine ıslıklı bir rüzgâr gönderdik."* buyurmaktadır.

Scanned with CamScanner

Bazıları bu, şiddetli esen rüzgârdır, diye açıklamıştır. Soğuk rüzgâr, sesli rüzgâr diye de açıklanmıştır. Doğrusu ise bu rüzgârın bütün bu niteliklere sahip olduğudur. Bu rüzgâr oldukça şiddetli esen bir rüzgârdı. Böylelikle onların cezalarının kendisiyle aldanıp, böbürlendikleri güçlerinin türünden olması sağlanmış oldu. Aynı zamanda bu rüzgâr oldukça soğuktu. Nitekim yüce Allah: *"Ad'a gelince onlar da ıslıklı ve azgın bir fırtına ile helak edildiler."* (Hâkka, 6) buyurmaktadır ki oldukça şiddetli ve soğuk rüzgâr demektir. Ayrıca bu sesin korkunç ve dehşete düşürücü bir sesi de vardı. Doğu ülkelerinde meşhur bir ırmağa aktığı zaman çıkardığı sesin güçlü olması sebebiyle Sarsar adı bundan dolayı verilmiştir.

"Uğursuz günlerde" buyruğu ise peş peşe ardı arkasına gelen günlerde demektir. *"O rüzgârı onlara yedi gece ve sekiz gün peş peşe musallat kıldı."* (Hâkka, 7); *"Uğursuz olan ve sürekli olan bir günde"* (Kamer, 19) buyruğu da buna benzemektedir. Bu azap onlara uğursuz gelen bir günde başladı ve bu uğursuz azap kesintisiz olarak yedi gece, sekiz gün devam etti. Nihayet onları -hiç kimse kalmamak üzere- helak etti. Dünyadaki horluk ve rüsvaylık ile bitişik olarak da Âhiret azabı vardır. Bunun için yüce Allah: *"Dünya hayatında kendilerine horluk azabını tattıralım diye... Âhiret azabı ise elbet daha horlayıcıdır."* Yani Âhiret azabının onları horlaması, hakir düşürmesi daha ağır ve ileri olacaktır. *"Onlara yardım da olunmaz."* Dünya hayatında kendilerine yardım olunmadığı gibi, Âhirette de yardım olunmayacaktır. Kendilerini Allah'a karşı azaptan koruyacak ve bu ibretli cezayı kendilerinden uzaklaştıracak hiçbir koruyucuları da olmadı.

Yüce Allah'ın: *"Semud kavmine gelince, biz onlara hidayet verdik"* buyruğu ile ilgili olarak İbn Abbâs, Ebu'l-Âliye, Said b. Cubeyr, Katâde, Süddî ve İbn Zeyd: Onlara açıklamış, beyan etmiştik diye açıklamışlar. Sevrî: Onları davet ettik diye açıklamıştır.

"Ama onlar körlüğü, hidayetten daha sevimli buldular." Yani biz onların doğruyu görmelerini sağlayacak basiret verdik, onlara beyan ettik, onlara nebîleri salih (a.s)'ın dili ile hakkı açıkça bildirdik, onlarsa ona muhalefet ettiler, onu yalanladılar. Nebîlerinin doğruluğuna yüce Allah'ın bir alamet ve bir mucize kıldığı Allah'ın devesini de kestiler. *"Bunun üzerine kazandıkları sebebi ile horlayıcı azabın yıldırımı onları aldı."* Yani yüce Allah onların üzerine bir çığlık, bir sarsıntı, bir zillet, bir horluk, bir azap ve ibretli bir ceza gönderdi.

Scanned with CamScanner

"Kazandıkları" yani yalanlamaları ve inkâr etmeleri *sebebi ile. iman edip sakınanları da kurtardık."* Aralarından onları kurtardık, hiçbir kötülük (azap) onlara dokunmadı. Bundan dolayı onlara hiçbir zarar ulaşmadı. Aksine yüce Allah onları imanları ve Allah'a karşı takvalı olmaları sebebiyle nebîleri salih (a.s) ile birlikte kurtardı.

وَيَوْمَ يُحْشَرُ أَعْدَاءَ اللهِ إِلَى النَّارِ فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿١٩﴾ حَتَّى إِذَا مَا جَاءُوهَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَأَبْصَارُهُمْ وَجُلُودُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٠﴾ وَقَالُوا لِجُلُودِهِمْ لِمَ شَهِدْتُمْ عَلَيْنَا قَالُوا أَنْطَقَنَا اللهُ الَّذِي أَنْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ خَلَقَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢١﴾ وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَتِرُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَا أَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ وَلَكِنْ ظَنَنْتُمْ أَنَّ اللهَ لَا يَعْلَمُ كَثِيرًا مِمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢٢﴾ وَذَٰلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذِي ظَنَنْتُمْ بِرَبِّكُمْ أَرْدَاكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٢٣﴾ فَإِنْ يَصْبِرُوا فَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ وَإِنْ يَسْتَعْتِبُوا فَمَا هُمْ مِنَ الْمُعْتَبِينَ ﴿٢٤﴾

19. Allah'ın düşmanları cehenneme (götürülmek) için toplanacakları günde hep beraber götürülürler.

20. Nihayet onlar oraya geldiklerinde kulakları, gözleri, derileri işlediklerini bildirerek aleyhlerine şahitlik edecektir.

21. Derilerine: "Niçin aleyhimize şahitlik ettiniz" diyecekler. Onlar da: Her şeyi konuşturan Allah bizi de konuşturdu, diyecekler. Sizi ilk defa yaratan Odur. İşte yalnız Ona döndürülüyorsunuz.

22. Siz kulaklarınız, gözleriniz, derileriniz aleyhinizde şahitlik eder diye gizlenmiyordunuz. Fakat Allah yapmakta olduğunuzun çoğunu bilmez sandınız.

23. Sizin Rabbiniz hakkındaki bu zannınız sizi helak etti de ziyan edenlerden oldunuz.

24. Şimdi onlar sabretseler de ateş onların yurdudur. Kendilerinden razı olunmasını isterlerse onlardan razı olunmaz.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: *"Allah'ın düşmanları cehenneme sürülmek için toplanacakları günde"* Yani sen bu müşriklere cehenneme götürülmek üzere toplanacakları günü hatırlat, o günde *"hep beraber götürülürler."* Yani zebaniler onların öncekilerini sonrakileriyle birlikte bir araya getirip toplayacaktır. Tıpkı yüce Allah'ın: *"Günahkârları ise susamışlar olarak cehenneme süreriz."* (Meryem, 86) buyruğunda dile getirildiği gibi.

"Nihayet onlar oraya geldiklerinde" cehennemin üzerinde durduklarında *"kulakları, gözleri, derileri işlediklerini bildirerek aleyhlerine şahitlik edecektir."* Önden gönderdikleri ile geride bıraktıkları bütün amellerinin tanıklığını yapacaklar, ondan bir harf dahi gizlenmeyecekler.

"Derilerine: Niçin aleyhimize şahitlik ettiniz diyecekler." Yani onlar aleyhlerine şahitlik edecekleri vakit azalarına ve derilerine sitem edecekler, onları kınayacaklar. İşte o vakit organları kendilerine cevap vererek: *"Her şeyi konuşturan Allah bizi de konuşturdu diyecekler. Hem sizi ilk defa yaratan Odur."* Yani ona asla muhalefet olunamaz, ona karşı durulamaz, Ona döndürüleceksiniz.

[5584] Hâfız Ebû Bekr el-Bezzâr dedi ki: Enes b. Mâlik dedi ki: Bir gün Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) güldü, gülümsedi. Sonra: "Neden güldüğümü bana sormayacak mısınız?" buyurdu. Ashab: Ey Allah'ın Rasûlü! Neden güldün dediler. Şöyle buyurdu: "Kıyamet gününde kulun Rabbi ile tartışmasına şaştım, kaldım. Rabbim diyecek sen bana zulmetmeyeceğini vaat etmemiş miydin? Allah evet, öyle buyuracak. Kul diyecek ki: O halde ben kendi nefsimden olmadıkça aleyhime hiçbir şahidi kabul etmiyorum diyecek. Bunun üzerine şanı yüce ve mübarek olan Allah şöyle buyuracak: Şahit olarak ben ve Kirâmen Kâtibîn melekleri yetmez mi buyuracak. (Allah Rasûlü devamla) buyurdu ki: Ama o bu sözü defalarca tekrar edecek. Bunun üzerine ağzına mühür vurulacak ve organları dünyada iken neler yaptıklarını konuşup, söyleyecek. O da onlara: Benden uzaklaşın, defolun gidin. Ben zaten sizin için tartışıp duruyordum, diyecek."[192] Sonra bu hadisi Bezzâr ve İbn Ebî Hâtim, Ebû Âmir el-Esedi, es-Sevrî'den, o Ubeyd el-Muktib'den, o Fudayl b. Amr'dan, o Şa'bî'den diye rivayet etmişlerdir. Sonra: Ben bu hadisi Enes'ten, Şa'bî'den başka rivayet eden bir kimse bilmiyorum, demektedir.

192 Buna dair değerlendirmeler daha önceden geçti. Senedi hasen olup, ravileri sikadırlar.

Scanned with CamScanner

Bu hadisi Müslim ve Nesâî de Ebû Bekr b. Ebi'n-Nadr, o Ebu'n-Nadr'dan, o Ubeydullah b. Abdurrahman el-Eşcai'den, o es-Sevrî'den böylece rivayet etmiş sonra da Nesâî: Ben bu hadisi Sevrî'den, el-Eşcai'den başka rivayet eden bir kimse olduğunu bilmiyorum, demiştir.

Ama gördüğünüz gibi onun dediği gibi değildir. Allah en iyi bilendir.

İbn Ebî Hâtim de dedi ki: Babam bana tahdis etti. Ebû Mûsâ dedi ki: Kâfir ve münafık kişi hesaba çağrılacak, aziz ve celil olan Rabbi ona amelini gösterecek. O inkâr ederek: Rabbim izzetin hakkı için bu melek aleyhime benim yapmadığım şeyleri yazdı, diyecek. Bu sefer melek ona: Sen şu işi filan gün, filan yerde yapmadın mı diyecek, kişi: İzzetin hakkı için Rabbim ben bunu yapmadım, diyecek. İşte kâfir ve münafık bunları yapınca ağzına mühür vurulacak. Ebû Mûsâ el-Eş'ari dedi ki: Zannederim onun ilk konuşacak organı sağ uyluğu olacaktır.

[5885] Hâfız Ebû Ya'lâ dedi ki: Ebû Said el-Hudri, Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu nakletti: *"Kıyamet gününde kafire ameli bildirileceği vakit o inkâr edecek ve tartışmaya koyulacak. Bu sefer: İşte senin komşuların senin aleyhine şahitlik ediyorlar denecek, yalan söylüyorlar diyecek. Yakınların, aşiretin buyuracak, o yine yalan söylüyorlar diyecek. Yemin edin diyecek, yemin edecekler sonra Allah onların hepsini susturacak, dilleri kendi aleyhlerine şahitlik edecek ve onları cehenneme sokacak."*[193]

İbn Ebî Hâtim dedi ki: Bize babam tahdis etti. İbn Abbâs'tan rivayete göre o İbnu'l-Ezrak'a şöyle dedi: Kıyamet gününde insanlar üzerinden öyle bir zaman gelecek ki konuşmayacaklar, herhangi bir mazeret beyan etmeyecekler. Kendilerine izin verilinceye kadar ağızlarını açıp bir şey söylemeyecekler sonra onlara izin verilecek, onlar davalaşacaklar. İnkâr eden kişi yüce Allah'a ortak koştuğunu inkâr edecek ve bugün size yemin ettikleri gibi Allah'a yemin edecekler. Bu şekilde inkâr edecekleri vakit yüce Allah da onların aleyhine kendi nefislerinden derilerini, gözlerini, ellerini, ayaklarını şahit olarak gönderecek, ağızlarına mühür vurulacak sonra kendilerine ağız açılan organlar onlarla davalaşacak ve: *"Her şeyi konuşturan Allah bizi de konuşturdu. Hem sizi ilk defa yaratan Odur. işte yalnız Ona döndürülüyorsunuz"* diyecekler ve böylelikle inkâr ettikten sonra diller ikrar edip, kabul edecek.

193 Buna dair değerlendirmeler daha önceden geçti. Bu hususta pek çok hadis-i şerif vardır.

Scanned with CamScanner

Yine İbn Ebî Hâtim dedi ki: Rafi Ebu'l-Hasan -inkâr eden bir adamı anlatarak- dedi ki: Bu sefer yüce Allah diline işaret edecek, ağzındaki dili ağzını tamamen doldurunca kadar kabarıp şişecek, tek bir kelime dahi söyleyemeyecek sonra bütün organlarına: Haydi konuşun ve aleyhine şahitlik edin, buyuracak. Kulağı, gözü, derisi, ferci, elleri, ayakları onun aleyhine şahitlik ederek yaptık, işledik, ettik diyecekler.

Buna dair çok sayıda hadis ve ashab ve tabiinden gelen pek çok rivayet (âsâr) Yâsin sûresinde yüce Allah'ın: *"Bugün biz ağızlarına mühür vururuz ve neler kazandıkları elleri bize söyler ve ayakları şahitlik eder."* (Yâsin, 65) buyruğunu açıklarken ayrıca burada tekrar etmeye gerek bırakmayacak şekilde geçmiş bulunmaktadır.

[5886] İbn Ebî Hâtim (r.h) dedi ki: Bize babam tahdis etti. Câbir b. Abdullah dedi ki: Deniz (Habeşistan) muhacirleri Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına geri döndüklerinde şöyle buyurdu: *"Habeşistan topraklarında gördüğünüz en hayret verici şeyleri anlatmayacak mısınız?"* Aralarından bazı gençler: Olur, anlatalım ey Allah'ın Rasûlü! dediler. Bizler bir ara oturuyorken yanımızdan onların ruhbanları arasından yaşlı kadınlardan bir kadın geçti. Başı üzerinde bir testi su taşıyordu. Onlardan bir gencin yanından geçince o genç ellerinden birisini elini arkadan omuzları arasına koyduktan sonra kadını itti. Kadın da dizleri üzere yere düştü, testisi de kırıldı. Ayağa kalkıp ona dönüp bakınca, şöyle dedi: Ey gaddar kişi! Allah Kürsisini koyup, öncekileri sonrakileri toplayıp bir araya getirerek, ellerin ve ayakların insanların neler yaptıklarını konuşup, söyleyecekleri zaman, evet işte o zaman yarın onun huzurunda benim ve senin bu halimizin akıbetini bileceksin, dedi. (Câbir) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Doğru söylemiştir. Zayıflarının hakkı güçlülerinden alınmayan bir kavmi Allah nasıl kutsar ki"* buyurdu.[194]

194 Hasendir. İbn Ebî Hâtim'in senedinde Suveyd b. Said vardır ki o vahi birisidir ama görüldüğü gibi İbn Ebi'd-Dünya'nın naklettiği rivayette ona mutabaatta bulunulmuştur. Ondan yukarıdakiler ise sikadırlar. Hadis bir başka yoldan da gelmiş olup, onu Taberânî, Mecma, 955'te belirtildiği üzere Evsat'ında rivayet etmiş ve sonra Heysemi: Senedinde Mekkî b. Abdullah er-Ruayni vardır. O zayıf bir ravidir demiştir. Bu hadisin ayrıca Bezzâr, 1596'da kaydettiği Bureyde yoluyla gelen bir şahidi de bulunmaktadır. Heysemi de 9504'te: Senedinde Atâ b. es-Saib vardır, sikadır ama hafızası (sonraları) karışmıştır, geri kalan ravileri ise sikadırlar demektedir. Buna göre bu hadis bu yollarla ve şahitlerle hasen olmaktadır. Yüce Allah en iyi bilendir.

Scanned with CamScanner

Hadis bu yoldan gariptir. Bununla birlikte bunu İbn Ebi'd-Dünya, Kitabu'l-Ehvâl adlı eserinde: Bize İshâk b. İbrâhim haber verip dedi ki: Bize Yahyâ b. Suleym haber verdi diyerek hadisi böylece nakletti.

"Siz kulaklarınız, gözleriniz, derileriniz aleyhinizde şahitlik eder diye gizlenmiyordunuz." Yani organları ve derileri (sahiplerinin) aleyhlerine şahitlik ettikleri için sahipleri tarafından kınanacakları zaman şöyle diyecekler: Sizler yaptığınız işleri bizden gizlemiyordunuz ki. Aksine siz açıktan açığa Allah'ı inkâr ediyor, masiyetler işliyor ve kendi düşüncenize göre de ona hiç aldırmıyordunuz çünkü sizler onun bütün yaptıklarınızı bildiğine inanmıyordunuz.

Bundan dolayı yüce Allah devamında şöyle buyurmaktadır: *"Fakat Allah yaptıklarınızın çoğunu bilmez sandınız. Sizin Rabbiniz hakkındaki bu zannınız sizi helak etti de ziyan edenlerden oldunuz."* Yani sizi mahveden ve Rabbinizin huzurunda sizi helake götüren sizin bu bozuk kanaatiniz yüce Allah'ın yaptıklarınızın çoğunu bilmediği şeklindeki inancınızdır. Böylelikle de kıyâmetin bu mevkiflerinde (durdurulan yerlerinde) kendinizi ve ailenizi kaybederek *"ziyan edenlerden oldunuz."*

[5887] İmam Ahmed (r.h) dedi ki: Abdullah (b. Mes'ud) dedi ki: Kâbe'nin örtüleri arkasında saklanmıştım. Derken biri Kureyşli iki sıhrî akrabası Sakifli -yahut biri Sakifli, iki sıhrî akrabası Kureyşli- üç kişi geldi. Göbekleri oldukça yağlı, kalplerinin fıkhı oldukça az idiler. Duymadığım bir şeyler konuştular. Onlardan biri: Ne dersiniz, bu konuşmamızı Allah duyuyor mu acaba dedi. Diğeri: Sesimizi yükseltirsek konuştuğumuzu duyar ama yükseltmezsek onu duymaz, dedi. Öbürü: O bizim bazı sözlerimizi eğer işitebiliyorsa hepsini işitir dedi. (Abdullah b. Mes'ud) dedi ki: Ben bunu Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e aktarınca, aziz ve celil olan Allah da: *"Siz kulaklarınız, gözleriniz, derileriniz aleyhinizde şahitlik eder diye gizlenmiyordunuz... ziyan edenlerden oldunuz"* buyruklarını indirdi.[195]

Aynı şekilde Tirmizî de bunu Hennad'dan, o Ebû Muâviye'den kendi senediyle buna yakın olarak rivayet ettiği gibi Ahmed, Müslim ve Tirmizî de bunu A'meş'den, o Umare b. Umeyr'den, o Vehb b. Rabia'dan, o Abdullah b. Mes'ud (radıyallâhu anh)'dan buna yakın olarak rivayet etmişlerdir.

195 Buhârî, 4817; Müslim, 2775; Tirmizî, 3248; Ahmed, I, 443-444; İbn Hibbân, 390

Scanned with CamScanner

Bunu yine Buhârî ve Müslim de iki Süfyân'ın (Süfyân es-Sevrî ve Süfyân b. Uyeyne) naklettiği bir hadis olarak, her ikisi Mansur'dan, o Mücâhid'den, o Ebû Ma'mer Abdullah b. Sahbere'den, o İbn Mes'ud'dan böylece rivayet etmişlerdir.

[5888] Abdurrezzak dedi ki: Bize Ma'mer, Behz b. Hakim'den haber verdi. O babasından, o dedesinden, o Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den yüce Allah'ın: *"Siz kulaklarınız, gözleriniz, derileriniz aleyhinize şahitlik eder diye..."* buyruğu hakkında şöyle dediğini nakletti: *"Sizler kıyâmet gününde ağızlarınız ağız bağları ile kapatılmış olarak çağrılacaksınız. Herhangi birinize dair ilk konuşup açıklayacak şey onun uyluğu ve avucu olacaktır."* Ma'mer dedi ki: Hasan(-ı Basrî) (r.h) yüce Allah'ın: *"Sizin Rabbiniz hakkındaki bu zannınız sizi helak etti"* buyruğunu okudu. Sonra şöyle dedi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Yüce Allah buyurdu ki: Ben kulumla birlikte onun benim hakkımdaki zannı gibi bulunurum. O bana dua ettiği vakitte ben onunla beraberim." Sonra Hasan burada bir süre sessiz kaldı (konuşmasına ara verdi ve devamla) dedi ki: Şunu bilin ki insanların ameli ancak Rableri hakkındaki zanları kadardır. Mü'min Rabbi hakkında güzel zan beslediği için amelini de güzelleştirir. Kâfir ve münafıklar ise Allah hakkında kötü zan beslediklerinden ötürü kötü amel işlemişlerdir."* Sonra dedi ki: *"Yüce Allah: "Siz kulaklarınız, gözleriniz, derileriniz aleyhinize şahitlik eder diye gizlenmiyordunuz... Sizin Rabbiniz hakkındaki bu zannınız sizi helak etti de ziyan edenlerden oldunuz" buyurmaktadır."*[196]

[5889] İmam Ahmed dedi ki: Câbir (b. Abdullah) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Her biriniz mutlaka Allah hakkında güzel zan beslediği halde ölün. Çünkü birtakım kimseleri Allah hakkındaki kötü zanları helake götürmüştür. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Sizin Rabbiniz hakkındaki bu zannınız sizi helak etti de ziyan edenlerden oldunuz" buyurmaktadır."*[197]

"Şimdi onlar sabretseler de ateş onların yurdudur. Kendilerinden razı olunmasını isterlerse onlardan razı olunmaz." Yani ister sabretsinler, ister etmesinler onlar ateştedirler. Oradan kurtuluşları yoktur, oradan asla çıkamaz-

196 Abdurrezzak, Tefsir, 2699, 2700. Baş tarafının senedi hasendir. Daha önce de geçmişti.

197 Senedinde Muhammed b. Abdurrahman b. Ebî Leyla vardır. Doğru sözlüdür ama hıfzı kötüdür. Daha önce Âl-i İmrân sûresi 102. âyetin tefsirinde geçti.

Scanned with CamScanner

lar. Şayet kendilerinden razı olunmasını ve mazeretlerini ortaya koymalarını isteyecek olsalar dahi ileri sürecek hiçbir mazeretleri olmayacak, yanlışlıkları asla affedilmeyecek.

İbn Cerîr dedi ki: Yüce Allah'ın: *"Kendilerinden razı olunmasını isterlerse"* buyruğunun anlamı dünyaya geri döndürülmelerini isteyecekleri vakit onlara cevap verilmeyecektir. (İbn Cerîr devamla) dedi ki: Bu da yüce Allah'ın onların durumlarını haber veren: *"Rabbimiz bedbahtlığımız bize galip geldi. Biz doğru yoldan sapmış bir topluluk idik dediler. Rabbimiz bizi buradan çıkar. Eğer bundan sonra bir daha dönersek şüphesiz biz zalim kimseleriz. Buyuracak ki: Yıkılın içerisine bana da söz söylemeyin."* (Mü'minûn, 106-108) buyruğuna benzemektedir.

وَقَيَّضْنَا لَهُمْ قُرَنَآءَ فَزَيَّنُوا لَهُمْ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ ۖ إِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ ﴿٢٥﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا لِهَٰذَا الْقُرْآنِ وَالْغَوْا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُونَ ﴿٢٦﴾ فَلَنُذِيقَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا عَذَابًا شَدِيدًا وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَسْوَأَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٧﴾ ذَٰلِكَ جَزَاءُ أَعْدَاءِ اللَّهِ النَّارُ ۖ لَهُمْ فِيهَا دَارُ الْخُلْدِ ۖ جَزَاءً بِمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿٢٨﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا رَبَّنَا أَرِنَا الَّذَيْنِ أَضَلَّانَا مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ نَجْعَلْهُمَا تَحْتَ أَقْدَامِنَا لِيَكُونَا مِنَ الْأَسْفَلِينَ ﴿٢٩﴾

25. Biz onlara yakın arkadaşlar kıldık. Onlar da önlerinde ve arkalarında olanı kendilerine süslediler. Onlardan önce gelen cinlerden ve insanlardan ümmetler arasında onlar üzerine söz hak olmuştur. Şüphesiz onlar zarar edenlerdi.

26. Kâfir olanlar dediler ki: "Bu Kur'ân'ı dinlemeyin ve o okunurken anlamsız sesler çıkarın. Belki baskın çıkarsınız."

27. Elbette biz kâfirlere şiddetli bir azabı tattıracağız ve onları yapageldiklerinin en kötüsü ile cezalandıracağız.

Scanned with CamScanner

28. İşte bu, Allah düşmanlarının cezasıdır, ateştir. Bizim âyet-lerimizi bilerek inkâr etmeleri sebebi ile bir ceza olarak onlar için orada ebedilik yurdu vardır.

29. Kâfirler diyecekler ki: "Rabbimiz, cin ve insanlardan bizi saptıran o iki kişiyi bize göster ki en aşağıda olanlardan olsunlar diye onları ayaklarımızın altına alalım."

Tefsiri:

Bütün fiillerinde hikmeti sonsuz olan yüce Allah müşriklere insan ve cin şeytanlarından onlara nasip ettiği arkadaşları aracılığı ile müşrikleri dalalette bırakanın o olduğunu ve bunun onun meşieti, yaratması ve kudretiyle gerçekleştiğini hatırlatarak bu şeytanların *"önlerinde ve arkalarında olanı kendilerine"* süslü gösterdiklerini hatırlatmaktadır. Yani geçmişte onların amellerini güzel gösterdikleri gibi, gelecek için de böyle olacağını hissettirdiler. Bu sebeple durum ne olursa olsun kendilerini hep iyi iş yapan kimseler olarak gördüler. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Kim Rahmân'ın zikrini görmezlikten gelirse biz ona bir şeytanı musallat ederiz. Artık bu onun ayrılmaz arkadaşıdır. Muhakkak bunlar onları yoldan alıkoyarlar ve onlar da kendilerinin hidayette olduklarını sanırlar."* (Zuhruf, 36-37)

"Onlar üzerine söz hak olmuştur." Yani kendilerinden önce geçip gitmiş, onların yaptıklarının aynısını yapmış bulunan cinler ve insanlardan oluşan ümmetler aleyhine hak olduğu gibi azap sözü bunlar için de hak olmuştur. *"Şüphesiz onlar zarar edenlerdi."* Kendileri de, öbürleri de zarara uğramakta, mahvolup helak olmakta birbirlerine eşittirler.

"Kâfir olanlar dediler ki: Bu Kur'ân'ı dinlemeyin." Yani kendi aralarında Kur'ân'a itaat etmemek, emirlerine uymamak üzere birbirlerine tavsiyelerde bulundular *"ve o okunurken anlamsız sesler çıkarın."* Kur'ân okunduğu takdirde onu da dinlemeyin. Nitekim Mücâhid *"ve o okunurken anlamsız sesler çıkarın"* buyruğu ile ilgili olarak şöyle demiştir: Yani Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Kur'ân'ı okuması halinde ıslık çalmak, el çırpmak, söylenenin anlaşılmasını önlemek maksadıyla Kureyş'in yaptıkları işlerdir.

Dahhâk, İbn Abbâs'tan: *"Ve o okunurken anlamsız sesler çıkarın"* buyruğunu onu ayıplayın (tenkit edin) diye açıklamıştır. Katâde: Onu reddedin, inkâr edin, ona düşmanlık edin diye açıklamıştır.

Scanned with CamScanner

"Belki baskın çıkarsınız." İşte cahil kâfirler ile onların izini takip eden kimselerin Kur'ân okunup, dinlenirken yaptıkları budur. Halbuki yüce Allah mü'min kullarına bunun tam aksini emrederek: *"Kur'ân okunduğu zaman onu dinleyin ve susun ki merhamet olunasınız."* (A'râf, 204) buyurmaktadır.

Sonra yüce Allah Kur'ân adına ona düşmanlık eden kâfirlerden intikam almak üzere *"elbette biz kâfirlere şiddetli bir azabı tattıracağız"* buyurmaktadır. Yani onların Kur'ân'a karşı ve Kur'ân'ı dinlerken izledikleri yola karşılık bunu yapacağız. *"Ve onları yapageldiklerinin en kötüsü ile cezalandıracağız."* Amellerinin en kötüsü, fiillerinin en şerlisi ile onlara karşılık vereceğiz.

"İşte bu Allah düşmanlarının cezasıdır, ateştir. Bizim âyetlerimizi bilerek inkâr etmeleri sebebi ile bir ceza olarak onlar için orada ebedilik yurdu vardır. Kâfirler diyecekler ki: Rabbimiz cin ve insanlardan bizi saptıran o iki kişiyi bize göster ki en aşağıda olanlardan olsunlar diye onları ayaklarımızın altına alalım." Süfyân es-Sevrî, Seleme b. Kuheyl'den, o Mâlik b. el-Husayn el-Fezari'den, o babasından, o Ali (radıyallâhu anh)'dan yüce Allah'ın: *"Bizi saptıran o iki kişiyi"* buyruğu hakkında İblis ile kardeşini öldüren Adem'in oğlu demektir, diye açıkladığını nakletmektedir. Aynı şekilde Habbe el-Urani de Ali'den bunun benzerini rivayet etmiştir. Süddî de Ali'den naklen: Her müşrik kişi İblis'in getirilmesi, her büyük günah işlemiş kişi de Âdemoğlunun getirilmesini isteyecektir dediğini nakletmiştir.

Çünkü İblis -Allah'ın laneti üzerine olsun- şirk ve daha aşağısı bütün kötülüklere çağırandır. İlk Âdemoğlunun durumu ise hadiste sabit olduğu gibidir:

[5890] *"Haksızca ne kadar kişi öldürülürse mutlaka onun kanının (ve-balinin) bir misli ilk Âdemoğlunun üzerine yazılır çünkü öldürme çığrını ilk açan kişi odur."*[198]

"Onları ayaklarımızın altına alalım." Bizden daha ağır bir azap görmeleri için azapta bizim aşağımıza alalım. Bunun için de *"en aşağılardan olsunlar diye"* diyeceklerdir. Yani cehennemin en aşağı, en alt basamağında olsunlar. Nitekim A'râf sûresinde geçtiği üzere ileri gelenlere uyan kimseler Allah'tan kendilerine verdiği azabın kat kat fazlasını önderlerine vermesini isteyecekleri vakit yüce Allah'ın: *"Herkese (azap) iki kattır, fakat siz bilmiyorsunuz"* (A'râf,

198 Buhârî ve Müslim tarafından rivayet edilmiş olup daha önceden geçmişti.

Scanned with CamScanner

38) buyuracaktır. Yani yüce Allah onların her birine hak ettiği azabı ve cezayı, ameli ve çıkardığı fesat oranında vermiş bulunmaktadır. Bir başka yerde de şöyle buyurmaktadır: *"Kâfir olup da Allah'ın yolundan alıkoyanların biz -çı-karageldikleri fesatlara karşılık- azaplarına azap katarız."* (Nahl, 88)

Korkmayın, Üzülmeyin:

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَآئِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٣٠﴾ نَحْنُ أَوْلِيَآؤُكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِي أَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ ﴿٣١﴾ نُزُلًا مِنْ غَفُورٍ رَحِيمٍ ﴿٣٢﴾

30. Muhakkak: "Rabbimiz Allah'tır" deyip sonra dosdoğru olanların üzerine melekler: "Korkmayın, üzülmeyin ve size vaat olunan cennetle sevinin" diye inerler.

31. Dünya hayatında da, Âhirette de sizin velileriniz biziz. Orada canlarınız neyi arzu ediyorsa, orada neyi istiyorsanız sizin için vardır.

32. Çok bağışlayan, çok esirgeyiciden ikram ve ihsan olmak üzere.

Tefsiri:

Yüce Allah: *"Muhakkak Rabbimiz Allah'tır deyip sonra dosdoğru olanlar"* amellerini ihlâsla Allah için yapıp da Allah'ın kendileri için teşri buyurduğu şekilde yüce Allah'a itaat ile amel edenler, demektedir.

[5891] Hâfız Ebû Ya'lâ el-Mavsilî dedi ki: Enes b. Mâlik dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize *"Muhakkak Rabbimiz Allah'tır deyip sonra dosdoğru olanlar"* âyetini okuyarak şöyle buyurdu: *"Bunu birtakım kimseler söyledi. Sonra da onların çoğu kâfir oldu. Her kim ölene kadar bu sözü söyleyecek olursa onun üzerinde dosdoğru kalmış ve devam etmiş olur."*[199] Bunu Tefsirinde Nesâî, Bezzâr ve İbn Cerîr, Amr b. Ali el-Fellas'tan, o Selm b. Kuteybe'den böylece rivayet etmişlerdir. Aynı şekilde İbn Ebî Hâtim de bunu babasından, o el-Fellas'tan bu şekilde rivayet etmiştir. Rivayeti kayd

199 Zayıftır. Tirmizî, 3250; Nesâî, Tefsir, 490; Ebû Ya'la, 3495; Taberî, 20516. Hadis Suheyl b. Ebî Hazm etrafında dönmektedir ve o zayıf bir ravidir.

Scanned with CamScanner

ettikten sonra İbn Cerîr şöyle demiştir: Said b. İmran dedi ki: Ebû Bekr es-Sıddîk (radıyallâhu anh)'a *"Muhakkak Rabbimiz Allah'tır deyip sonra dosdoğru olanlar"* âyetini okudum da o şöyle dedi: Bunlar Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayan kimselerdir.

Sonra (İbn Cerîr) el-Esved b. Hilal yoluyla gelen hadisi rivayet etmektedir. O dedi ki: Ebû Bekr es-Sıddîk (radıyallâhu anh) dedi ki: *"Muhakkak Rabbimiz Allah'tır deyip sonra dosdoğru olanlar"* âyeti hakkında ne dersiniz dedi. Onlar: *"Rabbimiz Allah'tır deyip, sonra"* günahtan (uzak kalarak) *"dosdoğru olanlar"*dır diye cevap verdiler. Ebû Bekr: Andolsun ki siz bunu yorumlanmaması gereken bir şekilde yorumladınız dedi (ve şöyle devam etti): *"Rabbimiz Allah'tır deyip sonra dosdoğru olanlar"* başka bir ilâha iltifat etmeyip ona doğru yönelmeyenler demektir.

Mücâhid, İkrime, Süddî ve başkaları böyle açıklamışlardır.

İbn Ebî Hâtim dedi ki: İkrime dedi ki: İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'a Allah'ın kitabında ruhsatı en geniş tutan âyet hangisidir? diye soruldu. O şöyle dedi: *"Muhakkak Rabbimiz Allah'tır deyip, sonra da"* Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur şahadeti üzere *"dosdoğru olanlar"* âyetidir.

Zührî dedi ki: Ömer minber üzerinde iken bu âyeti okuduktan sonra: Allah'a yemin ederim ki ona itaat ederek Allah için dosdoğru oldular, tilkilerin kaçışları gibi kaçmadılar.

Ali b. Ebî Talha da İbn Abbâs'tan: *"Rabbimiz Allah'tır deyip sonra"* onun farzlarını eda üzere *"dosdoğru olanlar"* diye açıkladığını nakletmektedir. Katâde de böyle demiştir. O dedi ki: el-Hasan şöyle derdi: Allah'ım! Bizim Rabbimiz sensin, bize dosdoğru olmayı (istikameti) ihsan buyur.

Ebu'l-Âliye de: *"Sonra dosdoğru olanlar"* ihlâsla onun için amel edip, dinlerini onun için halis kılanlar diye açıklamıştır.

[5892] İmam Ahmed dedi ki: Bize Huşeym tahdis etti, bize Ya'lâ b. Atâ, Abdullah b. Süfyân es-Sakafî'den tahdis etti. O babasından naklettiğine göre bir adam: Ey Allah'ın Rasûlü! İslam'da bana öyle bir emir ver ki, senden sonra ona dair hiç kimseye soru sormayayım, dedi. Şöyle buyurdu: *"Allah'a iman ettim de, sonra da dosdoğru ol."* Bu sefer: Peki ben kendimi neden

Scanned with CamScanner

koruyayım, dedi. O, diline işaret buyurdu.[200] Bunu Nesâî, Şu'be'nin Ya'lâ b. Atâ'dan böylece naklettiği bir hadis olarak rivayet etmiştir.

[5893] Sonra İmam Ahmed dedi ki: Süfyân b. Abdullah es-Sakafi dedi ki: Ey Allah'ın Rasûlü! Bana onunla kendimi koruyacağım bir husus söyle, dedim. Şöyle buyurdu: *"Rabbim Allah'tır de, sonra dosdoğru ol."* Ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Benim adıma en çok neden korkarsın? dedim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendi dilinin ucunu tuttu sonra da *"Bundan"* buyurdu.[201] Tirmizî ve İbn Mâce de bunu bu şekilde Zührî'nin böylece naklettiği bir hadis olarak rivayet etmiş, Tirmizî hasen, sahihtir demiştir.

[5894] Bunu Sahih'inde Müslim ve Nesâî de Hişam b. Urve'nin babasından, o Süfyân b. Abdullah es-Sakafi'den gelen bir hadis olarak rivayet etmişlerdir. Süfyân dedi ki: Ey Allah'ın Rasûlü! İslam'da bana öyle bir söz söyle ki senden sonra ona dair kimseden bir şey sormayayım. Allah Rasûlü: *"Allah'a iman ettim de, sonra dosdoğru ol"* buyurdu.[202] Sonra hadisin geri kalan kısmını zikretti.

"Üzerine melekler: Korkmayın" Mücâhid, İkrime ve Zeyd b. Eslem Âhirette karşınıza çıkacaklardan korkmayın diye açıklamışlardır. *"Üzülmeyin"* dünyada geride bıraktığınız çocuk, aile, mal yahut borç adına üzülmeyin, sizin yerinize biz onlara bakacağız *"ve size vaad olunan cennetle sevinin, diye inerler."* Mücâhid, Süddî, Zeyd b. Eslem ve oğlu yani ölüm zamanında bunları söylerler ve böylelikle kendilerini artık kötülüğün gidip (geride kalıp) hayrın da elde edilmiş olduğu müjdesini verirler.

[5895] Bu da el-Bera (radıyallâhu anh) yoluyla gelen hadiste belirtilenler gibidir: *"Melekler mü'minin ruhuna: Çık ey iyi ve hoş cesedi şimdiye kadar imar eden hoş ve güzel ruh! Rahata, hoş kokulara ve gazap etmeyen bir Rabbin huzuruna gitmek üzere çık, derler."*[203]

---

200 Sahihtir. Ahmed, III, 413, 384; Darimi, II, 296; İbn Hibbân, 5698. Senedi sahih olup, çeşitli rivayet yolları vardır.

201 Sahihtir. Tirmizî, 2410; Tayalisi, 1231; Ahmed, IV, 413; İbn Mâce, 3972. Senedi Muhammed b. Abdurrahman dolayısıyla leyyindir. O makbul bir ravidir ve ona mutabaatta bulunulmuştur. Görüldüğü gibi hadisin de çeşitli mutabaat yolları vardır.

202 Sahihtir. Müslim, 38; Ahmed, III, 413; Nesâî, es-Sünenu'l-Kübra, 11489

203 Daha önce kaynakları gösterilmiş olup, sahih bir hadistir.

Scanned with CamScanner

Kabirlerinden çıkacakları gün üzerlerine melekler inecektir diye de açıklanmıştır. Bu açıklamayı İbn Cerîr, İbn Abbâs ve Süddî'den nakletmiştir.

İbn Ebî Hâtim de dedi ki: Bize Ebû Zur'a tahdis etti, bize Abdusselam b. Mutahhar tahdis etti, bize Câfer b. Süleyman tahdis etti. Ben Sabit'i Ha, Mim es-Secde (Fussilet) sûresini okurken dinledim. Nihayet: *"Muhakkak Rabbimiz Allah'tır deyip sonra dosdoğru olanların üzerine melekler korkmayın üzülmeyin ve size vaat olunan cennetle sevinin diye inerler"* âyetine kadar geldi. Durup şöyle dedi: Bize ulaştığına göre mü'min kulu yüce Allah kabrinden kaldıracağı vakit, dünya hayatında iken onunla beraber bulunan iki meleği onu karşılar ve kendisine: Korkma ve üzülme der. *"Ve size vaat olunan cennetle sevinin."* Derler. (Sabit devamla) dedi ki: Böylelikle Allah onun korkusunu güvene çevirir, gözünü aydınlatır. Kıyamet gününde insanların korktukları ne kadar büyük dehşetli bir hal varsa o mutlaka mü'min için bir göz aydınlığıdır. Buna sebep ise yüce Allah'ın kendisine hidayet vermiş olması ve onun dünya hayatında iken Allah için amelde bulunmuş olmasıdır.

Zeyd b. Eslem dedi ki: Ölümü sırasında kabrinde iken ve ölümden sonra diriltileceği zaman ona müjde verirler. Bunu İbn Ebî Hâtim rivayet etmiştir.

Bu açıklama ise bu hususta bütün açıklamaları bir arada toplamaktadır ve gerçekten güzeldir, vakıa da budur.

Şanı yüce ve mübarek Rabbimizin: *"Dünya hayatında da, Âhirette de sizin velileriniz biziz"* buyruğu da şu demektir: Yani melekler mü'minlere ölüm halinde iken: Şimdiye kadar velileriniz yani dünya hayatında sizin yakın arkadaşlarınız bizdik. Sizin adımlarınızı doğrultuyor, size (salih amelleri işlemek için) başarılı olmanıza yardımcı oluyor, Allah'ın emriyle sizleri koruyorduk. Aynı şekilde de Âhirette de sizinle beraber böylece olacağız. Kabirlerdeki yalnızlığa sura üfürüleceği esnada sizi teselli edeceğiz. Ölümden sonra diriliş, amel defterlerinin dağıtılacağı zamanda size biz güven duygusu kazandıracağız. Sırat-ı Müstakim'den sizi biz geçireceğiz ve nimet dolu cennetlere sizi ulaştıracağız. *"Orada canlarınız neyi arzu ediyorsa"* cennette canların çektiği, gözlerin kendisiyle aydın olacağı seçtiklerinizin hepsi *"orada neyi istiyorsanız sizin için vardır"* her ne isterseniz bulacaksınız ve istediğiniz tercih ettiğiniz gibi önünüze hazır gelecektir.

Scanned with CamScanner

"Çok bağışlayan, çok esirgeyiciden ikram ve ihsan olmak üzere." Günahlarınızı bağışlayan, gafur, size çok şefkatli ve merhametli rahim tarafından bir konukseverlik, bir bağış ve bir nimet olmak üzere verilecektir. Çünkü o günahları bağışlamış, kusurları örtmüş, rahmet ve lütufta bulunmuş olacaktır.

[5896] İbn Ebî Hâtim burada yüce Allah'ın: *"Orada canlarınız neyi arzu ediyorsa, orada neyi istiyorsanız sizin için vardır. Çok bağışlayan, çok esirgeyiciden ikram ve ihsan olmak üzere"* buyruğu ile ilgili cennete götürülme hadisini zikrederek şöyle demiştir: Said b. el-Müseyyeb'den rivayete göre o Ebû Hureyre ile karşılaştı. Ebû Hureyre dedi ki: Allah'tan beni ve seni cennet pazarında bir araya getirmesini dileriz. Said: Cennette pazar var mı dedi. Ebû Hureyre, evet dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bana haber verdiğine göre cennetlikler cennete girdikleri vakit amellerinin faziletlerine göre orada konaklarına yerleşirler. Dünya günlerinden Cuma günü (bir hafta) kadar bir süre onlara izin verilir. Aziz ve celil olan Allah'ı ziyaret ederler. Onlara Arşı görünür, Zat-ı kibriyasıda onlara cennet bahçelerinden bir bahçede kendisini gösterir. Onlar için nurdan minberler, inciden minberler, yakuttan minberler, zümrütten minberler, altından minberler, gümüşten minberler konulur. Onların en alt mertebede olanları -ki aralarında alt mertebede olan yoktur- misk ve kâfur yığınları üzerine oturur. Koltuklara oturan kimselerin oturdukları yer itibariyle kendilerinden daha üstün olduğu kanaatini de taşımazlar. Ebû Hureyre dedi ki: Ey Allah'ın Rasûlü! Rabbimizi görecek miyiz? dedim. Şöyle buyurdu: *"Evet. Güneşin, on dördünde ayın görülmesinde herhangi bir şüpheniz, tereddüdünüz var mı?"* Biz, hayır dedik. Allah Rasûlü şöyle buyurdu: *"İşte yüce Rabbinizi görmekte de böyle bir tereddüdünüz, sıkıntınız olmayacak. Allah'ın kendisi ile karşı karşıya bulunmadığı o mecliste hiçbir kimse kalmayacak. Öyle ki o, aralarından birisine ey filan oğlu filan şu şu işi yaptığın günü hatırlıyor musun diyecek ve ona dünya hayatında yapmış olduğu bir günahını hatırlatacak. O: Evet, Rabbim (hatırlıyorum), bana günahlarımı bağışlamamış mıydın, diyecek. Yüce Allah elbette bağışladım, zaten mağfiretimin genişliği sayesinde sen bu makamına ulaştın, buyuracak."*

(Devamla) şöyle buyurdu: *"Onlar bu halde iken üstlerinden bir bulut onları bürüyecek, üzerlerine kesinlikle benzeri hiçbir koku almamış oldukları hoş bir koku yağdıracak. Sonra yüce Rabbimiz: Haydi sizin için hazırladığım*

Scanned with CamScanner

ikramlara kalkın ve canınızın çektiği neyse onu alın, buyuracak." (Devamla) buyurdu ki: *"Biz de meleklerin etrafını kuşatmış olduğu bir pazara gideceğiz. Orada gözlerin benzerini görmedikleri, kulakların işitmediği, kalplerin hatırlarından geçirmediği şeyler vardır. Canımız neyi çekerse bize taşınıp, getirilecek. Orada hiçbir şey satılmaz, hiçbir şey satın alınmaz. İşte bu pazarda cennetlikler birbirleriyle karşılaşırlar."* (Devamla) buyurdu ki: *"Yüksek mevkideki bir adam gelir, kendisinden daha aşağı mertebede* -ki aralarında mertebesi aşağı kimse olmayacaktır- *bulunanla karşılaşacak. Onun üzerindeki elbiselerden alabildiğine hoşlanacak. Daha sözünü bitirmeden onun üzerinde ondan daha güzel elbiseler oluverecek. Bunun sebebi ise cennette hiç kimsenin üzülmemesi gerektiğidir. Bundan sonra evlerimize geri döneceğiz. Zevcelerimiz bizi karşılayacak ve sevgilimize merhaba, hoş geldin. Sen şu halinle bizim yanımızdan ayrıldığımız hale göre çok daha güzel ve çok daha hoş kokuyorsun, diyecekler. O: Bugün aziz ve celil olan cebbar Rabbimizle oturduk. Elbette gördüğünüz bu halde dönmemiz en uygunudur, diyecekler."*[204] Bunu Tirmizî, Süneninin (Sıfatu'l-Cenne) bölümünde Muhammed b. İsmail'den, o Hişam b. Ammar'dan diye rivayet etmiştir. İbn Mâce de bunu Hişam b. Ammar'dan böylece buna yakın olarak rivayet etmiş sonra da Tirmizî: "Bu garip bir hadistir ve biz bunu ancak bu yoldan biliyoruz" demiştir.

[5897] İmam Ahmed dedi ki: Enes dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allah'a kavuşmayı seven kimseye Allah da kavuşmayı sever. Allah'la kavuşmaktan hoşlanmayan kimse ile de Allah kavuşmaktan hoşlanmaz."* Biz: Ey Allah'ın Rasûlü! Hepimiz ölümden hoşlanmıyoruz, dedik. O şöyle buyurdu: *"Bu (sözünü ettiğim) ölümden hoşlanmamak değildir ama mü'minin ölümü yaklaştığı vakit Allah'tan gideceği yer hakkında müjdeci ona gelir. O halde iken Allah'a kavuşmuş olmaktan daha çok hiçbir şeyi sevmez. Bu sebeple Allah da ona kavuşmayı sever."* (Devamla) buyurdu ki:

204 Tirmizî, 2549; İbn Mâce, 4336; İbn Ebî Asım, Sünne, 785. Senedi Abdulhamid'den ötürü pek kavi değildir. Hâfız İbn Hacer, Takrib'de: Doğru sözlüdür, bazen hata ettiği de olur demiş. Zehebî, Mizan, II, 539'da: Ahmed ve Ebû Hâtim sika olduğunu, Duhayn zayıf olduğunu söylemiş, Nesâî pek kavi değildir demiştir.

Elbani de Silsiletu'l-Ehadisu'd-Daife, 1722'de rivayet ettiği hadislerin zayıf olduğunu kesin ifade ile bildirmiş ancak bu değerlendirme tartışılır çünkü Ahmed ve Ebû Hâtim sika olduğunu söylemişlerdir. Buna göre naklettiği hadisleri hakkında (ancak) kavi değildir, denilebilir.

Scanned with CamScanner

"Facir -yahut kâfir- ise ölümü yaklaşınca kendisini bekleyen ve varacağı -yahut da karşı karşıya kalacağı- şerri ona bildirir. Bu sebeple Allah'ın huzuruna çıkmaktan hoşlanmaz. Allah da onunla karşılaşmaktan hoşlanmaz."[205] Bu sahih bir hadis olup, sahihte başka bir yoldan rivayet edilmiştir.

En Güzel Söz:

وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِمَّنْ دَعَآ إِلَى اللهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنَّنِي مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٣٣﴾ وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ۚ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ ﴿٣٤﴾ وَمَا يُلَقَّاهَآ إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا ۚ وَمَا يُلَقَّاهَآ إِلَّا ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ ﴿٣٥﴾ وَإِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللهِ ۚ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٣٦﴾

33. Allah'a davet eden, salih amel işleyen ve: "Şüphesiz ki ben Müslümanlardanım" diyen kimseden daha güzel sözlü kim olabilir?

34. İyilikle kötülük bir olmaz. Sen en güzel olan ile def et. O zaman seninle kendisi arasında düşmanlık olan kimse sanki candan bir dost gibi oluverir.

35. Buna ancak sabredenler kavuşturulur, buna ancak büyük bir pay sahibi olanlar kavuşturulur.

36. Eğer şeytandan bir vesvese seni dürtüp, tahrik ederse hemen Allah'a sığın çünkü O, işitendir, bilendir.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: *"Allah'a"* yani Allah'ın kullarını Allah'a *"davet eden, salih amel işleyen ve: Şüphesiz ki ben Müslümanlardanım diyen kimseden daha güzel sözlü kim olabilir?"* Yani aynı zamanda kendisi de bizzat söyledikleri ile hidayet bulmuş olup, bu hidayet ile hem kendisine, hem de başkasına yani kendisine ve kendisini aşarak diğerlerine faydalı olan, kendisi iyiliği emrettiği halde onu yapmayanlardan olmayan, buna karşılık münkeri yasaklayıp onu yapanlardan değil de tam aksine hayırlı emirlerin gereğini ye-

205 Sahihtir. Ahmed, III, 107; Bezzâr, 780. Senedi Buhârî ve Müslim'in şartına uygundur.

Scanned with CamScanner

rine getiren, şerri terk eden, yaratılmışları yüce yaratıcıya davet eden kimse, işte bu durumdadır.

Bu âyet hayra çağıran, kendisi de bizzat hidayet bulmuş olan herkes hakkında geneldir. Muhammed b. Sirin, Süddî, Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem'in de dediği gibi elbette ki Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) insanlar arasında bu konuma en layık olandır. Bundan maksadın Müslim'in Sahih'inde sabit olduğu üzere salih müezzinler olduğu da söylenmiştir:

[5898] *"Kıyamet gününde müezzinler insanlar arasında boyunları (boyları) en uzun olacak kimselerdir."*[206] Sünen'de de merfu olarak (Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğu bildirilmiştir):

[5899] *"İmam teminat veren, müezzin kendisine güvenilen kimsedir. Bu sebeple Allah imamları doğru yola iletsin, müezzinlere de mağfiret buyursun."* [207]

[5900] İbn Ebî Hâtim de dedi ki: Hasan(-ı Basrî) Sa'd b. Ebî Vakkas'dan şöyle dediğini nakletmektedir: Kıyamet gününde yüce Allah nezdinde müezzinlerin payları, mücahitlerin payları gibidir. O ezan ile kamet arasında Allah yolunda kanına boyanmış kimse gibidir. (Hasan-ı Basrî) dedi ki: İbn Mes'ud da dedi ki: Eğer müezzin olsaydım, hac yapmasam da, umre yapmasam da, cihada gitmesem de aldırmazdım. (Hasan-ı Basrî) dedi ki: Ömer b. el-Hattab da dedi ki: Eğer müezzin de olsaydım şüphesiz işim tamam olurdu ve ne gece namaza kalkmadığıma, ne de gündüzün (nafile) oruç tutmadığıma aldırmazdım. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i da şöyle buyururken dinledim: *"Allah'ım! Müezzinlere mağfiret buyur."* Bu sözlerini üç defa tekrar etti. (Ömer) dedi ki: Ey Allah'ın Rasûlü! Sen bizleri ezan okumak için kılıçlarımızla vuruşacak bir hale getirdin dedim. Şöyle buyurdu: *"Asla ey Ömer! İnsanlar üzerine öyle bir zaman gelecek ki, ezanı zayıflarının üzerine bırakacaklar. Halbuki o etler Allah'ın ateşe haram kıldığı etlerdir. Müezzinlerin etlerini kastediyorum."* (Hasan-ı Basrî devamla) dedi ki: Âişe de dedi ki: İşte *"Allah'a davet eden, salih amel işleyen ve: Şüphesiz ki ben Müslümanlardanım diyen kimseden daha güzel sözlü kim olabilir"* âyeti işte onlar hakkındadır. Âişe

206 Müslim, 387; İbn Mâce, 725; Ahmed, IV, 95, 98. Muâviye'nin naklettiği bir hadis olarak

207 Hasendir. Ebû Dâvûd, 5117; Tirmizî, 207; Tayalisi, 2404; Ahmed, II, 419; İbn Hibbân, 1672. Ebû Hureyre'nin naklettiği bir hadis olarak.

Scanned with CamScanner

dedi ki: Böyle kişi hayye ale's-salah diyen müezzindir. O bunu söylediği zaman Allah'a davet etmiş olur.[208]

İbn Ömer ve İkrime de bu âyetin aynı şekilde müezzinler hakkında indiğini söylemişlerdir. Beğavî de Ebû Ümâme el-Bahili (radıyallâhu anh)'den onun yüce Allah'ın: " *salih amel işleyen*" buyruğu hakkında kastedilen ezan ile kamet arasında iki rekat namaz kılmaktır, dediğini zikretmektedir.

[5941] Sonra Beğavî bu hususta Abdullah b. el-Muğaffel'in naklettiği hadisi kaydetmektedir. O dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Her iki ezan (ezan ile kamet) arasında bir namaz vardır."* Bu sözlerini üç defa tekrarladı sonra da üçüncüsünde *"Dileyen için"* buyurdu.[209]

Cemaat (Kütüb-i Sitte ve İmam Ahmed) kitaplarında Abdullah b. Bureyde'den gelen hadisi de tahriç etmiş bulunmaktadır.

[5902] Sevrî'nin, Zeyd el-Ammî'den, onun Ebû Iyas Muâviye b. Kurra'dan, onun Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'dan diye naklettiği hadisi de rivayet etmişlerdir.

Sevrî dedi ki: Gördüğüm kadarıyla o bu hadisi Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ref ederek (onun buyruğu olarak) rivayet etmiş bulunmaktadır: *"Ezan ile kamet arasında yapılan dua geri çevrilmez."*[210] Bunu Ebû Dâvûd, Tirmizî, Amelu'l-Yevmi ve'l-Leyle'de Nesâî hepsi Sevrî'nin böylece naklettiği bir hadis olarak rivayet etmişler, Tirmizî de: "Bu hasen bir hadistir" demiştir. Yine bunu Nesâî, Süleyman et-Teymi'nin, Katâde'den, o Enes'ten böylece naklettiği bir hadis olarak rivayet etmiştir.

---

208 Senedi zayıftır. Senedinde Matar b. Tahman vardır ki Ebû Hâtim zayıf olduğunu belirtmiştir. Yahyâ ve Ahmed de: Özel olarak Atâ'dan naklettiği rivayetler de zayıftır demiş olup, İbn Sâd da bir parça zayıftır demiştir. Bk. Mizan, 27587. İbrâhim b. Tahman hakkında da bazı tenkitlerde bulunulmuştur. Hasan(-ı Basrî), Sâd'dan hadis dinlemediği gibi İbn Mes'ud'dan da, Ömer'den de, Âişe'den de (radıyallâhu anhum) dinlememiştir. Dolayısıyla bu illetli bir haberdir, metin de münkerdir.

209 Buhârî, 624, 627; Müslim, 838; Ebû Dâvûd, 1283; Tirmizî, 185; Nesâî, II, 28; İbn Mâce, 1162; İbn Hibbân, 1559; Beğavî, 430; Ahmed, IV, 86

210 Sahihtir. Ebû Dâvûd, 521; Tirmizî, 212; Nesâî, Amelu'l-Yevmi ve'l-Leyle, 68, 69; Abdurrezzak, 1909; İbn Ebî Şeybe, X, 225; Ahmed, III, 119. Senedi Zeyd el-Ammi zayıf olduğundan ötürü zayıftır. Onun adı da Zeyd b. el-Havari'dir. Ona Bureyd b. Ebî Meryem mutabaatta bulunmuştur ki o da sika birisidir. Bunu da Ahmed, III, 225; Nesâî, 67; İbn Huzeyme, 425; İbn Hibbân, 1696'da rivayet etmiş bulunmaktadır ve bu sahih bir hadistir.

Scanned with CamScanner

Sahih olan ise âyet-i kerimenin müezzinler hakkında da, başkaları hakkında da genel olduğudur. Bu âyetin nüzul durumuna gelince, âyet indiği zaman ezan kesinlikle meşru kılınmamıştı. Çünkü âyet Mekke'de inmiştir. Ezan ise Medine'de hicretten sonra Abdullah b. Zeyd b. Abd Rabbih el-Ensârî (radıyallâhu anh)'nın onu rüyasında görüp, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e anlatması üzerine meşru kılınmıştı. Allah Rasûlü de ona sesi daha gür olduğundan ötürü bu ezanı Bilal (radıyallâhu anh)'a öğretmesini emir buyurmuştu. Nitekim ilgili yerde açıklanmıştır. O halde doğru olan âyet-i kerimenin umumi olduğudur. Nitekim Abdurrezzak, Ma'mer'den, o Hasan-ı Basrî'den naklen dedi ki: Hasan *"Allah'a davet eden, salih amel işleyen ve: Şüphesiz ki ben Müslümanlardanım diyen kimseden daha güzel sözlü kim olabilir"* âyetini okudu ve şöyle dedi: İşte bu (sözü edilen kişi) Allah'ın sevdiği kişidir. Bu Allah'ın velisi (dostu)dir. Bu Allah'ın seçkin kuludur, bu Allah'ın hayırlı kuludur, bu yeryüzündekiler arasında Allah'ın en sevdiği kimsedir. Hem Allah'ın davetine kendisi icabet etmiştir, hem de Allah'ın icabet ettiği çağrısına kendisi de insanları davet etmiş, bu çağrıyı kabul ettiği gibi ayrıca salih amel de işlemiş ve: Gerçekten ben Müslümanlardanım, demiştir. İşte Allah'ın halifesi budur.

Yüce Allah'ın: *"İyilikle kötülük bir olmaz"* buyruğu bu ikisi arasında pek büyük bir fark vardır demektir. *"Sen en güzel olan ile def et."* Sana kötülük yapanı ona ihsanda bulunarak, iyilik yaparak kendinden uzaklaştır. Nitekim Ömer (radıyallâhu anh) şöyle demiştir: Senin hakkında Allah'a isyan eden bir kimseyi sen onun hakkında Allah'a itaat etmek sûretiyle cezalandırdığın kadar büyük bir ceza ile cezalandıramazsın.

"Seninle kendisi arasında düşmanlık olan kimse sanki candan bir dost gibi oluverir." Gerçek dost olur. Yani sana kötülük yapan kimseye iyilik yaptığın takdirde senin ona yaptığın bu iyilik onun kalbinde sana karşı kötü bir his bırakmayıp, kalbinin arınmasına, seni sevmesine, sana şefkat göstermesine sebep olur ve nihayet o adeta senin candan bir dostun yani sana şefkati ve sana iyiliği itibariyle sana yakın birisi olur.

Sonra yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Buna ancak sabredenler kavuşturulur."* Böyle bir tavsiyeyi ancak sabredenler kabul eder ve gereğini yerine getirir çünkü bunu yerine getirmek nefislere ağırdır.

Scanned with CamScanner

"Buna ancak" dünya ve âhiretteki mutluluktan *"büyük bir pay sahibi olanlar kavuşturulur."*

Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs'tan bu âyet-i kerimenin tefsirinde şöyle dediğini nakletmektedir: Allah mü'minlere kızgınlık halinde sabretmelerini, bilgisizce davranışlar karşısında tahammül göstermelerini (hilm), kendilerine kötülük yapılması halinde de affetmelerini emretmektedir. Onlar bunu yaptıkları takdirde Allah da onları şeytandan korur, düşmanları da candan bir dostmuş gibi onlara boyun eğer.

"Eğer şeytandan bir vesvese seni dürtüp, tahrik ederse hemen Allah'a sığın." Yani insanların şeytanı bazı hallerde kendisine yapılan iyiliklere kanabilir ama cin şeytanı vesvese verecek olursa onu senin üzerine salan yaratıcısına sığınmaktan başka bir çare yoktur. Yüce Allah'a sığınıp da onun himayesine girdiğin takdirde Allah onun zararını senden uzaklaştırır, tuzağını boşa çıkartır.

[5903] Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de namaza kalktığı vakit şöyle derdi:

أعوذ بالله السميع العليم من الشيطان الرجيم من همزه ونفخه ونفثه

"Kovulmuş şeytanın dürtmesinden, büyüklenme duygusu vermesinden ve telkinlerinden her şeyi işiten, her şeyi bilen Allah'a sığınırım"[211]

Biz burada sözü edilen konumun Kur'ân-ı Kerim'de A'râf sûresi ile Mü'minûn sûresi dışında başka bir yerde benzerinin bulunmadığını söylemiş idik. A'râf sûresindeki benzeri yüce Allah'ın: *"Sen af yolunu tut, maruf ile emret, cahillerden de yüz çevir. Sana şeytandan bir vesvese gelirse hemen Allah'a sığın çünkü o her şeyi işitendir, en iyi bilendir."* (A'râf, 199-200) buyruklarıdır. Mü'minûn sûresindeki benzeri de: *"Sen kötülüğü en güzel olan ile sav. Biz onların (seni) ne ile nitelendirmekte olduklarını çok iyi biliyoruz ve de ki: Rabbim, şeytanların vesveselerinden, kışkırtmalarından sana sığınırım. Rabbim yanımda hazır olmalarından da sana sığınırım."* (Mü'minûn, 96-98) buyruklarıdır.

211 Hadisin kaynakları daha önceden gösterilmiş bulunmaktadır.

Scanned with CamScanner

Allah'ın Âyetlerinin Bir Kısmı:

وَمِنْ اٰيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ ۚ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلّٰهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿٣٧﴾ فَإِنِ اسْتَكْبَرُوا فَالَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ يُسَبِّحُونَ لَهُ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُمْ لَا يَسْأَمُونَ ﴿٣٨﴾ وَمِنْ اٰيَاتِهِ أَنَّكَ تَرَى الْأَرْضَ خَاشِعَةً فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ ۚ إِنَّ الَّذِي أَحْيَاهَا لَمُحْيِي الْمَوْتَىٰ ۚ إِنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٩﴾

37. Onun âyetlerinden bir kısmı da gece ile gündüz, güneş ve aydır. Güneşe de secde etmeyin, aya da. Eğer yalnız Ona ibadet ediyorsanız onları yaratan Allah'a secde edin.

38. Şayet büyüklenmek isterlerse Rabbinin yanında bulunanlar hiç usanmadan onu gece ve gündüz tesbih eder dururlar.

39. Onun âyetlerinden biri de yeri kupkuru görmendir. Biz üzerine suyu indirdiğimizde sarsılır ve kabarır. Onu dirilten şüphesiz ki ölüleri de dirilticidir. Çünkü O, her şeye kadirdir.

Tefsiri:

Yüce Allah pek muazzam kudretine, benzersiz olduğuna, dilediği her şeye kadir olduğuna insanların dikkatini çekmek üzere şöyle buyurmaktadır: *"Onun âyetlerinden bir kısmı da gece ile gündüz, güneş ve aydır."* Yani o geceyi karanlığıyla, gündüzü aydınlığı ile yarattı. Her ikisi durup dinlenmeden kesintisiz bir şekilde birbirini takip etmektedir. Güneşi de nuru ve aydınlatmasıyla, ayı ışığı ve yörüngesindeki konaklarında, semasında miktarları farklı yollarını alışıyla yaratmış bulunmaktadır. Böylelikle onun farklı yol alışı ve güneşin de hareketi ile gece ve gündüz miktarları bilinsin, haftalar, aylar, yıllar tespit edilsin. Bu yolla da hakların vadeleri, ibadetlerin ve karşılıklı muamelatın vakitleri açıkça ortaya çıksın.

Diğer taraftan güneş ve ay, yüce ve alt âlemde görülen cisimlerin en güzelleridir. Bunun için yüce Allah her ikisinin de kullarından yaratılmış iki kul olduklarına, emri altında olup, onun musahhar kılması ile hareket ettiklerine

Scanned with CamScanner

dikkat çekerek şöyle buyurmaktadır: *"Güneşe de secde etmeyin, aya da. Eğer yalnız Ona ibadet ediyorsanız onları yaratan Allah'a secde edin."* Yani ona ortak koşmayın. Sizin başkasına ibadet etmenizle birlikte yapacağınız ibadetin size faydası olmaz. Çünkü o kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz.

Bunun için yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Şayet büyüklenmek isterlerse"* yani yalnızca ona ibadet etmeyi büyüklüklerine yedirmeyip, onunla birlikte başkasını da ortak koşmaktan başka bir yol kabul etmezlerse *"Rabbinin yanında bulunanlar"* yani melekler *"hiç usanmadan onu gece ve gündüz tesbih eder dururlar."* Bu da yüce Allah'ın: *"Şimdi bunlar onları inkâr ederlerse biz de yerlerine onları inkâr etmeyen bir topluluğu onlara vekil kılmışızdır."* (En'âm, 89) buyruğuna benzemektedir.

[5904] Hâfız Ebû Ya'lâ dedi ki: Câbir dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Geceye de, gündüze de, güneşe de, aya da, rüzgârlara da sövmeyiniz çünkü onlar (rüzgârlar) bir kavim için rahmet olarak, bir başka kavim için de azap olarak gönderilir."*[212]

"Onun âyetlerinden" ölüleri yeniden diriltmeye kudretinin delillerinden *"biri de yeri kupkuru"* üzerinde bitki bulunmadan aksine ölü bir halde *"görmendir. Biz üzerine suyu indirdiğimizde sarsılır ve kabarır."* En güzel türlerinden, renklerinden, ekinleri ve mahsulleri çıkartır. *"Onu dirilten şüphesiz ki ölüleri de dirilticidir. Çünkü O, her şeye kadirdir."*

Doğru Yoldan Sapanlar:

إِنَّ الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي آيَاتِنَا لَا يَخْفَوْنَ عَلَيْنَا ۗ أَفَمَنْ يُلْقَىٰ فِي النَّارِ
خَيْرٌ أَمْ مَنْ يَأْتِي آمِنًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۚ اعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ ۖ إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ
بَصِيرٌ ﴿٤٠﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالذِّكْرِ لَمَّا جَاءَهُمْ ۖ وَإِنَّهُ لَكِتَابٌ عَزِيزٌ
﴿٤١﴾ لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ ۖ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ

212 İki rivayet yolu ile hasendir. Bunu Ebû Ya'la, 2194'te rivayet etmiş olup, senedinde Muhammed b. Abdurrahman b. Ebî Leyla vardır. Doğru sözlü olmakla birlikte hıfzı kötüdür. Hadis ayrıca bir başka yoldan da gelmiş olup, bunu da Taberânî, Evsat, 6791'de rivayet etmiş, Heysemi, Mecma, 13001'de: Senedinde Said b. Beşir vardır. Bir topluluk onun sika olduğunu söylerken, başkaları zayıf olduğunu söylemişlerdir. Geri kalan ravileri ise sikadırlar demektedir. Bu hususta daha başka hadisler de vardır.

Scanned with CamScanner

حَمِيدٍ ﴿٤٢﴾ مَا يُقَالُ لَكَ إِلَّا مَا قَدْ قِيلَ لِلرُّسُلِ مِنْ قَبْلِكَ ۚ إِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ وَذُو عِقَابٍ أَلِيمٍ ﴿٤٣﴾

40. Âyetlerimiz hakkında doğru yoldan sapanlar muhakkak onlar bize gizli kalmazlar. O halde ateşe atılacak kimse mi hayırlıdır yoksa kıyâmet gününde emin olarak gelen kimse mi? Dilediğinizi yapın. Çünkü o ne yaptığınızı çok iyi görendir.

41. Muhakkak ki kendilerine geldiğinde o zikri inkâr edenler... Halbuki o hiç şüphesiz aziz bir kitaptır.

42. Önünden de, arkasından da batıl ona erişemez. Hikmeti sonsuz, her hamde layık olan tarafından indirilmedir.

43. Sana, senden önceki rasûllere söylenmiş olandan başka bir şey söylenmiyor. Muhakkak senin Rabbin hem mağfiret, hem can yakıcı azabın sahibidir.

Tefsiri:

Şanı yüce Allah'ın: *"Âyetlerimiz hakkında doğru yoldan sapanlar"* buyruğu ile ilgili olarak İbn Abbâs dedi ki: Doğru yoldan sapmak (*ilhâd*) sözü olması gereken yerden başka yere koymak demektir. Katâde ve başkaları ise o, küfür ve inat demektir, diye açıklamışlardır.

Yüce Allah'ın: *"Muhakkak onlar bize gizli kalmazlar"* buyruğu şiddetli bir tehdit ve kesin bir korkutmadır. Yani yüce Allah âyetleri, isim ve sıfatları hakkında doğru yoldan sapanları çok iyi bilir ve pek yakında bunları ağır, ibretli bir ceza ile cezalandıracaktır. Bunun için şöyle buyurmaktadır: *"O halde ateşe atılacak kimse mi hayırlıdır yoksa kıyâmet gününde emin olarak gelen kimse mi?"* Yani bu ile öteki hiç eşit olur mu, asla eşit olmazlar.

Sonra yüce Rabbimiz kâfirleri tehdit ederek: *"Dilediğinizi yapın"* buyurmaktadır. Mücâhid, Dahhâk ve Atâ el-Horasânî: *"Dilediğinizi yapın"* buyruğu bir tehdittir yani ister hayır, ister şer işleyin. O sizi çok iyi bilir, amellerinizi de çok iyi görür. Bundan dolayı yüce Allah: *"Çünkü O ne yaptığınızı çok iyi görendir"* buyurmaktadır. Sonra da yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Muhakkak ki kendilerine geldiğinde o zikri inkâr edenler."* Dahhâk, Süddî ve Katâde zikir Kur'ân'dır diye açıklamıştır.

Scanned with CamScanner

"Halbuki o aziz bir kitaptır." O sağlam korunmuş, kimsenin benzerini getirmesine imkân bulunmayan bir kitaptır. *"Önünden de, arkasından da batıl ona erişemez."* Batılın ona ulaşmasına imkân yoktur. O iptal edilemez, çürütülemez çünkü o âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir. Bunun için yüce Allah: *"Hikmeti sonsuz, her hamde layık olan tarafından indirilmedir"* buyurmaktadır. Sözleri ve fiilleri ile hikmeti sonsuz, Hakîm, bütün emir ve nehyleri sebebiyle övülen, hepsinin de akıbetleri ve amaçları itibariyle övülecek durumda olan anlamında Hamiddir (her türlü hamde layıktır).

Sonra yüce Rabbimiz şöyle buyurmaktadır: *"Sana, senden önceki rasûllere söylenmiş olandan başka bir şey söylenmiyor."* Katâde, Süddî ve başkaları dedi ki: Sana söylenen yalanlamalar ancak senden önceki rasûllere söylenenler gibidir. Sen yalanlandığın gibi onları da yalanlamışlardı. Onlar kavimlerinin kendilerine yaptıkları eziyet ve işkencelere sabrettikleri gibi, sen de kavminin sana yaptığı eziyet ve işkencelere sabret. İbn Cerîr'in tercih ettiği açıklama budur. Kendisi de, İbn Ebî Hâtim de bundan başka bir açıklama zikretmemişlerdir.

"Muhakkak senin Rabbin hem" kendisine tevbe edip dönenlere *"mağfiret, hem"* küfrü, azgınlığı, inadı, itaatsizliği ve muhalefetini sürdüren kimseye *"can yakıcı azabın sahibidir."*

[5905] İbn Ebî Hâtim dedi ki: Ali b. Zeyd, Said b. el-Müseyyeb'den şöyle dediğini nakletmektedir: *"Muhakkak senin Rabbin hem mağfiret... sahibidir"* âyeti nazil olunca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Eğer Allah'ın affetmesi ve bağışlaması olmasaydı hiç kimse rahat bir hayat yaşayamazdı ve eğer Onun tehdidi ve cezası olmasaydı herkes de buna güvenerek iyi amel işlemezdi."*[213]

213 Zayıftır. İki illeti vardır. Birincisi mürsel oluşudur ama İbnu'l-Müseyyeb'in mürsel rivayetleri ceyyiddir. Şu kadar var ki senette Ali b. Zeyd diye bilinen İbn Cud'an vardır ki Takrib'de belirtildiği gibi zayıftır. Allah en iyi bilendir.

Scanned with CamScanner

وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْاٰنًا أَعْجَمِيًّا لَقَالُوا لَوْلَا فُصِّلَتْ اٰيَاتُهُ ۜ أَأَعْجَمِيٌّ وَعَرَبِيٌّ ۜ قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا هُدًى وَشِفَآءٌ ۖ وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ فِي اٰذَانِهِمْ وَقْرٌ وَهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى ۚ أُولَٰٓئِكَ يُنَادَوْنَ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ ﴿٤٤﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتُلِفَ فِيهِ ۗ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ ۗ وَإِنَّهُمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ ﴿٤٥﴾

44. Eğer biz onu Arapça olmayan bir Kur'ân yapsa idik, elbette: "Âyetleri açıklanmalı değil miydi? Arapça olmayan ile Arap olan bir kimse mi olur?" diyeceklerdi. De ki: "O iman edenler için bir hidayet ve bir şifatır. İman etmeyenlerin ise kulaklarında bir ağırlık vardır ve o, onlar için bir körlüktür. İşte onlar kendilerine uzak bir yerden seslenilir."

45. Andolsun biz Mûsâ'ya kitabı verdik de hakkında ihtilafa düşüldü. Eğer Rabbinden bir söz geçmiş olmasa idi bunların da aralarında elbette hükmolunurdu. Halbuki onlar bundan yana şüphe ve tereddüt içindedirler.

Tefsiri:

Yüce Rabbimiz Kur'ân-ı Kerim'i fesahatını, belağatını, lafız ve manası ile de muhkem ve sağlamlığını söz konusu edip, bununla birlikte müşriklerin de iman etmediklerini dile getirdikten sonra onların Kur'ân'ı inkârlarının inat ve işi yokuşa sürme türünden bir küfür olduğuna dikkat çekmektedir. Yüce Allah'ın şu buyruklarında dile getirdiği gibi: *"Eğer biz onu Arapça bilmeyen biri üzerine indirmiş olsaydık, o da bunu bunlara okusaydı, onlar yine ona iman etmezlerdi."* (Şuarâ, 198-199)

Aynı şekilde bu Kur'ân'ın tamamı Arapça dışında bir dil ile indirilmiş olsaydı yine işi yokuşa sürmek ve inatlaşmak üzere *"ayetleri açıklanmalı değil miydi? Arapça olmayan ile Arap olan bir kimse mi olur?"* diyeceklerdi. Yani neden bu Kur'ân Arapça açıklanmış olarak indirilmedi diyecekler ve bunu kabul etmeyerek Arapça olmayan bir kitap ile Arapça bir kişi nasıl olur diye itiraz edeceklerdi. Yani nasıl Arapça olmayan bir söz onu anlamayan Arap bir muhataba indiriliyor. Aynı şekilde bu mana İbn Abbâs, Mücâhid, İkrime, Said

Scanned with CamScanner

b. Cubeyr, Süddî ve başkalarından rivayet edilmiş bulunmaktadır. Onların: *"Âyetleri açıklanmalı değil miydi? Arapça olmayan ile Arap olan bir kimse mi olur?"* sözlerinden maksatlarının şu olduğu da söylenmiştir: Bu kitabın niçin bir kısmı Arapça olmayan bir dille, bir kısmı Arapça olarak indirilmedi? Bu açıklamada Hasan-ı Basrî'nin açıklamasıdır. O âyet-i kerimeyi bu şekilde yüce Allah'ın: (أَعْجَمِيٌّ) soru edatı olmaksızın okurdu. Bu aynı zamanda Said b. Cubeyr'den de gelmiş bir rivayettir. İşi yokuşa sürmek ve inatlaşmayı ifade etmek bakımından daha beliğ, daha ileridir.

"De ki: O iman edenler için bir hidayet ve bir şifadır." Yani: Deki ey Muhammed! Bu Kur'ân ona iman eden kimselerin kalbi için bir hidayet, göğüslerdeki şüphe ve tereddüt hastalıkları için de bir şifadır.

"İman etmeyenlerin ise kulaklarında bir ağırlık vardır." Yani onlar o kitaptakileri anlayamazlar. *"Ve o, onlar için bir körlüktür."* Onda bulunan hidayet ve açıklamaları anlamaya yol bulamazlar. Nitekim yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: *"Kur'ân'dan mü'minler için bir şifa ve rahmet olanı kısım kısım indiririz. Zalimlerin ise ancak hüsranını arttırır."* (İsrâ, 82)

"İşte onlar kendilerine uzak bir yerden seslenilir." Mücâhid, kalplerinden uzak bir yerden demektir diye açıklamıştır. İbn Cerîr de şöyle demektedir: Yani sanki onlara hitap eden kişi uzak bir yerden kendilerine sesleniyor, onlar da onun dediğini anlamıyor gibidirler.

Derim ki: Bu açıklama yüce Allah'ın: *"O inkâr edenlerin durumu bağırıp çağırıştan başka bir şey duymayanlara haykıran kimsenin haline benzer. Sağırdırlar, dilsizdirler, kördürler. Onun için akıl erdirmezler."* (Bakara, 171) buyruğuna benzemektedir.

Dahhâk da dedi ki: Kıyamet gününde en çirkin isimleriyle onlara seslenilecektir.

Süddî dedi ki: Ömer b. el-Hattab, Müslümanlardan birisinin yanında oturmuş hüküm veriyordu. O adam ansızın buyur efendim deyiverdi. Ömer ona: Neden buyur dedin. Birisini mi gördün yoksa birisi mi seni çağırdı dedi. Adam: Denizin ötesinden birisi beni çağırdı dedi. Ömer: İşte onlar kendilerine uzak bir yerden seslenilir, dedi. Bunu İbn Ebî Hâtim rivayet etmiştir.

Şanı yüce Allah'ın: *"Andolsun biz Mûsâ'ya kitabı verdik de hakkında ihtilafa düşüldü."* Yani hem yalanlandı, hem ona eziyet edildi. *"O halde rasûllerden büyük azim sahiplerinin sabrettiği gibi sen de sabret."* (Ahkâf, 35)

Scanned with CamScanner

"Eğer Rabbinden" hesabın ölümden sonra diriliş gününe kadar ertelenece-ğine dair belli bir zamanı tayin eden *"bir söz geçmiş olmasa idi, bunların da aralarında elbette hükmolunurdu."* Yani azap onlara hemen (dünyada) verilirdi. *"Fakat onlar için belirlenmiş bir zaman vardır ki onun karşısında hiçbir sığınak bulamayacaklardır."* (Kehf, 58)

"Halbuki onlar bundan yana şüphe ve tereddüt içindedirler." Onların yalanlamaları söylediklerinin çok farkında olarak basirete dayalı bir yalanlama değildi. Aksine kendileri söyledikleri hakkında şüphe içinde idiler, hiçbir şeyden emin değildiler. Bu buyruğu İbn Cerîr böylece açıklamıştır. Bu anlama gelme ihtimali vardır. Allah en iyi bilendir.

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ أَسَآءَ فَعَلَيْهَا ۗ وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ
﴿٤٦﴾ إِلَيْهِ يُرَدُّ عِلْمُ السَّاعَةِ ۚ وَمَا تَخْرُجُ مِن ثَمَرَاتٍ مِّنْ أَكْمَامِهَا وَمَا
تَحْمِلُ مِنْ أُنثَىٰ وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ ۚ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ أَيْنَ شُرَكَآئِي ۖ قَالُوا
آذَنَّاكَ مَا مِنَّا مِن شَهِيدٍ ﴿٤٧﴾ وَضَلَّ عَنْهُم مَّا كَانُوا يَدْعُونَ مِن قَبْلُ
وَظَنُّوا مَا لَهُم مِّن مَّحِيصٍ ﴿٤٨﴾

46. Kim salih amel işlerse kendi lehine, kim de kötülük yaparsa kendi aleyhinedir. Rabbin kullarına asla zulmedici değildir.

47. O saatin bilgisi ona havale olunur. Onun bilgisi dışında hiçbir meyve tomurcuğundan çıkmaz, hiçbir dişi de ne gebe kalır, ne de doğurur. "Benim ortaklarım nerede?" diye onlara seslenileceği gün, onlar: "Bizden şahadet edecek kimse olmadığını sana arzederiz" derler.

48. Önceden dua ettikleri şeyler önlerinden kaybolur. Kaçacak bir yerlerinin bulunmadığını da anlarlar.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: *"Kim salih amel işlerse kendi lehine"* yani bunun faydası ancak kendisine döner. *"Kim de kötülük yaparsa kendi aleyhinedir."* Bunun da vebali ancak kendisine döner. *"Rabbin kullarına asla zulmedici değildir."* Günahsız kimseyi asla cezalandırmadığı gibi, ona karşı

Scanned with CamScanner

delil ortaya konulup da kendisine rasûl gönderilmedikçe de kimseye azap edilmez.

Sonra yüce Rabbimiz: *"O saatin bilgisi ona havale olunur"* buyurmaktadır ki bunu ondan başka kimse bilemez demektir.

[5906] Nitekim beşeriyetin efendisi Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) meleklerin en ilerilerinden olan Cebrâil (a.s) kendisine kıyâmete dair soru sorunca: *"Onun hakkında kendisine soru sorulan kişi sorandan daha bilgili değildir"* diye cevap vermiştir.[214] Yüce Allah da: *"Ona dair nihai bilgi ancak Rabbine aittir"* (Nâziât, 44) ve: *"Onun vaktini kendisinden başkası açıklayamaz."* (A'râf, 187) buyurmaktadır.

Şanı yüce Allah'ın: *"Onun bilgisi dışında hiçbir meyve tomurcuğundan çıkmaz, hiçbir dişi ne gebe kalır, ne de doğurur"* buyruğu da bunların hepsi onun bilgisi altındadır. Yerde de, gökte de zerre ağırlığı kadar hiçbir şey onun bilgisi dışında değildir demektir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Bir yaprak düşmeye görsün mutlaka onu bilir."* (En'âm, 59); *"Allah her dişinin neye hamile kalacağını, rahimlerin neyi eksilteceğini, neyi arttıracağını bilir. Onun katında her şey bir ölçü iledir."* (Ra'd, 8); *"Uzun ömürlünün ömrünün uzatılması da, ömrünün eksiltilmesi de ancak bir kitaptadır. Şüphesiz ki bu Allah'a göre pek kolaydır."* (Fâtır, 11)

"Benim ortaklarım nerede diye onlara sesleneceği gün" yani kıyâmet gününde yüce Allah müşriklere herkesin önünde benimle birlikte kendilerine ibadet etmiş olduğunuz ortaklarım nerede diyecektir. *"Onlar bizden şehadet edecek kimse olmadığını sana arz ederiz, derler."* Biz bunu sana bildiririz ki bugün bizden kimse seninle birlikte bir ortak olduğuna şahitlik etmez.

"Önceden dua ettikleri şeyler önlerinden kaybolur." Yani çekip giderler, onlara hiçbir faydaları olmaz. *"Kaçacak bir yerlerinin bulunmadığını da anlarlar."* Kıyamet gününde müşrikler bunu kesin olarak anlarlar. *"Kaçacak bir yer"* yani onlar için Allah'ın azabından kaçıp kurtulacakları bir yer yoktur. Nitekim yüce Allah: *"Günahkârlar ateşi görünce içine düşeceklerin kendileri olacaklarını anlayacaklar fakat ondan kaçacak bir yer de bulamayacaklardır."* (Kehf, 53) buyurmaktadır.

214 Buhârî ve Müslim tarafından ittifakla rivayet edilmiş olup, daha önceden geçmiştir.

Scanned with CamScanner

لَا يَسْـَٔمُ الْإِنسَانُ مِن دُعَآءِ الْخَيْرِ وَإِن مَّسَّهُ الشَّرُّ فَيَـُٔوسٌ قَنُوطٌ ﴿٤٩﴾ وَلَئِنْ أَذَقْنَاهُ رَحْمَةً مِّنَّا مِنۢ بَعْدِ ضَرَّآءَ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ هَٰذَا لِي وَمَآ أَظُنُّ السَّاعَةَ قَآئِمَةً وَلَئِن رُّجِعْتُ إِلَىٰ رَبِّيٓ إِنَّ لِي عِندَهُۥ لَلْحُسْنَىٰ فَلَنُنَبِّئَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِمَا عَمِلُوا وَلَنُذِيقَنَّهُم مِّنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٥٠﴾ وَإِذَآ أَنْعَمْنَا عَلَى الْإِنسَانِ أَعْرَضَ وَنَـَٔا بِجَانِبِهِۦ وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ فَذُو دُعَآءٍ عَرِيضٍ ﴿٥١﴾

49. İnsan iyilik dilemekten usanmaz. Eğer ona kötülük dokunsa hemen ümidini keser, ümitsizliğe düşer.

50. Andolsun ki kendisine dokunan bir darlıktan sonra ona rahmetimizden tattırsak o elbette şöyle der: "Bu benimdir. Ben kıyâmetin kopacağını da sanmıyorum. Eğer Rabbime döndürülsem de şüphesiz benim için onun yanında iyilik vardır." Andolsun biz kâfir olanlara ne yaptıklarını haber vereceğiz ve andolsun onlara çok şiddetli azaptan tattıracağızdır.

51. Biz insana nimet verdiğimizde yüz çevirir, yan çizip uzaklaşır. Eğer ona kötülük isabet ederse bu sefer de uzun uzadıya dua eder.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: İnsan Rabbinden dua edip, hayır istemekten usanmaz. Hayır ise mal, beden sağlığı ve başka şeylerdir ama ona kötülük yani bela ya da fakirlik gelip çatsa *"hemen ümidini keser, ümitsizliğe düşer."* Yani artık bundan sonra bir daha hayır göreceğinden yana ümidini kesmek zihninde yerini alır.

"Andolsun ki kendisine dokunan bir darlıktan sonra ona rahmetimizden tattırsak, o elbette şöyle der: Bu benimdir." Yani içinde bulunduğu darlık ve sıkıntıdan sonra ona bir hayır dokunsa, bir rızık gelse, bu sefer: Bu benimdir çünkü ben Rabbimin nezdinde zaten bunu hak ediyordum, der. *"Ben kıyâmetin kopacağını da sanmıyorum"* diyerek de kendisine bir nimet verildi diye kıyâmetin kopacağını inkâr eder, böbürlenir, şımarır, küfre sapar. Tıpkı

Scanned with CamScanner

yüce Allah'ın şu buyruğunda dile getirdiği gibi: *"Hayır, asla çünkü insan gerçekten azar. Kendisini varlıklı gördü diye"* (Alak, 6-7)

"Eğer Rabbime döndürülsem de şüphesiz benim için onun yanında iyilik vardır." Yani şayet ortada ölümden sonra diriliş varsa kesinlikle Rabbim bana bu dünya yurdunda ihsanda bulunduğu gibi, orada da ihsanda bulunacaktır. Kötü ameline ve inanmamakla birlikte yüce Allah'tan olmadık temennilerde bulunur. Yüce Allah ise şöyle buyurmaktadır: *"Andolsun biz kâfir olanlara ne yaptıklarını haber vereceğiz ve andolsun onlara çok şiddetli azaptan tattıracağızdır."* Yüce Allah bu şekilde amel eden ve uhrevi cezaya inancı böyle olan kimseleri tehdit etmektedir.

Sonra yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Biz insana nimet verdiğimizde yüz çevirir, yan çizip uzaklaşır."* İtaatten yüz çevirir, yüce Allah'ın emirlerine boyun eğmeyi reddederek büyüklenir. Yüce Allah'ın: *"O bütün güç ve imkânlarıyla yüz çevirdi."* (Zâriyât, 39) buyruğunda dile getirdiği gibi.

"Eğer ona kötülük" darlık ve sıkıntı *"isabet ederse bu sefer de uzun uzadıya dua eder."* Yani sadece tek bir şeyi dahi uzun uzadıya ister çünkü uzun söz (*arîz* söz) lafzı uzayıp, anlamı azalan sözdür, veciz söz ise bunun aksinedir. O da lafzı az, dalaleti geniş ve kapsamlı olandır. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"İnsana bir sıkıntı gelip çattığında yanı üzereyken, otururken yahut ayakta iken bize dua eder. Fakat biz onun sıkıntısını giderdiğimiz zaman sanki kendisine dokunan bir sıkıntı için bizi çağırmamış gibi geçer gider..."* (Yunus, 12)

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللهِ ثُمَّ كَفَرْتُمْ بِهِ مَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ هُوَ فِي
شِقَاقٍ بَعِيدٍ ﴿٥٢﴾ سَنُرِيهِمْ اٰيَاتِنَا فِي الْاٰفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتّٰى يَتَبَيَّنَ
لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ أَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٥٣﴾ أَلَآ
إِنَّهُمْ فِي مِرْيَةٍ مِنْ لِقَآءِ رَبِّهِمْ أَلَآ إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُحِيطٌ ﴿٥٤﴾

52. De ki: "Söyleyin bana, eğer o Allah tarafından ise sonra da siz onu inkâr ederseniz uzak bir ayrılığa düşenden daha sapık kim olabilir?"

Scanned with CamScanner

53. Onun gerçeğin ta kendisi olduğu kendilerine apaçık belli oluncaya kadar âyetlerimizi onlara hem âfâkta, hem kendi nefislerinde göstereceğiz. Rabbinin her şeyi görüp gözetici olması sana yetmez mi?

54. Bilin ki muhakkak onlar Rableri ile karşılaşmaktan şüphededirler. Uyanık olun, muhakkak O her şeyi kuşatandır.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: Ey Muhammed! Kur'ân'ı yalanlayan bu müşriklere de ki: *"Söyleyin bana eğer o"* bu Kur'ân *"Allah tarafından ise sonra siz onu inkâr ederseniz"* yani o kitabı rasûlüne indiren yüce zatın nezdinde haliniz ne olacak dersiniz. Bunun için aziz ve celil olan Allah: *"Uzak bir ayrılığa düşenden daha sapık kim olabilir"* buyurmaktadır. Ondan daha ileri bir küfür, bir inat ve hakka karşı durup, hidayetten onun kadar uzak bir yolda kim bulunabilir?

Sonra yüce Rabbimiz şöyle buyurmaktadır: *"Onun gerçeğin ta kendisi olduğu kendilerine apaçık belli oluncaya kadar âyetlerimizi onlara hem afakta, hem kendi nefislerinde göstereceğiz."* Bizler Kur'ân-ı Kerim'in aziz ve celil olan Allah tarafından Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e indirilmiş hak olduğuna dair delil ve belgelerimizi ortaya çıkaracağız. Bunların bir kısmı "afakta" bulunan dış delillerdir. Fetihler, İslam'ın çeşitli büyük bölgelere hakim olması ve diğer dinlere üstünlük sağlaması bunlardandır. Mücâhid, Hasan ve Süddî dedi ki: Birtakım deliller de onların kendi nefislerindedir. Derler ki: (Bunlar) Bedir vakası, Mekke'nin fethi ve buna benzer onların başlarına gelen hadiselerdir. Allah bütün bunlarda Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve ashabına yardım ve zafer vermiş, batılı ve onun taraftarlarını yardımsız bırakmıştır.

Bundan maksadın insanın yapı ve terkibinde bulunanlar, ondaki maddeler, karışımlar, hayret verici haller olduğu da söylenmiştir. Şanı yüce yaratıcının hikmetinin apaçık delili olan teşrih (anatomi) ilminde genişçe açıklandığı gibi. Yine insanın tabiatında bulunan farklı huylar da böyledir. Kimisi güzel, kimi çirkin, kimi ikisi arasındadır. Ayrıca insanın kendi güç ve imkânlarıyla altından kalkamayacağı, tedbir ve önlemleriyle aşıp geride bırakamayacağı ama takdir gereği tasarrufu altına verilmiş bulunan haller de böyledir. Nitekim İbn Ebi'd-Dünya, et-Tefekkür ve'l-İtibar adlı eserinde hocası Ebû Câfer

Scanned with CamScanner

el-Kuraşi'nin çok da güzel söylediği şu beyitlerinde bu hususlar dile getirilmiştir:

"İbret almak isteği ile bakarsan eğer
Baksana kendine ibretler dolu sende meğer
Sen öyle bir dünyada gidip geliyorsun
Her bir halin ibrettir ve her durumun
Küçükken başkaları görüyordu işlerini senin
Artık tek başına gidip geliyorsun çünkü büyüdün
Yaratılışın öleceğini haber veriyor senin
Hem saçın bunu ilan ediyor, hem de tenin
Kendisine verilen de sensin, hem ondan alınan
Kurtaramaz tedbirin senden bir şeyin alınmasından
Sen sendeki hiçbir şey senin olmayansın
Malını almak kaderin hakkı anlamalısın."

"Rabbinin her şeyi görüp, gözetici olması sana yetmez mi?" Kullarının fiillerine ve sözlerine şahit olarak Allah yeter. O Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendisinden haber verdiği hususlarda doğru söylediğine de tanıklık eder. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Fakat Allah sana indirdiği ile şahitlik eder ki o bunu kendi ilmi ile indirmiştir. Melekler de şahadet ederler."* (Nisâ, 166)

"Bilin ki muhakkak onlar Rableri ile karşılaşmaktan şüphededirler." Kıyametin kopacağından yana şüphe içindedirler. Bunun için kıyâmet hakkında da düşünmezler. Onun için amel etmezler, ondan çekinmezler. Aksine bir şey onlar için imkânsızdır, ona hiç aldırmazlar. Halbuki o bir gerçektir, gerçekleşeceğinde şüphe yoktur, kaçınılmaz olarak meydana gelecektir.

İbn Ebi'd-Dünya dedi ki: Bize Ahmed b. İbrâhim tahdis etti, bize Halef b. Temim tahdis etti. Bize Abdullah b. Muhammed b. Said el-Ensârî'nin tahdis ettiğine göre Ömer b. Abdulaziz minbere çıktı. Allah'a hamdu sena ettikten sonra şöyle dedi: İmdi, ey insanlar, ben sizleri aranızda olmadık bir şeyi ortaya çıkaracağım bir iş için toplayıp bir araya getirmedim. Fakat sizin bu

Scanned with CamScanner

kendisine doğru gitmekte olduğunuz durum üzerinde düşündüm ve bu hali tasdik eden kimsenin ahmak olduğunu, onu yalanlayanın da helak olmuş birisi olduğunu anladım. Sonra da indi.

Onun -Allah ondan razı olsun- "onu tasdik edenin ahmak olduğunu anladım" sözü şu demektir: Böyle bir gün için yapılması gerektiği gibi amel etmiyor, ondan çekinmiyor, dehşetinden korkmuyor. Bununla birlikte de onun gerçekleşeceğini tasdik ediyor ve buna kesin olarak inanıyor. Yine de oyunda, gafletinde, arzularında ve günahlarında sürüklenmeye devam edip gidiyor. İşte bu itibarla o kişi ahmaktır. Sözlükte ahmak ise aklı kıt, zayıf kimse demektir. "Onu yalanlayan ise helak olmuştur" sözüne gelince bu da açıkça anlaşılmaktadır. Allah en iyi bilendir.

Sonra yüce Allah her şeye gücünün yettiğini, her şeyi kuşattığını ve kıyâmeti koparmanın da onun için çok kolay bir iş olduğunu ortaya koyup dile getirmektedir. Onun şanı pek yüce ve pek mübarektir. *"Uyanık olun, muhakkak O her şeyi kuşatandır."* Yaratılmışların tümü onun kahr-u galebesi altında, kabzasının içindedir, bilgisi altındadır. Bunların hepsinde hükmü gereği tasarruf eden Odur. Onun dilediği olur, dilemediği olmaz. Ondan başka hiçbir ilâh yoktur.

Hâ, Mim, es-Secde (Fussilet) sûresinin tefsiri burada sona ermektedir.

Hamd ve lütuf Allah'a mahsustur.

Scanned with CamScanner

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

ŞÛRÂ SÛRESİ

[53 âyettir. Mekke'de inmiştir.]

حٰمٓ ﴿١﴾ عٓسٓقٓ ﴿٢﴾ كَذٰلِكَ يُوحِي إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ ۙ
اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٣﴾ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۖ وَهُوَ
الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ ﴿٤﴾ تَكَادُ السَّمَاوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْ فَوْقِهِنَّ وَالْمَلَائِكَةُ
يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِمَنْ فِي الْأَرْضِ ۗ أَلَا إِنَّ اللَّهَ هُوَ
الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٥﴾ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ اللَّهُ حَفِيظٌ
عَلَيْهِمْ ۖ وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ ﴿٦﴾

Rahmân ve Rahîm Allah'ın adıyla;

1. Hâ, Mîm.

2. Ayn, Sîn, Kaaf.

3. Mutlak galip, sonsuz hikmet sahibi olan Allah sana ve senden öncekilere işte böyle vahyeder.

4. Göklerde olanlarla, yerde olanlar yalnız Onundur. O en yücedir, en büyük olandır.

5. Gökler nerede ise üstlerinden çatlayacaklar. Melekler de Rableri-ne hamd ile tesbih ederler. Yeryüzünde olanlar için mağfiret dilerler. Şunu bilin ki muhakkak Allah günahları mağfiret edendir, çok çok rahmet edicidir.

Scanned with CamScanner

6. Ondan başka veliler edinenlere gelince, Allah onların üzerinde bir Hafizdir. Sense onların üzerlerinde bir vekil değilsin.

Tefsiri:

Mukatta harflere dair açıklamalar daha önceden geçti.

İbn Cerîr burada garip, hayret verici ve münker bir rivayet nakletmekte ve şöyle demektedir: Bize Ahmed b. Zuheyr tahdis etti. Ertae b. el-Münzîr dedi ki: Bir adam İbn Abbâs'a gelerek -yanında Huzeyfe b. el-Yeman da bulunuyorken- dedi ki: Bana yüce Allah'ın: *"Hâ, Mîm, Ayn, Sîn, Kaaf"* buyruğunun tefsirini söyle, dedi. Ertae dedi ki: İbn Abbâs önce başını önüne eğdi sonra yüzünü ondan başka tarafa çevirdi ve sözünden de hoşlanmadı. Üçüncü defa sorusunu tekrar edince yine ona bir şey demedi. Huzeyfe dedi ki: Bunu ben sana bildireyim. Ben onun niçin tefsirini sana söylemekten hoşlanmadığını biliyorum. Bu buyruk, onun aile halkından Abdu'l-İlah yahut Abdullah denilen bir adam hakkında inmiştir. Bu adam doğu nehirlerinden birisinin kıyısına inecek o nehir üzerinde iki şehir kurulacak. Nehir o iki şehrin arasından geçecek. Yüce Allah onların mülklerinin zeval bulmasına ve devletlerinin, şehirlerinin harap olmasına izin vereceği vakit, onlardan birisi üzerine geceleyin bir ateş gönderecek, sabahleyin de simsiyah, kapkaranlık yanmış olacak. Sanki o şehir eski yerinde yokmuş gibi olacak. Ancak karşısındaki diğer şehir nasıl kurtulabildi diye hayret edecek. sadece o gün bu şekilde beyaz kalmış olacak. Derken aralarından her inatçı zorba kişi toplanıp, bir araya gelecek sonra yüce Allah o şehri onlarla birlikte yerin dibine geçirecek. İşte yüce Allah'ın: *"Hâ, Mîm, Ayn, Sîn, Kaaf"* buyruğu bunu anlatmaktadır yani yüce Allah'ın kesin hükmü fitne ve kazası kesin olarak gerçekleşecektir. ""*Hâ, Mîm*" (bunu ifade eder). *Ayn* ise bu onun tarafından adaletin bir gereği olarak gerçekleştirilecek, *Sîn* bu iş olacak, *Kaaf* ise bu iki şehrin başına bu vaki olacak gelecek, demektir.[215]

[5907] Bundan da daha garibi Hâfız Ebû Ya'lâ el-Mavsili'nin İbn Abbâs'ın Müsnedinin ikinci cildinde ve Ebû Zerr'den, onun Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bu hususta naklettiği rivayettir ama bunun da isnadı oldukça zayıf ve munkatıdır. O dedi ki: Bize Ebû Tâlib Abdulcebbar b. Asım

215 Batıldır. Böyle bir haber İbn Abbâs'tan da, Huzeyfe'den de sahih olarak gelmemiştir, üstelik munkatıdır. Ertae b. el-Münzîr, İbn Abbâs ile karşılaşmış değildir.

Scanned with CamScanner

tahdis etti. Ebû Muâviye dedi ki: Ömer b. el-Hattab minbere çıktı ve şöyle dedi: Ey insanlar, sizden herhangi bir kimse Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Hâ, Mîm, Ayn, Sîn, Kaaf"* buyruğunu tefsir ederken dinledi mi, dedi. İbn Abbâs ileri atılarak: Ben dedi. (Devamla) dedi ki: *"Hâ, Mîm"* yüce Allah'ın isimlerindendir. Ömer: Peki Ayn nedir? dedi. İbn Abbâs: Geri dönüp kaçanlar Bedir günü azabını gözleriyle gördüler, demektir dedi. Ömer: Peki, Sîn ne demektir? dedi. (İbn Abbâs dedi ki): Zulmedenler nasıl bir yere devrileceklerini yakında bilecekler, demektir dedi. Ömer: Peki, Kaaf nedir? dedi. İbn Abbâs sustu. Bu sefer Ebû Zerr kalkıp tefsir etmeye başladı. İbn Abbâs'ın dediği gibi tefsir etti ve şunları söyledi: Kaaf ise semadan gelip, insanları bürüyecek olan bir musibettir.[216]

Yüce Allah'ın: *"Mutlak galip, sonsuz hikmet sahibi olan Allah sana ve senden öncekilere işte böyle vahyeder."* buyruğu, bu Kur'ân-ı Kerim'i sana indirdiği gibi, senden önceki nebîlere de kitaplar ve sahifeleri aynı şekide indirmiştir, demektir. *"Mutlak galip"* yani intikamında güçlü olan (*Aziz*), *"sonsuz hikmet sahibi"* sözlerinde, fiillerinde *Hakîm* demektir.

[5908] İmam Mâlik (r.h) dedi ki: Hişam b. Urve babasından, onun Âişe'den rivayet ettiğine göre el-Haris b. Hişam, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e: Ey Allah'ın Rasûlü! Vahiy sana nasıl gelir? dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Bazen bir çıngırak sesi gibi bana gelir, bu ise bana en ağır gelen şekildir. Benden kesildiğinde dediğini bellemiş oluyorum. Bazen melek bir adam olarak gelip benimle konuşur, onun da söylediğini bellemiş oluyorum."* Âişe dedi ki: Gerçekten ben oldukça soğuk günde vahyin kendisine nazil olduğunu gördüm. Vahiy kesildiğinde ise alnından damla damla ter akıyordu.[217] Bu hadisi Buhârî ve Müslim Sahih'lerinde tahriç etmişlerdir, lafız Buhârî'ye aittir.

[5909] Bunu Taberânî de İmam Ahmed'in oğlu Abdullah'tan diye rivayet etmiştir. Âişe'nin rivayetine göre el-Haris b. Hişam, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e: Vahiy sana nasıl iniyor diye sordu. Allah Rasûlü de şöyle buyurdu: *"Çıngırak sesi gibi, benden ayrıldığında onun ne söylediğini bellemiş*

216 Batıldır. Senedinde Hasan b. Yahyâ el-Huşeni vardır ki zayıf birisidir. Ebû Muâviye ise ne Ömer'e, ne İbn Abbâs'a yetişmiş değildir. suyûtî, ed-Durru'l-Mensur, V, 692'de zayıftır demekle yetinmiştir.

217 Buhârî, II, 3215; Müslim, 2333; Mâlik, Muvatta, I, 202; İbn Hibbân, 38

Scanned with CamScanner

oluyorum." -Allah Rasûlü (buyurdu ki):- *"O ise bana en ağır gelen şekildir."* (Devamla) buyurdu ki: *"Bazen de melek bana insan sûretinde görünerek gelir, benimle konuşur yine ne söylediğini belliyorum."*[218]

[5910] İmam Ahmed dedi ki: Abdullah b. Amr (radıyallâhu anh) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e sordum: Ey Allah'ın Rasûlü! Sana vahyin geldiğini hissediyor musun? Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Ben (düz kaya üzerinde çekilen) zincir sesi (gibi bir ses) duyuyorum, o vakit susuyorum. Bana vahiy geldiği her seferinde mutlaka ruhumun kabzedilmekte olduğunu düşünmüşümdür."*[219] Onu sadece Ahmed rivayet etmiştir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e vahyin geliş şekillerini Buhârî şerhinin baş taraflarında burada tekrar etme ihtiyacı bırakmayacak şekilde anlatmış bulunuyoruz. Hamd ve minnet Allah'a mahsustur.

"Göklerde olanlarla yerde olanlar yalnız O'nundur." Yani her şey onun kulu, onun mülküdür, onun emir ve hükmü ve tasarrufu altındadır.

"O en yücedir, en büyük olandır." Bu yüce Allah'ın: *"O en büyük ve en yüce olandır."* (Ra'd, 9); *"O pek yücedir, pek büyüktür."* (Sebe, 23) buyruklarına benzemektedir ki, bu hususta âyet-i kerimeler pek çoktur.

"Gökler nerede ise üstlerinden çatlayacaklar." İbn Abbâs, Dahhâk, Katâde, Süddî ve Ka'b el-Ahbar Allah'ın azametinden korktuklarından diye açıklamışlardır.

"Melekler de Rablerine hamd ile tesbih ederler. Yeryüzünde olanlar için mağfiret dilerler." Bu da yüce Allah'ın şu buyruğu gibidir: *"Şu Arşı yüklenenler ve etrafında bulunanlar Rablerini hamd ile tesbih ederler, ona iman ederler, mü'minlere de mağfiret dilerler. (Derler ki): Rabbimiz rahmetin ve ilmin her şeyi kuşatmıştır."* (Mü'min, 7)

"Şunu bilin ki muhakkak Allah günahları mağfiret edendir, çok rahmet edicidir." Bu buyruk, bu hususu bildirmekte ve ona dikkat çekmektedir.

---

218 Metin sahihtir. Taberânî, 3343'te senedinde Amir b. Sâlih vardır. O ise metruk ve itham edilmiş bir ravidir ama metin mahfuzdur.

219 Ahmed, II, 222. Senedinde İbn Lehia vardır. O rivayet ettiği hadisleri zayıf birisidir, metin münkerdir.

Scanned with CamScanner

Yüce Allah'ın: *"Ondan başka veliler edinenlere gelince"* buyruğuyla kastedilenler ise müşriklerdir. *"Allah onların üzerinde bir Hafizdir."* Onların amellerine tanıktır. Amellerini sayıyor, tespit ediyor. Amellerinin karşılıklarını da en uygun şekilde onlara verecektir. *"Sense onların üzerinde bir vekil değilsin"* yani sen ancak bir uyarıcısın, her şeyin vekili olan Allah'tır.

وَكَذٰلِكَ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا لِتُنْذِرَ أُمَّ الْقُرٰى وَمَنْ حَوْلَهَا وَتُنْذِرَ يَوْمَ الْجَمْعِ لَا رَيْبَ فِيهِ فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ ﴿٧﴾ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ لَجَعَلَهُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلٰكِنْ يُدْخِلُ مَنْ يَشَآءُ فِي رَحْمَتِهِ وَالظَّالِمُونَ مَا لَهُمْ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٨﴾

7. Hem şehirlerin anasını ve onun etrafında bulunanları uyarıp korkutasın, hem de kendisinde şüphe bulunmayan toplanma günü ile uyarıp korkutasın diye sana da böylece Arapça bir Kur'ân vahyettik. Bir kısmı cennette, bir kısmı cehennemde olacaktır.

8. Eğer Allah dileseydi onları tek bir ümmet kılardı. Fakat dilediği kimseyi rahmetine alır. O zalimlerin ise hiçbir dost ve hiçbir yardımcıları yoktur.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: Senden önceki nebîlere vahyettiğimiz gibi *"hem şehirlerin anasını"* ki o Mekke'dir *"ve onun etrafında bulunanları"* doğusunda batısında bulunan diğer şehirlerdir. *"Uyarıp, korkutasın hem de kendisinde şüphe bulunmayan toplanma günü ile uyarıp, korkutasın diye sana böylece Arapça"* apaçık, besbelli ve anlaşılır *"bir Kur'ân vahyettik."*

Mekke'ye Ummu'l-Kura (şehirlerin anası) denilmesinin sebebi -ilgili yerlerinde söz konusu edilmiş çok sayıda delilden ötürü- diğer şehirlerden daha şerefli olduğundan dolayıdır. Buna dair en özlü ve en açık delillerden birisi de;

[5911] İmam Ahmed'in şu rivayetidir: Ebû Seleme b. Abdurrahman'ın haber verdiğine göre Abdullah b. Adiyy b. el-Hamrâ ez-Zührî kendisine şunu haber vermiştir: O Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)ın Mekke pazarındaki el-Hazvere'de dururken şöyle buyurduğunu dinlemiştir: *"Allah'a yemin ederim ki sen Allah'ın arzının en hayırlısısın ve Allah'ın arzı arasında Allah'ın en*

Scanned with CamScanner

sevdiğisin. Eğer ben senden çıkarılmış olmasaydım çıkmayacaktım."[220] Bu hadisi bu şekilde Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce de Zührî'nin böylece naklettiği bir hadis olarak rivayet etmişlerdir. Tirmizî hasen, sahihtir demiştir.

"Hem de kendisinde şüphe bulunmayan" gerçekleşeceğinde şüphe bulunmayıp, muhakkak meydana gelecek olan *"toplanma günü"* O da yüce Allah'ın öncekileri de, sonrakileri de tek bir düzlükte toplayıp bir araya getireceği kıyâmet günüdür *"uyarıp, korkutasın diye..."*

"Bir kısmı cennette, bir kısmı da cehennemde olacaktır" buyruğu da yüce Allah'ın: *"Sizleri toplanma gününe toplayacağı o günde işte o gün teğabun (aldanma) günüdür."* (Teğâbun, 9) buyruğuna benzemektedir. Yani cennetlikler (durumlarını gören) cehennem ehlinin aldanmış olduklarını ortaya çıkaracaklardır. Yüce Allah'ın şu buyrukları da buna benzemektedir: *"O kendisinde bütün insanların toplanacakları bir gündür. O tanık olunacak bir gündür. Biz onu sayısı belli bir zamana kadar geciktiririz. O gün gelince Allah'ın izni olmaksızın hiçbir kimse söz söyleyemez. Onlardan kimisi bedbaht, kimisi bahtiyardır."* (Hûd, 103-105)

[5912] İmam Ahmed dedi ki: Abdullah b. Amr (radıyallâhu anh) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) elinde iki yazı bulunduğu halde yanımıza çıkıp: *"Bu iki yazının ne olduğunu biliyor musunuz?"* buyurdu. Biz: Hayır. Ancak bize haber vermen müstesnâ ey Allah'ın Rasûlü! dedik. Sağ elindeki yazı için dedi ki: *"Bu, âlemlerin Rabbinden bir yazıdır. Burada cennetliklerin kendilerinin, babalarının ve kabilelerinin isimleri vardır. Sonra onların en son kişisinin altına yekûn çizgisi çekti. Onlara ebediyen ne ekleme yapılır, ne de onlardan bir şey eksiltilir."* Sonra solundaki yazı için şöyle buyurdu: *"Bu da cehennem ehlinin isimlerinin, babalarının ve kabilelerinin isimlerinin yazılı olduğu yazıdır. Sonra da en sonuncularının altına yekûn çizgisini çekti. Onlara ebedi olarak ne kimse eklenir, ne onlardan eksiltilir."* Bu sefer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabı: Eğer bu olmuş bitmiş bir iş ise biz ne diye amel ediyoruz dediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Siz dosdoğru olunuz ve aşırılıklardan uzak durunuz. Şüphesiz ki cennetlik kimsenin ameli cennetliklerin ameli ile mühürlenir. Ne tür bir amel işlerse işlesin.*

220 Sahihtir. Tirmizî, 3925; İbn Mâce, 3108; Ahmed, IV, 305; İbn Hibbân, 3708. Senedi Buhârî ve Müslim'in şartına göre sahihtir.

Scanned with CamScanner

Cehennemliklerin ameli de şüphesiz cehennemliklerin ameli ile mühürlenir. Her ne işlerse işlesin." Sonra elini kapattı, arkasından şöyle buyurdu: *"Aziz ve celil olan Rabbiniz artık kullar(ın takdirin)i bitirmiş bulunuyor."* Sonra sağ elini şöyle edip, bir şey atar gibi yaptı ve *"Bir kısmı cennette"* buyurdu. Sol elini de atar gibi yaptı ve *"Bir kısmı da cehennemde olacaktır"* buyurdu.[221] Bunu Tirmizî ve Nesâî bu şekilde hepsi Kuteybe'den, o el-Leys b. Sa'd ve Bekr b. Mudar'dan, ikisi Ebû Kabîl'den, o Şufey' b. Mati el-Esbahî'den, o Abdullah b. Amr'dan böylece rivayet etmişler. Tirmizî: Hasen, sahih, gariptir demiştir.

[5913] Beğavî bu hadisi Tefsirinde Bişr b. Bekr, Said b. Osman'dan, o Ebu'z-Zâhiriyye'den, o Abdullah b. Amr'dan, o Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye hadisi buna yakın olarak zikretmiştir. Onun rivayetinde bazı fazlalıklar vardır ki birisi şudur: "Sonra şöyle buyurdu: *"-Aziz ve celil olan Allah'ın adaletinden ötürü- bir kısmı cennette, bir kısmı cehennemde olacaktır."*[222]

Bunu İbn Ebî Hâtim de babasından, o Leys'in kâtibi Abdullah b. Salih'ten, o Leys'den böylece rivayet etmiştir. Ayrıca bunu İbn Cerîr de Yunus'tan, o İbn Vehb'den, o Amr b. el-Haris'den, o Ebû Kabil'den, o Şufey'den, o ashabdan bir adamdan diye rivayet etmiş ve hadisi buna yakın olarak zikretmiştir.

Sonra da Yunus'dan, o İbn Vehb'den, o Amr b. el-Haris ve Hayve b. Şureyh'den, o Yahyâ b. Ebî Useyd'den rivayet ettiğine göre Ebû Firas kendisine Abdullah b. Amr'ı şöyle derken dinlediğini tahdis etmiştir: Yüce Allah Âdem'i yarattığı vakit bir azık torbasını silkeler gibi silkeledi. Küçücük kurtlar gibi çıktı(lar). İki avuç aldı sonra kimi bedbaht, kimi mutludur buyurdu. Sonra onları bıraktı sonra yine onları tekrar avucuna aldı, bir kısmı cennette, bir kısmı cehennemde olacaktır dedi. Bu mevkuf rivayet doğruya daha yakın görülüyor, şanı yüce Allah en iyi bilendir.

---

221 Sahihtir. Tirmizî, 2141; Nesâî, es-Sünenu'l-Kübra, 11493; Ahmed, II, 167. Senedi Ebû Kabîl dolayısıyla hasendir çünkü o doğru sözlüdür. Hadisin şahitleri ve çeşitli rivayet yolları vardır.

222 Beğavî, IV, 120, 1868 -benim numaralandırmam ile-, senedi hasendir, ravileri sikadır. Görüldüğü kadarıyla "Allah'ın adaletinin gereği olarak" lafzı hadiste mudrectir, Allah en iyi bilendir.

Scanned with CamScanner

[5914] İmam Ahmed (r.h) dedi ki: Ebû Nadra'dan rivayete göre Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabından Ebû Abdullah denilen bir adamın yanına hasta ziyareti maksadıyla arkadaşları girdiğinde o ağlıyordu. Ona: Ağlamana sebep nedir? Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sana: *"Bıyığını kısalt. Sonra bana kavuşuncaya kadar onu hep böyle bırak"* dememiş miydi? dediler. O, evet demişti. Ama Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i de şöyle buyururken dinledim: *"Şüphesiz yüce Allah sağ eliyle bir avuç aldı, diğer eliyle de bir başka avuç aldı ve bu, bunun için, bu da bunun içindir. Ayrıca aldırmıyorum, buyurdu."* Şimdi ben bu iki avuçtan hangisi arasında olduğumu bilemiyorum.[223]

Kader ile ilgili hadisler Sahihlerde, Sünenlerde ve Müsnedlerde oldukça çoktur. Ali, İbn Mes'ud, Âişe ve ashab-ı kiram'dan -Allah hepsinden razı olsun- kalabalık bir topluluğun nakletmiş olduğu hadisler bunlardandır.

Şanı yüce Allah'ın: *"Eğer Allah dileseydi onları tek bir ümmet kılardı"* buyruğu da şu demektir: Yani ya hidayet üzere bulundururdu yahut da dalalet üzere ama yüce Allah aralarında fark yarattı. Dilediğini hakka iletip, hidayet verdi, dilediğini de saptırdı. Hikmet ve kesin delil yalnız onundur. Bunun için yüce Rabbimiz:

"Fakat dilediği kimseyi rahmetine alır. O zalimlerin ise hiçbir dost ve hiçbir yardımcıları yoktur" buyurmaktadır.

İbn Cerîr dedi ki: İbn Huceyre kendisine ulaşan bilgiye göre Mûsâ (a.s)'ın şöyle dediğini bildirmektedir: Rabbim senin bu yarattıklarının bir kısmını cennete koyacaksın, bir kısmını da cehenneme. Ne diye hepsini cennete koymadın ki? Yüce Allah şöyle buyurdu: Ey Mûsâ, elini kaldır dedi. Mûsâ elini kaldırıp: Kaldırdım dedi. Allah kaldır dedi, öyle bir kaldırdı ki daha kaldıracak bir tarafı kalmadı. Rabbim kaldırdım dedi. Yüce Allah: Kaldır dedi, Mûsâ: Kendisinde herhangi bir hayır bulunmayan dışında kaldırdım dedi. Allah şöyle buyurdu: İşte ben de bütün yarattıklarımı cennete koyacağım, kendisinde hiçbir hayır bulunmayan müstesnâ.

223 Sahihtir. Ahmed, IV, 176. Ebû Nadra'dan Müslim'in şartına uygun bir senetle ama Ebû Nadra sahabiden bunu dinlediğini söz konusu etmemiştir. Şu kadar var ki metin sahihtir ve çok sayıda şahidi bulunmaktadır.

Scanned with CamScanner

أَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَآءَ ۖ فَاللَّهُ هُوَ الْوَلِيُّ وَهُوَ يُحْيِي الْمَوْتَىٰ ۖ وَهُوَ
عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٩﴾ وَمَا اخْتَلَفْتُمْ فِيهِ مِنْ شَيْءٍ فَحُكْمُهُ إِلَى
اللَّهِ ۚ ذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبِّي عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ ۖ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ ﴿١٠﴾ فَاطِرُ السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضِ ۚ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَمِنَ الْأَنْعَامِ أَزْوَاجًا ۖ
يَذْرَؤُكُمْ فِيهِ ۚ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ ۖ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿١١﴾ لَهُ مَقَالِيدُ
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَآءُ وَيَقْدِرُ ۚ إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ
عَلِيمٌ ﴿١٢﴾

9. Yoksa onlar ondan başka veliler mi edindiler? İşte Allah! Veli Odur, ölüleri de O diriltir, O her şeye gücü yetendir.

10. Herhangi bir şey hakkında anlaşmazlığa düşerseniz, onun hakkında hüküm vermek Allah'a aittir. İşte benim Rabbim olan Allah Odur, yalnız Ona tevekkül ettim ve ben yalnız Ona dönerim.

11. Gökleri ve yeri yaratandır. Size kendi nefislerinizden eşler ve davarlardan da çiftler yaratmıştır. O sizi bu yolla üretip, çoğaltıyor. Onun benzeri hiçbir şey yoktur ve O her şeyi işitendir, görendir.

12. Göklerle yerin anahtarları Onundur. Dilediğine rızkı yayar ve daraltır çünkü O her şeyi çok iyi bilendir.

Tefsiri:

Yüce Allah müşriklerin Allah'tan başkalarını ilâh edinmelerini reddederek ve kendisinden başkasına ibadet etmemenin gerektiği gerçek velinin kendisi olduğunu haber vererek ölüleri diriltme kudretine kendisinin sahip bulunduğunu ve onun her şeye gücünün yettiğini bildirmektedir.

Sonra yüce Rabbimiz: *"Herhangi bir şey hakkında anlaşmazlığa düşerseniz onun hakkında hüküm vermek Allah'a aittir"* buyurmaktadır. Yani -her şeyi kapsayan genel bir ifade olarak- her ne hakkında anlaşmazlığa düşerseniz *"Onun hakkında hüküm vermek Allah'a aittir."* Kitabı ve nebîsinin sünneti aracılığı ile onun hakkında hüküm veren, hüküm koyan Odur. Yüce Allah'ın: *"Herhangi bir şey hakkında anlaşmazlığa düşerseniz onu Allah'a ve Rasûle havale ediniz."* (Nisâ, 59) buyruğu gibidir.

Scanned with CamScanner

"İşte benim Rabbim olan" her şey hakkında hüküm veren, her şeyin hakimi olan *"Allah Odur, yalnız Ona tevekkül ettim."* Bütün işlerde yalnız Ona dönerim.

"Gökleri ve yeri yaratandır." Her ikisini de, aralarında bulunanları da yaratandır. *"Size kendi nefislerinizden"* kendi türünüzden, şeklinizden size lütuf ve minnet olmak üzere *"eşler"* kendi cinsinizden erkek ve dişi *"ve davarlardan da çiftler yaratmıştır."* Yani sizin için sekiz çift davar (erkek ve dişi olmak üzere dört çeşit davar) yaratmıştır.

Yüce Allah'ın: *"O sizi bu yolla üretip çoğaltıyor"* buyruğu şu demektir: İnsanlar ve davarları bu şekilde hep yaratıp, durmaktadır. Bu şekildeki yaratılış ile erkek ve dişiler halinde ardı arkasına, nesil be nesil, kuşak be kuşak olarak var edip, yaratıp durmaktadır.

Beğavî: *"O sizi bu yolla üretip, çoğaltıyor"* buyruğunu rahimde bunu gerçekleştiriyor diye açıklamıştır. Anne karnında diye de açıklandığı gibi, bu şekilde yaratma ile (sizi çoğaltıyor) diye de açıklanmıştır. Mücâhid ise insanları da, davarları da arka arkaya gelen nesiller halinde çoğaltıyor, diye açıklamıştır.

Buradaki "(في): de, da"nın "be" anlamında olduğu, "(يذرؤكم به): Sizi bu yolla üretip, çoğaltıyor" demek olduğu da söylenmiştir.

"Onun benzeri hiçbir şey yoktur." Bütün çiftleri yaratan gibi asla yoktur. Çünkü o benzersiz, eşi bulunmayan, samed ve tek olandır. *"Ve O her şeyi işitendir, görendir."*

"Göklerle yerin anahtarları Onundur." Bunun tefsiri Zümer sûresinde geçti. Bunlardan anlaşılan sonuç şu ki, her ikisinin egemeni ve onlarda tasarruf eden Odur.

"Dilediğine rızkı yayar ve daraltır." Dilediği kimselerin rızkını genişletir ve dilediği kimselerin aleyhine olmak üzere daraltır. Tam hikmet ve adalet onundur. *"Çünkü o her şeyi çok iyi bilendir."*

Scanned with CamScanner

شَرَعَ لَكُم مِّنَ الدِّينِ مَا وَصَّىٰ بِهِۦ نُوحًا وَالَّذِيٓ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِۦٓ إِبْرَٰهِيمَ وَمُوسَىٰ وَعِيسَىٰٓ أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ ۚ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ ۚ اللَّهُ يَجْتَبِيٓ إِلَيْهِ مَن يَشَآءُ وَيَهْدِيٓ إِلَيْهِ مَن يُنِيبُ ﴿١٣﴾ وَمَا تَفَرَّقُوٓا إِلَّا مِنۢ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًۢا بَيْنَهُمْ ۚ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِن رَّبِّكَ إِلَىٰٓ أَجَلٍ مُّسَمًّى لَّقُضِيَ بَيْنَهُمْ ۚ وَإِنَّ الَّذِينَ أُورِثُوا الْكِتَٰبَ مِنۢ بَعْدِهِمْ لَفِي شَكٍّ مِّنْهُ مُرِيبٍ ﴿١٤﴾

13. O "dini dosdoğru tutun, onda ayrılığa düşmeyin" diye dinden Nûh'a tavsiye ettiğini, sana vahyettiğimizi, İbrâhim, Mûsâ ve İsa'ya tavsiye ettiğimizi size de şeriat yaptı. Senin onları kendisine davet ettiğin şey, müşriklere büyük geldi. Allah dilediği kimseyi buna seçer ve döneni buna hidayet eder.

14. Onlar ancak ilim kendilerine geldikten sonra aralarındaki düşmanlık sebebi ile ayrılığa düştüler. Eğer Rabbinden belirli bir süreye kadar bir söz geçmiş olmasaydı, elbette aralarında hüküm olunurdu. Onlardan sonra kendilerine kitap miras verilenler de muhakkak onun hakkında bir şüphe ve tereddüt içindedirler.

Tefsiri:

Yüce Allah bu ümmete hitaben şöyle buyuruyor: *"O dinden Nûh'a tavsiye ettiğini, sana vahyettiğimizi ...size de şeriat yaptı."* Böylelikle Adem (a.s)'dan sonra ilk rasûl olan Nûh (a.s) ile sonuncu rasûl olan Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i zikretmekte sonra da bunlar arasında Ulu'l-Azm peygamberler olan İbrâhim, Mûsâ ve Meryem oğlu İsa'yı -hepsine selam olsun- söz konusu etmektedir. Böylelikle bu âyet-i kerime bu beş peygamberin Ulu'l-Azm rasûlün (adını) bir arada zikretmiş bulunmaktadır. Nitekim Ahzâb sûresindeki âyet-i kerime de yüce Allah'ın şu buyruğunda onları bir arada zikretmişti: *"Hani biz nebîlerden senden, Nûh'tan, İbrâhim'den, Mûsâ'dan ve Meryem oğlu İsa'dan ahitlerini almıştık..."* (Ahzâb, 7)

Bütün rasûllerin getirdikleri dinin mahiyeti ise bir ve tek olarak ve ortak koşmaksızın Allah'a ibadet etmektir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmakta-

Scanned with CamScanner

dır: *"Senden önce gönderdiğimiz her bir rasûle mutlaka şunu vahyederdik: Benden başka ilâh yoktur. O halde yalnız bana ibadet edin."* (Enbiyâ, 25)

[5915] Hadis-i şerifte de: *"Biz nebîler topluluğu baba bir kardeşleriz. Dinimiz birdir"* buyurmaktadır. Bu hadisi Buhârî ve başkaları tahriç etmiş olup, daha önceden geçmiş bulunmaktadır.

Yani aralarında ortak olan husus, ortak koşmaksızın bir ve tek olarak Allah'a ibadet etmektir. Şer'i hükümleri ve yol ve yöntemleri farklı olsa dahi. Nitekim yüce Allah: *"Sizden her biriniz için bir şeriat ve bir yol tayin ettik."* (Mâide, 48) buyurmaktadır. Bunun için yüce Allah burada da: *"Dini dosdoğru tutun, onda ayrılığa düşmeyin"* diye buyurmaktadır. Yani yüce Allah bütün nebîlere (hepsine selam olsun) bir arada olmak, cemaat olmak tavsiyesinde bulunmuş, ayrılıp, ihtilafa düşmeyi yasaklamıştır.

"Senin onları kendisine davet ettiğin şey müşriklere büyük geldi." Onlara ağır geldi ey Muhammed! Senin onları kendisine davet ettiğin tevhidi reddettiler. Daha sonra yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Allah dilediği kimseyi buna seçer ve döneni buna hidayet eder." Yani hak edene hidayeti takdir eden, dalaleti doğru yola tercih edenler hakkında da yazan ve tespit eden Odur. Bunun için şanı yüce Rabbimiz daha sonra:

"Onlar ancak ilim kendilerine geldikten sonra aralarındaki düşmanlık sebebi ile ayrılığa düştüler." Yani onların hakka muhalefet etmeleri, hakkın kendilerine ulaşmasından, onlara karşı delilin ortaya konulmasından sonra olmuştur. Onları böyle davranmaya iten tek sebep de azgınlıkları, inatları ve muhalefet etmek istemeleridir. Sonra yüce Allah:

"Eğer Rabbinden belirli bir süreye kadar bir söz geçmiş olmasaydı" yani yüce Allah'ın kulları ölümden sonra diriltilecekleri güne kadar hesaplarını görmek için mühlet vermemiş olsaydı dünya hayatında çabucak onları cezalandırırdı.

Şanı yüce Rabbimizin: *"Onlardan sonra kendilerine kitap miras verilenler"* buyruğu hakkı yalanlayan ilk nesilden sonra gelen nesildir. *"Muhakkak onun hakkında bir şüphe ve tereddüt içindedirler."* Onlar da kendi durumları hakkında kesin bir kanaate sahip değillerdir. Onlar ancak kendi atalarını, geçmişlerini delilsiz, belgesiz olarak taklit ediyorlar. Aynı zamanda onlar bu

Scanned with CamScanner

işlerinde şaşkınlık içindedirler, rahatsız edici bir şüphe ve haktan alabildiğine uzak bir ayrılık içindedirler.

فَلِذَٰلِكَ فَادْعُ ۖ وَاسْتَقِمْ كَمَآ أُمِرْتَ ۖ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَآءَهُمْ ۖ وَقُلْ ءَامَنتُ بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ مِن كِتَٰبٍ ۖ وَأُمِرْتُ لِأَعْدِلَ بَيْنَكُمُ ۖ ٱللَّهُ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ ۖ لَنَآ أَعْمَٰلُنَا وَلَكُمْ أَعْمَٰلُكُمْ ۖ لَا حُجَّةَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ ۖ ٱللَّهُ يَجْمَعُ بَيْنَنَا ۖ وَإِلَيْهِ ٱلْمَصِيرُ ﴿١٥﴾

15. İşte bundan dolayı sen buna davet et. Emrolunduğun gibi dosdoğru ol, onların arzularına uyma ve de ki: "Ben Allah'ın indirdiği bütün kitaplara iman ettim. Aranızda adalet yapmakla emrolundum. Allah bizim de Rabbimizdir, sizin de Rabbinizdir. Bizim amellerimiz bizim, sizin amelleriniz de sizindir. Bizimle sizin aranızda artık bir delile gerek yoktur. Allah hepimizi bir arada toplayacaktır ve dönüş yalnız O'nadır."

Tefsiri:

Bu âyet-i kerime bağımsız on kelime (cümle, hüküm) kapsamaktadır. Bunların her biri diğerinden ayrı, başlı başına bir hükümdür. İlim adamları şöyle demiştir: Bunun Âyete'l-Kürsî dışında bir benzeri de yoktur. O da aynı şekilde bunun gibi on ayrı fasıl (bölüm, cümle, hüküm) ihtiva eder.

"İşte bundan dolayı sen buna davet et." Senden önceki Ulu'l-Azm peygamberleri ve onların dışında tabi olunan büyük şeriat sahibi bütün rasûllere de tavsiye ettiğimize ve dinden sana vahyettiğimize insanları davet et.

"Emrolunduğun gibi dosdoğru ol." Sen ve sana uyanlar yüce Allah'ın size emrettiği gibi Allah'a ibadet üzere dosdoğru yürümeye devam ediniz.

"Onların arzularına uyma." Uydurdukları, yalan olarak ortaya attıkları ve putlara ibadet etmek şeklindeki iftiraları hususunda müşriklere uyma.

"Ve de ki: Ben Allah'ın indirdiği bütün kitaplara iman ettim." Semadan nebîlere indirilmiş bütün kitapları tasdik ettim. Onların hiçbirisi arasında fark gözetmeyiz.

Scanned with CamScanner

"Aranızda adalet yapmakla emrolundum." Yani hüküm verirken Allah'ın bana emrettiği gibi adaletli olmakla emrolundum.

Yüce Rabbimizin: *"Allah bizim de Rabbimizdir, sizin de Rabbinizdir"* buyruğu da şu demektir: Kendisinden başka hiçbir ilâh olmayan tek mabud Odur. Bizler bunu kendi istek ve irademizle ikrar ve kabul ediyoruz. Eğer sizler bunu kendi isteğinizle yapmıyor iseniz dahi (şunu bilin ki) bütün kâinattakiler isteyerek ya da mecburen ona secde etmektedirler.

"Bizim amellerimiz bizim, sizin amelleriniz sizindir." Yani bizler sizden uzağız. Nitekim yüce Allah: *"Eğer onlar seni yalanlarlarsa de ki: Benim yaptığım bana aittir, sizin yaptığınız size aittir. Benim yaptıklarımdan siz uzaksınız, sizin yaptıklarınızdan da ben uzağım."* (Yunus, 41)

"Bizimle sizin aranızda artık bir delile gerek yoktur." Mücâhid: Aramızda davalaşacak bir konu kalmamıştır, demiştir. Süddî: Bu (cihadı emreden) kılıç âyetinin nüzulünden önce idi, demiştir. Bu uygun bir açıklamadır çünkü bu âyet-i kerime Mekke'de inmiştir. Cihadı emreden kılıç âyeti ise hicretten sonra inmiştir.

"Allah hepimizi bir arada" kıyâmet gününde *"toplayacaktır."* Bu da: *"De ki: Rabbimiz bizi bir araya toplayacak sonra aramızda hak ile hüküm verecektir. O her şeyi en iyi bilendir, adaletle hükmedendir."* (Sebe, 26) buyruğu gibidir.

"Ve dönüş yalnız Onadır." Hesap gününde onun huzurunda dönülecek, varılacaktır.

وَالَّذِينَ يُحَآجُّونَ فِي اللهِ مِنْ بَعْدِ مَا اسْتُجِيبَ لَهُ حُجَّتُهُمْ دَاحِضَةٌ
عِنْدَ رَبِّهِمْ وَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ﴿١٦﴾ اَللهُ الَّذِي أَنْزَلَ
الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَالْمِيزَانَ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ قَرِيبٌ ﴿١٧﴾
يَسْتَعْجِلُ بِهَا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِهَا وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مُشْفِقُونَ مِنْهَا
وَيَعْلَمُونَ أَنَّهَا الْحَقُّ أَلَآ إِنَّ الَّذِينَ يُمَارُونَ فِي السَّاعَةِ لَفِي ضَلَالٍ
بَعِيدٍ ﴿١٨﴾

Scanned with CamScanner

16. Allah hakkında -onun çağrısı kabul edildikten sonra- tartışanların delilleri Rableri nezdinde batıldır. Onların üzerinde bir gazap ve onlar için çok çetin bir azap da vardır.

17. Allah hak ile kitabı ve mizanı indirendir. Ne bilirsin, saat belki de yakındır.

18. Ona iman etmeyenler onun çabucak gelmesini isterler. İman edenler ise ondan yana korku içindedirler ve onun hiç şüphesiz hak olduğunu bilirler. Bilin ki, o saat hakkında tartışanlar elbette uzak bir sapıklık içindedirler.

Tefsiri:

Yüce Allah kendisine iman edenleri, yolundan alıkoyan kimseleri tehdit ederek şöyle buyurmaktadır: *"Allah hakkında -onun çağrısı kabul edildikten sonra- tartışanların delilleri"* yani Allah'ın ve Rasûlü'nün çağrısını kabul eden mü'minleri izledikleri hidayet yolundan alıkoyup, engellemek maksadıyla onlarla tartışanların delilleri *"Rableri"* Allah *"nezdinde batıldır. Onların üzerinde"* ondan *"bir gazap ve onlar için"* kıyâmet gününde *"çok çetin bir azap da vardır."* İbn Abbâs ve Mücâhid dedi ki: Müşrikler, Allah'ın ve Rasûlü'nün çağrısını kabul ettikten sonra iman edenlerle onları hidayetten alıkoymak amacıyla tartıştılar ve tekrar cahiliyenin geri dönmesi ümidine kapıldılar.

Katâde de şöyle açıklamıştır: Bunlar Yahudilerle Hıristiyanlardır. Müslümanlara: Dinimiz sizin dininizden hayırlıdır, nebîmiz sizin nebînizden öncedir. Biz sizden daha hayırlıyız ve sizden Allah'a daha çok yakınız, dediler. Ancak bu söyledikleri bir yalandır.

Sonra yüce Allah: *"Allah hak ile kitabı"* Allah tarafından nebîleri üzerine indirilmiş kitapları *"ve mizanı indirendir."* *Mizan* da adalet ve insaf (hak sahibine hakkını vermek) demektir. Bu açıklamayı Mücâhid ve Katâde yapmıştır. Bu buyruk şu âyetlere benzemektedir: *"Andolsun ki biz rasûllerimizi apaçık delillerle gönderdik. Onlarla birlikte insanlar adaleti ayakta tutsunlar diye kitabı ve mizanı indirdik."* (Hadîd, 25); *"Göğe gelince, onu da yükseltti ve mizanı koydu. Tartıda haksızlık etmeyin, tartıyı adaletle dosdoğru yapın ve tartıyı eksik yapmayın diye (emretti)."* (Rahmân, 7-9)

Scanned with CamScanner

"Ne bilirsin, saat belki de yakındır" buyruğu ise, kıyâmet için (hazırlıklı olmaya) bir teşvik, (hazırlıksız olanlar için) ondan dolayı bir korkutma, dünyaya da rağbeti azaltan bir ifadedir.

"Ona iman etmeyenler onun çabucak gelmesini isterler." Yani onlar: *"Eğer doğru söyleyenler iseniz bu vaat ettiğiniz ne zaman"* (Yâsin, 48) derler, ama onlar bu sözlerini yalanlamak için uzak bir ihtimal gördükleri için küfretmek ve inat etmek maksadıyla söylerler.

"İman edenler ise ondan yana korku içindedirler." Onun gerçekleşeceğinden korkarlar, titrerler *"ve onun hiç şüphesiz hak olduğunu"* kaçınılmaz olarak gerçekleşeceğini *"bilirler."* Buna sebeple ona hazırlanmışlardır, onun için amel ederler.

[5916] Sahihlerde hasen (hadisler) arasında Sünen ve Müsnedlerde tevatür derecesine ulaşacak yollarla gelen bir rivayette hadisin bir lafzı şu şekildedir: Bir adam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e seferlerinden birisinde iken yüksek sesle soru sordu ve ona seslenerek: Ey Muhammed! diye nida etti. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de onun sesine yakın yükseklikte bir sesle *"Buradayım"* buyurdu. Adam: Kıyamet ne zaman kopacaktır? dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ne oluyor sana, o gerçekleşecektir ama sen ona ne hazırladın?"* buyurdu. Adam: Allah'ın ve Rasûlü'nün sevgisini, dedi. Allah Rasûlü: *"Sen sevdiklerinle berabersin"* buyurdu.[224]

Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hadis-i şerifteki: "Kişi sevdiğiyle beraberdir" buyruğu kesinlikle mütevatirdir. Burada maksadımız da Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ona kıyâmetin ne zaman kopacağını söylememesi, aksine kıyâmet için hazırlanmayı emretmesidir.

"Bilin ki o saat hakkında tartışanlar" meydana gelmeyeceğine dair delil ortaya koymaya çalışıp, gerçekleşmeyeceğini ileri sürenler *"elbette uzak bir sapıklık içindedirler"* apaçıkça bilgisizdirler. Çünkü gökleri ve yeri yaratan Allah öncelikle ölüleri diriltmeye de kadirdir. Nitekim: *"Yaratıkları ilkin yoktan var eden sonra da onu tekrar iade eden Odur ve bu Ona göre daha kolaydır."* (Rûm, 27) buyurmaktadır.

224 Daha önce A'râf sûresi 187. âyetin tefsirinde geçti.

Scanned with CamScanner

اَللّٰهُ لَطِيفٌ بِعِبَادِهِ يَرْزُقُ مَنْ يَشَآءُ ۚ وَهُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ ﴿١٩﴾ مَنْ كَانَ
يُرِيدُ حَرْثَ الْاٰخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ ۚ وَمَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ
مِنْهَا وَمَا لَهُ فِي الْاٰخِرَةِ مِنْ نَصِيبٍ ﴿٢٠﴾ أَمْ لَهُمْ شُرَكَآءُ شَرَعُوا
لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللّٰهُ ۚ وَلَوْلَا كَلِمَةُ الْفَصْلِ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ ۗ
وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢١﴾ تَرَى الظَّالِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا
كَسَبُوا وَهُوَ وَاقِعٌ بِهِمْ ۗ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِي رَوْضَاتِ
الْجَنَّاتِ ۖ لَهُمْ مَا يَشَآؤُنَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۚ ذٰلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ ﴿٢٢﴾

19. Allah kullarına çok lütufkârdır. Dilediğine çok rızık verir. O Kavidir, hüküm ve iradesinde galip olandır.

20. Kim Âhiret ekinini isterse onun ekinini arttırırız, kim de dünya ekinini isterse kendisine ondan bir şeyler veririz ama Âhirette onun hiçbir payı yoktur.

21. Yoksa onların Allah'ın izin vermediği şeyleri kendilerine dinden şeriat yapan ortakları mı vardır? Eğer ayırt edici söz olmasaydı muhakkak aralarında hüküm olunmuştu bile. Doğrusu zalimler için can yakıcı bir azap vardır.

22. Kazandıkları şeylerden ötürü zalimleri korkuya düşmüş görürsün. Halbuki o tepelerine inecektir. İman edip salih amel işleyenlere gelince, onlar cennetlerin bahçelerindedir. Onlar için Rableri yanında istedikleri her şey vardır. İşte bu büyük lütuf ve ihsanın ta kendisidir.

Tefsiri:

Yüce Allah günahkârıyla, iyisiyle aralarında fark gözetmeksizin, hiçbir kimseyi unutmaksızın hepsine rızık vermek sûretiyle yarattıklarına ne kadar lütufkâr olduğunu bize haber vermektedir. Şu buyrukta olduğu gibi: *"Yeryüzünde yürüyüp de rızkı Allah'a ait olmayan hiçbir canlı yoktur. Onların durdukları yerlerini de, emanet edildikleri yerlerini de O bilir. Bunların hepsi apaçık bir kitaptadır."* (Hûd, 6) Bu buyruğun benzeri âyetler pek çoktur.

Scanned with CamScanner

"Dilediğine rızık verir." Yani dilediğinin rızkını geniş tutar. *"O Kavidir"* hiçbir şey onu aciz bırakamaz *"hüküm ve iradesinde galip olandır."*

Sonra yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Kim Âhiret ekinini isterse"* kim Âhiret için amelde bulunmak isterse *"onun ekinini arttırırız"* yapmak istediği bu gibi amelinde ona güç veririz, yardımcı oluruz, onu büyültürüz, bir iyiliğine on misliyle, yedi yüz misliyle ve Allah'ın dileyeceği kadar fazlasıyla mükâfat veririz.

"Kim de dünya ekinini isterse kendisine ondan bir şeyler veririz ama Âhirette onun hiçbir payı yoktur." Yani kimin de çalışıp, çabalaması dünyadan bir şeyler elde etmek için olup da büsbütün ve hiçbir şekilde Âhirete yönelik bir çabası, bir gayreti yoksa Allah onu Âhiretten mahrum bırakır. Dünyaya gelince dilerse ondan ona bir şeyler verir, dilemezse o bundan da, ötekinden de hiçbir şey elde edemez. Bu şekilde çalışıp çabalayan kişi böyle bir niyet ile dünyada da, Âhirette de zararlı bir alışveriş yapmış olur. Buna delil de şudur: Bu âyet-i kerime Subhan (İsrâ) sûresindeki âyetle kayıtlıdır. Kayıt getiren buyruk da şudur: *"Kim bu dünyayı isterse biz de burada istediğimiz kimseye dilediğimizi çabucak veririz. Sonra da onu cehenneme koyarız. O burayı kınanmış ve kovulmuş olarak boylar. Kim de mü'min olarak Âhireti diler ve onun için gereği gibi çalışırsa işte onların çalışmaları makbul olur. Her birine onlara da, bunlara da Rabbinin nimetinden ardarda veririz. Rabbinin bağışı alıkonmuş değildir. Onların kimini kiminden nasıl üstün kıldığımıza bir bak, elbette Âhiret dereceleri itibariyle de daha büyüktür, üstün kılmak bakımından da daha büyüktür."* (İsrâ, 18-21)

[5917] Sevrî, Muğîre'den, o Ebu'l-Âliye'den, o Ubeyy b. Ka'b'dan şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Bu ümmeti yücelmekle, yükselmekle, yeryüzünde ilâhi yardıma ve iktidara mazhar olmakla müjdele! Onlardan her kim Âhiret için yapılması gereken bir ameli dünya için yapacak olursa onun (o amelinden) Âhirette hiçbir payı olmayacaktır."*[225]

"Yoksa onların Allah'ın izin vermediği şeyleri kendilerine dinden şeriat yapan ortakları mı vardır?" Yani onlar Allah'ın senin için dosdoğru dinden ortaya koyduğu şeriata uymuyorlar. Aksine onlar cin ve insan şeytanlarının

225 Ahmed, V, 134; İbn Hibbân, 405; Hakim, IV, 311, 318. Senedi hasendir. Hakim sahih olduğunu belirtmiş, Zehebî de ona muvafakat etmiştir.

Scanned with CamScanner

kendileri için şeriat olarak ortaya koydukları hükümlere uyuyorlar. Onlara haram ettikleri bahire, saibe, vâsile ve hamm ile ilgili hükümlere. Leşi, kanı ve kumarı helal kılmalarına ve buna benzer çeşitli dalalet ve batıl cahilliklere uymaktadırlar. Söz konusu bu cahili hükümleri kendi cahiliyeleri döneminde helal ve haram kılmak, batıl ibadetler ve bozuk görüşler, sözler uydurmak sûretiyle yapmışlardı.

[5918] Sahihte sabit olduğuna göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Amr b. Luhayy b. Kamia'yı cehennem ateşinde bağırsaklarını sürüklerken gördüm."*[226]

Çünkü Saibe denilen develeri ilk serbest bırakıp, salma geleneğini başlatan o idi. Bu kişi de Huzaalıların bu gibi şeyleri ilk yapandı. Kureyşlileri putlara tapmaya iten de o olmuştu. Allah'ın laneti üzerine olsun, Allah onu kahretsin.

Bundan dolayı da yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Eğer ayırt edici söz olmasaydı muhakkak aralarında hükmolunmuştu bile."* Yani şayet ölümden sonra dirilişe kadar mühlet vermek şeklinde önceden sabit olmuş hüküm olmasaydı çabucak (dünya hayatında) cezalandırılırlardı. *"Doğrusu zalimler için can yakıcı bir azap vardır."* Cehennemde acıtıcı, çetin bir azap vardır. O ne kötü bir dönüş yeridir.

Sonra yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Kazandıkları şeylerden ötürü zalimleri"* kıyâmet arasatında *"korkuya düşmüş görürsün. Halbuki o tepelerine inecektir."* Yani korktukları şey kaçınılmaz olarak gerçekleşecektir. Ölümden sonra diriltilecekleri vakit halleri bu olacaktır. Onlar korku ve dehşet içinde bulunacaklardır.

"İman edip salih amel işleyenlere gelince, onlar cennetlerin bahçelerindedir. Onlar için Rableri yanında istedikleri her şey vardır." Bu mükâfat nerede, öbür azap hali nerede? Kıyamet arasatında zillet, değersizlik ve zulmü sebebiyle kesin korkuda bulunanların hali ile cennet bahçeleri arasında diledikleri yiyecekler, içecekler, giyecekler, meskenler, manzaralar, eşler ve zevkler arasında bulunan kimseler arasındaki fark ne kadar büyüktür! Bunlar hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın duymadığı, hiçbir insanın hatırından geçirmediği nimetler içerisinde olacaklardır.

226 Kaynakları daha önce gösterilmişti. Bunu Buhârî ve başkaları rivayet etmiştir.

Scanned with CamScanner

Hasan b. Arafe dedi ki: Ebû Zabye dedi ki: Cennetliklerden bir grup üzerine bulut gölge yapacak size ne yağdırayım diyecek, aralarında bulunanlardan her kim ne isterse mutlaka o bulut üzerlerine istediğini yağdırır. Hatta onlar arasından birileri: Bize aynı yaşta gencecik kızlar yağdır diyecekler. Bunu İbn Cerîr, Hasan b. Arafe'den böylece rivayet etmiştir.

Bundan dolayı yüce Allah: *"İşte bu, büyük lütuf ve ihsanın ta kendisidir."* buyurmaktadır. Yani pek muazzam bir kurtuluş, herkesi kapsayan, her şeyi kuşatan eksiksiz nimetin ta kendisidir.

ذٰلِكَ الَّذِي يُبَشِّرُ اللّٰهُ عِبَادَهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ۗ قُلْ لَآ أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبٰى وَمَنْ يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَزِدْ لَهُ فِيهَا حُسْنًا ۚ إِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٢٣﴾ أَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا ۖ فَإِنْ يَشَأِ اللّٰهُ يَخْتِمْ عَلَىٰ قَلْبِكَ ۗ وَيَمْحُ اللّٰهُ الْبَاطِلَ وَيُحِقُّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ ۚ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٢٤﴾

23. İşte Allah'ın iman edip, iyi ameller işleyen kullarına müjdelediği şey budur. De ki: "Ben sizden buna karşılık -akrabalıkta sevgiden başka- ücret istemem. Kim bir güzellik kazanırsa biz de kendisine onun güzelliğini arttırırız. Muhakkak Allah çok mağfiret edicidir, iyiliklerin mükâfatını verendir."

24. Yoksa onlar: "Allah'a yalan iftira etti" mi diyorlar? Allah dilerse senin kalbini mühürler. Allah batılı mahveder ve hak olanı kelimeleri ile gerçekleştirir çünkü o kalplerin özünü çok iyi bilendir.

Tefsiri:

Yüce Rabbimiz iman edip, salih amel işleyen kullarına cennet bahçelerini söz konusu edip *"işte Allah'ın iman edip, iyi ameller işleyen kullarına müjdelediği şey budur"* buyurmaktadır. Yani bu yüce Allah'ın onlara müjdesi sebebiyle gerçekleşecek ve kaçınılmaz olarak meydana gelecektir.

"De ki: Ben sizden buna karşılık -akrabalıkta sevgiden başka- ücret istemem" buyruğuna gelince: Ey Muhammed! Kureyş kâfirlerinden şu müşriklere de ki: Size yaptığım bu tebliğ ve samimi öğütlerime karşılık bana vereceğiniz

Scanned with CamScanner

bir mal istemiyorum. Sizden istediğim sadece bana kötülük yapmaktan vazgeçmeniz, Rabbimin risaletini tebliğ ettiğim için bana ilişmemenizdir. Bana yardım etmiyorsanız bari benimle aranızdaki akrabalık sebebiyle bana eziyet etmeyiniz, rahatsızlık vermeyiniz.

[5919] Buhârî dedi ki: Tâvûs'un, İbn Abbâs'tan naklettiğine göre ona yüce Allah'ın: *"Akrabalıkta sevgiden başka"* buyruğuna dair soru sorulmuştu. Said b. Cubeyr hemen: Muhammed ailesinin akrabalarıdır, deyiverdi. İbn Abbâs şöyle dedi: Acele ettin. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendileriyle akrabalığı bulunmadığı Kureyşlilerin hiçbir kolu yoktu. O dedi ki: Sizden tek istediğim, benimle sizin aranızdaki akrabalık bağını gözetmenizden ibarettir.[227] Bunu sadece Buhârî rivayet etmiştir.

Aynı zamanda bunu İmam Ahmed de Yahyâ el-Kattan'dan, o Şu'be'den böylece rivayet etmiştir. Yine bunu bu şekilde Âmir eş-Şa'bî, Dahhâk, Ali b. Ebî Talha, Avfî, Yusuf b. Mihran ve başkaları da İbn Abbâs'tan aynen böylece rivayet etmişlerdir. Mücâhid, İkrime, Katâde, Süddî, Ebû Mâlik, Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem ve başkaları da bu şekilde açıklamışlardır.

[5920] Hâfız Ebû Kâsım Taberânî dedi ki: Said b. Cubeyr, İbn Abbâs'tan şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara şöyle dedi: *"Buna karşılık ben sizden bir ücret istemiyorum. İstediğim tek şey benim size olan akrabalığımdan ötürü bana sevgi beslemeniz ve benimle aranızdaki akrabalık bağını korumanızdır."*[228]

[5921] İmam Ahmed'in de Hasan b. Mûsâ'dan rivayet ettiğine göre Mücâhid, İbn Abbâs'tan şunu nakletmektedir: Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Ben sizlere getirdiğim apaçık deliller ve hidayete karşılık bir ücret istemiyorum. Sizden tek istediğim Allah'ı sevmeniz ve ona itaat ederek ona yakınlaşmanızdır."*[229] Bunu bu şekilde Katâde de Hasan-ı Basrî'den böylece rivayet etmiştir. Bu da sanki ikinci bir görüşe göre yapılmış bir tefsir

227 Buhârî, 3497; Tirmizî, 3251; Nesâî, Tefsir, 494

228 Taberânî, Evsat, 3347. Senedi zayıftır. Şerik'in hıfzı hakimliğe başlayınca bozuldu, ayrıca senedinde Husayf el-Cezeri vardır ki Ahmed zayıf olduğunu söylemiş, İbn Maîn sika olduğunu ifade etmiştir.

229 Ahmed, I, 268; Hakim, II, 444; Taberânî, 11144. Senedi Kazae'dan ötürü pek kavi değildir. Birden çok kişi zayıf olduğunu söylemiş, Yahyâ sika olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte Hakim sahih olduğunu belirterek Zehebî de ona muvafakat etmiştir.

Scanned with CamScanner

gibidir. Sanki *"akrabalıkta sevgiden başka"* buyruğu ile sizi yüce Allah'a daha da yakınlaştıracak itaat ameller işlemenizden başka (bir şey istemiyorum) demiş gibidir.

Üçüncü bir görüş de Buhârî ve başkalarının Said b. Cubeyr'den naklettikleri şu manadaki açıklamadır: Bunun anlamı şudur: Akrabalığım hususunda bana gereken sevgiyi besleyiniz. Yani akrabalarıma iyi davranınız, onlara iyilik yapınız.

Süddî, Ebu'd-Deylem'den şöyle dediğini nakletti: Ali b. el-Huseyn esir olarak getirilip de Dımaşk'ın basamakları üzerinde ayakta tutulunca Şam ahalisinden bir adam ayağa kalkarak şöyle dedi: Sizi öldüren ve kökünüzü kurutan, böylelikle fitnenin gücünü kıran Allah'a hamdolsun. Bunun üzerine Ali b. el-Huseyn ona: Sen Kur'ân okuyor musun dedi, evet dedi. Bu sefer: Peki Ha, Mim'leri okudun mu dedi. Adam: Kur'ân'ı okudum ama Ha, Mim'leri okumadım dedi. Ali b. el-Huseyn peki sen: *"De ki: Ben sizden buna karşılık akrabalıkta sevgiden başka ücret istemem"* buyruğunu okumadın mı dedi. Adam: Siz onlar mısınız, dedi. Ali, evet dedi.

Ebû İshâk es-Sebîî dedi ki: Ben Amr b. Şuayb'a: *"Ben sizden buna karşılık akrabalıkta sevgiden başka ücret istemem"* buyruğuna dair soru sordum. O: Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in akrabalarıdır dedi. Bu iki rivayeti İbn Cerîr rivayet etmiştir.

[5922] Sonra İbn Cerîr dedi ki: İbn Abbâs dedi ki: Ensar böbürlenir, övünür gibi şunu yaptık, bunu yaptık dedi. İbn Abbâs yahut Abbâs -şüphe eden ravilerden Abdusselam'dır- ise şöyle dedi: Bizim size göre bir üstünlüğümüz vardır. Bu husus Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ulaşınca meclislerinde iken yanlarına gelip şöyle buyurdu: *"Ey ensar topluluğu sizler önceleri zelilken Allah benimle sizi aziz etmedi mi?"* Ensar: Elbette ey Allah'ın Rasûlü! dediler. Allah Rasûlü: *"Sizler önceleri dalalette iken benimle sizi hidayete iletmedi mi"* buyurdu. Ensar: Elbette öyledir ey Allah'ın Rasûlü! dediler. Allah Rasûlü bu sefer: *"Bana cevap vermeyecek misiniz"* buyurdu. Onlar: Ne diyebiliriz ki ey Allah'ın Rasûlü! dediler. O şöyle buyurdu: *"Senin kavmin seni çıkartmışken biz seni barındırmadık mı? Onlar seni yalanlamışken biz seni tasdik etmedik mi? Onlar seni yardımsız bırakmışken biz sana yardım etmedik mi demeyecek misiniz?"* (İbn Abbâs) dedi ki: O bu sözlerini öyle tek-

Scanned with CamScanner

rarladı ki dizleri üzerlerine çöktüler ve şöyle dediler: Mallarımız ve ellerimizde bulunan her şey Allah'ın ve Rasûlü'nündür. (İbn Abbâs) dedi ki: Bunun üzerine: *"De ki: Ben sizden buna karşılık akrabalıkta sevgiden başka ücret istemem"* buyruğu nazil oldu.[230] Bunu bu şekilde İbn Ebî Hâtim de Ali b. el-Huseyn'den, Yezîd b. Ebi'z-Ziyad yoluyla -ki o zayıf birisidir- kendi senediyle böylece ya da buna yakın olarak rivayet etmiş bulunmaktadır. Buhârî ve Müslim'in Sahih'inde ise Huneyn ganimetlerinin paylaştırılmasıyla ilgili buna yakın anlatımlı bir rivayet olmakla birlikte orada bu âyetin inişinden söz edilmemektedir.

Âyetin Medine'de indiğini söylemek tartışılır bir husustur. Çünkü sûre Mekke'de inmiş bir sûredir. Böyle bir durumda bu âyet ile sûrenin bağlamı arasında herhangi bir münasebet de görülmemektedir. Allah en iyi bilendir.

[5923] İbn Ebî Hâtim dedi ki: Said b. Cubeyr, İbn Abbâs'tan şöyle dediğini nakletti: Bu: *"De ki: Ben sizden buna karşılık akrabalıkta sevgiden başka bir ücret istemem"* âyeti nazil olunca, ashab: Ey Allah'ın Rasûlü! Allah'ın sevilmelerini emretmiş olduğu bu kimseler kimlerdir, dediler. Allah Rasûlü: *"Fâtıma ve onun çocuklarıdır."* -selam onlara- buyurdu.[231]

Bu zayıf bir senettir. Senette kimliği bilinmeyen müphem bir ravinin aşırı şii olan bir şeyhten (raviden) nakli söz konusudur ki bu da Huseyn el-Eşkar'dır. Böyle bir yerde onun naklettiği haber kabul edilmez. Bu âyet-i kerimenin Medine'de indiğinin söz konusu edildiği de uzak bir ihtimaldir. Çünkü âyet Mekke'de inmiştir ve o sırada Fâtıma'nın çocukları kesinlikle yoktu çünkü Fâtıma (radıyallâhu anh) Ali (radıyallâhu anh) ile ancak Bedir'den sonra hicretin ikinci yılında evlenmiştir.

Bu âyet-i kerimenin doğru tefsiri, ümmetin ilim deryası Kur'ân'ın tercümanı Abdullah b. Abbâs'ın yaptığı tefsirdir. Buhârî'nin (r.h) kendisinden naklettiği rivayette olduğu gibi. Bununla birlikte ehl-i Beyt hakkındaki tavsi-

230 Zayıftır. Taberî, 30678'de rivayet etmiş olup, senedinde Yezîd b. Ebi'z-Ziyad vardır. Hadisi zayıf birisidir. Hâfız (İbn Hacer) Fethu'l-Bari, VIII, 564'te zayıftır ve âyetin Mekki olması bu rivayeti iptal eder demektedir.

231 Oldukça zayıftır. Taberânî, 12384; Tahricu'l-Keşşaf, IV, 220'de belirtildiği üzere Hakim, Menakibu'ş-Şâfii'de rivayet etmiştir. İbn Hacer de: Huseyn el-Eşkar itibar edilmeyen birisidir. Ayrıca onun rivayetiyle daha sağlam bir rivayet çatışmaktadır. Çünkü Buhârî Sahih'inde 4818'de İbn Abbâs'tan şöyle dediği nakledilmiştir: Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendileriyle akrabalığının bulunmadığı Kureyş'in hiçbir kolu yoktur.

Scanned with CamScanner

yeleri onlara iyilikte bulunmak gerektiği, saygılı olmak, onlara gereken ikramı göstermek gerektiğini de inkâr edemeyiz. Çünkü onlar yeryüzünde var olmuş övünç kaynağı, şerefi ve nesebi itibariyle en şerefli, üstün bir aileden tertemiz bir zürriyettirler. Özellikle de eğer Abbâs ve çocukları, Ali ve ehl-i Beyti ile yakınları -Allah hepsinden razı olsun- gibi geçmişlerine benzeyerek sahih, açık ve besbelli nebevi sünnete uyan kimseler iseler.

[5924] Sahih'te sabit olduğuna göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ğadiruhum'daki hutbesinde şöyle buyurmuştur: *"Ben aranızda iki ağır emaneti bırakıyorum. Allah'ın kitabı ile benim âli Beytim. Onlar (kıyâmet gününde) Havzın başında yanıma gelinceye kadar birbirlerinden ayrılmayacaklardır."*[232]

[5925] İmam Ahmed dedi ki: Abbâs b. Abdulmuttalib (radıyallâhu anh) dedi ki: Ey Allah'ın Rasûlü! Kureyşliler birbirleriyle karşılaşacak olurlarsa birbirlerini güzel bir şekilde ve güleç bir yüzle karşılarlar ama bizlerle karşılaştıkları vakit hiç de alışkın olmadığımız bir suratla bize bakıyorlar. (Abbâs) dedi ki: Bunun üzerine Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) oldukça kızdı ve şöyle buyurdu: *"Nefsim elinde olana yemin ederim ki sizi Allah ve Rasûlü için sevmedikçe hiçbir adamın kalbine iman girmez."*[233]

[5926] Sonra Ahmed dedi ki: Abdulmuttalib b. Rabia dedi ki: Abbâs: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna girdi ve şöyle dedi: Biz dışarı çıkıyoruz, Kureyşlilerin (kendi aralarında) konuştuklarını görüyoruz. Bizi gördüler mi susuveriyorlar. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buna kızdı ve gözleri arasındaki damar kabardı. Sonra şöyle buyurdu: *"Allah'a yemin ederim ki Allah için ve bana akrabalığınız dolayısıyla sizi sevmedikçe hiçbir kimsenin kalbine iman girmez."*[234]

---

232 Müslim, 2408. Aynı zamanda iki hadis sonra da gelecektir.

233 Tirmizî, 3758; Ahmed, I, 207, h. no: 1775; Hakim, III, 333. Abbâs'ın naklettiği bir hadis olarak. Senedinde Yezîd b. Ebi'z-Ziyad vardır, zayıf bir ravidir. Tirmizî, Hakim ve Ahmed, ikinci bir rivayette ise Abdulmuttalib b. Rabia'yı el-Abbâs ile Abdullah b. el-Haris arasında zikretmiş bulunmaktadırlar. Hadis Yezîd etrafında dönmektedir. Bununla birlikte Tirmizî: Hasen, sahihtir demiştir. Hakim ise: Buhârî ve Müslim her ne kadar Yezîd'in rivayetini almamış iseler de o Kufeliler arasında hadisin rükünlerinden birisidir demiş, Zehebî de bir şey söylememiştir. İsnad ise zayıftır. Bunu münferiden Yezîd b. Ebi'z-Ziyad rivayet etmiştir. Bu hadiste buna ihtiyaç bırakmayacak şekilde başka lafızlarla daha başka hadisler bulunmaktadır.

234 Öncekine bakınız.

Scanned with CamScanner

Buhârî de dedi ki: İbn Ömer Ebû Bekr es-Sıddîk (radıyallâhu anh)'dan şöyle dediğini tahdis etti: Ehl-i beyti hususunda Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i (hukukunu) gözetiniz.[235]

Sahihte kaydedildiği üzere Ebû Bekr es-Sıddîk, Ali (radıyallâhu anh)'a şöyle demiştir: Allah'a yemin ederim ki Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in akrabalarını gözetmeyi, kendi akrabalarımı gözetmekten daha çok seviyorum.

Ömer b. el-Hattab da Abbâs (radıyallâhu anh)'a şöyle demiştir: Allah'a yemin ederim ki Müslüman olduğum gün senin Müslüman olmana şayet Müslüman olmuş olsaydı (babam) Hattab'ın Müslümanlığından daha çok sevinmiştim. Çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) senin Müslüman olmanı Hattab'ın Müslüman olmasından daha çok seviyordu.

İşte Şeyhayn (Ebû Bekir ve Ömer)'in -Allah ikisinden de razı olsun- hali bu idi. Herkesin böyle olması icap eder. İşte bundan dolayı onlar nebîler ve rasûllerden sonra mü'minlerin en faziletlileri olmuşlardır. Allah her ikisinden de ve diğer ashabın tümünden de razı olsun.

[5927] İmam Ahmed (r.h) dedi ki: Yezîd b. Hayyân dedi ki: Ben Husayn b. Sebre ve Ömer b. Müslim, Zeyd b. Erkam'ın yanına gittik. Onun yanına oturunca Husayn ona: Ey Zeyd, gerçekten sen pek büyük hayırla karşılaştın. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i gördün, onun hadisini dinledin. Onunla birlikte gazaya katıldın, onunla beraber namaz kıldın. Ey Zeyd, gerçekten sen pek büyük bir hayır gördün. Ey Zeyd, bize Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den dinlemiş olduğun bir hadis anlat dedi. Zeyd dedi ki: Kardeşimin oğlu Allah'a yemin ederim ki yaşım ilerledi, aradan geçen zaman uzadı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bellediğim bazı şeyleri de unuttum. Size naklettiğim hadisi (naklettiğim kadarıyla) kabul ediniz, aktarmadıklarımı da bana aktarayım diye zorlamayınız, külfete sokmayınız. Sonra şöyle dedi: Bir gün Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke ile Medine arasında Humm denilen bir su kenarında hutbe okumak üzere ayağa kalktı. Allah'a hamd-u senada bulundu, hatırlattı, öğüt verdi. Sonra şöyle buyurdu: *"İmdi, ey insanlar. Ben de ancak bir insanım. Kısa bir süre sonra Rabbimin elçisi bana gelebilir ve ben de onun davetine icabet ederim. Ben aranızda iki ağır (emanet) bırakıyorum. Bunların birincisi yüce Allah'ın kitabıdır. Onda hidayet ve nur*

235 Buhârî, 3713

Scanned with CamScanner

vardır. Allah'ın kitabını alınız, ona sımsıkı sarılınız." Böylelikle Allah'ın kitabına bağlanmaya teşvik etti ve bu hususta arzuları harekete geçirdi. Sonra şöyle buyurdu: *"Diğeri ise benim ehl-i Beytimdir, ehl-i Beytim hakkında size Allah'ı hatırlatırım, ehl-i Beytim hakkında size Allah'ı hatırlatırım."*

Husayn ona: Ey Zeyd, onun ehl-i Beyti kimdir ki? Hanımları onun ehl-i Beytinden değil midir dedi. Zeyd dedi ki: Şüphesiz hanımları ehl-i Beytindendir ama (asıl kastedilen) ehl-i Beyti kendisinden sonra sadaka (ve zekât) almaları haram olanlardır, dedi. Husayn: Peki, onlar kimlerdir, dedi. Zeyd: Ali'nin soyundan gelenler, Akil'in soyundan gelenler, Câfer'in soyundan gelenler ve Abbâs'ın soyundan gelenler, dedi. Husayn: Bütün bunlara sadaka haram mı edildi ,dedi. Zeyd, evet dedi.[236] Bu hadisi Fedail bölümünde Müslim ve Nesâîde değişik rivayet yollarından Yezîd b. Hayyân'dan böylece rivayet etmişlerdir.

[5928] Ebû İsa Tirmizî dedi ki: Zeyd b. Erkam dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Ben aranızda kendisine sımsıkı sarılmanız halinde benden sonra asla sapıtmayacağınız şeyler bırakıyorum. Bunların biri diğerinden daha büyüktür. (Biri) semadan arza uzatılmış bir ip olan Allah'ın kitabı ve (diğeri) benim yakınlarım yani ehl-i Beytimdir. Bunlar Havzın başında yanıma gelecekleri vakte kadar asla ayrılmayacaklardır. Bu sebeple benden sonra bunlar hakkında nasıl hareket edeceğinize dikkat etmelisiniz."*[237] Bunu sadece Tirmizî rivayet etmiş sonra da: Bu hasen, garip bir hadistir demiştir.

[5929] Yine Tirmizî dedi ki: Câbir b. Abdullah dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i Veda Haccında Arafe günü devesi Kasva üzerinde iken hutbe verirken gördüm. Onun şöyle buyurduğunu dinledim: *"Ey insanlar, ben aranızda gereğini alıp yerine getirdiğiniz takdirde asla sapmayacağınız şeyler bırakıyorum. Allah'ın kitabı ve benim yakınlarım olan ehl-i Beytim."*[238] Bunu Tirmizî tek başına rivayet etmiş ve hasen, gariptir, bu hususta Ebû Zerr, Ebû Said, Zeyd b. Erkam ve Huzeyfe b. Useyd'den rivayetler vardır, demiştir.

[5930] Sonra Tirmizî dedi ki: Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbâs babasından, o dedesi Abdullah b. Abbâs'tan şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah

236 Ahmed, IV, 466-467. Sahihtir. Daha önce Ahzâb sûresi 33. âyetin tefsirinde geçti.
237 Senedi zayıftır. Buna dair değerlendirmeler daha önce Ahzâb sûresinde geçti.
238 Bir önceki nota bakınız.

Scanned with CamScanner

(sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allah'ı sizi nimetleriyle beslediği için seviniz. Beni de Allah'ı sevdiğiniz için seviniz, ehl-i Beytimi de beni sevdiğiniz için seviniz."*[239] Sonra Tirmizî: Hasen, gariptir. Biz bu hadisi ancak bu yoldan biliyoruz, demektedir.

Bizler bu hususta yüce Allah'ın: *"Ey ehl-i Beyt, Allah sizden ancak kiri giderip, tam anlamıyla sizi temizlemek ister."* (Ahzâb, 33) buyruğunu açıklarken burada tekrar edilmelerine gerek olmayacak şekilde daha başka hadisler de zikretmiş bulunmaktayız. Hamd ve minnet Allah'adır.

[5931] Hâfız Ebû Ya'lâ dedi ki: Haneş dedi ki: Ebû Zerr'i kapının halkasını yakalamış olduğu halde şöyle derken dinledim: Ey insanlar, beni tanıyan tanır, beni tanımayana da derim ki ben Ebû Zerr'im. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Sizin aranızda benim ehl-i Beytimin misali Nûh'un gemisi gibidir. Ona giren kurtulur, ondan geri kalan helak olur."*[240]

---

239 Tirmizî, 3789; İbn Adiyy, VII, 112; Zehebî, Mizan, 4367. Hepsi de İbn Abbâs'tan gelen bir hadis olarak. Tirmizî: Hasen, gariptir demiş, İbn Adiyy de bunu Hişam b. Yusuf'un biyografisini kaydederken zikretmiş, onun sika olduğunu belirtmekle birlikte bu hadisi onun garip rivayetleri arasında saymıştır. Zehebî ise bu hadisi Abdullah b. Süleyman en-Nevfeli'nin biyografisini kaydederken zikretmiş ve bir parça meçhul bir ravidir. Ondan Hişam dışında ve o da bu hadis ile rivayette bulunan olmamıştır demektedir. Hâfız İbn Hacer de Takrib'de hakkında makbuldür yani ona mutabaatta bulunulduğu vakit öyledir demiştir. Bu manadaki rivayetel ona mutabaatta bulunulmuştur çünkü bu hususta çok sayıda hadis vardır ama bu hadis bu senetle zayıftır. Bunu Elbani, Zaifu't-Tirmizî, 792'de zikretmiştir. Başarı Allah'tandır.

240 Vahi senetlerle münker bir metindir. Senedinde Suveyd b. Said vardır ki hadisi zayıftır. Hakkında İbn Maîn'in: Bir atım ve bir mızrağım olsaydı, Suveyd'in üzerine gazaya çıkardım dediği kişi odur. Hadis başka bir yoldan gelmiş olup, bunu Bezzâr, 2614 numara ile rivayet etmiştir. Senedinde Hasan b. Ebî Câfer vardır ki o da Mecma, 14978'de belirtildiği gibi metruk bir ravidir. Bir başka yoldan gelmiş olup, bunu da Taberânî, 2637; Sağir, 391'de rivayet etmiş, Heysemi de 14978 numaralı hadiste: Senedinde Abdullah b. Dahir vardır ki o da metruk birisidir demiştir. Buna İbn Adiyy, IV, 197-198'de mutabaatta bulunulmuş ama bunun da senedinde Abdullah b. Abdulkuddüs vardır, o da metruk birisidir. Yahyâ hiçbir şey değildir demiştir. İbn Abbâs'ın naklettiği bir hadis olarak Bezzâr, 2615; Taberânî, 2636, 2637, 12388 numara ile kaydedilmiştir. Bunun da senedinde el-Hasen b. Ebî Câfer vardır. Bezzâr bunun akabinde kavi değildir demiştir. Heysemi de onun hakkında Mecma, 14979'da metruk birisidir demiştir. Hadis Abdullah b. ez-Zubeyr'in bir rivayeti olarak da gelmiş olup, bunu da Bezzâr, 2613'te rivayet etmiş, Heysemi, 14980'de senedinde İbn Lehia vardır ve o leyyin birisidir demiştir. Evet, böyle demiştir aksine o zayıftır. Hadis yine Ebû Said'in naklettiği bir rivayet

Scanned with CamScanner

"Kim bir güzellik kazanırsa biz de kendisine onun güzelliğini arttırırız." Yani kim bir hasene (güzel bir iş, iyi bir iş) yapacak olursa *"biz de kendisine onun güzelliğini arttırırız"* mükâfat ve sevabını çoğaltırız. Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi: *"Şüphesiz Allah zerre ağırlığı kadar dahi zulmetmez. (Yapılan) bir iyilik olursa onu kat kat arttırır ve lütfundan büyük bir mükâfat verir."* (Nisâ, 40) Seleften kimisi şöyle demiştir: İyilikten sonra iyilik yapmak onun sevabının bir bölümüdür. Kötülükten sonra kötülük yapmak da onun cezasının bir bölümüdür.

"Muhakkak Allah çok mağfiret edicidir, iyiliklerin mükâfatını verendir." Yani pek çok günahı bağışlar ve az miktardaki iyilikleri, hasenatı çoğaltır. Günahı örterek bağışlar, iyilikleri kat kat arttırarak mükâfatını verir (Şekûr).

Yüce Allah'ın: *"Yoksa onlar: Allah'a yalan iftira etti mi diyorlar. Allah dilerse senin kalbini mühürler"* buyruğu da şu demektir: Eğer bu cahillerin ileri sürdükleri gibi Allah hakkında yalan iftira edecek olursan *"senin kalbini mühürler"* yani şüphesiz senin kalbini mühürler ve sana verdiği Kur'ân'ı senden geri alır. Yüce Allah'ın şu buyruklarında dile getirildiği gibi: *"Eğer bazı sözleri uydurup, bize isnat etseydi, biz onu elbette kudretimizle alıverirdik sonra da kalbinin damarını elbette koparırdık. O zaman da sizden hiçbir kimse bunu ona yapmamıza engel olamazdı."* (Hâkka, 44-47) Yani ondan en ağır bir şekilde intikam alırdık, hiçbir insanın da bunu engelleyip, onu korumasına gücü yetmezdi.

Allah azimuşşanın: *"Allah batılı mahveder"* buyruğu önceki *"mühürler"* buyruğuna atfedilmiş değildir. O takdirde meczum olması gerekirdi. Aksine bu yeni bir cümle başı olmak üzere merfudur. Bu açıklamayı İbn Cerîr yapmış ve şöyle demiştir: "(يَمْحُ): Mahveder" fiilinin sonundaki "vav" harfi İmam Mushaf'ın yazısında hazfedilmiştir. Tıpkı yüce Allah'ın: "(سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ): *Zebanileri çağıracağız"* (Alak, 18) buyruğu ile: "(وَيَدْعُ الإِنْسَانُ بِالشَّرِّ دُعَاءَهُ بِالْخَيْرِ): İnsan hayra dua ediyormuş gibi, şerre de dua eder" (İsrâ, 11) buyruklarında da hazfedildiği gibi.

"Ve hak olanı kelimeleri ile gerçekleştirir." Bu da yüce Allah'ın: *"Allah batılı mahveder"* buyruğuna atfedilmiştir. Yani Allah hak olanı gerçekleştirir,

---

olarak gelmiş olup, bunu da Taberânî, Sağir, 825'te rivayet etmiş, Heysemi, 14981'de senedinde tanımadığım bir topluluk vardır diyerek illetli olduğunu belirtmiştir. Ayrıca senedinde Atiyye el-Avfî vardır ki o da vahi bir ravidir. Bu hadis bu senet ile zayıftır.

Scanned with CamScanner

sağlamlaştırır, beyan eder ve açıklar. *"Kelimeleri ile"* delilleri ve belgeleri ile demektir.

"Çünkü O kalplerin özünü çok iyi bilendir." Yani kalplerin neler gizlediğini, iç dünyada nelerin gizlenip saklandığını bilir.

وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْفُو عَنِ السَّيِّئَاتِ وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴿٢٥﴾ وَيَسْتَجِيبُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَيَزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِهِ ۚ وَالْكَافِرُونَ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ﴿٢٦﴾ وَلَوْ بَسَطَ اللَّهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغَوْا فِي الْأَرْضِ وَلَٰكِنْ يُنَزِّلُ بِقَدَرٍ مَا يَشَاءُ ۚ إِنَّهُ بِعِبَادِهِ خَبِيرٌ بَصِيرٌ ﴿٢٧﴾ وَهُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِنْ بَعْدِ مَا قَنَطُوا وَيَنْشُرُ رَحْمَتَهُ ۚ وَهُوَ الْوَلِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٨﴾

25. O kullarından tevbeyi kabul eden, kötülükleri affeden ve ne işlemekte olduğunuzu bilendir.

26. İman edip, salih amel işleyenlere icabet eder ve onlara lütfundan daha fazlasını da verir. Kâfirlere gelince, onlar için çok çetin bir azap vardır.

27. Eğer Allah kullarına rızkı yaysaydı yeryüzünde elbette azgınlık ederlerdi, fakat o dilediğini bir ölçü ile indirir. Muhakkak O kullarından haberdardır, çok iyi görendir.

28. O ümitsizliğe düşmelerinden sonra yağmuru indiren ve rahmetini yayandır. O gerçek dost ve yardımcıdır, hamde layık olandır.

Tefsiri:

Yüce Allah kullarına tevbe edip kendisine dönmeleri halinde tevbelerini kabul edeceğini belirterek lütuf ve ihsanını dile getirmektedir: O lütfu ve keremi ile affeder, bağışlar, kusurları gizler ve mağfiret buyurur. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Kim bir kötülük yapar yahut nefsine zulmederse sonra Allah'tan mağfiret dilerse Allah'ın çok mağfiret edici, çok merhametli olduğunu görür."* (Nisâ, 110)

Scanned with CamScanner

[5932] İmam Müslim'in (r.h) Sahih'inde sabit olduğuna göre İshâk b. Ebî Talha dedi ki: Bana Enes b. Mâlik -ki onun amcasıdır- tahdis edip dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Andolsun ki Allah'ın kendisine tevbe ettiği zaman kulunun tevbesi sebebiyle sevinmesi geniş, düz bir arazide sizden herhangi birinize ait ve üzerinde yiyeceği ve içeceği bulunan bineğinin elinden kurtulması (ve kaybolması) sonra da ondan (onu bulmaktan) ümidini kesmesi sebebiyle bir ağaca varıp gölgesinde bineğini bulmaktan ümidini kesmiş halde uyuması, o bu halde iken devesinin yanıbaşında ayakta durduğunu görüp, derhal onu yularından yakaladıktan sonra aşırı bir sevinçle: Allah'ım! Sen benim kulumsun, ben de senin Rabbinim -aşırı sevincinden şaşırdığı için- diyen bir adamın sevincinden daha fazladır."*[241]

Aynı şekilde Sahih(-i Buhârî)'de Abdullah b. Mes'ud'un buna yakın rivayeti olarak da sabit olmuştur.

[5933] Abdurrezzak, Ma'mer'den, o Zührî'den yüce Allah'ın: *"O kullarından tevbeyi kabul eden"* buyruğu ile ilgili olarak Ebû Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allah'ın kulunun tevbe etmesi sebebiyle sevinci susuzluktan ölmekten korktuğu bir yerde herhangi birinizin yitiğini bulmasından daha çoktur."*[242] Hemmam b. el-Haris de dedi ki: İbn Mes'ud'a zina etmiş olduğu bir kadınla sonradan evlenen kişinin durumu soruldu, o bunda (evlenmesinde) bir mahzur yoktur demiş ve: *"O kullarından tevbeyi kabul edendir"* âyetini okudu. Bunu İbn Cerîr ve İbn Ebî Hâtim, Kadı Şerik'in, İbrâhim b. Muhacir'den, o İbrâhim en-Nehaî'den, o Hemmam'dan diye zikrettiği bir hadis olarak rivayet etmiştir.

"Kötülükleri affeden" yani gelecek için tevbeyi kabul edip, geçmişteki kötülükleri affedendir *"ve ne işlemekte olduğunuzu bilendir."* O bütün yapıp ettiklerinizi, söylediklerinizi bilir. Bununla beraber tevbe edenin tevbesini de kabul eder.

"İman edip, salih amel işleyenlere icabet eder." Süddî dedi ki: Yani onların dualarını kabul eder. İbn Cerîr de böyle demiştir. Anlamı onların arkadaşlarına, kardeşlerine yapacakları duayı kabul eder şeklindedir. O bunu

241 Buhârî, 6309; Müslim, 2747; Ahmed, III, 213; İbn Hibbân, 617

242 Abdurrezzak, Tefsir, 2738. Senedinde Zührî ve Ebû Hureyre arasında mürsellik vardır. Bu lafızla zayıftır.

Scanned with CamScanner

bazı nahivcilerden nakletmiş ve bu buyruğu yüce Allah'ın: *"Rableri dualarına şöyle karşılık verdi."* (Âl-i İmrân, 195) buyruğu gibi değerlendirmiştir.

Sonra kendisi ve İbn Ebî Hâtim, Seleme b. Sebre'den şöyle dediğini nakletmektedir: Muaz, Şam'da iken bize hitap edip şöyle dedi: Sizler mü'minlersiniz, sizler cennet ehli olanlarsınız. Allah'a yemin ederim ki yüce Allah'ın sizin kendilerine sövüp saydığınız Farslarla Rumları cennete sokacağını ümit ediyorum. Çünkü onlardan herhangi birisi sizden birinize bir iş yaptığı vakit siz de: Güzel yapmışsın, Allah'ın rahmeti üzerine olsun, iyi etmişsin, Allah seni mübarek kılsın diyorsunuz. Sonra da: *"iman edip salih amel işleyenlere icabet eder ve onlara lütfundan daha fazlasını da verir"* buyruğunu okudu.

İbn Cerîr bazı Arap dilbilginlerinden bu buyruğu: *"Onlar sözü işitip..."* (Zümer, 18) buyruğu gibi değerlendirmiştir. Yani onlar hakkı kabul edip, ona uyan kimselerdir. Yüce Allah: *"Ancak dinleyenler kabul ederler. Ölüleri ise Allah diriltecektir."* (En'âm, 36) buyurmaktadır. Ancak birinci anlam daha açıktır, güçlüdür. Çünkü yüce Allah'ın: *"Ve onlara lütfundan daha fazlasını da verir."* Yani hem onların dualarını kabul eder, bundan ayrı olarak da onlara fazlasını verir buyruğu bunu gerektirmektedir.

[5934] Bunun için İbn Ebî Hâtim dedi ki: Abdullah dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yüce Allah'ın: *"Ve onlara lütfundan daha fazlasını da verir"* buyruğu hakkında dedi ki: *"(Bu) kendisine cehennem vacip olmuş olup, dünya hayatında iken kendilerine bir iyilik yapmış olan kimselere yapacakları şefaattir."*[243]

Katâde ve İbrâhim en-Nehaî de yüce Allah'ın: *"iman edip salih amel işleyenlere icabet eder"* buyruğu hakkında şöyle dediğini nakletmektedir: Onlar kardeşleri hakkında şefaatçi olurlar. *"Ve onlara lütfundan daha fazlasını da verir."* Dedi ki: Kardeşlerinin kardeşleri hakkında şefaatçi olurlar demiştir.

---

243 Zayıf ve münkerdir. Senedinde İsmail b. Abdullah el-Kindi vardır. Bilinmeyen birisidir. Zehebî bunu Mizan, 901'de söz konusu etmiş ve: A'meş'ten, ondan da Bakiyye oldukça acaip ve münker bir haber rivayet etmiştir demektedir. İbn Hacer de Lisanu'l-Mizan'da Kindi'nin biyografisinde münker bir rivayettir diye bunun dışında bir başka hadisi zikretmekte ve en-Nebati'den Bakiyye'nin hadisleri naki (temiz) değildir dediğini nakletmektedir.

Scanned with CamScanner

Yüce Allah'ın: *"Kâfirlere gelince onlar için çok çetin bir azap vardır"* buyruğu daha önce mü'minler ve onların pek bol sevap ve mükâfatlarını zikrettikten sonra kâfirleri ve onun nezdinde kıyâmet gününde onlar için hazırlanmış çetin azabı yeniden diriltilip hesaba çekilecekleri gündeki can yakıcı azabı söz konusu etmektedir.

"Eğer Allah kullarına rızkı yaysaydı yeryüzünde elbette azgınlık ederlerdi." Yani şayet onlara ihtiyaçlarından fazla rızık verecek olursa bu hal onların birinin diğerine azgınlık ve şımarıklık ederek haksızlık etmesine, tuğyan etmesine götürürdü. Katâde dedi ki: Eskiden: En hayırlı geçim seni oyalamayan ve seni azdırmayandır, denirdi.

[5935] Katâde: *"Ben sizin için Allah'ın çıkartacağı dünya hayatının süsünden korkarım"* hadisini ve soru soran birisinin: "Hayır şer ile gelir mi?" şeklindeki hadisini zikretmektedir.[244]

"Fakat o dilediğini bir ölçü ile indirir. Muhakkak o kullarından haberdardır, çok iyi görendir." Ama o kullarına kendileri için ıslah olacakları şekilde seçip, tercih ettiği şekilde rızık verir ve o bu hali en iyi bilendir. Bu sebeple zengin olmayı hak edenleri zengin yapar, fakir olmayı hak edenleri de fakir bırakır. Nitekim rivayet edilen şu hadiste dile getirildiği gibi:

[5936] "Şüphesiz kullarım arasında zenginlikten başka kendisini ıslah edecek bir şeyin bulunmadığı kimseler vardır. Böylelerini fakir yapacak olursam aleyhine dinini ifsad ederim. Yine kullarım arasında fakirlikten başka onu ıslah edecek bir şey bulunmayanları vardır. Eğer onu zengin edecek olursam onun aleyhine olmak üzere dinini ifsad ederim."[245]

"O ümitsizliğe düşmelerinden sonra yağmuru indiren" insanların yağmurun yağacağından ümit kesmelerinden sonra ihtiyaç duydukları ve zorunlu

244 Bu Taberî, 30699'da Katâde'den mürsel olarak naklettiği hadisin bir bölümüdür. Hadiste geçen "ben... korkarım" hadisi sahih senetlerle mevsul olarak da gelmiş olup, daha önceden geçmiştir. Ayrıca bk. Buhârî, 6427; Müslim, 1052

245 Beğavî, Tefsir, 1877. Benim numaralandırmam ile Enes'in naklettiği bir hadisin bir kısmıdır. Senedi vahidir. Hâfız İbn Receb, Camiu'l-Ulum, s. 314'te zayıf olduğunu belirtip, senedinde el-Hasan b. Yahyâ el-Huşeni, Sadaka b. Abdullah ed-Dımeşki'den rivayeti vardır ki her ikisi de zayıftır. Ayrıca senedinde Hişam el-Kinani vardır. Hadis rivayetiyle tanınmayan birisidir demektedir. Ayrıca bu İbn Abbâs'ın rivayet ettiği bir hadis olarak da gelmiş olup, bunu da Taberânî, 12719'da rivayet etmiş, Heysemi, Mecma, 17953'te senedinde kendilerini tanımadığım bir topluluk vardır demiştir.

Scanned with CamScanner

gördükleri bir zamanda onlara yağmur indirir. Yüce Allah'ın şu buyruğu da bunun gibidir: *"Halbuki onlar bundan önce üzerlerine yağmur indirilmeden önce gerçekten ümit kesmişlerdi."* (Rûm, 49)

"Ve rahmetini yayandır." O rahmeti ile o bölgenin ve o cihette bulunanların hepsini kapsar. Katâde dedi ki: Bize nakledildiğine göre bir adam Ömer b. el-Hattab'a: Ey mü'minlerin emiri insanlar yağmursuz kaldı ve ümitlerini kestiler dedi. Ömer (radıyallâhu anh): Size yağmur yağdırıldı bil, dedi sonra da: *"O ümitsizliğe düşmelerinden sonra yağmuru indiren ve rahmetini yayandır"* buyruğunu okudu.

"O gerçek dost ve yardımcıdır, hamde layık olandır." O yarattıkları lehine dünya ve ahretlerinde kendilerine faydalı olacak şekilde tasarrufta bulunandır ve o bütün takdirlerinde ve fiillerinde akıbeti itibariyle kendisine hamd edilendir.

وَمِنْ ءَايَٰتِهِۦ خَلْقُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَمَا بَثَّ فِيهِمَا مِن دَآبَّةٍ ۖ وَهُوَ عَلَىٰ جَمْعِهِمْ إِذَا يَشَآءُ قَدِيرٌ ۝٢٩ وَمَآ أَصَٰبَكُم مِّن مُّصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُوا۟ عَن كَثِيرٍ ۝٣٠ وَمَآ أَنتُم بِمُعْجِزِينَ فِى ٱلْأَرْضِ ۖ وَمَا لَكُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ مِن وَلِىٍّ وَلَا نَصِيرٍ ۝٣١

29. Göklerle yerin yaratılışı ve onlarda yaydığı her bir canlı onun âyetlerindendir ve o dilediği zaman onları toplamaya gücü yetendir.

30. Size isabet eden her musibet ellerinizle kazandıklarınız sebebi iledir, çoğunu da affeder.

31. Siz yeryüzünde aciz bırakabilecekler değilsiniz. Sizin Allah'tan başka ne bir veliniz, ne de bir yardımcınız vardır.

Tefsiri:

Yüce Allah şöyle buyuruyor: Onun azametine, pek muazzam kudretine ve kahredici hükümranlığına dair *"ayetlerinden"* bazısı *"göklerle yerin yaratılışı ve onlarda"* yani göklerle yerde *"yaydığı her bir canlı"* bu melekleri, cinleri, insanları ve-şekillerinin, renklerinin, dillerinin, karakterlerinin, cinslerinin ve türlerinin farklılıklarına rağmen- diğer canlıları kapsar.

Scanned with CamScanner

"Ve" bütün bunlarla birlikte *"o dilediği zaman onları toplamaya gücü yetendir."* Yani kıyâmet gününde öncekileri, sonrakileri ve diğer yaratılmışları bir tek düz ve geniş bir alanda toplayacaktır. Davetçi onlara seslerini duyuracak, göz onları görecektir ve Allah aralarında adaletli hak hükmünü verecektir.

"Size isabet eden her musibet ellerinizle kazandıklarınız sebebi iledir." Yani: Ey insanlar! Başınıza her ne musibet gelirse o ancak sizin önceden yapmış olduğunuz birtakım kötülüklerden dolayıdır. Bununla birlikte kötülüklerin bir *"çoğunu da affeder."* Onlardan dolayı sizi cezalandırmaz, aksine onları bağışlar. *"Eğer Allah kazandıkları sebebi ile insanları sorgulayacak olsaydı onun (arzın) sırtında dolaşanların hiçbirini bırakmazdı."* (Fâtır, 45)

[5937] Sahih hadiste şöyle buyurulmuştur: *"Nefsim elinde olana yemin ederim ki, mü'mine isabet eden herhangi bir yorgunluk, ağrı, keder, üzüntü sebebiyle mutlaka Allah onun günahlarından bir kısmını örter (affeder), ona batan bir dikene varıncaya kadar."*[246]

[5938] İbn Cerîr dedi ki: Eyyûb dedi ki: Ben Ebû Kilâbe'nin kitabında şunu okudum: Dedi ki: *"Kim zerre ağırlığınca bir hayır yapıyorsa onu görecektir, kim zerre ağırlığınca bir kötülük yapıyorsa onu görecektir."* (Zilzâl, 7-8) buyrukları Ebû Bekr hakkında inmiştir. Yemek yerken yemek yemeyi bıraktı ve: Ey Allah'ın Rasûlü! Ben hayır ve şer her ne yaparsam onu görecek miyim? dedi. Allah Rasûlü: *"Peki, hoşuna gitmeyen halleri hiç düşündün mü? İşte onlar şerrin zerre ağırlıklarındandır. Aynı zamanda hayrın ağırlıkları da saklanır ve sonunda kıyâmet gününde o sana verilir."* buyurdu. Ebû İdris dedi ki: Benim kanaatime göre yüce Allah'ın kitabındaki: *"Size isabet eden her musibet ellerinizle kazandıklarınız sebebi iledir, çoğunu da affeder"* buyruğu bunu doğrulamaktadır.[247] Sonra bunu bir başka yoldan Ebû Kılâbe'den, o Enes'ten diye rivayet etmiş ve birincisi daha sahihtir demiştir.

[5939] İbn Ebî Hâtim dedi ki: Ebû Suhayle, Ali (radıyallâhu anh)'dan şöyle dediğini nakletti: Ben size aziz ve celil olan Allah'ın kitabındaki en faziletli âyeti haber vereyim mi? Ki bunu bize Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) tahdis edip şöyle buyurmuştu: *"Size isabet eden her musibet ellerinizle kazan-*

246 Buhârî ve başkaları rivayet etmiş olup, daha önceden geçmişti.

247 Zayıftır. Bunu Taberî, 30704'de bu şekilde rivayet etmiş olup, mürseldir. İleride Zilzâl sûresinde gelecektir.

Scanned with CamScanner

dıklarınız sebebi iledir, çoğunu da affeder" buyruğunu sana tefsir edeyim ey Ali: Size isabet eden hastalık, ceza ya da dünyadaki bir bela ellerinizin kazandıkları sebebi iledir ama yüce Allah böyle bir kimseye Âhirette cezayı ikinci defa vermeyecek kadar Halîmdir. Bununla birlikte Allah'ın dünya hayatında affettiğine gelince, yüce Allah affettikten sonra vazgeçmeyecek kadar kerem sahibidir."[248] Bu hadisi bu şekilde İmam Ahmed de Mervan b. Muâviye ve Abde'den, o Ebû Suhayle'den, Ali dedi ki... diye rivayet ederek buna yakın hadisi merfu olarak zikretmiştir.

Diğer taraftan İbn Ebî Hâtim de buna yakın bir rivayeti bir başka yoldan mevkuf olarak rivayet edip şöyle demiştir: Bana babam tahdis etti. Ebû Cuhayfe dedi ki: Ali b. Ebî Tâlib'in (radıyallâhu anh) yanına girdim, şöyle dedi: Her mü'minin iyice bellemesi gereken bir hadisi size nakledeyim mi? (Ebû Cuhayfe) dedi ki: Biz nakletmesini istedik, o da *"Size isabet eden her musibet ellerinizle kazandıklarınız sebebi iledir, çoğunu da affeder"* âyetini okudu. Sonra şöyle dedi: Dünyada iken cezalandırdığı hususu Allah kıyâmet gününde cezasını ikinci defa vermeyecek kadar Halîmdir. Dünyada affetmiş olduğu bir hususu ise Allah kıyâmet gününde affından vazgeçmeyecek kadar da kerimdir.

[5940] İmam Ahmed dedi ki: Muâviye b. Ebî Süfyân (radıyallâhu anh) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Mü'mine bedeninde isabet edip de kendisini rahatsız eden her bir şey dolayısıyla mutlaka Allah günahlarının bir kısmını affeder."*[249]

[5941] Yine İmam Ahmed dedi ki: Âişe dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kulun günahları çoğalıp, günahlarına kefaret olacak bir şeyleri yoksa Allah o günahlarını affetmesi için Allah ona onu üzecek bir bela verir."*[250]

---

248 Zayıftır. Ahmed, 649; Ebû Ya'la, 453. Ali (radıyallâhu anh)'ın naklettiği bir hadis olarak. Senedinde Ezher b. Raşid vardır. Heysemi, Mecma, 1328'de ondan dolayı hadisin zayıf olduğunu söylemiştir. Hadis muhtasar olarak da rivayet edilmiş olup, bunu da Ahmed, 775 ve 1365'te Hakim, II, 445'te Ebû Cuhayfe'nin Ali'den yoluyla rivayet etmiş, o rivayette âyetin ve tefsirinin sözü geçmemektedir. Bu ise hasendir. Hakim, Buhârî ve Müslim'in şartına göre sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de ona muvafakat etmiştir. Hadisin şahitleri vardır. Bunlardan birisi de bundan sonra gelecek olan hadistir.

249 Hasendir. Ahmed, IV, 98 senedi Talha b. Yahyâ'dan dolayı kavi değildir ama hadisin şahitleri vardır.

250 Senedi zayıftır. Ahmed, VI, 157; Bezzâr, 3260. Âişe'nin naklettiği bir hadis olarak. Hey-

Scanned with CamScanner

[5942] İbn Ebî Hâtim dedi ki: Hasan-ı Basrî şanı yüce ve mübarek Allah'ın: *"Size isabet eden her musibet ellerinizle kazandıklarınız sebebi iledir, çoğunu da affeder"* buyruğu hakkında dedi ki: Âyet nazil olunca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Muhammed'in canı elinde olana yemin ederim ki bir çubuğun sebep olduğu çizik, bir damarın seyirmesi, bir ayağın tökezlemesine varıncaya kadar hepsi mutlaka bir günah sebebi iledir. Bununla birlikte Allah'ın affettiği ise daha çoktur."*[251]

Yine İbn Ebî Hâtim dedi ki: İmran b. Husayn (radıyallâhu anh) dedi ki: Arkadaşlarından birisi yanına girdi, yanına gelmişti. Kendisi de bedeninde rahatsızlanmıştı. Arkadaşlarından birisi ona: Biz sende gördüğümüz bu halden ötürü üzülüyoruz deyince, şu cevabı verdi: Hayır, bu gördüğün sebebiyle üzülme çünkü senin bu gördüğün bir günah sebebiyle olmuştur. Allah'ın affettikleri ise bundan daha fazladır. Sonra da *"Size isabet eden her musibet ellerinizle kazandıklarınız sebebi iledir, çoğunu da affeder"* âyetini okudu.

Yine bize babam tahdis etti. Bize Yahyâ b. Abdulhamid el-Himmani tahdis etti, bize Cerîr, Ebu'l-Bilad'dan şöyle dediğini tahdis etti: el-Ala b. Bedre: *"Size isabet eden her musibet ellerinizle kazandıklarınız sebebi iledir"* buyruğunu okudum ve ben daha küçük çocukken gözlerimi kaybettim dedim. O: Anne babanın günahları sebebi iledir dedi.

Yine bize babam tahdis etti. Dahhâk dedi ki: Biz Kur'ân'ı hıfzettikten sonra kim unuttuysa ancak bir günah sebebiyle unuttuğunu biliyoruz. Sonra Dahhâk: *"Size isabet eden her musibet ellerinizle kazandıklarınız sebebi iledir, çoğunu da affeder"* âyetini okudu. Sonra Dahhâk: Hem Kur'ân'ı unutmaktan daha büyük hangi musibet olabilir dedi.

---

semi, Mecma, 3735'te: Senedinde Leys b. Ebî Süleym vardır, o tedlis yapan birisidir. Geri kalan ravileri ise sikadırlar demektedir. Sonra bunu 17474'te tekrar edip, bunu Ahmed ve Bezzâr rivayet etmiş olup, senedi hasendir demektedir. Halbuki her ikisinin de senedinde Leys vardır. O ise doğru sözlü olmakla birlikte hafızası karışmıştır. Bundan dolayı cumhur zayıf olduğunu söylemişlerdir. Hadisin Heysemi'nin zikretmediği bir başka illeti daha vardır ki o da ınkıtadır. Çünkü Mücâhid, Âişe'den hadis dinlememiştir. Bunu İbn Maîn, el-Kattan ve Şu'be söylemiş, Ebû Hâtim er-Râzî de onlara muvafakat etmiştir. Bk. el-Merasil, 361

251 Zayıf ve mürseldir. Hasan-ı Basrî'nin mürsel rivayetleri ise vahidir. Bunu Taberî, 30705'te Katâde'den yine mürsel olarak rivayet etmiştir. Muhtemelen bu mürsel ile kuvvet kazanabilir. Ancak eğer Katâde bunu Hasan'dan almışsa müstesna, ondan aldığı da tercih edilendir. Allah en iyi bilendir.

Scanned with CamScanner

وَمِنْ ءَايَٰتِهِ ٱلْجَوَارِ فِي ٱلْبَحْرِ كَٱلْأَعْلَٰمِ ﴿٣٢﴾ إِنْ يَشَأْ يُسْكِنِ ٱلرِّيحَ فَيَظْلَلْنَ رَوَاكِدَ عَلَىٰ ظَهْرِهِۦٓ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٣٣﴾ أَوْ يُوبِقْهُنَّ بِمَا كَسَبُوا۟ وَيَعْفُ عَن كَثِيرٍ ﴿٣٤﴾ وَيَعْلَمَ ٱلَّذِينَ يُجَٰدِلُونَ فِيٓ ءَايَٰتِنَا ۚ مَا لَهُم مِّن مَّحِيصٍ ﴿٣٥﴾

32. Denizde dağlar gibi akıp giden gemiler de O'nun âyetlerindendir.

33. Dilese rüzgârı durdurur da o gemiler de üstünde akmaksızın kalırlardı. Şüphesiz ki bunlarda çok sabreden ve çok şükreden herkes için âyetler vardır.

34. Yahut kazandıkları sebebi ile o gemileri helak eder, birçoğunu da affeder.

35. Tâ ki âyetlerimiz hakkında tartışanlar kendileri için kaçacak bir yer olmadığını bileler.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: Onun göz kamaştırıcı kudretine ve mutlak saltanat ve egemenliğine delil olan âyetlerinden birisi de emriyle içerisinde gemilerin akıp gitmesi için denizi musahhar kılmış olmasıdır. Bu gemiler denizde dağlar gibi akıp gidenlerdir. Mücâhid, Hasan, Süddî ve Dahhâk dedi ki: Yani bu gemiler denizde karadaki dağları andırır.

"Dilese" denizde gemileri yürüten *"rüzgârı durdurur."* Evet, o istese rüzgârı durdurur ve nihayet o (yelkenli) gemiler hareket edemez. Hatta oldukları yerde kalır, gidip gelemez, hatta suyun üzerinde öylece kalırlar.

"Şüphesiz ki bunlarda" zorlu ve sıkıntılı haller karşısında *"çok sabreden ve çok şükreden herkes için âyetler vardır."* Yani onun denizi musahhar kılıp, orada yol alabilmeleri için ihtiyaç duydukları kadarıyla rüzgârı estirmesinde, yüce Allah'ın kullarına nimetlerini gösteren pek çok delaletler (belgeler) vardır. Zorlu ve sıkıntılı hallerde *"çok sabreden"* rahat ve bolluk zamanında *"çok şükreden herkes için âyetler vardır."*

Scanned with CamScanner

"Yahut kazandıkları sebebiyle o gemileri helak eder." Yani eğer dilese o gemileri onlara binmiş olanların günahları sebebiyle helak eder, suda batırır. *"Birçoğunu da"* günahlarını *"affeder."* Şayet bütün günahlarından dolayı onları yakalayıp, sorgulayacak olursa denizde binip, yolculuk yapan herkesi helak etmesi gerekirdi.

Kimi tefsir bilginleri şöyle demiştir: Yüce Allah'ın: *"Yahut kazandıkları sebebi ile o gemileri helak eder"* buyruğu şu demektir: Dilese rüzgârı oldukça şiddetli estirir, gemileri yakalayıp, doğru rotasından başka tarafa yönlendirir, sağa ya da sola yol almak durumunda bırakır. Doğru yolda ilerleyemez, gidilmek istenen istikamette ilerleyemez. Çünkü bu açıklamada gemilerin helak olmaları anlamını ihtiva eder ve birincisine münasip bir açıklamadır. O açıklama da şudur: Yüce Allah dilese rüzgârı durdurur, gemiler de hareketsiz kalır yahut dilerse rüzgârı şiddetli estirir, gemiler de kontrolden çıkar ve telef olur ama lütfu ve rahmeti gereği o rüzgârı ihtiyaca göre estirir. Tıpkı yağmuru yeterli miktarda saldığı gibi. Eğer çok fazla yağdıracak olursa yapıları yıkar. Şayet az yağdıracak olursa ekin ve mahsulleri yetiştirmez. Hatta yüce Allah Mısır gibi yerlere bir başka araziden, başka topraklardan seller salıp gönderir çünkü onların yağmura ihtiyaçları yoktur. Eğer onlara yağmur yağdıracak olursa yapılarını yıkar ve duvarlarını çökertir.

"Ta ki âyetlerimiz hakkında tartışanlar kendileri için kaçacakları bir yer olmadığını bileler." Kudretimizin mahkûmu oldukları için azap ve intikamımızdan kurtulamayacaklarını bileler.

فَمَآ أُوتِيتُم مِّن شَيْءٍ فَمَتَٰعُ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ۖ وَمَا عِندَ ٱللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ لِلَّذِينَ
ءَامَنُوا۟ وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٣٦﴾ وَٱلَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَٰٓئِرَ ٱلْإِثْمِ
وَٱلْفَوَٰحِشَ وَإِذَا مَا غَضِبُوا۟ هُمْ يَغْفِرُونَ ﴿٣٧﴾ وَٱلَّذِينَ ٱسْتَجَابُوا۟
لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ ۖ وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ ۖ وَمِمَّا رَزَقْنَٰهُمْ يُنفِقُونَ
﴿٣٨﴾ وَٱلَّذِينَ إِذَآ أَصَابَهُمُ ٱلْبَغْىُ هُمْ يَنتَصِرُونَ ﴿٣٩﴾

36. Size verilmiş herhangi bir şey dünya hayatının geçimliğidir. Allah'ın nezdindekiler ise iman edip, Rablerine tevekkül edenler için daha hayırlı ve daha kalıcıdır.

Scanned with CamScanner

37. Onlar ki büyük günahlardan hayâsızca davranışlardan uzak dururlar. Öfkelendiklerinde de onlar bağışlarlar.

38. Onlar ki Rablerinin çağrısını kabul ederler, namazı dosdoğru kılarlar, işleri de aralarında şûrâ iledir. Kendilerine verdiğimiz rızıktan da infak ederler.

39. Ve onlar ki kendilerine zulüm isabet ettiğinde yardımlaşarak zulme karşılık verirler.

Tefsiri:

Yüce Rabbimiz dünya hayatının durumunu, süsünü, içindeki güzellikleri, geçici nimetleri şu buyruğuyla küçümseyerek şöyle buyurmaktadır: *"Size verilmiş herhangi bir şey dünya hayatının geçimliğidir."* Yani her ne ele geçirir, ne toplarsanız ona aldanmayınız. O ancak dünya hayatının geçimliğidir, dünya ise aşağılık, fani ve kaçınılmaz olarak yok olacak bir yurttur. *"Allah'ın nezdindekiler ise... daha hayırlı ve daha kalıcıdır."* Allah'ın sevabı dünyadan hayırlıdır çünkü o kalıcıdır, ebedidir. Dolayısıyla sakın fani olanı kalıcı olanın önüne geçirmeyin. Bunun için yüce Allah: *"iman edip"* yani dünyada lezzetleri terk etmeye sabredip *"Rablerine tevekkül edenler için..."* buyurmaktadır. Yani vacipleri (farzları) eda etmek ve haramları terk etmek hususunda gösterecekleri sabırda kendilerine yardımcı olmak içindir.

Sonra yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Onlar ki büyük günahlardan, hayâsızca davranışlardan uzak dururlar."* A'râf sûresinde günah ve hayâsızca davranışlara dair açıklamaları yapmış bulunmaktayız. *"Öfkelendiklerinde de onlar bağışlarlar."* Yani onların karakterleri insanları affedip, bağışlamayı gerektirir. İnsanlardan intikam almak onların tabiatı değildir.

[5943] Sahih hadiste de sabit olduğu üzere Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"-Allah'ın haram kıldığı hususların çiğnenmesi hali bir tarafa- kesinlikle kendi adına intikam almamıştır."*[252]

[5944] Bir başka hadiste de şöyle buyurulmaktadır: Allah Rasûlü herhangi birimize sitem ederken: *"Ona ne oluyor. Sağ eli toprak dolasıca"* derdi.[253]

252 Buhârî, 3560; Müslim, 2327/77; Ebû Dâvûd, 4785. Âişe'nin naklettiği bir hadis olarak.

253 Bu husus çok hadis-i şerifte geçmiştir. Âişe (radıyallâhu anhâ)'ın naklettiği hadis bunlardan birisidir. Bunu Buhârî, 6156'da rivayet etmiştir.

Scanned with CamScanner

İbn Ebî Hâtim dedi ki: İbrâhim dedi ki: Mü'minler zelil edilmekten hoşlanmazlardı ama güçleri yettiği zaman da affederlerdi.

"Onlar ki Rablerinin çağrısını kabul ederler." Yani rasûllerine uyar, onun emrine itaat eder, yasaklarından uzak dururlar. *"Namazı dosdoğru kılarlar."* Namaz aziz ve celil olan Allah'a yapılan ibadetlerin en büyüğüdür. *"işleri de aralarında şûrâ iledir."* Onlar hakkında istişare etmedikçe bir işi kestirip, atmazlar. Böylelikle savaş gibi, savaşa benzer çeşitli haller gibi ortaya attıkları görüşleriyle yardımlaşırlar. Nitekim yüce Allah: *"İş hususunda onlarla istişare et. Azmettin mi de Allah'a güvenip dayan."* (Ali İmran, 159) buyurmaktadır. Bundan dolayı Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) savaş ve benzeri hususlarda ashab-ı kiram ile danışırdı. Böylelikle onların gönüllerini hoş ediyordu. Aynı şekilde Ömer b. el-Hattab (radıyallâhu anh) da hançerlendiği zaman ölüm döşeğinde iken kendisinden sonra halifeliğe geçecek kimsenin altı kişi arasında yapılacak istişare neticesine bırakmıştı. Bu altı kişi de Osman, Ali, Talha, Zubeyr, Sa'd ve Abdurrahman b. Avf -Allah hepsinden razı olsun- idiler. Bütün ashab Osman (radıyallâhu anh)'ı onlardan öne geçirme görüşü etrafında birleşti. Allah onlardan razı olsun.

"Kendilerine verdiğimiz rızıktan da infak ederler." Bunu da Allah'ın yarattıklarına iyilikte bulunmak sûretiyle kendilerine yakınlıklarına göre yaparlar.

"Ve onlar ki kendilerine zulüm isabet ettiğinde yardımlaşarak zulme karşılık verirler:" Yani onlar kendilerine zulmedip, onlara haksızlık yapanlardan intikam alacak güce sahiptirler. Onlar aciz de değildirler, güçsüz de değildirler. Aksine kendilerine haksızlık yapanlardan intikam alabilirler. Böyle olsalar dahi yine de güçleri yettiği zaman affederler. Tıpkı Yusuf (a.s)'ın kardeşlerine söylediği gibi: *"Bugün başınıza hiçbir şey kakılmayacaktır. Allah günahlarınızı bağışlasın."* (Yusuf, 92) Halbuki onları sorgulamaya ve kendisine bir zamanlar yaptıklarına karşılık vermeye de gücü yetiyordu.

[5945] Ve tıpkı Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hudeybiye yılı kendisine hücum etmek isteyen seksen kişiyi affettiği gibi. Onun bulunduğu yere Ten'im dağından inmişlerdi. Onları ele geçirince onlardan intikam alabilecek durumda olmakla birlikte onlara lütufta bulunup, serbest bıraktı.[254]

254 İleride Fetih sûresinde gelecektir.

Scanned with CamScanner

[5946] Aynı şekilde Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i öldürmek isteyen Gavres b. el-Haris'i affetmesi de böyledir. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) uykuda iken onun kılıcını sıyırmış, kılıcı elinde sıyrılmış olduğu halde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) uyandığında ona azarlarcasına seslenince kılıcı elinden bırakmış, bu sefer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kılıcı onun elinden alıp, ashabını çağırdı ve sonra da kendisi ile adamın başından olanı biteni onlara bildirmiş sonra da onu affetmişti.[255]

[5947] Aynı şekilde Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisine büyü yapan Lebid b. el-A'sam'ı da affetmişti. O bunu yapmış olmasına rağmen ve gücü yetmekle birlikte ona ilişmemiş, ona sitem dahi etmemişti.[256]

[5948] Aynı şekilde Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Mahmud b. Mesleme'nin öldürdüğü Hayberli Yahudi Merhab'ın kızkardeşi Zeyneb adındaki Yahudi kadını da affetmişti. Bu kadın Hayber'in fethedildiği günü bir koyunun kolunu zehirlemişti. Kol da kendisine durumu bildirmişti. Zeyneb'i çağırmış, o da suçunu itiraf etmişti. Allah Rasûlü: *"Böyle bir işi yapmaya seni iten nedir"* buyurdu. Kadın: Ben şunu istemiştim. Eğer sen bir nebî isen sana zarar vermeyecektir. Eğer nebî değilsen senden kurtulup rahat ederiz, dedi. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu serbest bıraktı ama o zehirden dolayı Bişr b. el-Bera (radıyallâhu anh)'ın ölmesi üzerine ona kısas olmak üzere o kadını öldürdü.[257] Bu hususta hadis ve rivayetler oldukça çoktur. Şanı yüce Allah en iyi bilendir.

وَجَزَٰٓؤُاْ سَيِّئَةٖ سَيِّئَةٞ مِّثۡلُهَاۖ فَمَنۡ عَفَا وَأَصۡلَحَ فَأَجۡرُهُۥ عَلَى ٱللَّهِۚ إِنَّهُۥ لَا يُحِبُّ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٤٠﴾ وَلَمَنِ ٱنتَصَرَ بَعۡدَ ظُلۡمِهِۦ فَأُوْلَٰٓئِكَ مَا عَلَيۡهِم مِّن سَبِيلٍ ﴿٤١﴾ إِنَّمَا ٱلسَّبِيلُ عَلَى ٱلَّذِينَ يَظۡلِمُونَ ٱلنَّاسَ وَيَبۡغُونَ فِي ٱلۡأَرۡضِ بِغَيۡرِ ٱلۡحَقِّۚ أُوْلَٰٓئِكَ لَهُمۡ عَذَابٌ أَلِيمٞ ﴿٤٢﴾ وَلَمَن صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَٰلِكَ لَمِنۡ عَزۡمِ ٱلۡأُمُورِ ﴿٤٣﴾

255 Buhârî ve Müslim tarafından ittifakla rivayet edilmiş olup, daha önce Nisâ sûresinde geçmişti.

256 Nâs sûresinin tefsirinde gelecektir.

257 Buhârî ve başkaları bunu rivayet etmiş olup, daha önceden geçmişti.

Scanned with CamScanner

40. Bir kötülüğün cezası onun gibi bir kötülüktür. Kim affedip, düzeltirse artık onun mükâfatını vermek Allah'a aittir. Şüphe yok ki o zalimleri sevmez.

41. Kim de zulme uğradıktan sonra intikamını alırsa işte onların aleyhine bir yol yoktur.

42. Ancak insanlara zulmedenler ve yeryüzünde haksız yere taşkınlık gösterenler aleyhine yol vardır. İşte bunlar için çok acıklı azap vardır.

43. Bununla beraber kim de sabreder ve bağışlarsa muhakkak bu, üzerinde kararlılıkla durmaya değer işlerdendir.

Tefsiri:

Şanı yüce ve mübarek Rabbimizin: *"Bir kötülüğün cezası onun gibi bir kötülüktür"* buyruğu şu buyrukları gibidir: *"Size kim saldırırsa siz de tıpkı onların size saldırdıkları gibi karşılık verin."* (Bakara, 194); *"Şayet bir ceza verecek olursanız size yapılan saldırının misli ile karşılık verin. Sabrederseniz andolsun ki bu sabredenler için daha hayırlıdır."* (Nahl, 126) Bu sebeple yüce Allah adaletin kendisi olan kısası (misillemeyi) meşru kılmış, bununla birlikte faziletin kendisi olan affetmeyi de teşvik etmiştir. Yüce Allah'ın: *"Yaralar da birbirine kısas yapılır fakat kim onu sadaka olarak bağışlarsa bu ona kefaret olur."* (Mâide, 45) buyruğunda olduğu gibi. Bunun için de yüce Rabbimiz burada: *"Kim affedip, düzeltirse artık onun mükâfatını vermek Allah'a aittir"* buyurmaktadır. Yani bu Allah'ın yanında asla boşa gitmez. Nitekim sahih hadiste şöyle buyurulmaktadır:

[5949] *"Allah affetmesi sebebiyle bir kulun ancak izzetini arttırır."*[258]

"Şüphe yok ki o zalimleri sevmez." Yani haddi aşanları sevmez. O da önce kötülük yapandır sonra yüce Allah: *"Kim de zulme uğradıktan sonra intikamını alırsa işte onların aleyhine bir yol yoktur"* buyurmaktadır. Yani kendilerine zulmedenlerden intikam almalarından dolayı onlara bir vebal yoktur.

[5950] İbn Cerîr dedi ki: İbn Avn dedi ki: Ben yüce Allah'ın: *"Kim de zulme uğradıktan sonra intikamını alırsa işte onların aleyhine bir yol yoktur"*

258 Müslim ve başkalarının rivayet ettiği bir hadisin bir bölümüdür. Daha önceden geçmişti.

Scanned with CamScanner

buyruğundaki intikama dair soru soruyordum. Ali b. Zeyd b. Cud'an bana babasının hanımı (üvey annesi) olan Ümmü Muhammed'den naklen dedi ki: -İbn Avn dedi ki: Bu kadının mü'minlerin annesi Âişe (radıyallâhu anhâ)'ın yanına girip çıkan bir kadın olduğunu söylemişlerdir.- (Ümmü Muhammed) dedi ki: Mü'minlerin annesi (Âişe) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanımıza geldi. Yanımızda Cahş kızı Zeyneb de vardı. Allah Rasûlü eliyle bir işaret yaptı. Zeyneb'in yanımızda olduğunu fark etmemişti. Bu sefer ben de onun eline işaret ettim ve onun orada olduğunu fark ettirdim. Allah Rasûlü vazgeçti. Bu sefer Zeyneb, Âişe'ye ağır sözler söylemeye başladı. Allah Rasûlü ona yapmamasını söyledi. O vazgeçmedi. Bu sefer Âişe'ye: *"Sen de ona ağır sözler söyle"* buyurdu. Âişe ona söylediği sözlerle Zeyneb'i yenik düşürdü. Zeyneb, Ali'nin yanına gitti ve: Âişe size dil uzatıyor, size yapmadığını bırakmıyor dedi. Fâtıma gelince Allah Rasûlü ona: *"Kâbe'nin Rabbine yemin ederim ki o senin babanın sevgilisidir"* buyurdu. Bu sefer Fâtıma geri döndü ve Ali'ye: Ben ona bunu bunu söyledim, o da bana böyle böyle cevap verdi, dedi. Ali de kalkıp Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına geldi, bu hususta onunla konuştu.[259] Bu rivayette anlatım böylece nakledilmiştir. Ali b. Zeyd b. Cud'an ise çoğunlukla rivayetlerinde münker lafızlar zikreder. Bu hadiste de münkerlik vardır. Sahih hadisin anlatımı ise bundan farklıdır.

[5951] Nitekim Nesâî ve İbn Mâce, Halid b. Seleme el-Fa'fâ'ın naklettiği bir hadis olarak zikretmişlerdir. Buna göre Urve dedi ki: Âişe (radıyallâhu anhâ) dedi ki: Ben Zeyneb kızgın bir şekilde ve izin almaksızın yanıma içeri girinceye kadar hiçbir şeyin farkına varmamıştım. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e şöyle dedi: Ebû Bekir'in kızının kolcağızlarını senin önünde evirip çevirmesi sana yetiyor. Sonra bana döndü (bana ağır bazı sözler söyledi). Ben yüzümü ondan başka tarafa çevirdim (ona karşılık vermedim). Nihayet Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Haydi sen de intikamını al"* buyurdu. Ben de ona döndüm. Öyle ki tükürüğünün boğazında kuruduğunu gördüm. Bana hiçbir şekilde karşılık veremiyordu. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in de yüzünün parıldadığını gördüm.[260] Bu Nesâî'nin lafzıdır.

259 Taberî, 30729. Senedinde Ali b. Zeyd vardır. Hadisleri zayıftır. Çok sayıda münker rivayet nakletmiştir. Bundan sonraki rivayet daha sahihtir.

260 Sahihtir. Buhârî, el-Edebu'l-Müfred, 558; Nesâî, Tefsir, 496; İbn Mâce, 1981; Ahmed, VI, 97. Senedi Müslim'in şartına göre hasen olmakla birlikte Abdullah hakkında bazı tenkitler yapılmıştır. Aslı Müslim, 2442'de yer almaktadır.

Scanned with CamScanner

[5952] Bezzâr dedi ki: Âişe dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kendisine zulmedene beddua eden bir kimse intikamını almış olur."*[261]

Bunu Tirmizî, Ebu'l-Ahvas'ın, Ebû Hamza'dan -ki adı Meymun'dur- naklettiği bir hadis olarak rivayet etmiş olup sonra da: "Biz bunu ancak onun naklettiği bir hadis olarak biliyoruz" demiştir. Hıfzı bakımından onun aleyhinde tenkitler yapılmıştır.

"Ancak insanlara zulmedenler ve yeryüzünde haksız yere taşkınlık gösterenler" Yani:

[5953] *"Birbirlerine söven iki kişinin söyledikleri -zulme uğrayan haksızlık etmediği sürece- ilk başlayanın aleyhinedir."*[262] buyruğunda belirtildiği üzere insanlara önce zulmeden kimseler *"aleyhine yol vardır"* yani onlar için darlık ve sıkıntı vardır.

"İşte bunlar için çok acıklı" yani oldukça ağır ve can yakıcı *"bir azap vardır."*

Ebû Bekr b. Ebî Şeybe dedi ki: Muhammed b. Vasi' dedi ki: Mekke'ye geldim. Hendek üzerinde bir manzara gördüm. Kendimden geçtim. Beni alıp, Mervan b. el-Mühelleb'e gönderdiler. O sırada kendisi Basra'nın emiri idi. Neye ihtiyacın var ey Ebû Abdullah dedi. Ben: Benim ihtiyacım senin eğer gücün yetiyorsa Adiyy oğullarına mensup kimse gibi olmandır dedim. O: Adiyy oğullarına mensup dediğin kişi kimdir dedi. Ben el-Ala b. Ziyad'dır. O bir seferinde bir arkadaşını bir işe görevlendirdi. O da kendisine şunu yazdı: Şimdi eğer ancak sırtın hafif, karnın zayıf, elin Müslümanların kanlarından ve mallarından yana temiz olarak geceyi geçirebilirsen evet şüphesiz sen bunu yapacak olursan şüphesiz senin aleyhine bir yol bulunmaz. *"Ancak insanlara zulmedenler ve yeryüzünde haksız yere taşkınlık gösterenler aleyhine bir yol vardır. işte bunlar için çok acıklı bir azap vardır"* diye yazdı. Mervan: Allah'a

261 Zayıftır. Tirmizî, 3552; İbn Adiyy, VI, 412. Senedi zayıftır, Meymun el-Kassab Ebû Hamza vardır. Ahmed: Hadisi terkedilmiştir demiş, Nesâî zayıf olduğunu söylemiş, Buhârî onu leyyin olarak değerlendirmiş. Nesâî sika değildir demiştir. Tirmizî gariptir diyerek hadisin zayıf olduğunu belirtmiş olmaktadır. Meymun hakkında da tenkitlerde bulunulmuştur.

262 Müslim, 2587; Buhârî, el-Edebu'l-Müfred, 423; Ebû Dâvûd, 4894; Tirmizî, 1981; Ahmed, II, 235; İbn Hibbân, 5728

Scanned with CamScanner

yemin olsun ki doğru söylemiştir ve gerçekten güzel bir öğüt vermiştir, dedi. Sonra şunları ekledi: Senin ihtiyacın nedir ey Ebû Abdullah, ben: İhtiyacım beni ailemin halkının yanına ulaştırmandır dedim. O da: Olur dedi. Bunu İbn Ebî Hâtim rivayet etti.

Yüce Allah zulmü ve zalimleri yerdikten ve kısası meşru kıldıktan sonra affa ve bağışlamaya teşvikte bulunmak üzere: *"Bununla beraber kim de sabreder ve bağışlarsa"* yani yapılan eziyete sabredip, kötülüğü de örtüp, saklarsa *"muhakkak bu üzerinde kararlılıkla durmaya değer işlerdendir"* buyurmaktadır.

Said b. Cubeyr dedi ki: Yani bunlar yüce Allah'ın emretmiş olduğu hak emirlerdendir. Bu da mükâfatla karşılanacak ve karşılıklarında pek büyük bir sevap verilip, pek güzel bir şekilde övülecek emirlerden, hususlardandır demektir.

İbn Ebî Hâtim dedi ki: Bize babam tahdis etti, el-Fudayl b. Iyâd dedi ki: Yanına bir adam gelip, sana bir başka adamı şikâyet edecek olursa, sen de kardeşim onu affet çünkü affetmek takvaya daha yakındır, de. Eğer: Kalbimden onu affetmek gelmiyor ama yüce Allah'ın bana emrettiği şekilde ben ondan hakkımı alacağım, diyecek olursa sen de ona şöyle de: Eğer güzel bir şekilde hakkını alabileceksen al, aksi takdirde affetmek kapısına dön. Çünkü o geniş bir kapıdır ve çünkü kim affedip, düzeltirse ecrini vermek Allah'a aittir. Affeden kimse geceleyin yatağı üzerinde rahat yatar ama intikam alan bir kimse işleri ters yüz edebilir.

[5954] İmam Ahmed dedi ki: Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'dan rivayete göre bir adam Ebû Bekr (radıyallâhu anh)'a sövüp, saydı. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de oturuyordu. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayret etmeye ve gülümsemeye başladı. Adam sövüp saymayı çoğaltınca Ebû Bekir söylediklerinin bir kısmında ona cevap verdi. Bu sefer Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) kızıp kalktı. Ebû Bekir arkasından yetişerek: Ey Allah'ın Rasûlü! Bana sövüp sayıyordu, sen de oturuyordun. Ben ona söylediklerinin bir kısmında cevap verirken, kızdın ve kalktın, dedi. Allah Rasûlü şöyle buyurdu: *"Seninle birlikte senin yerine seni savunan bir melek vardı. Sen o adama söylediklerinin bir kısmına karşı cevap verince, bu sefer şeytan geldi. Ben de şeytanla birlikte oturacak değildim."* Sonra Allah Rasûlü şöyle buyurdu: *"Ey Ebû Bekir! Üç şey tamamen haktır. Eğer bir kula bir haksızlık yapılacak ve Allah için onu*

Scanned with CamScanner

görmezlikten gelecek olursa muhakkak Allah ondan dolayı o kulu pek muazzam bir zafere eriştirir. Bir adam bir bağı gözetmek isteği ile bir ihsan kapısını açacak olursa mutlaka ondan dolayı Allah onun malını çoğaltır. Bir adam malını arttırmak maksadıyla bir dilenme kapısını açacak olursa da Allah mutlaka ondan dolayı onun azlığını (fakirliğini) arttırır."[263]

Bunu bu şekilde Ebû Dâvûd da Abdula'lâ b. Hammad'dan, o Süfyân b. Uyeyne'den diye rivayet etmiş ve şöyle demiştir: Bunu Safvân b. İsa da rivayet etmiştir. Her ikisi ise Muhammed b. Aclân'dan diye rivayet etmişlerdir. Yine bunu el-Leys, Said el-Makburi'den, o Beşir b. el-Muharrar'dan, o Said b. el-Müseyyeb'den mürsel olarak rivayet etmiştir. Bu hadis manası itibariyle gayet güzeldir ve Ebû Bekr es-Sıddîk (radıyallâhu anh)'a da çok uygundur.

وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ وَلِيٍّ مِنْ بَعْدِهِ ۗ وَتَرَى الظَّالِمِينَ لَمَّا رَأَوُا
الْعَذَابَ يَقُولُونَ هَلْ إِلَىٰ مَرَدٍّ مِنْ سَبِيلٍ ﴿٤٤﴾ وَتَرَاهُمْ يُعْرَضُونَ
عَلَيْهَا خَاشِعِينَ مِنَ الذُّلِّ يَنْظُرُونَ مِنْ طَرْفٍ خَفِيٍّ ۗ وَقَالَ الَّذِينَ آمَنُوا
إِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَأَهْلِيهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۗ أَلَا إِنَّ
الظَّالِمِينَ فِي عَذَابٍ مُقِيمٍ ﴿٤٥﴾ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ أَوْلِيَاءَ يَنْصُرُونَهُمْ
مِنْ دُونِ اللَّهِ ۗ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ سَبِيلٍ ﴿٤٦﴾

44. Allah kimi saptırırsa bundan sonra artık onun için hiçbir veli olmaz. Azabı gördüklerinde zalimlerin: "Acaba geri dönüşün bir yolu var mı?" dediklerini görürsün.

45. Onları ateşe arz olunduklarında zilletten boyunlarını bükmüş, göz ucuyla gizlice baktıklarını görürsün. İman edenler derler ki: "Muhakkak hüsrana uğrayanalar kıyâmet gününde hem kendilerini, hem yakınlarını kaybedenlerdir. Haberiniz olsun ki muhakkak zalimler sürekli bir azap içindedirler."

46. Onların Allah'tan başka kendilerine yardım edecek hiçbir velileri olmaz. Allah'ın saptırdığı kimselerin yol bulmalarına imkân yoktur.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah kendi kerim zatı hakkında haber vererek buyuruyor ki: Şüphesiz Onun dilediği olur ve kimse Onun dilediğini geri çeviremez. Dilemediği de olmaz ve kimse onu var edemez. Kendisinin hidayet verdiğini kimse saptıramaz, saptırdığını da kimse hidayete iletemez. Nitekim bir başka yerde: *"Kimi de saptırırsa artık onun için doğru yola erdirecek bir veli bulamazsın."* (Kehf, 17)

Sonra yüce Allah, Allah'a ortak koşanların kendileri olan zalimlerin durumunu haber vererek onların kıyâmet gününde *"azabı gördüklerinde"* dünyaya geri dönmeyi temenni edeceklerini ve *"acaba geri dönüşün bir yolu var mı?"* diyeceklerini haber vermektedir. Başka yerde de şöyle buyurmaktadır: *"Onları ateşin başında durdurulup da: Keşke biz geri döndürülseydik. Rabbimizin âyetlerini yalanlamazdık, mü'minlerden olurduk diyecekleri vakit bir görsen. Hayır, evvelce gizledikleri şeyler karşılarına çıktı. Eğer geri döndürülürlerse yine kendilerine yasaklanan şeylere geri dönerler çünkü onlar şüphesiz yalancıdırlar"* (En'âm, 27-28) buyurmaktadır.

"Onlar ateşe arzolunduklarında zilletten boyunlarını bükmüş" yani geçmişte yaptıkları Allah'a isyanlarının halinin üzerlerine çökmüş *"göz ucuyla gizlice baktıklarını görürsün."* Mücâhid de: Zelil olarak diye açıklamıştır. Yani onlar cehenneme cehennemden korkarak, gizlice bakacaklar. Halbuki korktukları şey kaçınılmaz olarak başlarına gelecektir ve başlarına gelecek olan da içlerinde hissettiklerinden çok daha büyüktür. Allah bizi bu halden korusun.

"İman edenler" kıyâmet gününde *"derler ki: Muhakkak hüsrana uğrayanlar"* en büyük zarara uğrayanlar *"kıyâmet gününde hem kendilerini, hem yakınlarını kaybedenlerdir."* Yani onlar cehenneme götürülerek ebedilik yurdundaki lezzetlerinden mahrum edilip, kendilerini zarara uğrattıkları gibi, üstelik kendileri arkadaşlarından, sohbet ettikleri kimselerden, yakınlarından, akrabalarından da ayrı tutulacaklar, böylelikle onları da kaybetmiş olacaklar.

"Haberiniz olsun ki muhakkak zalimler sürekli azap içindedirler." Ebedi ve kesintisiz bir azapta olacaklardır. Onlar oradan çıkamayacaklar, oradan kurtulamayacaklardır.

Scanned with CamScanner

"Onların Allah'tan başka kendilerine yardım edecek" içinde bulundukları azaptan ve cezalardan kendilerini kurtaracak hiçbir velileri olmaz. *"Allah'ın saptırdığı kimselerin yol bulmalarına imkân yoktur."* Onlar için herhangi bir kurtuluş bulunmaz.

اِسْتَجِيبُوا لِرَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللَّهِ ۖ مَا لَكُمْ مِنْ مَلْجَإٍ يَوْمَئِذٍ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَكِيرٍ ﴿٤٧﴾ فَإِنْ أَعْرَضُوا فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا ۖ إِنْ عَلَيْكَ إِلَّا الْبَلَاغُ ۗ وَإِنَّا إِذَا أَذَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً فَرِحَ بِهَا ۖ وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ فَإِنَّ الْإِنْسَانَ كَفُورٌ ﴿٤٨﴾

47. Allah'tan geri çevirilmesi mümkün olmayan bir gün gelmezden önce Rabbinizin davetine icabet edin. O günde sizin sığınacak bir yeriniz de olmaz, hiç inkâr da edemezsiniz.

48. Eğer yüz çevirirlerse biz seni onların üzerine bir bekçi göndermedik. Sana düşen ancak tebliğdir. Muhakkak biz insana tarafımızdan bir rahmet tattırdığımızda bundan dolayı o sevinir. Şayet ellerinin önden gönderdikleri sebebi ile onlara bir kötülük isabet etse o zaman insan şüphesiz nankörlük eder.

Tefsiri:

Yüce Allah kıyâmet gününde meydana gelecek dehşetli ve pek korkunç, büyük halleri söz konusu ettikten sonra o günden sakındırıp, onun için hazırlıklı olmayı emir ederek şöyle buyurmaktadır: *"Allah'tan geri çevrilmesi mümkün olmayan bir gün gelmezden önce Rabbinizin davetine icabet edin."* Yani o günün gerçekleşmesini emredecek olursa o bir göz kırpmak gibi kısa bir sürede gerçekleşecek ve hiç kimse onu geri çeviremeyecek, onu engelleyemeyecek.

"O günde sizin için sığınacak bir yeriniz de olmaz. Hiç inkâr da edemezsiniz." Yani kendisine sığınıp, korunacağınız bir yeriniz, sizi gizleyecek, saklayacak bir mekânınız, içinde tanınmayacak hale gelecek bir yeriniz ve böylelikle şanı yüce Rabbinizin sizi görmesine imkân bırakmayacak şekilde

Scanned with CamScanner

kaybolmanız mümkün olmayacaktır. Aksine o ilmiyle, görmesiyle, kudretiyle sizi çepeçevre kuşatmıştır. Gerçekte sizin ondan yine ona sığınmaktan başka yapacak hiçbir şeyiniz yoktur. *"O günde insan: Kaçış nereye der, hayır o gün sığınacak yer yoktur. O gün varıp durulacak yer Rabbinin huzurudur."* (Kıyâmet, 10-12)

"Eğer" müşrikler *"yüz çevirirlerse biz seni onların üzerine bir bekçi göndermedik."* Sen onlar üzerinde baskı kuracak, zorbalık edecek bir kimse değilsin. Yüce Allah da şöyle buyurmaktadır: *"Onların hidayete ermesi senin üzerine borç değildir fakat Allah dilediği kimseye hidayet verir."* (Bakara, 272) Bir başka yerde de şöyle buyurmaktadır: *"Sana düşen ancak tebliğ etmektir. Hesaba çekmek de yalnız bize aittir."* (Ra'd, 40)

Burada da yüce Rabbimiz şöyle buyurmaktadır: *"Sana düşen ancak tebliğdir."* Bizim sana yüklediğimiz görev kendilerine Allah'ın risaletini tebliğ etmenden ibarettir. Sonra yüce Allah: *"Muhakkak biz insana tarafımızdan bir rahmet tattırdığımızda bundan dolayı o sevinir"* buyurmaktadır. Yani ona bir rahatlık ve bir nimet isabet ettiği takdirde bundan dolayı sevinir. *"Şayet onlara"* yani insanlara *"önden gönderdikleri sebebi ile bir kötülük isabet etse"* kıtlık, azap, bela ve darlık gelip çatsa *"o zaman insan şüphesiz nankörlük eder."* Önceki nimetleri inkâr eder ancak içinde bulunduğu saati bilir, hatırlar. Kendisine bir nimet isabet ettiği zaman ise şımarır ve azar, bir sıkıntı ve mihnet isabet edince ümidini keser, hiçbir hayır beklemeyecek hale düşer. Nitekim Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kadınlara şöyle hitap etmiştir:

[5955] *"Ey kadınlar topluluğu, çokça sadaka veriniz çünkü ben cehennem ehlinin çoğunluğunu teşkil ettiğinizi gördüm."* Bir kadın: Neden ey Allah'ın Rasûlü? deyince, Allah Rasûlü şu cevabı verdi: *"Çünkü sizler çok şikâyet edersiniz, çok nankörlükte bulunursunuz. Onlardan herhangi birisine ömür boyu iyilikte bulunsan, sonra bir gün o iyiliği yapmayacak olursan, o kadın: Ben senden hayır namına hiçbir şey görmedim, der."*[264]

İşte bu, Allah'ın kendisine hidayet verip, doğru yolu bulma ilhamını ihsan ettiği ve böylelikle iman edip salih ameller işleyen kimseler dışında insanların çoğunun halidir. Mü'min de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in nitelendirdiği şu halde olur:

264 Daha önce Bakara sûresi 282. âyetin tefsirinde geçti. Hadis müttefekun aleyh'tir.

Scanned with CamScanner

[5956] *"Ona bir bolluk isabet ederse şükreder, bu onun için hayırlı olur, ona bir darlık, bir sıkıntı isabet ederse sabreder, bu da onun için hayırlı olur. Bu ise mü'minden başka hiçbir kimseye verilmemiştir."*[265]

لِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ ۚ يَهَبُ لِمَنْ يَشَآءُ إِنَاثًا وَيَهَبُ لِمَنْ يَشَآءُ الذُّكُورَ ﴿٤٩﴾ أَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَانًا وَإِنَاثًا ۖ وَيَجْعَلُ مَنْ يَشَآءُ عَقِيمًا ۚ إِنَّهُ عَلِيمٌ قَدِيرٌ ﴿٥٠﴾

49. Göklerle yerin mülkü yalnız Allah'ındır. Dilediğini yaratır, dilediğine kızlar ihsan eder, dilediğine de erkek evlat bağışlar.

50. Yahut onlara erkekler ve dişiler olarak her ikisinden de verir, dilediğini de kısır bırakır. Muhakkak O çok iyi bilendir, her şeye gücü yetendir.

Tefsiri:

Yüce Allah gökleri ve yeri yaratanın kendisi olduğunu, onlarda kendisinin tasarruf ettiğini, Onun dilediği her şeyin olup, dilemediği hiçbir şeyin olmadığını, dilediğine verip, dilemediğine vermediğini, verdiğini kimsenin alıkoyamayacağını, vermediğini de kimsenin veremeyeceğini, dilediği her bir şeyi yarattığını *"dilediğine kızlar ihsan eder"* yani ona yalnızca kız evlatlar bağışladığını haber vermektedir. Beğavî dedi ki: Bunlardan birisi de Lut (a.s)'dır. *"Dilediğine de erkek evlat bağışlar."* Ona sadece erkek çocuklar verir. Beğavî dedi ki: İbrâhim el-Halil -selam ona- gibi. Onun kız çocuğu olmamıştı.

"Yahut onlara erkekler ve dişiler olarak her ikisinden de verir." Yani dilediği eşlere de hem erkek, hem kız çocuklar verir. Bundan da, ondan da verir. Beğavî dedi ki: Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) gibi.

"Dilediğini de kısır bırakır." Onun çocuğu olmaz. Beğavî dedi ki: Yahyâ ve İsa -ikisine de selam olsun- gibi. Böylelikle yüce Allah (bu bakımdan) insanları dört kısma ayırmış olmaktadır. Kimisine sadece kız evlat verir, kimilerine sadece erkek evlat verir, kimisine erkek ve kız olmak üzere her iki türden verir. Kimisine de bunların hiçbirini vermeyerek onu nesli devam etmeyecek ve çocuğu olmayacak şekilde kısır bırakır.

265 Buhârî ve başkaları rivayet etmiş olup, daha önceden geçmiş bulunmaktadır.

Scanned with CamScanner

"Şüphesiz O çok iyi bilendir." Bu kısımlardan hangisini kimin hak ettiğini bilir.

"Her şeye gücü yetendir." Bu hususta insanlar arasında dilediği gibi farklılık yapabilendir. Burada dile getirilen konum İsa (a.s) hakkında yüce Allah'ın: *"Ve onu insanlara bir âyet (alamet) yapalım diye"* (Meryem, 26) buyruğunda dile getirilen konumu andırmaktadır. Yani onun bu halinde şanı yüce Allah'ın insanları bu şekilde dört kısma ayırabileceğine dair kudretine bir delalettir çünkü Âdem (a.s) ne bir erkekten, ne bir dişiden yaratılmıştır, topraktan yaratılmıştır. Havva (a.s) ise sadece bir erkekten yaratılmıştır, dişiden yaratılmamıştır. İsa (a.s) dışındaki diğer insanlar da hem erkek, hem dişiden yaratılmıştır. İsa (a.s) da erkeksiz sadece bir dişiden yaratılmıştır. Böylelikle Meryem oğlu İsa (a.s)'ın yaratılması ile delalet tamamlanmış olmaktadır. Bundan dolayı yüce Allah: *"Ve onu insanlara bir âyet (alamet) yapalım diye"* buyurmaktadır. Burada dile getirilen husus babalar (ebeveyn) ile ilgili bir konumdur. Birinci konum ise evlatlar ile ilgilidir. Bunların her birisi de dört farklı kısımdır. Her şeyi bilen, her şeye kadir olanın şanı ne yücedir, onu her türlü eksiklikten tenzih ederiz.

وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِنْ وَرَآءِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ
رَسُولًا فَيُوحِيَ بِإِذْنِهِ مَا يَشَآءُ إِنَّهُ عَلِيٌّ حَكِيمٌ ﴿٥١﴾ وَكَذَٰلِكَ أَوْحَيْنَآ
إِلَيْكَ رُوحًا مِنْ أَمْرِنَا مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ وَلَٰكِنْ
جَعَلْنَاهُ نُورًا نَهْدِي بِهِ مَنْ نَشَآءُ مِنْ عِبَادِنَا وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَىٰ صِرَاطٍ
مُسْتَقِيمٍ ﴿٥٢﴾ صِرَاطِ اللَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ
أَلَآ إِلَى اللَّهِ تَصِيرُ الْأُمُورُ ﴿٥٣﴾

51. Allah bir insanla ancak vahiy yolu ile konuşur. Ya bir perde arkasından yahut bir elçi gönderip izniyle dilediğini vahyeder. Şüphesiz O çok yücedir, hikmeti sonsuz olandır.

52. Sana da böylece emrimizden bir ruh vahyettik. Kitabın da, imanın da ne olduğunu bilmezdin, fakat biz onu kendisiyle kullarımızdan dilediğimizi hidayete ilettiğimiz bir nur kıldık ve muhakkak ki sen doğru yola iletirsin.

Scanned with CamScanner

53. Göklerde ne var, yerde ne varsa kendisinin olan Allah'ın yoluna. Şunu bilin ki bütün işler Allah'a döner.

Tefsiri:

Bu buyruklarda aziz ve celil olan Allah'a nispetle vahyin şekilleri dile getirilmektedir. Şöyle ki şanı yüce Allah bazen Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kalbine bir telkinde bulunur ve bunun aziz ve celil olan Allah'tan geldiği hiçbir şekilde tartışılmaz, hakkında şüphe olunmaz.

[5957] Nitekim İbn Hibbân'ın Sahih'inde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğu belirtilmektedir: *"Gerçek şu ki Ruhu'l-Kudüs benim içime şunu telkin etti: 'Hiçbir nefis rızkını ve ecelini tamamlamadan asla ölmeyecektir. O halde Allah'tan korkun ve (rızkınızı) güzel bir şekilde isteyin.'"*[266]

"Ya bir perde arkasından" Mûsâ (a.s) ile konuşulduğu gibi; çünkü o kendisiyle konuşulmasından sonra Allah'ı görmeyi diledi ve ona bu isteği verilmedi.

[5958] Sahih'teki rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Câbir b. Abdullah'a şöyle demiştir: *"Allah kiminle konuştuysa mutlaka perde arkasından konuşmuştur ama o senin babanla yüzyüze konuştu."*[267] Evet, hadis bu şekildedir. Babası da (Abdullah) Uhud günü öldürülmüştü ama bu yüzyüze konuşma Berzah âleminde olmuştur. Âyet-i kerime ise dünya yurdu hakkındadır.

"Yahut bir elçi gönderip, izni ile dilediğini vahyeder." Nebîlere -selam onlara- Cebrâil'i ve ondan başka diğer melekleri indirmesi gibi.

"Şüphesiz O çok yücedir, hikmeti sonsuz olandır." O pek yücedir, her şeyi bilir, her şeyden haberdardır ve Hakîmdir, hikmeti sonsuzdur.

"Sana böylece emrimizden bir ruh" yani Kur'ân'ı vahyettik. *"Kitabın da, imanın da ne olduğunu"* yani Allah'ın Kur'ân-ı Kerim'de sana etraflı bir şekilde teşri buyurduğu hükümleri *"bilmezdin, fakat biz onu"* yani Kur'ân'ı *"kendisiyle kullarımızdan dilediğimizi hidayete ilettiğimiz bir nur kıldık."*

266 Daha önce Bakara sûresi 87. âyetin tefsirinde geçti. Sahih bir hadistir.
267 Daha önce Âl-i İmrân sûresinde geçti.

Scanned with CamScanner

Bu da yüce Allah'ın: *"De ki: O iman edenler için bir hidayet ve bir şifadır. İman etmeyenlerin ise kulaklarında bir ağırlık vardır ve o onlar için bir körlüktür. İşte onlar kendilerine uzak bir yerden seslenilir (gibidirler)"* (Fussilet, 44) buyruğuna benzemektedir.

"Ve muhakkak ki sen" ey Muhammed! *"dosdoğru yola iletirsin."* Senin bu yolun dosdoğru ahlâktır. Sonra yüce Allah şu buyruğuyla bunu açıklamaktadır: *"Göklerde ne var, yerde ne varsa kendisinin olan"* yani her ikisinin Rabbi, maliki, onlarda tasarrufta bulunan, hükmüne karşı çıkılamayacak, mutlak hâkim ve egemen olan *"Allah'ın yoluna. Şunu bilin ki bütün işler Allah'a döner."* Sonra da o bunları etraflıca açıklar ve haklarında hüküm verir. Zalimlerin ve inkârcıların söylediklerinden o alabildiğine yücedir, her türlü eksiklikten münezzehtir.

Şûrâ sûresinin tefsiri burada sona ermektedir.

Âlemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun.

Scanned with CamScanner

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

ZUHRUF SÛRESİ

[89 âyettir. Mekke'de inmiştir.]

Apaçık Kitâp:

حٰمٓ ﴿١﴾ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿٢﴾ إِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٣﴾ وَإِنَّهُ فِي أُمِّ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلِيٌّ حَكِيمٌ ﴿٤﴾ أَفَنَضْرِبُ عَنْكُمُ الذِّكْرَ صَفْحًا أَنْ كُنْتُمْ قَوْمًا مُسْرِفِينَ ﴿٥﴾ وَكَمْ أَرْسَلْنَا مِنْ نَبِيٍّ فِي الْأَوَّلِينَ ﴿٦﴾ وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٧﴾ فَأَهْلَكْنَا أَشَدَّ مِنْهُمْ بَطْشًا وَمَضَىٰ مَثَلُ الْأَوَّلِينَ ﴿٨﴾

Rahmân ve Rahîm Allah'ın adıyla;

1. Hâ, Mîm.

2. Mübin kitabın hakkı için.

3. Muhakkak biz onu akıl edip anlayasınız diye Arapça bir Kur'ân kıldık.

4. Muhakkak ki o katımızdaki ana kitapta çok yücedir, muhkemdir.

5. Siz haddi aşan bir kavimsiniz diye zikri size bildirmekten vaz mı geçelim?

6. Halbuki öncekiler arasında da pek çok nebîler göndermişizdir.

7. Onlara bir nebî geldikçe muhakkak onunla alay ederlerdi.

8. Biz onlardan kuvvet itibarı ile daha çetin olanları helak ettik. Öncekilerin misali daha önce geçmiştir.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

"Hâ, Mim. Mubin" anlamları ve lafızları ile apaçık ve besbelli *"kitap hakkı için"* çünkü bu kitap insanlar arası hitapta kullanılan en fasih dil olan Arapçadır. Bunun için de yüce Allah: *"Muhakkak biz onu akıl edip, anlayasınız"* onu anlayıp, üzerinde iyice düşünesiniz *"diye Arapça bir Kur'ân kıldık."* Onu Arap diliyle fasih ve açık bir şekilde indirdik. Nitekim yüce Allah: *"Apaçık Arapça bir lisan ile"* (Şuarâ, 195) buyurmaktadır.

"Muhakkak ki o katımızdaki ana kitapta çok yücedir, muhkemdir" buyruğu da şu demektir: Onun şerefi mele-i a'lâ'da pek yücedir. Yeryüzündekiler de onun şerefini bilip tanısın, onu tazim etsin, ona itaat etsin.

"Muhakkak ki o" yani Kur'ân-ı Kerim *"katımızdaki"* Katâde ve başkalarının da açıkladığı gibi nezdimizdeki *"ana kitapta"* İbn Abbâs ve Mücâhid'in açıkladığı üzere Levh-i Mahfuz'da *"çok yücedir."* Katâde'nin açıkladığı üzere pek büyük bir yeri, şerefi ve fazileti vardır. *"Çok muhkemdir"* yani bu kitap lafızlarının karışmasından ve sağa sola kaydırılmaktan uzak sapasağlam bir kitaptır.

Bütün bunlar bu kitabın şeref ve faziletine dikkat çekmektedir. Nitekim yüce Rabbimiz başka yerlerde şöyle buyurmaktadır: *"Şüphesiz o, oldukça şerefli bir Kur'ân'dır. Korunan bir kitaptadır. Ona ancak tam anlamı ile temizlenmiş kimseler el sürebilir. O âlemlerin Rabbi tarafından indirilmedir."* (Vâkıa, 77-80) Bir başka yerde de şöyle buyurmaktadır: *"Hayır. Çünkü o bir öğüttür. Artık dileyen onunla öğüt alsın. Çok şerefli, son derece yüksek ve tertemiz sahifelerdedir, emrine itaatkâr, oldukça değerli kâtiplerin elleri ile (Levh-i Mahfuzdan) yazılmıştır."* (Abese, 11-16)

Bundan dolayı ilim adamları -Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- bu iki âyetten şu hükmü çıkarmışlardır: Abdestsiz olan bir kimse -sahih olması halinde- hadis-i şerifte varid olduğu gibi mushafa dokunamaz.[268] Çünkü melekler Mele-i A'lâ'da Kur'ân'ı ihtiva eden Mushafları tazim ederler. Yeryüzünde olanların onu bu şekilde tazim etmeleri daha uygundur, daha bir yerindedir çünkü üzerlerine inmiştir. Onun hitabı kendilerine yöneliktir. Onu ikram ve tazim ile karşılayıp, kabul edip, teslimiyetle ona boyun eğmek onların üzer-

268 Hadis ile ilgili değerlendirmeler daha önceden geçti.

Scanned with CamScanner

lerinde bir haktır. Çünkü yüce Allah: *"Muhakkak ki o katımızdaki ana kitapta çok yücedir, çok muhkemdir"* buyurmaktadır.

Yüce Allah'ın: *"Siz haddi aşan bir kavimsiniz diye zikri size bildirmekten vaz mı geçelim?"* buyruğunun anlamı hususunda müfessirler farklı görüşlere sahiptir. Bunun sizler emrolunduklarınızı yapmadığınız halde sizden yüz çevirip, sizi azaplandırmayacağımızı mı sanıyorsunuz? Bu açıklamayı İbn Abbâs, Mücâhid, Ebû Salih ve Süddî yapmış olup, İbn Cerîr de tercih etmiştir.

Katâde ise yüce Allah'ın: *"Zikri size bildirmekten vaz mı geçelim"* buyruğu hakkında şu açıklamayı yapmıştır: Allah'a yemin ederim ki eğer bu Kur'ân bu ümmetin ilkleri onu reddedince kaldırılmış olsaydı helak olacaklardı ama yüce Allah lütuf ve ihsanı ile onlara muamelesini sürdürdü, bu kitabı onlara tekrar tekrar bildirdi ve yirmi yıl yahut Allah'ın bundan dilediği kadar bir süre kendilerini bu kitaba davet etti.

Katâde'nin bu açıklaması mana itibariyle oldukça inceliklidir. Yani o buyruğun anlamı hakkında şunları söylemektedir: Şanı yüce Allah kullarına olan lütuf ve merhametinden ötürü kendilerini hayra ve hikmeti sonsuz zikir olan Kur'ân'a davet etmeyi terk etmez. İsterse haddi aşanlar ondan yüz çevirsinler. Aksine o hidayeti takdir edilmiş olanların onunla hidayet bulması ve bedbaht olanlara karşı da delilin ortaya konulması için tebliğ edilip, hükümlerinin yerine getirilmesini emir buyurmuştur.

Sonra yüce Allah kavminden kendisini yalanlayanların yalanlamalarına karşı nebîsini teselli etmek ve ona onların yaptıklarına sabır göstermesini emretmek üzere şöyle buyurmaktadır: *"Halbuki öncekiler arasında"* önce gelip geçenler arasında *"da pek çok nebî göndermişizdir. Onlara bir nebî geldikçe muhakkak onunla alay ederlerdi."* Onu yalanlıyorlar, onunla alay ediyorlardı.

Şanı yüce ve mübarek Allah'ın: *"Biz onlardan kuvvet itibariyle daha çetin olanları helak ettik"* buyruğu da şu demektir: Ey Muhammed! Biz seni yalanlayan bu kimselerden daha güçlü olan ama rasûlleri yalanlayan o kimseleri helak ettik, buyurmaktadır. Nitekim yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: *"Kendilerinden öncekilerinin akıbetlerinin nasıl olduğuna bakmaları için yeryüzünde gezip dolaşmadılar mı? Onlar bunlardan daha çok, kuvvetçe de yerlerinde eserleri itibarı ile de daha güçlü ve daha çetin idiler."* (Mü'min, 82) Bu hususta âyetler gerçekten çoktur.

Scanned with CamScanner

"Öncekilerin misali daha evvel geçmiştir." Mücâhid: Onların sünnetleri (yani yaptıklarına karşılık onlara verilen azaplar) diye, Katâde onlara verilen cezalar diye, başkaları ise onların ibretli halleri diye açıklamışlardır. Yani biz onları kendilerinden sonra gelecek olan yalanlayıcılara başlarına gelen musibetlerinin bir benzerinin gelmesi konusunda onları bir ibret yaptık. Yüce Allah'ın bu sûrenin sonunda gelecek olan: *"Böylece onları sonra gelenler için bir geçmiş ve (ibretli) bir örnek kıldık."* (Mü'min, 56) buyruğu ile azimuşşan Rabbimizin: *"Bu Allah'ın kulları hakkında geçerli olagelen bir sünnetidir"* (Mü'min, 85) buyruğuna benzemektedir. Ayrıca yüce Allah: *"Sen Allah'ın sünnetinde asla bir değiştirme bulamazsın"* (Ahzâb, 62) buyurmaktadır.

Göklerin ve Yerin Yaratanı:

وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ خَلَقَهُنَّ الْعَزِيزُ
الْعَلِيمُ ﴿٩﴾ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَجَعَلَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا
لَّعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٠﴾ وَالَّذِي نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَنشَرْنَا بِهِ
بَلْدَةً مَّيْتًا كَذَٰلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿١١﴾ وَالَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا وَجَعَلَ
لَكُم مِّنَ الْفُلْكِ وَالْأَنْعَامِ مَا تَرْكَبُونَ ﴿١٢﴾ لِتَسْتَوُوا عَلَىٰ ظُهُورِهِ ثُمَّ
تَذْكُرُوا نِعْمَةَ رَبِّكُمْ إِذَا اسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ وَتَقُولُوا سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا
هَٰذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ ﴿١٣﴾ وَإِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا لَمُنقَلِبُونَ ﴿١٤﴾

9. Andolsun ki onlara: "Göklerle yeri kim yarattı" diye sorsan, elbette: "Onları hüküm ve emrinde galip, her şeyi en iyi bilen yarattı" derler.

10. O ki yeri size döşek kılmış ve yolunuzu bulabilmeniz için orada size yollar da açmıştır.

11. O gökten belli bir miktar ile su indirendir. Onunla ölmüş bir beldeyi canlandırdık. İşte siz de böyle çıkarılırsınız.

12. O bütün çiftleri yaratmış ve sizin için gemilerden ve hayvanlardan bineceğiniz şeyleri var etmiştir.

Scanned with CamScanner

13. Tâ ki onların sırtlarına binip kurulasınız. Sonra onların üzerine yerleşince Rabbinizin nimetini hatırlayasınız ve şöyle diyesiniz: "Bunları bizlere musahhar kılan, eksiklikten münezzehtir yoksa bizim bunlara gücümüz yetmezdi;"

14. Ve esasen biz muhakkak Rabbimize döneceğiz.

Tefsiri:

Yüce Allah şöyle buyuruyor: Ey Muhammed! Eğer sen Allah ile birlikte başkalarını da ortak koşarak Allah'a ibadet eden bu müşriklere: *"Göklerle yeri kim yarattı, diye sorsan elbette: Onları hüküm ve emrinde galip, her şeyi en iyi bilen yarattı, derler."* Yani bunları yaratanın bir ve tek ve ortaksız olan Allah'ın yarattığını itiraf ve kabul edecekler. Bununla birlikte yine de onunla beraber putlara ve ona eş koştukları ortaklara ibadet ederler.

Sonra yüce Allah: *"O ki yeri size döşek kılmış"* yani üzerinde gidip geleceğiniz, oturup kalkacağınız, uyuyacağınız, çeşitli işlerinizi göreceğiniz şekilde yatak gibi sabit bir karargâh olarak yaratmıştır. Halbuki yer bir su akıntısı üzerinde yaratılmıştır ama o bir bu tarafa, bir o tarafa çalkalanmasın diye onu dağlarla sağlamlaştırmıştır.

"Ve yolunuzu bulabilmeniz" bir şehirden diğerine, bir bölgeden bir bölgeye, bir kıtadan bir kıtaya yapacağınız yolculuklarda yolunuz bulabilmeniz *"için orada size"* dağlarla vadiler arasında *"yollar da açmıştır."*

"O gökten belli bir miktar ile" yani ekinleriniz, mahsulleriniz, kendinizin ve davarlarınızın içmesi için yeteri kadarı ile *"su indirendir."* Yüce Allah'ın: *"Onunla ölmüş bir beldeyi canlandırdık"* buyruğu da ölü bir toprağı canlandırdık demektir. O ölü toprağa su gelince o yer sarsılır, kabarır, göz kamaştırıcı her bir türden çifter çifter bitirir.

Sonra yüce Allah yeryüzünü canlandırmak ile diriliş günü bedenlerin ölümünden sonra diriltileceğine dikkat çekmek üzere: *"işte siz de böylece çıkartılırsınız"* buyurmaktadır. Akabinde yüce Rabbimiz buyuruyor ki: *"O bütün çiftleri"* yani bitki, ekin, meyve, çiçekler ve daha başka yeryüzünün yetiştirdiği türler ile farklı cins ve türleri ile hayvanları *"yaratmış ve sizin için gemilerden ve hayvanlardan bineceğiniz şeyleri de var etmiştir."* Bunları size boyun eğdirmiş, size musahhar kılmış, etlerini yemeniz, sütlerini içmeniz, sırtlarına binmeniz için size gerekli kolaylıkları sağlamıştır.

Scanned with CamScanner

Bundan ötürü yüce Rabbimiz: *"Ta ki onların sırtlarına binip"* yani bu türden yaratılmışların sırtlarına onlardan yararlanmak üzere onların *"sırtlarına binip kurulasınız sonra onların üzerine yerleşince Rabbinizin nimetini hatırlayasınız ve şöyle diyesiniz: Bunları bizlere musahhar kılan, eksiklikten münezzehtir yoksa bizim bunlara gücümüz yetmezdi."* Kendi gücümüzle bunlara karşı bu şekilde duramaz, davranamazdık. Eğer Allah bunları bizim emrimize vermemiş olsaydı biz bunu gerçekleştiremezdik. İbn Abbâs, Katâde, Süddî ve İbn Zeyd: Gücümüz yetmezdi, buna takat yetiremezdik, diye açıklamıştır. -*"Ve esasen biz muhakkak Rabbimize döneceğiz."* Ölümden sonra ona gideceğiz, en büyük yolculuğumuz ona olacaktır. Bu da dünya yolculuğu ile Âhiret yolculuğuna dikkat çekmek türünden bir anlatımdır. Nitekim yüce Allah şu buyruğunda dünya azığı ile Âhiret için hazırlanması gereken azığa dikkat çekmektedir: *"Azıklanınız çünkü en hayırlı azık takvadır"* (Bakara, 197) Dünya elbise ve giyimi ile de uhrevî giyime *"takva elbisesine gelince, işte o daha hayırlıdır"* (A'râf, 26) buyruğu ile dikkat çekmiş bulunmaktadır.

Bineğe Binmeye Dair Varid Olmuş Hadisler:

[5959] Mü'minlerin emiri Ali b. Ebî Tâlib (radıyallâhu anh)'ın rivayet ettiği hadis: İmam Ahmed dedi ki: Ali b. Rabia dedi ki: Ali (radıyallâhu anh)'a bir binek getirildiğini gördüm. Ayağını üzengisine koyduğu zaman bismillah dedi. Bineğin üzerine oturup kurulunca: "Elhamdulillah. Bunları bizlere musahhar kılan, eksiklikten münezzehtir. Yoksa bizim bunlara gücümüz yetmezdi ve esasen biz muhakkak Rabbimize döneceğiz" dedi. Sonra üç defa Allah'a hamd etti, üç defa da Allahuekber dedi. Sonra şunları söyledi: "Subhanek la ilâhe illa ent kad zalemtu nefsi fağfirli: Seni her türlü eksiklikten tenzih ederim. Senden başka hiçbir ilâh yoktur. Ben nefsime zulmettim. Sen günahlarımı bağışla." Sonra güldü. Ben ona: Mü'minlerin emiri, neden güldün dedim, şöyle dedi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in benim yaptığım gibi yaptığını gördüm. Sonra da güldü. Ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Neden güldün? dedim. Şöyle buyurdu: *"Aziz ve celil olan Rabbimiz, kulun: Rabbim bana mağfiret buyur demesinden hoşlanır. O da şöyle buyurur: Benim kulum benden başka günahları bağışlayacak kimse olmadığını biliyor."*[269] Bu hadisi Ebû Dâvûd,

269 Sahihtir. Ebû Dâvûd, 2602; Tirmizî, 3446; Nesâî, Amelu'l-Yevmi ve'l-Leyle, 502; Ahmed, I, 97; İbn Hibbân, 2698. Ravileri Buhârî ve Müslim'in ravileridir. Beğavî'deki rivayette Ebû İshâk "ihbar (bana haber verdi, bize haber verdi)"ı açıkça ifade etmiştir.

Scanned with CamScanner

Tirmizî ve Nesâî de böylece Ebu'l-Ahvas yoluyla rivayet etmiş, Nesâî: Ve Mansur, Ebû İshâk es-Sebii'den, o Ali b. Rabia el-Esedi el-Valibi'den böylece rivayet etmiştir. Ziyadesi ile zikretmiştir. Tirmizî hasen, sahihtir demiştir.

Abdurrahman b. Mehdi de Şu'be'den naklen şöyle dediğini nakletti: Ebû İshâk es-Sebii'ye: Sen bu hadisi kimden dinledin, dedim. O, ben bunu Yunus b. Habbab'dan dinledim, dedi. Sonra Yunus b. Habbab ile karşılaştım, sen bunu kimden dinledin, dedim. O ben bunu Ali b. Rabia'dan dinlemiş bir adamdan dinledim, dedi. Ayrıca bunu bazıları Yunus b. Habbab'dan, o Şakik b. Ukbe el-Esedi'den, o Ali b. Rabia el-Valibi'den böylece rivayet etmiştir.

[5960] Abdullah b. Abbâs (radıyallâhu anh)'ın rivayeti: İmam Ahmed dedi ki: Abdullah b. Abbâs'ın rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisini bineği üzerine bindirdi. Allah Rasûlü bineğe oturup kurulunca, üç defa *"Allahuekber"* üç defa *"elhamdulillah"* ve bir defa da *"la ilâhe illallah"* dedi. Ona bakıp güldü sonra ona yönelerek şöyle dedi: *"Bir bineğe binip de benim bu yaptığımın aynısını yapacak olursa mutlaka aziz ve celil olan Allah da ona yönelir ve benim sana güldüğüm gibi ona güler."*[270] Bunu Ahmed tek başına rivayet etmiştir.

[5961] Abdullah b. Ömer (radıyallâhu anh)'ın rivayet ettiği hadis: İmam Ahmed dedi ki: Abdullah b. Ömer (radıyallâhu anh)'dan rivayete göre Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) devesine bindiği zaman üç defa Allahuekber dedikten sonra: *"Bunları bizlere musahhar kılan, eksikliklerden münezzehtir yoksa bizim bunlara gücümüz yetmezdi ve esasen biz muhakkak Rabbimize döneceğiz"* der sonra da şöyle dua ederdi:

اللهم إني أسألك في سفري هذا البر والتقوى، ومن العمل ما ترضى.
اللهم، هون علينا السفر واطو لنا البعيد. اللهم، أنت الصاحب في السفر،
والخليفة في الأهل. اللهم، اصحبنا في سفرنا، واخلفنا في أهلنا

Ancak musannıf onun bu hadisi Ali b. Rabia'dan bizzat dinlememiş olduğunu gösteren bir ifade ile nakletmiştir. Hadise Hakim, II, 98'de mutabaatta bulunulmuş ve Hakim bunun Müslim'in şartına göre sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de ona muvafakat etmiştir. O sahih bir hadistir.

270 Ahmed, I, 330. Ebû Bekr b. Abdullah b. Ebî Meryem'in zayıf oluşu sebebiyle zayıf bir senetle rivayet etmiştir. Diğer taraftan bu hadis Ali ile İbn Abbâs arasında munkatıdır ama bundan önceki rivayet aslına şahitlik etmektedir.

Scanned with CamScanner

"Allah'ım! Bu yolculuğumda senden iyiliği ve takvayı, razı olacağın amellerde bulunmayı dilerim. Allah'ım! Bu yolculuğumuzu bize kolaylaştır, uzak olanı bize yakınlaştır. Allah'ım! Yolculukta bizim sahibimiz, aile ve çocuklarımız için bizim halefimiz sensin. Allah'ım! Bu yolculuğumuzda sahibimiz sen ol, aile halkımız hakkında da sen bizim halefimiz ol!"

Yolculuktan ailesinin yanına geri döndüğü vakit de:

آيبون تائبون إن شاء الله، عابدون، لربنا حامدون

"Allah'ın izniyle dönenler ve tevbe edenler, ibadet edenler, Rabbimize hamd edenler olarak dönüyoruz" derdi.[271]

Bunu bu şekilde Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî de İbn Cureyc yoluyla Tirmizî ise Hammad b. Seleme yoluyla, her ikisi de Ebu'z-Zubeyr'den diye böylece naklettikleri bir hadis olarak rivayet etmişlerdir.

[5962] Başka bir hadis: İmam Ahmed dedi ki: Ebu'l-As el-Huzai dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) zekât olarak alınmış develeri hac yolculuğunda binmek üzere bize verdi. Biz: Ey Allah'ın Rasûlü! Gördüğümüz kadarıyla bu develer bizi taşıyamaz dedik. Allah Rasûlü şöyle buyurdu: *"Hörgücünün tepesinde bir şeytan bulunmayan hiçbir deve yoktur. Bu sebeple onlara bindiğiniz takdirde size emrettiğim şekilde üzerlerinde Allah'ın adını anınız sonra da onları kendiniz için kullanınız. Sizi taşıyan (bu binekleri sizi taşısın diye yaratan) aziz ve celil olan Allah'tır."*[272]

Ebu'l-Âs'ın adı ise Muhammed b. el-Esved b. Halef'dir.

[5964] Yine bu manada başka bir hadis: Ahmed dedi ki: Muhammed b. Hamza'nın haber verdiğine göre o babasını şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Her bir devenin sırtı üzerinde bir şeytan vardır. Bu sebeple develere bindiğiniz takdirde*

271 Müslim, 1342; Ebû Dâvûd, 2599; Nesâî, Amelu'l-Yevmi ve'l-Leyle, 548; İbn Hibbân, 2696

272 Sahihtir. Ahmed, IV, 221; Taberânî, XXII, 334; Heysemi, Mecma, X, 131'de. Bunu Taberânî çeşitli senetlerle rivayet etmiş olup, bunlardan birisinin ravileri İbn İshâk dışında Sahih'in ravileridir. İbn İshâk da bu rivayetlerin birisinde açıkça tahdis lafzını kullanmıştır demektedir. Hadisin başka şahitleri de vardır.

Scanned with CamScanner

aziz ve celil olan Allah'ın adını anınız, sonra da ihtiyaçlarınızı görmekten geri kalmayınız."[273]

Kızlar ve Oğullar:

وَجَعَلُوا لَهُ مِنْ عِبَادِهِ جُزْءًا ۚ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَكَفُورٌ مُبِينٌ ﴿١٥﴾ أَمِ اتَّخَذَ مِمَّا يَخْلُقُ بَنَاتٍ وَأَصْفَاكُمْ بِالْبَنِينَ ﴿١٦﴾ وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُمْ بِمَا ضَرَبَ لِلرَّحْمَٰنِ مَثَلًا ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ﴿١٧﴾ أَوَمَنْ يُنَشَّأُ فِي الْحِلْيَةِ وَهُوَ فِي الْخِصَامِ غَيْرُ مُبِينٍ ﴿١٨﴾ وَجَعَلُوا الْمَلَائِكَةَ الَّذِينَ هُمْ عِبَادُ الرَّحْمَٰنِ إِنَاثًا ۚ أَشَهِدُوا خَلْقَهُمْ ۚ سَتُكْتَبُ شَهَادَتُهُمْ وَيُسْأَلُونَ ﴿١٩﴾ وَقَالُوا لَوْ شَاءَ الرَّحْمَٰنُ مَا عَبَدْنَاهُمْ ۗ مَا لَهُمْ بِذَٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ ۖ إِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿٢٠﴾

15. Ona kullarından bir parça isnad edip yakıştırdılar. Muhakkak insan apaçık bir nankördür.

16. Yoksa o yarattıklarından kızlar edinip de oğlanları size mi ayırıp seçti?

17. Onlardan birine Rahmân'a isnad ettiği şeyin müjdesi verilirse gam ve kederle dolarak yüzü simsiyah kesilir.

18. Süs içinde yetiştirilmekte olan ve tartışma sırasında açıklayamayanları mı?

19. Ve onlar bizzat Rahmân'ın kulları olan melekleri de dişiler kabul ettiler. Acaba kendileri onların yaratılışlarına şahit mi oldular? Onların bu şahadetleri yazılacaktır ve sorgulanacaklardır.

20. Ve dediler ki: "Rahmân dileseydi, biz onlara ibadet etmezdik." Onların bu hususta hiçbir bilgileri yoktur. Onlar ancak temelsiz bir zanda bulunuyorlar.

273 Sahihtir. Ahmed, III, 494; Darimi, II, 285; İbn Hibbân, 1703, 2694. Senedi hasendir bunun Ukbe b. Amir tarafından rivayet edilmiş bir şahidi vardır. Bu şahidi Taberânî, XVII, 8781'de rivayet etmiş, Mecma, I, 131'de senedi hasendir demiştir.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Rabbimiz müşriklerin, davarlarının bir kısmını kendi tağut ve putlarına, bir kısmını yüce Allah'a ait olmak üzere tespit etmek sûretiyle yalan ve iftiralarını haber vermektedir. Zaten yüce Allah onların bu hallerini En'âm sûresinde şu buyrukla dile getirmiş idi: *"Onlar Allah'a yarattığı ekin ve davarlardan bir pay ayırdılar da zanlarınca: Bu Allah'ın, bu da ona koştuğumuz ortaklarımızındır dediler. Ortaklara ait olan Allah'a ulaşmaz ama Allah'a ait olanlar ise ortaklarına ulaşır. Ne çirkin hükmediyorlar."* (En'âm, 136) Aynı şekilde onlar kız ve erkek türleri arasından (kendi kanaatlerince) daha değersiz, daha bayağı olan kız çocukları ayırıp, ona pay olarak tahsis ettiler. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Erkekler sizin, dişiler onun mu? O takdirde bu insafsızca bir paylaştırmadır."* (Necm, 21-22) Burada da yüce Rabbimiz: *"Ona kullarından bir parça isnad edip, yakıştırdılar. Muhakkak insan apaçık bir nankördür"* buyurmaktadır. Sonra da yüce Rabbimiz: *"Yoksa o yarattıklarından kızlar edinip de oğlanları size mi ayırıp seçti"* buyurmaktadır. Bu ise onların yaptıklarının olabildiği kadar ileri bir derecede reddedilmesidir.

Sonra bu reddedişin geri kalan kısmını zikrederek Rabbimiz azimuşşan şöyle buyurmaktadır: *"Onlardan birine Rahmân'a isnad ettiği şeyin müjdesi verilirse gam ve kederle dolarak yüzü simsiyah kesilir."* Yani bunlardan birisine Allah'a ait kabul ettikleri kızlardan (bir kız doğduğu) müjdesi verilecek olursa bundan dolayı son derece çekinir, burun kıvırır, kabullenmez. Kendisine verilen kötü müjdeden dolayı onu bir sıkıntı ve keder bürür. Bundan dolayı da oldukça utanarak kavminden gizlenip saklanmaya çalışır. Şanı yüce ve mübarek Rabbimiz ise şöyle buyurmaktadır: Siz nasıl olur da bu işi (kız çocuğu sahibi olmayı) kendiniz için kabul etmediğiniz halde yüce Allah'a nispet edebilirsiniz?

Arkasından yüce Rabbimiz: *"Süs içinde yetiştirilmekte olan ve tartışma sırasında açıklayamayanları mı?"* Yani kadın eksiktir. Onun eksikliği küçük çocukluğundan itibaren süs eşyaları takınarak giderilir. Tartıştığı takdirde kullanacağı doğru dürüst bir ifadesi bulunmaz. Aksine o aciz ve çaresizdir. Peki, durumu bu olan hiç Allah azimuşşana nispet edilir mi? Dişi hem sûret, hem manası itibariyle, hem zahir, hem de batınında eksiktir. Onun dış ve sûretindeki eksikliği takındığı süs eşyası ve benzerleriyle giderilmeye çalışılır. Böylelikle ondaki eksiklik tamamlanmaya gayret edilir. Nitekim Arap şairlerinden birisi böyle demiştir:

Scanned with CamScanner

وَمَا الحَلْيُ إلا زينَةٌ من نقيصةٍ يتمّمُ من حُسْن إذا الحُسْن قَصَّرا

وأمّا إذَا كان الجمالُ موفَّرا كحُسْنك، لم يَحْتَجْ إلى أن يزَوَّرا

Süs eşyası ancak bir eksiklikten dolayı kullanılır

Güzellik eksik kaldığı takdirde güzellik tamamlanır onunla

Ama güzellik yeteri kadar varsa ve

Senin güzelliğin gibi olursa, onun ayrıca allanıp pullanmaya ihtiyacı kalmaz.

Manevi bakımdan eksikliğine gelince, dişi intikam almak halinde intikam alamayacak kadar aciz ve zayıftır. Güçlü bir hitabeti, bir gayreti yoktur. Nitekim kız çocuğu doğduğu müjdesi verilen Araplardan birisi şöyle demişti: O çocuğun iyisi değildir. Onun yardımı ağlamasıyladır, iyiliği ise bir hırsızlıktır.

Şanı yüce Allah'ın: *"Ve onlar bizzat Rahmân'ın kulları olan melekleri de dişiler kabul ettiler"* buyruğu da şu demektir. Onlar hakkında böyle bir inanca sahip oldular. Yüce Allah onların bu şekilde söylediklerini reddederek: *"Acaba kendileri onların yaratılışlarına şahit mi oldular?"* buyurmaktadır. Yani Allah'ın onları dişiler olarak yarattığını kendileri gördüler mi?

*"Onların bu"*na dair *"şahitlikleri yazılacaktır ve"* kıyâmet gününde buna dair kendileri *"sorgulanacaklardır."* Bu ise ağır bir tehdit ve kesin bir korkutmadır.

"Rahmân dilese idi biz onlara ibadet etmezdik." Yani Allah dileseydi bizlerle Allah'ın kızları olan meleklerin sûretleri gibi yapılmış bulunan bu putlara ibadet etmemizi engellerdi. Çünkü o bizim bu ibadetimizi bilmekte ve bizim bu halimize karşı çıkmamaktadır. Bu sözleri ile çok çeşitli hataları bir arada işlemiş oldular:

1. Allah'ın bir evladı olduğunu söylemeleri. Halbuki yüce Allah bundan mukaddestir, alabildiğine yüce ve yüksektir, münezzehtir.

2. Allah'ın erkek çocuklara göre kız çocukları seçmiş olduğu iddiasında bulunmak ve bunun neticesinde gerçekte Rahmân'ın kulları olan meleklerin dişiler olduğunu kabul etmek.

Scanned with CamScanner

3. Bütün bunlarla birlikte delilsiz, belgesiz yüce Allah'tan bir izne bağlı olmaksızın bu putlara ibadet ettiler. Onlar bunu sadece kendi görüş ve hevaları ile geçmişlerini, büyüklerini, atalarını taklit ederek ve kapkaranlık cahiliye içerisinde serserice hareket ederek böyle yapmışlardır.

4. Allah'ın kendilerini bu hal üzere bırakmalarının ilâhi bir kader olduğuna delil göstermeleridir.

Bu şekilde delil göstermekle oldukça cahil bir tutum içerisinde olduklarını ortaya koymuş oldular. Çünkü yüce Allah onların bu yaptıklarını en ileri ve ağır bir şekilde reddetmiş bulunmaktadır. Zira O, rasûlleri gönderip, kitaplar indirdiğinden beri bir ve tek ve Ona ortak koşmaksızın kendisine ibadeti emretmiş, onun dışındaki varlıklara ibadeti ise yasaklamıştır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Andolsun ki biz her ümmet arasında: Allah'a ibadet edin ve tağuttan kaçının diye bir rasûl göndermişizdir. Allah içlerinden kimine hidayet verdi, kiminin aleyhine olmak üzere sapıklık hak oldu. Şimdi yeryüzünde gezinin de yalanlayanların sonu nasıl oldu bir görün?"* (Nahl, 36) *"Senden önce gönderdiğimiz rasûllerimize sor. Rahmân'dan başka ibadet edilecek ilâhlar kılmış mıyız?"* (Zuhruf, 45)

Şanı yüce Rabbimiz ise bu âyet-i kerimede onların bu delillerini de dile getirdikten sonra: *"Onların bu hususta"* söylediklerinin ve getirdikleri delilin doğruluğuna dair *"hiçbir bilgileri yoktur. Onlar ancak temelsiz bir zanda bulunuyorlar."* Yalan söylüyorlar ve uyduruyorlar. Mücâhid yüce Allah'ın: *"Onların bu hususta hiçbir bilgileri yoktur. Onlar ancak temelsiz bir zanda bulunuyorlar"* buyruğu hakkında şöyle demiştir: Yani onlar şanı yüce Allah'ın buna muktedir olduğunu, (şahitliklerinin yazıldığını ve söyledikleri dolayısıyla sorgulanacaklarını) bilmiyorlar.

Atalarımızdan Böyle Gördük:

أَمْ ءَاتَيْنَٰهُمْ كِتَٰبًا مِّن قَبْلِهِۦ فَهُم بِهِۦ مُسْتَمْسِكُونَ ﴿٢١﴾ بَلْ قَالُوٓا إِنَّا
وَجَدْنَآ ءَابَآءَنَا عَلَىٰٓ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰٓ ءَاثَٰرِهِم مُّهْتَدُونَ ﴿٢٢﴾ وَكَذَٰلِكَ مَآ
أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ فِى قَرْيَةٍ مِّن نَّذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَآ إِنَّا وَجَدْنَآ ءَابَآءَنَا
عَلَىٰٓ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰٓ ءَاثَٰرِهِم مُّقْتَدُونَ ﴿٢٣﴾ قَالَ أَوَلَوْ جِئْتُكُم بِأَهْدَىٰ

Scanned with CamScanner

مِمَّا وَجَدْتُمْ عَلَيْهِ ءَابَآءَكُمْ ۖ قَالُوٓا۟ إِنَّا بِمَآ أُرْسِلْتُم بِهِۦ كَٰفِرُونَ ﴿٢٤﴾
فَٱنتَقَمْنَا مِنْهُمْ ۖ فَٱنظُرْ كَيْفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٥﴾

21. Yoksa Biz bunlara bundan önce bir kitap verdik de şimdi onlar buna mı tutunuyorlar?

22. Hayır, onlar: "Biz atalarımızı bir din üzere bulduk ve gerçekten biz onların izleri üzerinde doğruya erdirilmiş kimseleriz" dediler.

23. Senden önce de hangi kasabaya bir uyarıcı gönderdiysek mutlaka oranın şımarık varlıklıları böylece: "Biz atalarımızı bir din üzere bulduk ve muhakkak bizler onların üzerine uyanlarız" demişlerdir.

24. "Ya ben size atalarınızı üzerinde bulduğunuz dinden daha doğrusunu getirdi isem de mi" dedi. Onlar: "Muhakkak bizler sizinle gönderilen şeyleri inkâr edenleriz" dediler.

25. Bunun üzerine biz de onlardan intikam aldık. Yalanlayanların akıbetlerinin nasıl olduğuna bir bak.

Tefsiri:

Yüce Allah herhangi bir delil, bir belge ve bir dayanak olmaksızın Allah'tan başkasına ibadetleri dolayısıyla müşriklerin yaptıklarını reddederek şöyle buyurmaktadır: *"Yoksa Biz bunlara bundan"* şirk koşmalarından *"önce bir kitap verdik de şimdi onlar buna mı tutunuyorlar?"* Bundan dolayı mı içinde bulundukları hale sımsıkı sarılıyorlar? Yani durum böyle değildir. Yüce Allah'ın şu buyruğu da buna benzemektedir: "Yoksa biz onlara kesin bir delil indirdik de onlara ona ortak koşmalarını bu mu söylüyor?" Yani böyle bir şey olmamıştır.

Sonra yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Hayır, onlar: Biz atalarımızı bir din üzere bulduk ve gerçekten biz onların izleri üzerinde doğruya erdirilmiş kimseleriz dediler."* Onların içinde bulundukları şirke dair onlar da belli bir din üzere idiler diye geçmiş atalarını taklit etmenin dışında hiçbir dayanakları yoktur. Burada (görüldüğü gibi) *"ümmet"* lafzından maksat dindir. Şanı yüce Allah'ın: "Şüphe yok ki sizin bu ümmetiniz" (Enbiyâ, 92) buyruğunda da bu anlamdadır.

Scanned with CamScanner

"Biz onların izleri üzerinde" yani onların arkalarından giderek *"doğruya erdirilmiş kimseleriz dediler."* Ancak bu herhangi bir delilleri bulunmaksızın ileri sürdükleri kuru bir iddiadan ibarettir. Sonra yüce Allah onların bu sözlerini kendilerinden önce rasûlleri yalanlamış bulunan eski ümmetler arasından onlara benzeyenlerin bu hususta kendilerinden önce bu işi yaptıklarını beyan etmektedir. Kalpleri birbirine benzemiştir. Onlar da onların dedikleri gibi söylemişlerdi: *"Onlardan öncekilere gelen rasûllerin her birine de mutlaka böylece sihirbaz yahut deli derlerdi. Acaba bunu birbirlerine tavsiye mi ettiler? Hayır, onlar azmış bir kavim idiler."* (Zâriyât, 52-53) İşte aynı şekilde burada da yüce Allah: *"Senden önce de hangi kasabaya bir uyarıcı gönderdiysek mutlaka oranın şımarık varlılıkları böylece: Biz atalarımızı bir din üzere bulduk ve muhakkak bizler onların izlerine uyanlarız demişlerdir"* buyurmaktadır.

Sonra da yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Ya ben size atalarınızı üzerinde bulduğunuz dinden daha doğrusunu getirdi isem de mi? dedi."* Yani: Ey Muhammed! Sen bu müşriklere böyle söyle demektir. Bunun da anlamı şudur: Eğer onlar senin kendilerine getirdiğinin doğruluğunu bilip, bundan kesin emin olsalar dahi yine maksatlarının kötü olması, hakka ve hak ehline karşı büyüklenmeleri sebebiyle buna boyun eğmez, itaat etmezlerdi.

Sonra yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Bunun üzerine biz de onlardan intikam aldık."* Yani yalanlayan ümmetlerden çeşitli azap türleriyle intikam aldık. Nitekim Yüce Allah'ın bunu (o ümmetlerin) kıssalarında genişçe açıklamış bulunmaktadır. *"Yalanlayanların akıbetlerinin nasıl olduğuna bir bak!"* Nasıl yok olup helak olduklarına ve Allah'ın mü'minleri nasıl kurtardığına bir bak!

İbrâhim Babasına Demişti ki:

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِۦٓ إِنَّنِي بَرَآءٌ مِّمَّا تَعْبُدُونَ ﴿٢٦﴾ إِلَّا الَّذِي
فَطَرَنِي فَإِنَّهُۥ سَيَهْدِينِ ﴿٢٧﴾ وَجَعَلَهَا كَلِمَةًۢ بَاقِيَةً فِي عَقِبِهِۦ لَعَلَّهُمْ
يَرْجِعُونَ ﴿٢٨﴾ بَلْ مَتَّعْتُ هَٰٓؤُلَآءِ وَءَابَآءَهُمْ حَتَّىٰ جَآءَهُمُ الْحَقُّ
وَرَسُولٌ مُّبِينٌ ﴿٢٩﴾ وَلَمَّا جَآءَهُمُ الْحَقُّ قَالُوا هَٰذَا سِحْرٌ وَإِنَّا بِهِۦ
كَافِرُونَ ﴿٣٠﴾ وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ هَٰذَا الْقُرْءَانُ عَلَىٰ رَجُلٍ مِّنَ الْقَرْيَتَيْنِ
عَظِيمٍ ﴿٣١﴾ أَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَةَ رَبِّكَ ۚ نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُم مَّعِيشَتَهُمْ

Scanned with CamScanner

فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِيَتَّخِذَ بَعْضُهُم
بَعْضًا سُخْرِيًّا ۗ وَرَحْمَتُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ ﴿٣٢﴾ وَلَوْلَآ أَنْ
يَكُونَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً لَجَعَلْنَا لِمَنْ يَكْفُرُ بِالرَّحْمٰنِ لِبُيُوتِهِمْ سُقُفًا
مِنْ فَضَّةٍ وَمَعَارِجَ عَلَيْهَا يَظْهَرُونَ ﴿٣٣﴾ وَلِبُيُوتِهِمْ أَبْوَابًا وَسُرُرًا
عَلَيْهَا يَتَّكِؤُنَ ﴿٣٤﴾ وَزُخْرُفًا ۚ وَإِنْ كُلُّ ذٰلِكَ لَمَّا مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۚ
وَالْاٰخِرَةُ عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٣٥﴾

26. Hani İbrâhim babasına ve kavmine: "Muhakkak ben sizin ibadet etmekte olduğunuz şeylerden uzağım" demişti.

27. Ancak beni yaratan müstesnâ, gerçekten O beni hidayete kavuşturacaktır.

28. Böylece onu -belki tekrar dönecekler diye- kendisinden sonra gelecekler arasında kalacak bir kelime kıldı.

29. Gerçekten ben onları ve babalarını kendilerine hak ve açıklayan rasûl gelinceye kadar faydalandırdım.

30. Hak onlara gelince: "Bu büyüdür. Muhakkak biz bunu inkâr edenleriz" dediler.

31. Ve dediler ki: "Bu Kur'ân iki kasabanın birindeki büyük bir adama indirilmeli değil miydi?"

32. Rabbinin rahmetini onlar mı paylaştırıyorlar? Dünya hayatında geçimliklerini aralarında biz paylaştırdık. Onların bir kısmı, diğer bir kısmına iş gördürsün diye kimini kimine derecelerle yükselttik. Rabbinin rahmeti ise onların toplayageldiklerinden hayırlıdır.

33. Eğer insanlar tek bir ümmet olmayacak olsalardı, Rahmân'a kâfir olanların evlerinin tavanlarını üzerlerine çıkacakları merdivenleri gümüşten yapardık.

34. Evlerinin kapılarını ve yaslandıkları tahtlarını da.

35. Altından süs eşyaları da bunların hepsi dünya hayatının metaından başka bir şey değildir. Âhiret yurdu ise Rabbinin yanında takva sahiplerinindir.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah, kulu, rasûlü, halili, haniflerin imamı, kendisinden sonra gönderilmiş olan nebîlerin atası, hem nesebi hem gidişi itibariyle Kureyş'in kendisine mensup olduğu İbrâhim (a.s)'dan haber vererek onun putlara ibadet hususunda babasından ve kavminden uzaklaştığını ve onlara şöyle dediğini bildirmektedir: *"Muhakkak ben sizin ibadet etmekte olduğunuz şeylerden uzağım. Ancak beni yaratan müstesnâ. Gerçekten o beni hidayete kavuşturacaktır. Böylece onu kendisinden sonra gelecekler arasında kalacak bir kelime kıldı."* Bu kelime ise bir ve tek ve ortak koşmaksızın Allah'a ibadet etmek, Onun dışında Ona koşulan eş ve ortakları terk etmek demektir; bu kelime, la ilâhe illallah'tır. Yani İbrâhim bunu kendi soyundan gelecekler arasında, İbrâhim (a.s)'ın soyundan Allah'ın kendilerine hidayet verdiği kimselerin bu hususta kendilerine uyacakları kalıcı bir kelime olarak bıraktı.

"Belki tekrar" ona *"dönerler diye."* İkrime, Mücâhid, Dahhâk, Katâde, Süddî ve başkaları yüce Allah'ın: *"Onu kendisinden sonra gelecekler arasında kalacak bir kelime kıldı"* buyruğu hakkında şöyle demişlerdir: Yani soyundan gelecekler arasında Allah'tan başka ilâh olmadığını söyleyecek kimseler hep bulunacaktır. Buna yakın bir açıklama İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'dan rivayet edilmiştir. İbn Zeyd dedi ki: Maksat İslam sözüdür. Bu da cemaatin açıklamasının kapsamı içerisindedir. Sonra yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Gerçekten ben onları" yani müşrikleri *"ve babalarını kendilerine hak ve açıklayan bir rasûl"* risaleti ve uyarıcılığı apaçık bir rasûl *"gelinceye kadar faydalandırdım."* Yani sapık hallerinde uzunca bir ömür sürüp, gittiler. *"Hak onlara gelince: Bu büyüdür. Muhakkak biz onu inkâr edenleriz, dediler."* Yani kâfirlikleri, kıskançlıkları ve azgınlıkları sebebiyle gidip gelerek onu inkâr ettiler, ona karşı büyüklendiler, inatlaştılar, reddettiler. *"Ve"* şanı yüce Allah'ın indirdiğine itiraz eden bir üslupla *"dediler ki: Bu Kur'ân iki kasabanın birindeki büyük bir adama indirilmeli değil miydi?"* Yani neden bu Kur'ân -kendi görüşlerine göre- iki kasabadan birisindeki büyük bir adama indirilmedi?

*"İki kasaba"*dan kasıtları Mekke ile Taif'tir. Bu açıklamayı İbn Abbâs, İkrime, Muhammed b. el-Kurazî, Katâde, Süddî ve İbn Zeyd yapmıştır. Onlardan bazıları da bu sözleri ile el-Velid b. el-Muğîre ile Urve b. Mes'ud es-Sakafi'yi kastettiklerini söylemiştir. Zeyd b. Eslem'den Mâlik, Dahhâk ve Süddî dedi ki: Bu sözleriyle el-Velid b. el-Muğîre ile Mesud b. Amr es-Sakafi'yi kastet-

Scanned with CamScanner

mişlerdir demişlerdir. Mücâhid'den ise bu sözleriyle Umeyr b. Amr b. Mes'ud es-Sakafi'yi kastetmişlerdi, dedikleri nakledilmiştir. Yine ondan onlar Utbe b. Rabia'yı kastediyorlardı, dediği nakledilmektedir. İbn Abbâs'tan ise Kureyş'in cebbarlarından bir cebbarı kastediyorlardı, dediği nakledilmiştir. Yine ondan: Onlar bu sözleriyle el-Velid b. el-Muğîre ve Habib b. Amr b. Umeyr es-Sakafi'yi kastediyorlardı dediği nakledilmektedir. Mücâhid'den gelen rivayete göre de onlar Mekke'de Utbe b. Rebia'yı Taif'te de İbn Abd Yalil'i kastediyorlardı. Süddî: Bu sözleriyle el-Velid b. el-Muğîre ve Kinane b. Abd b. Amr b. Umeyr es-Sakafi'yi kastettiler, demiştir.

Göründüğü kadarıyla onlar, bu iki şehirden kim olursa olsun büyük bir adamı kast ediyorlardı. İşte yüce Allah böyle bir itiraza karşılık onlara şöyle cevap vermektedir: *"Rabbinin rahmetini onlar mı paylaştırıyorlar?"* Yani iş onlara bırakılmış değil ki. Aksine bu aziz ve celil olan Allah'a ait bir iştir ve Allah risaletlerini nereye bırakacağını en iyi bilendir. O risaletini hem kalbi, hem nefsi itibariyle en temizleri, ailesi itibariyle en şereflileri, aslı itibariyle de en temizleri üzerine indirir.

Sonra yüce Allah kullarına vermiş olduğu mallar, rızıklar, akıl ve kavrayışlar hususunda bunların dışında kalan dış ve iç güçler hususunda farklılık yaratmış olduğunu beyan ederek şöyle buyurmaktadır: *"Dünya hayatında geçimliklerini aralarında biz paylaştırdık. Onların bir kısmı diğer bir kısmına iş gördürsün diye kimini kimine derecelerle yükselttik."* Yüce Allah'ın: *"Onların bir kısmı diğer bir kısmına iş gördürsün diye"* buyruğu: İşlerde onların bir kısmı diğerlerini çalıştırsın, demektir, diye de açıklanmıştır. Çünkü bunun ötekine, ötekinin berikine ihtiyacı vardır. Bu açıklamayı Süddî ve başkaları yapmıştır. Katâde ve Dahhâk da: Onların kimileri, kimilerini mülk edinsin, diye açıklamıştır. Bu da birinci açıklamanın kapsamı içerisindedir.

Sonra yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Rabbinin rahmeti ise onların toplaya geldiklerinden hayırlıdır."* Allah'ın kullarına rahmeti onların ellerinde bulunan mallardan, dünya hayatının geçimliğinden daha hayırlıdır.

Sonra yüce Allah buyuruyor ki: *"Eğer insanlar tek bir ümmet olmayacak olsaydı"* yani çoğu cahil insanlar bizim mal verip, bağışlamamızın o malı verdiğimiz kimseyi sevdiğimize delil kabul ederek kendileri de mal sebebiyle küfrü kararlaştırmayacak olsalardı, demektir. Bu açıklama İbn Abbâs, Hasan, Katâde, Süddî ve başkalarının açıklamalarının anlamını ifade eder.

Scanned with CamScanner

"Rahmân'a kâfir olanların evlerinin tavanlarını üzerlerine çıkacakları merdivenleri gümüşten yapardık." Onlara gümüşten merdivenler ve basamaklar yapardık şeklindeki açıklamayı İbn Abbâs, Katâde, Süddî, İbn Zeyd ve başkaları yapmıştır. *"Üzerlerine çıkacakları"* buyruğu, üzerlerine yukarıya çıkacakları demektir.

"Evlerinin kapılarını" yani evleri üzerindeki kilitlerini *"ve yaslandıkları tahtlarını da"* bütün bunları gümüşten yapardık. *"Altından süs eşyaları da"* verirdik onlara. İbn Abbâs, Katâde, Süddî ve İbn Zeyd altın olarak (bunları verirdik) diye açıklamıştır.

Sonra yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Bunların hepsi dünya hayatının metaından başka bir şey değildir."* Bütün bunlar Allah nezdinde fani, geçici ve değersiz olan dünyalıktır. Yani yüce Allah böyle yapmakla dünya hayatında yapmış oldukları iyiliklerinin karşılığını peşinen yiyecek ve içecek olarak vermiş olmaktadır. Böylelikle Âhirete yüce Allah nezdinde karşılığı kendilerine verilecek hiçbir iyilikleri olmaksızın gelmiş olacaklardır. Nitekim sahih hadiste böyle ifade edilmiştir.

[5964] Bir başka hadiste de şöyle buyurulmaktadır: *"Eğer Allah nezdinde dünyanın bir sivrisinek kanadı kadar bir ağırlığı bulunmuş olsaydı Allah dünyadan bir kâfire bir içim su dahi içirmezdi."*[274] Buhârî bunu Zekeriya b. Manzur Ebû Hazim'den, o Sehl b. Sa'd'dan, o Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivayetiyle müsned olarak zikretmiş bulunmaktadır.

[5965] Bunu Taberânî de Zemaa b. Salih, Ebû Hazim'den, o Sehl b. Sa'd'dan, o Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye şöylece rivayet etmiştir: *"Şayet dünyanın Allah nezdinde bir sivrisinek kadar bir değeri bulunmuş olsaydı Allah dünyadan kafire hiçbir şey vermezdi."*[275]

Sonra yüce Allah: *"Âhiret yurdu ise Rabbinin yanında takva sahiplerinindir"* buyurmaktadır. Yani özel olarak onlara ait olacaktır, Âhirette onlardan başkaları onlara ortak olmayacaktır.

[5966] İşte Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hanımlarına îlâ yapıp da bir kenardaki yüksekçe o odasına çekilmiş olduğu sırada Ömer b. el-Hattab

274 Sahihtir. Daha önce Bakara, 26'da kaynakları gösterilmiştir.

275 Sahihtir. Taberânî, VI, 5921. Senedinde Zemaa b. Sâlih vardır, zayıf bir ravidir ama ona mutabaatta bulunulmuştur. Hadisin şahitleri de vardır.

Scanned with CamScanner

(radıyallâhu anh) yanına çıkıp da üzerinde yatmış olduğu hasırın böğründe iz bıraktığını görünce ağlayıp gözlerinden yaş akmıştı. Sonra da: Ey Allah'ın Rasûlü! İşte Kisra ve Kayser'in içinde bulundukları hal, bir de Allah'ın yarattıklarının en seçkini olan sen(in içinde bulunduğun hal), demesi üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yaslanmış iken oturdu ve şöyle buyurmasının sebebi budur: *"Sen yoksa şüphe içinde misin ey Hattab'ın oğlu?"* Sonra şunları ekledi: *"Bunlar iyilikleri, hoş rızıkları dünya hayatlarında kendilerine peşin olarak verilen bir topluluktur."* Bir başka rivayette de: *"Dünyanın onlara, Âhiretin de bize ait olmasına razı değil misin"* buyurmuştur.[276]

[5967] Yine Buhârî ve Müslim'in Sahihleri ile başka kaynaklarda rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Altın ve gümüş kaplarda bir şey içmeyiniz, o kaplarda bir şey yemeyiniz. Çünkü bunlar dünyada onlaradır, Âhirette de bizlere ait olacaktır."*[277]

Yüce Allah'ın bunları dünya hayatında onlara vermesi dünya hayatının değersizliğinden dolayıdır.

[5968] Nitekim Tirmizî ve İbn Mâce de Ebû Hazim yoluyla Sehl b. Sa'd'dan şöyle dediğini rivayet etmektedirler: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Eğer dünyanın Allah nezdinde bir sivrisinek kanadı kadar bir ağırlığı bulunsaydı hiçbir kâfire ebediyen bir içim su dahi içirmezdi."*[278] Tirmizî: Hasen, sahihtir demiştir.

Rahmân'ın Zikrinden Gafil Olanlar:

وَمَنْ يَعْشُ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمٰنِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ ﴿٣٦﴾
وَإِنَّهُمْ لَيَصُدُّونَهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ ﴿٣٧﴾ حَتَّىٰ
إِذَا جَاءَنَا قَالَ يَا لَيْتَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ بُعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ فَبِئْسَ الْقَرِينُ ﴿٣٨﴾
وَلَنْ يَنْفَعَكُمُ الْيَوْمَ إِذْ ظَلَمْتُمْ أَنَّكُمْ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ﴿٣٩﴾
أَفَأَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ أَوْ تَهْدِي الْعُمْيَ وَمَنْ كَانَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ

276 Daha önce Azhab sûresinde geçmiş olup, bunu Müslim ve başkaları rivayet etmişlerdir.
277 Buhârî, 5426; Müslim, 2067; İbn Hibbân, 5339
278 Sahihtir, az önce geçti.

Scanned with CamScanner

﴿٤٠﴾ فَإِمَّا نَذْهَبَنَّ بِكَ فَإِنَّا مِنْهُمْ مُنْتَقِمُونَ ﴿٤١﴾ أَوْ نُرِيَنَّكَ الَّذِي
وَعَدْنَاهُمْ فَإِنَّا عَلَيْهِمْ مُقْتَدِرُونَ ﴿٤٢﴾ فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذِي أُوحِيَ
إِلَيْكَ إِنَّكَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٤٣﴾ وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَكَ وَلِقَوْمِكَ
وَسَوْفَ تُسْأَلُونَ ﴿٤٤﴾ وَاسْأَلْ مَنْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رُسُلِنَا
أَجَعَلْنَا مِنْ دُونِ الرَّحْمَنِ آلِهَةً يُعْبَدُونَ ﴿٤٥﴾

36. Kim Rahmân'ın zikrini görmezlikten gelirse biz ona bir şeytanı musallat ederiz. Artık bu onun ayrılmaz arkadaşıdır.

37. Muhakkak bunlar onları yoldan alıkoyarlar ve onlar da kendilerinin hidayette olduklarını sanırlar.

38. Nihayet o bize geldiğinde diyecek ki: "Keşke benimle senin arada iki doğu kadar uzaklık olsaydı, sen ne kötü bir arkadaşmışsın."

39. Bugün size asla fayda vermeyecektir çünkü zulmettiniz. Elbette siz beraberce azap çekeceksiniz.

40. O sağırlara sen mi işittireceksin? Yahut kör olanları ve apaçık bir sapıklık içerisinde bulunanları sen mi hidayete ulaştıracaksın?

41. Eğer seni alıp götürsek dahi, şüphesiz ki onlardan intikam alıcılar bizleriz.

42. Yahut onları tehdit ettiğimiz azabı sana gösteririz. Çünkü biz onlara güç yetirenleriz.

43. O halde sana vahyolunana kuvvetle sarıl. Çünkü sen dosdoğru bir yol üzeresin.

44. Ve muhakkak o sana ve senin kavmine bir zikirdir. Yakında sorguya çekileceksiniz.

45. Senden önce gönderdiğimiz peygamberlerimize sor. Rahmân'dan başka ibadet edilecek ilâhlar kılmış mıyız?

Tefsiri:

Yüce Rabbimiz buyuruyor ki: *"Kim Rahmân'ın zikrini görmezlikten gelirse"* onu görmemiş gibi davranır, başka şeylerle oyalanıp, onunla iltifat etmez,

Scanned with CamScanner

ondan yüz çevirirse *"biz ona bir şeytanı musallat ederiz. Artık bu onun ayrılmaz arkadaşıdır."* (Âyette görmezlikten gelmek anlamı verilen fiilin kökünü teşkil eden): (العشا), gözde görme zayıflığı anlamındadır. Burada maksat ise, basiretin görme zayıflığı yani basiretsizliktir.

Bu âyet-i kerime de yüce Allah'ın şu buyruklarını andırmaktadır: *"Kim kendisine doğru yol apaçık belli olduktan sonra rasûle karşı gelir, mü'minlerin yolundan başkasına uyup giderse onu döndüğü o yolda bırakır ve cehenneme atarız. O ne kötü dönüş yeridir."* (Nisâ, 115); *"Onlar sapıp eğrilince Allah da kalplerini çevirdi."* (Saf, 5); *"Biz onlara yakın arkadaşlar kıldık. Onlar da önlerinde ve arkalarında olanı kendilerine süslediler. Onlardan önce gelen cinlerden ve insanlardan ümmetler arasında onlar üzerine söz hak olmuştur. Şüphesiz onlar zarar edenlerdi."* (Fussilet, 25) Bundan dolayı yüce Rabbimiz burada: *"Muhakkak bunlar onları yoldan alıkoyarlar ve onlar da kendilerinin hidayette olduklarını sanırlar. Nihayet o bize geldiğinde"* yani hidayeti görmezlikten gelerek habersizmiş gibi davranan kişi bize gelince, biz de ona kendisini yoldan saptıracak ve ona cehennemin yolunu gösterip, oraya iletecek şeytanlar var ederiz. Kıyamet gününde Allah'ın huzuruna geleceği vakit kendisini saptırmayı görev bilen şeytandan uzak olmaya çalışacak ve *"diyecek ki: Keşke benimle senin aranda iki doğu kadar uzaklık olsaydı, sen ne kötü bir arkadaşmışsın."*

Bazı kıraat imamları *"nihayet o bize geldiğinde"* anlamındaki buyruğu "(حتى إذا جاءانا): Nihayet o ikisi bize geldiklerinde" diye okumuşlardır ki, o iki arkadaş demek olur.

Abdurrezzak dedi ki: Bize Ma'mer, Said el-Cureyri'den şöyle dediğini haber verdi: Bize ulaştığına göre kâfir kıyâmet gününde kabrinde diriltileceği vakit derhal bir şeytan sıkı bir şekilde onun elini tutar ve asla onun yanından ayrılmaz. Sonunda Allah da onları cehenneme atar. İşte: *"Keşke benimle senin aranda iki doğu kadar uzaklık olsaydı, sen ne kötü bir arkadaşmışsın"* sözünü söyleyeceği zaman o vakittir. Burada *"iki doğu"*dan kasıt, doğu ile batı arasıdır. Burada tağlib yolu ile kullanılarak (doğu anlamındaki lafızla, batı da) kastedilmiştir. Nitekim (güneş ve ay için) el-kamarân (iki ay), el-Umerân (iki Ömer), el-ebevân (anne baba/ebeveyn) denilmesi de bunun gibidir. Bu açıklamayı da İbn Cerîr ve başkaları yapmıştır.

Scanned with CamScanner

"Bugün size asla fayda vermeyecektir. Çünkü zulmettiniz elbette siz beraberce azap çekeceksiniz." Yani cehennemde toplanıp bir araya gelmenizin can yakıcı azapta bu ortaklığınızın size bir faydası olmayacaktır.

Yüce Rabbimiz azimuşşanın: *"O sağırlara sen mi işittireceksin yahut kör olanları ve apaçık bir sapıklık içinde bulunanları sen mi hidayete ulaştıracaksın?"* buyruğuna gelince: Bu, senin işin değildir, sana düşen sadece tebliğdir. Onları hidayete iletmek senin sorumlu olduğun bir iş değildir ama Allah dilediğini hidayete iletir, dilediğini de saptırır. O bu hususta adaletli, hakemdir. Sonra yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Eğer seni alıp götürsek dahi şüphesiz ki onlardan intikam alıcılar bizleriz."* Yani sen gidecek olsan dahi onlardan bizim intikam alıp, onları cezalandırmamız kaçınılmazdır, bir zorunluluktur.

"Yahut onları tehdit ettiğimiz azabı sana gösteririz çünkü biz onlara güç yetirenleriz." Bizlerin gücü buna da, ötekine de yeter. Allah Rasûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) ruhunu düşmanlarından yana gözünü aydınlatmadan onu onların tepesine hükmedecek konuma getirip, kalelerinin içerisinde bulunanları onun mülküne vermeden ruhunu kabzetmedi. Süddî'nin açıklamasının anlamı budur. İbn Cerîr de bunu tercih etmiştir.

[5969] İbn Cerîr dedi ki: Ma'mer dedi ki: Katâde: *"Eğer seni alıp götürsek dahi şüphesiz ki onlardan intikam alıcılar bizleriz"* buyruğunu okuyup şöyle dedi: Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) gitti ve geriye intikam kaldı. Allah Nebîsine (sallallâhu aleyhi ve sellem), ümmetinde dünyadan ayrılıncaya kadar hoşuna gitmeyecek bir şey göstermedi. Ancak ümmetinin uğradığı cezayı görmedikçe de daha önceden hiçbir nebî gelmemişti. Bundan tek istisna sizin nebînizdir. Dedi ki: Yine bize zikredildiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e kendisinden sonra ümmetinin başına gelecek musibetler gösterildi. Bundan dolayı da aziz ve celil olan ruhunu kabzedinceye kadar onun uzun uzun güldüğü görülmedi.[279] (İbn Cerîr) ayrıca Said b. Ebî Arûbe, Katâde'den buna yakın bir rivayet naklettiğini de belirtmektedir. Sonra yine İbn Cerîr, Hasan(-ı Basrî'den) buna yakın bir açıklama daha nakletmiştir.

279 Zayıftır. Taberî, 30872, 30873 Katâde'den, bu mürsel bir rivayettir. Mürsel olmakla birlikte ayrıca bunu temriz sigasıyla zikretmiştir. Ayrıca Hasen'den 30871'de onun sözü olarak rivayet edilmiş fakat İbn Cerîr bunu herhangi bir kimseye ayrıca nispet etmemiştir.

Scanned with CamScanner

[5970] Hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur: *"Şüphesiz yıldızlar sema için bir güvenliktir. Yıldızlar gidecek olursa semaya vaat olunduğu (akıbet) gelecektir. Ben de ashabım için bir teminatım. Ben gittim mi ashabıma da vaat olundukları gelecektir."*[280]

Sonra yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"O halde sana vahyolunana kuvvetle sarıl. Çünkü sen dosdoğru bir yol üzeresin."* Yani kalbine indirilen bu Kur'ân-ı Kerim'i al. Çünkü o hakkın kendisidir. Onun ilettiği de Allah'ın dosdoğru yoluna varan Naim cennetlerine, kalıcı ve ebedi hayırlara ulaştıran hakkın kendisidir.

Sonra yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Muhakkak o sana ve senin kavmine bir zikirdir."* Yani o senin için ve kavmin için bir şereftir. Bu açıklamayı İbn Abbâs, Mücâhid, Katâde, Süddî ve İbn Zeyd yapmıştır. Anlamı şudur: O kendi dilleriyle indirilmiş olduğu için onlara bir şereftir çünkü insanlar arasında onu en iyi anlayanlar onlardır. O halde yine insanlar arasında onun gereğini en çok yerine getirenler, onun gereğince en çok amel edenler onlar olmalıdır. Nitekim onların hayırlıları ve seçkinleri olan ilk ve öne geçen muhacirler ile onlara benzeyen ve onlara uyanlar böyle idiler. Bunu İbn Cerîr tercih etmiş ve bunun dışında da bir görüş nakletmemiştir.

[5971] Beğavî burada Zührî'nin, Muhammed b. Cubeyr b. Mut'im'den, onun Muâviye'den şöyle dediğine dair hadisi kaydetmektedir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Şüphesiz bu iş Kureyşliler arasındadır. Bu iş hakkında onlarla her kim çekişecek olursa mutlaka Allah onu yüzüstü cehenneme yıkacaktır. (Tabii ki bu) Onlar (Kureyşliler) dini dosdoğru uyguladıkları sürece (böyledir)."*[281] Bu hadisi Buhârî rivayet etmiştir.

Şöyle de açıklanmıştır: *"Ve muhakkak o sana ve senin kavmine bir zikirdir"* buyruğu yani hem senin için, hem kavmin için bir tezkir (hatırlatma)dır. Özellikle onların söz konusu edilmeleri başkaları için böyle olmadığı manasına da gelmez. Yüce Allah'ın şu buyruğu gibi: *"Andolsun ki biz sizin için bir zikir (şan ve şeref kaynağı) olan bir kitap indirdik. Hiç akıl etmez misiniz?"*

280 Müslim, 2531, IV, 398-399; Ebû Ya'la, 7276 Ebû Burde'nin naklettiği bir hadis olarak.

281 Buhârî, 3500; Ahmed, IV, 94; Beğavî, Mealimu't-Tenzil, 1888 -benim numaralandırmam ile-

Scanned with CamScanner

(Enbiyâ, 10) Şanı yüce Allah'ın: *"Aşiretinin en yakın akrabanı uyar"* (Şuarâ, 214) buyruğu da böyledir.

"Yakında" bu Kur'ân'dan onun gereğince nasıl amel ettiğimizden ve onun çağrısını kabul edip etmemekten dolayı *"sorguya çekileceksiniz."*

Yüce Allah'ın: *"Senden önce gönderdiğimiz rasûllerimize sor. Rahmân'dan başka ibadet edilecek ilâhlar kılmış mıyız?"* buyruğu şu demektir: Bütün rasûller senin insanları kendisine çağırdığın Allah'a bir ve tek ve ona ortak koşmaksızın ibadet etmeye çağırmışlar, putlara ve Allah'a eş koşulanlara ibadet etmeyi yasaklamışlardır. Yüce Rabbimizin şu buyruğunda dile getirildiği gibi: *"Andolsun biz her ümmet arasında: Allah'a ibadet edin ve tağuttan kaçının diye bir rasûl göndermişizdir."* (Nahl, 36)

Mücâhid dedi ki: *"Senden önce gönderdiğimiz rasûllerimize sor"* anlamındaki buyruk Abdullah b. Mes'ud'un kıraatinde: "(واسأل الذين أرسلنا إليهم قبلك رسلنا): Senden önce kendilerine rasûllerimizi gönderdiğimiz kimselere sor" şeklindedir. Bunu bu şekilde Katâde, Dahhâk ve Süddî de İbn Mes'ud'dan diye rivayet etmişlerdir. Bu ise tilavet değil de tefsir gibi görünüyor. Allah en iyi bilendir.

Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem dedi ki: Sen onlara İsrâ gecesi sor demektir çünkü nebîler o gece onun için toplanmışlardı. İbn Cerîr birinci görüşü tercih etmiştir. Allah en iyi bilendir.

Mûsâ da Firavuna Demişti ki:

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَقَالَ إِنِّي رَسُولُ رَبِّ
الْعَالَمِينَ ﴿٤٦﴾ فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِآيَاتِنَا إِذَا هُمْ مِنْهَا يَضْحَكُونَ ﴿٤٧﴾
وَمَا نُرِيهِمْ مِنْ آيَةٍ إِلَّا هِيَ أَكْبَرُ مِنْ أُخْتِهَا وَأَخَذْنَاهُمْ بِالْعَذَابِ لَعَلَّهُمْ
يَرْجِعُونَ ﴿٤٨﴾ وَقَالُوا يَا أَيُّهَا السَّاحِرُ ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ إِنَّنَا
لَمُهْتَدُونَ ﴿٤٩﴾ فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ إِذَا هُمْ يَنْكُثُونَ ﴿٥٠﴾

46. Andolsun ki biz Mûsâ'yı âyetlerimizle Firavun'a ve ileri gelenlerine gönderdik. "Muhakkak ben âlemlerin Rabbinin gönderdiği rasûlüyüm" dedi.

Scanned with CamScanner

47. Onlara âyetlerimizle geldiğinde onlar bunlara gülüverdiler.

48. Bizim onlara gösterdiğimiz her bir âyet mutlaka diğerinden büyük idi. Onları belki dönerler diye azap ile aldık.

49. "Ey sihirbaz" dediler. Senin yanında sana olan ahdi gereği bizim için Rabbine dua et. Gerçekten bizler hidayet bulanlar oluruz.

50. Ama biz azabı üzerlerinden kaldırınca hemen verdikleri sözü bozdular.

Tefsiri:

Yüce Allah kulu ve Rasûlü Mûsâ (a.s)'ı Firavun'a ve onun ileri gelen prens, vezir ve komutanlarına, onlara uyanlara, Kıptilerden ve İsrâiloğullarından olan yönetimleri altındaki reayaya, Allah'a bir ve tek olarak ve Ona ortak koşmaksızın kendilerini davet etmek ve onun dışındakilere ibadet etmekten vazgeçirip, bunun yasaklığını onlara bildirmek üzere gönderdiğini haber vermektedir. Ayrıca onunla birlikte eli, asası gibi pek büyük mucizeler de gönderdiğini, onunla birlikte tufanı, çekirgeleri, kımılı, kurbağayı ve kanı, ekinlerin, -insanların ve mahsullerin azlığı gibi mucize ve mihnetlerle de- gönderdiğini bildirmektedir.

Bütün bunlara rağmen onlar bu mucizelerin gösterdiği yola uymayı, onlara boyun eğmeyi kabul etmeyi büyüklüklerine yedirmediler. Bu mucizelerin hepsini yalanladılar, onlarla alay ettiler. Onları getirene güldüler, onunla eğlendiler. Onlara gelen her bir mucize mutlaka diğer benzerinden daha büyüktü. Yine de azgınlıklarından, sapıklıklarından geri dönmediler, cahilliklerini ve ahmakça gidişlerini bırakmadılar. Bu mucizelerden bir mucize geldiği her seferinde Mûsâ (a.s)'a yalvarıyorlar ve ona olabildiği kadar ince ve nazik sözlerle hitap ediyorlar, ona: "Ey sihirbaz" Yani: Ey bilgin kişi! diyorlardı. Bu açıklamayı İbn Cerîr yapmıştır çünkü onların çağlarındaki ilim adamları sihirbazlardı. Onların zamanında onlara göre sihir yerilen bir iş de değildi. Dolayısıyla onların bu şekilde hitapları Mûsâ'yı küçük düşürmek maksadıyla yapılmış değildir. Çünkü içinde bulundukları hal onlar için bir çaresizlik halidir, onu küçük ve eksik görmek münasip bir hal değildir. Bu şekilde hitap onların kanaatlerine göre onun için bir tazim idi. Her seferinde de Mûsâ (a.s)'a eğer bu halleri giderilecek olursa iman edeceklerini, onunla birlikte

Scanned with CamScanner

İsrâiloğullarını da göndereceklerini vaat ediyor, söz veriyorlardı ama yine de her seferinde verdikleri sözde durmuyor, bozuyorlardı.

Bu buyruklar yüce Allah'ın şu buyrukları gibidir: *"Biz de onlara ayrı ayrı âyetler olmak üzere başlarına tufan, çekirge, haşerat, kurbağalar ve kan gönderdik. Fakat yine büyüklük tasladılar. Onlar günahkâr bir topluluk idiler. Üzerlerine bu azap çökünce: Ey Mûsâ, sana olan ahdi hürmetince bizim için Rabbine dua et. Şayet o azabı bizden kaldırırsan andolsun sana iman edeceğiz ve İsrâiloğullarını da mutlaka seninle birlikte göndereceğiz dediler. Biz kendisine erişecekleri bir süreye kadar üzerlerinden azabı giderince bir de bakarsın ki onlar ahitlerini bozmuşlar bile."* (A'râf, 133-135)

وَنَادٰى فِرْعَوْنُ فِي قَوْمِهٖ قَالَ يَا قَوْمِ أَلَيْسَ لِي مُلْكُ مِصْرَ وَهٰذِهِ الْأَنْهَارُ
تَجْرِي مِنْ تَحْتِي ۚ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٥١﴾ أَمْ أَنَا خَيْرٌ مِنْ هٰذَا الَّذِي هُوَ
مَهِينٌ وَلَا يَكَادُ يُبِينُ ﴿٥٢﴾ فَلَوْلَا أُلْقِيَ عَلَيْهِ أَسْوِرَةٌ مِنْ ذَهَبٍ أَوْ
جَاءَ مَعَهُ الْمَلَائِكَةُ مُقْتَرِنِينَ ﴿٥٣﴾ فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ فَأَطَاعُوهُ ۚ إِنَّهُمْ
كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٥٤﴾ فَلَمَّا آسَفُونَا انْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَغْرَقْنَاهُمْ
أَجْمَعِينَ ﴿٥٥﴾ فَجَعَلْنَاهُمْ سَلَفًا وَمَثَلًا لِلْآخِرِينَ ﴿٥٦﴾

51. Firavun kavmi arasında seslenip dedi ki: "Ey kavmim, Mısır mülkü ve altımdan akan şu nehirler benim değil mi, görmez misiniz?"

52. Yoksa ben şu aşağılık olandan ve sözünü nerede ise açıklayamayandan daha hayırlı değil miyim?

53. Hem üzerine altın bilezikler bırakılmalı yahut onunla birlikte melekler gelmeli değil miydi?

54. Kavmini böylece hafife aldı, onlar da ona itaat ettiler. Çünkü onlar bir fasıklar topluluğu idi.

55. Nihayet onlar bizi gazaplandırınca kendilerinden intikam aldık. Hemen onları topluca suda boğduk.

56. Böylece onları sonra gelenler için bir geçmiş ve bir örnek kıldık.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Rabbimiz Firavun ve onun azgınlığı, baş kaldırışı, küfrü ve inadı hakkında haber vererek, onun kavmini bir araya getirip, topladığını, aralarında şımarık ve arsız bir şekilde Mısır hükümdarlığı ve bu hükümdarlıktaki tasarruf ve uygulamalarıyla övünerek şöyle dediğini haber vermektedir: *"Ey kavmim, Mısır mülkü ve altından akan şu nehirler benim değil mi?"*

Katâde dedi ki: Onların bahçeleri ve bol su akıtan ırmakları vardı. *"Görmez misiniz"* yani benim sahip olduğum şu azamet ve mülkü görmüyor musunuz? Kastettiği ise Mûsâ'nın ve ona uyanların fakir ve zayıf kimseler olduklarıdır. Bu da yüce Allah'ın şu buyruğu gibidir: *"Arkasından toplayıp bağırdı: Ben sizin en yüce Rabbinizim dedi. Bunun üzerine Allah onu hem Âhiret, hem de dünya azabıyla yakaladı."* (Nâziât, 23-25)

"Yoksa ben şu aşağılık olandan ve sözünü nerede ise açıklayamayandan daha hayırlı değil miyim?" Süddî dedi ki: Şunu söylemek istiyor: Ben şu aşağılık olandan daha hayırlıyım. Evet, Basralı bazı nahivciler böyle demişlerdir: Burada "(أم): Yoksa" lafzı "(بل): Aksine..." anlamındadır demişlerdir. Bunu Ferrâ'nın bazı kıraat âlimlerinden bu buyruğu: "(أما أنا خير من هذا الذي هو مهين): Ama ben bu aşağılık olandan hayırlıyım" şeklindeki okuyuşu teyit etmektedir.

İbn Cerîr dedi ki: Eğer bu kıraat sahih ise manası da doğru ve açıktır fakat çeşitli bölgelerdeki kıraate muhaliftir çünkü onlar: "(أَمْ أَنَا خَيْرٌ مِنْ هَذَا الَّذِي هُوَ مَهِينٌ): Yoksa ben şu aşağılık olandan... daha hayırlı değil miyim?" diye soru halinde okumuşlardır.

Derim ki: Durum her ne olursa olsun Firavun -lanet olasıca- bu sözleriyle kendisinin Mûsâ (a.s)'dan hayırlı olduğunu kastetmektedir. Halbuki o bu söylediği sözlerinde açık ve seçik bir şekilde yalan söylemiştir. Kıyamet gününe kadar Allah'ın kesintisiz lanetleri üzerine olsun.

"Aşağılık olan" ifadesi ile de Süfyân'ın dediği gibi hakir, bayağı olan anlamındadır. Katâde ve Süddî: Zayıf demektir diye açıklamışlardır, İbn Cerîr: Onun mülkünün, saltanatının, malının olmadığını kastetmiştir diye açıklamıştır.

Scanned with CamScanner

"Ve sözünü neredeyse açıklayamayandan" yani o neredeyse meramını açıklayamayacak bir haldedir. O kendisini ifade etmekten aciz birisidir, demektir. Süddî: *"Sözünü neredeyse açıklayamayan"* yani ne dediği anlaşılmayan, Katâde ve Süddî ile İbn Cerîr: Dili fasih ve anlaşılır olmayan diye açıklamışlardır. Süfyân da dedi ki: Dilinde küçük yaşta iken ağzına koyduğu kor ateşten dolayı bir ağırlık vardı onu kastetmektedir.

Firavun'un -Allah'ın laneti üzerine olsun- bu söylediği yalan ve uydurmadır. Onu bu gibi sözleri söylemeye iten küfür ve inattır. Çünkü o Mûsâ'ya kâfir ve bedbaht bir gözle bakıyordu. Mûsâ (a.s) ise aklı başında olanların gözlerini kamaştıracak kadar heybetli, azametli ve göz alıcı bir sûrete, bir görünüşe sahipti. Onun: *"Aşağılık olan"* sözü de bir yalandır. Aksine hem hilkati, hem ahlâkı, hem dini itibariyle hakir ve aşağılık olan bizzat kendisidir. Şerefli, önder, doğru, iyi ve doğru yolda bulunan kişi ise Mûsâ (a.s)'dır.

"Sözünü nerede ise açıklayamayan" iddiası da aynı şekilde bir iftiradır. Küçük yaşta iken o kor ateş sebebiyle her ne kadar dilinde hafif bir ağırlık var idiyse de o yüce Allah'tan sözlerini anlamaları için dilindeki düğümü çözmesini dilemiş, şanı yüce ve mübarek olan Allah da: *"İstediğin sana verildi ey Mûsâ"* (Tâhâ, 36) buyruğu ile onun duasını kabul etmişti. Hasan-ı Basrî'nin söylediği gibi dilinde kalmış olan etkinin tamamen gitmemiş olduğu farz edilse dahi, o tebliğin ve anlatmanın engel olacağı halin giderilmesini istemişti. Üstelik kulun kendi fiili sonucu ortaya çıkmamış bulunan yaratılıştaki bazı hususlardan dolayı kul asla ayıplanmaz ve bundan dolayı da yerilmez. Firavun ise her ne kadar anlayan ve bunu idrak edecek bir akla sahipbirisi idiyse de o bu sözleriyle kendi yönetimi altındakilere göre aleyhte bir propagandada bulunmak istemişti. Çünkü yönetimi altındakiler cahil ve kıt anlayışlı kimselerdi.

Aynı şekilde Firavun'un söylediği: *"Hem üzerine altın bilezikler bırakılmalı"* sözü İbn Abbâs, Katâde ve başkalarının açıkladığı gibi bilezik ele (bileklere) takılan süs eşyalarıdır. *"Yahut onunla birlikte melekler gelmeli değil miydi?"* Melekler onun hizmetinde bulunmalı, doğru söylediğine dair şahitlik etmeli değil miydi? O böylelikle görünüşteki şekle bakmış ve kendisinin baktığından daha açık ve güçlü bir şekilde ortada bulunan manevi sırrı kavrayamamıştı, bilmiş olsaydı keşke. Bunun için de yüce Allah:

Scanned with CamScanner

"Kavmini böylece hafife aldı, onlar da ona itaat ettiler" buyurdu. Yani onların akıllarını küçümsedi, kendilerini sapıklığa çağırdı, onlar da onun çağrısını kabul ettiler. *"Çünkü onlar bir fasıklar topluluğu idi."*

Yüce Allah'ın: *"Bizi gazaplandırınca"* buyruğu hakkında Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs'tan: Bizi kızdırıp, öfkelendirince diye açıkladığını nakletmiştir. Dahhâk ondan: Bizi gazaplandırmaları üzerine, diye açıkladığını nakletmektedir. İbn Abbâs da, Mücâhid, İkrime, Said b. Cubeyr, Muhammed b. Ka'b el-Kurazî, Katâde, Süddî ve onların dışındaki müfessirler de hep böyle açıklamışlardır.

[5972] İbn Ebî Hâtim dedi ki: Ukbe b. Âmir'den rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Aziz ve celil olan Allah'ın kula o masiyetini sürdürmeye devam ettiği halde dilediği her şeyi vermekte olduğunu görecek olursan bil ki o Allah tarafından onun için bir istidractır (derece derece onu azaba yaklaştırmaktır)."* Sonra da: *"Nihayet onlar bizi gazaplandırınca kendilerinden intikam aldık. Hemen onları topluca suda boğduk"* buyruğunu okudu.[282]

Yine İbn Ebî Hâtim dedi ki: Bize babam tahdis etti, Târık b. Şihab dedi ki: Abdullah'ın yanında idim. Huzurunda ani ölüm söz konusu edilince: Bu mü'min için bir hafifletmedir, kâfir için de bir hasrettir, dedi. Sonra: *"Nihayet onlar bizi gazaplandırınca kendilerinden intikam aldık. Hemen onları topluca suda boğduk"* âyetini okudu.

Ömer b. Abdulaziz (radıyallâhu anh) dedi ki: Ben intikamın gaflet ile birlikte olduğunu gördüm. O bununla yüce Allah'ın: *"Nihayet onlar bizi gazaplandırınca kendilerinden intikam aldık. Hemen onları topluca suda boğduk"* buyruğunu kastetmektedir.

Yüce Allah'ın: *"Böylece onları sonra gelenler için bir geçmiş"* Ebû Miclez onların amellerinin aynısını yapanlar için *"bir geçmiş ve bir örnek"* o (Ebû Miclez) ve Mücâhid de kendilerinden sonrakiler için bir ibret diye açıklamışlardır.

Doğruya ileten şanı yüce Allah'tır, dönüş ve varış Onadır.

---

282 Senedi zayıftır. İbn Vehb'in kardeşinin oğlunun zayıf olması ile İbn Lehia'nın zayıf olması şeklinde iki illeti vardır. Daha önce A'râf sûresinin sonlarında geçmişti.

Scanned with CamScanner

Meryemoğlu İsâ da Demişti ki:

وَلَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ ﴿٥٧﴾ وَقَالُوا
أَآلِهَتُنَا خَيْرٌ أَمْ هُوَ مَا ضَرَبُوهُ لَكَ إِلَّا جَدَلًا بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ
﴿٥٨﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا عَبْدٌ أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَجَعَلْنَاهُ مَثَلًا لِبَنِي إِسْرَائِيلَ
﴿٥٩﴾ وَلَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَا مِنْكُمْ مَلَائِكَةً فِي الْأَرْضِ يَخْلُفُونَ ﴿٦٠﴾
وَإِنَّهُ لَعِلْمٌ لِلسَّاعَةِ فَلَا تَمْتَرُنَّ بِهَا وَاتَّبِعُونِ هَٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٦١﴾
وَلَا يَصُدَّنَّكُمُ الشَّيْطَانُ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿٦٢﴾ وَلَمَّا جَاءَ عِيسَى
بِالْبَيِّنَاتِ قَالَ قَدْ جِئْتُكُمْ بِالْحِكْمَةِ وَلِأُبَيِّنَ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِي تَخْتَلِفُونَ
فِيهِ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿٦٣﴾ إِنَّ اللَّهَ هُوَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَٰذَا
صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٦٤﴾ فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ
ظَلَمُوا مِنْ عَذَابِ يَوْمٍ أَلِيمٍ ﴿٦٥﴾

57. Meryem oğlu bir misal olarak verilince hemen senin kavmin bundan dolayı bağrışıp çağrışmaya koyuldu.

58. Ve: "Bizim ilahlarımız mı hayırlı yoksa o mu?" dediler. Bunu sana ancak tartışmak üzere örnek gösterdiler. Hatta onlar düşmanlığı yol edinmiş bir toplulukturlar.

59. O ancak kendisine nimet verdiğimiz bir kuldur ve biz onu İsrâiloğullarına bir misal kıldık.

60. Eğer dilese idik sizin yerinize yeryüzünde halifelik yapacak melekler getirirdik.

61. Şüphesiz ki o saatin ilmidir. Onda hiç şüpheye düşmeyin, bana uyun, dosdoğru yol işte budur.

62. Şeytan sizi asla alıkoymasın. Çünkü o sizin apaçık bir düşmanınızdır.

63. İsa onlara apaçık delillerle geldiğinde dedi ki: "Muhakkak ben size hikmeti getirdim ve hakkında anlaşmazlığa düştüğünüz bazı

Scanned with CamScanner

şeyleri size açıklayayım diye geldim. Artık Allah'tan korkun ve bana itaat edin."

64. Gerçek şu ki Allah benim de Rabbimdir, sizin de Rabbinizdir. O halde yalnız Ona ibadet edin, dosdoğru yol işte budur.

65. Sonra fırkalar kendi aralarında anlaşmazlığa düştüler. Pek acıklı bir günün azabından dolayı zulmedenlerin vay haline!

Tefsiri:

Yüce Allah Kureyş'in küfründe ne kadar direttiklerini kasti olarak inatlaşıp, tartışmaya girdiklerini haber vererek şöyle buyurmaktadır: *"Meryem oğlu isa bir misal olarak verilince hemen senin kavmin bundan dolayı bağırışıp çağrışmaya koyuldu."* Birden çok kişi İbn Abbâs, Mücâhid, İkrime, Dahhâk ve Süddî'den gülüşmeye koyuldu diye açıkladıklarını nakletmektedir. Yani onlar buna şaşırıp, kaldılar. Katâde ise dayanamayıp, gülmeye koyuldular, İbrâhim Nehaî yüz çevirdiler diye açıklamışlardır.

[5973] Buna sebep İbn İshâk'ın Siret'inde şu sözleriyle zikrettiği gibidir: Bana ulaştığına göre bir gün Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mescid(-i Haram)'da el-Velid b. el-Muğîre ile birlikte oturdu. Sonra en-Nadr b. el-Haris geldi, o da onlarla birlikte oturdu. Mecliste ise Kureyş adamlarından daha başkaları da vardı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) konuşmaya başlayınca en-Nadr b. el-Haris ona itiraz etti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de onu susturuncaya kadar onunla konuştu. Sonra ona ve diğerlerine: *"Gerçekten siz de, Allah'tan başka taptıklarınız da cehennemin odunusunuz. Siz oraya gireceksiniz."* (Enbiyâ, 98) buyruğundan itibaren birkaç âyet okudu. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kalkıp gitti. Bu sefer Temimli Abdullah b. ez-Ziba'ra gelip oturdu. Velid b. Muğîre ona şöyle dedi: Allah'a yemin ederim ki en-Nadr b. el-Haris, Abdulmuttalib'in oğlu karşısında ne ayakta durabildi, ne oturabildi. Üstelik Muhammed bizim ve kendilerine tapındığımız bu ilâhlarımızın cehennemin odunu olduklarını ileri sürdü. Bu sefer Abdullah b. ez- Ziba'ra: Allah'a yemin ederim ben onunla karşılaşacak olursam onu sustururum dedi. O halde Muhammed'e sorun, Allah'tan başka kendisine ibadet edilenlerin hepsi ona ibadet edenlerle birlikte cehennemde olacaklar mı? İşte biz meleklere ibadet ediyoruz, Yahudiler Uzeyr'e, Hıristiyanlar da Meryem oğlu İsa'ya ibadet ediyor. Velid ve beraberinde mecliste bulunanlar

Scanned with CamScanner

Abdullah b. ez- Ziba'ra'nın bu sözünü beğendiler ve böylelikle onun kesin susturucu bir delil ortaya koymuş olduğu kanaatine kapıldılar.

Bu husus Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e söylenince şöyle buyurdu: *"Allah'tan başka kendisine ibadet edilmekten hoşlanan herkes kendisine ibadet edenlerle birlikte olacaktır. Onlar ancak şeytana ve şeytanın kendilerine ibadet etmelerini emrettiği kimselere ibadet ediyorlar."* Yüce Allah da: *"Şüphesiz kendileri için daha önceden tarafımızdan iyilik takdir edilmiş olanlar işte onlar oradan uzaklaştırılmışlardır."* (Enbiyâ, 101) buyruğunu indirdi. Yani İsa, Uzeyr ve onlarla birlikte kendilerine ibadet olunan yüce Allah'a itaat halinde geçip gitmiş bulunan ama kendilerinden sonra gelen dalalet ehli kimselerin Allah'tan başka rabler edinmiş oldukları Yahudi âlimleri ve rahipler (arasından bu işe razı olmayanlar) ondan uzak kalacaklardır.

Yine zikrettiklerine göre onlar meleklere ibadet ediyorlar ve meleklerin Allah'ın kızları olduğunu söylüyorlardı: *"Rahmân (melekleri) evlat edindi dediler. O bundan münezzehtir. Bilakis onlar mükerrem kullardır."* (Enbiyâ, 26) ve devamı olan âyetler.

Yine zikredildiği üzere İsa (a.s)'ın durumu ile Allah'tan başka ibadet edilenler hakkında da buyruklar nazil olmuştur.

Velid ve yanında bulunanlar (İbn ez- Ziba'ra'nın) getirdiği delil ve tartışma üslubunu beğendiler. *"Meryem oğlu bir misal olarak verilince hemen senin kavmin bundan dolayı bağrışıp, çağrışmaya koyuldu."* Yani onun söyledikleri sebebiyle senin dininden alıkoyuyor, yoldan çeviriyorlardı.

Sonra İsa'yı söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır: *"O ancak kendisine nimet verdiğimiz bir kuldur ve biz onu israiloğullarına bir misal kıldık. Eğer dilese idik sizin yerinize yeryüzünde halifelik yapacak melekler getirirdik. Şüphesiz ki o saatin ilmidir."* Yani Ben zat-ı zülcelâl'in onun vasıtası ile gösterdiğim ölüleri diriltmek, iyileşmesi imkânsız hastalıkları iyileştirmek gibi mucizeler kıyâmetin (kopacağı) bilgisine dair yeterli bir delildir. (Bunun için yüce Rabbimiz): "Onda hiç şüpheye düşmeyin. Bana uyun dosdoğru yol işte budur" buyurmaktadır.[283]

283 Bu rivayet mudaldır ama çeşitli rivayet yolları ve şahitleri vardır. Daha önce Enbiyâ sûresi 98-101. âyetlerin tefsirinde geçmişti.

Scanned with CamScanner

İbn Cerîr de Avfî'nin İbn Abbâs'tan naklettiği bir rivayet olarak şöyle dediğini zikretmektedir: *"Meryem oğlu bir misal olarak verilince hemen senin kavmin bundan dolayı bağrışıp çağrışmaya koyuldu."* Kastettiği Kureyş kavmidir. Onlara: *"Siz ve Allah'tan başka taptıklarınız cehennemin odunusunuz. Siz oraya gireceksiniz."* (Enbiyâ, 98) ve diğer âyetler onlara söylenince Kureyşliler: Peki ya Meryem oğlunun durumu ne olacak, dediler. Allah Rasûlü: "O Allah'ın kulu ve rasûlüdür" buyurdu. Onlar: Allah'a yemin ederiz ki bu da Hıristiyanların Meryem oğlu İsa'yı bir rab edindikleri gibi, kendisini rab edinmemizden başka bir şey istemiyor, dediler. Şanı yüce Allah da: *"Bunu sana ancak tartışmak üzere örnek gösterdiler. Hatta onlar düşmanlığı yol edinmiş bir toplulukturlar"* buyurdu.[284]

[5974] İmam Ahmed dedi ki: İbn Akîl el-Ensârî'nin azıtlısı Ebû Yahyâ, İbn Abbâs'tan şöyle dediğini nakletmektedir: Ben hakkında bana hiçbir kimsenin soru sormadığı bir Kur'ân âyetini biliyorum. Acaba insanlar onu bildikleri için mi hakkında soru sormadılar yoksa farkına varmadıkları için mi ona dair soru sormadılar, bilemiyorum. (Ebû Yahyâ devamla) dedi ki: Sonra bize hadis nakletmeye başladı. Ayağa kalkıp gidince, niye bu âyete dair ona soru sormadık diye birbirimizi kınadık. Ben: Yarın sabah gelince bu âyeti ona ben soracağım dedim. Ertesi gün sabah gelince: Ey İbn Abbâs, dün Kur'ân-ı Kerim'deki bir âyete dair hiçbir kimsenin sana soru sormamış olduğundan ve insanlar bunu bildikleri için mi yoksa fark etmedikleri için mi sormadıklarını bilmediğinden söz ettin. Sonra: Bu âyet hakkında ve ondan önce okuduğun diğer âyetler hakkında bana haber ver, dedim. O da: Olur, dedi (ve şöyle devam etti): Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Kureyşlilere: *"Ey Kureyşliler, Allah'tan başka kendisine ibadet edilen hiçbir kimsede hayır olmaz"* buyurdu. Kureyşliler de Hıristiyanların Meryem oğlu İsa'ya ibadet ettiklerini, Muhammed hakkında da neler söylediklerini biliyorlardı. Bu sefer hemen: Ey Muhammed! Sen İsa'nın bir nebî olduğunu ve Allah'ın salih kullarından bir kul olduğunu iddia etmiyor musun? Eğer doğru söyleyen birisi isen onların ilâhları elbette sizin dediğiniz gibidir, dediler. (İbn Abbâs) dedi ki: Bunun üzerine aziz ve celil olan Allah: *"Meryem oğlu bir misal olarak verilince hemen senin kavmin bundan dolayı bağrışıp çağrışmaya koyuldu"* buyruğunu indir-

284 Senedinde Atiyye el-Avfî vardır ki zayıf bir ravidir ama bu haberin değişik rivayet yolları vardır daha önceden de geçmiş bulunmaktadır.

Scanned with CamScanner

di. Ben (Ebû Yahyâ) bağrışıp çağrışmaya koyuldular ne demektir, dedim. O: Gülüşüyorlar diye açıkladı. *"Şüphesiz ki o saatin ilmidir"* buyruğu hakkında da: O kıyâmetten önce Meryem oğlu İsa'nın çıkmasıdır, dedi.[285]

[5975] İbn Ebî Hâtim dedi ki: Ensarın azatlısı Ebû Ahmed'in naklettiğine göre İbn Abbâs dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ey Kureyşliler Allah'tan başka kendisine ibadet edilen bir kimsede hayır yoktur"* buyurdu. Kureyşliler ona: Peki sen İsa'nın bir nebî ve kullarından salih bir kul olduğunu iddia etmiyor musun? Ona da Allah'tan başka ibadet ediliyordu, dediler. Bunun üzerine yüce Allah: *"Meryem oğlu bir misal olarak verilince hemen senin kavmin bundan dolayı bağrışıp çağrışmaya koyuldu"* buyruğunu indirdi.[286]

Mücâhid, yüce Allah'ın: *"Meryem oğlu bir misal olarak verilince hemen senin kavmin bundan dolayı bağrışıp, çağrışmaya koyuldu."* âyeti hakkında dedi ki: Kureyşliler: Muhammed de ancak İsa'nın kavminin İsa'ya ibadet ettiği gibi kendisine ibadet etmemizi istiyor, dediler. Katâde de buna yakın bir açıklama yapmıştır.

"Bizim ilahlarımız mı hayırlı yoksa o mu, dediler" buyruğu ile ilgili olarak Katâde dedi ki: Bizim ilahlarımız ondan hayırlıdır demek istiyorlardı. Katâde dedi ki: İbn Mes'ud: "(وقالوا أآلهتنا خير أم هذا): Bizim ilahlarımız mı hayırlıdır yoksa bu mu dediler" şeklinde okumuştur. Bu sözleriyle Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i kastediyorlardı.

"Bunu sana ancak tartışmak üzere örnek gösterdiler." Yani onların bundan kasıtları tartışmaktır. Yoksa kendileri de böyle bir itirazın âyete karşı yapılmayacağını biliyorlardı. Çünkü buyruk aklı başında olmayan varlıklar ile ilgilidir. Söz konusu buyruk da yüce Allah'ın: *"Siz ve Allah'tan başka kendilerine ibadet ettiğiniz şeyler cehennemin odunudur."* (Enbiyâ, 98) buyruğudur. Diğer taraftan bu Kureyşlilere bir hitaptır. Bunlar putlara ve Allah'a eş koştukları varlıklara tapınıyorlardı. Onlar Mesih'e ibadet etmiyorlardı ki onu tartışmalarında söz konusu etsinler. Böylelikle onların ileri sürdükleri bu iddialarının doğru olduğuna inandıkları için değil, sırf tartışmak maksadıyla söylemiş oldukları da tek ihtimal olarak karşımıza çıkmaktadır.

285 Ahmed, I, 318. Senedi Ebû Yahyâ meçhul birisi olduğundan dolayı zayıftır.

286 Senedi Ebû Ahmed'in meçhul bir ravi oluşundan dolayı zayıftır. Bundan önceki rivayetle birlikte Mü'minun sûresinde geçmişti.

Scanned with CamScanner

[5976] İmam Ahmed dedi ki: Ebû Ümâme dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Üzerinde bulundukları bir hidayetten sonra bir kavim sapacak olursa mutlaka onlara tartışmak özelliği miras olarak verilir."* Sonra da *"Bunu sana ancak tartışmak üzere örnek gösterdiler. Hatta onlar düşmanlığı yol edinmiş bir toplulukturlar"* âyetini okudu.[287] Bunu Tirmizî, İbn Mâce ve İbn Cerîr de Haccac b. Dinar'ın böylece naklettiği bir hadis olarak rivayet etmişlerdir. Sonra da Tirmizî: Hasen, sahihtir. Biz bunu ancak onun naklettiği bir hadis olarak bilmekteyiz demiştir. Evet, Tirmizî böyle demiş olmakla birlikte bu hadis daha önce Ebû Ümâme yoluyla bir fazlalık ile de rivayet edilmiş bulunmaktadır.

[5977] İbn Ebî Hâtim dedi ki: Bize Hammad tahdis etti, bize İbn Mahzum el-Kâsım b. Abdurrahman eş-Şami'den haber verdi, o Ebû Ümâme'den nakletti. -Hammad dedi ki: Onu (Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e nispet ederek) merfu olarak zikredip etmediğini bilemiyorum.- (Ebû Ümâme) dedi ki: Nebîsinden sonra sapıtan her bir ümmetin mutlaka ilk sapması kaderi yalanlamak olmuştur. Nebîsinden sonra sapıtan her bir ümmete mutlaka cedel tartışmak (alışkanlığı) verilmiştir. Sonra da: *"Bunu sana ancak tartışmak üzere örnek gösterdiler. Hatta onlar düşmanlığı yol edinmiş bir toplulukturlar"* buyruğunu okudu.[288]

[5978] Yine İbn Cerîr dedi ki: Kâsım, Ebû Ümâme'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir gün Kur'ân hakkında tartışmakta olan insanların yanına çıkıp geldi. İleri derecede kızdı. Adeta yüzüne sirke dökülmüş gibi oldu. Sonra şöyle buyurdu: *"Allah'ın kitabının bir kısmını diğerine vuruşturmayınız. Çünkü sapan her bir kavime mutlaka tartışma verilmiştir."* Sonra da: *"Bunu sana ancak tartışmak üzere örnek gösterdiler. Hatta onlar düşmanlığı yol edinmiş bir toplulukturlar"* buyruğunu okudu.[289]

---

287 Hasendir. Tirmizî, 3253; İbn Mâce, 48; Ahmed, V, 252; Hakim, II, 448; Taberî, 30938; el-Acurri, eş-Şeria, 102, 103. Hadis Ebû Galib etrafında dönmektedir. İsmi de Hazevver'dir, kavi birisi değildir. Hakim sahih olduğunu belirtmiş, Zehebî ona muvafakat etmiştir. İleride görüleceği üzere Kâsım da ona (Hazevver'e) mutabaatta bulunmuştur. Bu sebeple bu hasen bir hadistir.

288 Senedinde el-Kâsım b. Abdurrahman vardır. O rivayet ettiği hadisleri zayıf olan birisidir. Hammad da hadisin merfu olup olmadığında şüphe etmiştir. Baş tarafı gariptir. Son kısmının ise başka bir rivayet yolu vardır ki o da az önce geçen rivayettir.

289 Taberî, 30940. Senedinde Câfer b. ez-Zubeyr vardır, hadisi metruk birisidir. Kâsım da zayıf birisidir.

Scanned with CamScanner

"O ancak kendisine nimet verdiğimiz bir kuldur." Kasıt İsa (a.s)'dır. O ancak Allah'ın kullarından bir kuldur. Allah ona nübüvvet ve risalet nimetini ihsan etmişti. *"Ve biz onu israiloğullarına bir misal kıldık."* Bizim dilediğimiz her şeye kadir olduğumuza dair bir delil, bir belge ve bir burhan yaptık.

"Eğer dilese idik sizin yerinize" sizin yerinize geçecek *"yeryüzünde halifelik yapacak melekler getirirdik."* Süddî: Yeryüzünde onlar sizin yerinize geçecekti. İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ve Katâde dedi ki: Sizin bir kısmınız diğerinin yerine geçip halef olduğu gibi, onların bir kısmı da diğerlerinin yerine geçip halef (selef) olurlardı. Zaten bu açıklama da birincisini gerektirmektedir. Mücâhid de: Sizin yerinize yeryüzünü onlar imar ederlerdi diye açıklamıştır.

Yüce Allah'ın: *"Şüphesiz ki o saatin ilmidir"* buyruğuna gelince: İbn İshâk'ın daha önce kaydedilen açıklamasında bundan maksadın İsa (a.s) ile gönderilen ölüleri diriltme, anadan doğma kör ve abraşı ve buna benzer diğer hastalıkları iyileştirmesi şeklindeki mucizeleri olduğu ifade edilmişti. Ancak bu tartışılır bir açıklamadır. Bundan daha uzak ise Katâde'nin, Hasan-ı Basrî ve Said b. Cubeyr'den naklettiği şu açıklamadır: *"Şüphesiz ki o"* buyruğundaki zamirin Kur'ân'a ait olduğu görüşüdür. Halbuki sahih ve doğru olan zamirin İsa (a.s)'a ait olduğudur. Çünkü bağlam onun hakkındadır. Diğer taraftan bundan maksat da kıyâmet gününden önce onun ineceğidir. Nitekim yüce Allah: *"Kitap ehlinden ölümünden"* yani İsa'nın ölümünden *"önce ona iman etmeyecek kimse yoktur."* Sonra *"o da kıyâmet günü aleyhlerine şahit olacaktır."* (Nisâ, 159) buyurmaktadır.

Bu anlamı: "(وإنه لعَلَم للساعة): Hiç şüphesiz ki o saat için bir alamettir" okuyuşu da desteklemektedir ki saatin (kıyâmetin) gerçekleşeceğine dair bir belirti ve bir delildir, demektir.

Mücâhid dedi ki: *"Şüphesiz ki o saatin ilmidir."* Yani Meryem oğlu İsa'nın kıyâmet gününden önce çıkması, saatin (kıyâmetin kopacağının) alametidir, belirtisidir.

Ebû Hureyre, İbn Abbâs, Ebu'l-Âliye, Ebû Mâlik, İkrime, Hasan, Katâde, Dahhâk ve başkalarından da böyle rivayet edilmiştir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in de İsa (a.s)'ın kıyâmet gününden önce adaletli bir imam ve adaletli bir hakem olarak ineceğine dair haber verdiğini belirten hadisler mütevatir olarak gelmiştir.

Scanned with CamScanner

"Onda hiç şüpheye düşmeyin." Yani kıyâmetin gerçekleşeceği hususunda şüpheniz olmasın. O muhakkak gerçekleşecektir. *"Bana"* size haber verdiğim hususlarda *"uyun. Dosdoğru yol işte budur. Şeytan sizi"* hakka uymaktan *"asla alıkoymasın çünkü o sizin apaçık bir düşmanınızdır. isa onlara apaçık delillerle geldiğinde dedi ki: Muhakkak ben size hikmeti getirdim"* nübüvvet ile geldim *"ve hakkında anlaşmazlığa düştüğünüz bazı şeyleri size açıklayayım diye geldim."*

İbn Cerîr dedi ki: Kastettiği dini hususlardır, dünyevi meseleler değildir. Onun yaptığı bu açıklama güzeldir ve yerindedir. Sonra da buradaki *"bazı"* anlamındaki lafzın "(كل): Hepsi" anlamında kullanıldığını ileri sürenlerin görüşlerini reddetmekte ve şair Lebid'in şu beyitini de delil göstermektedir:

تَرَاكِ أَمْكِنَةَ إِذَا لم أَرْضَها أو يَعْتَلِق بَعْضَ النفوس حِمَامُها

Beğenmediğim takdirde çok mekânları çokça terk ederim ben
Yahutta bazı nefislere ölümü gelip yetişmiş olsun.

(Böyle diyenler) bu sözleriyle bütün nefisleri kastettiği şeklinde yorumlamışlardır. İbn Cerîr dedi ki: Hayır, sadece kendisini kastetmiştir ve *"bazı"* ifadesiyle de kendisini ifade etmiştir. Onun bu dediği de ihtimal dâhilindedir.

"Artık" size yerine getirmenizi emrettiği hususlarda *"Allah'tan korkun."* Size getirdiğim hususlarda da *"bana itaat edin."*

"Gerçek şu ki Allah benim de Rabbimdir, sizin de Rabbinizdir. O halde yalnız Ona ibadet edin, dosdoğru yol işte budur." Yani ben de, siz de Onun kullarıyız, Ona muhtacız, Ona bir ve tek olarak ve Ona ortak koşmaksızın ibadet etmek hepimizin ortak vasfıdır. *"Dosdoğru yol işte budur."* Yani benim size getirdiğim bu yol dosdoğru yoldur. O da bir ve tek olarak aziz ve celil olan Rabbimize ibadet etmektir.

Yüce Allah'ın: *"Sonra fırkalar kendi aralarında anlaşmazlığa düştüler"* buyruğu şu demektir: Fırkalar anlaşmazlığa düştüler ve din hakkında çeşitli gruplara bölündüler. Kimisi İsa'nın Allah'ın kulu ve Rasûlü olduğunu itiraf eder, hak olan da budur. Kimisi ise onun Allah'ın oğlu olduğunu ileri sürer. Kimileri şüphesiz o Allah'ın kendisidir, der. Şanı yüce Allah bunların söylediklerinden pek yücedir, münezzehtir.

Scanned with CamScanner

Bunun için yüce Rabbimiz: *"Pek acıklı bir günün azabından dolayı zulmedenlerin vay haline!"* buyurmaktadır.

O Gün Dostlar Birbirine Düşman Olurlar:

هَلْ يَنظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ أَن تَأْتِيَهُم بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٦٦﴾ اَلْأَخِلَّآءُ يَوْمَئِذٍۭ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلَّا الْمُتَّقِينَ ﴿٦٧﴾ يَا عِبَادِ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ وَلَآ أَنتُمْ تَحْزَنُونَ ﴿٦٨﴾ اَلَّذِينَ اٰمَنُوا بِاٰيَاتِنَا وَكَانُوا مُسْلِمِينَ ﴿٦٩﴾ اُدْخُلُوا الْجَنَّةَ أَنتُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ تُحْبَرُونَ ﴿٧٠﴾ يُطَافُ عَلَيْهِم بِصِحَافٍ مِّن ذَهَبٍ وَأَكْوَابٍ وَفِيهَا مَا تَشْتَهِيهِ الْأَنفُسُ وَتَلَذُّ الْأَعْيُنُ وَأَنتُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٧١﴾ وَتِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٧٢﴾ لَكُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ كَثِيرَةٌ مِّنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٧٣﴾

66. Onlar kendileri farkında olmayarak saatin ansızın kendilerine gelmesinden başka bir şey mi bekliyorlar?

67. O günde dostlar birbirlerine düşmandır. Takva sahipleri müstesna.

68. Ey kullarım, bugün size bir korku yoktur, siz üzülmezsiniz de.

69. (Siz) ki âyetlerimize iman edenler ve teslim olmuş kimseler idi(niz).

70. Siz ve eşleriniz sevinç ve neşe içerisinde cennete girin.

71. Altından tabaklar ve testiler dolaştırılır onlara. Orada canların istediği, gözlerin lezzet aldığı şeyler de vardır. Sizler orada ebedi kalıcılarsınız.

72. İşte bu cennet, yapageldiğiniz ameller sebebi ile size miras verilmiştir.

73. Sizin için orada çok meyveler vardır. Siz onlardan yersiniz.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: Bu rasûlleri yalanlayan müşrikler *"kendileri farkında olmayarak saatin ansızın kendilerine gelmesinden başka bir şey mi bekliyorlar?"* Yani kıyâmet gerçekleşecektir. Kaçınılmaz olarak meydana gelecektir. Bunlar ise ondan yana gaflet içindedirler ve bunun için hazırlıklı değildirler. Kıyamet gelecek olursa ancak onlar onun farkında olmadıkları bir halde iken gelecektir. İşte o vakit alabildiğine pişman olacaklar fakat bu pişmanlıklarının onlara faydası da olmayacak, onlardan kıyâmeti de uzaklaştırmayacaktır.

Yüce Allah'ın: *"O günde dostlar birbirlerine düşmandır. Takva sahipleri müstesnâ"* buyruğu şu demektir: Allah için olmayan her türlü dostluk ve arkadaşlık kıyâmet gününde düşmanlığa dönüşecektir. Yalnız yüce Allah için yapılmış olanları müstesnâdır. O gibi dostluk ve arkadaşlıklar yüce Allah'ın daimi kılmasıyla devamlı olacaktır. Nitekim İbrâhim (a.s)'ın kavmine hitaben şu söyledikleri de buna benzemektedir: *"Dedi ki: Siz ancak dünya hayatında kendi aranızda bir dostluk için Allah'tan başka bir takım putları (ilâh) edindiniz sonra kıyâmet gününde kiminiz kiminizi red ve inkâr edecektir, yeriniz de cehennemdir. Yardımcılarınız da yoktur."* (Ankebût, 25)

Abdurrezzak dedi ki: Bize İsrâil, Ebû İshâk'tan haber verdi. O el-Haris'den, o Ali (radıyallâhu anh)'dan: *"O günde dostlar birbirlerine düşmandır. Takva sahipleri müstesnâ"* buyruğu hakkında dedi ki: Mü'min iki dost ve kâfir iki dost. Mü'minlerden biri vefat edecek olursa ona cennetlik olduğu müjdesi verilince derhal arkadaşını hatırlar ve: "Allah'ım! Filan kişi benim dostumdur. O bana sana ve rasûlüne itaat etmemi emrediyor, bana hayrı emrediyor, şerden beni alıkoyuyordu. Benim senin huzuruna çıkıp sana kavuşacağımı bildiriyordu. Allah'ım! Bana gösterdiklerinin aynısını ona gösterinceye kadar ve benden razı olduğun gibi ondan razı oluncaya kadar onu saptırma, diye dua eder. Bu sefer ona şöyle denilir: Git, eğer onun için benim yanımda neler olduğunu bilseydin pek fazla güler ve pek az ağlardın. (Ali) devamla dedi ki: Sonra diğeri ölür, her ikisinin ruhları bir araya gelir. Bu sefer şöyle denilir: Haydi, her biriniz diğer arkadaşını övsün. Onların her biri arkadaşına, o ne iyi bir kardeştir, o ne iyi bir arkadaştır, o ne iyi bir dosttur der.

Kafirlerden biri ölüp de ona cehennemlik olduğu haberi verilince o da derhal arkadaşını hatırlayarak şöyle der: Allah'ım! Benim filan dostum bana,

Scanned with CamScanner

sana ve rasûlüne masiyet olan işleri emreder. Bana kötülüğü emredip, hayırdan beni alıkoyar. Benim senin huzuruna çıkmayacağımı bana bildirirdi. Allah'ım! Benden sonra ona hidayet verme ki, bana gösterdiğinin aynısını ona da gösteresin. Bana kızdığın gibi ona da gazap edesin. (Ali devamla) dedi ki: Sonra diğer kâfir de ölür. Ruhları bir araya getirilir. Her biriniz arkadaşını anlatsın, denilir. Onların her biri diğer arkadaşı için, o ne kötü kardeş, ne kötü arkadaş, ne kötü dosttur, der. Bunu İbn Ebî Hâtim rivayet etmiştir.

İbn Abbâs, Mücâhid ve Katâde dediler ki: Kıyamet gününde her bir dostluk düşmanlık olacaktır, takva sahipleri müstesnâdır.

[5979] Hâfız İbn Asâkir, Hişam b. Ahmed'in biyografisinde Hişam b. Abdullah b. Kesir'den şöyle dediğini nakletmektedir: Bize Ebû Câfer Muhammed b. el-Hadr Rakka'da el-Muafa'dan tahdis etti. Bize Hakim b. Nafi, A'meş'ten tahdis etti. O Ebû Salih'ten, o Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'dan şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"İki adam Allah için birbirini sevseler, bunların biri doğuda, diğeri batıda olsa, Allah kıyâmet gününde onları bir araya getirecek ve: İşte benim için sevdiğin kişi, buyuracak."*[290]

Yüce Allah'ın: *"Ey kullarım, bugün size bir korku yoktur, siz üzülmezsiniz de"* buyruğundan sonra onlara müjde vererek: *"Siz ki âyetlerimize iman edenler ve teslim olmuş kimseler idiniz."* Yani kalpleri ve batınları iman etmiş, organları ve zahirleri de Allah'ın şeriatına itaat etmiş kimselerdiniz.

el-Mutemir b. Süleyman babasından naklen dedi ki: Kıyamet gününde insanlar ölümden sonra diriltilecekleri vakit onlardan korku ve dehşete kapılmadık hiçbir kimse kalmayacaktır. Bu sefer bir münadi şöyle seslenecektir: *"Ey kullarım, bugün size bir korku yoktur. Siz üzülmezsiniz de."* Bütün insanlar bu hali ümit edecekler, bu sefer arkasından şöyle diyecek: *"Siz ki âyetlerimize iman edenler ve teslim olmuş kimseler idiniz."* Bu sefer mü'minler dışındakiler bundan ümitlerini kesecekler.

290 Senedi zayıftır. Senedinde Muhammed b. el-Hadr vardır ki onun biyografisini yazanı bulamadım. Hakim b. er-Rafi ise er-Rakki nispetli olup, Ebû Zur'a: Bir şey değildir, İbn Maîn onda bir beis yoktur demiştir. İbn Maîn'den ona leyyin dediği de rivayet edilmiştir. Zehebî: İbn Adiyy onun pek münker sayılmayacak birtakım hadislerini kaydetmiştir demektedir. Bk. Mizan, 2226

Scanned with CamScanner

"Siz ve eşleriniz" yani sizin gibi olanlar, sizin benzerleriniz *"sevinç ve neşe içerisinde cennete girin."* Yani onlara cennete girin denilecektir. Orada nimetler içinde olacak, mutlu olacaksınız. Bunun tefsiri daha önce Rûm sûresinde geçmişti.

"Altından tabaklar" yemek kapları *"ve testiler"* içecek kapları *"dolaştırılır onlara."* Yani bunlar altındandırlar. Bu testilerin kulpları da, emzikleri de olmayacaktır.

"(وَفِيهَا مَا تَشْهِي الأَنْفُسُ): Orada canların istediği" buyruğunu bazıları "(تشتهيه الأنفس): Canların kendisini çektiği" şeklinde (he harfi ziyadesiyle) okumuşlardır.[291]

"Gözlerin lezzet aldığı şeyler de vardır." Yani orada hem tadı güzel, hem de kokusu güzel, hem de görünüşü güzel yiyecekler vardır.

[5980] Abdurrezzak dedi ki: İbn Abbâs'ın haber verdiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Cennetliklerin mevkii itibariyle en aşağısı ve dereceleri en altta olacak olanları cennete kendisinden sonra hiç kimsenin girmeyeceği bir kişi olacaktır. Onun gözü ile göreceği bir şekilde yüz yıllık bir uzaklık içerisinde altından saraylar, inciden çadırları olacaktır. Bunlarda mamur olmayan bir karış kadar bir yer dahi yoktur. Huzuruna yetmiş altın kap getirilir, götürülür. Bu kaplar içerisinde başka kapta bulunmayan çeşidin olmadığı hiçbir kap da olmayacaktır. Yemek iştahı başta ne şekildeyse öyle devam edecektir. Yeryüzünün bütün insanları ona misafir olsa kendisine verilenlerden hepsine yetecek kadar ikramda bulunur ve bu bile ona verilenlerden hiçbir şey eksiltmez."*[292]

[5981] İbn Ebî Hâtim dedi ki: Ebû Hureyre'den rivayete göre Ebû Ümâme tahdis ederek Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendilerine tahdis ettiğini ve cenneti söz konusu ederek şöyle buyurduğunu nakletti: *"Muhammed'in canı elinde olana yemin ederim ki sizden biriniz bir lokmayı alıp ağzına koyar sonra da hatırına bir başka yiyecek gelirse, derhal ağzındaki o yemek canının çektiği yemeğe dönüşüverir."* Sonra Allah Rasûlü: *"Orada canların istediği, gözlerin lezzet aldığı şeyler de vardır. Sizler orada ebedi kalıcılarsınız"* buyruğunu okudu.[293]

---

291 Aslında Mushaf hattı da Asım ve diğer bazı imamların kıraati de bu şekildedir. (Çeviren)

292 Abdurrezzak, Tefsir, 2785'te İkrime'den mürsel olarak rivayet etmiştir, zayıftır.

293 Hasan ile Ebû Hureyre arasındaki inkıta dolayısıyla senedi zayıftır. Ayrıca senette İbn

Scanned with CamScanner

[5982] İmam Ahmed dedi ki: Ebû Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Cennet ehli arasında mevkisi en aşağıda olan kişinin yedi derecesi vardır. Kendisi ise altıncı derecede olup, yedinci derece onun üstünde olacaktır. Onun üç yüz hizmetçisi bulunacaktır. Her gün üç yüz yemek kabı huzuruna getirilir, götürülür. -Bildiğim kadarıyla ancak altından (kaplar) demiştir.- Her bir kapta ise diğerinde bulunmayan çeşitler vardır. Onun sonunda aldığı lezzet ne ise, başında aldığı lezzet de odur ve şöyle diyecektir: Rabbim, bana izin versen de cennetliklere yemek ikram etsem, onlara içecek ikram etsem ve benim yanımdakilerden de hiçbir şey eksilmese. Onun dünyalı zevceleri dışında hur-u ıyn'den yetmiş iki zevcesi olacaktır. O hurilerden birisinin oturduğu yer de yeryüzünde bir mil kadardır."*[294]

"Sizler orada" yani cennette *"ebedi kalıcılarsınız."* Ordan çıkmayacaksınız, başka bir yere çıkarılmak da istenmeyeceksiniz. Sonra da onlara Allah'ın lütuf ve minneti hatırlatılmak üzere şöyle denilecektir:

"İşte bu cennet yapageldiğiniz ameller sebebi ile size miras verilmiştir." Yani sizin salih amelleriniz Allah'ın rahmetinin sizi kapsamasına sebep olmuştur. Çünkü hiç kimsenin kendi ameli kendisini cennete sokmaz. Ancak Allah'ın lütuf ve rahmeti ile cennete girilir. Cennette dereceler ise salih amellere göre farklılık gösterir.

[5983] İbn Ebî Hâtim dedi ki: Ebû Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Her bir cehennemlik kişi cennetteki (itaat etmiş olsaydı) yerini görür ve bu onun için bir hasret sebebi olur ve: "Eğer Allah bana hidayet vermiş olsaydı elbette ben de takva sahiplerinden olurdum."* (Zümer, 57) *der. Cennet ehli olan herkes de (eğer cennete girmemiş olsaydı) cehennemdeki yerini görür ve: "Allah bize hidayet vermemiş olsaydı*

Lehia vardır fakat eğer ondan rivayet nakleden adı Abdullah olanlardan birisi ise rivayetinde bir sakınca yoktur. Bu halde illeti sadece inkıtadır. Metinde bir parça münkerlik vardır. Allah en iyi bilendir.

294 Zayıftır. Ahmed, II, 537; Heysemi, Mecma, 18666'da: Bazıları zayıf olmakla birlikte ravileri sikadırlar demektedir. Senedinde Şehr b. Havşeb vardır. Doğru sözlü olmakla birlikte hata eder, çokça mürsel rivayet eder. Aynı zamanda karşılaşmadığı kişilerden de çokça rivayet nakleder. Bu hadisi Ebû Hureyre'den sema yoluyla dinlediğini de açıkça ifade etmemiştir. Sukeyn b. Abdulaziz'in ise bazıları zayıf olduğunu söylemiştir. Çoğunluk ise sika olduklarını belirtmiştir. Geri kalan ravileri ise sikadırlar. Buna göre senet zayıftır, bazı lafızları da gariptir.

Scanned with CamScanner

biz kendiliğimizden hidayet olamazdık." (A'râf, 43) *der. Böylece bu onun için bir şükür olur."* (Ebû Hureyre devamla) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ayrıca şöyle buyurdu: *"Cennette bir yeri, cehennemde bir yeri bulunmayan hiçbir kimse yoktur. Kâfir mü'minin cehennemdeki yerine mirasçı olur, mü'min de kâfirin cennetteki yerine mirasçı olur."* İşte yüce Allah'ın: *"işte bu cennet yapageldiğiniz ameller sebebi ile size miras verilmiştir"* buyruğunda dile getirilmektedir.[295]

"Sizin için orada çok meyveler" bütün türlerden, çeşitlerden *"vardır. Siz onlardan yersiniz."* Her neyi isterseniz ve ne zaman isterseniz.

Yüce Allah yemeği içmeyi söz konusu ettikten sonra nimetin ve imrenilecek halin eksiksiz olması için meyveyi de söz konusu etmektedir. Allah doğruyu en iyi bilendir.

Mücrimler de Cehennemdedirler:

إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي عَذَابِ جَهَنَّمَ خَالِدُونَ ﴿٧٤﴾ لَا يُفَتَّرُ عَنْهُمْ وَهُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ ﴿٧٥﴾ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَٰكِنْ كَانُوا هُمُ الظَّالِمِينَ ﴿٧٦﴾ وَنَادَوْا يَا مَالِكُ لِيَقْضِ عَلَيْنَا رَبُّكَ قَالَ إِنَّكُمْ مَاكِثُونَ ﴿٧٧﴾ لَقَدْ جِئْنَاكُمْ بِالْحَقِّ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَكُمْ لِلْحَقِّ كَارِهُونَ ﴿٧٨﴾ أَمْ أَبْرَمُوا أَمْرًا فَإِنَّا مُبْرِمُونَ ﴿٧٩﴾ أَمْ يَحْسَبُونَ أَنَّا لَا نَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُمْ ۚ بَلَىٰ وَرُسُلُنَا لَدَيْهِمْ يَكْتُبُونَ ﴿٨٠﴾

74. Muhakkak günahkârlar cehennem azabında ebedi kalıcıdırlar.

75. Onlara hafifletilmez, onlar o azap içinde ümitsiz kalacaklardır.

76. Biz onlara zulmetmedik, fakat onlar bizzat zalimler idiler.

77. "Ey Mâlik! Rabbin hakkımızda hüküm versin" diye seslenecekler. "Sizler muhakkak böyle kalacaklarsınız" diyecek.

295 Senedinde Ebû Bekr b. Ayyaş vardır, bir parça zayıftır. Yine bu rivayette A'meş an lafzı ile rivayette bulunmuştur ve o tedlis yapan birisidir. A'râf sûresinde bu iki âyet söz konusu edilmeksizin sahih bir yolla geçmişti.

Scanned with CamScanner

78. Andolsun biz sizlere hakkı gönderdik, fakat çoğunuz hakkı hoş görmeyenler idiniz.

79. Yoksa onlar sağlam bir iş mi yapmışlar? Gerçekten biz de sağlam yapanlarız.

80. Yoksa onlar gizlediklerini ve fısıltılarını işitmez miyiz sanırlar. Öyle değil hatta elçilerimiz de yazıp duruyorlar.

Tefsiri:

Yüce Allah, mutlu ve bahtiyarların halini söz konusu ettikten sonra bedbahtları söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır: *"Muhakkak günahkârlar cehennem azabında ebedi kalıcıdırlar. Onlara"* bir an dahi *"hafifletilmez. Onlar o azap içinde ümitsiz kalacaklardır."* Hiçbir hayır ümit edemeyeceklerdir. *"Biz onlara zulmetmedik fakat onlar bizzat zalimler idiler."* Onlara karşı delillerin ortaya konulmasından, kendilerine rasûllerin gönderilmesinden sonra kötü amelleri sebebiyle zalimler oldular. Yalanladılar ve isyan ettiler. Bundan dolayı da yaptıklarına uygun bir ceza olmak üzere bununla cezalandırıldılar. Rabbin kullara asla zulmetmez.

"Ey Mâlik" cehennem bekçisinin adıdır.

[5984] Buhârî dedi ki: Safvân b. Ya'lâ babasından şöyle dediğini nakletmektedir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i minber üzerinde: *"Ey Mâlik, Rabbin hakkımızda hüküm versin diye seslenecekler"* buyruğunu okurken dinledim.[296] Yani bizim canlarımızı alsın da, içinde bulunduğumuz bu azaptan bizi rahatlatsın. Çünkü onlar yüce Allah'ın şu buyruklarında dile getirdiği gibi olacaklardır: *"Onlar hakkında hüküm verilmez ki ölsünler. Onların üzerinden (cehennem) azabından bir şey de hafifletilmez."* (Fâtır, 36); *"Oldukça bedbaht olan kimse ise ondan kaçacaktır. O ki en büyük ateşe girecek sonra orada hem ölmeyecek, hem de hayat bulmayacaktır."* (A'lâ, 11-13)

Onlar ölmeyi dileyince Mâlik kendilerine: *"Sizler muhakkak böyle kalacaklarsınız"* diye cevap verecektir. İbn Abbâs dedi ki: Mâlik bin sene kaldıktan sonra: *Siz böylece kalacaksınız* diye cevap verecek. Bunu İbn Ebî Hâtim rivayet etmiştir. Yani sizin için oradan çıkış yoktur, oradan kurtulamayacaksınız sonra bedbaht oluş sebeplerini de söz konusu etmektedir ki bu da onların hakka muhalefetleri, hakka karşı inatlaşmaları idi.

296 Buhârî, 4819

Scanned with CamScanner

"Andolsun biz sizlere hakkı gönderdik" buyurmaktadır. Yani biz onu size açık açık bildirdik, izah ettik, tefsir ettik. *"Fakat çoğunuz hakkı hoş görmeyenler idiniz."* Ama sizin karakterleriniz onu kabul etmiyordu, ona yönelmiyordu ama yalnız batılın arkasından gidiyor, onu tazim ediyor, buna karşılık haktan alıkoyuyor ve haktan yüz çeviriyordu. Hak ehline de buğz ediyordu. Şimdi artık kendinizi kınayınız ve faydasının olmayacağı böyle bir zamanda pişman olunuz.

Sonra yüce Rabbimiz şöyle buyurmaktadır: *"Yoksa onlar sağlam bir iş mi yapmışlar?Gerçekten biz de sağlam yapanlarız."* Mücâhid dedi ki: Onlar kötü bir şekilde hile ve tuzak kurmak istediler, onların hile ve tuzaklarına karşı biz tuzak kurduk (umduklarının aksi bir hal ile karşı karşıya bıraktık.) Mücâhid'in yaptığı bu açıklama yüce Allah'ın: *"Onlar tuzak kurdular, biz de -onlar fark etmeksizin- bir tuzak kurduk."* (Neml, 50) buyruğunda dile getirilen hali andırmaktadır. Çünkü müşrikler batılı ileri sürerek hakkı reddetmek için çeşitli hilelere ve uyguladıkları türlü tuzaklara başvuruyorlardı. Yüce Allah da onların hile ve tuzaklarına karşılık verdi ve bu yaptıklarının vebalini onların aleyhine geri çevirdi.

Bunun için yüce Rabbimiz: *"Yoksa onlar gizlediklerini ve fısıltılarını"* yani sırlarını ve açığa vurduklarını *"işitmez miyiz sanırlar? Öyle değil, hatta elçilerimiz de yanlarındadır yazıp duruyorlar."* buyurmaktadır. Yani biz onların içinde bulundukları hali bildiğimiz gibi, melekler de küçükleriyle büyükleriyle amellerini yazmaktadır.

Gökte de Yerde de İlâh Olan O'dur:

قُلْ إِنْ كَانَ لِلرَّحْمٰنِ وَلَدٌ فَأَنَا أَوَّلُ الْعَابِدِينَ ﴿٨١﴾ سُبْحَانَ رَبِّ
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٨٢﴾ فَذَرْهُمْ
يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا حَتَّىٰ يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوعَدُونَ ﴿٨٣﴾ وَهُوَ
الَّذِي فِي السَّمَاءِ إِلٰهٌ وَفِي الْأَرْضِ إِلٰهٌ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ ﴿٨٤﴾
وَتَبَارَكَ الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ۚ وَعِنْدَهُ عِلْمُ
السَّاعَةِ ۚ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٥﴾ وَلَا يَمْلِكُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ

Scanned with CamScanner

الشَّفَاعَةَ إِلَّا مَنْ شَهِدَ بِالْحَقِّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٨٦﴾ وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ اللهُ فَأَنَّى يُؤْفَكُونَ ﴿٨٧﴾ وَقِيلِهِ يَارَبِّ إِنَّ هَؤُلَاءِ قَوْمٌ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٨٨﴾ فَاصْفَحْ عَنْهُمْ وَقُلْ سَلَامٌ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٨٩﴾

81. De ki: "Rahmânın bir evladı olsaydı, ibadet edenlerin ilki ben olurdum."

82. Göklerin ve yerin Rabbi ile Arşın Rabbi niteleyegeldiklerinden münezzehtir.

83. Bırak onları, vaat olundukları günlerine kavuşuncaya kadar dalsınlar, oynasınlar.

84. O gökte de ilâh olandır, yerde de ilâhtır. O Hakîmdir, Alîmdir.

85. Göklerle yerin ve ikisinin arasında olanların mülkü yalnız kendisinin olan ne kadar yücedir! Saatin ilmi de onun yanındadır ve yalnız Ona döndürüleceksiniz.

86. Onu bırakıp çağırdıkları kimselerin şefaat etme imkânları yoktur. Bilerek hak ile şahadet edenler müstesnâ!

87. Andolsun ki sen onlara kendilerini kimin yarattığını sorarsan elbette: "Allah" diyeceklerdir. O halde nasıl olur da çevriliyorlar?

88. Onun: "Ya Rabbi" demesine yemin olsun, muhakkak ki onlar iman etmeyen bir topluluktur.

89. Artık sen de onlardan yüz çevir ve: "Selam" de. Yakında bilecekler.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor: Ey Muhammed! *"De ki: Rahmân'ın evladı olsaydı, ibadet edenlerin ilki ben olurdum."* Yani eğer böyle bir şeyi varsayacak olursak, şüphesiz buna rağmen ben ona ibadet ederdim. Çünkü ben onun kullarından bir kulum. Bana vereceği bütün emirlerde ona itaat ederim. Onun ibadetine karşı büyüklük taslamam ve yüz çevirmem söz konusu değildir.

Evet, böyle bir şey var sayılsa, böyle olurdu ama bu yüce Rabbimiz hakkında imkânsızdır. Şartın ise gerçekleşmesi gerekmediği gibi, mümkün olma-

Scanned with CamScanner

sı dahi gerekmez. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Eğer Allah bir evlat edinmek isteseydi elbette yarattıklarından dilediğini seçerdi. O bundan münezzehtir. O Allah'tır, birdir, her şeye hükmünü geçirendir."* (Zümer, 4)

Bazı müfessirler yüce Allah'ın: *"ibadet edenlerin ilki ben olurdum"* buyruğu hakkında, bundan yüz çevirenlerin ilki ben olurdum diye açıklama yapmışlardır. Süfyân-ı Sevrî ve Buhârî de bunlar arasındadır. Buhârî bu görüşü naklederek dedi ki: Ayrıca: *"ibadet edenlerin ilki ben olurdum"* yani bu işi inkâr edenlerin ilki ben olurdum demek olur ki, bu da: (عَبِدَ يَعْبَدُ) kökünden gelmiş olur.

İbn Cerîr de bu görüşün lehine birtakım şahitler (tanıklar) zikretmektedir ki bunları Yunus b. Abdula'lâ'dan, o İbn Vehb'den diye rivayet etmiştir. İbn Vehb dedi ki: Bana İbn Ebî Zi'b, Ebû Kusayt'dan tahdis etti. O Ba'ce b. Zeyd el-Cuheni'den rivayet ettiğine göre onlardan bir kadın kocasının yanına girdi. Kocası da onlardandı. Altı ay sonunda ondan çocuğu oldu. Kocası bunu Osman b. Affan (radıyallâhu anh)'a zikretti. Osman recm edilmesini emretti. Ali b. Ebî Tâlib (radıyallâhu anh) yanına girdi ve şöyle dedi: Şüphesiz yüce Allah kitabında: *"Onun gebeliği ve sütten kesilmesi otuz aydır"* (Ahkâf, 15) ile *"Onun sütten kesilmesi iki yılda olur"* (Lokman, 14) buyurmaktadır. Allah'a yemin ederim ki Osman ona haber göndererek geri getirilmesini istemekten geri kalmadı, bundan çekinmedi.

Yunus dedi ki: İbn Vehb dedi ki: (عَبِدَ): İmtina etti, kabul etmedi demektir. Şair de şöyle demiştir:

مَتَى مَا يَشَأْ ذُو الوُدِّ يصْرِمْ خَليله وَيَعْبَدُ عَلَيه لا مِحَالَةَ ظَالمًا

Seven kişi ne zaman isterse dostunu (onunla alakasını) kopartır

Ve kaçınılmaz olarak onun aleyhine zalimlik eder.

Ancak bu görüş tartışılır bir kanaattir. Çünkü o takdirde ifadedeki şart ile uygun bir anlam arz etmez. Buna göre takdiri: Eğer böyle bir şey olursa bunu ben kabul etmem demek olur. Bu da tartışılır bir açıklamadır, düşünülmelidir.

Ancak eğer (إِنْ)'ın şart edatı olmayıp, nefy edatı olduğu söylenmesi hali müstesnâdır. Nitekim Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs'tan yüce Allah'ın: *"De ki:*

Scanned with CamScanner

tedir: Yani Rahmân'ın evladı olmamıştır ve ben (buna) ilk şahitlik edenim. Katâde dedi ki: Bu da Arapların kullandıkları ifadelerdendir. *"Rahmân'ın bir evladı olsaydı, ibadet edenlerin ilki ben olurdum."* Yani böyle bir şey olmaz, olmamalıdır.

Ebu's-Sahr dedi ki: *"De ki: Rahmân'ın bir evladı olsaydı, ibadet edenlerin ilki ben olurdum."* Yani ben onun bir evladı olmadığını kabul ederek ona ilk ibadet eden kişiyim ve onu ilk tevhid eden kişi de benim. Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem de böyle demiştir.

Mücâhid de: *"İbadet edenlerin ilki ben olurdum."* Yani ona ilk ibadet edip, onu ilk tevhid eden ve sizi ilk yalanlayan kişi ben olurdum.

Buhârî dedi ki: *"İbadet edenlerin ilki ben olurdum."* Bunu kabul etmeyip, bundan yüz çevirenlerin ilki ben olurdum demiştir. Bu lafız: (رجل عابد وعبد) şeklinde iki ayrı söyleyiş olarak kullanılır.

Ancak şart ve cevabı olmak üzere birinci açıklamanın doğru olma ihtimali daha yüksektir. Böyle bir şeyin olması ise imkânsızdır.

Süddî dedi ki: *"De ki: Rahmân'ın bir evladı olsaydı, ibadet edenlerin ilki ben olurdum"* buyruğu şu demektir: Yani onun bir evladı olsaydı, onun bir evladı vardır diyerek ona ibadet eden ilk kişi elbette ben olurdum ama onun hiçbir evladı yoktur. İbn Cerîr'in tercih ettiği budur, ayrıca buradaki: (إن)'in nefy edatı olduğunu ileri sürenlerin kanaatini reddetmiştir.

Bundan dolayı yüce Allah: *"Göklerin ve yerin Rabbi ile Arşın Rabbi niteleye geldiklerinden münezzehtir"* buyurmaktadır. Yani her şeyi yaratanın bir evladı olmasından yücedir, mukaddestir, münezzehtir. O bir tektir, sameddir. Onun benzeri, dengi yoktur, çocuğu olamaz.

"Bırak onları" cahillikleri ve sapıklıkları içerisinde *"vaat olundukları günlerine kavuşuncaya kadar"* dünyalarında *"dalsınlar, oynasınlar."* Vaat olundukları gün de kıyâmet günüdür. Akıbetlerinin nasıl olacağını, nereye varacaklarını, o günde hallerinin ne olacağını bileceklerdir.

"O gökte de ilâh olandır, yerde de ilâhtır." Yani o gökte olanların da, yerde olanların da ilâhıdır. Her ikisinde bulunanlar ona ibadet eder, hepsi ona boyun eğer, onun önünde zillet ile itaat ederler. Bu âyet yüce Allah'ın: *"Göklerde de, yerde de Allah sadece odur. Gizlinizi de, açığınızı da bilir. O ne*

Scanned with CamScanner

kazanacağınızı da bilir." (En'âm, 3) buyruğu gibidir. Yani o göklerde ve yerde Allah diye çağrılan ve kendisine dua edilendir.

"Göklerle yerin ve ikisinin arasında olanların mülkü yalnız kendisinin olan ne kadar yücedir!" O her ikisinin yaratıcısı, maliki, her ikisinde tasarrufta bulunandır. Herhangi bir karşı koyma, bir engelleme söz konusu değildir. O evlat sahibi olmaktan yüce ve münezzehtir.

"(تَبَارَكَ): *Ne kadar yücedir"* buyruğu şu demektir: O her türlü kusurdan, eksiklikten uzaktır. Çünkü o pek yüce ve pek büyük, bütün eşyanın mutlak maliki, istediğini çözmek, istediğini bağlamak üzere bütün işlerin dizginleri yalnız Onun elindedir.

"Saatin ilmi de onun yanındadır." Vakti gelince ondan başka kimse onu açığa çıkartamaz *"ve yalnız Ona döndürüleceksiniz"* ve herkese amelinin karşılığını verecektir. Hayırsa hayır, şerse şer.

Sonra yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Onu bırakıp çağırdıkları kimselerin"* tapındıkları putların, heykellerin *"şefaat etme imkânları yoktur."* Onların kendilerine şefaat edebilme güçleri olmaz.

"Bilerek hak ile şahadet edenler müstesnâ." Bu munkatı' istisnadır. Yani basiret ve ilim üzere hak ile şahadet eden kimselerin şefaati Allah'ın onun için izin vermesi sûretiyle Allah nezdinde faydalı olur.

Sonra yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Andolsun ki sen onlara kendilerini kimin yarattığını sorarsan. Elbette: Allah diyeceklerdir. O halde nasıl olur da çevriliyorlar."* O halde sen Allah ile birlikte Allah'tan başkasına ibadet eden bu müşriklere: *"Kendilerini kimin yarattığını sorarsan elbette Allah diyeceklerdir"* yani her şeyi yaratanın O olduğunu, bu hususta bir ve tek ve ortaksız olduğunu itiraf edecekler. Buna rağmen onunla beraber hiçbir şeye sahip olamayan ve hiçbir şeye gücü yetmeyen ondan başkalarına da ibadet ediyorlar. Böyle yapmakla onlar son derece bilgisiz, beyinsiz ve kıt akıllıca hareket etmektedirler. Bunun için de yüce Allah: *"O halde nasıl olur da çevriliyorlar?"* buyurmaktadır.

Şanı yüce Allah'ın: *"Onun: Ya Rabbi demesine yemin olsun. Muhakkak ki onlar iman etmeyen bir topluluktur"* buyruğu da şu demektir: Muhammed, söyleyeceği sözü söyledi, yani o Rabbinden kendisini yalanlayan kavminden şikâyet etti ve dedi ki: Rabbim, bunlar iman etmeyen bir kavimdir.

Scanned with CamScanner

Nitekim yüce Allah bir başka âyet-i kerimede şunu haber vermiştir: *"Rasûl: Ya Rabb, gerçekten benim kavmim bu Kur'ân'ı terk etti dedi."* (Furkân, 30) Bizim yaptığımız bu açıklama İbn Mes'ud, Mücâhid ve Katâde'nin de açıklaması olup, İbn Cerîr de buna göre tefsir yapmıştır.

Buhârî dedi ki: Abdullah b. Mes'ud: "(وقال الرسول يا رب): *Ve Rasûl Rabbim dedi"* diye okumuştur.

Mücâhid yüce Allah'ın: *"Onun: Ya Rabbi demesine yemin olsun. Muhakkak ki onlar iman etmeyen bir topluluktur"* buyruğu hakkında dedi ki: Aziz ve celil olan Allah Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yeminini gerçekleştirmiştir.

Katâde dedi ki: Bundan kasıt, sizin nebînizin kavmini aziz ve celil olan Rabbine şikâyet ettiğidir.

Sonra İbn Cerîr yüce Allah'ın: "(وَقِيلِهِ يَا رَبِّ): *Onun: Ya Rabbi demesine yemin olsun"* buyruğu hakkında iki kıraati söz konusu etmektedir.

Birincisi (lam'ın) nasb ile okunması kıraatidir. Bu da iki şekilde açıklanır. Birincisi bunun yüce Allah'ın: "(لا نَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُمْ): *Gizlediklerini ve fısıltılarını işitmez miyiz?"* buyruğuna atfedilmiş olmasıdır. İkincisi ise bunun için: "(وقال: قيلَه): *Ve o söyleyeceği sözünü söyledi"* şeklinde fiil takdir edilir.

İkinci kıraatte ise (lam harfi) kesre ile okunur. Buna göre "onun demesine" anlamındaki lafız yüce Allah'ın: "(وَعِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ): *Saatin ilmi de onun yanındadır"* buyruğuna atıf olur ki takdiri: " (وعِلم قيله) *Onun demesinin bilgisi (de onun yanındadır)"* şeklinde olur.

"Artık sen de onlardan" müşriklerden *"yüz çevir ve: Selam, de"* yani onların seninle kötü sözlerle konuştukları gibi sen de onlara cevap verme. Bunun yerine onların kalplerini ısındırmaya çalış, davranışlarınla ve sözlerinle onları affet. *"Yakında bilecekler."* Bu da yüce Allah'ın onlara bir tehdididir.

Bunun için de Allah geri çevirilmesi imkânsız olan azabını, intikamını onlara indirdi, dinini ve adını yüceltti. Bundan sonra da cihadı ve savaşı meşru kıldı. Sonunda insanlar da Allah'ın dinine büyük büyük kalabalıklar halinde girdi. İslam doğulara ve batılara yayıldı. Allah en iyi bilendir.

Zuhruf sûresinin tefsiri burada sona ermektedir.

Scanned with CamScanner

بسم الله الرحمن الرحيم

DUHÂN SÛRESİ

[59 âyettir. Mekke'de inmiştir.]

[5985] Tirmizî dedi ki: Ebû Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kim bir gecede Hâ, Mîm, Duhân sûresini okursa kendisine yetmiş bin melek mağfiret dilediği halde sabahı eder."*[297] Sonra Tirmizî: Gariptir, biz bu hadisi ancak bu yoldan biliyoruz. Ömer b. Ebî Has'am'ın zayıf olduğu söylenmiştir. Buhârî hadisi münkerdir demiştir diye eklemektedir.

[5986] Sonra (Tirmizî) dedi ki: Ebû Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Cuma gecesi Hâ, Mîm, Duhân sûresini okuyan kimseye günahları bağışlanır."*[298] Sonra (Tirmizî) dedi ki: Gariptir, biz bunu ancak bu yoldan biliyoruz. Hişam Ebu'l-Mikdam'ın zayıf olduğu söylenmiştir. Hasan ise Ebû Hureyre'den hadis dinlememiştir. Aynı şekilde Eyyûb, Yunus b. Ubeyd ve Ali b. Zeyd de böyle demişlerdir.

---

297 Uydurmadır. Tirmizî, 2888; İbn Adiyy, V, 65; Beyhakî, Şuab, 2475; İbnu'l-Cevzî, Mevzuat, I, 248. Tirmizî, gariptir. Ömer'in zayıf olduğu söylenir. Buhârî de hadisi münkerdir sözleri ile hadisin zayıf olduğunu ifade etmiştir. Aynı şekilde Beyhakî ve İbn Adiyy de hadisin zayıf olduğunu söylemişlerdir. İbnu'l-Cevzî ise uydurma olduğuna hüküm vermiş ve Ahmed'den: O (Ömer b. Ebî Has'am) hiçbir değer taşımaz sözünü nakletmektedir. İbn Hibbân onun için hadis uydurur demiştir. Doğrusu hadisin İbnu'l-Cevzî'nin de dediği gibi taşıdığı mubalağalı ifade dolayısıyla uydurma olduğudur.

298 Oldukça zayıftır. Tirmizî, 2889; İbnu'l-Cevzî, Mevzuat, I, 247; Beyhakî, 2476; Ebû Hureyre'nin naklettiği bir hadis olarak. Tirmizî hadisin zayıf olduğunu belirtmiş ve Hişam b. Ziyad'ın zayıf olması ile Hasan'ın Ebû Hureyre'den hadis dinlememiş olması sebebi ile illetli olduğunu ifade etmiştir. Aynı şekilde Hâfız İbn Hacer de Tahricu'l-Keşşaf, IV, 283'te zayıf olduğunu söylemiştir. İbnu'l-Cevzî uydurma olduğuna hükmetmiştir.

Scanned with CamScanner

[5987] Bezzâr'ın Müsned'inde Ebu't-Tufayl Âmir b. Vâsile'nin, Zeyd b. Harise'den rivayetine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) İbn Sayyad'a: *"Ben sana bir şey sakladım, o nedir"* diye sormuştu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ondan sakladığı ise Duhân sûresi idi, dedi. İbn Sayyad o ed-Duhh'dur deyince, Allah Rasûlü: *"Hadi oradan, Allah'ın dilediği olur"* buyurdu. Sonra ayrılıp gitti.[299]

Onu Mübârek Bir Gecede İndirdik:

حٰمٓ ﴿١﴾ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿٢﴾ إِنَّآ أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةٍ مُبَارَكَةٍ إِنَّا كُنَّا
مُنْذِرِينَ ﴿٣﴾ فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ ﴿٤﴾ أَمْرًا مِنْ عِنْدِنَآ إِنَّا كُنَّا
مُرْسِلِينَ ﴿٥﴾ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦﴾ رَبِّ
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَآ إِنْ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ ﴿٧﴾ لَآ إِلٰهَ إِلَّا هُوَ
يُحْيِي وَيُمِيتُ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَآئِكُمُ الْأَوَّلِينَ ﴿٨﴾

Rahmân ve Rahîm Allah'ın adıyla;

1. Hâ, Mîm.

2. Mübin kitaba yemin olsun ki.

3. Şüphesiz biz onu mübarek bir gecede indirdik. Muhakkak biz korkutup uyaranlarız.

4, 5. O gecede hikmetli her bir iş tarafımızdan bir emir ile ayrılır. Muhakkak biz gönderenleriz.

6. Rabbinden bir rahmet olarak; gerçekten O her şeyi işitendir, her şeyi bilendir.

7. Göklerle yerin ve ikisi arasındakilerin Rabbinden inmiştir. Kesin olarak inananlar iseniz.

8. Ondan başka hiçbir ilâh yoktur. Diriltir ve öldürür, sizin de Rabbinizdir, önceki atalarınızın da Rabbidir.

299 Metni sahihtir. Bezzâr, 3399; Taberânî, 4666. Senedi ise kavi değildir. Heysemi, Mecma, 12562'de: Senedinde Ziyad b. el-Hasen vardır. Ebû Hâtim zayıf olduğunu söylemiş, İbn Hibbân ise sika olduğunu söylemiştir demektedir. Derim ki: Hadis İbn Ömer'den rivayet yoluyla Buhârî ve Müslim tarafından ittifakla rivayet edilmiştir. Çok sayıda şahidi vardır, ileride gelecektir.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah, Kur'ân-ı Kerim hakkında haber vererek onu mübarek bir gecede -ki o kadir gecesidir- indirdiğini buyurmaktadır. Nitekim yüce Allah: *"Muhakkak biz onu kadir gecesinde indirdik"* (Kadîr, 1) Bu da ramazan ayında olmuştu. Yüce Allah: *"Ramazan ayı ki onda Kur'ân indirilmiştir."* (Bakara, 185) buyurmaktadır. Bizler bu hususta gelmiş bulunan hadisleri Bakara sûresinde burada tekrar etmeye ihtiyaç bırakmayacak şekilde zikretmiş idik.

Burada söz konusu edilen gece Şaban ayının yarısıdır, diyenlere gelince, -İkrime'den nakledilen rivayette olduğu gibi- doğrudan alabildiğine uzaklaşmıştır. Çünkü Kur'ân'ın nassı bu gecenin ramazan ayında olduğunu ortaya koymaktadır.

[5988] Abdullah b. Salih'in, Leys'den, onun Ukayl'den, onun Zührî'den: Bana Osman b. Muhammed b. el-Muğîre b. el-Ahnes'in haber verdiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Eceller şaban ayından bir diğer şaban ayına kadar kesinleşir. Öyle ki bir kimsenin adı ölüler arasında çıkmış olmakla birlikte o bir kadınla nikâhlanır ve çocuğu dahi olur."*[300] Bu mürsel bir hadistir. Böyle bir hadis açık naslara karşı delil diye gösterilemez.

"Muhakkak biz korkutup uyaranlarız." İnsanlara Allah'ın kullarına karşı delilinin ortaya konulması için şer'an kendilerine neyin faydalı ve neyin zararlı olacağını bildirenleriz.

Şanı yüce Allah'ın: *"O gecede hikmetli her bir iş ayrılır"* buyruğuna gelince: Kadîr gecesinde Levh-i Mahfuz'dan yazıcı meleklere o yıla dair işler ayrılıp verilir. Aynı zamanda o yıldaki eceller, rızıklar ve yıl sonuna kadar olacak olanların hepsi etraflı bir şekilde verilir. İbn Ömer, Mücâhid, Ebû Mâlik, Dahhâk ve seleften başkalarından da böyle rivayet edilmiştir.

*"Hikmetli her bir iş"*den maksat muhkem kılınmış (sağlamlaştırılmış), değiştirilmeyen ve değişikliğe uğratılmayan her bir iştir. Bunun için yüce Rab-

300 Zayıftır. Taberî, 31040'da Osman b. Muhammed'den diye nakletmiştir. Bu da mürsel olduğu için zayıftır. Beyhakî bunu Şuab, 3839'da Muhammed b. el-Muğîre'den onun sözü olarak rivayet etmiştir. Hadis bundan başka vahi yollardan da gelmiştir. Bu hususta sahih bir hadis yoktur. Doğrusu mübarek gecenin kadir gecesi olduğudur ve bu gece de ramazan ayındadır. Bu hadis mürsel bir hadistir. Böyle bir hadis açık naslar karşısında durmaz.

Scanned with CamScanner

bimiz: *"Tarafımızdan bir emir ile"* buyurmaktadır. Olacakların hepsi, yüce Allah'ın bütün takdirleri, bütün vahiyleri, onun emri, izni ve bilgisi ile olur.

"Muhakkak biz" insanlara kendilerine Allah'ın apaçık âyetlerini okuyacak bir rasûl *"gönderenleriz."* Çünkü onun gönderilmesine kesin bir ihtiyaç vardı. Bundan dolayı yüce Rabbimiz: *"Rabbinden bir rahmet olarak; gerçekten o her şeyi işitendir, her şeyi bilendir. Göklerle yerin ve ikisi arasındakilerin Rabbinden"* buyurmaktadır. Yani bu Kur'ân'ı indiren göklerin ve yerin Rabbi, onların yaratıcısı, onların da içindekilerin de malikidir. *"Kesin olarak inananlar iseniz"* bunun kesinlikle böyle olduğunu biliyor iseniz.

Sonra da yüce Allah: *"Ondan başka hiçbir ilâh yoktur. Diriltir ve öldürür. Sizin de Rabbinizdir, önceki atalarınızın da Rabbidir"* buyurmaktadır. Bu âyet de yüce Allah'ın: *"De ki: Ey insanlar şüphesiz ben göklerin ve yerin mülkü kendisinin olan, kendisinden başka hiçbir ilâh bulunmayan, hem diriltен, hem öldüren Allah'ın size, hepinize gönderdiği rasûlüyüm."* (A'râf, 158) buyruğuna benzemektedir.

Göğün Duman Çıkaracağı Gün:

بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ يَلْعَبُونَ ﴿٩﴾ فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَآءُ بِدُخَانٍ
مُبِينٍ ﴿١٠﴾ يَغْشَى النَّاسَ هٰذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١١﴾ رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا
الْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ ﴿١٢﴾ أَنَّى لَهُمُ الذِّكْرَى وَقَدْ جَآءَهُمْ رَسُولٌ
مُبِينٌ ﴿١٣﴾ ثُمَّ تَوَلَّوْا عَنْهُ وَقَالُوا مُعَلَّمٌ مَجْنُونٌ ﴿١٤﴾ إِنَّا كَاشِفُو
الْعَذَابِ قَلِيلًا إِنَّكُمْ عَآئِدُونَ ﴿١٥﴾ يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَى إِنَّا
مُنْتَقِمُونَ ﴿١٦﴾

9. Ama onlar şüphe içindedirler. Oynayıp, eğlenirler.

10. O halde gökyüzünde besbelli bir dumanın geleceği günü bekle.

11. İnsanları bürüyecektir o, bu pek acıklı bir azaptır.

12. Rabbimiz, bizden bu azabı kaldır. Çünkü biz iman edeceğiz.

13. Onlar nerede, düşünüp, ibret almak nerede? Halbuki onlara açıklayıcı bir rasûl de gelmişti.

Scanned with CamScanner

14. Sonra yine ondan yüz çevirdiler ve: "Kendisine öğretilmiş bir delidir" dediler.

15. Biz o azabı az bir zaman açıp kaldıracağız, fakat şüphesiz siz yine geri dönenlersiniz.

16. En büyük yakalayışla yakalayacağımız gün, şüphe yok ki biz intikam alıcılarız.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: *"Aslında bu müşrikler şüphe içindedirler, oynayıp dururlar."* Yani onlara kesin gerçek gelmiş bulunduğu halde hakkında şüphe ediyor, tereddüde düşüyor, onu doğrulamıyorlar. Sonra yüce Rabbimiz onları korkutup tehdit ederek: *"O halde gökyüzünde besbelli bir dumanın geleceği günü bekle"* buyurmaktadır.

[5989] Süleyman b. Mihran el-A'meş, Ebu'd-Duhâ Müslim b. Sabih'den, o Mesruk'tan şöyle dediğini nakletti: Kinde kapıları yanındaki mescide -yani Kufe mescidine- girdik. Arkadaşlarına vaaz eden bir adam gördük. *"O halde gökyüzünde besbelli bir dumanın geleceği günü bekle"* (buyruğunu okuyup) bu dumanın ne olduğunu biliyor musunuz? Bu duman kıyâmet gününde gelecek, münafıkların kulaklarını sağır, gözlerini kör edecek, mü'minler de bundan dolayı nezleli gibi olacaktır, dedi. (Mesruk) dedi ki: Biz de İbn Mes'ud'un yanına gittik, ona bunu söyledik. O esnada uzanmış yatıyordu. Dehşetle doğrulup, oturdu ve şöyle dedi: Aziz ve celil olan Allah sizin nebînize (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"De ki: Buna karşılık sizden hiçbir ücret istemiyorum ve ben kendimi zorlayarak bir şeyler uyduranlardan değilim."* (Sâd, 86) diye buyurmuştur. Elbette ki kişinin bilmediği bir hususa Allah en iyi bilendir, demesi ilmin bir gereğidir. Şimdi ben size buna dair durumu anlatayım. Kureyşliler İslam'a girmekte gecikip, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e karşı direnmelerini sürdürünce onlara Yusuf'un kıtlık yılları gibi kıtlık belasına uğratılmaları için beddua etti. O kadar sıkıntıya düştüler, o kadar aç kaldılar ki kemikleri ve leşleri yiyecek hale geldiler, gözlerini semaya kaldırdıklarında dumandan başka hiçbir şey göremez oldular.[301]

[5990] Bir başka rivayette de şöyle denilmektedir: Kişi göğe bakınca kendisi ile gök arasında -açlık ve bitkinlikten dolayı- duman gibi bir şeyler

301 Taberî, 31043 senedi sahihtir.

Scanned with CamScanner

görüyordu. Yüce Allah da: *"O halde gökyüzünde besbelli bir dumanın geleceği günü bekle. insanları bürüyecektir o. Bu pek acıklı bir azaptır"* buyurdu. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına gelinip, ona: Ey Allah'ın Rasûlü! Mudar için Allah'tan yağmur yağdırmasını dile. Çünkü Mudar helak oldu, denildi. O da onlar için yağmur yağdırılmasını diledi. Onlara yağmur yağdırıldı. Aziz ve celil olan Allah da bunun üzerine: *"Biz o azabı az bir zaman açıp kaldıracağız fakat siz şüphesiz yine geri dönenlersiniz"* buyruğunu indirdi.

İbn Mes'ud dedi ki: Kıyamet gününde üzerlerinden azabı kaldıracaktır. Onlar rahata kavuşunca yine eski hallerine geri döndüler. Bu sefer yüce Allah da: *"En büyük yakalayışla yakalayacağımız gün şüphe yok ki biz intikam alıcılarız"* buyruğunu indirdi. (İbn Mes'ud) dedi ki: (Büyük yakalayış) Bedir günü demektir.

Yine İbn Mes'ud dedi ki: (Kur'ân'da sözü geçen) beş husus olup bitmiştir: Duhân, Rum(ların zafere kavuşması), kamer (ayın yarılması), batşa (bu onaltıncı âyette sözü geçen yakalayış) ve lizâm (Furkân sûresi sonuncu âyette dile getirilen azabın kaçınılmaz olacağı)dır.[302] Bu hadis Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde tahriç edilmiştir. Bunu İmam Ahmed de Müsned'inde rivayet etmiş olup, hadis aynı zamanda Tirmizî ve Nesâî'nin (es-Sunenu'l-Kübrâ'sının) Tefsir bölümlerinde İbn Cerîr ve İbn Ebî Hâtim tarafından da değişik yollardan A'meş'ten böylece rivayet edilmiştir. Bu âyet-i kerimenin bu şekilde tefsir edilmesi ve duhan (duman)'ın geçmişte olup bittiği şeklindeki açıklaması da Mücâhid, Ebu'l-Âliye, İbrâhim en-Nehaî, Dahhâk, Atiyye el-Avfî gibi seleften bir topluluk da muvafakat etmiş olup, İbn Cerîr'in tercih ettiği kanaat de budur.

İbn Ebî Hâtim dedi ki: Bize babam tahdis etti. Abdurrahman el-A'rec yüce Allah'ın: *"O halde gökyüzünde besbelli bir dumanın geleceği gün"* buyruğu hakkında bu Mekke'nin fethedildiği gündür demiştir. Ancak bu oldukça garip hatta münker bir görüştür. Başkaları da: Duhân henüz geçmemiştir. Aksine o kıyâmetin alametlerindendir demişlerdir.

---

302 Buhârî, 4821; Müslim, 2798; Tirmizî, 3251; Nesâî, Tefsir, 501, 503. Bu rivayet İbn Mes'ud'dan sabit olup, bu onun bir görüşüdür. Bu hususta doğru açıklama ise bundan sonra gelecek olan merfu hadiste dile getirilen husustur ve bunun kıyâmet alametlerinden birisi olduğudur.

Scanned with CamScanner

[5991] Nitekim daha önce de kaydetmiş olduğumuz Ebû Seriha Huzeyfe b. Esid el-Ğıfari (radıyallâhu anh)'ın rivayet ettiği hadiste şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yüksekçe bir odadan bize baktı. O sırada biz kıyâmet hakkında konuşuyorduk. Şöyle buyurdu: *"On tane alamet görmediğiniz sürece kıyâmet kopmayacaktır: Güneşin batıdan doğması, duman, Dâbbe, Ye'cuc ile Me'cuc'un çıkışı, Meryem oğlu İsa'nın çıkması, Deccal, biri doğuda, biri batıda, biri Arap yarımadasında olmak üzere üç yerde kara parçalarının yerin dibine geçmesi, Aden'in dip taraflarından çıkacak ve insanları önüne katıp sürükleyecek -yahut insanları toplayacak- onların geceledikleri yerde geceleyip, gündüzün dinlenecekleri yerde duraklayacak olan bir ateş."*[303] Bu hadisi sadece Müslim Sahih'inde rivayet etmiştir.

[5992] Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerindeki rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) İbn Sayyad'a: *"Ben senin için bir şeyler sakladım"* buyurdu. O: O sakladığın şey duh'tur, dedi. Bu sefer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Yıkıl karşımdan, sen kendi değerin kadarsın, onu aşamazsın"* buyurdu. (Hadisin ravisi olan Zeyd b. Harise) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de ondan: *"O halde gökyüzünde besbelli bir dumanın geleceği günü bekle"* buyruğunu saklamıştı.

İşte bu rivayette Dumanın beklenen ve gözlenen bir şey olduğu hissettirilmektedir. İbn Sayyad ise cinlerin dilleri ile yaptıkları telkinin etkisiyle kâhinler yöntemi üzere bazı keşiflerde bulunan birisi idi. Onlar da ibareyi kırıp dökerler. Bundan dolayı o Duhân (duman)ı kastederek sadece Duh demiştir. O vakit Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onun asıl mahiyetinin ne olduğunu ve onun sahip olduğu bu bilgilerin şeytani bilgiler olduğunu öğrendi ve ona: *"Yıkıl karşımdan, sen kendi sınırlarını aşamazsın"* buyurdu.[304]

[5993] İbn Cerîr dedi ki: Rib'i b. Hiraş dedi ki: Huzeyfe b. el-Yeman'ı şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kıyamet alametlerinin ilkleri Deccal, Meryem oğlu İsa'nın inmesi ve Ebyen Aden'inin dip taraflarından çıkacak, insanları mahşere doğru sürükleyecek, gündüzün dinlenecekleri vakit onlarla birlikte duraklayacak bir ateş ve Dumandır."* Huzeyfe dedi ki: Ey Allah'ın Rasûlü! Duman nedir? dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunun üzerine: *"O halde gökyüzünde bes-*

303 Müslim, 2901; Humeydi, 827; Ahmed, IV, 6; İbn Ebî Şeybe, XV, 163

304 Buhârî, 1354; Müslim, 2931

Scanned with CamScanner

belli bir dumanın geleceği günü bekle. insanları bürüyecektir o, bu pek acıklı bir azaptır" âyetini okudu. (Devamla) şöyle buyurdu: *"Bu Duman doğu ile batı arasını dolduracak ve kırk gün, kırk gece kalacak. Mü'min bu dumandan dolayı nezleli gibi olacak, kâfir ise sarhoş gibi bir hale girecek, Duman onun burun deliklerinden, kulaklarından ve dubüründen çıkacak."*[305]

İbn Cerîr dedi ki: Şayet bu hadis sahih olsaydı tartışmaları kesin bir sonuca bağlardı. Ancak ben bu hadisin sahih olduğuna tanıklık etmiyorum çünkü Muhammed b. Halef el-Askalânî'nin bana tahdis ettiğine göre o Revvad'a bu hadisin durumunu Süfyân'dan bizzat dinleyip dinlemediğini sormuş, o da: Hayır demiştir. (Muhammed) dedi ki: Bu sefer peki bu hadisi sen ona kıraat yoluyla naklettin mi dedim, yine hayır dedi. Bu sefer ona: Peki sen de mecliste iken başkası tarafından bu hadis ona okundu da bunu kabul mü etti, dedim, yine hayır dedi. Ona, peki sen bu hadisi nereden getirdin, dedim. Şöyle dedi: Bu hadisi bazı kimseler bana getirdi, onu bana arz ettiler ve bana: Bizden bu hadisi dinle, dediler sonra da hadisi bana okuyup gittiler ve bu hadisi benden diye naklettiler. Ya da buna yakın açıklamalarda bulundu.

İbn Cerîr burada bu hadis hakkında çok güzel açıklamada bulunmuştur. Buna göre bu hadis bu senetle uydurmadır. İbn Cerîr bu tefsirden çeşitli yerlerde çokça nakiller yapmıştır ama bunda oldukça münker rivayetler vardır. Bilhassa Mescid-i Aksa ile ilgili olarak Beni İsrâil (İsrâ) sûresinin baş taraflarında bunlar görülmektedir. Allah en iyi bilendir.

[5994] İbn Ebî Hâtim dedi ki: Ebû Said el-Hudri'nin rivayetine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Duman insanları etkileyecek ve bunun etkisiyle mü'mini nezle gibi bir hal alacaktır. Kâfir ise onun işitilecek her tarafından çıkıncaya kadar onu şişirecektir."*[306] Bunu Said b. Ebî Arûbe, Katâde'den, o Hasan'dan, o Ebû Said el-Hudri'den mevkuf olarak rivayet etmiştir. Ayrıca bunu Avf, Hasan'dan onun sözü olarak rivayet etmiştir.

---

305 Senedine itibar edilmez. Revvad b. Cerrah zayıftır. O bunu kendisinin ifade ettiği gibi Sevrî'den dinlememiştir. Daha önce kaynakları gösterildi.

306 Senedi zayıftır. İki illeti vardır. Birisi Halil b. Abdullah'tır. Zehebî, Mizan'da: Bilinen birisi değildir demiştir. Hâfız da Takrib'de meçhul birisidir demektedir. İkinci illeti ise Hasan'ın, Ebû Said'den hadis dinlememiş olduğudur. Bu hadis Ebû Said'dan mevkuf olarak da rivayet edildiği gibi, Hasen'den yine ona mevkuf olarak rivayet edilmiştir. Bu da merfudan daha sahih bir rivayettir.

Scanned with CamScanner

[5995] Yine İbn Cerîr dedi ki: Ebû Mâlik el-Eş'ari dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Rabbiniz sizi üç şeyden sakındırdı: Mü'mini nezle gibi yakalayacak, kâfiri ise onun her bir yerinden çıkacak kadar şişirecek şekilde yakalayacak olan duman, ikincisi Dabbe, üçüncüsü de Deccal'dir."*[307] Bunu Taberânî, Haşim b. Mersed'den, o Muhammed b. İsmail b. Ayyaş'dan böylece rivayet etmiştir ve bu ceyyid bir senettir.

İbn Ebî Hâtim dedi ki: Haris, Ali'den şöyle dediğini nakletti: Duhân (duman) alameti henüz geçmiş değildir. (Ondan dolayı) mü'mini nezle gibi bir hal alır. Kâfiri ise (içine) nüfuz edinceye kadar şişirir.

İbn Cerîr de el-Velid b. Cumey', Abdulmelik b. el-Muğîre'den, o Abdurrahman b. el-Beylamânî'den, o İbn Ömer'den şöyle dediğine dair hadisini nakletmektedir: Duman çıkacağı vakit mü'mini nezle gibi bir hal alacak. Buna karşılık kâfirin ve münafığın kulakları içerisinden girecek ve nihayet o kızdırılmış taşlar üzerinde pişirilmiş bir baş gibi bir hale gelecek.

Sonra İbn Cerîr dedi ki: Bana Yakup tahdis etti. Bize İbn Uleyye, İbn Cureyc'den tahdis etti. O Abdullah b. Ebî Muleyke'den şöyle dediğini nakletti: Bir gün sabah vakti İbn Abbâs'ın yanına gittim. Bu gece sabaha kadar hiç uyuyamadım dedi. Neden dedim, şu cevabı verdi: Kuyruklu yıldızın çıktığını söylediler, ben de Duhân'ın kapıyı çalmak üzere olduğundan korktum. Sabah oluncaya kadar uyuyamadım.

Bunu bu şekilde İbn Ebî Hâtim de babasından, o İbn Ebî Ömer'den, o Süfyân'dan, o Abdullah b. Ebî Yezîd'den, o Abdullah b. Ebî Muleyke'den, o İbn Abbâs'tan diye rivayet edip hadisi zikretti.

Bu, ümmetin ilim deryası Kur'ân'ın tercümanı İbn Abbâs'a kadar ulaşan sahih bir senettir. Ashab-ı kiram'dan ve bütün tabiinden ona uygun kanaat belirtenlerin görüşü ile birlikte zikrettiğimiz sahih, hasen ve diğer türden merfu hadislerle birlikte Dumanın beklenen alametlerden birisi olduğuna dair ikna edici, apaçık deliller vardır. Bununla birlikte Kur'ân'ın zahirinden anlaşılan da budur.

(Çünkü) yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"O halde gökyüzünde besbelli bir dumanın geleceği günü bekle."* Yani herkesin göreceği apaçık, besbelli bir dumanı bekle.

307 Taberî, 31062. Senedi Muhammed b. İsmail'den dolayı şahitler arasında hasendir.

Scanned with CamScanner

İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'ın tefsirine göre ise Duman onların aşırı açlık ve bitkinlikten ötürü gördükleri bir hayal idi.

Aynı şekilde yüce Allah'ın: *"insanları bürüyecektir o"* buyruğu da onların her bir yanını kaplayacak ve tamamını kuşatacaktır demektir. Eğer bu hayal olarak görülen bir husus olup, sadece Mekke müşriklerini ilgilendiren özel bir hal olsaydı, onun hakkında: *"insanları bürüyecektir o"* denilmezdi.

Yüce Allah'ın: *"Bu pek acıklı bir azaptır"* buyruğuna gelince: Bu söz onlara azarlamak ve başlarına kakmak maksadıyla söylenecektir demektir. Yüce Allah'ın: *"Cehennem ateşine doğru şiddetle sürülecekleri gün. İşte bu sizin yalan saydığınız ateştir (denilir)"* (Tûr, 13-14) buyruğuna benzemektedir. Ya da onların kimisi diğerine bu sözleri söyleyecektir.

Yüce Allah'ın: *"Rabbimiz bizden bu azabı kaldır. Çünkü biz iman edeceğiz"* buyruğu da şu demektir: Kâfirler Allah'ın azabını ve cezasını görecekleri vakit bu azabın kaldırılmasını ve açılıp giderilmesini isteyerek böyle diyeceklerdir. Yüce Allah'ın şu buyrukları gibi: *"Onları ateşin başında durdurulup da: Keşke biz geri döndürülseydik, Rabbimizin âyetlerini yalanlamazdık, mü'minlerden olurduk diyecekleri vakit bir görsen"* (En'âm, 27) buyruğu gibidir. Yüce Allah'ın şu buyruğu da böyledir: *"Sen insanları kendilerine o azabın geleceği gün ile korkut. Zalimler şöyle diyecekler: Rabbimiz bizi yakın bir müddete kadar geciktir de senin çağrını kabul edelim, rasûllere uyalım. Halbuki daha önce siz kendiniz hiçbir zeval yoktur diye yemin etmemiş miydiniz?"* (İbrâhim, 44) Aynı şekilde burada da: *"Onlar nerede, düşünüp ibret almak nerede? Halbuki onlara açıklayıcı bir rasûl gelmişti sonra yine ondan yüz çevirdiler ve: Kendisine öğretilmiş bir delidir, dediler"* buyurmaktadır. Yani: Onlar nasıl öğüt alabilecekler ki? Biz kendilerine daha önce risaleti ve uyarıp korkutması apaçık olan bir rasûl göndermiştik. Bununla birlikte ondan yüz çevirdiler, ona uymadılar. Aksine onu yalanlayarak o kendisine öğretilmiş bir delidir dediler. Bu da yüce Allah'ın şu buyruklarına benzemektedir: *"İşte o gün insan hatırlayacaktır ama hatırlamanın ona faydası ne olur? Keşke hayatım için önceden göndermiş olsaydım der."* (Fecr, 23-24); *"Onları korkuya kapıldıklarında bir görsen, artık kurtuluş olmayacak ve yakın yerde yakalanmış olacaklar. Ona iman ettik diyecekler ama onlar için uzak bir yerden ona (imana) el atmaları ne mümkün? Halbuki önceden onu inkâr etmişlerdi. Üstelik uzak bir yerden gayb hakkında rastgele zanlarda bulunuyorlardı. Daha*

Scanned with CamScanner

önceden benzerlerine yapıldığı gibi onlar ile arzuladıkları şeyler arasına bir engel konacaktır çünkü onlar endişeye düşüren bir şüphe içinde idiler." (Sebe, 51-54)

Yüce Allah'ın: *"Biz azabı az bir zaman açıp kaldıracağız, fakat şüphesiz siz yine geri dönenlersiniz"* buyruğunun iki anlama gelme ihtimali vardır:

Birinci ihtimal: Yüce Allah buyuruyor ki: Biz üzerinizden azabı kaldırıp da sizi dünya yurduna geri döndürecek olsak dahi yine de daha önceki küfür ve yalanlamanıza geri döneceksiniz. Yüce Allah'ın şu buyruklarında dile getirildiği gibi: *"Eğer biz onlara merhamet edip, içinde bulundukları sıkıntılarını kaldırsak onlar yine de azgınlıkları içinde şaşkın kalmaya devam ederler."* (Mü'minun, 75) Yüce Rabbimizin şu buyruğu da böyledir: *"Eğer geri döndürülürlerse yine kendilerine yasaklanan şeylere geri dönerler çünkü onlar şüphesiz yalancıdırlar."* (En'âm, 28)

İkinci ihtimale göre de maksat şudur: Gerçekleşme sebebi ortaya çıkıp, azap da size ulaşmış olduğu halde siz yine içinde bulunduğunuz azgınlık ve sapıklık halinize devam etmenize rağmen biz üzerinizden azabı bir süre geciktireceğiz.

Azabın üzerlerinden kaldırılması azabın gelip onlara isabet etmiş olmasını gerektirmez. Yüce Allah'ın şu buyruğunda dile getirildiği gibi: *"Yunus'un kavmi bundan müstesnâdır. Bunlar iman edince üzerlerinden dünya hayatındaki rüsvaylık azabını kaldırıp, giderdik ve onları bir süreye kadar faydalandırdık."* (Yunus, 98) O sırada azap gelip onlara isabet etmemiş ve üzerlerine inmemişti. Ancak azabın geliş sebepleri onların aleyhlerine olmak üzere tamamlanmıştı. Yine bu hal onların küfürlerinden vazgeçtikten sonra tekrar ona geri dönmüş olmalarını da gerektirmez. Yüce Allah da Şuayb (a.s)'ın kavminin kendisine: *"Ey Şuayb, seni ve seninle beraber iman edenleri muhakkak ülkemizden çıkaracağız yahut mutlaka bizim dinimize döneceksiniz" dediklerinde "o: Ya istemesek de mi dedi. (Devamla) Allah bizi ondan kurtardıktan sonra yine sizin dininize geri dönersek doğrusu Allah'a karşı yalan uydurmuş oluruz."* (A'râf, 88) Bu buyrukta onun böyle dediğini yüce Rabbimiz haber vermekle birlikte Şuayb (a.s) asla onların dinleri ve yolları üzere yürümüş değildi.

Katâde: "Şüphesiz siz yine geri dönenlersiniz" buyruğunu Allah'ın azabına (dönenlersiniz) diye açıklamıştır.

Scanned with CamScanner

"En büyük yakalayışla yakalayacağımız gün, şüphe yok ki biz intikam alıcılarız." İbn Mes'ud bunu Bedir günü ile tefsir etmiştir. Bu aynı zamanda daha önce geçen onun dumanı tefsiri hususunda İbn Mes'ud'a uygun kanaat belirten bir topluluğun da kabul ettiği bir görüştür. Bu görüş İbn Abbâs'tan el-Avfî'nin kendisinden naklettiği bir rivayet olarak da gelmiş bulunmaktadır. Yine Ubeyy b. Ka'b ve bir topluluktan da rivayet edilmiştir. İhtimali olan bir açıklamadır. Her ne kadar Bedir günü de *"büyük bir yakalayış"* ise de zahir olan bunun kıyâmet günü olduğudur.

İbn Cerîr dedi ki: İkrime dedi ki: İbn Abbâs dedi ki: İbn Mes'ud dedi ki: Büyük yakalayış Bedir günüdür. Ben de o büyük yakalayış kıyâmet günüdür, diyorum. Bu da İbn Abbâs'tan gelen sahih bir senettir. Hasan-ı Basrî ve kendisinden nakledilen iki rivayetin daha sahih olanında da İkrime böyle demişlerdir. Allah en iyi bilendir.

Firavun Kavmini de Denedik:

وَلَقَدْ فَتَنَّا قَبْلَهُمْ قَوْمَ فِرْعَوْنَ وَجَآءَهُمْ رَسُولٌ كَرِيمٌ ﴿١٧﴾ أَنْ
أَدُّوٓا إِلَيَّ عِبَادَ اللَّهِ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٨﴾ وَأَنْ لَا تَعْلُوا عَلَى
اللَّهِ إِنِّي ءَاتِيكُمْ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿١٩﴾ وَإِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ أَنْ
تَرْجُمُونِ ﴿٢٠﴾ وَإِنْ لَمْ تُؤْمِنُوا لِي فَاعْتَزِلُونِ ﴿٢١﴾ فَدَعَا رَبَّهُۥٓ
أَنَّ هَٰٓؤُلَآءِ قَوْمٌ مُجْرِمُونَ ﴿٢٢﴾ فَأَسْرِ بِعِبَادِي لَيْلًا إِنَّكُمْ مُتَّبَعُونَ
﴿٢٣﴾ وَاتْرُكِ الْبَحْرَ رَهْوًا إِنَّهُمْ جُندٌ مُغْرَقُونَ ﴿٢٤﴾ كَمْ تَرَكُوا مِنْ
جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٢٥﴾ وَزُرُوعٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ ﴿٢٦﴾ وَنَعْمَةٍ كَانُوا فِيهَا
فَاكِهِينَ ﴿٢٧﴾ كَذَٰلِكَ وَأَوْرَثْنَاهَا قَوْمًا ءَاخَرِينَ ﴿٢٨﴾ فَمَا بَكَتْ
عَلَيْهِمُ السَّمَآءُ وَالْأَرْضُ وَمَا كَانُوا مُنظَرِينَ ﴿٢٩﴾ وَلَقَدْ نَجَّيْنَا بَنِي
إِسْرَٰٓءِيلَ مِنَ الْعَذَابِ الْمُهِينِ ﴿٣٠﴾ مِنْ فِرْعَوْنَ إِنَّهُۥ كَانَ عَالِيًا مِنَ
الْمُسْرِفِينَ ﴿٣١﴾ وَلَقَدِ اخْتَرْنَاهُمْ عَلَى عِلْمٍ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٣٢﴾
وَءَاتَيْنَاهُم مِنَ الْءَايَاتِ مَا فِيهِ بَلَٰٓؤٌا مُبِينٌ ﴿٣٣﴾

Scanned with CamScanner

17. Andolsun ki onlardan önce Firavun kavmini de denedik. Onlara çok yüce, çok şerefli bir rasûl gelmişti.

18. "Allah'ın kullarını bana geri verin. Şüphesiz ki ben size gönderilmiş çok güvenilir bir rasûlüm" diyerek;

19. Ve: "Allah'a karşı üstünlük taslamayın. Çünkü ben size apaçık bir delil getiriyorum" diyerek;

20. Ve muhakkak ki ben, beni taşlamanızdan benim de Rabbim, sizin de Rabbinize sığındım.

21. Eğer bana iman etmiyor iseniz o halde benden uzak durun.

22. Rabbine: "Şüphesiz bunlar günahkâr bir topluluktur" diye dua etti.

23. Buyurdu ki: "O halde geceleyin kullarımı al, götür. Muhakkak ki siz takip olunacaksınız."

24. Denizi de olduğu gibi açık bırak; çünkü onlar boğulacak bir ordudur.

25. Onlar nice bahçeleri, pınarları geride bırakmışlardı.

26. Nice ekinleri ve değerli konakları;

27. Zevk ve sefa sürdükleri nice nimetleri de;

28. İşte böyle! Biz onları başka bir kavme miras verdik.

29. Gök ve yer ağlamadı onlar için ve onlar mühlet verilenler de olmadı.

30. Andolsun biz kurtardık İsrâiloğullarını o horlayıcı azaptan;

31. Yani Firavun'dan; çünkü o büyüklük taslayan, haddi aşanlardan idi.

32. Andolsun biz onları bilerek âlemler üzerine seçkin kılmıştık.

33. Ve onlara kendilerine apaçık bir imtihan bulunan bir kısım âyetler de vermiştik.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: Biz bu müşriklerden önce Mısır Kıptileri olan Firavun'un kavmini denemiştik. *"Onlara çok yüce, çok şerefli bir rasûl gelmişti."* Bununla kastedilen kelimullah Mûsâ (a.s)'dır. *"Allah'ın kullarını bana*

Scanned with CamScanner

geri verin." Yüce Allah'ın: *"Artık İsrâiloğullarını bizimle gönder, onlara azap etme! Biz sana Rabbin tarafından bir âyet ile geldik. Selam olsun hidayete uyanlara!"* (Tâhâ, 47) buyruğu gibidir.

Yüce Rabbimizin: *"Şüphesiz ki ben size gönderilmiş çok güvenilir bir rasûlüm."* Yani size tebliğ etmekte olduğum hususlarda kendisine güvenilen birisiyim.

"Allah'a karşı üstünlük taslamayın." Allah'ın âyetlerine uymaya, onun ortaya koyduğu delillere boyun eğip, itaat etmeye, kesin belgelerine iman etmeye karşı büyüklük taslamayın. Yüce Allah'ın: *"Şüphesiz bana ibadeti büyüklüklerine yedirmeyenler yakında hor ve hakir olarak cehenneme gireceklerdir."* (Mü'min, 60) buyruğuna benzemektedir.

"Çünkü ben size apaçık bir delil getiriyorum." Besbelli, apaçık bir delil. Bu ise yüce Allah'ın kendisi ile göndermiş olduğu apaçık alametler olan mucizeler ve kesin delillerdir.

"Ve muhakkak ki ben, beni taşlamanızdan, benim de Rabbim, sizin de Rabbinize sığındım." İbn Abbâs ve Ebû Salih dediler ki: Bu dil ile taşlamaktır ki, bu da sövmek, ağır sözler söylemek demektir. Katâde ise: Taşa tutmaktır diye açıklamıştır. Yani ben bana sözlü ya da fiili bir kötülük yapmanızdan, beni de sizi de yaratan Allah'a sığınırım.

"Eğer bana iman etmiyor iseniz o halde benden uzak durun." Bana ilişmeyin. Benimle sizin aranızda Allah hüküm verinceye kadar birbirimizle barışık halde kalalım.

Mûsâ (a.s)'ın aralarında kalması uzayıp gidince, yüce Allah'ın delillerini onlara karşı ortaya koyuduğu halde bütün bunlar onların küfür ve inatlarından başka bir şeylerini arttırmadığını da görünce, Rabbine -haklarında gerçekleşen- bir bedduada bulundu. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Mûsâ: Rabbimiz dedi, gerçekten sen Firavun'a ve ileri gelenlerine dünya hayatında bir ziynet ve mallar verdin. Rabbimiz insanları senin yolundan saptırsınlar diye mi? Rabbimiz mallarını yok et, kalplerini mühürle çünkü onlar can yakıcı azabı görmedikçe iman etmeyeceklerdir. Buyurdu ki: İkinizin de duası kabul olundu, o halde dosdoğru yürümeye devam edin."* (Yunus, 88-89)

Scanned with CamScanner

İşte yüce Rabbimiz burada da: *"Rabbine: Şüphesiz bunlar günahkâr bir topluluktur diye dua etti"* buyurmaktadır. O vakit yüce Allah kendisine Firavun'un emrini almadan, onunla danışmadan, iznini istemeden İsrâiloğullarını aralarından alıp çıkmasını emir buyurdu. Bunun için yüce Rabbimiz: *"O halde geceleyin kullarımı al götür. Muhakkak ki siz takip olunacaksınız"* buyurmaktadır. Başka yerde dile getirdiği gibi: *"Andolsun ki biz Mûsâ'ya şunu vahyettik: Kullarımla geceleyin yola çık. (Firavun'un) yetişmesinden yana korkmayın (boğulmak) endişeniz olmaksızın onlar için denizde kupkuru bir yol aç."* (Tâhâ, 77)

Yüce Allah'ın burada: *"Denizi de olduğu gibi açık bırak; çünkü onlar boğulacak bir ordudur"* buyurduğunu görüyoruz. Bu da şöyle olmuştu: Mûsâ (a.s) İsrâiloğullarıyla birlikte denizi aştıktan sonra eski haline dönmesi için asasıyla denize vurmak istedi. Böylelikle deniz kendileri ile Firavun arasında bir engel teşkil etsin ve Firavun onlara kavuşamasın. Fakat yüce Allah ona denizi bu haliyle sakin ve hareketsiz (üzerinde karadan bir yol açılmış olarak) bırakmasını emretti ve ona bunların denizde boğulacak bir ordu olduğu müjdesini verdi, ona yetişilmesinden korkup endişe etmemesi gerektiğini de söyledi.

İbn Abbâs dedi ki: *"Denizi de olduğu gibi açık bırak"* yani sen onu kendi haline olduğu gibi bırak ve git. Mücâhid dedi ki: "Açık bırak" yani olduğu gibi kupkuru bir yol olarak bırak. Bu da şu demektir: Sen sonuncuları da geri gelinceye kadar ona ilişme. İkrime, Rebî' b. Enes, Dahhâk, Katâde, İbn Zeyd, Ka'b el-Ahbar, Simâk b. Harb ve daha başkaları da böyle demiştir.

Sonra yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Onlar nice bahçeleri"* güzel bağları, bahçeleri *"pınarları"* bundan maksat da akarsular, ırmaklar ve kaynak su kuyularıdır *"geride bırakmışlardı."*

"Değerli konakları" buyruğu da oldukça güzel meskenler ve güzel mekânlar demektir. Mücâhid ve Said b. Cubeyr: *"Değerli konaklar"* yüksek minberlerdir diye açıklamışlardır.

İbn Lehia, Vehb b. Abdullah el-Meafiri'den naklen, o Abdullah b. Amr'dan şöyle dediğini nakletti: Mısır'daki Nil nehri bütün nehirlerin efendisidir. Allah doğu ile batı arasındaki bütün ırmakları ona musahhar kılmış, ona boyun eğdirmiştir. Bu sebeple Allah, Mısır Nil'ini akıtmayı dilediği vakit

Scanned with CamScanner

her bir ırmağa onu beslemesini emreder. Irmaklar da bunun üzerine sularıyla onu besler. Allah o ırmak için yerden pınarlar fışkırtmıştır. Nil'in akması şanı yüce Allah'ın murad ettiği yere kadar ulaşınca bu sefer yüce Allah her bir suya kendi asıl kaynağına dönmesini vahyeder.

Sonra yüce Rabbimiz onların hallerini anlatarak şöyle buyurmaktadır: *"Onlar nice bahçeleri, pınarları geride bırakmışlardı. Nice ekinleri ve değerli konakları, zevk ve sefa sürdükleri nice nimetleri de."*

(Abdullah b. Amr devamla) dedi ki: Bu bahçeler bu Nil'in başından sonuna kadar iki kıyısında yer almıştı. Usvan'dan Reşid'e kadar devam ediyordu. Bu ırmağın yedi halici (denize kavuştuğu yeri) vardı: İskenderiye halici, Dimyat halici, Sirdus halici, Menfi halici, Feyyum halici, Münteha halici. Bunlar biri diğerinden kopmaksızın birbirleriyle bağlantılı idi. Mısır'ın başından suyun vardığı son yere kadar iki dağ arasında da ekinler vardı. Bütün Mısır toprakları da on altı zira'(lık bir su)dan besleniyordu. Bu da onların yaptıkları su taşıyan kemerler, köprüler ve arada açtıkları kanallarla olmuştu.

"Zevk ve sefa sürdükleri nice nimetleri de" yani onlar rahat, zevk ve sefa içinde yaşıyorlar, dilediklerini yiyor, arzu ettiklerini giyiniyorlardı. Bununla birlikte pek çok malları, makam ve mevkileri, ülkeler üzerinde hüküm ve egemenlikleri vardı. İşte bir günün sabahında bunların hepsinden mahrum edildiler, dünyadan ayrıldılar ve cehenneme gittiler. Orası ne kötü dönüş yeridir! Mısır topraklarını Firavun'un o verimli alanlarını, Kıptilerin ülkesini İsrâiloğulları ele geçirdi. Nitekim yüce Allah: *"İşte böyle. Hem biz orayı İsrâiloğullarına miras verdik."* (Şuarâ, 59) buyurmaktadır. Bir başka yerde de şöyle buyurmaktadır: *"Zayıf düşürülegelmiş kavmi de bereketlendirdiğimiz yerin doğularına da, batılarına da mirasçı kıldık. Rabbinin İsrâiloğullarına olan o pek güzel vaadi sabretmelerinden ötürü bütünüyle yerini buldu. Firavun ve kavminin yapmakta ve yükseltmekte olduklarını ise darmadağın ettik."* (A'râf, 137)

Burada da yüce Rabbimiz: *"işte böyle! Biz onları başka bir kavme miras verdik"* buyurmaktadır ki onlar da az önce geçtiği gibi İsrâiloğullarıdır.

"Gök ve yer ağlamadı onlar için" buyruğuna gelince: Onların göğün kapılarına yükselecek salih amelleri yoktu ki onları kaybettiğinden ötürü onlara ağlasın. Yerin üzerinde de yüce Allah'a ibadet ettikleri alanlar yoktu ki yer

Scanned with CamScanner

onları kaybetmiş olsun. Bundan dolayı küfürleri, günahkârlıkları, dik başlılıkları ve inatları sebebiyle kendilerine mühlet verilmemesini, azaplarının ertelenmemesini hak etmişlerdi.

[5996] Hâfız Ebû Ya'lâ el-Mavsili Müsnedinde dedi ki: Enes b. Mâlik, Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu tahdis etti: *"Gökte iki kapısı bulunmayan hiçbir kul yoktur. Bu kapıların birisinden onun rızkı çıkar, bir diğerinden de onun amelleri ve sözleri girer. O kul öldüğü vakit bu iki kapı artık onu bulmaz olur ve onun için ağlarlar."* Sonra da *"Gök ve yer ağlamadı onlar için"* buyruğunu okudu. Zikredildiğine göre onlar yeryüzünde yerin onlar için ağlamasını gerektirecek salih bir amel işlememişlerdi. Semaya da onların ne güzel bir sözleri, ne de salih bir amelleri yükselmemişti ki sema onları bulamadığı için onlar için ağlasın.[308] Bunu İbn Ebî Hâtim de Mûsâ b. Ubeyde er-Rebezî'den gelen bir hadis olarak rivayet etmiştir.

[5997] İbn Cerîr dedi ki: Şureyh b. Ubeyd el-Hadrami dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz İslam garip başladı. Başladığı gibi yine garip olarak dönecektir. Şunu bilin ki mü'min adına gurbet olmaz. (Çünkü) kendisi için ağlayacakların yanında bulunmadığı bir gurbette bir mü'min ölecek olursa mutlaka gök ve yer onun için ağlar."* Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Gök ve yer ağlamadı onlar için"* buyruğunu okudu. Arkasından: *"Çünkü onlar kâfir için ağlamaz"* buyurdu.[309]

İbn Ebî Hâtim dedi ki: Abbad b. Abdullah dedi ki: Bir adam Ali (radıyallâhu anh)'a gök ve yer bir kimse için ağlar mı, diye sordu. Ona şöyle dedi: Sen bana öyle bir şey hakkında soru sordun ki, senden önce kimse ona dair bana soru sormamıştı. Şüphesiz ki yerde namaz kıldığı yeri bulunmayıp, semada da amelinin çıkacağı yeri olmayan hiçbir kul yoktur, ama Firavun (ve) hanedanının yeryüzünde salih bir amelleri yoktu, semaya yükselecek bir amelleri de yoktu. Sonra da Ali (radıyallâhu anh): *"Gök ve yer ağlamadı onlar için ve onlar mühlet verilenler de olmadı"* buyruğunu okudu.

---

308 Zayıftır. Tirmizî, 3255; Ebû Ya'la, 3133; Ebû Nuaym, III, 53. Tirmizî: Gariptir, Mûsâ ile Yezîd'in zayıf olduğu söylenir sözleriyle zayıf olduğunu belirtmiştir. Aynı şekilde Hâfız İbn Hacer de el-Metalibu'l-Âliye, III, 369'da, Heysemi de Mecma, VII, 104'de zayıf olduğunu belirtmişlerdir.

309 Baş tarafı sahih olup, şahitleri vardır, geri kalan kısmı zayıftır. Bunu Taberî, 31129'da Şureyh el-Hadrami'den diye rivayet etmiştir. Bu rivayet mürseldir. Bunun ve bundan önceki rivayetin mevkuf olma ihtimali daha kuvvetlidir.

Scanned with CamScanner

İbn Cerîr dedi ki: Said b. Cubeyr dedi ki: Bir adam İbn Abbâs'a gelip: Ey İbn Abbâs ,yüce Allah'ın: *"Gök ve yer ağlamadı onlar için ve onlar mühlet verilenler de olmadı"* buyruğu hakkında ne dersin? Gök ve yer kimse için ağlarlar mı, dedi? İbn Abbâs: Evet. Çünkü semadan rızkının indiği ve amelinin oradan yükseldiği bir kapısı bulunmayan hiçbir yaratılmış yoktur. Mü'min öldükten sonra amelinin içinden yükseldiği ve ondan rızkının indiği kapısı kapatılır. O kapı artık onu kaybedince onun için ağlar. Yeryüzünde de namaz kıldığı, Allah'ı zikrettiği yeri de onu kaybedince bu sefer yer onun için ağlar, ama Firavun kavminin yeryüzünde salih bir izleri yoktu. Onlardan Allah'a hayır adına bir şey de yükselmemişti. Bundan dolayı gök ve yer onlar için ağlamadı. el-Avfî de İbn Abbâs'tan buna yakın bir rivayet nakletmiştir.

Süfyân es-Sevrî, Ebû Yahyâ el-Kattat'tan, o Mücâhid'den, o İbn Abbâs'tan şöyle dediğini nakletmektedir: Yerin mü'min için kırk sabah ağladığı söyleniyordu.

Mücâhid, Said b. Cubeyr ve başkaları da böyle demiştir. Yine Mücâhid dedi ki: Bir mü'min ölürse mutlaka gök ve yer kırk sabah (kırk gün) onun için ağlar. (Ebû Yahyâ) dedi ki: Ben de ona: Yer ağlar mı dedim. O: Buna şaşıyor musun? Yer rükû ve sücudla kendisini imar eden bir kul için neden ağlamasın? Gök de tekbiri ve tesbihi ile kendisinde arı vızıltısı gibi bir uğultu uyandıran bir kul için neden ağlamasın, dedi.

Katâde dedi ki: Yerin ve göğün onlar için ağlayacağı kadar Allah yanında onların bir değeri yoktu.

İbn Ebî Hâtim dedi ki: Ubeyd el-Muktib, İbrâhim'den şöyle dediğini nakletti: Gök var olduğu günden bu yana ancak iki kişi için ağlamıştır. Ben Ubeyd'e: Gök ve yer mü'min için ağlamıyor mu, dedim. O: Oradaki ağlama onun amelinin yükseldiği, makamının bulunduğu yerdir, dedi. Sonra göğün ağlamasının ne olduğunu biliyor musun dedi. Ben hayır dedim, o şöyle dedi: Kızarır ve yağ tortusunu andıran bir gül gibi olur. İşte Zekeriya oğlu Yahyâ öldürüldüğü zaman gök kızardı ve kan damlattı. Bir de Ali (radıyallâhu anh)'ın oğlu Hüseyin de öldürülünce gök kızardı.

Bize Ali b. el-Huseyn tahdis etti, bize Ebû Gassan Muhammed b. Amr Zuneyc tahdis etti, bize Cerîr, Yezîd b. Ebî Ziyad'dan şöyle dediğini tahdis etti: Ali (radıyallâhu anh)'ın oğlu Hüseyin (radıyallâhu anh) öldürülünce semanın

Scanned with CamScanner

ufukları dört ay boyunca kıpkırmızı kesildi. Yezîd de semanın kıpkırmızı kesilmesi onun ağlamasıdır, dedi. es-Süddî el-Kebîr de böyle demiştir. Atâ el-Horasânî dedi ki: Semanın ağlaması, onun kenarlarının kızarmasıdır.

Yine Huseyn (radıyallâhu anh)'ın öldürülmesi ile ilgili olarak anlatıldığına göre o gün hangi taş kaldırıldıysa mutlaka altında taze kan görülmüştür. Aynı şekilde o gün güneş tutulmuş, ufuk kızarmış ve birtakım taşlar yere düşmüştü.

Şu kadar var ki, bütün bunlar su götürür şeylerdir ama göründüğü kadarıyla bunlar işi büyütmek maksadıyla şianın uydurdukları gülünç iddialar ve yalanlardır. Huseyn (radıyallâhu anh)'ın şahadeti elbette büyük bir iştir fakat kendiliklerinden uydurdukları bu hallerin hiçbirisi olmamıştır. Huseyn (radıyallâhu anh)'ın öldürülmesinden daha büyük bir hadise de meydana gelmiş fakat bu anlattıklarının hiçbirisi olmamıştır. Çünkü onun babası Ali b. Ebî Tâlib (radıyallâhu anh) da öldürülmüştü. İcma ile de babası ondan daha faziletlidir fakat bunların hiçbirisi olmamıştı. Osman b. Affan (radıyallâhu anh) da zulmen ve kuşatma altında olduğu halde öldürüldü fakat böyle bir şey olmadı. Ömer b. el-Hattab (radıyallâhu anh) sabah namazını kılarken mihrapta öldürüldü. Bu hadise karşısında Müslümanlar adeta daha önce hiçbir musibetle karşılaşmamış gibi oldular ama yine bu anlatılanların hiçbirisi olmamıştı. İşte dünyada da, Âhirette de beşeriyetin efendisi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in vefat ettiği gün de bunların söylediklerinden hiçbir şey olmamıştı.

[5998] Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in oğlu İbrâhim vefat ettiği gün güneş tutulmuştu. İnsanlar: İbrâhim öldüğü için güneş tutuldu, demeleri üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara küsuf (güneş tutulması) namazı kıldırdı, onlara bir hutbe verdi ve kendilerine güneşle ayın herhangi bir kimsenin ölmesi ve yaşaması sebebiyle tutulmadıklarını beyan edip, açıkladı.[310]

"Andolsun biz kurtardık israiloğullarını o horlayıcı azaptan (yani) Firavun'dan. Çünkü o büyüklük taslayan, haddi aşanlardandı." Yüce Allah bununla onlara olan lütfunu hatırlatmaktadır. Çünkü kendilerini karşı karşıya bulundukları Firavun'un alçaltıcı muamelesinden onları zelil ve güçsüz düşürüp, kendilerini ağır ve küçültücü işlerde çalıştırıp angaryalar yapmasından kurtardığını hatırlatmaktadır. Yüce Allah'ın: *"Muhakkak Firavun yerde bü-*

310 Daha önce İsrâ sûresi 59. âyetin tefsirinde geçti.

Scanned with CamScanner

yüklük tasladı." (Kasas, 4) buyruğu ile *"Büyüklük tasladılar ve onlar kendilerini üstün sayan bir topluluktu."* (Mü'minun, 46) buyrukları böyledir.

"Haddi aşanlardan idi." O işinde haddi aşan birisi ve kendi aleyhine oldukça kıt, zayıf görüşlünün teki idi.

Yüce Allah'ın: *"Andolsun biz onlara bilerek âlemlerin üzerine seçkin kılmıştık"* buyruğuna gelince: Mücâhid dedi ki: *"Biz onları bilerek âlemlerin üzerine seçkin kılmıştık."* (Yani) aralarında bulundukları kimselere göre üstün ve seçkin kılmıştık. Katâde dedi ki: O dönemlerinde yaşayanlar üzerine seçilerek üstün kılınmışlardı. Her bir zaman için bir âlem vardır, da deniliyordu.

Bu âyet de yüce Allah'ın: *"Ey Mûsâ seni risaletlerimle ve konuşmamla seçip insanlara üstün kıldım."* (A'râf, 144) buyruğuna benzemektedir ki onun yaşadığı o zamanın insanlarına üstün kılındığı anlamındadır. Yine yüce Allah'ın Meryem'e -selam ona-: *"Seni âlemlerin kadınlarından üstün tuttu"* (Âl-i İmrân, 42) buyruğu da bunun gibidir ki bu da kendi zamanının kadınlarına üstün tuttu demektir. Çünkü Hatice (radıyallâhu anhâ) ya ondan faziletlidir yahut fazilet itibariyle onunla eşittir. Firavun'un karısı Müzahim kızı Âsiye de böyledir. Âişe (radıyallâhu anhâ)'ın kadınlara üstünlüğü ise tiridin diğer yemeklere üstünlüğü gibidir.

Şanı yüce Allah'ın: *"Ve onlara kendilerinde apaçık bir imtihan"* onunla hidayet bulacaklar için apaçık, besbelli bir sınanma *"bulunan bir kısım âyetler"* deliller, belgeler ve olağan üstü haller *"de vermiştik."*

إِنَّ هَٰٓؤُلَآءِ لَيَقُولُونَ ﴿٣٤﴾ إِنْ هِيَ إِلَّا مَوْتَتُنَا الْأُولَىٰ وَمَا نَحْنُ
بِمُنْشَرِينَ ﴿٣٥﴾ فَأْتُوا بِآبَائِنَآ إِنْ كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣٦﴾ أَهُمْ خَيْرٌ أَمْ
قَوْمُ تُبَّعٍ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ أَهْلَكْنَاهُمْ إِنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿٣٧﴾

34. Şüphesiz bunlar elbette şöyle diyorlar:

35. O ancak bizim ilk ölümümüzdür ve bizler diriltilip, kaldırılacak değiliz.

36. Eğer doğru söyleyenler iseniz haydi atalarımızı getirin.

37. Bunlar mı hayırlıdır yoksa Tubba kavmi ve onlardan öncekiler mi? Biz onları bile helak ettik. Çünkü onlar günahkâr idiler.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Rabbimiz, müşriklerin öldükten sonra dirilişi ve yeniden yaratılmayı inkâr etmelerini, onların dünya hayatından başka bir hayat bulunmadığı, ölümden sonra hayatın söz konusu olmadığı, diriliş, amel defterlerinin dağıtılması, hesabın görülmesi gibi şeylerin olmadığını söylemelerini bunun için de gidip de geri dönmeyen geçmiş atalarını delil göstermelerini reddetmekte, kabul etmemektedir. Çünkü onlar: *"Eğer doğru söyleyenler iseniz haydi atalarımızı getirin"* diyorlar. Bu ise geçersiz bir delil ve tutarsız bir tereddüttür. Çünkü ölümden sonra diriliş kıyâmet gününde olacaktır. Bu dünya yurdunda değil, aksine bu dünya yurdunun bitmesi, yok olup gitmesinden sonra ve işi tamamen bitip, son bulmasından sonra gerçekleşecektir. Allah o vakit bütün âlemleri yeniden yaratacak ve zalimleri de cehennem için tutuşturucu yakıt yapacaktır. İşte o günde sizler insanlara şahitler olacaksınız, Rasûl de size karşı şahit olacak.

Sonra yüce Allah onları tehdit ederek, korkutarak geri çevrilmesi imkânsız azabını hatırlatıp uyarmaktadır. Nitekim onların dengi ve benzeri olan önceki müşriklere ölümden sonra dirilişi inkâr edenlere de bu gibi azaplar gelip isabet etmişti. Sebe' kavminin kendisi olan Tubba kavmi de bunlara örnektir. Yüce Allah onları helak etmiş, ülkelerini harap etmiş, kendileri de müşriklerin ölümden sonra dirilişi inkâr ettiklerinin baş taraflarında söz konusu edildiği Sebe' sûresinde geçtiği gibi ülkelerde çeşitli yerlere gitmiş, darmadağın olmuşlardı. İşte burada da yüce Allah bunları onlara benzetmektedir. Bunlar Adnan soyundan gelen Araplar oldukları gibi onlar da Kahtan soyundan gelen Araplardı. Himyer -ki Sebe'lilerdir- arasında bir erkek hükümdar oldu mu ona Tubba' derlerdi. Nitekim Farslara hükümdar olanlara Kisra, Bizanslılara hükümdar olanlara Kayser, Mısır'a kafir olarak hükümdar olanlara da Firavun, Habeşistan'a kral olanlara Necâşî denilirdi ve buna benzer çeşitli türlere ait diğer özel isimler kullanılırdı.

Fakat bu Tubba'lardan birisi Yemen'in dışına da çıkmış, ülkelerde ilerlemiş, Semerkand'a kadar varmıştı. Krallığı güçlenmiş, saltanatı ve ordusu büyümüş, ülkesi ve toprakları genişlemiş, yönetimi altındaki reayası çoğalmıştı. Hire şehrini kuran da bu Tubba'dır. Bu kişinin bir seferinde yolu Medine-i Münevvere'ye de uğramıştı. Bu cahiliye döneminde olmuştu. Medine halkı ile savaşmak istemiş, onlarsa ona karşı koymuş, gündüzün onunla savaşır-

Scanned with CamScanner

ken, geceleyin onu bir misafir gibi ağırlamaya koyulmuşlardı. Bundan ötürü onlardan hayâ edip, onlarla savaşı kesmişti. Beraberinde Yahudi hahamlarından iki tanesini aldı. Bu iki haham ona öğüt vermiş ve kendisine bu şehri ele geçirmesine imkân olmadığını bildirmişlerdi. Çünkü bu şehir ahir zamanda gelecek bir nebînin hicret edeceği yerdi. Bundan dolayı Tubba da Medine'yi muhasara etmekten vazgeçip, geri dönmüş, bu iki hahamı da beraberinde Yemen'e götürmüştü. Yolu Mekke'den geçince Kâbe'yi yıkmak istedi, yine bu işi yapmamasını ona söylediler ve bu Beytin azametini ona bildirdiler. Ayrıca buranın İbrâhim el-Halil -salât ve selam ona- tarafından bina edildiğini ve bu Beytin ahir zamanda gönderilecek son nebî vasıtasıyla pek büyük bir şan ve şerefe sahip olacağını söylediler. O da Kâbe'yi tazim etti ve Kâbe'yi tavaf etti. Güzel örtülerle, çeşitli ve çizgili Yemen kumaşlarıyla Kâbe'yi giydirdi, sonra Yemen'e geri döndü. Yemen halkını da kendisiyle birlikte Yahudiliği kabul etmeye çağırdı. O sırada Mûsâ (a.s)'ın dininde Mesih (a.s)'ın peygamber olarak gönderilmesinden önce hidayet üzere bulunan kimseler de vardı. Genel olarak Yemen ahalisi onunla birlikte Yahudiliği kabul etti. Buna dair kıssayı İmam Muhammed b. İshâk Siyret adındaki kitabında uzun uzadıya zikretmiş bulunmaktadır. Hâfız İbn Asâkir de Tarih'inde oldukça kapsamlı bir şekilde onun biyografisini kaydetmiş, orada bizim burada zikrettiğimiz ve zikretmediğimiz daha birçok hususu da söz konusu etmiştir. Onun Dımaşk'ı ele geçirdiğini söylemiş, atları teftiş edeceği zaman atlarının Dımaşk'tan Yemen'e kadar sıralandığını belirtmiş bulunmaktadır.

[5999] Sonra Abdurrezzak yoluyla Ma'mer'den, o İbn Ebî Zi'b'den, o el-Makburi'den, o Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'dan, o Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu nakletti: *"(Suçlara karşı uygulanan) had cezalarının uygulandığı kimseler için bir temizlenme sebebi olup olmadığını bilmiyorum. Tubba'ın da lanetlik birisi olup olmadığını bilmiyorum, Zulkarneyn'in bir nebî mi yoksa bir hükümdar mı olduğunu da bilmiyorum."* Başkası da (bu rivayette): *"Uzeyr bir nebî miydi, değil miydi bilemiyorum"* diye eklemiştir.[311] Aynı şekilde bunu İbn Ebî Hâtim de Muhammed b. Ham-

311 Sahihtir. Ebû Dâvûd, 4674; Hakim, I, 36, II, 450; Beyhakî, VIII, 329; İbn Asâkir, III, 251, VI, 57. Senedi Hakim'in dediği gibi Buhârî ve Müslim'in şartına uygundur. Hakim ayrıca: Bunun bir illetinin olduğunu bilmiyorum demiş, Zehebî de ona muvafakat etmiştir. Bundan sonraki rivayet de bunun lehine şahitlik etmektedir. Bu hadisi Abdurrezzak'ın tek başına rivayet etmesinin bir zararı yoktur çünkü o sika ve hüccet birisidir. Buhârî ve Müslim onun çok sayıda hadisini rivayet etmişlerdir.

Scanned with CamScanner

mad et-Tahrani'den, o Abdurrezzak'tan rivayet etmiş, Dârekutnî: Bunu tek başına Abdurrezzak rivayet etmiştir, demektedir.

[6000] Sonra İbn Asâkir, Muhammed b. Kureyb yoluyla babasından, o İbn Abbâs'tan merfu olarak Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Uzeyr bir nebî miydi, değil miydi bilmiyorum? Tubba' lanetlik birisi miydi, değil miydi bilmiyorum"* rivayetini nakletmiş bulunmuştur.[312]

Sonra (İbn Asâkir) yüce Allah'ın izniyle ileride de geleceği gibi ona sövmeyi ve lanet okumayı yasaklamaya dair gelmiş rivayetleri kaydetmektedir. Sanki Tubba' -Allah en iyi bilendir- önceleri kâfir idi. Sonradan Müslüman olmuş ve o zamanda Mesih (a.s)'ın peygamber olarak gönderilmesinden önce hak üzere bulunan Yahudi hahamları vasıtası ile kelimullah Mûsâ'nın dinine uymuş, Cürhümlüler zamanında Beyti haccetmiş, çeşitli örtülerle, ipek ve çizgili Yemen kumaşları ile örtmüş, onun yanında altı bin deve kurban ederek, Beyti tazim edip ona saygıda kusur etmemiş sonra da Yemen'e dönmüştür.

Hâfız İbn Asâkir onun kıssasını uzun uzadıya birçok rivayet yolundan geniş ve etraflı bir şekilde Ubeyy b. Ka'b'dan, Abdullah b. Selam'dan, Abdullah b. Abbâs'tan (radıyallâhu anhum) ve Ka'b el-Ahbar'dan gelen rivayetlerle anlatmış bulunmaktadır. Bütün bunlarda da başvurulan kaynak o ve yine Abdullah b. Selam'dır. Abdullah b. Selam ise Ka'b'dan daha sağlam, yaşça daha büyük ve daha bilgilidir. Aynı şekilde onun kıssasını Vehb b. Münebbih ve Muhammed b. İshâk da Sîret'inde -bu hususta meşhur olduğu üzere- rivayet etmiş bulunmaktadır. Ancak Hâfız İbn Asâkir bazı anlatımlarda burada söz konusu ettiğimiz Tubba'ın biyografisini ondan çok uzun zaman sonra gelmiş bir başkasının biyografisi ile yer yer karıştırmış bulunmaktadır. Çünkü Kur'ân-ı Kerim'de kendisine işaret olunan bu Tubba'ın kavmi de onun vasıtası ile Müslüman olmuştur. Kendisi vefat ettikten sonra bu sefer kavmi onun arkasından yine putlara ve ateşe ibadete geri dönmüşlerdir, yüce Allah da Sebe' sûresinde zikredildiği üzere onları cezalandırmıştır. Biz de onlara dair

312 Metin sahihtir. Muhammed b. Kureyb zayıftır ama hadisi bir öncekine şahit olmaya elverişlidir. Ek bir bilgi olarak şunu belirtelim. Hâfız İbn Asâkir şöyle demektedir: Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu şekildeki şüphesi kendisine durumu açıklanmadan önce idi. Sonra ona Müslüman olduğu haberi verildi sonra da bundan sonra gelecek olan hadisi senediyle zikretti. Buhârî ve başkaları da Ubâde'nin naklettiği: "... hadler asılları için kefarettir" hadisini tahriç etmiştir. Daha önceden geçti.

Scanned with CamScanner

kıssayı orada açıklamış bulunmaktayız. Hamdimiz ve minnet duygularımız Allah'adır.

Said b. Cubeyr dedi ki: Tubba' Kâbe'ye örtüler koymuştur. Said de Tubba'a ağır sözler söylemeyi yasaklıyordu. İşte bu söz konusu Tubba' evsat (orta) Tubba'dır. Bunun da Es'ad Ebû Kureyb b. Melkeykereb el-Yemani'dir. Onun kavmine 326 yıl hükümdarlık yaptığını zikretmişlerdir. Himyerliler arasında ondan daha uzun süre hükümdarlık eden olmamıştır. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in peygamber olarak gönderilmesinden yaklaşık yedi yüz yıl önce vefat etmiştir. Yine anlattıklarına göre iki Yahudi Medine haham bu şehrin ahir zamanda gelecek ve adı Ahmed olan bir nebînin hicret edeceği yer olduğunu haber vermeleri üzerine bu hususta bir şiir söylemiş ve bunu Medineliler yanında emanet olarak bırakmıştı. Medineliler bu şiiri birbirlerinden miras alıyor ve halefleri seleflerinden rivayet edip naklediyordu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in evinde misafir olduğu Ebû Eyyûb Halid b. Zeyd'in bu şiirden ezberlediği bölüm de şu idi:

شَهِدْتُ عَلَى أَحْمَدَ أَنَّه رَسُولٌ مِنَ اللهِ بَارِي النَّسَمْ

فَلَو مُدَّ عُمْرِي إلى عُمْرِهِ لَكُنْت وَزِيرا له وابن عَمْ

وَجَاهَدْتُ بالسَّيفِ أَعْدَاءَهُ وَفرَّجتُ عَنْ صَدْرِه كُلَّ غَمْ

Şahadet ettim Ahmed için, o
Bütün canlıları var eden Allah'tan bir rasûldür, diye
Ömrüm onun yaşayacağı zamana kadar eğer uzayacak olursa,
Elbette onun yardımcısı ve amcası oğlu olurum
Düşmanlarına karşı kılıcımla cihad ederim
Kalbindeki her türlü sıkıntıyı açar gideririm.

İbn Ebi'd-Dünya'nın zikrettiğine göre İslam geldikten sonra San'a'da bir kabir kazılmış, orada sapasağlam duran iki kadın cesedi bulmuşlardır. Bunların başları ucunda üzerinde altınla yazı yazılmış gümüşten bir tablet bulmuşlar. Tabletteki yazı: "Bu Hubbâ ve Lemis'in kabridir" diye yazıyormuş. "Tubba'ın kızları Hubbâ ve Tumâzer" diye de rivayet edilmiştir. Her ikisi de Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığına şahadet etmişler, Ona hiçbir şeyi de ortak koşmuyorlardı. Kendilerinden önceki salih kimseler de bu itikat üzere

Scanned with CamScanner

ölmüşlerdi. Bizler de Sebe' sûresinde Sebe'in de bu hususta ki şiirini zikretmiş bulunmaktayız.

Katâde dedi ki: Bize zikredildiğine göre Ka'b, Tubba' hakkında şöyle derdi: O salih bir adamın nitelikleri ile nitelendirilmiş birisidir. Yüce Allah onun kavmini yerdiği halde kendisini yermemiştir. (Katâde) dedi ki: Âişe de: Tubba'a sövmeyiniz çünkü o salih bir adamdı, derdi.

[6001] İbn Ebî Hâtim dedi ki: Sehl b. Sa'd es-Saidi dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Tubba'a sövmeyiniz çünkü o Müslüman olmuştu."*[313] Bunu İmam Ahmed de Müsnedinde Hasan b. Mûsâ'dan, o İbn Lehia'dan böylece rivayet etmiştir.

[6002] Taberânî dedi ki: İbn Abbâs'ın rivayetine göre Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Tubba'a sövmeyiniz çünkü o Müslüman olmuştur"* buyurdu.[314] Bunu İbn Asâkir de Zekeriya b. Yahyâ el-Beddi, İkrime'den, o İbn Abbâs'tan yoluyla mevkuf olarak rivayet etmiştir.

[6003] Abdurrezzak da dedi ki: Atâ b. Ebî Rebâh dedi ki: Tubba'a sövmeyiniz çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona sövmeyi yasaklamıştır.[315]

---

313 Ahmed, V, 340; Beğavî, Tefsir, IV, 138; Taberânî, 6013; Sehl b. Sâd'ın naklettiği bir hadis olarak rivayet etmişlerdir. Heysemi, Mecma, 13028'de: Senedinde Amr b. Câbir vardır. O yalancı birisidir demektedir. Hâfız (İbn Hacer) de Tahricu'l-Keşşaf, IV, 279'da senedinde İbn Lehia, Amr b. Câbir'den diye kaydedilmiştir ki her ikisi de zayıftırlar demektedir. Bazıları ise Amr'ı yalan söylemekle itham etmişlerdir. Bu durumda senet oldukça zayıftır, bundan sonrakine de bakınız.

314 Taberânî, Evsat, 1441; Heysemi, Mecma, 13030'da diyor ki: Senedinde Ahmed b. Ebî Bezze el-Mekki vardır. Onu tanımıyorum, geri kalan ravileri sikadırlar ama Ebû Hâtim onun zayıf olduğunu söylemiştir. Senette aynı şekilde Müemmel b. İsmail de vardır. Yahyâ ile Ebû Hâtim sika olduğunu söylemekle birlikte Ebû Hâtim ayrıca hatası çoktur demiştir. Buhârî hadisi münkerdir, Ebû Zur'a hadisinde çokça hata vardır demiş, Ebû Dâvûd ise kavi olduğunu söylemiştir. Hadisin üçüncü bir illeti daha vardır ki o da Simak b. Harb'ın son zamanlarında hafızasının değişikliğe uğramış olmasıdır. Bundan dolayı birden çok kişi zayıf olduğunu belirtmiştir. Özellikle de İkrime'den naklettiği rivayetlerde böyle değerlendirmişlerdir. Bir sonrakine ve Silsiletu'l-Ehadisi's-Sahiha, 2217'ye bakınız.

315 Hasendir. Abdurrezzak, Tefsir, 2822'de mürsel olarak rivayet etmiştir. Bu zayıftır. Ancak bunun Vehb b. Münebbih'ten gelen mürsel bir şahidi vardır. Bunu da Abdurrezzak, 2821'de rivayet etmiştir. Âişe'den gelen mevkuf bir şahidi daha vardır. Bunu Hakim, II, 450'de sahih bir senetle rivayet etmiştir. Buna göre hadis şahitleriyle hasendir. Ayrıca bk. Silsiletu'l-Ehadisi's-Sahiha, 2423

Scanned with CamScanner

[6004] Abdurrezzak dedi ki: Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Tubba' nebî miydi yoksa nebî değil miydi bilmiyorum."*[316] Yine bu senet ile İbn Ebî Hâtim'in naklettiği bir rivayet olarak İbn Asâkir'in de zikrettiği şekilde: "Tubba' lanetlik birisi miydi, değil miydi bilemiyorum" şeklinde geçmiş bulunmaktadır. Allah en iyi bilendir.

Yaratılıştaki Hak:

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ ﴿٣٨﴾ مَا خَلَقْنَاهُمَآ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾ إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ مِيقَاتُهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٤٠﴾ يَوْمَ لَا يُغْنِي مَوْلًى عَنْ مَوْلًى شَيْئًا وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٤١﴾ إِلَّا مَنْ رَحِمَ اللَّهُ إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٤٢﴾

38. Biz göklerle yeri ve ikisinin arasında olanları oynayalım diye yaratmadık.

39. Biz onları ancak hak ile yarattık, fakat onların çoğu bilmezler.

40. Muhakkak ki ayırt etme günü onların hepsi için tayin edilmiş bir vakittir.

41. O günde hiçbir mevlânın mevlâsına bir faydası olmaz, onlara yardım da edilmez.

42. Allah'ın rahmet ettikleri müstesnâ. Şüphesiz ki o Azîz'dir, Rahîm'dir.

Tefsiri:

Yüce Rabbimiz adaleti, zatının oyundan, boş ve batıl işlerden münezzeh olduğunu haber vermektedir. Nitekim başka yerlerde de şöyle buyurmuştur: *"Biz göğü, yeri ve onların aralarında olanları boşuna yaratmadık. Bu kâfirlerin zannıdır, cehennem ateşinden dolayı vay o kâfirlerin haline!"* (Sa'd, 27); *"Acaba siz bizim sizi boşuna yarattığımız ve sizin bize gerçekten döndürülmeyeceğinizi mi zannettiniz? Melik ve hak olan Allah'ın şanı yücedir. Ondan başka hiçbir ilâh yoktur. Kerim Arşın Rabbi Odur."* (Mü'minun, 115-116)

316 Az önce 5999 numara ile geçti.

Scanned with CamScanner

Sonra yüce Allah: *"Muhakkak ki ayırt etme günü"* bu gün, Allah'ın insanlar arasında ayırt edici hükmünü verdiği gün olan kıyâmet günüdür. O günde kâfirleri azaplandırır, mü'minleri mükâfatlandırır. *"Onların hepsi için tayin edilmiş bir vakittir."* İlkleriyle, sonrakileriyle hepsini bir araya getirecektir. *"O günde hiçbir mevlanın mevlasına bir faydası olmaz."* Yani hiçbir yakın, yakınına fayda sağlayamaz. Yüce Allah'ın şu buyruğunda dile getirildiği gibi: *"Sura üfürüleceği o günde aralarında akrabalık bağı olmayacaktır, birbirlerine soru da sormazlar."* (Mü'minun, 101); *"Ve gerçek hiçbir dost dostunu sormayacak. Bunlar onlara gösterilecekler."* (Meâric, 10-11) Yani onu gözüyle açıkça gördüğü halde halini sormayacaktır.

"Onlara yardım da edilmez" buyruğuna gelince: Yani yakın kimse yakınına yardımcı olamaz, dışarıdan da ona yardımı erişmez. Sonra yüce Rabbimiz: *"Allah'ın rahmet ettikleri müstesnâ"* buyurmaktadır. Yani o gün aziz ve celil olan Allah'ın yarattıklarına rahmetinden başka hiçbir şeyin faydası olmayacaktır. *"Şüphesiz ki O Azîzdir, Rahîmdir."* Yani o geniş rahmet sahibi olan pek aziz, karşı konulamayan güçlüdür.

Günahkarların Yiyeceği Zakkum Ağacı:

إِنَّ شَجَرَةَ الزَّقُّومِ ﴿٤٣﴾ طَعَامُ الْأَثِيمِ ﴿٤٤﴾ كَالْمُهْلِ يَغْلِي فِي
الْبُطُونِ ﴿٤٥﴾ كَغَلْيِ الْحَمِيمِ ﴿٤٦﴾ خُذُوهُ فَاعْتِلُوهُ إِلَى سَوَاءِ
الْجَحِيمِ ﴿٤٧﴾ ثُمَّ صُبُّوا فَوْقَ رَأْسِهِ مِنْ عَذَابِ الْحَمِيمِ ﴿٤٨﴾ ذُقْ
إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْكَرِيمُ ﴿٤٩﴾ إِنَّ هَٰذَا مَا كُنْتُمْ بِهِ تَمْتَرُونَ ﴿٥٠﴾

43. Şüphesiz ki Zakkum ağacı.

44. O büyük günahkârın yiyeceğidir.

45. Erimiş maden gibidir, karınlarda kaynar.

46. Kaynar suyun kaynaması gibi.

47. Yakalayın onu, sürüyerek götürün cehennemin ortasına,

48. Sonra da o kaynar suyun azabından dökün başının üstüne,

49. Tat bakalım. Çünkü sen güçlü ve değerli imişsin.

50. Muhakkak bu, sizin önceden şüphe edegeldiğiniz şeydir.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah kendisine kavuşmayı inkâr eden kâfirleri ne şekilde azaplandıracağını haber vererek şöyle buyurmaktadır: *"Şüphesiz ki Zakkum ağacı o büyük günahkârın yiyeceğidir."* Yani hem sözleri, hem fiilleri ile büyük günahkâr bu kişi de kâfirdir. Birden çok kişi bunun Ebû Cehil olduğunu söylemiştir. Ebû Cehil'in bu âyetin kapsamına girdiğinde şüphe olmamakla birlikte sadece ona mahsus değildir.

İbn Cerîr dedi ki: Hemmam b. el-Haris'ten rivayete göre Ebu'd-Derdâ bir adama: *"Şüphesiz ki Zakkum ağacı o büyük günahkârın yiyeceğidir"* buyruğunu okutuyordu. Adam *taamu'l-esim:* (büyük günahkârın yiyeceği) diyecek yerde (diyemediği için): taamu'l-yetim (yetimin yiyeceği) diye okudu. Ebu'd-Derdâ (radıyallâhu anh): O halde: Muhakkak Zakkum ağacı taamu'l-facir (günahkârın yemeği)dir de, dedi.

Yani o büyük günahkârın bundan başka yiyecek bir şeyi olmayacaktır. Mücâhid dedi ki: Ondan bir damla yere düşecek olsa yeryüzünde yaşayanların hayatlarını aleyhlerine olmak üzere berbat eder. Buna yakın bir ifade daha önce merfu olarak zikredilmişti.[317]

"Erimiş maden" yağ tortusu diye açıklamışlardır *"gibidir, karınlarda kaynar, kaynar suyun kaynaması gibi"* aşırı sıcağından ve oldukça kötü olduğundan dolayı *"yakalayın onu"* yani o kâfiri yüce Allah'ın Zebanilere *"yakalayın onu"* diyeceği vakit derhal onlardan yetmiş bin meleğin onu yakalayacağına dair rivayet nakledilmiş bulunmaktadır.

"Sürüyerek götürün" yani onu sürüyerek ve sırtından iterek götürün. Mücâhid: *"Yakalayın onu sürüyerek götürün"* buyruğunu yani onu yakalayıp, iterek götürün diye açıklamıştır. Ferezdak da şöyle demektedir:

لَيسَ الكِرَامُ بِنَاحِلِيكَ أَبَاهُمُ حَتَّى تُرَدَّ إلى عَطِيَّة تُعْتَلُ

Asil kimseler babalarını sana bağışlamazlar hiçbir zaman
Ta ki sen Atiyye'ye itile kakıla götürülünceye kadar.

317 Kehf sûresinde geçmiş bulunmaktadır.

Scanned with CamScanner

"Cehennemin ortasına sonra da o kaynar suyun azabından dökün başının üstüne." Yüce Allah'ın şu buyruğu gibidir: *"Başları üzerinden gayet kaynar su dökülür, onunla karınlarında ne varsa eritilir, derileri de."* (Hac, 19-20) Daha önce meleğin ona demir balyozla vuracağı ve beyninin üzerini açacağı sonra da başının üzerine o kaynar sudan dökülüp, bunun bedeninin içerisine ineceği, karnındaki bağırsaklarını eritip, topuklarının üzerine akacağı beyan edilmişti. Yüce Allah bu hallerden bizleri korusun.

"Tat bakalım. Çünkü sen güçlü ve değerli imişsin" yani ona siz bu sözleri onu küçümsemek, onu azarlamak için söyleyiniz. Dahhâk, İbn Abbâs'tan: Yani sen ne güçlü birisisin, ne de değerli demektir.

[6005] el-Umevî, Meğazisinde dedi ki: Bize Esbat b. Muhammed tahdis etti, bize Ebû Bekr el-Huzeli, İkrime'den şöyle dediğini tahdis etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ebû Cehil ile karşılaştı ve ona şöyle dedi: *"Yüce Allah bana: "Sana layıktır, evet sana layıktır sonra yine sana layıktır, tekrar tekrar sana layıktır."* (Kıyâmet, 34-35) *dememi emir buyurdu."* (İkrime) dedi ki: Ebû Cehil elbisesini onun elinden çekti ve: Sen de, sahibin de hiçbir şey yapamazsınız. Sen de bilirsin ki ben Batha'da bulunanların en güçlüsüyüm, ben pek güçlü ve pek değerli kerim birisiyim, dedi. (İkrime) dedi ki: Yüce Allah onu Bedir günü öldür(t)dü ve zelil etti, söylediği sözlerle de ayrıca onu ayıplayarak: *"Tat bakalım. Çünkü sen güçlü ve değerli imişsin"* buyruğunu indirdi.[318]

"Muhakkak ki bu sizin önceden şüphe edegeldiğiniz şeydir" buyruğu da şu buyruklarına benzemektedir: *"Cehennem ateşine doğru şiddetle sürülecekleri gün (onlara): işte bu sizin yalan saydığınız ateştir (denilir). Bu bir büyü müdür yoksa siz mi görmüyorsunuz?"* (Tûr, 13-15) Bundan dolayı yüce Rabbimiz burada: "Muhakkak ki bu sizin önceden şüphe edegeldiğiniz şeydir" buyurmaktadır.

318 Mürsel bir rivayettir. İleride Kıyâmet sûresi 34-35. âyetin tefsirinde gelecektir.

Scanned with CamScanner

Takva Sahiplerinin Makamı:

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ أَمِينٍ ﴿٥١﴾ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٥٢﴾ يَلْبَسُونَ مِنْ سُنْدُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُتَقَابِلِينَ ﴿٥٣﴾ كَذَٰلِكَ وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ ﴿٥٤﴾ يَدْعُونَ فِيهَا بِكُلِّ فَاكِهَةٍ آمِنِينَ ﴿٥٥﴾ لَا يَذُوقُونَ فِيهَا الْمَوْتَ إِلَّا الْمَوْتَةَ الْأُولَىٰ وَوَقَاهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿٥٦﴾ فَضْلًا مِنْ رَبِّكَ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٥٧﴾ فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٨﴾ فَارْتَقِبْ إِنَّهُمْ مُرْتَقِبُونَ ﴿٥٩﴾

51. Takva sahipleri ise muhakkak emin bir makamdadırlar.

52. Cennetlerde ve pınarlardadırlar.

53. İnce ve kalın ipeklerden giyerler, karşılıklı otururlar.

54. İşte böyle. Hem biz huru'l-ıyn'i de kendilerine eş yaptık.

55. Onlar orada güven içinde her türlü meyveden isterler.

56. Onlar orada ilk ölümden başka ölümü tatmazlar. Onları cehennem azabından korumuştur.

57. Rabbinden bir lütuf olarak, işte bu en büyük kurtuluş ve mutluluğun ta kendisidir.

58. Muhakkak biz onu öğüt alırlar diye senin dilin ile kolaylaştırdık.

59. O halde gözetle. Çünkü onlar da gözetlemektedirler.

Tefsiri:

Şanı yüce Rabbimiz bedbahtların durumunu söz konusu ettikten sonra bahtiyar ve mutluları söz konusu etmektedir. Bundan dolayı Kur'ân'a da mesânî (ikili anlatımı olan kitap) adı verilmiştir. Yüce Allah buyuruyor ki: Dünya hayatında Allah'a karşı *"takva sahipleri"* olanlar *"ise muhakkak emin bir makamdadırlar."* Âhirette güvenilir bir makamdadırlar, o da cennettir. Orada ölümden ve cennetten çıkmaktan, çıkarılmaktan yana emindirler. Aynı zamanda her türlü gamdan, kederden, açlıktan, yorgunluktan, bitkinlikten, şeytandan, şeytanın hile ve tuzaklarından, diğer afet ve musibetlerden de emniyet altında olacaklardır.

Scanned with CamScanner

"Cennetlerde ve pınarlardadırlar." Bu ise cehennemliklerin Zakkum ağacı ve aşırı kaynamış sudan içmelerine mukabildir.

"İnce ve kalın ipeklerden" gömlek ve benzeri giyecekleri Sündüsten yani ince ipekten olacaktır. İstebrak ise parlaklığı ve parıldaması olana denilir. Bu da kumaşların üstüne giyilen süs elbiselerini andırır.

"Karşılıklı otururlar" tahtlar üzerinde karşılıklı oturacaklar, onlardan herhangi birisi diğerine sırtını dönmüş olarak oturmayacaktır.

"İşte böyle hem biz huru'l-ıyn'i de kendilerine eş yaptık." Yani sözü edilen bu bağış ve lütuflar kendilerine ihsan etmiş olduğumuz güzel huru'l-ıyn zevceleri ile birlikte verilecektir. O huru'l-ıyn ki: *"Bunlara onlardan önce ne bir insan dokunmuştur, ne de bir cin"* (Rahmân, 74); *"Onlar sanki yakut ve mercandır."* (Rahmân, 58); *"İyiliğin karşılığı iyilikten başkası olabilir mi?"* (Rahmân, 60)

[6006] İbn Ebî Hâtim dedi ki: Enes dedi ki: Hurilerden birisi pek büyük bir denize tükürecek olsa tükürüğünün tatlılığı sebebiyle o su da tatlı olur.[319]

"Onlar orada güven içinde her türlü meyveden isterler." Hangi tür meyveyi isterlerse istesinler derhal onların huzurlarına getirilir. Ayrıca onlar bu ikramın kesilmeyeceğinden ve alıkonulmayacağından da emin olacaklardır. Aksine ne zaman isterlerse önlerinde hazır edilecektir.

"Onlar orada ilk ölümden başka ölümü tatmazlar." Bu nefyi (tatmamayı) tekid eden bir istisnadır çünkü bu munkatı' bir istisnadır ve anlamı şudur: Onlar orada ebediyen ölümü tatmayacaklardır.

[6007] Nitekim Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde sabit olduğu üzere Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Ölüm siyah beyaz renkli bir koç sûretinde getirilir. Cennet ile cehennem arasında durdurulduktan sonra kesilir ve sonra şöyle denilir: Ey cennetlikler, artık ebedilik vardır, ölüm olmayacaktır ve ey cehennemlikler, artık ebedilik vardır, ölüm olmayacaktır."*[320]

---

319 Batıldır. Senedinde adı verilmeyen bir ravi bulunmaktadır. Ayrıca senedinde Nasr b. Muzahim el-Kufi vardır, o da metruk birisidir. Ebû Hayseme yalancı olduğunu söylemiştir. Bk. Mizan, 9046. Diğer taraftan metinde de uydurma olduğunun belirtileri açıkça görülmektedir.

320 Hadis daha önce Meryem sûresinde geçmişti.

Scanned with CamScanner

[6008] Abdurrezzak dedi ki: Ebû Said ve Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) dediler ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Cennet ehline şöyle denilecek: Size ebediyen hastalanmamak üzere sağlıklı kalmak, ebediyen ölmemek üzere yaşamak, ebediyen mahrum olmamak üzere nimetler içinde bulunmak, ebediyen yaşlanmamak üzere hep genç kalmak nimetleri verilmiştir."*[321] Bunu Müslim, İshâk b. Rahuye ve Abd b. Humeyd'den diye her ikisi Abdurrezzak'tan da böylece rivayet etmişlerdir. Ebû İshâk ve Iraklılar bu şekilde Ebû Müslim el-Ağar diye (ravinin adını) verirler. Medineliler ise Ebû Abdullah el-Ağar derler.

[6009] Ebû Bekr b. Ebî Dâvûd es-Sicistani dedi ki: Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Allah'a karşı takvalı olan kimse cennete girecektir. Orada asla sıkıntı ve sefalet çekmemek üzere nimetler içinde olacak, asla ölmemek üzere içinde yaşayacak, elbiseleri eskimeyecek, gençliği de yok olmayacak."*[322]

[6010] Ebû Kâsım Taberânî dedi ki: Câbir dedi ki: Allah'ın Nebîsi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Cennetlikler uyur mu? diye soruldu. O: *"Uyku ölümün kardeşidir. Cennet ehli ise uyumazlar"* buyurdu.[323]

[6011] Bunu bu şekilde Ebû Bekr b. Merduye de Tefsirinde rivayet etmiş bulunmaktadır: Câbir b. Abdullah (radıyallâhu anh) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Uyku ölümün kardeşidir. Cennet ehli ise uyumazlar."*[324]

[6012] Ebû Bekr el-Bezzâr Müsnedinde dedi ki: Câbir dedi ki: Ey Allah'ın Rasûlü! Cennetlikler uyurlar mı? diye soruldu. Allah Rasûlü: *"Hayır.*

---

321 Daha önce Hicr sûresi 48. âyetin tefsirinde geçti.

322 Ceyyiddir. Ebû Nuaym, Sıfatu'l-Cenneh, 101. Senedi Ubeydullah b. Amr'ın meçhul oluşu dolayısıyla zayıftır ama ona mutabaatta bulunulmuştur. Bunu Ebû Nuaym, 98-99'da bir başka yoldan rivayet etmiştir. Senedi hasendir. Önceki de onun aslına tanıklık etmektedir. Hadis Müslim'de vardır.

323 Hasendir, Taberânî, Evsat, 923; Saydavi, Mucemu'ş-Şuyuh, 15. Senedi Mus'ab'ın ve hocası İmran'ın meçhul oluşu dolayısıyla zayıftır.

324 Hasendir. Ebû Nuaym, Hilyetu'l-Evliya, VII, 90; Sıfatu'l-Cenne, 215; İbnu'l-Cevzî, İlel, 1553'te zikretmiş, Abdullah b. Muğire'den ötürü illetli olduğunu belirterek el-Ukayli'nin: Asılsız rivayetleri nakledip, tahdis eder dediğini de zikretmektedir. Derim ki: (Ravilerden) Mikdam da zayıftır. Bu sebeple senedi oldukça zayıftır.

Scanned with CamScanner

Uyku ölümün kardeşidir" buyurdu.[325] Sonra (Bezzâr) dedi ki: Biz bu hadisi (Muhammed) b. el-Münkedir'den, o Câbir'den diye Sevrî'den başka müsned olarak rivayet eden bir kimse olduğunu bilmediğimiz gibi, Sevrî'den de el-Firyabi'den başka müsned olarak rivayet edeni bilmiyoruz. Evet, Bezzâr böyle demiştir ancak bunun böyle olmadığı daha önceden geçti. Allah en iyi bilendir.

"Onları cehennem azabından korumuştur." Yani bu pek büyük ve ebedi nimetler yanında Allah onları cehennemin aşağı doğru inen basamaklarında (derekât) can yakıcı azaptan onları uzaklaştırmış, korumuş, esenliğe kavuşturmuş olacaktır. Böylelikle onlar istediklerini elde etmiş olacaklar ve kendisinden kaçtıkları azaptan da Allah onları korumuş olacak. Bunun için aziz ve celil olan Allah: *"Rabbinden bir lütuf olarak, işte bu en büyük kurtuluş ve mutluluğun ta kendisidir"* buyurmaktadır. Yani bu Allah'ın onların üzerindeki lütuf ve onlara ihsanı dolayısıyla böyle olacaktır.

[6013] Nitekim Sahihte Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğu sabit olmuştur: *"Amel ediniz, dosdoğru olunuz, aşırıya kaçmayınız (orta yollu ve mutedil olunuz) ve biliniz ki hiçbir kimseyi kendi ameli cennete asla sokamaz."* Ashab: Seni de mi ey Allah'ın Rasûlü? dediler. O: *"Beni de. Allah'ın kendisinden bir rahmete ve bir lütfa daldırması hali müstesnâ."* buyurdu.[326]

Yüce Allah'ın: *"Biz onu öğüt alırlar diye senin dilin ile kolaylaştırdık"* buyruğu da şu demektir: Biz bu Kur'ân'ı dillerin en fasihi, en açık seçik olanı, en tatlısı, en yücesi olan senin dilin ile apaçık, anlaşılır, vazh ve kolay kıldık, kolay olarak indirdik. *"Öğüt alırlar diye"* onu iyice anlayıp, bellerler ve öğrenirler diye.

---

325 Hasendir. Bezzâr, 3517; Heysemi, Mecma, X, 415'te: Ravileri Buhârî ve Müslim'in ravileridir demektedir. Doğrusu ise bunun Buhârî'nin şartına uygun olduğudur çünkü hadis el-Fadl b. Yakûb'dan münferiden gelmiştir. Ayrıca mürsel olduğundan ötürü de illetli olduğu söylenmiştir çünkü İbnu'l-Mübârek, 279'da bunu es-Sevrî'den, o İbn el-Münkedir'den mürsel olarak rivayet etmiştir. İbnu'l-Münkedir ise el-Fadl'dan daha sağlam bir ravidir. Aynı şekilde Ebû Hâtim de İlel, II, 219'da mürsel rivayetin doğru olduğunu ifade etmiştir. Şu kadar var ki hadisin kendileri sebebiyle hasen kabul edileceği şahitleri vardır. Ayrıca bk. Silsiletu'l-Ehadisi's-Sahiha, 1087

326 Buhârî ve Müslim tarafından ittifakla rivayet edilmiş olup, daha önceden geçti.

Scanned with CamScanner

Diğer taraftan bunca açıklığa ve beyana rağmen insanlar arasından küfre sapan, muhalefet eden ve inatlaşan kimseler olduğundan ötürü yüce Allah, Rasûlünü teselli ederek ve ona yardım ve zafer vaat ederek, kendisini yalanlayan kimseleri ise helak olup, telef olmakla tehdit ederek şöyle buyurmaktadır:

"O halde gözetle" bekle *"çünkü onlar da gözetlemektedirler."* Yani dünyada ve Âhirette yardımın, zaferin ve şan yüksekliğinin kimin olacağını bileceklerdir. Şüphesiz bu (güzel akıbet) -ey Muhammed- senin ve senin nebî ve rasûl kardeşlerinin ve sizlere uyan mü'minlerin olacaktır.

Yüce Allah'ın şu buyruklarında dile getirildiği gibi: *"Allah: Andolsun ki ben ve rasûllerim mutlaka galip geleceğim diye yazmıştır. Muhakkak ki Allah yegâne güç sahibidir, emrine karşı konulamayandır."* (Mücâdele, 21); *"Muhakkak biz rasûllerimize ve mü'minlere dünya hayatında ve şahitlerin ayağa kalkacağı günde mutlaka yardım ederiz. O günde özür dilemeleri zalimlere fayda vermez, hem lanet onlaradır, hem de kötü yurt onlarındır."* (Mü'min, 51-52)

Duhân sûresinin tefsiri burada sona ermektedir.

Hamdimiz, minnet duygularımız Allah'a mahsustur. Başarıya erdiren, hatadan koruyan O'dur.

Scanned with CamScanner

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

CÂSİYE SÛRESİ

[37 âyettir. Mekke'de inmiştir.]

Kitabın İndirilişi:

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿٢﴾ إِنَّ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٣﴾ وَفِي خَلْقِكُمْ وَمَا يَبُثُّ مِن دَابَّةٍ آيَاتٌ لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿٤﴾ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِن رِّزْقٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ آيَاتٌ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٥﴾

Rahmân ve Rahîm Allah'ın adıyla;

1. Hâ, Mîm.

2. Bu kitabın indirilmesi Azîz, Hakîm olan Allah tarafındandır.

3. Muhakkak ki göklerde ve yerde mü'minler için âyetler vardır.

4. Sizin yaratılışınızda da, yaymakta olduğu her canlıda da, kesin bir kanaate sahip bir topluluk için âyetler vardır.

5. Gece ve gündüzün değişip durmasında, Allah'ın gökten bir rızık indirip onunla yeri ölümünden sonra diriltmesinde ve rüzgârları evirip çevirmesinde de aklını kullanan bir topluluk için âyetler vardır.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah insanları nimet ve lütufları kendisiyle gökleri, yeri ve içinde bulunan çeşitli türleriyle farklı mahlûkatı yaratmış olduğu pek muazzam kudreti üzerinde tefekkür etme yolunu göstermektedir. Bu mahlûkat arasında melekler, cinler, insanlar, yerde hareket eden canlılar, kuşlar, yabani hayvanlar, yırtıcı hayvanlar, haşeratta vardır, denizdeki türlü, çeşitli mahlûkat da vardır. Aralıksız olarak biri diğerini takip eden gece ve gündüzün değişip durması da vardır. Biri karanlığıyla gelirken, öbürü aydınlığıyla gelmektedir. Ayrıca yüce Allah'ın bulutlardan ihtiyaç zamanında indirdiği yağmur üzerinde de düşünmelerini istemektedir. Yağmura rızık adını vermiştir çünkü rızık onunla meydana gelir. *"Onunla yeri ölümünden sonra diriltmesinde"* yani yer önceleri üzerinde hiçbir şey yokken, hiçbir bitki bulunmayan cansız iken onu canlandırdı.

"Rüzgârları" güneyden kuzeyden, doğudan, batıdan, denizden, karadan, geceleyin ve gündüz vakitlerinde estirerek *"evirip çevirmesinde"* bu rüzgârların kimisi yağmur getirir, kimisi aşılayıcıdır, kimisi ruhlar için bir gıdadır, kimisi hiçbir sonuç vermeyen kısır rüzgârdır. Şanı yüce Allah önce (üçüncü âyette): *"Mü'minler için âyetler vardır"* buyurdu. Sonra: *"Kesin bir kanaate sahip bir topluluk için"* sonra da: *"Aklını kullanan bir topluluk için"* buyurdu. Bu ise şereflendirici bir halden, ondan daha şerefli ve daha yüksek bir hale ilerlemek, yükselmektir. Bu âyetler Bakara sûresindeki âyeti andırmaktadır. O da yüce Allah'ın şu buyruğudur: *"Muhakkak göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün değişmesinde, insanlar için faydalı şeylerle denizlerde akıp giden gemilerde, Allah'ın gökten indirip ölümünden sonra onunla yeryüzünü dirilttiği suda ve orda her çeşit canlıyı üretip yaymasında, rüzgârları estirişinde ve gökle yer arasında boyun eğdirilmiş olan bulutlarda aklını kullanan topluluk için nice âyetler vardır."* (Bakara, 164)

İbn Ebî Hâtim burada Vehb b. Münebbih'ten insanın dört karışım unsurundan yaratılması hakkında uzunca ve garip bir rivayet zikretmiş bulunmaktadır. Allah en iyi bilendir.

Scanned with CamScanner

Allah'ın âyetleri:

تِلْكَ اٰيَاتُ اللّٰهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ ۚ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَ اللّٰهِ وَاٰيَاتِهِ
يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾ وَيْلٌ لِكُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ ﴿٧﴾ يَسْمَعُ اٰيَاتِ اللّٰهِ تُتْلٰى عَلَيْهِ
ثُمَّ يُصِرُّ مُسْتَكْبِرًا كَأَنْ لَمْ يَسْمَعْهَا ۚ فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٨﴾ وَإِذَا
عَلِمَ مِنْ اٰيَاتِنَا شَيْئًا اتَّخَذَهَا هُزُوًا ۚ أُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿٩﴾
مِنْ وَرَائِهِمْ جَهَنَّمُ ۖ وَلَا يُغْنِي عَنْهُمْ مَا كَسَبُوا شَيْئًا وَلَا مَا اتَّخَذُوا مِنْ
دُونِ اللّٰهِ أَوْلِيَآءَ ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠﴾ هٰذَا هُدًى ۖ وَالَّذِينَ كَفَرُوا
بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ لَهُمْ عَذَابٌ مِنْ رِجْزٍ أَلِيمٌ ﴿١١﴾

6. İşte bunlar Allah'ın âyetleridir. Biz onları sana hak ile okuyoruz. Artık onlar Allah'tan ve onun âyetlerinden sonra hangi söze inanırlar?

7. Çok yalancı ve çok günahkâr olan her bir kimsenin vay haline!

8. O Allah'ın âyetleri kendisine okunurken işitir de sonra onları işitmemiş gibi büyüklük taslayarak ısrar eder. İşte ona çok acıklı bir azabı müjdele!

9. Âyetlerimizden bir şey öğrendiğinde de o, onları alaya alır. İşte onlara alçaltıcı bir azap vardır.

10. Cehennem de önlerinde. Kazandıklarının da, Allah'tan başka edindikleri velilerin de kendilerine hiçbir faydası olmaz. Onlar için çok büyük bir azap da vardır.

11. Bu bir hidayettir. Rablerinin âyetlerini inkâr edenlere gelince, onlar için en ağır türden ve can yakıcı bir azap vardır.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: *"işte bunlar"* yani ihtiva ettiği kesin delil ve apaçık belgelerle birlikte Kur'ân *"Allah'ın âyetleridir. Biz onları sana hak ile okuyoruz."* Yani bunlar haktan hakkı ihtiva eden âyetler olarak sana okuyoruz. Bunlar eğer bu âyetlere iman etmiyor, onlara boyun eğmiyorlarsa *"artık*

Scanned with CamScanner

onlar Allah'tan ve onun âyetlerinden sonra hangi söze inanırlar." Sonra yüce Allah: *"Çok yalancı ve çok günahkâr olan her bir kimsenin vay haline!"* buyurmaktadır. Yani konuşurken çok yalan söyleyen, davranışlarıyla, sözleriyle pek günahkâr, Allah'ın âyetlerini inkâr eden böyle bir kimsenin vay haline!

Bunun için yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"O Allah'ın âyetleri kendisine okunurken işitir de sonra onları işitmemiş gibi"* hiç bunlar kulağına değmemiş gibi *"büyüklük taslayarak ısrar eder"* küfür ve inkârı üzerinde büyüklenerek ve inat ederek ısrarla devam eder. *"işte ona çok acıklı bir azabı müjdele."* Yani ona kıyâmet gününde Allah'ın katında onun için can yakıcı, acıtıcı bir azap olduğunu haber ver.

"Âyetlerimizden bir şey öğrendiğinde o onları alaya alır." Kur'ân-ı Kerim'den bir şey öğrenecek olursa onu inkâr eder, onunla alay eder, dalga geçer. *"işte onlara"* Kur'ân'ı küçümseyip, onunla alay etmelerine karşılık *"alçaltıcı bir azap vardır."*

[6014] Bundan dolayı Müslim Sahih'inde İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yolculukta Kur'ân-ı Kerim'in (mushafın) düşman topraklarına düşmanın ona kötü muamelesi korkusuyla götürülmesini yasaklamıştır.[327]

Sonra böyle birisinin diriltileceği günde kendisine verilecek azabı açıklayarak şöyle buyurmaktadır: *"Cehennem de önlerinde"* yani bu niteliğe sahip olanların hepsi kıyâmet gününde cehenneme götürüleceklerdir. *"Kazandıklarının da"* yani mallarının da, evlatlarının da *"Allah'tan başka edindikleri velilerin de kendilerine hiçbir faydası olmaz."* Allah'ı bırakıp kendilerine ibadet ettikleri ilâhların onlara hiçbir faydası olmaz.

"Onlar için çok büyük bir azap da vardır." Sonra yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Bu"* yani Kur'ân *"bir hidayettir. Rablerinin âyetlerini inkâr edenlere gelince, onlar için en ağır türden ve can yakıcı"* canı acıtan, acı ve ızdırap veren *"bir azap vardır."* Şanı yüce Allah en iyi bilendir.

327 Buhârî, 2990; Müslim, 1869; Ebû Dâvûd, 2610; İbn Mâce, 2879; İbn Hibbân, 4715

Scanned with CamScanner

اَللّٰهُ الَّذِي سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِيَ الْفُلْكُ فِيهِ بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢﴾ وَسَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مِنْهُ إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١٣﴾ قُلْ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا يَغْفِرُوا لِلَّذِينَ لا يَرْجُونَ أَيَّامَ اللّٰهِ لِيَجْزِيَ قَوْمًا بِما كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٤﴾ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ أَسَآءَ فَعَلَيْهَا ثُمَّ إِلَى رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١٥﴾

12. Denizi size musahhar kılan Allah'tır. Orada gemiler emri ile akıp gitsin. Onun lütfundan arayasınız ve belki şükredesiniz diye.

13. Göklerde ve yerde bulunanların tümünü kendinden size musahhar kılmıştır. Muhakkak ki bunlarda düşünen bir topluluk için âyetler vardır.

14. Mü'minlere De ki: Allah'ın günlerini beklemeyenlere aldırmasınlar. Çünkü Allah her bir topluluğa kazanageldiklerinin karşılığını verecektir.

15. Kim salih bir amel işlerse kendi lehinedir, kim de kötülük ederse aleyhinedir. Sonra Rabbinize döndürüleceksiniz.

Tefsiri:

Yüce Allah kullarına kendileri için denizden musahhar kıldığı nimetlerini hatırlatıyor. *"Orada gemiler emri ile akıp gitsin"* çünkü denize gemileri taşımasını emreden Odur. *"Onun lütfundan"* ticaretlerle, kazanç yollarıyla *"arayasınız ve belki"* uzak bölgelerden ve pek ötelerden size getirilen, taşınan çeşitli menfaatleri elde ettiğiniz için *"şükredesiniz diye."*

Sonra yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Göklerde ve yerde bulunanların tümünü kendinden size musahhar kılmıştır."* Yıldızları, dağları, denizleri, ırmakları, kendilerinden yararlandığınız her şeyi (size musahhar kılmıştır). Yani bunların hepsi Onun lütfu, ihsanı ve bol bol verdiği nimetleridir. Bundan dolayı *"tümünü kendinden"* buyurmaktadır ki bunlar sadece Ondandır. Bu hususta Onun ortağı yoktur demektir. Şu buyruğunda dile getirdiği gibi: *"Sahip olduğunuz her bir nimet Allah'tandır. Sonra size herhangi bir sıkıntı gelip*

Scanned with CamScanner

çattığında Ona yalvarıp yakarırsınız." (Nahl, 53) İbn Cerîr, Avfî yoluyla İbn Abbâs'tan şanı yüce ve mübarek olan Allah'ın: *"Göklerde ve yerde bulunanların tümünü kendinden size musahhar kılmıştır"* buyruğu hakkında (şöyle dediğini nakletmektedir): Her şey Allah'tandır ve isim taşıyan her bir varlıkta Allah'ın isimlerinden bir isim vardır. Bunların hepsi Ondandır. Çekişenler bu hususta onunla çekişemez. Bunun böyle olduğuna da kesin olarak inan.

İbn Ebî Hâtim dedi ki: Ebû Erake dedi ki: Bir adam Abdullah b. Amr'a şöyle sordu: Yaratılmışlar neden yaratıldı? O, nurdan ve ateşten, karanlıktan ve topraktan, dedi. Sonra da: İbn Abbâs'a da git, ona da sor dedi. Adam İbn Abbâs'a gitti, o da ona aynısını söyledi. Bu sefer (Abdullah b. Amr): Git, ona: Peki bütün bunlar neden yaratıldı, diye ona sor, dedi. Adam İbn Abbâs'ın yanına gidip ona sorunca, o: *"Göklerde ve yerde bulunanların tümünü kendinden size musahhar kılmıştır"* buyruğunu okudu. Bu garip bir rivayettir.[328] Ayrıca münkerliği de vardır.

"Muhakkak ki bunlarda düşünen bir topluluk için âyetler vardır."

"Mü'minlere De ki: Allah'ın günlerini beklemeyenlere aldırmasınlar." Onları affetsinler, onların eziyetlerine katlansınlar. Bu emir İslam'ın başlangıç dönemlerinde idi. Müşriklerin ve kitap ehlinin eziyetlerine sabretmeleri emredilmişti. Böylelikle bu onları bir çeşit ısındırıcı bir muamele olsun istenmişti. Ancak onlar inatta ısrar edince yüce Allah mü'minlere savaşmayı ve cihat etmeyi meşru kıldı. İbn Abbâs ve Katâde'den böylece rivayet edilmiştir. Mücâhid de dedi ki: *"Allah'ın günlerini beklemeyenler"* yüce Allah'ın nimetlerine nail olamazlar.

Yüce Allah'ın: *"Çünkü Allah her bir topluluğa kazanageldiklerinin karşılığını verecektir"* buyruğu da şu demektir: Dünya hayatında onları affedip bağışlayacak olurlarsa şüphesiz aziz ve celil olan Allah Âhirette o affettiklerini kötü amelleri sebebiyle cezalandıracaktır. Bundan dolayı da:

"Kim salih bir amel işlerse kendi lehinedir. Kim de kötülük ederse aleyhinedir sonra Rabbinize döndürüleceksiniz" buyurmaktadır. Yani kıyâmet gününde Ona dönecek, amellerinizle Ona arz edileceksiniz, O da hayrıyla şerriyle amellerinizin karşılığını size verecektir. Şanı yüce Allah en iyi bilendir.

328 İsrâiliyattandır. Kesinlikle delil olmaz.

Scanned with CamScanner

Senin Şeriatın:

وَلَقَدْ آتَيْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿١٦﴾ وَآتَيْنَاهُمْ بَيِّنَاتٍ مِنَ الْأَمْرِ فَمَا اخْتَلَفُوا إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٧﴾ ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلَى شَرِيعَةٍ مِنَ الْأَمْرِ فَاتَّبِعْهَا وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨﴾ إِنَّهُمْ لَنْ يُغْنُوا عَنْكَ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا وَإِنَّ الظَّالِمِينَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُتَّقِينَ ﴿١٩﴾ هَذَا بَصَائِرُ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿٢٠﴾

16. Andolsun ki biz İsrâiloğullarına kitabı, hükmü ve nübuvveti vermiştik. Kendilerini hoş ve temiz şeylerle rızıklandırmış ve onları âlemlere üstün kılmıştık.

17. Onlara din hususunda apaçık belgeler de verdik. Onlar kendilerine ilim geldikten sonra ancak aralarındaki kıskançlıktan dolayı anlaşmazlığa düştüler. Muhakkak Rabbin ayrılığa düştükleri şeyler hakkında kıyâmet gününde aralarında hüküm verecektir.

18. Sonra biz seni dinden bir şeriata sahip kıldık. Sen de artık ona uy, bilmeyenlerin hevâlarına uyma.

19. Çünkü onların Allah'a karşı sana hiçbir faydaları olamaz. Şüphesiz ki zalimler birbirlerinin velileridir, Allah ise takva sahiplerinin velisidir.

20. Bu insanlar için doğru yolu gösterici, kesin inanca sahip bir topluluğa da bir hidayet ve bir rahmettir.

Tefsiri:

Yüce Rabbimiz İsrâiloğullarına ihsan etmiş olduğu üzerlerine kitapları indirmek, kendilerine rasûller göndermek ve onlara mülk ve hükümdarlık

Scanned with CamScanner

vermek gibi nimetlerini hatırlatmaktadır. Bunun için yüce Rabbimiz şöyle buyurmaktadır: *"Andolsun ki biz israiloğullarına kitabı, hükmü ve peygamberliği vermiş"* kendilerini yiyecek ve içecek türünden *"hoş ve temiz şeylerle rızıklandırmış ve onları"* kendi çağlarında *"âlemlere üstün kılmıştık. Onlara din hususunda apaçık belgeler de verdik."* Yani kendilerine apaçık, kesin belge ve deliller vermiştik. Bu sebeple onlara karşı deliller ortaya konulmuş olduğu halde daha sonra yani onlara karşı delilin ortaya konulmasından sonra ihtilafa düştüler. Onların bu şekildeki anlaşmazlıkları ise birbirlerine karşı haksızlıkları ve çekememezliklerinden ötürü olmuştu. Ey Muhammed! *"Muhakkak Rabbin ayrılığa düştükleri şeyler hakkında kıyâmet gününde aralarında hüküm verecektir."* Aralarında adaletli hükmünü vererek haklıyı haksızdan ayıracaktır.

Bu buyrukla bu ümmet, onların gittikleri yoldan gitmekten ve onların yollarını izlemekten sakındırılmaktadır. Bunun için yüce Rabbimiz: *"Sonra biz seni dinden bir şeriata sahip kıldık, sen de artık ona uy"* buyurmaktadır. Yani kendisinden başka hiçbir ilâh olmayan Rabbinden sana gönderilen vahye uy, müşriklerden yüz çevir. Yüce Rabbimiz burada da şöyle buyurmaktadır:

"Bilmeyenlerin hevalarına uyma. Çünkü onların Allah'a karşı sana hiçbir faydaları olamaz. Şüphesiz ki zalimler birbirlerinin velileridir" buyurmaktadır. Yani onların birbirlerinin velileri (dostları) olmalarının kendilerine hiçbir faydası olmaz. Bu dostları ziyanlarından, yıkımlarından, helak oluşlarından başka hiçbir şeylerini arttırmaz.

"Allah ise takva sahiplerinin velisidir." Yüce Allah da onları karanlıklardan nura çıkartır. Kâfirlerin dostları, velileri ise tağuttur. Tağutlar onları nurdan karanlıklara çıkartır. Sonra yüce Rabbimiz: *"Bu"* yani Kur'ân *"insanlar için doğru yolu gösterici, kesin inanca sahip topluluğa da bir hidayet ve bir rahmettir"* buyurmaktadır.

Scanned with CamScanner

Kötülük İşleyenle Sâlih Amel İşleyen Bir Olur mu?:

أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَاءً مَحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٢١﴾ وَخَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَلِتُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٢﴾ أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَٰهَهُ هَوَاهُ وَأَضَلَّهُ اللَّهُ عَلَىٰ عِلْمٍ وَخَتَمَ عَلَىٰ سَمْعِهِ وَقَلْبِهِ وَجَعَلَ عَلَىٰ بَصَرِهِ غِشَاوَةً فَمَنْ يَهْدِيهِ مِنْ بَعْدِ اللَّهِ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٢٣﴾

21. Yoksa kötülük işleyenler, kendilerini iman edip, salih amel işleyenler gibi kılacağımızı ve hayatları ile ölümlerinin bir olacağını mı sandılar? Ne kötü hüküm veriyorlar!

22. Allah gökleri ve yeri hak ile bir de her kişiye kazandığının karşılığı verilsin diye yaratmıştır. Onlara zulmedilmez.

23. Kendi hevâsını ilâhı edinmiş, bilgisine rağmen Allah'ın kendisini şaşırtmış olduğu, kulağına ve kalbine mühür vurduğu gözü üzerine de perde gerdiği kimse hakkında ne dersin? Artık buna Allah'tan başka kim hidayet verebilir? Hiç öğüt almaz mısınız?

Tefsiri:

Yüce Allah şöyle buyuruyor: *"Mü'minlerle kâfirler bir olmaz."* Nitekim başka yerde de: *"Cehennemliklere cennetlikler bir olmaz. Cennetlikler muratlarına erenlerin ta kendileridir."* (Haşr, 20) buyurmaktadır. Burada da yüce Rabbimiz: *"Yoksa kötülük işleyenler"* onları yapıp kesbedenler (kazananlar) *"kendilerini iman edip, salih amel işleyenler gibi kılacağımızı ve hayatları ile ölümlerinin bir olacağını mı sandılar?"* Yani dünyada da, Âhirette de onlarla kendilerini bir tutacağımızı mı sandılar? *"Ne kötü hüküm veriyorlar!"* Âhiret yurdunda da, bu dünya yurdunda da iyilerle, kötüleri eşit tutacağımızı sanmakla bizim ve adaletimiz hakkında ne kötü zanda bulundular.

[6015] Hâfız Ebû Ya'lâ dedi ki: Ebû Zerr (radıyallâhu anh) dedi ki: Allah dinini dört temel üzerinde bina etmiştir. Kim bunlar üzerinde durmakla bir-

Scanned with CamScanner

likte onların gereğince amel etmezse fasıklardan olduğu halde Allah'ın huzuruna çıkar. Bunlar nelerdir ey Ebû Zerr diye sorulunca şöyle dedi: Allah'ın helal kıldığını Allah'a, Allah'ın haram kıldığını Allah'a, Allah'ın yasakladığını Allah'a teslim eder. Zaten bunlar hakkında Allah'tan başkasına güvenilmez. Ebu'l-Kâsım da (sallallâhu aleyhi ve sellem) dedi ki: *"Nasıl ki dikenden üzüm toplanamazsa aynı şekilde günahkârlar da iyi kimselerin mevkilerine nail olamazlar."*[329] Bu, bu yoldan garip bir hadistir.

Muhammed b. İshâk da Siret adlı kitabında şunu zikretmektedir: Mekke'de Kâbe'nin temelinde üzerinde şöyle yazı bulunan bir taş buldular: Sizler iyilikleri yapar, kötülükleri ümit eder misiniz? Evet, tıpkı dikenden üzüm toplanacağını düşünmek gibi.

Taberânî, Şu'be'nin, Amr b. Murre'den, onun Ebu'd-Duhâ'dan, onun Mesruk'tan diye naklettiği şu hadisi rivayet etmektedir: Temim ed-Dari bir gece sabaha kadar namaz kıldı ve hep şu âyet-i kerimeyi tekrar edip durdu: *"Yoksa kötülük işleyenler kendilerini iman edip, salih amel işleyenler gibi kılacağımızı mı sandılar."* İşte bundan dolayı yüce Allah: *"Ne kötü hüküm veriyorlar"* buyurmaktadır.

"Allah gökleri ve yeri hak ile" adalet ile *"bir de her kişiye kazandığının karşılığı verilsin diye yaratmıştır. Onlara zulmedilmez."* Sonra yüce Rabbimiz şöyle buyurmaktadır: *"Kendi hevaâsını ilâhı edinmiş"* yani hevasının emrettiğine uyan, hevası neyi güzel görürse onu yapar, neyi çirkin görürse onu terk eder.

Bu buyruk, Mutezile'nin bir şeyin güzel ve çirkin (hasen ve kabih) olduğunu söylemek aklidir iddialarına karşı delil gösterilebilir.

Mâlik'ten tefsire dair nakledilen rivayete göre: Her neyi sever ve beğenirse ona ibadet eder, dediği nakledilmektedir.

"Bilgisine rağmen Allah'ın kendisini şaşırtmış olduğu" buyruğunun iki anlama gelme ihtimali vardır. Birincisine göre Allah onun bu şaşırtmayı,

329 Oldukça zayıftır. Bunu İbn Hibbân, Mecruhin, III, 41'de bu senetle rivayet etmiş ve: Mükebbir b. Osman'ın rivayet ettiği hadisleri oldukça münkerdir demiş, Zehebî, Mizan, 8746'da ona muvafakat etmiştir. Yine senedinde el-Vadîn b. Atâ da vardır. Ahmed ve Ebû Dâvûd sika olduğunu söylerken, İbn Sâd zayıftır demiştir. Ebû Hâtim de bazen bilinen rivayetleri, bazen de münker rivayetleri nakleder demiştir.

Scanned with CamScanner

saptırılmayı hak ettiğini bildiği için onu saptırır, diğeri ise Allah onu bilginin kendisine ulaşmasından ve ona karşı delilin ortaya konulmasından sonra saptırmıştır, şeklindedir. İkincisi birincisini gerektirip, kapsamakla birlikte aksi böyle değildir.

"Kulağına ve kalbine mühür vurduğu, gözü üzerine de perde gerdiği" yani kendisine fayda verecek şeyleri işitemeyen, kendisiyle hidayet bulacağı hiçbir şeyi fark edemeyen *"bir kimse hakkında ne dersin? Artık buna Allah'tan başka kim hidayet verebilir? Hiç öğüt almaz mısınız?"* Bu da yüce Allah'ın: *"Allah kimi saptırırsa artık onu doğru yola iletecek olmaz ve O bunları taşkınlıkları içinde şaşkın bir halde bırakıverir."* (A'râf, 186)

Bizi Ancak Zaman Helak Eder Diyenler:

وَقَالُوا مَا هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَآ إِلَّا الدَّهْرُ ۚ وَمَا لَهُمْ بِذٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ ۚ إِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ ﴿٢٤﴾ وَإِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ مَا كَانَ حُجَّتَهُمْ إِلَّآ أَنْ قَالُوا ائْتُوا بِاٰبَائِنَآ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٥﴾ قُلِ اللّٰهُ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يَجْمَعُكُمْ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ وَلٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ۚ ﴿٢٦﴾

24. Dediler ki: "O dünya hayatımızdan başka bir şey değildir. Ölürüz, diriliriz ve bizi ancak zaman helak etmektedir." Halbuki onların bunlara dair hiçbir bilgileri yoktur. Onlar ancak zanda bulunuyorlar.

25. Kendilerine âyetlerimiz apaçık okunduğunda onların bütün delilleri: "Eğer doğru söyleyenler iseniz haydi babalarınızı getiriniz" demekten ibaretti.

26. De ki: "Allah sizi diriltiyor sonra sizi öldürüyor sonra kendisinde şüphe bulunmayan kıyâmet gününe sizi toplayacaktır. Fakat insanların çoğu bilmezler."

Tefsiri:

Yüce Allah, kâfirler ile Arap müşriklerinden onlara ölümden sonra dirilişi inkâr etmek hususunda muvafakat eden Dehrîlerin görüşlerini haber vererek

Scanned with CamScanner

şöyle buyurmaktadır: *"Dediler ki: O dünya hayatımızdan başka bir şey değildir. Ölürüz, diriliriz"* yani sadece bu dünya yurdu vardır. Bir takım kimseler ölürken, başkaları yaşar. Ölümden sonra diriliş de, kıyâmet de yoktur. Aralarında İlahiyyun denilen (ve İlahın varlığını kabul eden) filozoflar da böyle söylemektedirler. Bunlar ilk yaratılışı ve (Allah'a) dönüşü inkâr ederler. Dehriyeci ve yaratıcıyı inkâr eden Devriyeci (periyodik dönüşümcü) filozoflar da bunu kabul ederler. Bunların inançlarına göre her otuz altı bin yılda bir her şey ilk haline geri döner. Onlar bunun sonsuz defalar tekrarlandığını iddia etmişlerdir. Böylelikle akla karşı da direnmiş, nakli de yalanlamış oldular. İşte bundan dolayı onlar: *"Ve bizi ancak zaman helâk etmektedir"* demişlerdir. Yüce Allah da: *"Halbuki onların buna dair hiçbir bilgileri yoktur. Onlar ancak zanda bulunuyorlar."* Yani vehme kapılıyor, hayal ediyorlar buyurmaktadır.

[6016] Buhârî ve Müslim'in, Ebû Dâvûd ve Nesâî'nin Süfyân b. Uyeyne, Zührî'den, o Said b. el-Müseyyeb'den, o Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'dan diye rivayet ettikleri Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu belirttikleri hadise gelince: *"Yüce Allah buyuruyor ki: Ademoğlu bana eziyet ediyor. O dehre sövüyor, halbuki dehr (zaman) benim. Emir benim elimdedir. Gecesini, gündüzünü ben evirip çeviriyorum."* Bir başka rivayette de: *"Dehre sövmeyiniz. Çünkü Allah dehrin kendisidir"* buyurmaktadır.[330]

[6017] Bu hadisi İbn Cerîr oldukça garip bir anlatım ile kaydederek şöyle demiştir: Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu nakletmektedir: *"Cahiliye dönemi insanları, bizi ancak gece ve gündüz helak eder. İşte bizi helak eden, öldüren ve bizi yaşatan odur, diyorlardı. Allah da kitabında: "Dediler ki: O dünya hayatımızdan başka bir şey değildir. Ölürüz, diriliriz ve bizi ancak zaman helak etmektedir" buyurmaktadır. Halbuki zamana da sövüyorlar. Aziz ve celil olan Allah da şöyle buyurmaktadır: Âdemoğlu beni rahatsız ediyor. Dehre (zamana) sövüyor. Halbuki zaman (dehr) benim. Emir benim elimdedir, geceyi gündüzü ben evirip çeviririm."*[331] Bunu aynı şekilde İbn Ebî Hâtim de Ahmed b. Mansur'dan, o Şureyh b. en-Numan'dan, o İbn Uyeyne'den bunun gibi rivayet etmiştir.

---

330 Buhârî ve Müslim tarafından ittifakla rivayet edilmiş olup, daha önceden geçmişti.

331 Taberî, 31207. Senedi Buhârî ve Müslim'in şartına uygundur ama "cahiliye dönemi insanları... derdi" şeklindeki baş kısmı gariptir, müdrec olma ihtimali daha yüksektir.

Scanned with CamScanner

[6018] Sonra da Yunus'tan yoluyla Ebû Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Yüce Allah buyurdu ki: Âdemoğlu dehre sövüyor oysa dehr (zaman) benim, gece gündüz benim elimdedir."*[332] Bunu Buhârî ve Müslim ile Nesâî, Yunus b. Yezîd'in böylece naklettiği bir hadis olarak rivayet etmişlerdir.

[6019] Muhammed b. İshâk, el-Alâ b. Abdurrahman'dan, o babasından, o Ebû Hureyre'den naklen dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Yüce Allah buyurdu ki: Kulumdan borç istedim bana vermedi, kulum bana sövdü, (çünkü o), vay bu zamanın başıma getirdikleri der. Halbuki zaman benim."*[333]

Şâfiî, Ebû Ubeyd ve tefsirde imam olan başkaları şöyle demişlerdir: Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Dehre (zamana) sövmeyiniz. Çünkü dehr Allah'ın kendisidir"* buyruğunu şöylece açıklamışlardır: Araplar cahiliye dönemlerinde herhangi bir sıkıntı, bir bela ya da bir musibet ile karşılaşacak olurlarsa, hay kahrolasıca zaman, derler ve bütün bu işleri dehrin (zamanın) yaptığını söyleyip ona söverlerdi. Halbuki bütün bunları yapan yüce Allah'ın kendisidir. Onlar böyle diyerek aziz ve celil olan Allah'a sövmüş gibi oluyorlardı. Çünkü gerçekte bunları yapan Odur. Bundan ötürü bu itibarla zamana sövmek yasaklanmıştır. Çünkü yüce Allah onların kastettikleri ve bu fiilleri kendisinin yaptığını söyledikleri dehrin (zamanın) kendisidir.

Bu açıklama bunun tefsirine dair yapılmış açıklamaların en güzelidir, maksat da budur. Allah da en iyi bilendir. İbn Hazm ve onun izini takip eden zahiri mezhebi mensupları "dehr"i bu hadisten hareketle Allah'ın esma-i hüsna'sından saymak ile hata etmişlerdir.

"Kendilerine âyetlerimiz apaçık okunduğunda" onlara karşı delil gösterilip, kendilerine hak açıklandığında yüce Allah'ın yok olmalarından ve dağılıp kaybolmalarından sonra bedenleri yeniden yaratmaya kadir olduğu kendilerine gösterildiğinde *"onların bütün delilleri: Eğer doğru söyleyenler iseniz haydi babalarımızı getiriniz"* söylediğiniz bir gerçekse onları diriltiniz *"demekten ibaretti."* Yüce Allah da şöyle buyurmaktadır: *"De ki: Allah sizi*

332 Buhârî, 6181; Müslim, 2246/1; Taberî, XXV, 152; İbn Hibbân, 5714

333 Taberî, 31210. Senedi zayıftır çünkü senedinde İbn İshâk'ın an lafzını kullanarak rivayeti vardır. O tedlis yapan bir ravidir. Ancak önceki rivayetler aslının doğruluğuna tanıklık etmektedir.

Scanned with CamScanner

diriltiyor sonra sizi öldürüyor" yani siz onu gördüğünüz gibi, o sizi yokken varlık âlemine çıkartıyor. *"Nasıl oluyor da Allah'ı inkâr ediyorsunuz. Halbuki siz daha önce ölüler idiniz de sizi o diriltti sonra sizi yine O öldürecek sonra tekrar sizi O diriltecek."* (Bakara, 28) Yani sizi ilkin yaratmaya gücü yetenin sizi yeniden yaratabilecek olması öncelikle kabul edilmelidir. *"Yaratıkları ilkin yoktan var eden sonra da onu tekrar iade eden Odur ve bu ona göre daha kolaydır."* (Rûm, 27)

"Sonra kendisinde şüphe bulunmayan kıyâmet gününe sizi toplayacaktır." Yani o sizi kıyâmet günü için bir araya getirip toplayacaktır. *"Eğer doğru söyleyenler iseniz haydi babalarımızı getiriniz"* demeyesiniz diye de sizi tekrar dünyaya yeniden getirmeyecektir. *"Sizi toplanma gününe toplayacağı o gün"* (Teğâbun, 9); *"Hangi güne geciktirildiler. Hüküm verip, ayırt etme gününe"* (Mürselât, 12-13); *"Biz onu ancak sayısı belli bir zamana kadar geciktiririz."* (Hûd, 104)

Yüce Allah da burada: *"Sonra kendisinde şüphe"* herhangi bir tereddüt *"bulunmayan kıyâmet gününe sizi toplayacaktır"* buyurmaktadır. *"Fakat insanların çoğu bilmezler."* İşte bundan dolayı ölümden sonra dirilişi inkâr ediyor, cesetlerin ayağa kalkıp diriltilmelerini uzak görüyorlar ama yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Onlar bunu uzak görüyorlar ama biz onu yakın görüyoruz."* (Meâric, 6-7) buyurmaktadır. Yani onlar ölümden sonra dirilişin gerçekleşmesini uzak bir ihtimal olarak görüyorlar. Mü'minler ise bunu pek kolay ve yakında gerçekleşecek görüyorlar.

وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَخْسَرُ
الْمُبْطِلُونَ ﴿٢٧﴾ وَتَرَىٰ كُلَّ أُمَّةٍ جَاثِيَةً ۚ كُلُّ أُمَّةٍ تُدْعَىٰ إِلَىٰ كِتَابِهَا ۚ
الْيَوْمَ تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٨﴾ هَٰذَا كِتَابُنَا يَنْطِقُ عَلَيْكُمْ بِالْحَقِّ ۚ
إِنَّا كُنَّا نَسْتَنْسِخُ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٩﴾

27. Göklerle yerin mülkü Allah'ındır. Kıyametin kopacağı günde, işte o günde batıl peşinde gidenler zarara uğrayacaklardır.

28. Her ümmeti de diz çökmüş göreceksin. Her ümmet kitabına çağrılacak: "Bugünde sizlere işleyegeldiğiniz amellerinizin karşılığı verilecektir."

Scanned with CamScanner

29. "İşte bu, size karşı hakkı söyleyen kitabımızdır. Esasen biz sizin işlediklerinizi yazdırıyorduk" (denilecek).

Tefsiri:

Yüce Allah göklerin ve yerin mutlak sahibinin, dünyada da, Âhirette de onlarda hakim ve egemenin kendisi olduğunu haber vermektedir. Bunun için aziz ve celil olan Rabbimiz: *"Kıyametin kopacağı günde işte o günde batıl peşinde gidenler zarara uğrayacaklardır."* Bunlar ise Allah'ı inkâr eden, Allah'ın rasûllerine indirmiş olduğu apaçık âyetleri ve besbelli delilleri inkâr eden kâfirlerdir.

İbn Ebî Hâtim dedi ki: Süfyân-ı Sevrî Medine'ye geldi. el-Meâfirî'nin insanları güldürecek bazı sözler söylediğini duydu. Ona: Ey hoca, sen yüce Allah'ın batılcıların ziyana uğrayacakları bir gününün bulunduğunu bilmiyor musun? Dedi ki: Bu sözün etkisi, el-Meâfirî'nin üzerinde yüce Allah'ın huzuruna gidinceye kadar hep görüldü. Bunu İbn Ebî Hâtim rivayet etmiştir.

Sonra yüce Allah: *"Her ümmeti de diz çökmüş göreceksin"* buyurmaktadır. Yani o sıkıntı ve azametten dolayı her ümmet dizleri üzerine çökecek. Denildiğine göre bu hal, cehennem getirileceği zaman olacaktır. Cehennem öyle bir kaynayıp coşacak ki dizleri üzerine çökmedik hiçbir kimse kalmayacak. Hatta İbrâhim Halil dahi: Nefsim nefsim nefsim, bugün senden nefsimden başkasını istemiyorum, diyecek. İsa dahi: Bugün senden nefsimden başkasını istemiyorum. Senden beni doğurmuş olan Meryem'i dahi istemiyorum, diyecek.

Mücâhid, Ka'b el-Ahbar ve Hasan-ı Basrî dedi ki: Her ümmet Câsiye (çökmüş olacak) yani dizleri üzerine çökecektir demiştir. İkrime de şöyle demektedir: Dizleri üzere çökmüş olarak değil de kendi tarafına çekilip, ayrılmış olacaktır. Ancak birinci açıklama daha uygundur.

[6020] İbn Ebî Hâtim dedi ki: Abdullah b. Bâbâh'tan rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Sizleri cehennemin berisindeki tümsekte dizlerinizi çökmüş olarak görüyor gibiyim."*[334]

[6021] İsmail b. Ebî Rafi el-Medeni, Muhammed b. Ka'b'dan, o Ebû Hureyre'den Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den naklettiği Sur hadisinde şöyle

334 Zayıftır. Ravileri sika olmakla birlikte mürseldir. Çünkü Abdullah b. Babah tabiîndendir.

Scanned with CamScanner

demektedir: *"İnsanlar birbirlerinden ayrılırlar, ümmetler diz üstü çökerler. İşte yüce Allah'ın: "Her ümmeti diz üstü çökmüş göreceksin. Her ümmet kitabına çağrılacak" buyruğu bunu anlatmaktadır."*[335]

"Her ümmet kitabına" yani amellerinin kitabına *"çağrılacak."* Bu da yüce Allah'ın: *"Kitap konulacak nebîler ve şahitler getirilecek."* (Zümer, 69) buyruğuna benzemektedir. Bunun için yüce Rabbimiz: *"Bugünde sizlere işleyegeldiğiniz amellerinizin karşılığı verilecektir."* Yani hayrıyla şerriyle size amellerinizin karşılığı verilecektir. Yüce Allah'ın şu buyruğunda dile getirildiği gibi: *"O günde insanlara önden yolladığı şeyler ile geriye bıraktığı şeyler haber verilir. Doğrusu şu ki insan kendisine karşı basiretli bir şahittir. Bütün mazeretlerini ortaya koysa bile."* (Kıyâmet, 13-15) İşte bunun için Rabbimiz azimuşşan: *"işte bu size karşı hakkı söyleyen kitabımızdır"* buyurmaktadır. Yani bu kitapta fazlasız ve eksiksiz olarak bütün amelleriniz bir arada bulundurulmaktadır. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Kitap konmuş olacak, günahkârları onun içindekilerinden korkuya kapılmış göreceksin. Vay bizim halimize bu kitaba ne olmuş, küçük büyük hiçbir şey bırakmayıp, sayıp dökmüş diyecekler. Onlar işlediklerini de hazır bulacaklardır. Rabbin kimseye zulmetmez."* (Kehf, 49)

"Esasen biz işlediklerinizi yazdırıyorduk" buyruğu da şu demektir: Biz Hafaza meleklerine sizin için amellerinizi yazmalarını emrediyorduk. İbn Abbâs ve başkaları dedi ki: Melekler kulların amellerini yazar sonra bunları alıp semaya çıkarlar. Ameller divanında bulunan melekler yüce Allah'ın kullarını yaratmadan önce ezelde yazmış olduklarından her Kadîr Gecesi Levh-i Mahfuz'dan kendilerine çıkartılıp, verilmiş olanlarla karşılaştırırlar, bir harf eksik ve bir harf fazla olmadığını tespit ederler. Sonra da: *"Esasen biz sizin işlediklerinizi yazdırıyorduk"* buyruğunu okudu.

335 Sur hadisi daha önceden geçti ve yeteri kadarıyla değerlendirmelerde bulunuldu. İşte bu her iki görüşü bir arada ifade etmekte olup, aralarında bir aykırılık yoktur. Allah en iyi bilendir.

Scanned with CamScanner

فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِي رَحْمَتِهِ ۚ ذَٰلِكَ
هُوَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ ﴿٣٠﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا أَفَلَمْ تَكُنْ آيَاتِي تُتْلَىٰ
عَلَيْكُمْ فَاسْتَكْبَرْتُمْ وَكُنْتُمْ قَوْمًا مُجْرِمِينَ ﴿٣١﴾ وَإِذَا قِيلَ إِنَّ وَعْدَ
اللَّهِ حَقٌّ وَالسَّاعَةُ لَا رَيْبَ فِيهَا قُلْتُمْ مَا نَدْرِي مَا السَّاعَةُ إِنْ نَظُنُّ إِلَّا
ظَنًّا وَمَا نَحْنُ بِمُسْتَيْقِنِينَ ﴿٣٢﴾ وَبَدَا لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ
بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٣٣﴾ وَقِيلَ الْيَوْمَ نَنْسَاكُمْ كَمَا نَسِيتُمْ لِقَاءَ
يَوْمِكُمْ هَٰذَا وَمَأْوَاكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٣٤﴾ ذَٰلِكُمْ بِأَنَّكُمُ
اتَّخَذْتُمْ آيَاتِ اللَّهِ هُزُوًا وَغَرَّتْكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا ۚ فَالْيَوْمَ لَا يُخْرَجُونَ
مِنْهَا وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٣٥﴾ فَلِلَّهِ الْحَمْدُ رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَرَبِّ
الْأَرْضِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٣٦﴾ وَلَهُ الْكِبْرِيَاءُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٣٧﴾

30. İman edip salih amel işleyenlere gelince, Rableri onları rahmetine alacaktır. İşte bu apaçık kurtuluşun ta kendisidir.

31. Kâfir olanlara gelince: "Âyetlerim sizlere okunmadı mı? Siz de büyüklük taslayıp, günahkâr kimseler olmadınız mı?"

32. "Muhakkak Allah'ın vaadi haktır ve kıyâmetin kopacağında şüphe yoktur" denildiğinde siz derdiniz ki: "Kıyametin ne olduğunu biz bilmeyiz. Biz ancak şüphe ve zan ediyoruz. Biz inananlar değiliz."

33. Onlara işlediklerinin çirkinlikleri apaçık görünmüş, alay edegeldikleri şey de kendilerini her yandan kuşatmış olacak.

34. Ve denecek ki: "Bugün biz sizi unuturuz, nitekim siz de bugününüze kavuşacağınızı unutmuştunuz. Yeriniz ateştir. Size yardım edecek kimseler de olmaz."

35. Sizin bu halinizin sebebi Allah'ın âyetlerini bir eğlence edinmeniz ve dünya hayatının sizi aldatmasıdır. İmdi onlar bugün oradan çıkarılmazlar ve onların razı etmeleri de istenmez.

Scanned with CamScanner

36. İşte hamd göklerin Rabbi, yerin Rabbi ve âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur.

37. Büyüklük ve azamet göklerde ve yerde yalnız Onundur. O, Azîzdir, Hakîmdir.

Tefsiri:

Yüce Allah kıyâmet gününde yaratmış olduğu kulların hükmüne dair haber vererek şöyle buyurmaktadır: *"iman edip, salih amel işleyenlere gelince"* kalpleri iman edip, organları da salih amel işleyenler, salih ameller ise şeriata uygun olan ihlâsla yapılmış amellerdir. Bu amelde bulunan kimseleri *"Rableri onları rahmetine alacaktır."* Rahmeti ise sahih hadiste sabit olduğu üzere cennettir:

[6022] *"...Yüce Allah cennete: 'Sen benim rahmetimsin, seninle dilediğime merhamet ederim' dedi..."*[336]

"İşte bu apaçık" besbelli, açık seçik *"kurtuluşun ta kendisidir:"* Sonra yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Kâfir olanlara gelince: âyetlerim sizlere okunmadı mı? Siz de büyüklük taslayıp, günahkâr kimseler olmadınız mı?"* Onlara bu sözler azarlamak maksadıyla söylenecektir. Size Rahmân'ın âyetleri okununca siz onlara uymayıp, büyüklük taslamadınız mı? Onları dinlerken yüz çevirmediniz mi? Kalplerinizin sakladığı yalanlamakla birlikte davranışlarınızla da *"günahkâr kimseler olmadınız mı?"*

"Muhakkak Allah'ın vaadi haktır. Kıyametin kopacağında da şüphe yoktur, denildiğinde" yani mü'minler sizlere bunları söyledikleri vakit *"siz derdiniz ki: Kıyametin ne olduğunu biz bilmeyiz."* Biz onu tanımayız. *"Biz ancak şüphe ve zan ediyoruz."* Onun gerçekleşeceğini sadece bir vehim olarak kabul ediyoruz. Yoksa ağırlıklı bir kanaat olarak benimsemiyoruz. *"Biz inananlar değiliz."* Bundan kesin olarak emin kimseler değiliz.

"Onlara işlediklerinin çirkinlikleri apaçık görülmüş" yani kötü amellerinin cezası da onlar tarafından açıkça görülmüş *"alay edegeldikleri şey de"* azap ve ibretli ceza *"kendilerini her yandan"* etraflarını *"kuşatmış"* sarmış *"olacak."*

336 Buhârî, 4850; Müslim, 2846; Tirmizî, 2561; Ahmed, II, 450; İbn Hibbân, 72

Scanned with CamScanner

"Ve denecek ki: Bugün biz sizi unuturuz." Cehennem ateşi içerisinde sizi unutmuş gibi davranırız. *"Nitekim siz de bugününüze kavuşacağınızı unutmuştunuz."* Bugünü doğru kabul etmediğinizden dolayı onun için amel etmediniz. *"Yeriniz ateştir, size yardım edecek kimseler de olmaz."*

[6023] Sahihte sabit olduğuna göre yüce Allah kıyâmet gününde kullarından bazılarına şöyle hitap edecek: *"Ben sana eş vermedim mi? Sana ikramda bulunmadım mı? Sana atları, develeri musahhar kılmadım mı? Seni kavminin büyüğü ve başı yapıp, ganimetin dörtte birini tek başına almana imkân vermedim mi? O kişi: Evet öyleydi Rabbim diyecek. Yüce Allah: Peki, benim huzuruma çıkacağını düşünmüş müydün, buyuracak. Kişi: Hayır diyecek, bu sefer yüce Allah da: O halde sen beni unutmuş olduğun gibi bugün de ben seni unutuyorum buyuracak."*[337]

"Sizin bu halinizin sebebi Allah'ın âyetlerini bir eğlence edinmeniz" yani bizim sizi bu şekilde cezalandırmamızın sebebi sizin yüce Allah'ın delillerini, belgelerini alay konusu ederek onlarla alay etmenizdi. *"Ve dünya hayatının sizi aldatmasıdır."* Yani dünya hayatı sizi aldattığı için siz de ona rahat bir şekilde bağlanıp, meylettiniz sonunda zarar edenlerden oldunuz. Bundan dolayı yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"imdi onlar bugün orada"* cehennem ateşinden *"çıkarılmazlar ve onların razı etmeleri istenmez."* Böyle bir istek onlara yapılmaz. Aksine hesapsız ve itirazsız olarak azaba uğratılırlar. Nitekim mü'minlerden de azapsız ve hesapsız olarak bir kesim cennete girecektir.

Şanı yüce Allah mü'minlerle kâfirler hakkındaki hükmünü zikrettikten sonra şöyle buyurmaktadır: *"işte hamd göklerin Rabbi, yerin Rabbi"* her ikisinin ve içinde bulunanların mutlak sahibi ve maliki *"ve âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur."*

Sonra da yüce Rabbimiz şöyle buyurmaktadır: *"Büyüklük ve azamet göklerde ve yerde yalnız Onundur."* Mücâhid dedi ki: Maksat egemenlik ve saltanattır. Yani her şeyin önünde boyun eğdiği, kendisine muhtaç olduğu, pek büyük ve şanı pek yüce olandır.

[6024] Sahih hadiste şöyle buyurulmuştur: *"Yüce Allah buyuruyor ki: Azamet benim izarım, Kibriya benim ridamdır. Bunlardan birisinde dahi kim*

337 Müslim, 2968'de Ebû Hureyre'nin naklettiği hadis olarak tahriç etmiştir. Daha önce Bakara sûresi 46. âyetin tefsirinde geçti.

Scanned with CamScanner

benimle çekişirse ben de onu cehennem ateşime koyarım." Bunu Müslim, A'meş'in, Ebû İshâk'tan, o el-Ağar Ebû Müslim'den, o Ebû Hureyre ve Ebû Said (radıyallâhu anh)'dan, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den buna yakın olarak rivayet etmiştir.[338]

"O" asla yenik düşürülemeyen, kendisine karşı konulamayan *"Azîzdir"* sözleri, fiilleri, şeriatı, takdiri de sonsuz hikmetlerle dolu ve sapasağlam olan *"Hakîmdir."* O yücedir, mukaddestir, Ondan başka ilâh yoktur.

Câsiye sûresinin tefsiri burada sona ermektedir.

Hamd ve minnet duygularımız Allah'a mahsustur. Başarıyı veren, hatadan koruyan da yalnız O'dur.

338 Buhârî, el-Edebu'l-Müfred, 552; Müslim, 2620; Ebû Dâvûd, 4090; İbn Mâce, 4174; Ahmed, II, 414; İbn Hibbân, 328

Scanned with CamScanner

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

AHKÂF SÛRESİ

[35 âyettir. Mekke'de inmiştir.]

Kitabın İndirilişi:

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿٢﴾ مَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَآ إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُسَمًّى ۚ وَالَّذِينَ كَفَرُوا عَمَّآ أُنْذِرُوا مُعْرِضُونَ ﴿٣﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمَاوَاتِ ۖ ائْتُونِي بِكِتَابٍ مِنْ قَبْلِ هَٰذَآ أَوْ أَثَارَةٍ مِنْ عِلْمٍ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤﴾ وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ يَدْعُو مِنْ دُونِ اللَّهِ مَنْ لَا يَسْتَجِيبُ لَهُۥٓ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَهُمْ عَنْ دُعَآئِهِمْ غَافِلُونَ ﴿٥﴾ وَإِذَا حُشِرَ النَّاسُ كَانُوا لَهُمْ أَعْدَآءً وَكَانُوا بِعِبَادَتِهِمْ كَافِرِينَ ﴿٦﴾

Rahmân ve Rahîm Allah'ın adıyla;

1. Hâ, Mîm.

2. Bu kitabın indirilmesi Azîz, Hakîm olan Allah tarafındandır.

3. Biz göklerle yeri ve ikisinin arasında olanları ancak hak ile ve belirlenmiş bir süre için yarattık. İnkâr edenler ise uyarılıp, korkutuldukları şeyden yüz çevirmektedirler.

Scanned with CamScanner

4. De ki: Haber verin, Allah'tan başka kendilerine dua ettikleriniz yeryüzünde neyi yaratmışlar? Yoksa onların göklerde bir ortaklığı mı var? Bana gösterin, eğer doğru söyleyenler iseniz, bundan önce bir kitap yahut bilgiden bir eser var ise bana getirin.

5. Allah'tan başka kendisine kıyâmete kadar cevap veremeyecek olan ve kendilerine yaptıkları duadan habersiz olan kimselere dua eden kişiden daha sapık kim olabilir?

6. İnsanlar bir araya toplatıldıklarında onlar kendilerine düşman kesilir ve onların ibadetlerini inkâr edenler olurlar.

Tefsiri:

Yüce Allah kulu ve Rasûlü Muhammed'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) Kitabı indirenin kendisi olduğunu haber vermekte ve kendi yüce zatını karşı konulamaz izzete sahip olmak, söz ve fiillerde hikmeti sonsuz olmakla nitelendirmektedir. Bundan da sonra şöyle buyurmaktadır: *"Biz göklerle yeri ve ikisinin arasında olanları ancak hak ile"* yani batıl olarak (boşu boşuna) oyun olsun diye yaratmadık *"ve belirlenmiş"* tayin edilmiş, artmayan ve eksilmeyen *"bir süre için yarattık."*

"İnkâr edenler ise uyarılıp korkutuldukları şeyden yüz çevirmektedirler." Kendilerinden neler istendiğinin farkında değildirler, oyalanmaktadırlar. Halbuki onlara kitap indirilmiş, kendilerine rasûl gönderilmiştir. Onlar bütün bunlardan yüz çeviriyorlar. Yani bu hallerinin bir aldanış olduğunu bileceklerdir.

Yüce Allah daha sonra şöyle buyurmaktadır: Allah ile birlikte başkalarına ibadet eden bu müşriklere *"De ki: Haber verin, Allah'tan başka kendilerine dua ettikleriniz yeryüzünde neyi yaratmışlar, bana gösterin."* Onların yeryüzünde tek başlarına bağımsız olarak yaratmış oldukları bir yeri bana gösterin, demektir.

"Yoksa onların göklerde bir ortaklığı mı var?" Onların göklerde ve yerde bir ortaklıkları yoktur. Onlar bir hurma çekirdeğinin zarına dahi sahip değildirler. Mülk ve tasarruf tamamıyla aziz ve celil olan Allah'a aittir. O halde nasıl olur da onunla birlikte başkasına ibadet ediyor, ona ortak koşuyorsunuz? Size bu yolu kim gösterdi, buna kim çağırdı, bunu o mu size emretti yoksa bu sizin kendiliğinizden uydurduğunuz bir şey midir, demektir.

Scanned with CamScanner

Bunun için şöyle buyurmaktadır: *"Bundan önce indirilmiş bir kitap"* yani sizlere bu putlara tapmanızı emreden, nebîlere -salât ve selam onlara- indirilmiş Allah'ın kitaplarından bir kitap *"yahut bilgiden bir eser"* yani izlediğiniz bu yola dair apaçık bir delil *"var ise bana getirin. Doğru söyleyenler iseniz."* Yani sizin buna dair ne nakli ne akli bir deliliniz vardır. Bu sebeple başkaları (أو أثرة من علم) diye okumuşlardır ki *"yahut sizin, sizden öncekilerden nakledip, rivayet ettiğiniz sahih bir bilgi"* anlamındadır. Nitekim Mücâhid de yüce Allah'ın: *"Yahut bilgiden bir eser"* buyruğunu yahut bir bilgi nakledip, rivayet eden bir kimse diye, Avfî de İbn Abbâs'tan: Yahut bu hususa dair apaçık bir delil, diye açıklamışlardır.

[6025] İmam Ahmed dedi ki: İbn Abbâs'tan rivayete göre Süfyân şöyle dedi: Benim bildiğim Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Yahut bilgiden bir eser var ise"* buyruğu hakkında: *"(O) hat (yazıdır)"* dediğinden ibarettir.[339]

Ebû Bekr b. Ayyaş da: Yahut bilgiden bir kalıntı, diye, Hasan-ı Basrî: Yahut ortaya çıkartıp da etrafa yayacağı herhangi bir kalıntı, bir eser diye açıklamıştır. İbn Abbâs, Mücâhid ve yine Ebû Bekr b. Ayyaş: *"Yahut bilgiden bir eser"* buyruğunu hat diye açıkladıkları rivayet edilmiştir. Katâde de: *"Yahut bilgiden bir eser"* bilgiden özel bir nakil diye açıklamışlardır ki, bütün bu görüşler birbirine yakındır ve hepsi bizim söylediğimizin kapsamı içerisindedir. İbn Cerîr'in -Allah'ın rahmeti üzerine olsun, Allah ona ikramda bulunsun, onun kaldığı yeri güzelleştirsin- de tercih ettiği budur.

"Allah'tan başka kendisine kıyâmete kadar cevap veremeyecek olan ve kendilerine yaptıkları duadan habersiz olan kimselere dua eden kişiden daha sapık kim olabilir?" Yani putlara dua edip, onlardan kıyâmet gününe kadar yapamayacakları şeyleri isteyenden üstelik söylediklerinden gafil olup, cansız ve kör, sağır, taş olduklarından dolayı işitemeyen, göremeyen ve yakalayamayan putlara dua eden kimseden daha sapık hiçbir kimse olamaz.

"İnsanlar bir araya toplatıldıklarında onlar kendilerine düşman kesilir ve onların ibadetlerini inkâr edenler olurlar" buyruğu yüce Allah'ın şu buyruğuna benzemektedir: *"Onlar Allah'tan başka ilâhlar edindiler ki onlarla*

339 Sahih, mevkuf bir rivayettir. Ahmed, I, 226; Taberânî, 10725; Heysemi, Mecma, 11335. Ahmed'in ravileri Sahih'in ravileridir diyerek. Derim ki ama Süfyân hadisin merfu oluşunda şüphe etmiştir. Bunu ayrıca Taberî, 31223'de Ebû Asım'dan Sevrî'den mevkuf bir rivayeti olarak nakletmiştir.

Scanned with CamScanner

güçleneler. Hayır, öyle değil. Onların ibadetlerini reddedip, onlara karşı olacaklar." (Meryem, 81-82) Yani putlarına en çok ihtiyaç duyacakları bir halde iken putları kendilerine ihanet edeceklerdir. İbrâhim el-Halil de şöyle demişti: *"Siz ancak dünya hayatında kendi aranızda bir dostluk için Allah'tan başka birtakım putları (ilâh) edindiniz. Sonra kıyâmet gününde kiminiz kiminizi red ve inkâr edecek ve bazınız bazınıza lanet edcektir. Yeriniz de cehennemdir, yardımcılarınız da yoktur."* (Ankebût, 25)

وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَآءَهُمْ هٰذَا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٧﴾ أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ إِنِ افْتَرَيْتُهُ فَلَا تَمْلِكُونَ لِي مِنَ اللّٰهِ شَيْئًا هُوَ أَعْلَمُ بِمَا تُفِيضُونَ فِيهِ كَفٰى بِهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٨﴾ قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعًا مِنَ الرُّسُلِ وَمَآ أَدْرِي مَا يُفْعَلُ بِي وَلَا بِكُمْ إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَى إِلَيَّ وَمَآ أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٩﴾

7. Âyetlerimiz kendilerine apaçık okunduğunda inkâr edenler kendilerine geldiğinde hak için: "Bu apaçık bir büyüdür" dediler.

8. Yahut onlar: "Onu uydurdu" diyorlar: De ki: Eğer ben onu uydurmuş isem siz Allah'a karşı bana hiçbir fayda sağlayamazsınız. O, sizin onun hakkında ne kadar ileri gittiğinizi iyi bilendir. Benimle sizin aranızda şahit olarak O yeter, O çok mağfiret edendir, çok merhamet edendir.

9. De ki: Ben rasûllerin ilki değilim. Bana da ne yapılacağını bilemem, size de. Ben ancak bana vahyolunana uyarım. Ben açık açık korkutup uyarandan başkası değilim.

Tefsiri:

Yüce Rabbimiz müşriklerin küfür ve inatlarını haber vererek onlara beyanı, açıklıkları ve parlaklıkları itibariyle Allah'ın apaçık âyetleri okunduğu zaman *"bu apaçık bir büyüdür"* dediklerini bize haber vermektedir. Yani bu açık seçik bir sihirdir, oysa böyle diyerek yalan söylemişler, iftira etmişler, doğrudan sapıp uzaklaşmışlar, kâfir olmuşlardır.

Scanned with CamScanner

"Yahut onlar onu uydurdu, diyorlar." Kastettikleri de Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'dir. Yüce Allah da şöyle buyurmaktadır: *"De ki: Eğer ben onu uydurmuş isem siz Allah'a karşı bana hiçbir fayda sağlayamazsınız."* Yani ben Allah'a yalan uydurup, onun beni rasûl olarak gönderdiğini yalan yere iddia edecek olsaydım -ki durum böyle değildir- hiç şüphesiz beni en ağır bir şekilde cezalandırır ve siz de, başkaları da yeryüzündekilerinden hiçbir kimse beni ondan koruyamaz, himaye edemezdi. Yüce Allah'ın şu buyrukları da bunun gibidir: *"De ki: Gerçek şu ki beni (evet) beni Allah'tan asla kimse kurtaramaz ve ben Ondan başka sığınacak kimse de asla bulamam. (Benim elimden gelen) ancak Allah'tan gelenleri ve Onun gönderdiklerini tebliğdir."* (Cin, 22-23) Bir başka yerde de şöyle buyurmaktadır: *"Eğer bazı sözleri uydurup, bize isnad etseydi biz onu elbette kudretimizle alıverirdik sonra da kalbinin damarını elbette koparırdık. O zaman da sizden hiçbir kimse bunu ona yapmamıza engel olamazdı."* (Hâkka, 44-47) Bundan dolayı şanı yüce Rabbimiz de burada: *"De ki: Eğer onu ben uydurmuş isem siz Allah'a karşı bana hiçbir fayda sağlayamazsınız. O sizin onun hakkında ne kadar ileri gittiğinizi en iyi bilendir. Benimle sizin aranızda şahit olarak O yeter"* buyurmaktadır. Bu buyruk onlar için açık bir tehdit, kesin bir korkutma ve şiddetli bir uyarıdır. Yüce Allah'ın: *"O çok mağfiret edendir, çok merhamet edendir"* buyruğu da onları tevbe etmeye ve Allah'a dönmeye bir teşviktir. Yani bütün bunlarla birlikte eğer yaptıklarınızdan vazgeçip, tevbe edecek olursanız Allah da tevbenizi kabul eder, sizi affeder, günahlarınızı bağışlar, size merhamet eder.

Bu âyet-i kerime Furkân sûresinde yüce Rabbimizin şu buyruğu gibidir: *"Ve dediler ki: (Bu) öncekilerin masallarıdır. Onu başkalarından alıp yazmıştır. Onlar sabah akşam kendisine okunmaktadır. De ki: Onu göklerle yerde olan gizlilikleri bilen Allah indirmiştir. Muhakkak ki O gafurdur, rahimdir."* (Furkân, 5-6)

Yüce Allah'ın: *"De ki: Ben rasûllerin ilki değilim"* buyruğuna gelince: Ben bu dünyaya ilk gelen rasûl değilim. Aksine benden önce pek çok rasûl gelip geçti. Ben bu hususta benzeri görülmedik bir örnek değilim ki beni bu bakımdan tanımazlıktan gelesiniz, size peygamber olarak gönderildiğimi uzak bir ihtimal göresiniz. Çünkü Allah benden önce bütün nebîleri çeşitli ümmetlere göndermiş bulunmaktadır.

Scanned with CamScanner

İbn Abbâs, Mücâhid ve Katâde: *"De ki: Ben rasûllerin ilki değilim."* Ben gönderilen ilk elçi değilim diye açıklamışlardır. İbn Cerîr de, İbn Ebî Hâtim de bundan başka bir açıklama nakletmemişlerdir.

"Bana da ne yapılacağını bilemem, size de" buyruğu ile ilgili olarak Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs'tan bu âyet-i kerimenin tefsirinde şunları söylediğini nakletmektedir: Bundan sonra da: *"Allah geçmiş ve gelecek günahını bağışlasın"* (Feth, 2) buyruğu nazil olmuştur. İkrime, Hasan ve Katâde de böyle demişlerdir: Bu âyet-i kerime yüce Allah'ın: *"Allah geçmiş ve gelecek günahını bağışlasın"* buyruğu ile nesh edilmiştir. Dediler ki: Bu âyet nazil olunca Müslümanlardan bir adam şöyle dedi: Böylelikle yüce Allah sana ne yapacağını beyan etmiş oldu. Ey Allah'ın Rasûlü! Peki ya bize ne yapacak? Bunun üzerine yüce Allah: *"Mü'min erkeklerle, mü'min kadınları altında ırmaklar akan cennetlere koysun ve günahlarını örtsün diye..."* (Feth, 5) buyruğunu indirdi. Evet, böyle demiş(ler)dir.

[6026] Sahihte sabit olan rivayet de şu şekildedir: Mü'minler: Ne mutlu sana ey Allah'ın Rasûlü! Peki bizim için ne vardır, dediler. Bunun üzerine Allah da bu âyeti (Feth, 10. âyetini) indirdi.[340] Dahhâk da dedi ki: *"Bana ne yapılacağını bilemem"* yani bundan sonra bana ne emir verileceğini ve bana neyin yasak kılınacağını bilemiyorum.

Ebû Bekr el-Huzelî, Hasan-ı Basrî'den yüce Allah'ın: *"Bana da ne yapılacağını bilemem, size de"* buyruğu hakkında şöyle dediğini nakletmektedir: Maksadın Âhirette ne olacağını bilememesi değildir. Bundan Allah'a sığınırız çünkü o kendisinin cennette olacağını bilmiştir fakat şu demektir: Dünyada bana ne yapılacağını bilemem, size de; benden önceki nebîlerin (yurtlarından) çıkarıldıkları gibi çıkarılacak mıyım? Yoksa benden önceki nebîlerin öldürüldükleri gibi öldürülecek miyim? Ben yerin dibine mi geçirileceğim yoksa sizler mi taş yağmuruna tutulacaksınız?

İşte İbn Cerîr'in esas dayandığı görüş budur ve ondan başkası da kabul edilemez. Şüphesiz ki Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e yakışan da budur. Çünkü Âhirette onun ve ona uyanların cennete gideceklerini o kesin olarak biliyor ve inanıyordu. Dünyada ise sonuç olarak kendisinin durumunun da nereye ulaşacağını, Kureyş müşriklerinin durumunun da nereye varacağını

340 Müslim, 1786; Taberî, 31240. İleride Fetih sûresinde gelecektir.

Scanned with CamScanner

bilemiyordu. Acaba iman edecekler mi yoksa kâfir olup azaba uğratılarak küfürleri sebebiyle toptan imha mı edilecekler?

[6027] İmam Ahmed'in rivayet ettiği şu hadise gelince: Harice b. Zeyd b. Sabit'in -kendilerinden ve aynı zamanda Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bey'at etmiş bir kadın olan- Ümmü el-Alâ'dan rivayet ettiğine göre kendisine haber vererek dedi ki: Ensar muhacirlerin hangilerinin kimlerin yanında kalacaklarına dair kura çektikleri vakit kendilerine kurada Osman b. Maz'un düşmüştü. Osman bizim evimizde hastalandı. Biz de ona baktık. Nihayet vefat ettiğinde onu kefenledik. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanımıza gelince, ben: Ey Ebu's-Sâib, Allah'ın rahmeti üzerine olsun. Ben aziz ve celil olan Allah'ın sana lütuf ve ikramda bulunduğuna dair şahitlik ederim, dedim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'ın ona lütuf ve ikramda bulunduğunu nereden biliyorsun?"* buyurdu. Ben: Babam anam sana feda olsun bilmiyorum, dedim. Bu sefer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Artık ona Rabbi tarafından kesin emir (ölüm) gelmiş bulunuyor. Şüphesiz ben onun adına hayır ümit ediyorum, ama Allah'a yemin ederim ki ben Allah'ın Rasûlü olduğum halde bana ne yapılacağını bilemiyorum."*

Ümmü el-Ala dedi ki: Bunun üzerine ben Allah'a yemin ederim ki artık bundan sonra ebediyen kimseyi tezkiye etmeyeceğim, dedim. Bu hal de beni üzdü. Uykumda Osman için bir pınarın aktığını gördüm. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelip ona bunu haber verince, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"O (gördüğün) onun amelidir"* buyurdu.[341]

Bu hadisi iki Sahihten sadece Buhârî rivayet etmiş, Müslim rivayet etmemiştir. Buhârî'nin lafızlarından birisinde: "Ben Rasûlullah olduğum halde ona ne yapılacağını bilemiyorum" şeklindedir. Mahfuz olanın bu olma ihtimali daha yüksektir. Buna delil de Ümmü el-Alâ'nın: "Bu hal beni üzdü" demiş olmasıdır. Bu ve benzeri buyruklarda şeriat koyucunun muayyen olarak nas ile tespit etmiş olduğu kimseler dışında belli birisi hakkında kesin olarak cennetlik olacağının söylenemeyeceğine dair delalet bulunmaktadır. Cennetlik oldukları nas ile tespit edilenlerden olan aşere-i mübeşşere, İbn Selam, el-Gumeysa (Rumeysa da denilir), Bilal, Suraka, Abdullah b. Amr b. Haram -Câbir'in babası-, Bîr-i Mâune'de öldürülen yetmiş kurra (Kur'ân okuyucusu

341 Buhârî, 1243; Ahmed, VI, 436

Scanned with CamScanner

ilim adamı), Zeyd b. Harise, Câfer, İbn Revaha ve bunlara benzer -Allah kendilerinden razı olsun- cennetlik oldukları nas ile sabit olanlar müstesnâdır.

"Ben ancak bana vahyolunana uyarım." Ancak Allah'ın bana indirmiş olduğu vahye uyarım, onu takip ederim. *"Ben açık açık korkutup uyarandan başkası değilim."* Uyarıcılığı açıkça belli olan birisiyim. Aklı başında olan herkes tarafından benim durumumun ne olduğu açıkça görülür.

Dosdoğru İstikâmet:

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللهِ وَكَفَرْتُمْ بِهِ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ بَنِي إِسْرَآئِيلَ عَلَى مِثْلِهِ فَآمَنَ وَاسْتَكْبَرْتُمْ إِنَّ اللهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٠﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا لَوْ كَانَ خَيْرًا مَا سَبَقُونَآ إِلَيْهِ وَإِذْ لَمْ يَهْتَدُوا بِهِ فَسَيَقُولُونَ هَذَآ إِفْكٌ قَدِيمٌ ﴿١١﴾ وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَى إِمَامًا وَرَحْمَةً وَهَذَا كِتَابٌ مُصَدِّقٌ لِسَانًا عَرَبِيًّا لِيُنْذِرَ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَبُشْرَى لِلْمُحْسِنِينَ ﴿١٢﴾ إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١٣﴾ أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَآ جَزَآءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

10. De ki: Bana haber verin, eğer o Allah tarafından gönderilmiş iken siz onu inkâr etmiş iseniz ve İsrâiloğullarından bir şahit de onun bir benzeri üzere şahitlik edip, iman etmiş olduğu halde siz büyüklük taslamış iseniz, gerçek şu ki Allah zalimler topluluğuna hidayet vermez.

11. İnkâr edenler, iman edenler için dediler ki: "Eğer o hayırlı olsaydı bizden önce ona ulaşamazlardı." Onunla hidayet bulmadıkları için de: "Bu eski bir uydurmadır" diyeceklerdir.

12. Halbuki bundan önce de Mûsâ'nın kitabı bir önder ve bir rahmetti. Bu ise zulmedenleri korkutup, ihsan edenlere bir müjde olmak üzere Arap dili (ile) indirilmiş doğrulayıcı bir kitaptır.

Scanned with CamScanner

13. Muhakkak ki "Rabbimiz Allah'tır" deyip, sonra da dosdoğru hareket edenler için korku yoktur. Onlar üzülmezler de!

14. İşte onlar cennetliklerdir, yaptıklarına mükâfat olmak üzere orada ebediyen kalıcıdırlar.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: Ey Muhammed! Kur'ân'ı inkâr eden bu müşriklere *"De ki: Bana haber verin eğer o"* bu Kur'ân *"Allah tarafından gönderilmiş iken siz onu inkâr etmiş iseniz"* yani benim size getirmiş olduğum bu kitabı eğer Allah bana onu size tebliğ edeyim diye indirmiş ise siz de onu inkâr edip, yalanlamış iseniz Allah'ın size ne yapacağını düşünürsünüz?

"İsrâiloğullarından bir şahit de onun bir benzeri üzere şahitlik edip" yani benden önceki nebîlere indirilmiş bulunan önceki kitaplar onun doğruluğuna, gerçekliğine şahitlik edip, bu kitabın indirileceğini müjdesini vermiş ve bu Kur'ân'ın verdiği haberlerin aynısını bildirmiş ise (ve ona) *"iman etmiş olduğu halde"* yani hakikatini, gerçek durumunu bildiği için İsrâiloğullarından doğruluğuna şahitlik eden bu kişi iman etmiş olmakla birlikte *"siz"* ona uymayı kendinize yedirmeyerek *"büyüklük taslamış iseniz..."*

Mesruk dedi ki: Bu şahitlik eden kişi kendi nebîsine ve kitabına iman ettiği halde siz kendiniz kendi nebînize ve kitabınıza kâfir olup, inkâr ederseniz *"gerçek şu ki Allah zalimler topluluğuna hidayet vermez."*

Buradaki *"şahit"* bir cins isim olup, Abdullah b. Selam'ı da, başkalarını da kapsar. Çünkü bu âyet Mekke döneminde ve Abdullah b. Selam'ın Müslüman olmasından önce nazil olmuştur. Bu da şanı yüce Rabbimizin şu buyrukları gibidir: *"Onlara okunduğunda da dediler ki: Biz ona iman ettik çünkü o Rabbimiz tarafından (indirilmiş) haktır. Muhakkak biz ondan önce de Müslümanlardan idik."* (Kasas, 53); *"Bundan önce kendilerine ilim verilmiş olanlara okununca çenelerinin üzerine yüzüstü secdeye kapanırlar ve: Rabbimizi tenzih ederiz, gerçekten Rabbimizin vaadi kesin olarak gerçekleşir derler."* (İsrâ, 107-108)

Mesruk ve Şa'bî burada sözü edilen *şahit* Abdullah b. Selam değildir çünkü bu âyet Mekke'de inmiştir. Abdullah b. Selam ise Medine'de Müslüman olmuştur, demişlerdir. Bunu da onlardan İbn Cerîr ve İbn Ebî Hâtim rivayet etmiş, İbn Cerîr de bunu tercih etmiştir.

Scanned with CamScanner

[6028] Mâlik, Ebu'n-Nadr'dan, o Âmir b. Sa'd'dan, o babasından şöyle dediğini nakletti: Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Abdullah b. Selam dışında yeryüzünde yürüyen herhangi bir kimse için: "O cennet ehlindendir" dediğini duymadım. Sonra dedi ki: Yüce Allah'ın: *"Ve İsrâiloğullarından bir şahit de onun bir benzeri üzere şahitlik edip"* buyruğu da onun hakkında inmiştir.[342] Bunu Buhârî, Müslim ve Nesâî, Mâlik'in böylece naklettiği bir hadis olarak rivayet etmişlerdir.

İbn Abbâs, Mücâhid, Dahhâk, Katâde, İkrime, Abdullah b. Selam'ın oğlu Yusuf, Hilal b. Yesaf, Süddî, Sevrî, Mâlik b. Enes ve İbn Zeyd de -hepsi- bu kişi Abdullah b. Selam'dır demişlerdir.

"İnkâr edenler, iman edenler için dediler ki: Eğer o hayırlı olsaydı bizden önce ona ulaşamazlardı." Yani Kur'ân'a iman edenler hakkında şöyle dediler: Eğer bu Kur'ân hayırlı bir şey olsaydı bunlar bizden önce ona ulaşamazlardı. Kastettikleri kimseler ise Bilal, Ammar, Suhayb, Habbab ve onlar gibi, onlara akran olan mustazaflar, köleler ve cariyelerdir.

Ancak böyle demelerinin tek sebebi bunların kendiliklerinden ve kendileri hakkında bir kanaat olarak Allah'ın yanında özel bir mevkilerinin olduğunu, onların kendilerini önemsediğini düşünmeleridir. Oysa bu kanaatlerinde ileri derecede hata etmişlerdir ve apaçık bir yanlışlığa düşmüşlerdir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Biz böylece onların bir kısmını diğer bir kısmı ile denedik ki: Allah aramızda bunlara mı lutfetti desinler diye."* (En'âm, 53) Yani onlar biz dururken bunlar nasıl oldu da hidayet buldular, diye hayret ediyorlar, şaşırıyorlar. İşte bunun için de: *"Eğer o hayırlı olsaydı bizden önce ona ulaşamazlardı"* buyurmaktadır. Ehl-i sünnet ve'l-cemaat ise ashab-ı kiram'dan sabit olmamış bulunan her türlü fiil ve söz hakkında: O bir bid'attir. Çünkü bu iş hayırlı olsaydı onlar bizden önce yapacaklardı. Çünkü onlar hayır olan herhangi bir işi ona çabucak koşmadan, yerine getirmeden terk etmiş değillerdir, derler.

"Onunla" bu Kur'ân'la *"hidayet bulmadıkları için de: Bu eski bir uydurmadır."* Yani öncekilerden nakledilmiş bir yalandır *"diyeceklerdir."* Böylelikle Kur'ân'ı ve Kur'ân'a iman edenleri eksik göreceklerdir.

342 Buhârî, 3812; Müslim, 2483; Nesâî, 148; Ahmed, I, 169; İbn Hibbân, 7163

Scanned with CamScanner

[6029] İşte Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Hakka karşı çıkmak ve insanları küçümsemektir"* dediği kibir de bizzat budur.[343]

"Halbuki bundan önce de Mûsâ'nın kitabı" olan Tevrat *"bir önder ve bir rahmetti. Bu"* yani Kur'ân *"ise zulmedenleri korkutup, ihsan edenlere bir müjde olmak üzere"* yani kâfirlere uyarıp, korkutmayı, mü'minlere de müjdelemeyi ihtiva ederek *"Arap dili ile"* fasih, açık seçik ve anlaşılır bir şekilde *"indirilmiş"* kendisinden önceki kitapları *"doğrulayıcı bir kitaptır."*

Yüce Allah'ın: *"Muhakkak ki Rabbimiz Allah'tır deyip sonra da dosdoğru hareket edenler"* buyruğunun tefsiri daha önce Hâ, Mîm, es-Secde (Fussilet) sûresinde geçmiş bulunmaktadır.

"Onlar için" gelecekte karşı karşıya kalacakları haller için *"korku yoktur."* Geride bıraktıkları için de *"onlar üzülmezler de."*

"İşte onlar cennetliklerdir. Yaptıklarına mükâfat olmak üzere orada ebediyen kalıcıdırlar." Yani amelleri ilâhi rahmetin onlara ulaşmasına, bu rahmetin onları kuşatmasına sebeptir. Allah en iyi bilendir.

Annenin Çektiği Zahmetler:

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا وَحَمْلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا حَتَّى إِذَا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَبَلَغَ أَرْبَعِينَ سَنَةً قَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَى وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي إِنِّي تُبْتُ إِلَيْكَ وَإِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿١٥﴾ أُولَئِكَ الَّذِينَ نَتَقَبَّلُ عَنْهُمْ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَنَتَجَاوَزُ عَنْ سَيِّئَاتِهِمْ فِي أَصْحَابِ الْجَنَّةِ وَعْدَ الصِّدْقِ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿١٦﴾

15. Biz insana ana babasına iyilikte bulunmasını tavsiye ettik. Annesi onu zorlukla taşımış, zorlukla bırakmıştır. Onun taşınması ve sütten kesilmesi de otuz aydır. Nihayet o yiğitlik ve olgunluk çağına ulaşın-

343 Daha önce kaynakları Bakara, 61 ve Âl-i İmrân, 22'de gösterilmiştir.

Scanned with CamScanner

ca ve kırk yaşına varınca der ki: "Rabbim, bana, ana babama verdiğin nimete şükretmemi ve senin razı olacağın salih amel işlememi bana ilham et ve soyumdan gelenleri de benim için salih kimseler kıl. Şüphesiz ben sana tevbe ettim ve ben teslim olmuşlardanım."

16. İşte bunlar, yaptıklarını en güzeli ile kabul ettiğimiz, cennetlikler arasında kötülüklerini affettiğimiz kimselerdir. (Bu) kendilerine verilmiş gerçek bir sözdür.

Tefsiri:

Yüce Allah, önceki âyette tevhid edilmesini, ibadetin kendisine ihlâsla yapılmasını, yalnızca Onun yolunda dosdoğru gidilmesini söz konusu ettikten sonra anne baba hakkında tavsiyede bulunmaktadır. Nitekim bu husus Kur'ân-ı Kerim'de birden çok âyet-i kerimede bir arada dile getirilmiştir. Mesela yüce Allah'ın şu buyrukları böyledir: *"Rabbin şunları hükmetti: Kendisinden başkasına ibadet etmeyin, ana ve babaya iyi davranın."* (İsrâ, 23); *Yine yüce Rabbimiz: "Bana ve ana ve babana şükret. Dönüş banadır."* (Lokman, 14) ve buna benzer daha birçok âyet-i kerime.

Burada da aziz ve celil olan Rabbimiz: *"Biz insana ana babasına iyilikte bulunmasını tavsiye ettik"* buyurmaktadır ki biz ona anne ve babasına iyilikte bulunmasını, onlara şefkat ve merhamet göstermesini emrettik, demektir.

[6030] Ebû Dâvûd et-Tayâlisî dedi ki: Sa'd dedi ki: Sa'd'ın annesi Sa'd'a: Allah sana anne babaya itaati emretmemiş midir? İşte ben de sen Allah'ı inkâr etmediğin sürece yemek yemeyeceğim, hiçbir şey içmeyeceğim dedi ve yemekten, içmekten kesildi. Öyle ki sonunda ancak bir sopa ile ağzını açabiliyorlardı. Sonra da: *"Biz insana ana babasına iyilikte bulunmasını tavsiye ettik"* âyeti nazil oldu.[344] Bu hadisi Müslim ve İbn Mâce dışında Sünen sahipleri Şu'be'nin kendi isnadıyla buna yakın olarak ve daha uzun bir şekilde rivayet etmişlerdir.

"Annesi onu zorlukla taşımış." Hamileliği esnasında ondan ötürü aşermek, bulantı, ağırlaşmak, zorluk ve sıkıntılar ve buna benzer hamilelerin karşı karşıya kaldıkları türlü zorluklarla, meşakkatlerle karşılaşmış, onu zorlukla bırakmıştır. Yani aynı şekilde doğum sancısı ve benzeri meşakkatlerle, sıkıntılarla doğurmuştur. *"Onun taşınması ve sütten kesilmesi de otuz aydır."*

344 Sahihtir. Bunu Müslim ve başkaları rivayet etmiş olup, Tevbe sûresinin baş taraflarında geçmişti.

Scanned with CamScanner

Ali (radıyallâhu anh) bu âyet-i kerimeyi Lokman sûresinde yer alan: *"Ve sütten kesilmesi iki yılda olur."* (Lokman, 14) âyeti ile yüce Rabbimizin: *"Anneler çocuklarını iki bütün yıl emzirirler. Bu emzirmeyi tamamlamak isteyenler içindir."* (Bakara, 233) ile birlikte hamileliğin asgari süresinin altı ay olduğuna delil göstermiştir. Bu ise oldukça güçlü ve doğru bir istinbattır. Osman ve ashab-ı kiram'dan bir topluluk da (Allah hepsinden razı olsun) bu hususta onunla aynı kanaati paylaşmışlardır.

Muhammed b. İshâk b. Yesar, Yezîd b. Abdullah b. Kusayt'dan naklen dedi ki: O, Ba'ce b. Abdullah el-Cuheni'den şöyle dediğini nakletti: Bizden bir adam Cuheyne'den bir kadın ile evlendi. Altı ayın tamamında ondan çocuğu oldu. Kocası Osman'ın yanına gitti ve bu hali ona anlatınca Osman kadına haber gönderdi. Kadın elbiselerini giyinmek üzere ayağa kalkınca kız-kardeşi ağladı, neden ağlıyorsun dedi. Allah'a yemin ederim ki yüce Allah'ın yarattıklarından ondan (kocamdan) başka kimse bana yaklaşmış değildir. O halde Allah hakkımda dilediği hükmü versin, dedi. Kadın Osman'a getirilince, recm edilmesini emretti. Durum Ali (radıyallâhu anh)'a ulaştı. Kalkıp Osman'ın yanına geldi, ona: Ne yapıyorsun, dedi. Osman: Altı ayın bitiminde doğum yaptı, hiç böyle şey olur mu, dedi. Ali (radıyallâhu anh) ona: Hiç Kur'ân okumadın mı dedi. Osman (radıyallâhu anh): Elbette okudum, dedi. Ali: Peki, sen aziz ve celil olan Allah'ın: *"Onun taşınması ve sütten kesilmesi de otuz aydır"* buyurduğunu ve yine *"tam iki yıl"* buyurduğunu duymadın mı? Peki bundan (yani otuz aydan iki yıl olan yirmi dört ayın çıkarılması neticesinde) ancak altı ay geriye kaldığını görmedin mi? Bu sefer Osman (radıyallâhu anh): Allah'a yemin ederim ben bunun farkına varmamıştım, kadını yanıma getirin, dedi. Ancak kadının işinin bitirilmiş olduğunu gördüler. Yezîd dedi ki: Ba'ce dedi ki: Allah'a yemin ederim ki karganın kargaya, yumurtanın yumurtaya benzemesi o çocuğun babasına benzemesinden daha fazla değildi. Babası onu görünce: Bu benim oğlumdur, Allah'a yemin olsun ki ben bunda hiç şüphe etmiyorum, dedi. (Ba'ce) dedi ki: Allah onu bu insan etini yiyip bitiren yara belasına maruz bıraktı, ölünceye kadar onu yiyip durdu. Bunu İbn Ebî Hâtim rivayet etmiştir, biz bunu bir başka yoldan yüce Allah'ın: *"Ben ibadet edenlerin ilkiyim..."* (Zuhruf, 81) buyruğunu açıklarken kaydetmiş idik.

İbn Ebî Hâtim dedi ki: Bize babam tahdis etti. İbn Abbâs dedi ki: Kadın dokuz ay hamilelik sonrasında çocuğunu doğuracak olursa ona yirmi bir ay

Scanned with CamScanner

süt emzirmek yeterli olur. Eğer yedi aylık olarak doğuracak olursa bu sefer ona yirmi üç ay süt emzirmek yeter. Eğer altı aylıkken doğurursa iki tam yıl emzirir çünkü yüce Allah: *"Onun taşınması ve sütten kesilmesi de otuz aydır"* buyurmaktadır.

"Nihayet o yiğitlik ve olgunluk çağına ulaşınca" yani güçlenip, gençlik ve erkeklik çağına varıp *"ve kırk yaşına varınca"* aklı en ileri derecesine varıp, kavrayışı ve hilmi kemale erince demektir. Denildiğine göre kişi çoğunlukla kırk yaşındaki halinden fazla pek değişmez.

Ebû Bekr b. Ayyaş, A'meş'ten, o Kâsım b. Abdurrahman'dan naklen dedi ki: Mesruk'a: Kişi ne zaman günahlarından dolayı sorumlu tutulur dedim. O: Kırk yaşına geldiğin takdirde artık tedbirini al, dedi.

[6031] Hâfız Ebû Ya'lâ el-Mavsilî dedi ki: Muhammed b. Amr b. Osman, Osman'dan naklen, o Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu bildirdi: *"Müslüman kul kırk yaşına ulaştı mı Allah onun hesabını hafifletir. Altmış yaşına girdi mi Allah ona kendisine dönmeyi nasip eder. Yetmiş yaşına ulaştı mı semadakiler onu sever. Seksen yaşına ulaşırsa Allah onun hasenatını tespit eder (sağlamlaştırır), seyyiatını ise siler. Doksan yaşına geldi mi Allah onun geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlar, ailesinin fertleri hakkında onu şefaatçi kılar ve semada Allah'ın yeryüzündeki esiri olarak yazılır."*[345]

Bu hadis bir başka yoldan da rivayet edilmiş olup, İmam Ahmed'in Müsned'inde yer almaktadır. Umeyye oğullarının Dımaşk emirlerinden birisi olan el-Haccac b. Abdullah el-Hakemî dedi ki: Ben insanlardan hayâ ettiğim için kırk yıl boyunca masiyetleri ve günahları terkettim. Sonra aziz ve celil olan Allah'tan hayâ ettiğim için onları terkettim. Şairin şu beyiti ne kadar güzeldir:

صَبَا ما صَبَا حَتى عَلا الشَّيبُ رأسَهُ فلمَّا عَلاهُ قال للباطل: ابطُل

Başında saçları ağarıncaya kadar gençliğin cahilliklerine kapıldıkça kapıldı

Ama saçları ağarınca bu sefer batıla dur dedi.

345 Mecma, 17563'te belirtildiği üzere bunu Ebû Ya'la, el-Müsnedu'l-Kebîr'de rivayet etmiş, Heysemi de bununla ilgili olarak: Senedinde Azra b. Kays el-Ezdi vardır, o zayıf bir ravidir demiştir. Hadis buna yakın olarak ashab-ı kiram'dan bir topluluktan da rivayet edilmiştir ki bunların çoğu daha önce geçmişti. Ayrıca bk. Mecma', X, 204-205

Scanned with CamScanner

"Der ki: Rabbim bana ana babama verdiğin nimete şükretmemi ve senin" gelecekte *"razı olacağın salih amel işlememi bana ilham et ve soyumdan gelenleri"* neslimi, arkamdan gelecekleri *"de benim için salih kimseler kıl. Şüphesiz ben sana tevbe ettim ve ben teslim olmuşlardanım."* İşte bu buyruk ile kırk yaşına gelen kimsenin yeniden aziz ve celil olan Allah'a tevbeyi tazeleyip, Ona tekrar dönüp tevbesini kararlılıkla sürdürmesine dair bir irşattır.

[6032] Ebû Dâvûd, Süneninde Abdullah b. Mes'ud (radıyallâhu anh)'dan şu rivayeti nakletmektedir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendilerine teşehhütte şöyle demelerini öğretiyordu:

اللهم، ألف بين قلوبنا، وأصلح ذات بيننا، واهدنا سبُل السلام، ونجنا من الظلمات إلى النور، وجنّبنا الفواحش ما ظهر منها وما بطن، وبارك لنا في أسماعنا وأبصارنا وقلوبنا، وأزواجنا، وذرياتنا، وتب علينا إنك أنت التواب الرحيم، واجعلنا شاكرين لنعمتك، مثنين بها قابليها، وأتممها علينا

"Allah'ım! Kalplerimizi birbirine kaynaştır. Aramızı düzelt, bizi esenlik yollarına hidayet et. Bizleri karanlıktan kurtarıp, nura çıkart. Gizlisiyle açığıyla bizi hayâsızlıklardan uzak tut. Kulaklarımızı, gözlerimizi, kalplerimizi, eşlerimizi, zürriyetimizi mübarek kıl. Tevbemizi kabul buyur. Şüphesiz sen tevbeleri pek çok kabul edensin, merhameti sonsuz olansın. Bizi nimetine şükredenler, ondan dolayı seni övenler, güzel karşılayıp, kabul edenler kıl ve üzerimizdeki nimetlerini tamamla"[346]

Yüce Allah buyuruyor ki: *"işte bunlar yaptıklarını en güzeli ile kabul ettiğimiz, cennetlikler arasında"* yani cennete giren cennet ashabı arasında kılıp *"kötülüklerini affettiğimiz kimselerdir."* Yani sözü geçen niteliklere sahip olup, Allah'a tevbe edip Ona yönelenler, geçmişteki kusurlarını tevbe ve istiğfar ile telafi edenler, yaptıkları amellerin en güzellerini kendilerinden kabul edip, kötülüklerini affettiğimiz, pek çok hatalarını kendilerine bağışladığımız, azıcık amellerini kabul ettiğimiz, cennetlikler arasında bulundurduğumuz kimselerdir. İşte aziz ve celil olan Allah'ın kendisine tevbe edip yönelen kimselere vaat

346 Sahih ve mevkuf bir rivayettir. Ebû Dâvûd, 629. Şerik'ten o Cami' b. Şeddad'dan, o Ebû Vail'den, o İbn Mes'ud'dan yoluyla rivayet etmiştir. Şerik ise hakimlik görevine başlayınca hıfzı kötüleşmiş bir ravidir. Ebû Dâvûd'un hadisi anlatım şekli mevkuf olduğu izlenimini vermektedir. Oraya bakınız. Doğrusu da o (mevkuf olduğu)dur.

Scanned with CamScanner

ettiği şekliyle Allah'ın nezdindeki hükümleri böyledir. Bunun için yüce Allah: *"Kendilerine verilmiş gerçek bir sözdür"* buyurmaktadır.

[6033] İbn Cerîr dedi ki: İbn Abbâs Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den, o er-Ruhu'l-Emin (a.s)'dan (Cebrâil'den) şöyle dediğini naklet-ti: *"Kulun hasenâtı ve seyyiâtı getirilir. Biri diğerine kısas edilir (takas yapı-lır). Eğer geriye bir hasenesi kalırsa yüce Allah ona cennette genişçe bir yer verir."* (Ravi) dedi ki: Ben de Yezdad'ın yanına girdim. Ona bunun aynısı nakledilince şöyle dedim: Eğer bir hasenesi dahi yoksa (ne olacak?) O: *"İşte bunlar yaptıklarını en güzeli ile kabul ettiğimiz cennetlikler arasında kötülük-lerini affettiğimiz kimselerdir. (Bu) kendilerine verilmiş gerçek bir sözdür"* buyruğunu okudu.[347]

Bunu bu şekilde İbn Ebî Hâtim de babasından diye Süleyman b. el-Mutemir yoluyla kendi senediyle aynen rivayet etmiş ve şunu da eklemiştir: er-Ruhu'l-Emin'den dedi ki: Aziz ve celil olan Rabb dedi ki: "Kulun hasenâtı ve seyyiâtı getirilir..." diyerek hadisi zikretti. Bu garip bir hadistir, senedi cey-yiddir, bir sakıncası yoktur.[348]

İbn Ebî Hâtim dedi ki: Yusuf b. Sa'd dedi ki: Muhammed b. Hatıb, Ali (radıyallâhu anh)'ın Basralılara karşı üstünlük sağladığı sırada evimde misafir olmuştu. Bir gün bana şöyle dedi: Ben yanımda Ammar, Sa'saa, Eşter ve Muhammed b. Ebî Bekr'in bulunduğu bir sırada mü'minlerin emiri Ali'yi gördüm. O sırada Osman'ı söz konusu ederek hakkında ağır bazı ifadeler kullandılar. Ali ise kereveti üzerinde oturuyordu. Elinde ise bir sopası vardı. Onlardan birisi: Yanınızda aranızda ayırt edici hüküm verecek kimse vardır dedi. Bu sefer ona sordular. Ali şöyle dedi: Osman yüce Allah'ın haklarında: *"İşte bunlar yaptıklarını en güzeli ile kabul ettiğimiz, cennetlikler arasında kö-tüklerini affettiğimiz kimselerdir. (Bu) kendilerine verilmiş gerçek bir sözdür"* buyurduğu kimselerdendir. (Ali devamla) dedi ki: Allah'a yemin olsun ki bu-

347 Taberî, 31271. Ravileri el-Gıtrif dışında sikadırlar. Onun da adı Ebû Harun el-Yemani olup, İbn Hibbân dışında onun sika olduğunu söyleyen olmamıştır. Buhârî de onu Tarih'inde zikretmiş, İbn Ebî Hâtim de hakkında herhangi bir cerh ve tadil ifadesi kul-lanmaksızın el-Cerh ve't-Ta'dil adlı eserinde söz konusu etmiştir. Kütüb-i Sitte sahip-lerinden kimse ondan hadis rivayet etmiş değildir. Bu onun meçhul bir ravi olduğu-nun delilidir. el-Hakem b. Eban'a gelince, çoğunluk sika olduğunu söylemiş olsa dahi İbnu'l-Mubarek zayıf olduğunu söylemiş, İbn Adiyy bir parça zayıftır demiştir. Ayrıca metin gariptir. Bu sebeple zayıf olma ihtimali daha yüksektir. Allah en iyi bilendir.

348 Hayır, az önce geçtiği gibi senedi zayıf olma ihtimali daha ileri leyyin bir hadistir.

Scanned with CamScanner

rada sözü edilen kimseler Osman'dır, Osman'ın arkadaşlarıdır. Bu sözlerini üç defa tekrar etti. Yusuf dedi ki: Bu sefer ben Muhammed b. Hatıb'a: Ali'den bunu duyduğuna dair Allah adına yemin eder misin, dedim. O: Bunu Ali (radıyallâhu anh)'dan duyduğuma dair Allah adına yemin ederim, dedi.

Anne ve Babasına Öf Diyenler:

وَالَّذِي قَالَ لِوَالِدَيْهِ أُفٍّ لَكُمَآ أَتَعِدَانِنِيٓ أَنْ أُخْرَجَ وَقَدْ خَلَتِ الْقُرُونُ
مِنْ قَبْلِي وَهُمَا يَسْتَغِيثَانِ اللهَ وَيْلَكَ اٰمِنْ إِنَّ وَعْدَ اللهِ حَقٌّ فَيَقُولُ مَا هَٰذَآ
إِلَّآ أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٧﴾ أُولَٰٓئِكَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِيٓ أُمَمٍ
قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ إِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ ﴿١٨﴾
وَلِكُلٍّ دَرَجَاتٌ مِمَّا عَمِلُوا وَلِيُوَفِّيَهُمْ أَعْمَالَهُمْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ
﴿١٩﴾ وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ فِي
حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا فَالْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ
تَسْتَكْبِرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَفْسُقُونَ ﴿٢٠﴾

17. Ana babasına: "Öf size! Benden önce nice nesiller gelip geçmiş iken beni (ölümden sonra) çıkarılmakla mı tehdit ediyorsunuz" diyene anası babası Allah'a yalvararak: "Yazık sana, imana gel, şüphesiz ki Allah'ın vaadi haktır" (derler). O ise der ki: "Bu geçmişlerin masallarından başkası değildir."

18. İşte bunlar cin ve insanlardan kendilerinden önce geçen ümmetler arasında aleyhlerine söz hak olmuş kimselerdir. Çünkü bunlar hüsrana uğramış olanlardır.

19. Bunların her biri için işlediklerine göre dereceler vardır, ta ki kendilerine zulmedilmeksizin amellerinin karşılığını tastamam versin.

20. Kâfir olanların ateşe arz olunacakları o günde: "Siz dünya hayatınızda hoşlandığınız her şeyinizi bitirdiniz ve onlardan yararlanıp durdunuz. Bugün yeryüzünde haksız yere büyüklenmeniz ve fasıklık etmeniz sebebiyle aşağılanmak azabı ile cezalandırılacaksınız" (denir).

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah anne babasına dua edip, onlara karşı iyi davrananları, onların Allah'ın nezdindeki kurtuluş ve mükâfatlarını söz konusu ettikten sonra anne babalarına kötü davranan bedbahtların durumunu dile getirerek: *"Ana babasına öf size... diyene"* buyurmaktadır. Bu buyruk, bu şekilde söz söyleyen herkes hakkında umumidir. Buyruğun Abdurrahman b. Ebî Bekr hakkında indiğini söyleyenlerin görüşü de zayıftır. Çünkü Abdurrahman b. Ebî Bekr bundan sonra Müslüman olmuş ve İslam'a güzel bir şekilde bağlanmış, zamanının en hayırlılarından biri olmuştu.

Avfî, İbn Abbâs'tan rivayet ettiğine göre âyet-i kerime Ebû Bekr es-Sıddîk'ın oğlu hakkında inmiştir. Ancak bu rivayetin sıhhati tartışılır. Allah en iyi bilendir.

İbn Cureyc, Mücâhid'den naklen dedi ki: âyet Ebû Bekir'in oğlu Abdullah hakkında inmiştir. Bunu İbn Cureyc söylemiş, ancak başkaları Ebû Bekir'in oğlu Abdurrahman'dır, demişlerdir. Bu da aynı zamanda Süddî'nin görüşüdür. Ancak bu buyruk anne babasına kötü davranan ve hakkı yalanlayan, bundan dolayı da anne babasına "öf size" deyip, onlara iyi muamele etmeyen herkes hakkında geneldir.

[6034] İbn Ebî Hâtim dedi ki: Abdullah b. el-Medini dedi ki: Mervan hutbe verip şu sözleri söylediği sırada ben mescitte idim: Şüphesiz yüce Allah mü'minlerin emirinin (Muâviye'nin) Yezîd hakkında güzel bir görüş sahibi olmasını sağlamıştır. Eğer onu halife olarak gösterirse Ebû Bekir ve Ömer de halife göstermişlerdir. Bu sefer Ebû Bekir'in oğlu Abdurrahman: Siz bunu Herakliusçu bir geleneğe mi dönüştüreceksiniz? Şüphesiz Ebû Bekir Allah'a yemin ederim bu işi çocuklarından herhangi birisine vasiyet etmediği gibi, aile halkından kimseye de bunu vasiyet etmemiştir. Muâviye'nin bunu çocuğuna vasiyet etmesi ise ancak çocuğuna olan merhameti ve ikramından dolayıdır. Bu sefer Mervan: Sen anne babasına: Öf size, diyen değil misin, dedi. Abdurrahman: Sen de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in babasını lanetlediği lanetlik kimsenin oğlu değil misin, dedi. (Abdullah) dedi ki: Bu söylediklerini Âişe de işitince: Ey Mervan Abdurrahman'a şunları şunları söyleyen sen misin? Yalan söyledin. âyet onun hakkında inmedi, âyet filan oğlu filan hakkında indi, dedi. Sonra Mervan ağlamaya koyuldu, arkasından

Scanned with CamScanner

minberden indi, Âişe'nin hücresinin kapısına kadar gitti. Onunla konuşmaya başladı, sonra dönüp gitti.[349]

[6035] Bunu Buhârî başka bir senetle ve farklı bir lafızla rivayet ederek şöyle demiştir: Yusuf b. Mahek dedi ki: Mervan, Hicaz emiri idi. Onu Muâviye b. Ebî Süfyân emir olarak görevlendirmişti. Mervan hutbe verdi ve babasından sonra ona bey'at edilmesi için Yezîd b. Muâviye'yi söz konusu etmeye başladı. Bu sefer Ebû Bekr'in oğlu Abdurrahman ona bir şeyler söyledi. Mervan: Onu yakalayın, dediyse de Abdurrahman, Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın evine girdi, bundan dolayı onu yakalayamadılar. Bu sefer Mervan: Hakkında: *"Ana babasına: Öf size benden önce nice nesiller gelip geçmiş iken beni çıkarılmakla mı tehdit ediyorsunuz?"* buyruğunun indiği kişi işte budur, dedi. Bu sefer Âişe (radıyallâhu anhâ) perde arkasından: Allah Kur'ân'dan benim günahsız olduğuma dair buyruklar dışında hakkımızda hiçbir şey indirmemiştir, dedi.[350]

[6036] Başka bir rivayet yolu: Nesâî dedi ki: Muhammed b. Ziyad dedi ki: Muâviye oğlu için bey'at alınca Mervan: Bu Ebû Bekir ve Ömer'in sünnetidir, dedi. Bu sefer Ebû Bekr'in oğlu Abdurrahman: (Hayır) bu Heraklius'un ve Kayser'in sünnetidir, dedi. Bu sefer Mervan: Bu adam yüce Allah'ın hakkında: *"Ana babasına: Öf size..."* âyetinin indiği kişidir, dedi. Bu söyledikleri Âişe'ye ulaşınca o da: Mervan yalan söylüyor, Allah'a yemin ederim ki, âyet onun hakkında inmemiştir. âyetin kimin hakkında indiğini ismen söylemek istersem söyleyebilirim ama Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) henüz Mervan babasının sulbünde iken onun babasına lanet etti. Bu sebeple Mervan, Allah'ın lanetinden bir parçadır.[351]

"Benden önce nice nesiller gelip geçmiş iken" yani benden önce insanlar geçip gittikleri halde onlardan haber getiren kimse geri dönmemişken *"beni çıkarılmakla"* ölümden sonra diriltilmekle *"mı tehdit ediyorsunuz, diyene anası babası Allah'a yalvararak"* Allah'tan kendisine hidayet vermesini dile-

349 Senedi kavi değildir çünkü Abdullah el-Medini hadis rivayeti muzdarip olan birisidir. Sahih olan bundan sonraki rivayettir.

350 Buhârî, 4827

351 Nesâî, Tefsir, 511. Senedi zayıftır. Muhammed b. Ziyad, Âişe'den hadis dinlememiştir. Bundan önceki rivayet ise Buhârî'nin Sahih'inde yer almış olup, orada lanet söz konusu edilmemiştir. Allah en iyi bilendir.

Scanned with CamScanner

yerek çocuklarına: *"Yazık sana imana gel. Şüphesiz ki Allah'ın vaadi haktır"* diyorlar. O ise *"bu geçmişlerin masallarından başkası değildir, der."*

Yüce Allah buyuruyor ki: *"işte bunlar cin ve insanlardan kendilerinden önce geçen ümmetler arasında aleyhlerine söz hak olmuş kimselerdir. Çünkü bunlar hüsrana uğramış olanlardır."* Yani bunlar da kıyâmet gününde kendilerini de, yakınlarını ve akrabalarını da kaybeden, kendileri gibi kâfir ve zarara uğrayanlar zümresine girmişlerdir.

Yüce Allah'ın: *"Diyen"* buyruğundan sonra *"işte bunlar"* buyurması da bizim de sözünü ettiğimiz gibi bunun bu şekilde olanların hepsini kapsayan bir türün söz konusu edilmiş olduğuna delildir. Hasan ve Katâde de: Söz konusu edilen kişi kâfir, günahkâr, anne babasına kötü davranan, ölümden sonra dirilişi yalanlayan kişidir demişlerdir.

[6037] Hâfız İbn Asâkir, Sehl b. Dâvûd'un biyografisini zikrederken Hişam b. Ammar yoluyla şu rivayeti nakletmektedir: Ebû Ümâme el-Bahili Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle dediğini nakletmektedir: *"Dört kişiye Allah, Arşının üstünden lanet okudu, melekler de onların aleyhine âmin dedi: Yoksulları yoldan saptıran kişi -(ravilerden) Halid dedi ki: Elini yoksula uzatarak, gel sana bir şeyler vereyim deyip, yoksul yanına geldiği vakit, yanımda hiçbir şey yok diyen kimsedir- gözleri görmeyen kimseye önünde hiçbir şey bulunmadığı halde şu gelen hayvandan kendini koru diyen, birilerinin evlerinin nerede olduğunu soran kimseye başka bir evi gösteren ve Allah'tan yardım dileyecek hale gelinceye kadar anne babayı döven kimse"*[352] Oldukça gariptir.

Şanı yüce Rabbimizin: *"Bunların her biri için işlediklerine göre dereceler vardır."* Yani her birisinin ameline göre bir azap vardır. *"Ta ki kendilerine zulmedilmeksizin amellerinin karşılığını tastamam versin."* Yani kendilerine bir zerre ağırlığı kadar hatta ondan daha az miktarda zulmetmeyecektir. Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem dedi ki: Cehennem ateşinin dereceleri aşağıya doğru iner, cennetin dereceleri ise yukarı doğru yükselir.

352 Senedi oldukça zayıftır. İki illeti vardır: Hammad b. Abdurrahman el-Kelbi nispetli olandır. Ebû Hâtim ve başkaları, Mizan, 2256'da belirtildiği üzere zayıf olduğunu söylemişlerdir. Hocası Halid b. ez-Zibran hakkında Ebû Hâtim hadisi münkerdir demiştir. Bk. Mizan, 2322. Metin de oldukça münkerdir. Merhum İbn Kesir de garip olduğunu belirtmiştir.

Scanned with CamScanner

"Kâfir olanların ateşe arzolunacakları o günde: Siz dünya hayatınızda hoşlandığınız her şeyinizi bitirdiniz ve onlardan yararlanıp durdunuz." Yani azarlamak ve başlarına kakmak için onlara bu sözler söylenecektir. Mü'minlerin emiri Ömer b. el-Hattab (radıyallâhu anh) hoşuna giden pek çok yiyecek ve içecekten vera yoluyla kaçınmış, uzak durmuş idi. Bunun için de: Yüce Allah'ın kendilerine: *"Siz dünya hayatınızda hoşlandığınız her şeyinizi bitirdiniz ve onlardan yararlanıp durdunuz"* deyip, azarlayacağı kimseler gibi olmaktan korkarım, derdi.

Ebû Miclez dedi ki: Bazı kimseler dünya hayatında iken yapmış oldukları iyiliklerini göremeyecekler. Kendilerine: "Siz dünya hayatınızda hoşlandığınız her şeyinizi bitirdiniz" denilecek.

Yüce Allah'ın: *"Bugün yeryüzünde haksız yere büyüklenmeniz ve fasıklık etmeniz sebebi ile aşağılanmak azabı ile cezalandırılacaksınız"* buyruğunun da ifade ettiğine göre amellerinin türünden onlara ceza verilecektir. Kendilerini nimetlere kaptırıp, hakka uymayı büyüklüklerine yedirmeyip, fasıklık olan işleri yapıp, masiyetleri de işledikleri gibi yüce Allah da onları aşağılanmak azabı ile cezalandırdı. Bu azap ise aşağılayan, hor ve hakir kılan, can yakıcı acı ve ızdıraplar veren ve kesintisiz hasretler ile gelen ve cehennemin korkunç basamaklarında kişinin alçalmış olduğu azaptır. Şanı yüce Rabbimiz bütün bunlardan bizleri himaye buyursun.

Âd Kavminin Kardeşi:

وَاذْكُرْ أَخَا عَادٍ إِذْ أَنذَرَ قَوْمَهُ بِالْأَحْقَافِ وَقَدْ خَلَتِ النُّذُرُ مِنْ بَيْنِ
يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ
عَظِيمٍ ﴿٢١﴾ قَالُوا أَجِئْتَنَا لِتَأْفِكَنَا عَنْ آلِهَتِنَا فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ
مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٢٢﴾ قَالَ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ وَأُبَلِّغُكُمْ مَا أُرْسِلْتُ
بِهِ وَلَكِنِّي أَرَاكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ ﴿٢٣﴾ فَلَمَّا رَأَوْهُ عَارِضًا مُسْتَقْبِلَ
أَوْدِيَتِهِمْ قَالُوا هَذَا عَارِضٌ مُمْطِرُنَا بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِهِ رِيحٌ فِيهَا
عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢٤﴾ تُدَمِّرُ كُلَّ شَيْءٍ بِأَمْرِ رَبِّهَا فَأَصْبَحُوا لَا يُرَى إِلَّا
مَسَاكِنُهُمْ كَذَلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ ﴿٢٥﴾

Scanned with CamScanner

21. Âd kavminin kardeşini de an -ki ondan önce de, sonra da uyarıcılar gelip geçmişti.- Hani o kavmini Ahkâf denilen yerde: "Allah'tan başkasına ibadet etmeyin. Çünkü ben gerçekten sizin için büyük bir günün azabından korkarım" diye korkutup uyarmıştı.

22. Dediler ki: "Sen bizi ilâhlarımızdan döndürmek için mi bize geldin? Eğer doğru söyleyenlerden isen o halde bizi kendisiyle tehdit etmekte olduğun şeyi getir."

23. Dedi ki: "İlim ancak Allah'ın yanındadır. Ben size benimle gönderilenleri tebliğ ediyorum, fakat ben sizin cahillik eden bir topluluk olduğunuzu görüyorum."

24. Onlar onu vadilerine yönelmiş bir bulut halinde gördüklerinde: "Bu bize yağmur indirecek bir buluttur" dediler. Hayır, o sizin acele gelmesini istediğiniz şeydir. Bir rüzgârdır ki onda çok acıklı bir azap vardır.

25. Rabbinin emri ile her şeyi helâk eder. Onların meskenlerinden başka bir şey görünmez oluverdi. Biz günahkârlar topluluğunu işte böyle cezalandırırız.

Tefsiri:

Yüce Allah kavminden kendisini yalanlayanların yalanlaması dolasıyla Nebîsini teselli ederek: *"Âd kavminin kardeşini de an"* buyurmaktadır ki o da Hud (a.s)'dı. Yüce Allah onu ilk Âd kavmine nebî olarak göndermişti. Kendileri kum dağı demek olan hıkf'ın çoğulu "Ahkâf" denilen yerde yaşıyorlardı. İkrime de Ahkâf dağ ve mağara demektir, diye açıklamıştır. Ali b. Ebî Tâlib (radıyallâhu anh) da Ahkâf Hadramevt'te Burhût (Berehût) denilen ve içine kâfirlerin ruhlarının atıldığı bir vadidir demiştir. Katâde de: Bize anlatıldığına göre Âd, Yemen'de bir kabile idi. Bunlar Şahr denilen ve denize bakan yüksek kumluk bir yerde yaşıyorlardı, demiştir.

[6038] İbn Mâce dedi ki: "Kişi dua ederse önce kendisinden başlasın babı" Bize el-Hasan b. Ali el-Hallal tahdis etti. İbn Abbâs dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah bize ve Âd'ın kardeşine rahmet ihsan buyursun"* buyurdu.[353]

353 Hasendir. İbn Mâce, 3852 senedi zayıftır. Senedinde Ebû İshâk'ın an lafzını kullanarak rivayeti vardır. Zeyd b. el-Hubab hakkında da İbn Maîn: Sevrî'den maklub bir takım hadisler rivayet etmiştir demektedir.

Scanned with CamScanner

"Ki ondan önce de, sonra da uyarıcılar gelip geçmişti." Yani yüce Allah onların çevrelerinde bulunan yerleşim merkezlerine rasûller ve uyarıcılar göndermişti. Yüce Allah'ın şu buyrukları da buna benzemektedir: *"Biz bunu öncekilere de, sonradan gelenlere de bir ibret kıldık."* (Bakara, 66); *"Eğer yüz çevirirlerse sen de De ki: Ben Âd ve Semud'a gelen yıldırım gibi bir yıldırımla sizi korkutup uyarırım. Hani onlara peygamberleri önlerinden ve arkalarından gelip: Allah'tan başkasına ibadet etmeyin dediklerinde onlar: Eğer Rabbimiz dileseydi elbette melekler indirirdi. Bu sebepten muhakkak biz sizinle gönderilenlere kâfir olanlarız dediler."* (Fussilet, 13-14)

Yani Hud onlara bu sözleri söyleyince kavmi de kendisine: *"Sen bizi ilâhlarımızdan döndürmek"* onlara ibadet etmekten bizi alıkoymak *"için mi bize geldin?"* diye cevap verdiler. *"Eğer doğru söyleyenlerden isen o halde bizi kendisiyle tehdit etmekte olduğun şeyi getir."* Bu sözleriyle Allah'ın azabının ve cezasının -gerçekleşeceğini uzak görerek- çabuk gelmesini istediler. Nitekim yüce Allah'ın: *"Ona iman etmeyenler onun çabucak gelmesini isterler."* (Şûrâ, 18) buyruğu da bunu ifade etmektedir.

"Dedi ki: ilim ancak Allah'ın yanındadır." Yani sizlerin azabın çabuk gelmesini hak eden kimseler olduğunuzu en iyi bilen odur. O da bunu size yapacaktır. Bana gelince, benim işim size benimle gönderilen risaleti tebliğ etmekten ibarettir. *"Fakat ben sizin cahillik eden"* yani akletmeyen, anlamayan *"bir topluluk olduğunuzu görüyorum."*

Yüce Allah devamla buyurdu ki: *"Onlar onu vadilerine yönelmiş bir bulut halinde gördüklerinde"* yani onlar azabı karşılarında gördükleri zaman kendilerine yağmur yağdıracak bir bulut olduğuna inandılar, bundan dolayı sevindiler, birbirlerine müjde verdiler. Bundan önce ise kuraklıkla karşı karşıya kalmışlar ve yağmura ihtiyaçları vardı. Yüce Allah: *"Hayır, o sizin acele gelmesini istediğiniz şeydir. Bir rüzgârdır ki onda çok acıklı bir azap vardır"* buyurmaktadır. Yani sizin *"eğer doğru söyleyenlerden isen o halde bizi kendisiyle tehdit etmekte olduğun şeyi getir"* diyerek istediğiniz azabın kendisidir. *"Rabbinin emri ile"* Allah'ın bu hususta kendisine verdiği izin sebebiyle *"her şeyi"* ülkelerinde harap olabilecek nitelikteki her bir şeyi *"helak eder"* tahrip eder. Yüce Allah bir başka yerDe ki: *"O neye uğradıysa mutlaka onu ufaltıp, kül gibi koyuyordu."* (Zâriyât, 42) buyruğuna benzemektedir. Yani çürüyüp gitmiş bir şeye dönüştürüyordu.

Scanned with CamScanner

Bunun için de yüce Allah: *"Onların meskenlerinden başka bir şey görünmez oluverdi"* buyurmaktadır. Yani son fertlerine kadar hepsi helak oldular, onlardan hiç kimse kalmadı.

"Biz günahkârlar topluluğunu işte böyle cezalandırırız." Yani rasûllerimizi yalanlayıp, emrimize muhalefet eden kimseler hakkındaki hükmümüz budur. Onların kıssaları hakkında garip ve müfred hadislerden birisi olan ve oldukça garip görülen bir hadis rivayet edilmektedir:

[6039] İmam Ahmed dedi ki: Ebû Vâil, el-Haris el-Bekri'den şöyle dediğini nakletti: el-Ala b. el-Hadrami'yi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e şikâyet etmek üzere çıktım. Rebeze'ye yolum uğradı. Temim oğullarından yaşlı bir kadının yolda kalmış olduğunu gördüm. Bana: Ey Allah'ın kulu, benim Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) tarafından görülmesi gereken bir ihtiyacım var. Beni ona ulaştırabilir misin, dedi. (Haris) dedi ki: Ben de onu bineğime bindirip Medine'ye geldim. Mescidin ahali ile dolup taşmış olduğunu gördüm. Dalgalanmakta olan siyah bir sancak gördüm. Bilal de kılıcını kuşanmış Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in önünde bulunuyordu. İnsanların bu hali nedir, dedim. Onlar: Amr b. el-Âs'ı bir tarafa göndermek istiyor, dediler. (Haris) dedi ki: Ben de bir yere oturdum. Allah Rasûlü evine -yahut da çadırına dedi- girdi. Huzuruna girmek üzere izin istedim, bana izin verdi. İçeri girdim, selam verdim. O: *"Sizlerle Temim oğulları arasında bir şey mi var?"* diye sordu. Ben: Evet, ama (son olarak) biz onlara karşı muzaffer olmuştuk. Temim oğullarından yolda kalmış yaşlı bir kadının yanından geçerken benden kendisini senin yanına getirmek üzere bineğime bindirmemi istedi. Bu kadın işte kapıda duruyor, dedim. Allah Rasûlü kadına izin verince içeri girdi. Ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Eğer bizlerle Temimliler arasında bir sınır tayin etmek istiyorsan bu ed-Dehnâ olsun dedim. Yaşlı kadın kızıp köpürdü ve şöyle dedi: Ey Allah'ın Rasûlü! Peki senin Mudar'ın nereye gidecek, dedi.

(Haris) dedi ki: Bu sefer ben şöyle dedim: Benim misalim öncekilerin: "Bir dişi keçi ölümünü sırtında taşıdı" demelerine benzedi. Ben bu kadını bineğim üstünde taşıyıp getirdim ama benim düşmanım olduğunu fark etmemiştim. Âd oğullarının elçisi gibi olmaktan Allah'a ve Rasûlü'ne sığınırım. Allah Rasûlü: *"Peki, bu Âd'ın elçisi neyin nesi idi?"* buyurdu. Halbuki o, olanı biteni benden daha iyi biliyordu, fakat onu dinlemekten hoşlanacaktı. Ben de şöyle dedim: Âd kavmine yağmur yağmadı. Bu sebeple Kayl adındaki

Scanned with CamScanner

bir temsilcilerini gönderdiler. Bu da Muâviye b. Bekr'in yanına gitti. Onun yanında bir ay boyunca kaldı. Muâviye ona şarap içiriyor, Ceradetân denilen iki cariye de ona şarkı söyleyip, duruyordu. Bir aylık süre geçtikten sonra Mehre dağlarına çıkıp şöyle dua etti: Allah'ım! Sen de biliyorsun ki ben tedavi edeceğim bir hastanın yanına yahut fidye verip, kurtaracağım bir esir için gelmedim. Allah'ım! Daha önceleri Âd kavmine yağdırdığın yağmur gibisini yağdır. Karşısından siyah bulutlar geçti, o bulutlardan kendisine seç diye seslenildi. O da aralarından siyah bir buluta işaret etti. O buluttan ona sen de bunu Âd kavminden hiçbir kimseyi bırakmamak üzere alabildiğine ince kül olarak al, diye seslenildi. (Haris) dedi ki: Bana ulaştığına göre onların üzerine salınan rüzgâr ancak benim bu yüzüğüm içinden geçecek kadar bir rüzgârdı ve nihayet helak edildiler. Ebû Vâil dedi ki: Haris doğru söylemiştir. Erkek ve kadın kendileri için bir elçi gönderdiklerinde Âd'ın elçisi gibi olmayasın, derlerdi.[354] Bu daha önce A'râf sûresinde de geçtiği gibi Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce rivayet etmiştir.

[6040] İmam Ahmed dedi ki: Süleyman b. Yesar'dan rivayete göre Âişe (radıyallâhu anhâ) şöyle dedi: Ben, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bademcikleri görülünceye kadar ağzını sonuna kadar açıp güldüğünü görmedim. O sadece gülümserdi. Bir bulut -yahut şiddetli bir rüzgâr- gördüğü vakit bunun etkisi yüzünde görülürdü. Âişe: Ey Allah'ın Rasûlü! İnsanlar bulutu gördükleri vakit içinde yağmur olur ümidiyle sevinirler ama ben senin bulutu gördüğün zaman yüzünden hoşlanmadığını anlıyorum, dedi. Allah Rasûlü şöyle buyurdu: *"Ey Âişe içinde azap bulunmadığının teminatını bana ne verebilir ki? Bir kavim rüzgâr ile azaba uğratıldı. Bir kavim de azabı gördüklerinde bu bize yağmur yağdıracak bir buluttur demişti."*[355] Bu hadisi Buhârî ve Müslim, İbn Vehb yoluyla gelen bir hadis olarak tahriç etmişlerdir.

[6041] Başka bir rivayet yolu: İmam Ahmed dedi ki: Âişe'den rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sema ufuklarından herhangi birisinde yeni bir bulut görecek olursa namazında dahi olsa işini bırakır sonra şöyle derdi: *"Allah'ım! İçindeki şerden sana sığınırım."* Şayet Allah onu açıp giderirse Allah'a hamdederdi. Yağmur yağdırırsa: *"Allah'ım! Faydalı bir yağmur (dileriz)"* derdi.[356]

354 Hadisin kaynakları daha önce A'râf sûresinde gösterilmiş idi.

355 Ahmed, VI, 66; Buhârî, 4828; Müslim, 899/16

356 Sahihtir. Ahmed, VI, 190

Scanned with CamScanner

[6042] Başka bir rivayet yolu: Müslim Sahih'inde dedi ki: Âişe dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şiddetli bir rüzgâr estiği vakit şöyle derdi: *"Allah'ım! Senden bunun hayrını, içindekilerin hayrını, kendisi için gönderildiği sebebin hayrını dilerim. Onun şerrinden, içindekinin şerrinden ve kendisi için gönderildiği sebebin şerrinden de sana sığınırım."* Âişe dedi ki: Gökte de bulut gördü mü rengi değişir, dışarı çıkar, içeri girer, gider ve gelirdi. Bulut yağmur yağdırdı mı o hali de gider düzelirdi. Âişe bunu fark edince ona sordu. O da: *"Ey Âişe, belki o Âd kavminin dediği gibi: "Onlar onu vadilerine yönelmiş bir bulut olarak gördüklerinde: Bu bize yağmur indirecek bir buluttur dediler" gibi bir bulut da olabilir."* buyurdu.[357]

Âd kavminin helak edilmesini daha önce A'râf ve Hud sûrelerinde burada ayrıca tekrara ihtiyaç bırakmayacak şekilde zikretmiş bulunuyoruz. Hamdimiz ve minnet duygularımız Allah'adır.

[6043] Taberânî dedi ki: Mücâhid ve Said b. Cubeyr, İbn Abbâs'tan şöyle dediğini naklettiler: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Âd kavmi üzerine salınan rüzgâr ancak bir yüzüğün tuttuğu yer gibi idi. Sonra rüzgâr üzerlerine çölden ikamet ettikleri şehirlere doğru salındı. Şehirde kalanlar onu gördükleri vakit bu bizim vadilerimize yönelmiş, bize yağmur yağdıracak bir buluttur dediler. Kırsal kesimde yaşayanlar da kırsalda bulunuyorlardı. Sonunda kırsalda (çölde) bulunanlar şehirde yaşayanların üzerlerine atıldı ve nihayet helak edildiler."* Dedi ki: *"O rüzgârı bekçileri tutamadı öyle ki kapıların aralıklarından bile girdi."*[358]

357 Müslim, 899/15

358 Zayıftır. Taberânî, 12416'da İbn Abbâs'ın naklettiği bir hadis olarak tahriç etmiştir. Heysemi, Mecma, 11367'de: Senedinde Müslim el-Mulai vardır zayıf birisidir demektedir. İbn Ömer'in rivayeti olarak da gelmiştir. Bunu da Taberânî, 13553'de rivayet etmiştir. Yine bunun senedinde Müslim el-Mulai vardır ve o zayıftır. Daha çok mevkuf bir hadis gibi görünüyor. Allah en iyi bilendir.

Scanned with CamScanner

وَلَقَدْ مَكَّنَّاهُمْ فِيمَآ إِنْ مَكَّنَّاكُمْ فِيهِ وَجَعَلْنَا لَهُمْ سَمْعًا وَأَبْصَارًا وَأَفْئِدَةً فَمَآ أَغْنَى عَنْهُمْ سَمْعُهُمْ وَلَآ أَبْصَارُهُمْ وَلَآ أَفْئِدَتُهُمْ مِنْ شَيْءٍ إِذْ كَانُوا يَجْحَدُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٢٦﴾ وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا مَا حَوْلَكُمْ مِنَ الْقُرٰى وَصَرَّفْنَا الْاٰيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢٧﴾ فَلَوْلَا نَصَرَهُمُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ قُرْبَانًا اٰلِهَةً بَلْ ضَلُّوا عَنْهُمْ وَذٰلِكَ إِفْكُهُمْ وَمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢٨﴾

26. Andolsun ki size vermediğimiz imkânları onlara vermiş idik. Hem onlara kulaklar, gözler ve kalpler de vermiştik. Fakat kulakları, gözleri ve kalpleri onlara hiçbir fayda vermedi. Çünkü onlar Allah'ın âyetlerini bile bile inkâr ediyorlardı. Alay edegeldikleri şey onları çepeçevre kuşattı.

27. Andolsun ki etrafınızda bulunan ülkeleri helak ettik ve onlara âyetleri tekrar tekrar açıkladık. Belki dönerler diye.

28. Kendilerini yakınlaştırmak üzere Allah'tan başka ilâh diye edindikleri onlara yardım etmeli değil miydi? Bilakis bu ilâhları önlerinden kaybolup gittiler. İşte bu onların yalanları ve uydura geldikleri şeydir.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: Andolsun dünyada daha önce geçmiş olan ümmetlere size benzerini hatta ona yakın miktarını vermediğimiz kadar mal ve evlat vermiştik. *"Hem onlara kulaklar, gözler ve kalpler de vermiştik fakat kulakları, gözleri ve kalpleri onlara hiçbir fayda vermedi. Çünkü onlar Allah'ın âyetlerini bile bile inkâr ediyorlardı. Alay edegeldikleri şey onları çepeçevre kuşattı."* Yani yalan saydıkları, gerçekleşeceğini uzak bir ihtimal olarak kabul ettikleri azap ve ceza onların etrafını sardı. Şu demektir: Ey muhataplar, onlar gibi olmaktan ve dünya ve Âhirette onlara gelip çatan azabın bir benzerinin de gelip sizi bulmasından sakınınız.

"Andolsun ki etrafınızda bulunan ülkeleri helak ettik." Mekkelileri kastetmektedir. Yani Allah, Âd kavmi gibi Mekke etrafında yaşamış rasûlleri yalan-

Scanned with CamScanner

layan ümmetleri helak etmiştir. Bunlar Yemen yakınlarındaki Hadramevt'teki Ahkâf'ta yaşıyorlardı. Semud kavminin yaşadıkları yerler ve konaklar da kendileri ile Şam bölgesi arasında idi. Aynı şekilde Sebe'liler de Yemen ahalisindendiler. Medyen ise onların yolu üzerinde ve Gazze'ye geçtikleri yolda idiler. Aynı şekilde Lut kavmi gölü de yanından geçip gittikleri bir yerdi.

"Ve onlara âyetleri tekrar tekrar açıkladık." Gereği gibi beyan ettik, izah ettik. *"Belki dönerler diye, kendilerini yakınlaştırmak üzere Allah'tan başka ilâh diye edindikleri onlara yardım etmeli değil miydi?"* Neden bu ilâh diye çağırdıkları kendilerine ihtiyaç duydukları bir zamanda onlara yardımcı olmadı. *"Bilakis bu ilâhları önlerinden kaybolup gittiler."* Aksine tam onlara en muhtaç oldukları bir zamanda uzaklaşıp gittiler. *"İşte bu onların yalanları ve uydurageldikleri şeydir:"* O putları ilâh edinmekte iftirada bulunmuş oldular. Onlara ibadet etmek ve onlara bel bağlamakla tam bir hüsrana uğramış oldular, zararlı çıktılar. Allah en iyi bilendir.

Cinlerden Bir Taife:

وَإِذْ صَرَفْنَا إِلَيْكَ نَفَرًا مِنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْآنَ فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُوا
أَنْصِتُوا فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا إِلَى قَوْمِهِمْ مُنْذِرِينَ ﴿٢٩﴾ قَالُوا يَا قَوْمَنَا
إِنَّا سَمِعْنَا كِتَابًا أُنْزِلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَى مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْدِي إِلَى
الْحَقِّ وَإِلَى طَرِيقٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٣٠﴾ يَا قَوْمَنَا أَجِيبُوا دَاعِيَ اللَّهِ وَآمِنُوا
بِهِ يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُجِرْكُمْ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣١﴾ وَمَنْ لَا
يُجِبْ دَاعِيَ اللَّهِ فَلَيْسَ بِمُعْجِزٍ فِي الْأَرْضِ وَلَيْسَ لَهُ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءُ
أُولَئِكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٣٢﴾

29. Hatırla ki, cinlerden bir grubu Kur'ân'ı dinlesinler diye sana yöneltmiş idik. Onun huzuruna geldiklerinde: "Susup, dinleyin" dediler. (Okunması) bitirilince de kavimlerine uyarıcılar olarak döndüler.

30. Dediler ki: "Ey kavmimiz, biz Mûsâ'dan sonra indirilmiş olup, kendinden öncekileri doğrulayan, hakka ve dosdoğru yola ileten bir kitap dinledik."

Scanned with CamScanner

31. Ey kavmimiz, Allah'ın davetçisinin çağrısını kabul edin ve ona iman edin. Günahlarınızdan bir kısmını bağışlasın ve sizi acıklı bir azaptan kurtarsın.

32. Kim Allah'ın davetçisinin çağrısını kabul etmezse o yeryüzünde âciz bırakıcı değildir. Onun ondan başka dost ve yardımcıları da olmaz. İşte onlar apaçık bir sapıklık içindedirler.

Tefsiri:

[6044] İmam Ahmed dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti, bize Amr tahdis etti: İkrime'yi Zubeyr'den naklen şöyle dediğini dinledim: *"Hatırla ki, cinlerden bir grubu Kur'ân'ı dinlesinler diye sana yöneltmiş idik."* âyeti hakkında: Bu Nahle'de olmuştu, demiştir.. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de yatsı namazını kılıyordu. *"Neredeyse etrafında bir keçe (gibi) olacaklardı."* (Cin, 19) Süfyân dedi ki: Keçeden kasıt üst üste olmalarıdır. Tıpkı keçenin üst üste, kat kat olduğu gibi.[359] Bunu Ahmed tek başına rivayet etmiştir. İleride İbn Cerîr'in, İkrime'den, o İbn Abbâs'tan diye naklettiği bir rivayet olarak gelecek ve bu rivayette onların Nasibin cinlerinden yedi kişi oldukları ifade edilecektir.

[6045] İmam Ahmed dedi ki: Bize Affan tahdis etti, bize Ebû Avane tahdis etti. [Meşhur imam hafız Ebû Bekr el-Beyhakî de Delailu'n-Nubuvve adlı eserinde dedi ki: Bize Ebu'l-Hasan Ali b. Ahmed b. Abdan haber verdi... Bize Ebû Avane tahdis etti.] O Ebû Bişr'den, o Said b. Cubeyr'den, o İbn Abbâs'tan şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) cinlere ne Kur'ân okudu, ne de onları gördü. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ashabından dokuz on kişi ile birlikte Ukaz panayırına doğru gitmek üzere çıktılar. O sırada şeytanlar ile semadan (hırsızlama yoluyla aldıkları) haberler arasına engel olunmuştu. Onlara yalın alevli ateşler salınmaya başlamıştı. Bunun üzerine şeytanlar kavimlerinin yanına geri döndüler. Onlara neyiniz var diye sorduklarında onlar: Semadan haber almamız engellendi ve üzerimize yalın alevli ateşler salındı, dediler. Şeytanlar: Semadan haber almanızın engellenmesinin tek sebebi meydana gelmiş olan önemli bir olay olmalıdır. Haydi yerin doğularına ve batılarına gidiniz. Semadan haber almanıza engel olan bu yeni hadisenin ne olduğuna bir bakınız, dediler.

359 Ahmed, I, 167. Senedi zayıftır. İkrime, Zubeyr'e yetişmemiştir.

Scanned with CamScanner

Bunun üzerine şeytanlar yeryüzünün doğularına batılarına gidip dolaşmaya başladılar. Semadan haber almalarına engel olanın ne olduğunu bulmaya çalıştılar. İşte Tihame'ye doğru giden o şeytanlar Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), Ukaz panayırına giderken Nahle'de bulunduğu sırada rast geldiler. Ashabına sabah namazını kıldırıyordu. Şeytanlar Kur'ân'ı duyunca ona kulak verip, dinlediler ve: Allah'a yemin olsun ki semadan haber almanızı engelleyen işte budur, dediler. İşte oradan kavimlerinin yanına döndükleri o vakit şöyle dediler: Ey kavmimiz, biz gerçekten doğru yola ileten hayret verici bir Kur'ân dinledik. Biz de ona iman ettik ve Rabbimize asla kimseyi ortak koşmayacağız. Yüce Allah da nebîsine (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"De ki: Bana şu vahyolundu: Cinlerden bir topluluk beni dinlediler."* (Cin, 1) buyruklarını indirdi. Ona sadece cinlerin söylediklerini vahyetti.[360]

Bunu Buhârî Müsedded'den buna yakın olarak rivayet etmiş olup, Müslim de bunu Şeyban b. Ferruh'dan, o Ebû Avane'den böylece rivayet etmiştir. Ayrıca Tirmizî ve Nesâî de tefsir bölümlerinde Ebû Avane'nin naklettiği bir hadis olarak rivayet etmişlerdir.

[6046] Yine İmam Ahmed dedi ki: İbn Abbâs dedi ki: Cinler vahyi dinlemeye çalışıyorlardı. Bunun için onlar bir kelime duydukları zaman ona on kelime daha katıyorlardı. Böylelikle duydukları gerçek, ona ekledikleri batıl oluyordu. Bundan önce ise yıldızlar ile onlara atış yapılmıyordu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) peygamber olarak gönderilince onlardan birisi daha önceleri oturduğu yere geldi mi mutlaka isabet ettiği şeyi yapan yalın alevli bir ateş ona atılıyordu. Bu hali İblis'e anlatarak şikâyet ettiler. İblis de: Bu ancak yerde meydana gelmiş yeni önemli bir olay dolayısıyla olmuştur, dedi.[361] Bunu Tirmizî ve Nesâî Sünenlerinin tefsir bölümlerinde İsrâil'in böylece naklettiği bir hadis olarak rivayet etmiş, Tirmizî: Hasen, sahihtir demiştir. Aynı şekilde bunu Eyyûb da Said b. Cubeyr'den, o İbn Abbâs'tan diye rivayet ettiği gibi Avfî de bunu yine İbn Abbâs'tan bu anlatım gibi uzun olarak rivayet etmiştir. Hasan-ı Basrî de aynı şekilde: O (sallallâhu aleyhi ve sellem) yüce Allah üzerine indirdiği vahiyle durumlarını haber verinceye kadar onların hallerinin farkına varmamıştı, demektedir.

360 Buhârî, 773; Müslim, 449/149; Tirmizî, 3323; Ahmed, I, 252; Beyhakî, Delail, II, 226

361 Tirmizî, 3324; Nesâî, Tefsir, 646; Taberânî, XII, 46-47, 12431; Ahmed, I, 274. Senedi Buhârî ve Müslim'in şartına göre sahihtir.

Scanned with CamScanner

[6047] Muhammed b. İshâk, Yezîd b. Rûmân'dan, o Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'den Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Taif'e çıkıp gitmesi ve onları yüce Allah'a davet edip, bu davetini kabul etmemesini söz konusu edip, kıssayı uzun uzadıya zikrettikten sonra şu güzel duayı da kaydetmektedir:

اللهم إليك أشكو ضعف قوتي وقلة حيلتي وهواني على الناس يا أرحم الراحمين أنت أرحم الراحمين و أنت رب المستضعفين وأنت ربي إلى من تكلني؟ الى بعيد يتجهمني أم الى صديق قريب ملكته أمري إن لم يكن بك علي غضب فلا أبالي غير أن عافيتك أوسع لي أعوذ بنور وجهك الذي أشرقت له الظلمات وصلح عليه أمر الدنيا والآخرة من أن ينزل بي غضبك أو يحل بي سخطك لك العتبى حتى ترضى ولا حول ولا قوة إلا بك

"Allah'ım! Gücümün zayıflığını, çaresizliğimi, insanların bana değer vermeyişlerini sana şekvâ ediyorum. Ey merhametliler merhametlisi, sen erhamurrahiminsin, sen mustaz'afların da Rabbisin, benim de Rabbimsin, beni kimin eline bırakıyorsun, bana kötü ve kaba davranacak uzak bir düşmana mı yoksa işimi eline bıraktığın yakın bir arkadaşa mı? Eğer bana gazabın yoksa hiçbir şeye aldırış etmiyorum. Şu kadar var ki senin afiyetin benim için daha büyük bir lütuftur. Gazabının üzerime inmesinden yahut kızgınlığının bana isabet etmesinden, kendisi sebebiyle dünya ve Âhiret işlerinin düzene girdiği, karanlıkların kendisiyle aydınlandığı yüzünün nuruna sığınırım. Razı olana kadar sana mazeretimi beyan ederim. Gücüm ve takatim ancak seninledir." (Muhammed b. Ka'b devamla) dedi ki: Onların yanından ayrılınca Nahle denilen yerde geceyi geçirdi, o gece Kur'ân-ı Kerim'den bazı bölümler okudu. Nasîbinli cinler de onu dinledi.[362]

Bu doğrudur, fakat cinlerin o gece onun Kur'ân okuyuşunu dinlediğine dair söylediği söz su götürür. Çünkü cinler İbn Abbâs'ın sözü geçen hadisinin de delalet ettiği gibi vahyin başlangıcında Kur'ân-ı Kerim'i dinlemişlerdir. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Taif'e çıkıp gitmesi ise amcasının vefatından sonra olmuştu. Bu ise İbn İshâk'ın ve başkalarının tespit ettiği üzere hicretten bir yahut iki sene önce olmuştu. Allah en iyi bilendir.

362 İbn Hişam, Siyret, II, 21-23 İbn İshâk yoluyla. Bu mürsel bir rivayettir.

Scanned with CamScanner

[6048] Ebû Bekr b. Ebî Şeybe dedi ki: Abdullah b. Mes'ud şöyle dedi: Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) Batn-ı Nahle'de Kur'ân-ı Kerim okurken yanına geldiler. Onun Kur'ân okuyuşunu işittiklerinde: Kulak veriniz, dinleyin dediler. Dokuz kişi idiler. Bunlardan birisinin adı da Zevbaa idi. Aziz ve celil olan Allah: *"Hatırla ki cinlerden bir grubu Kur'ân'ı dinlesinler diye sana yöneltmiş idik. Onun huzuruna geldiklerinde: Susup dinleyin dediler. Bitirilince de kavimlerine uyarıcılar olarak döndüler... Apaçık bir sapıklık içindedirler"* buyruklarını indirdi. İşte bu ve İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'dan gelen ilk rivayeti birlikte ele aldığımız zaman durumun şöyle olması gerekir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu seferkinde onların hazır olduklarının farkında değildi. Onlar onun Kur'ân okuyuşunu işittiler. Ondan sonra kavimlerine geri döndüler. Daha sonra ise ona peş peşe heyetler ve arka arkaya gruplar halinde geldiler. Nitekim buna dair haberler ve rivayetleri Allah'ın izniyle biraz sonra kaydedeceğiz. Güvenimiz Onadır.

[6049] Buhârî ile Müslim'in birlikte Ebû Kudame Ubeydullah b. Said es-Serahsi yoluyla rivayet ettikleri Ma'n b. Abdurrahman'ın şöyle dediğine dair rivayete gelecek olursak, Ma'n dedi ki: Babamı şöyle derken dinledim: Mesruk'a sordum: (Cinlerin) Kur'ân-ı Kerim'i dinledikleri gece peygambere durumu kim haber verdi. O şöyle dedi: Bana senin baban -yani İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'ın- anlattığına göre onların gelişini bir ağaç ona haber vermişti.

Bunun birinci defa olması ihtimali vardır. Böylelikle daha önce kaydettiğimiz İbn Abbâs'ın olumsuz ifadesine göre önceden haberdar olduğu olumlu olarak ifade edilmiş olur. Bunun sonraki defalardan birisinde olma ihtimali de vardır. Allah en iyi bilendir. Ayrıca bunun birinci defa olma ihtimali de olabilir ama ağaç onların geldiklerini kendisine hissettirinceye kadar onların dinlemekte olduklarını fark etmemiş olabilir.[363] Allah en iyi bilendir.

Hâfız Beyhakî dedi ki: İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın naklettiği bu husus cinlerin Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Kur'ân okuyuşunu dinleyip, durumunu öğrendikleri ilk defasında olmuştur. Bu sırada Allah Rasûlü onlara Kur'ân da okumadı, onları görmedi de. Daha sonra ise cinlerin davetçisi yanına geldi ve onlara Kur'ân okudu, kendilerini yüce Allah'a davet etti. Nitekim Abdullah b. Mes'ud (radıyallâhu anh) da bunu böylece rivayet etmiştir.

363 Buhârî, 3859; Müslim, 450/153

Scanned with CamScanner

Bu Hususta Abdullah b. Mes'ud'dan Nakledilmiş Rivayetler:

[6050] İmam Ahmed dedi ki: Şa'bî, Alkame'den şöyle dediğini naklet-ti: Abdullah b. Mes'ud'a: Cin gecesi sizden herhangi bir kimse Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte bulundu mu, dedim. O: Hiç kimse bizden onunla birlikte değildi ama Mekke'de iken biz bir gece onu bulamadık. Kendi kendimize acaba öldürüldü mü, kaçırıldı mı, ne yaptı, diye sorduk. O geceyi hiç kimsenin geçirmediği kadar kötü bir şekilde geçirdik. Sabaha doğru -ya da seher vaktinde, dedi- ansızın biz onu görüverdik. Hira tarafından geliyor-du. Ey Allah'ın Rasûlü! dedik ve ona içinde bulundukları hali anlattılar. O da şöyle buyurdu: *"Cinlerin davetçileri bana geldi, ben de onlara gidip kendile-rine Kur'ân okudum."* (İbn Mes'ud devamla) dedi ki: Allah Rasûlü (bizimle) gidip bizlere onların izlerini ve ateşlerinin kalıntılarını gösterdi. -Şa'bî dedi ki: Ondan azık istediler- Âmir ise (azığı) ondan Mekke'de istediler, dedi. Bun-lar Cezire cinlerinden idiler. Allah Rasûlü: *"Üzerinde Allah'ın adı anılan her bir kemik elinize olabildiğince en bol etli haliyle geçecektir. Her bir tezek ve küçükbaş hayvanların pisliği de sizin bineklerinizin alafı olacaktır."* (Allah Rasûlü ayrıca) buyurdu ki: *"Bu sebeple bunlarla (hayvan pisliği ve kemik-le) istinca yapmayınız. Çünkü onlar cinlerden kardeşlerinizin azığıdırlar."*[364] Bunu Müslim Sahih'inde bu şekilde Ali b. Hucr'dan, o İsmail b. Uleyye'den böylece buna yakın olarak rivayet etmiştir.

[6051] Yine Müslim dedi ki: Âmir dedi ki: Alkame'ye sordum: İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte cin gecesinde bulunmuş muydu? (Âmir) dedi ki: Alkame dedi ki: Ben de İbn Mes'ud'a sor-dum. Sizden herhangi bir kimse Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte cin gecesinde bulundu mu, dedim. O, hayır dedi (ve şöyle devam etti): Fakat biz bir gece Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte idik. Bir ara onu yanımızda bulamadık. Vadilerde, dağ yollarında onu aradık. Biz kaçırıldı, öldürüldü (mü acaba) dedik. (İbn Mes'ud) dedi ki: Hiç kimsenin geçirmediği kadar kötü bir gece geçirdik. Sabah olunca ansızın onun Hira tarafından geldiğini gördük. (İbn Mes'ud) dedi ki: Ey Allah'ın Rasûlü! Seni bulamadık, aradık yine bulamadık. Bu sebeple kimsenin geçirmediği kadar kötü bir gece geçirdik, dedik. Şöyle buyurdu: *"Cinlerin davetçisi yanıma geldi. Ben de on-larla birlikte gittim ve onlara Kur'ân okudum."* (İbn Mes'ud) dedi ki: Allah

364 Müslim, 450/150; Ebû Dâvûd, 85; Tirmizî, 3258; Ahmed, I, 476

Scanned with CamScanner

Rasûlü bizi alıp götürdü ve bize hem onların, hem yaktıkları ateşlerin izlerini gösterdi. Cinler ondan azık istediler. Allah Rasûlü şöyle buyurdu: *"Üzerinde Allah'ın adı anılan her bir kemik olabildiğinin en fazlası ile etli olarak elinize geçecektir. Her bir davar pisliği de sizin bineklerinize alaf olacaktır."* Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Artık bunlarla istinca yapmayınız çünkü bunlar kardeşlerinizin yiyeceğidir"* buyurdu.[365]

[6052] İbn Mes'ud yoluyla gelen bir başka rivayet: Ubeydullah b. Abdullah'tan rivayete göre İbn Mes'ud dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Ben bu gece Hacûn mevkiinde durup, cinlere Kur'ân okudum."*[366]

[6053] Cin gecesinde Abdullah b. Mes'ud'un onunla birlikte olduğunu ifade eden başka bir rivayet yolu: İbn Cerîr (r.h) dedi ki: Abdullah b. Mes'ud dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke'de iken ashabına dedi ki: *"Aranızdan cinlerin durumunu görmek isteyen varsa gelsin."* Onlardan benden başka kimse gelmedi. (İbn Mes'ud) dedi ki: Kalkıp gittik, nihayet Mekke'nin üst taraflarına geldiğimiz vakit ayağıyla bana bir çizgi çizdi sonra bana onun içinde oturmamı emretti, sonra gitti. Ayakta durup Kur'ân okumaya başladı. Çok sayıda gölge onun etrafını kapattı. Benimle onun arasına engel oldu. Öyle ki onun sesini işitemedim. Sonra parça parça bulutlar gibi dağılıp gittiler. Sonunda onlardan yine birkaç kişi kaldı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) fecr ile birlikte işini bitirdi sonra gidip abdestini bozdu. Sonra yanıma geldi: *"O birkaç kişi ne yaptılar"* dedi. Ben: Ey Allah'ın Rasûlü! İşte onlar oradadır, dedim. Onlara azık olmak üzere bir kemik ve bir tezek verdi. Sonra da herhangi bir kimsenin tezek ya da kemikle istinca yapmasını yasakladı.[367] Bunu İbn Cerîr, Muhammed b. Abdullah b. Abdilhakem'den, o Ebû Zur'a Vehb b. Raşid'den, o Yunus b. Yezîd el-Eylî'den böylece rivayet etmiştir. Ayrıca bunu Beyhakî de Delailu'n-Nubuvve'de Abdullah b.

365 Müslim, 450/150

366 Zayıftır. Taberî, 31320. İki illeti vardır. Ahmed b. Abdurrahman'ın zayıf olması ve İbn Mes'ud ile Ubeydullah arasında ınkıta (kopukluk) bulunması.

367 Taberî, 31319. Senedi Ahmed b. Abdurrahman'ın zayıf oluşundan ötürü zayıftır. Yine senedinde Ebû Osman vardır, o da makbul birisidir. Taberî bunu 31318'de bir başka yoldan tekrar rivayet etmiş olup, bunda da Ahmed b. Abdurrahman'a mutabaat olunmuştur. Bunun daha başka rivayet yolları da vardır ki İbn Kesir bunları zikretmiş bulunmaktadır. Bu rivayetlerin toplamı ile rivayet güçlenmektedir.

Scanned with CamScanner

Sâlih'den -Leys'in kâtibi-, o Leys'den, o Yunus'tan böylece rivayet etmiştir. Ayrıca İshâk b. Rahuye de Cerîr'den, o Kâbus b. Ebî Zabyan'dan, o babasından, o İbn Mes'ud'dan diye az önce geçene yakın olarak rivayeti zikretti. Yine bunu Hâfız Ebû Nuaym de Mûsâ b. Ubeyde, Said b. el-Haris'den, o Ebu'l-Mualla'dan, o İbn Mes'ud'dan yoluyla rivayet ederek yine rivayeti buna yakın olarak zikretti.

[6054] Başka bir rivayet yolu: Ebû Nuaym dedi ki: Abdullah b. Mes'ud (radıyallâhu anh) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana kendisini takip etmemi söyledi. Biz de gittik. Nihayet şu şu yere kadar geldik. Bana bir çizgi çizerek şöyle buyurdu: *"Sen bu çizginin arkasında dur, sakın dışına çıkma. Çünkü dışına çıkacak olursan helak olursun."*[368] Böylelikle hadisi uzun uzadıya zikretti. Hadiste ileri derecede gariplik vardır.

[6055] Bir başka rivayet yolu: İbn Cerîr dedi ki: Abdullah b. Amr b. Gaylan es-Sakafi, İbn Mes'ud'a şöyle dedi: Bana cin heyetinin geldiği gece senin Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte olduğun anlatıldı. İbn Mes'ud: Doğrudur dedi. Abdullah b. Amr: Bu nasıl oldu diye sordu ve hadisin tamamını zikretti. Ayrıca Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendisi için bir çizgi çizip: *"Sakın bunun dışına çıkma"* dediğini de zikretti. Sonra rivayetinde: Siyah bir toz bulutu gibi bir şeyin Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in etrafını bürüdüğünü anlattı, üç defa korku ve dehşete kapıldığını söyledi. Nihayet sabaha yakın Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanıma geldi ve: *"Uyudun mu?"* dedi. Ben: Hayır, Allah'a yemin ederim ki defalarca insanları imdada çağırmak istedim. Sonunda senin sopanla onları dürterek "oturun" dediğini duydum. Allah Rasûlü şöyle buyurdu: *"Şayet (çizginin dışına) çıkmış olsaydın onlardan birilerinin seni kapmayacağından emin olamazdın."* Sonra: *"Bir şey gördün mü?"* dedi. Ben, evet beyaz elbiselere bürünmüş siyah adamlar gördüm, dedim. Şöyle buyurdu: *"Onlar Nasibin cinleri idiler. Benden azık istediler, ben de (kendileri için) eti sıyrılmış her bir kemiği ya da (hayvanları için de) küçük ya da büyükbaş hayvan pisliklerini azık olarak verdim."* Ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Bunun onlara ne faydası olacak, dedim.

368 Senedi Ebû Temime'nin hocası olan Amr'ın meçhul bir ravi oluşundan dolayı zayıftır. Musannif'in naklettiğinde garip bir taraf yoktur, çünkü şahitleri vardır. Göründüğü kadarıyla o Hâfız İbn Kesir'in garip karşıladığı münker birtakım lafızları ilave etmiş bulunmaktadır.

Scanned with CamScanner

O şöyle buyurdu: *"Onların buldukları her bir kemiği mutlaka yenildiği günkü haliyle üzerinde etinin de bulunduğunu görecekler. Buldukları her bir pisliği de mutlaka yendiği günkü taneleriyle birlikte bulacaklar. Bu sebeple sizden herhangi bir kimse helâya gidecek olursa kemikle küçük büyükbaş hayvan pisliği ile istinca yapmasın."*[369]

[6056] Başka bir rivayet yolu: Hâfız Ebû Bekr Beyhakî dedi ki: Abdullah b. Mes'ud dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana kendisini takip etmemi söyledi ve şöyle buyurdu: *"Cinlerden kardeş çocukları ve amca çocukları olmak üzere on beş kişi bu gece yanıma gelecek, ben de onlara Kur'ân okuyacağım."* Allah Rasûlü ile birlikte istediği yere gittim. Bana bir çizgi çizdi ve beni içinde oturtup, bana şöyle dedi: *"Bunun dışına çıkma."* Ben de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) seher ile birlikte elinde üzerinde et bulunmayan bir kemik, bir tezek ve bir kömür parçası ile yanıma geri dönünceye kadar geceyi o çizginin içinde geçirdim. Allah Rasûlü bana: *"Tuvalete gittiğin zaman bunlardan hiçbirisiyle istinca yapma"* buyurdu. Sabah olunca kendi kendime Rasûlullahın (sallallâhu aleyhi ve sellem) (dün gece) nerede olduğunu öğrenmeliyim dedim ve gittim. Orada altmış devenin çöktüğü bir yer gördüm.[370]

[6057] Başka bir rivayet yolu: Beyhakî dedi ki: Ebu'l-Cevza, Abdullah b. Mes'ud'dan şöyle dediğini nakletti: Cin gecesi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte gittim. Hacûn'a gelince bana bir çizgi çizdi sonra onların yanına doğru ilerledi. Etrafını kalabalık bir şekilde kuşattılar. Verdan adında bir efendileri: Ben bunları senden uzaklaştırırım dedi. Allah Rasûlü: *"Şüphesiz ki Allah'a karşı kimse beni koruyamaz"* buyurdu.[371]

[6058] Başka bir rivayet yolu: İmam Ahmed dedi ki: İbn Mes'ud dedi ki: Cin gecesinde Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana: *"Yanında su var mı?"* buyurdu. Ben, yanımda su yok ama yanımda içinde nebîz bulunan bir ma-

369 Taberî, 31317. Abdullah es-Sakafi meçhul bir ravi olduğundan dolayı senedi zayıftır. Taberî bunu 31315 ve 31316'da da Katâde'den mürsel olarak zikretmiş bulunmaktadır.

370 Beyhakî, Delailu'n-Nubuvve, II, 231. Senedi zayıftır. Senedinde Ravh b. Salah vardır, kavi değildir. Ali b. Rebâh'ın da İbn Mes'ud'dan diye rivayetini zikreden kimse de bulamadım. Hadisin bazı bölümlerinin şahitleri vardır, diğer bazısı münkerdir.

371 Beyhakî, II, 231-232 munkatı olduğundan dolayı senedi zayıftır. Baş taraflarının şahitleri vardır, son tarafları münkerdir.

Scanned with CamScanner

tara var, dedim. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"O hoş bir hurmadır. Suyu da temizdir"* buyurdu.[372] Bunu Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbn Mâce, Ebû Zeyd'in böylece naklettiği bir hadis olarak rivayet etmişlerdir.

[6059] Başka bir rivayet yolu: İmam Ahmed dedi ki: İbn Abbâs'ın Abdullah b. Mes'ud'dan rivayetine göre o cin gecesinde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte idi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Abdullah yanında su var mı?"* buyurdu. O: Yanımda bir matarada biraz nebîz var, dedi. Allah Rasûlü: *"Elime dök"* buyurdu ve abdest aldı. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ey Abdullah, bu hem bir içecektir, hem de bir temizlenme aracıdır"* buyurdu.[373] Bunu bu yoldan yalnızca Ahmed rivayet etmiş olup, Dârekutnî de bunu başka bir yoldan İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'dan böylece rivayet etmiş bulunmaktadır.

[6060] Başka bir rivayet yolu: İmam Ahmed dedi ki: Abdullah b. Mes'ud dedi ki: Cin heyetinin geldiği gece Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte idim. Allah Rasûlü ayrılınca nefes alıp verdi. Ben neyin var dedim. O: *"Benim vefat edeceğim bana haber verildi, ey İbn Mes'ud"* buyurdu.[374] Ben bunu Müsned'de bu şekilde muhtasar olarak gördüm.

---

372 Zayıftır. Ebû Dâvûd, 84; Tirmizî, 88; İbn Mâce, 384; Ahmed, I, 449-450. ibn Mesud'un naklettiği bir hadis olarak. Tirmizî: Ebû Zeyd meçhul birisidir. Onun bundan başka bir hadis rivayet ettiği bilinmemektedir diyerek zayıf olduğunu belirtmiştir. Hâfız Zeylai de Nasbu'r-Raye, I, 138'de şöyle demektedir: İbn Ebî Hâtim, İlel, s. 440'da şöyle demektedir: Ben Ebû Zur'a'yı şöyle derken dinledim: Ebû Fezare'nin rivayet ettiği hadis(ler) sahih değildir. Ebû Zeyd de meçhuldur. İbn Adiyy de Buhârî'den: Ebû Zeyd meçhuldur, onun İbn Mes'ud ile arkadaşlık yaptığı bilinmemektedir dediğini nakletmiştir. Bu hadis sahih olamaz, Kur'ân'a da muhaliftir. İbn Abdilberr dedi ki: Münkerdir, asılsızdır. Kendisine güvenilen birisi de rivayet etmiş değildir, sabit olamaz. İbn Hibbân: Ebû Zeyd bilinmeyen (meçhul) bir ravidir. Ayrıca bu haberde kitaba, sünnete, icmaa ve kıyasa da muhalefet etmiştir.

Buna göre senet oldukça zayıftır.

373 Zayıftır. Ahmed, I, 398; Dârekutnî, I, 76. İbn Mes'ud'un naklettiği bir hadis olarak. Dârekutnî, İbn Lehia dolayısıyla zayıf olduğunu söylemiştir. Hadisi Dârekutnî, I, 77-78'de değişik yollardan tekrar ederek birincisinin Huseyn b. Abdullah'tan ötürü illetli olduğunu ve onun hadis uydurduğunu söylemiştir. Bir başka yoldan da rivayet etmiş, bu sefer de Muhammed b. İsa ve el-Hasan b. Kuteybe'den dolayı illetli olduklarını, her ikisinin zayıf olduklarını belirtmiştir.

374 Batıldır. Ahmed, I, 449'da bu senetle zikretmiştir. Oldukça zayıftır. Senedinde Meyna b. Ebû Meyna vardır. O metruk birisidir. Ebû Hâtim yalancı olduğunu söylemiştir. Metin de batıldır.

Scanned with CamScanner

[6061] Bunu Hâfız Ebû Nuaym de Delailu'n-Nubuvve adlı eserinde rivayet etmektedir. O dedi ki: İbn Mes'ud dedi ki: Cin heyeti gecesinde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte idim. Allah Rasûlü nefes alıp verdi. Ben: Neyin var ey Allah'ın Rasûlü? dedim. Allah Rasûlü: *"Ey İbn Mes'ud! Bana öleceğimin haberi verildi"* buyurdu. Ben: Halife tayin et, dedim. O: *"Kimi"* buyurdu. Ben: Ebû Bekir'i dedim. Sustu sonra bir süre geçti yine nefes alıp verdi. Babam anam sana feda olsun. Ey Allah'ın Rasûlü! Neyin var? dedim. O: *"Bana vefat edeceğim haberi verildi ey İbn Mes'ud"* buyurdu. Halife tayin et dedim. O: *"Kimi"* dedi. Ben: Ömer'i dedim. Sustu, bir süre daha geçti yine bir nefes alıp verdi. Neyin var dedim. O: *"Bana vefat edeceğimin haberi verildi"* buyurdu. Ben: Halife tayin et dedim. O: *"Kimi"* buyurdu. Ali b. Ebî Tâlib'i dedim. Allah Rasûlü şöyle buyurdu: *"Nefsim elinde olana yemin ederim ki eğer ona itaat ederlerse andolsun hep birlikte cennete gireceklerdir"* buyurdu.[375]

Bu oldukça garip bir hadistir. Mahfuz olmaması gerekir. Sahih olduğunu varsaysak dahi zahirinden anlaşıldığı üzere bu onların Medine'ye -ileride yüce Allah'ın izniyle açıklayacağımız üzere- heyet olarak gelişlerinden sonra olmalıdır. Çünkü bu Mekke fethinden sonra son zamanlarda olmuş ve o sırada insanlar da, cinler de Allah'ın dinine büyük kalabalıklar halinde girmeye başlamış ve ayrıca: "Allah'ın yardımı ve fetih geldiğinde insanların kitleler halinde Allah'ın dinine girdiklerini gördüklerinde hamd ile tesbih et, ondan mağfiret dile çünkü o tevbeleri çok kabul edendir." (Nasr, 1-3) sûresi de nazil olmuştu. Vefatının yaklaşmış olduğu haberinin kendisine verildiği sûre de İbn Abbâs'ın açıkça ifade ettiği gibi budur. Ömer b. el-Hattab da bu hususta ona muvafakat etmiştir. Bu hususta hadis de varid olmuştur. İleride bu sûrenin tefsiri esnasında bunu inşallah kaydedeceğiz. Allah en iyi bilendir.

Bunu aynı şekilde Ebû Nuaym de Taberânî'den rivayet etmiş bulunmaktadır. İbn Mes'ud'dan deyip, hadisi zikrederek orada da halife tayin etme olayını da söz konusu etmiştir. Bu hem garip bir isnattır, hem hayret verici bir anlatımdır.

375 Batıldır. Taberânî, 9970 bu lafız ile; Heysemi, Mecma, 8948'de: Senedinde Mina vardır, o yalancı birisidir demektedir. Batıl olduğunun delillerinden birisi de bu hadiste halife tayin etmenin açıkça zikredilmiş olmasıdır.

Scanned with CamScanner

[6062] Başka bir rivayet yolu: İmam Ahmed dedi ki: İbn Mes'ud'dan rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), cin gecesi etrafında çizgi çizdi. Onlardan her bir kişi siyah bir arı gibiydi. Allah Rasûlü: *"Yerinden ayrılma, onlara Allah'ın kitabını okuyacağım"* buyurdu. (Abdullah b. Mes'ud, daha sonra Sudanlılardan bir kavim olan) Zutları görünce bunlar onlar gibidir sanki, demişti. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de ona: *"Yanında su var mı?"* diye sordu. Ben: Hayır, dedim. Bu sefer: *"Yanında nebîz var mı?"* buyurdu. Ben: Evet dedim, o da onunla abdest aldı.[376]

[6063] Mürsel bir başka rivayet yolu: İbn Ebî Hâtim dedi ki: Bize el-Hakem b. Eban, İkrime'den yüce Allah'ın: *"Hatırla ki cinlerden bir grubu... sana yöneltmiş idik"* buyruğu hakkında dedi ki: Onlar on iki bin kişi idi. Musul cezirесinden gelmişlerdi. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) İbn Mes'ud'a: *"Yanına gelinceye kadar beni bekle"* demiş ve onun etrafına bir çizgi çizmiş ve: *"Yanına gelinceye kadar buradan ayrılma"* demişti. İbn Mes'ud onlardan (bir zarar geleceğinden) korkunca gitmek istedi, sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in uyarısını hatırlayarak yerinden ayrılmadı. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) (İbn Mes'ud'un bu isteğini anlatması üzerine): *"Eğer gitmiş olsaydın kıyâmet gününe kadar karşılaşmazdık"* buyurdu.[377]

[6064] Yine mürsel bir başka rivayet yolu: Said b. Ebî Arûbe, Katâde'den yüce Allah'ın: *"Hatırla ki cinlerden bir grubu Kur'ân'ı dinlesinler diye sana yöneltmiş idik"* buyruğu hakkında şöyle dediğini nakletmektedir: Bize zikredildiğine göre onun yanına Ninova'dan gelmeleri sağlanmıştı. Allah'ın nebîsi de (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştu: *"Ben cinlere Kur'ân okumakla emrolundum. Aranızdan kim benim arkamdan gelecek."* Hepsi başlarını önlerine eğdi sonra yine arkasından kimin geleceğini sordu yine başlarını önlerine eğdiler. Üçüncü defa arkasından kimin gelmek istediğini sordu, bu sefer bir adam: Ey Allah'ın Rasûlü! Şüphesiz ki bu önemli ve zorlu bir iştir dedi. Sonra Huzeyl oğullarından İbn Mes'ud onun arkasından gitti. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hacûn yolu denilen bir yola girdi. Ona bir çizgi çizdi. İbn Mes'ud için de böylelikle ona sebat vermek maksadıyla bir çizgi çizdi.

376 Zayıftır. Ahmed, I, 455; Dârekutnî, I, 77. İbn Mes'ud'un naklettiği bir hadis olarak. Dârekutnî: Ali b. Zeyd zayıftır demiş, Ebû Rafi'in ise İbn Mes'ud'dan hadis dinlediği sabit olmamıştır.

377 Mürseldir ama daha önce mevsul olarak çeşitli yollardan geçti.

Scanned with CamScanner

(İbn Mes'ud) dedi ki: Ben korkmaya ve alçaktan uçan kerkenez kuşlarına benzer şeyler görmeye başladım. Oldukça şiddetli gürültüler, karışık sesler duydum. Hatta Allah'ın Nebîsi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bir zarar gelir diye korktum. Sonra Kur'ân okudu sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) geri döndü. Ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Duyduğum o gürültü neydi? dedim. O: *"Bir maktul hakkında davalaştılar ve aralarında hak ile hüküm verildi"* buyurdu.[378] Bunu İbn Cerîr ve İbn Ebî Hâtim rivayet etmiş bulunmaktadır.

İşte bütün bu rivayet yolları Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in cinlerin yanına belli bir maksatla gittiğini, onlara Kur'ân okuduğunu, kendilerini aziz ve celil olan Allah'ın yoluna davet ettiğini, yüce Allah'ın onlar için Rasûlü vasıtası ile o zaman için ihtiyaç duydukları şeyleri teşri buyurduğunu göstermektedir. İbn Abbâs'ın dediği gibi onun Kur'ân okuyuşunu dinledikleri ilk defasında onların farkına varmamış olması ihtimali vardır. Bundan sonra da İbn Mes'ud'un rivayet ettiği gibi heyet halinde onun huzuruna gelmişlerdir ama İbn Mes'ud cinler ile muhatap olduğu ve onları davet ettiği sırada Allah Rasûlü ile birlikte değildi. Onlardan uzakta bulunuyordu. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte de ondan başka kimse çıkıp gitmemişti. Bununla birlikte o da cinlerle konuşulması esnasında kendisi hazır bulunmamıştı. Beyhakî'nin benimsediği yol budur.

Yanlarına çıkıp gittiği ilk seferinde onunla birlikte İbn Mes'ud'un da, başkasının da bulunmamış olma ihtimali vardır. İmam Ahmed'in nakletmiş olduğu birinci rivayetin anlatımının zahirinden anlaşılan budur. Bu rivayet Müslim'de de vardır. Bundan sonra ise İbn Mes'ud bir başka gece onunla beraber çıkıp gitmiştir. Allah en iyi bilendir. Nitekim İbn Ebî Hâtim Cin sûresinin tefsirinde İbn Cureyc'in naklettiği hadiste bu şekilde rivayet etmiştir. O dedi ki: Abdulaziz b. Ömer dedi ki: Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile Nahle'de karşılaşan cinler Ninova cinleri idi. Mekke'de onunla karşılaşan cinler ise Nasibin cinleri idi. Beyhakî de İbn Mes'ud'un: Kimsenin geçirmediği kadar kötü bir gece geçirdik, sözlerini İbn Mes'ud'un dışında kalan ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in cinlerin yanına çıkıp gittiğini bilmeyen kimseler hakkında yorumlamıştır. Bu da uzak bir ihtimaldir. Allah en iyi bilendir.

378 Taberî, 31315. Mürseldir, daha önce mevsul olarak geçti.

Scanned with CamScanner

[6065] Hâfız Ebû Bekr Beyhakî dedi ki: Said b. Amr dedi ki: Ebû Hureyre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in arkasından abdesti ve ihtiyacını karşılayacağı matarasını yanına almış olarak giderdi. Bir gün onun arkasından yetişmiş, Allah Rasûlü de: *"Bu kim"* diye sormuştu. O: Ben Ebû Hureyre'yim demişti. Allah Rasûlü: *"Bana birkaç taş getir, onlarla istinca edeceğim ama bana kemik ve hayvan pisliği getirme"* buyurdu. Ben ona elbiseme koyduğum birkaç taş alıp götürdüm. Onları yanına bıraktım. İhtiyacını görüp, kalktıktan sonra ben de arkasından gittim. Ey Allah'ın Rasûlü! Kemiğin ve hayvan pisliğinin durumu nedir? dedim. Şöyle buyurdu: *"Nasibin cinlerinin heyeti yanıma geldi. Benden azık istediler. Ben de onlar için Allah'a ne kadar kemik ve hayvan pisliği görürlerse mutlaka yiyecek bir şey bulmaları için dua ettim."*[379] Bunu Buhârî Sahih'inde Mûsâ b. İsmail'den, o Amr b. Yahyâ'dan kendi senediyle buna yakın olarak rivayet etmiştir.

İşte bu da öncekilerle birlikte onların daha sonra da onun huzuruna heyet olarak geldiklerinin delilidir. Yüce Allah'ın izniyle biraz sonra bunun birkaç defa tekrarlandığına delil olacak rivayetleri de zikreceğiz.

İbn Abbâs'tan ilk olarak zikredilenin dışında ceyyid bir yoldan da bir rivayet nakledilmiş bulunmaktadır. İbn Cerîr dedi ki: İbn Abbâs yüce Allah'ın: *"Hatırla ki cinlerden bir grubu Kur'ân'ı dinlesinler diye sana yöneltmiş idik"* buyruğu hakkında dedi ki: Bunlar Nasibin ahalisinden yedi kişi idi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onları kendi kavimlerine elçiler olarak görevlendirdi. İşte bu İbn Abbâs'ın her iki olayı da rivayet ettiğine delildir.

İbn Ebî Hâtim dedi ki: Mücâhid: *"Hatırla ki cinlerden bir grubu... sana yöneltmiş idik"* buyruğu hakkında dedi ki: Bunlar yedi kişi idiler. Üçü Harran ahalisinden, dördü de Nasibinlerden idiler. Bunların isimleri de Hassa (bazı baskılarda Huyey), Hassi, Mensi, Şaser, Naser, Ardu, İbyan ve Akham idi. Ebû Hamza es-Sumali cinlerin bu kabilesine Benuşşîsiyan denilirmiş. Sayıca en kalabalık, nesep itibariyle de en şerefli cin kabilesi idi ve hepsi de İblis'in askerleri idi. Süfyân es-Sevrî, Asım'dan, o Zirr'den, o İbn Mes'ud'dan naklen dedi ki: Bunlar dokuz kişi idiler. Birilerinin adı Zevbea idi. Bunlar yanına Nahle'nin dip taraflarından gelmişlerdi. Yine ondan on beş kişi oldukları rivayeti de az önce geçti. Bir başka rivayette onların altmış deve üzerinde

379 Sahihtir. Beyhakî, III, 233. Senedi Suveyd b. Said zayıf olduğundan ötürü zayıftır ama bunu Buhârî 3860'ta başka bir yoldan bu şekilde rivayet etmiş bulunmaktadır.

Scanned with CamScanner

geldikleri bildirilmiştir. Yine ondan efendilerinin adının Verdan olduğu da az önce geçti. Üç yüz kişi oldukları da söylenmiştir. İkrime'den ise bunların on iki bin kişi oldukları rivayeti de kaydedildi. Muhtemelen bu Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna defalarca heyet olarak geldiklerini ortaya koyan delillerin farklılıklarından ileri gelmektedir.

[6066] Buna delil olan hususlardan birisi de Buhârî'nin Sahih'indeki şu rivayetidir: Bize Yahyâ b. Süleyman tahdis etti. Abdullah b. Ömer dedi ki: Ben Ömer'in herhangi bir şey için ben onun böyle olduğunu zannediyorum deyip de zannettiği gibi olmadığını hiç duymadım. Ömer b. el-Hattab oturuyorken yanından güzel simalı bir adam geçti. Bu sefer: Bunun hakkındaki kanaatim yanlış çıktı, dedi -ya da: şüphesiz bu cahiliye dönemindeki dini üzerindedir (dedi)- ya da: Bu onların kâhini idi (dedi, sonra) o adamı bana getirin, dedi. Adam Ömer'in yanına çağrıldı, Ömer ona bunları söyledi. O da şöyle dedi: Müslüman bir kimsenin bugünkü gibi karşılandığını hiç görmedim. Ömer şöyle dedi: Sana and veriyorum mutlaka bana haber vermelisin. Adam: (Evet) cahiliye döneminde ben onların kâhini idim, dedi. Ömer: Senin habercin olan kadın cinninin sana getirdiği en hayret verici haber neydi, dedi. Adam: Ben bir gün pazarda iken yanıma geldi. Dehşete kapılmış olduğunu anladım ve şöyle dedi:

"Cinlerin hayrete ve şaşkınlığa düştüklerini görmez misin?

Geri çevrilmelerinden sonraki ümitsizliklerini

Onların develere ve develerin çullarına yetiştiklerini"

Ömer: Doğru söylemiştir dedi (ve şöyle devam etti): Ben onların putlarının yanında uyuyorken bir adam bir buzağı getirip onu kesti. Bu sırada birisi ona feryat etti. Hiçbir zaman bundan daha şiddetli bir sesle feryat işitmiş değilim. O: Ey Celih bu başarılı bir iştir. Fasih bir adam la ilâhe illallah diyor, dedi. (Ömer) dedi ki: Herkes ileri atıldı. Ben de: Bunun ötesinde ne olduğunu öğrenmedikçe ayrılmayacağım dedim. Sonra yine: Ey Celih bu başarılı bir iştir. Fasih bir adam la ilâhe illallah diyor dedi. Ben de hemen kalktım, aradan fazla bir zaman geçmeden, işte bu bir nebîdir, denildi.[380]

Buhârî'nin anlatımıyla rivayet bu şekildedir. Bunu Beyhakî, İbn Vehb'in buna yakın naklettiği bir hadis olarak da rivayet etmiş sonra şöyle demiş-

380 Buhârî, 3866; Beyhakî, Delail, II, 243-244

Scanned with CamScanner

tir: Bu rivayetin zahiri kesilen buzağıdan yüksek sesle feryat edenin sesini Ömer'in bizzat duyduğu izlenimini vermektedir. Aynı şekilde yine Ömer'den gelen zayıf bir rivayette de bu husus açıkça anlaşılmaktadır. Diğer rivayetler de burada sözü edilen kâhinin kendisinin bunları görüp dinlediğini haber vermektedir. Allah en iyi bilendir. Beyhakî'nin bu açıklaması kabule değer olan açıklamadır. Bu adam ise Sevad b. Karib'dir. Ben bunu Ömer (radıyallâhu anh)'ın Sîretinde etraflı bir şekilde zikretmiş bulunuyorum. Arzu eden bunu oradan öğrenebilir. Hamdimiz ve minnet duygularımız Allah'adır.

[6067] Beyhakî dedi ki: Sevad b. Karib ile ilgili hadis: Bunun sahih hadiste adı zikredilmeyen bu kâhin olma ihtimali vardır. Bize Ebu'l-Kâsım el-Hasan b. Muhammed b. Habib el-Müfessir semaında dinlediği asıl nüshadan haber verdi. el-Bera dedi ki: Ömer b. el-Hattab Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in minberi üzerinde insanlara hutbe vermekte iken şöyle dedi: "Ey insanlar! Aranızda Sevad b. Karib var mı?" (Bera) dedi ki: O yıl kimse ona cevap vermedi. Ertesi sene yine: "Ey insanlar aranızda Sevad b. Karib var mı?" dedi. (Bera) dedi ki: Ey mü'minlerin emiri! Sevad b. Karib ne oluyor dedim. Ömer (radıyallâhu anh) dedi ki: Sevad b. Karib'in İslam'a ilk girişi hayret verici bir hal idi. (Bera) dedi ki: Biz bu halde iken Sevad b. Karib çıkageldi. Ömer ona: Ey Sevad ilk olarak İslam'a nasıl girdiğini bize anlat, dedi. Sevad dedi ki: Ben Hind'de bulunuyordum. Benim cinlerden bir habercim vardı. Bir gece uyurken o cinnim rüyama girdi ve: Kalk ve anla, eğer akledebiliyorsan belle, Lueyl b. Galib'den bir rasûl gönderildi, dedi sonra şu şiiri okumaya başladı:

"Hayret ettim cinlere ve hissedişlerine,
Develeri üzerindekilerle birlikte bağlayışlarına
Mekke'ye koşuyorlar hidayet umarak
Cinlerin mü'minleri hiç kötüleri gibi değildir
Kalk git, Haşimoğullarının seçkinine
Gözlerinle bak, onların başlarına"

(Sevad devamla) dedi ki: Sonra beni uyandırdı. Bu uyandırması dolayısıyla beni korkuttu ve: Ey Sevad b. Karib şüphesiz aziz ve celil olan Allah bir nebî göndermiş bulunuyor. Haydi kalk onun yanına git hidayet bulursun, doğru yola erişirsin, dedi. Ertesi gece olunca yine yanıma geldi, beni uyandırdı sonra yine şöyle demeye başladı:

Scanned with CamScanner

"Hayret ettim cinlere ve isteklerine
Develeri semerleriyle birlikte bağlayışlarına
Mekke'ye koşuyor hidayet umarak
Cinlerin öncüleri arkalarındakiler gibi değildir
Kalk git, Haşimoğullarının seçkinine
Ve sen gözlerinle bak, onların efendilerine"

Üçüncü gece yine bana geldi, beni uyandırdı, sonra şöyle dedi:

"Hayret ettim cinlere ve haber alışlarına,
Develeri yükleriyle bağlayışlarına
Mekke'ye koşuyor hidayet umarak
Onların kötüleri hayırlıları gibi değildir
Kalkt git, Haşimoğullarının seçkinine
Cinlerin mü'minleri kâfirleri gibi değildir."

(Sevad devamla) dedi ki: Bunu arka arkaya her gece tekrarladığını duyunca kalbime Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bildirmiş olduğu İslam dininin sevgisi Allah'ın dilediği şekilde yer etti. Ben de yüklerimi topladım, deveme vurdum. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına varıncaya kadar hiçbir düğümü çözüp, bağlamadım. Nihayet Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına vardım. O sırada onu şehirde -Mekke'de- buldum. İnsanlar da etrafında at yelesi gibi idiler. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) beni görünce: "Merhaba ey Sevad b. Karib, bizler senin ne maksatla geldiğini biliyoruz" buyurdu. Ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Bir şiir söyledim. Onu benden dinle, dedim. Sevad dedi ki: Şu şiiri okudum:

"Geceleyin uyurken benim cinlerden habercim geldi yanıma
Bu karşılaştığım hal asla yalan değildir
Üç gece arka arkaya her seferinde
Luey b. Galib'ten sana bir rasûl geldi diyordu
Ben de hazırlandım yolculuğa ve hızlıca geçtim
Kurak yerlerden iri gözlü genç devemle
Şahadet ederim Allah'tan başka bir Rabb olmadığına
Ve senin gayb olan her bir hususta güvenilir olduğuna

Scanned with CamScanner

Şüphesiz sen Allah katında şefaati en umulansın
Ey soyluların, ey şereflilerin, iyilerin oğlu
Ey en hayırlı rasûl, sana geleni emret bize
Gelenler arasında şakakları ağartan (ağır buyruklar) olsa dahi
Ve şefaatçi ol bana, senden başka hiçbir şefaatçinin
Sevad b. Karib'e fayda vermeyeceği o günde"

(Sevad) dedi ki: Bunun üzerine Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) küçük azı dişleri görününceye kadar güldü ve bana: "Kurtuldun ey Sevad" buyurdu. Ömer ona: Peki şimdi senin cinlerden olan o habercin sana geliyor mu dedi? Sevad: Kur'ân'ı okuduğum (öğrendiğim)den beri bana gelmiyor. Aziz ve celil olan Allah'ın kitabı cinlerin yerine ne güzel bir bedeldir.[381] Sonra Beyhakî bunu farklı iki ayrı yoldan müsned olarak rivayet etmektedir.

Cinlerin Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Medine'ye hicret ettikten sonra da heyet olarak geldiklerinin delillerinden birisi de Hâfız Ebû Nuaym'in Delailu'n-Nubuvve adlı eserinde rivayet ettiği şu hadistir:

[6068] Bize Süleyman b. Ahmed tahdis etti. Amr b. Gaylan es-Sakafi dedi ki: Abdullah b. Mes'ud'a gittim ve ona: Bana nakledildiğine göre sen cinlerin heyet olarak geldikleri gece Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte imişsin dedim. O, evet, dedi. Ben: O sırada durumunun ne olduğunu bana anlatır mısın? dedim. Şöyle dedi: Suffa'dakilerin her birini bir adam alıp ona akşam yemeğini yedirmek üzere götürmüştü. Ben de onlardan kimse beni almadan öyle kaldım. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanımdan geçti. *"Bu kim?"* buyurdu. Ben: Ben, İbn Mes'ud'um dedim. Allah Rasûlü: *"Kimse sana yemek yedirmek üzere seni alıp gitmedi mi?"* buyurdu. Ben: Hayır, dedim. Allah Rasûlü: *"Haydi gel, belki sana bir şeyler bulurum"* buyurdu. Biz de beraber gittik. Nihayet Ümmü Seleme'nin odasına geldi. Beni ayakta bıraktı ve hanımının yanına içeri girdi. Sonra cariye dışarı çıktı ve: Ey İbn Mes'ud! Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sana yiyecek bir şey bulamadı. Haydi yattığın yere dön, dedi.

381 Beyhakî, II, 249-251. Senedi zayıftır. Ziyad ve hocasının biyografisini tespit edemedim. Beyhakî, II, 252'de de Muhammed b. Ka'b'dan, o Ömer'den diye rivayet etmiştir. Bu rivayet ise munkatıdır. Yine bunu Said b. Cubeyr'den diye tekrar rivayet etmiştir. Onun da senedinde Abbad b. Abdussamed vardır, o da metruk bir ravidir. Bu hususta sahih olan Buhârî'nin rivayetidir.

Scanned with CamScanner

(İbn Mes'ud) dedi ki: Ben de mescide geri döndüm, mescidin çakıl taşlarını toplayıp, yastık gibi yaptım ve elbiseme sarıldım. Kısa bir zaman sonra cariye gelip Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) seni çağırıyor dedi. Ben de akşam yemeği yemek ümidiyle arkasından gittim. Nihayet yerime ulaştığım vakit Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) elinde kurumuş bir hurma dalı olduğu halde dışarı çıktı. Onu enine göğsümün üzerine koyup şöyle dedi: *"Nereye gidersem benimle gelir misin?"* Ben: Allah'ın dilediği kadar dedim. Bana aynı soruyu üç defa tekrar etti, her seferinde ben de: Allah'ın dilediği kadar diyordum. Sonra yola koyuldu. Ben de onunla birlikte yola koyuldum. Sonunda Bakiu'l-Garkad'a vardık. Asasıyla bir çizgi çizdi sonra da: *"İçinde otur ve yanına dönünceye kadar ayrılma"* buyurdu. Sonra yürüyüp gitti. Ben de o hurma ağaçları arasında ilerlerken ona bakıp durdum. Nihayet onu göremedim, bu sefer siyah bir toz bulutu gibi bir şey kalktı. Korktum ve kendi kendime Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına varayım çünkü Hevazinlilerin Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i öldürmek için ona tuzak kurduklarını sanıyorum. Evlere koşup gideyim, insanlardan yardım alayım dedim ama Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bana yerimden hiçbir yere ayrılmamamı tavsiye ettiğini hatırladım. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in asasıyla onlara vurarak "oturun" buyurduğunu duydum. Onlar da sabah vakti tan yerinin ağarmasına kısa bir süre kalana kadar oturdular. Sonra kalkıp gittiler, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de yanıma gelerek *"Benden sonra uyudun mu?"* buyurdu. Ben: Hayır ama ilk korkuyu öyle bir yaşadım ki evlere gidip insanların imdada koşmasını istemeyi düşündüm. Sonra senin asanla onları vurduğunu duydum. Bense Hevazinlilerin Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i öldürmek üzere tuzak kurduklarını sanmıştım.

Allah Rasûlü şöyle buyurdu: *"Şayet sen sana çizdiğim bu dairenin dışına çıkmış olsaydın onlardan birilerinin seni kapıp götürmeyeceğinden emin olamazdın. Peki onlardan herhangi bir şey gördün mü?"* Ben: Beyaz elbiselere bürünmüş siyah adamlar gördüm, dedim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Bunlar Nasibin cinleri heyeti idi. Yanıma gelip benden azık ve yiyecek istediler. Ben de onlara üzerinde et bulunmayan her bir kemiği (kendilerine) yahut küçük ya da büyükbaş davar pisliklerini (hayvanlarına) yiyecek olarak verdim."* Ben: Peki bunların onlara ne faydası olacak ki, dedim. Şöyle buyurdu: *"Onların bulacakları her bir kemiğin üzerinde mutlaka yendiği günkü etini de üzerinde görecekler. Buldukları her bir pislikte de yen-*

Scanned with CamScanner

diği günkü tanesini içinde bulacaklar. Bu sebeple sizden herhangi bir kimse bir kemik ya da bir davar tersi ile istinca yapmasın."[382] Bu da oldukça garip bir isnattır. Senedinde adı verilmemiş müphem bir ravi vardır. Yüce Allah en iyi bilendir.

[6069] Hâfız Ebû Nuaym de Bakiyye b. el-Velid'in naklettiği bir hadisi rivayet etmektedir. ez-Zubeyr b. el-Avvam dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine mescidinde bize sabah namazını kıldırdı. Namazı bitirince şöyle buyurdu: *"Bu gece aranızdan kim cinler heyetinin yanına gitmek için benimle gelir."* Oradakiler susup seslerini çıkarmadılar. Sözlerini üç defa tekrarladı sonra yanıma gelip elimden tuttu. Ben de onunla birlikte yürümeye başladım. Nihayet Medine'nin bütün dağlarını geride bıraktık. Düzlük bir araziye vardık. Mızraklar gibi uzun boylu adamlarla karşılaştık. Elbiselerini ayaklarının arasından geçirip bürünmüşlerdi. Onları görünce şiddetli bir şekilde bir titreme beni tuttu.[383] Sonra daha önce geçen İbn Mes'ud'un naklettiği hadise yakın olayı anlattı. Bu da garip bir hadistir. Allah en iyi bilendir.

[6070] Cin heyetleri ile ilgili rivayetlerden birisi de Hâfız Ebû Nuaym'in naklettiği şu rivayettir: Ubeyd el-Muktib, İbrâhim'den şöyle dediğini nakletti: Abdullah'ın arkadaşlarından birkaç kişi haccetmek üzere yola çıktılar. Yolun bir yerinde iken yolun üzerinde kıvrılmış beyaz bir yılan gördüler. O yılandan etrafa misk kokusu yayılıyordu. Ben arkadaşlarıma: Yürüyün, bu yılanın sonunda ne olacağını görünceye kadar duracak değilim, dedim. Kısa bir süre sonra yılan öldü. Beyaz bir bez bulup, onu o beze sardım sonra onu yoldan uzaklaştırarak defnettik. Akşam yemeği vakti de arkadaşlarıma yetiştim. (Adam devamla) dedi ki: Allah'a yemin olsun ki biz oturuyorken batı tarafından dört kadın geldi. Onlardan birisi: Hanginiz Amr'ı defnetti dedi. Biz, Amr kimdir dedik. O: Hanginiz yılanı defnetti dedi. Onu defneden benim dedim. Kadın şöyle dedi: Allah'a yemin ederim ki sen çok oruç tutan, çok namaz kılan, Allah'ın indirdiklerini emreden bir kimseyi defnettin. O sizin nebînize iman etmişti. Daha peygamber olarak görevlendirmeden dört yüz yıl öncesinden semadan onun niteliklerini duymuştu. Adam dedi ki: Biz de bundan dolayı Allah'a hamd ettik sonra haccımızı bitirdik, sonra Medine'de Ömer

382 Senedi zayıftır. Senedinde adı verilmemiş ravi vardır.

383 Senedi zayıftır. Senedinde Numeyr b. Yezîd el-Kayni vardır. Mizan, 9122'de belirtildiği üzere el-Ezdi zayıf olduğunu söylemiştir.

Scanned with CamScanner

b. el-Hattab'ın yanına gittim, ona yılanın durumunu anlattım. O şöyle dedi: Doğru söylüyorsun, ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinlemiştim: *"Ben peygamber olarak gönderilmeden dört yüz yıl önce bana iman etmişti."*[384] Bu oldukça garip bir hadistir. Allah en iyi bilendir.

Ebû Nuaym dedi ki: Safvân b. el-Muattal'dan -Ashab-ı Kiram arasından inip de o yılanı gömen odur- rivayete göre şöyle demişlerdir: İşte o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelip Kur'ân dinleyen dokuz kişilik heyet arasından son ölen kişidir.

[6071] Ebû Nuaym'ın, Leys b. Sa'd yoluyla rivayet ettiği bir hadise göre Muaz b. Ubeydullah b. Ma'mer şöyle dedi: Osman b. Affan'ın yanında oturuyordum. Bir adam gelip şöyle dedi: Mü'minlerin emiri ben geniş düzlük bir yerde idim. O iki yılanın kavga ettiklerini anlattı. Sonra bunlardan birisi diğerini öldürdü. Adam dedi ki: Kavga ettikleri yere gittim, öldürülmüş çok sayıda yılan gördüm. Bazılarından misk kokusu yayılıyordu. Onları tek tek koklamaya başladım sonunda ince, sarı bir yılan buldum. Onu sarığıma sarıp gömdüm. Ben yolda yürürken bir münadi bana seslendi: Ey Allah'ın kulu, gerçekten sen doğruya iletildin. Bunlar biri Şuayban oğulları, diğeri Ukayş oğulları diye bilinen cinlerden iki kabile olup, birbirleriyle savaştılar ve aralarında gördüğün şekilde ölenler oldu. Senin defnettiğin de şehit düştü. O Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den vahyi bizzat dinlemiş kimselerden birisi idi. (Muaz b. Ubeydullah) dedi ki: Osman da o adama şöyle dedi: Eğer doğru söylüyorsan gerçekten hayret verici bir şey görmüşsündür, eğer yalan söylüyorsan senin yalanın aleyhinedir.[385]

"Hatırla ki cinlerden bir grubu" bir taifeyi *"Kur'ân'ı dinlesinler diye sana yöneltmiş idik. Onun huzuruna geldiklerinde susup dinleyin, dediler."* İşte bu onların edebe riayet ettiklerini göstermektedir.

[6072] Hâfız Beyhakî dedi ki: Câbir b. Abdullah dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Rahmân sûresini sonuna kadar okudu sonra şöyle buyurdu: *"Ne diye sustuğunuzu görüyorum? Şüphesiz ki cinler sizden daha*

384 Oldukça zayıftır. Ebû Nuaym, 257 mürsel bir rivayettir. Senedinde el-Velid b. Bukeyr vardır. Hadis rivayeti zayıftır. Husayn b. Ömer ise hadisi metruk birisidir. Sonlarındaki merfu kısmın ise batıl olma ihtimali çok yüksektir.

385 Ebû Nuaym, 256'da Abdullah b. Sâlih, Abdulaziz'den yoluyla böylece rivayet etmiştir, Leys yoluyla değil. Haber oldukça münkerdir, daha çok uydurma gibi görülmektedir.

Scanned with CamScanner

güzel karşılık veriyorlardı. Ben onlara "Artık Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlıyorsunuz" buyruğunu okuduğum her seferinde onlar da mutlaka: Nimetlerinden hiçbirini yalanlamıyoruz yahut Rabbimiz nimetlerini yalanlamıyoruz. Hamd yalnız senindir diyorlar." Bunu Tirmizî Tefsir bölümünde Ebû Müslim Abdurrahman b. Vakid'den, o el-Velid b. Müslim'den böylece rivayet etmiştir. Dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ashabının yanına çıktı ve onlara Rahmân sûresini okudu...[386] Sonra Tirmizî bu hadisi zikretti, arkasından: "Gariptir. Biz bunu sadece el-Velid'in Zuheyr'den naklettiği bir hadis olarak biliyoruz" demektedir. Böyle demekle birlikte bunu Beyhakî de Mervan b. Muhammed et-Tatari'den, o Zuheyr b. Muhammed'den böylece bunun gibi rivayet etmiştir.

"Bitirilince" yani tamamlanınca demektir. Yüce Allah'ın şu buyrukları gibi: *"Namaz(ın edası) bitirilince"* (Cuma, 10); *"Böylece onları yedi gök olmak üzere iki günde yarattı (bitirdi)."* (Fussilet, 12); *"Hac menasikinizi tamamlayıp, bitirdiğiniz zaman"* (Bakara, 200)

"Kavimlerine uyarıcılar olarak döndüler." Kavimlerine dönüp Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den dinlediklerini söyleyip, onları uyardılar. Yüce Allah'ın şu buyruğu da buna benzemektedir: *"Bir kısmı da dinde fakih olmak ve kendilerine döndükleri zaman kavimlerini uyarmak üzere (geri) kalmalı değil miydi? Olur ki sakınırlar diye."* (Tevbe, 122)

Bu âyet-i kerime cinler arasında uyarıcıların bulunduğuna ama rasûl olmadığına delil gösterilmiştir. Şüphesiz ki yüce Allah cinlerden bir rasûl göndermemiştir. Çünkü yüce Allah'ın şu buyrukları bunu ifade etmektedir: *"Senden önce gönderdiklerimiz de kendilerine vahyettiğimiz şehirli erkeklerden başkaları değildi."* (Yusuf, 109); *"Bizim senden önce gönderdiğimiz rasûller de muhakkak yemek yerler ve pazarlarda dolaşırlardı."* (Furkân, 20); İbrâhim Halil hakkında da yüce Allah: *"Soyundan gelenlere de nübüvveti ve kitabı verdik."* (Ankebût, 27) Buna göre yüce Allah'ın İbrâhim'den sonra göndermiş olduğu her bir nebî onun zürriyetinden, onun soyundandır.

Yüce Allah'ın En'âm sûresindeki: *"Ey cin ve insanlar topluluğu içinizden size âyetlerimi okuyan..."* (En'âm, 130) buyruğuna gelince: Burada her iki cinsin toplamından kastedilmektedir ki, bunlardan birisi hakkında bu geçerli

386 Kavi değildir. İnşallah Rahmân sûresinin baş taraflarında gelecektir.

Scanned with CamScanner

olur. Bu tür de insan türüdür. Yüce Allah'ın: *"Her ikisinden inci ve mercan çıkar."* (Rahmân, 22) buyruğunda olduğu gibidir. Yani o iki denizden birisinden bunlar çıkar.

Sonra yüce Allah cinlerin kavimlerine yaptıkları inzarı (uyarmayı) açıkladı, onların söylediklerini haber vermek üzere şöyle buyurdu: *"Dediler ki: Ey kavmimiz biz Mûsâ'dan sonra indirilmiş olup"* İsa'yı söz konusu etmeyişlerinin sebebi İsa (a.s)'a indirilen İncil'de birtakım öğütler, kalbi yumuşatıcı buyruklar ve çok az sayıda helal ve haram kılan hükümler bulunması idi. Aynı zamanda o gerçekte Tevrat şeriatının bir tamamlayıcısıdır. Bu durumda asıl dayanak Tevrat'tır. Bundan dolayı onlar da: *"Mûsâ'dan sonra indirilmiş"* demişlerdir.

[6073] Nitekim Varaka b. Nevfel de Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona Cebrâil'in ilk defa kendisine inmesi olayını anlattığında: Oh oh. Bu Mûsâ'ya gelen namustur. Keşke o vakit ben gücü kuvveti yerinde birisi olsaydım, demişti.[387]

"Kendinden öncekileri doğrulayan" kendinden önce diğer nebîlere indirilmiş kitapları doğrulayan demektir. Cinlerin söyledikleri: *"Hakka"* yani itikadda ve verdiği haberlerde *"ve dosdoğru yola"* yani amellerde *"ileten bir kitap dinledik."*

Şüphesiz ki Kur'ân iki temel hususu kapsar: Haber ve talep. Verdiği haberleri doğrudur, talebi (yerine getirilmesini istedikleri) de adalettir. Nitekim yüce Allah: *"Rabbinin sözü doğruluk ve adalet bakımından tamamlanmıştır."* (En'âm, 115) buyurmaktadır. Ayrıca yüce Rabbimiz: *"Rasûlünü hidayet ile ve hak din ile gönderen Odur."* (Saf, 9) buyurmaktadır. Hidayet, faydalı bilgi, hak din ise salih ameldir. İşte cinler de bu şekilde söylemişlerdi: İtikadi hususlarda "hakka ve" ameli hususlarda da "dosdoğru yola ileten bir kitap dinledik."

"Kavmimiz, Allah'ın davetçisinin çağrısını kabul edin." Bu buyrukta yüce Allah'ın Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i insanlar ve cinler olarak bilinen sekaleyne rasûl olarak gönderdiğine delil bulunmaktadır çünkü Allah Rasûlü cinleri de Allah'ın yoluna çağırmış ve onlara her iki kesime kitabın bulunduğu, onların yükümlülüklerinin söz konusu edildiği, onlara vaatlerin ve tehditlerin yapıldığı bir sûre olan Rahmân sûresini okumuştu. Bundan

387 Buhârî ve Müslim tarafından rivayet edilmiş olup, ileride Alak sûresinde gelecektir.

Scanned with CamScanner

dolayı yüce Rabbimiz: *"Allah'ın davetçisinin çağrısını kabul edin ve ona iman edin"* buyurmaktadır.

"Günahlardan bir kısmını bağışlasın." Buradaki: "(من): dan" edatının zaid olduğu söylenmiş ise de su götürür. Çünkü bu edatın olumlu ifadelerde fazladan kullanılması çok azdır. Onun teb'iz (kısmilik) ifade etmek üzere asıl anlamında kullanıldığı da söylenmiştir.

"Ve sizi acıklı bir azaptan kurtarsın." Can yakıcı azabından korusun.

Mü'min olan cinlerin cennete girmeyeceği kanaatini benimseyen ilim adamları bu âyeti delil göstermişlerdir. Çünkü onların salih olanlarının mükâfatı kıyâmet gününde cehennem azabından korunmaları olacaktır. İşte bundan dolayı bu makamda bu sözleri söylemişlerdir. Bu makam ise böbürlenme ve mübalağa yapma makamıdır. Şayet onların imana karşılık bundan daha üstün bir mükâfatları bulunmuş olsaydı, onu da söz konusu etmeleri gerekirdi.

İbn Ebî Hâtim dedi ki: Bize babam tahdis edip dedi ki: Bana Cerîr'den tahdis edildi, o Leys'den, o Mücâhid'den, o İbn Abbâs'tan şöyle dediğini nakletti: Cinlerin mü'minleri cennete girmeyeceklerdir çünkü onlar İblis'in soyundandırlar. İblis'in soyu ise asla cennete girmez.

Ancak gerçek, onların iman edenlerinin de insanların mü'minleri gibi cennete girecekleridir. Nitekim seleften bir kesimin benimsediği kanaat budur. Bazıları da bunun lehine yüce Allah'ın şu buyruğunu delil göstermişlerdir: *"Bunlara onlardan önce ne bir insan dokunmuştur, ne de bir cin"* (Rahmân, 74) Ancak böyle bir delillendirme tartışılır. Bundan daha iyi bir delil yüce Allah'ın: *"Rabbinin huzurunda durmaktan korkana da iki cennet vardır. O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz."* (Rahmân, 46-47) buyruğudur. Burada yüce Allah, sekaleyne aralarından ihsan edip, iyi amelde bulunanlara cennetin mükâfat olarak verileceğini belirterek lütfunu dile getirmektedir. Cinler de bu âyet-i kerimeye insanlardan daha ileri (beliğ) bir sûrette sözlü olarak teşekkürle karşılık verip: Rabbimiz nimetlerinden hiçbirini yalanlamıyoruz. Hamd yalnız sanadır, dediler. Şanı yüce Allah ise onlara verilmeyecek bir mükâfat dolayısıyla kendilerine lütfunu hatırlatacak değildir. Aynı şekilde onların kâfir olanlarına ateş azabı ile ceza verileceği gibi -ki bu adalet makamıdır- onların iman edenlerinin cennet ile mükâfatlandırılması -ki bu da lütuf ve fazilet makamıdır- öncelikle söz konusudur. Yine buna dair

Scanned with CamScanner

delillerden birisi de yüce Allah'ın: *"Gerçekten iman edip, salih ameller işleyenlerin ise konakları Firdevs cennetleridir."* (Kehf, 107) buyruğu ve benzeri diğer âyetlerdir. Ben bu meseleyi ayrı bir cüzde ele alıp işledim. Hamdimiz ve minnet duygularımız Allah'a mahsustur.

Diğer taraftan bu cennette yine fazla ve boş yer kalacak, nihayet yüce Allah orası için başka varlıklar yaratacaktır. O halde ona iman edip, salih amel işlemiş olanlara mı orada yer kalmayacak?

Burada yüce Allah'ın söz konusu ettiği imana karşılık olarak günahların örtülüp, can yakıcı azaptan korunmak mükâfatının verilmesi de cennete girmeyi gerektirir. Çünkü Âhirette cennet ve cehennemden başka bir yurt yoktur. O halde cehennem ateşinden kurtarılan bir kimse kaçınılmaz olarak cennete girecektir. Halbuki bizim elimizde de cinlerin mü'minlerinin cehennem ateşinden korunsalar bile cennete girmeyeceklerine dair şeriat koyucudan gelmiş ne açık, ne zahir hiçbir nassımız bulunmamaktadır. Eğer böyle bir nas sahih olarak gelse elbette onun doğrultusunda kanaat belirtiriz. Allah en iyi bilendir.

İşte Nûh (a.s)'ın kavmine: *"Ta ki günahlarınızdan bir kısmını mağfiret buyursun ve sizi belli bir süreye kadar geciktirsin."* (Nûh, 4) buyurmaktadır. Onun kavminden iman edenlerin cennete gireceklerinde görüş ayrılığı yoktur. O halde bunların da durumu böyledir.

Onlar hakkında garip birtakım görüşler nakledilmiş bulunmaktadır. Ömer b. Abdulaziz'den gelen rivayete göre onların cennetin geniş yerlerine girmeyecekleri, cennetin ancak kıyısında, köşesinde, kenarlarında kalacakları rivayet edilmiştir. İnsanlar arasında onların cennette olacakları, Âdemoğulları kendilerini gördüğü halde kendilerinin Âdemoğullarını göremeyecekleri ve bu hallerinin dünya yurdunun aksine olacağını söyleyenler de olmuştur. Kimileri de: Onlar cennette yemeyecekler, içmeyecekler. Kendilerine sadece tesbih etmeleri, hamd etmeleri, Allah'ı takdis etmeleri ilham edilecek ve bu yemek ve içmek yerine onlara verilecektir. Tıpkı melekler gibi çünkü onlar da meleklerle türdeştirler. Bütün bu görüşler tartışılır, su götürür görüşlerdir. Bunlara dair bir delil yoktur.

Sonra yüce Allah onlar hakkında haber vermeye devam ederek: *"Kim Allah'ın davetçisinin çağrısını kabul etmezse o yeryüzünde aciz bırakıcı de-*

Scanned with CamScanner

ğildir." Aksine Allah'ın kudreti onu kapsar, onu çepeçevre kuşatır. Onların Allah'tan başka hiçbir velileri de yoktur yani kimse onları ona karşı koruyamaz.

"İşte onlar apaçık bir sapıklık içindedirler." Bu da tehdit ve korkutma makamıdır. Kavimlerini böylece hem teşvik ederek, hem korkutarak davet etmiş oldular. Bunun için bu davet onların birçoğunu etkiledi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna -az önce açıklandığı gibi- ardı arkasına heyetler halinde geldiler. Hamdimiz, minnet duygularımız Allah'adır. Allah en iyi bilendir.

Kâfirlerin Ateşe Sunuldukları Gün:

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَمْ يَعْيَ بِخَلْقِهِنَّ بِقَادِرٍ عَلَى أَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتَى ۚ بَلَى إِنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٣﴾ وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ ۚ أَلَيْسَ هَٰذَا بِالْحَقِّ ۚ قَالُوا بَلَى وَرَبِّنَا ۚ قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٣٤﴾ فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ وَلَا تَسْتَعْجِلْ لَهُمْ ۚ كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ ۚ بَلَاغٌ ۚ فَهَلْ يُهْلَكُ إِلَّا الْقَوْمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٣٥﴾

33. De ki: Göklerle yeri yaratmış ve onları yaratmaktan dolayı yorulmamış olan Allah'ın ölüleri diriltmeye de kadir olduğunu görmezler mi? Evet, muhakkak ki O her şeye güç yetirendir.

34. Kâfirlerin ateşe arz olunacakları günde: "Bu hak değil miymiş?" Onlar: "Rabbimize andolsun ki evet" derler. O halde inkâr edegeldiklerinizden ötürü azabı tadınız, der.

35. Rasûllerden büyük azim sahiplerinin sabrettiği gibi sen de sabret ve bunlar için acele etme. Onlar kendisi ile tehdit olundukları şeyi görecekleri günde sanki yalnızca bir gündüzün bir saati kadar kalmışlar gibi gelecek onlara. Bu yeterli bir tebliğdir. Fasıklar topluluğundan başkası helak edilir mi ki?

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: *"Peki"* kıyâmet günü ölümden sonra dirilişi inkâr eden, yeniden yaratılış gününde cesetlerin ayağa kalkmalarını uzak bir ihtimal gören bu kimseler *"göklerle yeri yaratmış ve onları yaratmaktan dolayı yorulmamış olan Allah'ın ölüleri diriltmeye de kadir olduğunu görmezler mi?"* Evet, O gökleri ve yeri yaratmaktan dolayı yorulmamış, aksine onlara olun demiş, onlar da hiçbir şekilde karşı koymadan, emre muhalefet etmeden, aksine itaatle emre uyarak, korkarak, çekinerek oluvermişlerdir. Peki, bunları yapan ölüleri diriltmeye kadir değil midir? Nitekim yüce Allah bir başka âyet-i kerimede şöyle buyurmaktadır: *"Göklerle yerin yaratılması andolsun ki insanların yaratılışından daha büyüktür fakat insanların çoğu bilmezler."* (Mü'min, 57)

Bunun için yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Evet, muhakkak ki o her şeye güç yetirendir."*

Sonra yüce Allah kendisini inkâr edenleri tehdit edip korkutarak şöyle buyurmaktadır: *"Kâfirlerin ateşe arz olunacakları günde: Bu hak değil miymiş?"* Onlara bu hak değil midir? Bu bir sihir midir yoksa siz mi görmüyorsunuz denilecek.

"Onlar: Rabbimize andolsun ki evet derler." Yani itiraf etmekten başka bir şey yapamayacaklar.

"O halde inkâr edegeldiklerinizden ötürü o azabı tadınız, der."

Sonra yüce Allah Rasûlü'ne kavmi arasından kendisini yalanlayanların yalanlamalarına sabretmesini emir buyurmaktadır: *"Rasûllerden büyük azim sahiplerinin"* kavimlerinin kendilerini yalanlamalarına *"sabrettiği gibi sen de sabret."*

Ulu'l-azm rasûllerin sayılması hususunda ilim adamlarının farklı görüşleri vardır. Bu görüşlerin en meşhuruna göre bunlar Nûh, İbrâhim, Mûsâ, İsa ve bütün nebîlerin sonuncusu Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'dir. Yüce Allah Ahzâb ve Şûrâ sûrelerinde yer alan iki âyette diğer nebîler arasından onların isimlerini nas ile zikretmiş bulunmaktadır. Ulu'l-azm ile bütün rasûllerin kastedilmiş olması da mümkündür. Bu durumda "(مِنَ الرُّسُلِ): Rasûllerden" buyruğundaki "(مِنَ): den" edatı cinsi beyan için olur. Allah en iyi bilendir.

Scanned with CamScanner

[6074] İbn Ebî Hâtim dedi ki: Mesruk dedi ki: Âişe bana şöyle dedi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir gün oruç tuttu, sonra orucunu açmadan devam etti. Yine oruç tuttu, orucunu açmadan devam etti. Yine oruç tuttu ve şöyle buyurdu: *"Ey Âişe! Muhammed'e de, Muhammed'in aile fertlerine de dünya gerekmez. Ey Âişe! Şüphesiz Allah rasûller arasından ulu'l-azm için dünyanın hoşlanılmayan şeylerine karşı sabretmelerinden, yine sevilen şeylerine karşı sabretmelerinden başka hallerine razı olmaz. Diğer taraftan bana da onlara yüklediği yükümlülüklerin aynısını yüklemekten başka bir şeye de razı olmaz. Bu sebeple: "Rasûllerden büyük azim sahiplerinin sabrettiği gibi sen de sabret" buyurdu. Allah'a yemin ederim ki ben de gücüm yettiğince onların sabrettiği gibi sabredeceğim. Elbette ki gücümüz ancak Allah iledir."*[388]

"Ve bunlar için acele etme." Yani dünyada görecekleri cezanın başlarına gelmesi için acele etme. Bu da yüce Allah'ın şu buyruklarını andırmaktadır: *"Yalanlayan o nimet sahipleri ile beni baş başa bırak ve onlara azıcık mühlet ver."* (Müzzemmil, 11); *"Bu sebeple o kâfirlere mühlet ver. Onlara azıcık mühlet ver."* (Târık, 17)

"Onlar kendisi ile tehdit olundukları şeyi görecekleri günde sanki yalnızca bir gündüzün bir saati kadar kalmışlar gibi gelecek onlara." Bu da yüce Allah'ın şu buyrukları gibidir: *"Onların onu görecekleri gün bir akşamından yahut kuşluğundan başka durmamışlar gibi gelecek onlara."* (Nâziât, 46); *"Onları haşredeceği o günde sanki gündüzün ancak bir saati kadar eğlenmişler gibi (gelecek) birbirlerini tanıyacaklar. Allah'a kavuşmayı yalanlamış bulunanlar hem en büyük zarara uğramışlardır, hem de doğru yolu bulamamışlardır."* (Yunus, 45)

Yüce Allah'ın: *"Bu yeterli bir tebliğdir"* buyruğu hakkında İbn Cerîr dedi ki: Bunun iki anlama gelme ihtimali vardır. Birincisine göre ifadenin takdiri: Bu sonuna kadar kalınacak bir süredir demek olur, diğerinin takdiri ise: Bu Kur'ân yeterli bir tebliğdir demektir.

388 Senedi Mücalid b. Said'in zayıf olmasından ötürü zayıftır. Hadisi bu yoldan Beğavî, Şerhu's-Sünne, 3941 ve Mealimu't-Tenzi, 1932'de -benim numaralandırmam- tahriç etmiş bulunmaktadır.

Scanned with CamScanner

Yüce Allah'ın: *"Fasıklar topluluğundan başkası helak edilir mi ki"* buyruğu da şu demektir: Yani Allah ancak helak edilmeyi hak edenleri helak eder. Yalnızca azap edilmeyi hak edenlere azap etmek de yüce Allah'ın adaletinin bir neticesidir. Allah en iyi bilendir.

Ahkâf sûresinin tefsiri burada sona ermektedir.

Hamdimiz, minnet duygularımız yalnız Allah'adır. Başarıyı veren O'dur, hatadan koruyan O'dur.

Scanned with CamScanner

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

MUHAMMED SÛRESİ

[38 âyettir. Medine'de inmiştir.]

اَلَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللهِ أَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ ﴿١﴾ وَالَّذِينَ
اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَاٰمَنُوا بِمَا نُزِّلَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَهُوَ الْحَقُّ
مِنْ رَبِّهِمْ كَفَّرَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَأَصْلَحَ بَالَهُمْ ﴿٢﴾ ذٰلِكَ بِأَنَّ الَّذِينَ
كَفَرُوا اتَّبَعُوا الْبَاطِلَ وَأَنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّبَعُوا الْحَقَّ مِنْ رَبِّهِمْ كَذٰلِكَ
يَضْرِبُ اللهُ لِلنَّاسِ أَمْثَالَهُمْ ﴿٣﴾

Rahmân ve Rahîm Allah'ın adıyla;

1. Kâfir olup Allah'ın yolundan alıkoyanların amellerini (Allah) boşa çıkarır.

2. İman edip salih amel işleyenler ve Muhemmed'e indirilene -ki o Rabblerinden gelen hakkın ta kendisidir- iman edenlerin ise (Allah) günahlarını bağışlar ve hallerini ıslâh eder.

3. Bu böyledir. Çünkü kâfir olanlar bâtıla uymuşlardır. İman edenler ise, Rabblerinden gelen hakka uymuşlardır. İşte Allah insanlara misallerini böyle açıklar.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: Allah'ın âyetlerini inkâr ederek *"kâfir olanlar"*, başkalarını *"Allah'ın yolundan alıkoyanların amellerini boşa çıkartır."* Yani

Scanned with CamScanner

Allah onların yaptıklarını geçersiz kılar, yok eder, onlara karşılık bir sevap, bir mükâfat vermez. Nitekim yüce Allah başka bir yerde: *"İşledikleri amellerinin önüne geçip onu havaya saçılmış toz zerreleri yaparız"* (Furkân, 23) buyurmaktadır.

Sonra yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"İman edip salih amel işleyenler"* kalplerinde ve içten iman edip organlarıyla, zahirleri ve bâtınlarıyla Allah'ın Şeriatine teslimiyetle boyun eğenler *"ve Muhemmed'e indirilene iman edenler..."* Bu buyruk, özelin genele atf edilmesidir. O'nun nebî olarak gönderilmesinden sonra ona iman etmenin, imanın sıhhati için şart olduğunun da delilidir. Allah'ın salât ve selâmları ona.

"-ki o Rabblerinden gelen hakkın ta kendisidir-" cümlesi, güzel bir cümlesidir. Bundan dolayı yüce Rabbimiz: *"Günahlarını bağışlar ve hallerini ıslah eder"* buyurmaktadır. İbn Abbâs onların durumlarını, Mücâhid onların işlerini Katâde ve İbn Zeyd onların hallerini ıslah eder diye açıklamışlardır. Hepsi de birbirine yakın açıklamalardır.

[6075] Aksıran kimseye elhamdulillah demesi halinde ona yerhamukellah denilmesi üzerine kendisinin söyleyeceği: "(يهديكم الله ويصلح بالكم): Allah da size hidayet versin ve halinizi ıslah etsin" demesi emredilmiştir. (Burada da âyet-i kerimedeki aynı lafız kullanılmıştır.)[389]

Sonra yüce Allah: *"Bu böyledir. Çünkü kâfir olanlar batıla uymuşlardır."* Biz kâfirlerin amellerini iptal ettik, boşa çıkardık. İyilerin günahlarını bağışladık, onların hallerini ıslah ettik. Çünkü kâfir olanlar batıla uymuşlar yani batılı hakka üstün tutup, seçmişlerdir.

"İman edenler ise Rabblerinden gelen hakka uymuşlardır. İşte Allah insanlara misallerini böyle açıklar." Yani yüce Allah onların amellerinin sonuçta nereye varacağını ve ölümden sonra dirilişlerinde nereye ulaşacaklarını açıklar. Elbette ki şanı yüce Allah, en iyi bilendir.

389 Kaynakları daha önceden gösterilmişti.

Scanned with CamScanner

Kâfirlerin Boyunlarını Vurun:

فَإِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتَّىٰ إِذَا أَثْخَنتُمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَثَاقَ فَإِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاءً حَتَّىٰ تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا ۚ ذَٰلِكَ وَلَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَانتَصَرَ مِنْهُمْ وَلَٰكِن لِّيَبْلُوَ بَعْضَكُم بِبَعْضٍ ۗ وَالَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَلَن يُضِلَّ أَعْمَالَهُمْ ﴿٤﴾ سَيَهْدِيهِمْ وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ ﴿٥﴾ وَيُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ عَرَّفَهَا لَهُمْ ﴿٦﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَنصُرُوا اللَّهَ يَنصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ ﴿٧﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا فَتَعْسًا لَّهُمْ وَأَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ ﴿٨﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَرِهُوا مَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ ﴿٩﴾

4. İnkâr edenlerle karşılaştığınızda boyunlarını vurun. Onlardan çokça öldürüp, kahrettiğinizde artık bağı sıkıca bağlayın. Sonra ya lûtfederek karşılıksız salın yahut fidye alın. Savaş ağırlıklarını bırakıncaya kadar. Emir budur. Eğer Allah dileseydi elbette onlardan intikam alırdı, fakat kiminizi kiminizle sınamak için (cihadı emretti.) Allah yolunda öldürülenlerin amellerini asla boşa çıkartmaz.

5. Onları doğruya iletecek ve hallerini ıslah edecek.

6. Ve onları kendilerine tanıttığı cennete girdirecek.

7. Ey iman edenler! Eğer siz Allah'a yardım ederseniz, O da size yardım eder ve ayaklarınıza sebat verir.

8. Kâfir olanlara gelince, yüzleri üzere düşüp helâk olmak hakkıdır onların, amellerini de boşa çıkartmıştır.

9. Bu böyledir. Çünkü onlar Allah'ın indirdiğini hoş görmediler. Bundan dolayı amellerini boşa çıkartmıştır.

Tefsiri:

Yüce Allah mü'minlere müşriklerle yapacakları savaşlarda esas alacakları hususları göstererek şöyle buyurmaktadır: *"İnkâr edenlerle karşılaştığınızda boyunlarını vurun."* Yani onlarla yüzyüze (savaşta) gelecek olursanız kılıçlarla onları biçin.

Scanned with CamScanner

"Onlardan çokça öldürüp kahrettiğinizde" onları öldürerek helak edecek olursanız *"artık bağı sıkıca bağlayın."* Alacağınız esirleri sıkı bağlayın. Bundan sonra savaşın sona ermesinin akabinde onlara ne yapacağınız hususunda serbestsiniz. Dilerseniz onlara lütfederek aldığınız esirleri karşılıksız bırakabilirsiniz. Dilerseniz onlardan almayı şart koşacağınız ve fidye alacağınız bir mal karşılığında serbest bırakabilirsiniz.

Görüldüğü kadarıyla bu âyet-i kerime Bedir savaşından sonra inmiştir. Çünkü şanı yüce Allah o gün onlardan fidye almak maksadıyla çokça esir almaları ve az sayıda öldürmeye yönelmelerinden dolayı mü'minlere sitem etmiş ve: *"Yeryüzünde çokça savaşıp, zaferler kazanıncaya kadar esirler alması hiçbir nebîye yaraşmaz. Sizler geçici dünya malını arzu ediyorsunuz (öyle mi?) Halbuki Allah Âhireti ister. Allah azizdir, hakimdir. Eğer Allah'ın geçmiş bir yazısı olmasaydı aldığınıza karşılık herhalde size büyük bir azap dokunacaktı."* (Enfâl, 67-68) diye buyurmuştu.

Diğer taraftan bazı ilim adamları esirden fidye almak ile onu karşılıksız lütfedip, serbest bırakmak arasında serbest bırakan bu âyet-i kerimenin yüce Allah'ın: *"O haram aylar çıkınca artık o müşrikleri nerede bulursanız öldürün."* (Tevbe, 5) buyruğu ile nesh edilmiş olduğunu söylerler. Bunu Avfî, İbn Abbâs'tan rivayet etmiş, Katâde, Dahhâk, Süddî ve İbn Cureyc de böyle demişlerdir.

Çoğunluğu teşkil eden diğerleri ise, mensuh değildir, demektedirler.

Kimileri de şöyle demiştir: İmam esiri karşılıksız serbest bırakmak ile fidye karşılığında serbest bırakmaktan birisini seçmekte serbesttir. Esiri öldürmesi caiz değildir, demiştir.

Bunlardan daha başkaları ise: Hayır, isterse esiri öldürebilir demişlerdir çünkü Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Bedir esirleri arasından en-Nadr b. el-Haris ile Ukbe b. Ebî Muayt'ı öldürdüğünü ifade eden hadis bunu gerektirmektedir.

[6076] Sumame b. Usal, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisine: *"Neyin var ey Sumame"* diye sorduğunda şöyle demişti: Sen eğer öldürürsen kanlı (sana karşı kan dökmek cinayetini işlemiş birisini) öldürmüş olacaksın. Eğer lütfedip, serbest bırakırsan bundan dolayı sana hep teşekkür edecek

Scanned with CamScanner

birisine lütfetmiş olacaksın. Şayet mal istiyorsan iste, dilediğin kadarıyla sana mal verilecek.[390]

Şâfiî de (r.h) ilave olarak şunları söylemektedir: İmam esiri öldürmek, onu karşılıksız serbest bırakmak, fidye karşılığında bırakmak ya da köle yapmak şıklarından birisini seçmekte serbesttir.

Bu mesele furu (fıkıh furuu) ilminde ele alınmış bir meseledir. Biz el-Ahkâm adlı eserimizde bunun delillerini de açıklamış bulunuyoruz. Hamd ve minnet duygularımız şanı yüce Allah'a mahsustur.

"Savaş ağırlıklarını bırakıncaya kadar" Mücâhid: Meryem oğlu İsa (a.s) ininceye kadar diye açıklamıştır. O bu açıklamayı sanki Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şu buyruğundan hareketle yapmış gibidir:

[6077] *"Ümmetimden bir kesim, -sonuncuları Deccal ile savaşıncaya kadar- hak üzere üstün ve galip kalmaya devam edeceklerdir."*[391]

[6078] İmam Ahmed dedi ki: Cubeyr b. Nufeyr'den rivayete göre Seleme b. Nufeyl kendilerine şunu haber vermiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e giderek şöyle dedi: Ben atları serbest bırakıp saldım, silâhı bıraktım. Savaş da ağırlıklarını bırakmış bulunuyor. Artık savaş olmayacaktır, dedim. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona şöyle dedi: *"Asıl şimdi savaş geldi. Benim ümmetimden insanlara üstünlük sağlayacak, Allah'ın kalplerine incelik vereceği kimseler olacak ve diğer insanlarla savaşacaklar. Allah da onları o kimselerden rızıklandıracaktır; ta ki -onlar bu hal üzere iken- Allah'ın emri gelinceye kadar. Şunu bil ki, mü'minlerin yurtlarının en ortası Şam (bölgesi)'dır. Atların alınlarında ise kıyâmet gününe kadar hayır düğümlüdür."*[392]

Bunu bu şekilde Nesâî de iki yoldan Cubeyr b. Nufeyr'den, o Seleme b. Nufeyl es-Sekûnî'den böylece rivayet etmiş bulunmaktadır.

---

390 Buhârî, 469; Müslim, 1764; Ebû Dâvûd, 2679; Nesâî, I, 109-110; Ahmed, II, 453; İbn Hibbân, 1239

391 Kaynakları daha önce Nûr sûresi 55. âyetin tefsirinde geçti.

392 Ahmed, IV, 104. Senedi İsmail b. Ayyaş'tan ötürü hasendir çünkü o kendi beldesi olan Şam ahalisinden rivayetinde doğru sözlü birisidir. Nesâî, es-Sünenu'l-Kübra, 4401'de de ona mutabaatta bulunulmuştur. Nesâî bunu 8712'de de bir başka yoldan tekrar etmiş bulunmaktadır. Senedi sahihtir.

Scanned with CamScanner

[6079] Ebu'l-Kâsım el-Beğavî de dedi ki: Cubeyr b. Nufeyr, en-Nevvas b. Sem'an'dan şöyle dediğini nakletmektedir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bir fetih (zafer) nasip oldu. Ashab: Ey Allah'ın Rasûlü! Artık atlar serbest bırakıldı, silâhlar indirildi, savaş ağırlıklarını bıraktı ve savaş olmayacaktır, dediler. Allah Rasûlü şöyle buyurdu: *"Yalan söylediler. Asıl şimdi savaş (zamanı) geldi. Allah onlarla savaşacak bir kavmin kalplerini hep inceltecektir ve kendilerini onlardan (ganimetlerle) rızıklandıracaktır ta ki -onlar bu hal üzere iken- Allah'ın emri gelinceye kadar. Müslümanların yurdunun ana merkezi de Şam'dadır."*[393]

Bunu Hâfız Ebû Ya'lâ el-Mavsili de Dâvûd b. Ruşeyd'den böylece rivayet etmiştir. Mahfuz olan ise bu hadisin daha önce geçtiği gibi Seleme b. Nufeyl'in naklettiği bir rivayet olduğudur.

İşte bu (rivayetler), neshin olmadığı kanaatini güçlendirmektedir. Göründüğü kadarıyla savaş ile ilgili bu hüküm, savaş tamamen ortadan kalkıncaya kadar meşru kılınmıştır.

Katâde dedi ki: *"Savaş ağırlıklarını bırakıncaya"* yani ortada şirk kalmayıncaya *"kadar"* diye açıklamıştır. Bu açıklama da yüce Allah'ın: *"Fitne kalmayıncaya kadar ve din yalnız Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşınız."* (Bakara, 193) buyruğuna benzemektedir.

Diğer taraftan kimi ilim adamı *"savaş ağırlıklarını bırakıncaya kadar"* buyruğu şu demektir demiştir: Yani savaşanlar ağırlıklarını bırakıncaya kadar, bunlar da müşriklerdir. Bu ise onların yüce Allah'a tevbe edip vazgeçmeleri demektir. Savaşan kimseler ağırlıklarını bırakıncaya kadar diye de açıklanmıştır. Bu da onların aziz ve celil olan Allah'a itaat hususunda bütün güçlerini, imkânlarını ortaya koymalarıyla olur.

"Emir budur. Eğer Allah dileseydi elbette onlardan intikam alırdı." Yani bununla birlikte Allah dilemiş olsaydı kendi tarafından gönderdiği bir ceza ile kâfirlerden intikamı bizzat alırdı. *"Fakat kiminizi kiminizle sınamak için"* yani o sizin için cihadı ve düşmanlarla savaşmayı, sizi sınamak için sizin haberlerinizi denemek için meşru kılmıştır. Nitekim yüce Allah Âl-i İmrân ve

393 Metin sahihtir, senet zayıftır. Senette Velid'in an lafzını kullanarak rivayeti vardır. Doğrusu bunun İbn Kesir'in de belirttiği gibi Seleme b. Nufeyl'in naklettiği bir hadis olduğudur. Durum ne olursa olsun metin mahfuzdur.

Scanned with CamScanner

Berae (Tevbe) sûrelerinde cihadı meşru kılma hikmetini şu buyruklarında dile getirmektedir:

"Yoksa siz Allah içinizden cihad edenlerle, sabredenleri belli etmeden cennete girivereceğinizi mi sandınız?" (Âl-i İmrân, 142) Tevbe sûresinde de şöyle buyurmaktadır: *"Onlarla savaşın ki Allah, ellerinizle onları azaplandırsın, onları rezil etsin, size onlara karşı zafer versin ve mü'min bir topluluğun gönüllerine şifa versin. Kalplerindeki gazabı gidersin, Allah dilediğine tevbe eder. Allah hakkıyla bilendir, Hakîmdir."* (Tevbe, 14-15)

Diğer taraftan savaşta mü'minlerden çok kimsenin öldürülmesi söz konusu olabileceğinden ötürü yüce Rabbimiz: *"Allah yolunda öldürülenlerin amellerini boşa çıkartmaz."* Yani onları amelleri yokmuş gibi kabul etmez, aksine amellerini arttırır, çoğaltır, katlandırır. Kimisine berzahtaki hayatı boyunca amelinin devamı sağlanır. Nitekim bu hususta İmam Ahmed'in Müsnedinde rivayet ettiği bir hadis bunu ifade etmektedir. O diyor ki:

[6080] Bize Zeyd b. Yahyâ ed-Dımeşki tahdis etti. Kays el-Cüzâmî -sahabiliği olan bir kişidir- dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şehide altı haslet verilir: Kanından damlayacak ilk kan damlası ile birlikte Allah onun bütün günahlarını affeder. Cennette kalacağı yeri ona gösterilir. Huru'l-ıyn'den kadınlarla evlendirilir, en büyük korkudan yana ona güvenlik verilir, kabir azabından emin olur ve ona iman elbisesi giydirilir."*[394] Bunu tek başına Ahmed (r.h) rivayet etmiştir.

[6081] Başka bir hadis: Yine Ahmed dedi ki: Kindeli el-Mikdam b. Madîkerib dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şehidin Allah nezdinde altı hususiyeti vardır: Kanından akacak ilk damla ile birlikte günahını bağışlaması, cennetteki yerinin ona gösterilmesi, ona iman elbisesinin giydirilmesi, huru'l-ıyn'den kadınlarla evlendirilmesi, kabir azabından korunması, en büyük korkudan yana emin olması, başının üzerine vakar tacının giydirilmesi, o tacın bir tane yakutu bile dünyadan ve dünyadakilerden hayırlı olacaktır. Huru'l-ıyn'den yetmiş iki kadın ile evlendirilecek, akrabalarından yetmiş insan hakkında şefaati kabul edilecek."*[395] Bunu sahih olduğunu belirterek Tirmizî ve İbn Mâce rivayet etmişlerdir.

394 Hasendir. Ahmed, IV, 200. Senedi Abdurrahman b. Sevban dolayısıyla kavi değildir ama şahitleri vardır. Bk. Mecma', V, 293-294. Bir de âyete de bakınız.

395 Hasendir. Tirmizî, 1663; İbn Mâce, 2799; Ahmed, IV, 131

Scanned with CamScanner

[6082] Müslim'in Sahih'inde Abdullah b. Amr ile Ebû Katâde'den rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şehidin borç dışında her bir şeyi (günahı) bağışlanır."*[396] Bu ashab-ı kiram'dan bir topluluğun naklettiği bir hadis olarak da rivayet edilmiştir.

[6083] Ebu'd-Derdâ (radıyallâhu anh) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şehidin ailesi halkından yetmiş kişi hakkında şahadeti kabul edilir."*[397] Bunu Ebû Dâvûd rivayet etmiştir. Şehidin faziletine dair hadisi şerifler gerçekten çoktur.

Şanı yüce ve mübarek Rabbimiz buyuruyor ki: *"Onları doğruya"* yani cennete *"iletecek."* Bu da yüce Allah'ın: *"İman edip, salih amel işleyenlere gelince, imanları sebebiyle Rableri onları doğruya iletir. Nimet dolu cennetlerde altlarından ırmaklar akar."* (Yunus, 9) buyruğuna benzemektedir.

"Ve hallerini ıslah edecek." Onların durumlarını, hallerini düzeltecek.

"Ve onları kendilerine tanıttığı cennete girdirecek." Yani bu cenneti onlara tanıtmış, ona götüren yolları kendilerine göstermiştir.

Mücâhid dedi ki: Cennetlikler evlerine ve meskenlerine giden yolları bulurlar. Allah cennette onlara pay olarak neyi vermişse yaratıldıklarından beri orada kalıyormuşlarcasına şaşırmadan oraya gidecekler, kimseden o meskenlerine gidecek yolları göstermesini istemeyecekler.

Mâlik de Zeyd b. Eslem'den buna yakın bir açıklama rivayet etmiştir. Muhammed b. Ka'b da dedi ki: Sizler Cuma namazından döndüğünüz vakit evlerinizin yolunu bildiğiniz gibi, onlar da cennete gireceklerinde evlerini böylece tanırlar.

Mukâtil b. Hayyân dedi ki: Bize ulaştığına göre dünya hayatında iken amelini korumakla görevli olan melek cennette onun önünden gidecek, Âdemoğlu da onun arkasından gidecek. Kendisine ait en uzak konağa kadar arkasından gitmeye devam edecek. Böylelikle melek ona yüce Allah'ın cennette kendisine verdiği her bir şeyi tanıtmış olacak. Cennetteki en uzak konağına varacağı zaman konağına ve zevcelerinin yanına girecek, melek de onun yanından ayrılacak.

---

396 Müslim, 1886

397 Hasendir. Ebû Dâvûd, 2522; İbn Hibbân, 4641. Ayrıca bk. Sahihu Ebî Dâvûd, 2201

Scanned with CamScanner

Bu rivayetleri İbn Ebî Hâtim (r.h) zikretmiş bulunmaktadır.

[6084] Yine bu hususta sahih hadis de gelmiş bulunmaktadır. Bunu Buhârî, Katâde'nin, Ebu'l-Mütevekkil en-Nâci'den, o Ebû Said el-Hudri'den naklettiği bir rivayet olarak kaydetmiştir. Buna göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Mü'minler ateşten kurtulduktan sonra cennet ile cehennem arasında bir köprünün üzerinde alıkonulacaklar. Dünya hayatında iken aralarında bulunan birtakım haksızlıkların kısası yapılacak. Nihayet tertemiz edilip, arındırılmalarından sonra cennete girmelerine izin verilecek. Nefsim elinde olana yemin ederim ki onlardan her birisinin cennetteki konağının yolunu bulması dünyada iken evinin yolunu bulmasından daha ileri derecede olacaktır."*[398]

Sonra yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Ey iman edenler, eğer siz Allah'a yardım ederseniz, o da size yardım eder ve ayaklarınıza sebat verir."* Bu da yüce Allah'ın: *"Allah kendi (dini)ne yardım edene elbette yardım eder."* (Hac, 40) buyruğuna benzemektedir. Çünkü karşılık amelin türüne uygundur. Bu sebeple yüce Allah da: *"Ayaklarınıza sebat verir"* buyurmaktadır. Nitekim hadis-i şerifte de böyle buyurulmuştur:

[6085] *"Kim yönetici ve yetki sahibi kimseye ihtiyacını ona ulaştıramayan birisinin ihtiyacını ulaştıracak olursa Allah da kıyâmet gününde Sırat üzerinde ayaklarına sebat verecektir."*[399]

Sonra yüce Allah: *"Kâfir olanlara gelince, yüzleri üzere düşüp helak olmak hakkıdır onların"* Bu ise yüce Allah'ın dinine ve rasûlüne yardım eden mü'minlerin ayaklarının sağlamlaştırılıp, sebat verilmesi halinin tam aksidir.

[6086] Hadis-i şerifte de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğu sabittir: *"Dinara köle olan tökezlesin, helak olsun. Dirhemin kölesi tökezleyip, yüzüstü düşsün. Kadifenin kulu kölesi tökezleyip, yüzüstü düşsün. Tökezleyip, yüzüstü düşsün hatta baş aşağı yıkılsın. Ona bir diken dahi batarsa kimse onu çekmesin."*[400] Yani Allah ona şifa vermesin.

"Amellerini de boşa çıkartmıştır." Amellerini yok etmiş, iptal etmiştir. Bundan dolayı da: *"Bu böyledir; çünkü onlar Allah'ın indirdiğini hoş görme-*

398 Buhârî, 2440; Ahmed, III, 13, 63, 74; İbn Hibbân, 7434

399 Mecmau'z-Zevaid, 9064 (Çeviren)

400 Daha önce kaynakları Âl-i İmrân sûresi 200. âyetin tefsirinde gösterilmişti.

Scanned with CamScanner

diler." Onun indirdiğini istemiyor ve sevmiyorlar. *"Bundan dolayı amellerini boşa çıkartmıştır"* buyurmaktadır.

Yeryüzünde Dolaşmazlar mı?:

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۖ دَمَّرَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ ۖ وَلِلْكَافِرِينَ أَمْثَالُهَا ﴿١٠﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ مَوْلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَأَنَّ الْكَافِرِينَ لَا مَوْلَىٰ لَهُمْ ﴿١١﴾ إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۖ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ وَيَأْكُلُونَ كَمَا تَأْكُلُ الْأَنْعَامُ وَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ ﴿١٢﴾ وَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ هِيَ أَشَدُّ قُوَّةً مِنْ قَرْيَتِكَ الَّتِي أَخْرَجَتْكَ ۚ أَهْلَكْنَاهُمْ فَلَا نَاصِرَ لَهُمْ ﴿١٣﴾

10. Acaba onlar yeryüzünde gezip kendilerinden öncekilerin âkıbetlerinin nasıl olduğuna bakmadılar mı? Allah onları toptan helâk etmiştir, kâfirlere de onların benzerleri vardır.

11. Bu böyledir; çünkü Allah iman edenlerin velisidir. Kâfirlerin ise velisi yoktur.

12. Şüphesiz ki Allah iman edip, salih amel işleyenleri altlarından ırmaklar akan cennetlere sokar. Kâfirlere gelince, onlar faydalanırlar ve davarların yediği gibi yerler. Ateş ise kalacakları yerleridir onların.

13. Seni çıkartan ülkenden daha güçlü nice ülke vardı. Biz yine de onları helâk ettik. Onlara yardım eden olmadı.

Tefsiri:

"Acaba onlar" yani Allah'a ortak koşan, rasûlünü yalanlayan müşrikler *"yeryüzünde gezip, kendilerinden öncekilerin akıbetlerinin nasıl olduğuna bakmadılar mı? Allah onları toptan helak etmiştir."* Yani yalanlamaları, küfür ve inkârları sebebiyle onları cezalandırmış, mü'minleri de aralarından kurtarmıştır. Bunun için yüce Allah: *"Kâfirlere de onların benzerleri vardır"* buyurmaktadır. Sonra da: *"Bu böyledir çünkü Allah iman edenlerin velisidir, kâfirlerin ise velisi yoktur"* buyurmaktadır.

Scanned with CamScanner

[6087] Bundan dolayı müşriklerin başı Ebû Süfyân Sahr b. Harb, Uhud günü Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i, Ebû Bekir'i ve Ömer'i -Allah ikisinden de razı olsun- sorup da cevap alamayınca şunları söylemişti: O halde bunlar ölüp gitmişlerdir. O vakit Ömer b. el-Hattab ona şöyle cevap vermişti: Ey Allah'ın düşmanı, yalan söyledin. Aksine Allah sana hoşuna gitmeyecek şeyleri baki kılmıştır. Senin isimlerini saydığın kimseler hayattadırlar. Bu sefer Ebû Süfyân: Bugün Bedir gününe karşılık olsun, savaş zaten nöbetleşedir. Bazen bu taraf kazanır, bazen öbür taraf ama sizler (sizden öldürülenlerden bazılarının) organlarının kesilmiş olduğunu (müsle yapıldığını) göreceksiniz. Ben böyle yapılmasını emretmedim ama yapılmasından da rahatsız olmadım. Böyle diyerek gitti ve bu arada: Yücel Hubel, yücel Hubel diye nara atıyordu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu sefer: *"Ona cevap vermeyecek misiniz"* buyurdu. Onlar: Ey Allah'ın Rasûlü! Ne diyelim? dediler. Allah Rasûlü: *"Allah daha yücedir, daha üstündür deyin"* buyurdu. Sonra Ebû Süfyân: Bizim Uzza'mız var, sizinse Uzza'nız yok deyince, Allah Rasûlü: *"Ona neden cevap vermiyorsunuz"* buyurdu. Ashab: Ne diyelim ey Allah'ın Rasûlü? diye sordu. O: *"Allah bizim velimizdir, sizin ise veliniz yoktur deyiniz"* buyurdu.[401]

Sonra yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Şüphesiz ki Allah iman edip salih amel işleyenleri"* kıyâmet gününde *"altlarından ırmaklar akan cennetlere sokar. Kâfirler ise onlar faydalanırlar ve davarların yediği gibi yerler."* Bu da onların dünyadaki halidir. Dünyadan faydalanır ve oradan davarların yediği gibi önüne geleni hatır hutur yerler. Başka bir şey de düşünmezler. İşte bunun için sahih hadiste şu sabit olmuştur:

[6088] *"Mü'min tek bir bağırsakta yemek yerken kâfir yedi bağırsakta yemek yer."*[402]

Sonra da yüce Allah: *"Ateş ise"* cezalarını çekecekleri zaman *"kalacakları yerleridir."* buyurmaktadır.

"Seni çıkartan ülkenden" yani Mekke'den *"daha güçlü nice ülke vardı. Biz yine de onları helak ettik. Onlara yardım eden olmadı"* buyruğu ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i yalanlamaları dolayısıyla Mekkeliler için ağır bir tehdit ve kesin bir korkutmadır. Halbuki o, rasûllerin efendisi, nebîlerin sonuncusudur. Aziz ve celil olan Allah, Muhammed (sallallâhu aleyhi

401 Kaynakları Âl-i İmrân sûresi 152. âyetin tefsirinde gösterilmiştir.

402 Buhârî, 5396; İbn Mâce, 3256'da Ebû Hureyre'den; Müslim, 2062'de Ebû Mûsâ'dan

Scanned with CamScanner

ve sellem)'den önceki rasûlleri yalanladıkları sebebiyle önceki ümmetleri helak etmişti. Üstelik bu ümmetler bunlardan daha güçlü idiler. Durum böyle iken bunlar Allah'ın dünya ve Âhirette kendilerine ne yapacağını düşünüyorlar?

Şüphesiz ki onlardan birçoğunun üzerinden dünya hayatında cezanın kaldırılmış olması rahmet peygamberi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in varlığının bereketi iledir ama hiç şüphesiz kâfirlerin bundan dolayı azapları ise ölümden sonraki hayatları için biriktirilip, saklanmaktadır: *"Onlara azapları kat kat verilecektir. (Çünkü) onların işitmeye güçleri yetmezdi ve görmezlerdi."* (Hûd, 20)

"Seni çıkartan ülkenden" buyruğu da seni aralarından çıkartan kimseler anlamındadır.

[6089] İbn Ebî Hâtim dedi ki: İbn Abbâs'tan rivayete göre Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke'den çıkıp mağaraya doğru gidip, orada saklanınca Mekke'ye dönüp şöyle dedi: *"Şüphesiz ki sen Allah'ın ülkesinde Allah'ın en sevdiği yersin ve şüphesiz sen Allah'ın ülkesinde en sevdiğim yersin. Eğer müşrikler beni çıkartmamış olsaydı senden çıkıp gitmezdim."* En büyük düşman, Hareminde yüce Allah'a düşmanlık eden yahut gerçek katilinden başkasını öldüren ya da cahiliye düşmanlığı davasını güden kimsedir. Bunun için de yüce Allah, Nebîsine (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Seni çıkartan ülkenden daha güçlü nice ülke vardı. Biz yine de onları helak ettik, onlara yardım eden olmadı"* buyruğunu indirdi.[403]

أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّهِۦ كَمَن زُيِّنَ لَهُۥ سُوٓءُ عَمَلِهِۦ وَٱتَّبَعُوٓا۟ أَهْوَآءَهُم ﴿١٤﴾ مَّثَلُ ٱلْجَنَّةِ ٱلَّتِى وُعِدَ ٱلْمُتَّقُونَ ۖ فِيهَآ أَنْهَٰرٌ مِّن مَّآءٍ غَيْرِ ءَاسِنٍ ۖ وَأَنْهَٰرٌ مِّن لَّبَنٍ لَّمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُۥ ۚ وَأَنْهَٰرٌ مِّنْ خَمْرٍ لَّذَّةٍ لِّلشَّٰرِبِينَ ۚ وَأَنْهَٰرٌ مِّنْ عَسَلٍ مُّصَفًّى ۖ وَلَهُمْ فِيهَا مِن كُلِّ ٱلثَّمَرَٰتِ وَمَغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ ۖ كَمَنْ هُوَ خَٰلِدٌ فِى ٱلنَّارِ وَسُقُوا۟ مَآءً حَمِيمًا فَقَطَّعَ أَمْعَآءَهُمْ ﴿١٥﴾

403 Rivayetinin merfu bölümünün şahitleri vardır. Onlarla sahih durumuna gelir. Senedi ise vahidir çünkü ravileri arasında adı el-Huseyn b. Kays olan Haneş vardır ki o metruk birisidir vehen (gevşeklik) yalnızca bu sözleri mağarada iken söylediği ve âyetin nüzulünün söz konusu edilmesi ile ilgilidir.

Scanned with CamScanner

14. Rabbinden apaçık bir delil üzere olan, kötü ameli kendisine süslü gösterilen ve hevâlarına uyan kimseler gibi midir?

15. Takva sahiplerine vaat olan cennetin durumu şudur: Orada kokusu, tadı değişmeyen sudan ırmaklar, tadı değişmeyen sütten ırmaklar, içenlere lezzetli gelen şaraptan ırmaklar, süzülmüş baldan ırmaklar vardır. Onlar için orada meyvelerin her türlüsünden ve Rablerinden bir mağfiret dahi vardır. (Bunlar) ateşte ebediyen kalıcı ve bağırsaklarını paramparça eden kaynar sudan içirilen kimseler gibi midir?

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: *"Rabbinden apaçık bir delil üzere olan"* yani Allah'ın kitabında indirmiş olduğu hidayet ve ilim sebebiyle Allah'ın dosdoğru fıtratında yerleştirdikleri sebebiyle Allah'ın emri ve dini hususunda kesin bir inanç ve basiret üzere olan bir kimse *"kötü ameli kendisine süslü gösterilen ve hevalarına uyan kimseler gibi midir?"* Yani bu öteki gibi değildir.

Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Rabbinden sana indirilenin ancak hak olduğunu bilen kimse kör gibi midir?"* (Ra'd, 19); *"Cehennemlikler ile cennetlikler bir olmaz. Cennetlikler muradlarına erenlerin ta kendileridir."* (Haşr, 20)

Sonra yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Takva sahiplerine vaat olunan cennetin durumu şudur."* İkrime *"cennetin durumu"* buyruğunu yani niteliği şudur, diye açıklamıştır.

"Onda kokusu, tadı değişmeyen sudan ırmaklar" İbn Abbâs, Hasan ve Katâde değişikliğe uğramayan diye açıklamışlardır. Katâde, Dahhâk ve Atâ el-Horasânî kokmayan diye açıklamıştır. Araplar kokusu değiştiği vakit (ayet-i kerimedeki lafız ile aynı kökten olmak üzere): "(أَسِنَ الماء): Su koktu" derler.

[6090] İbn Ebî Hâtim'in naklettiği merfu bir hadiste şöyle denilmektedir: *"Kokusu, tadı değişmeyen"* yani hiçbir şekilde bulanık olmayan, saf arı duru demektir.[404]

İbn Ebî Hâtim dedi ki: Mesruk dedi ki: Abdullah dedi ki: Cennetin ırmakları miskten bir dağdan kaynayıp, akar.

404 Senedine vakıf olamadım. Merfu olması da gariptir.

Scanned with CamScanner

"Tadı değişmeyen sütten ırmaklar" Aksine bu ırmaklar son derece beyaz, tatlı ve yağlı olacaktır.

[6091] Merfu bir hadiste: *"Davarların memelerinden çıkmamış (sütten)"* buyurulmaktadır.[405]

"İçenlere lezzetli gelen şaraptan ırmaklar" yani bu şaraplar dünya şarapları gibi tadı ve kokusu kötü olmayacaktır. Aksine bunların görünüşleri de, tatları da, kokuları da, etkileri de güzel olacaktır. *"Onda aklı karıştırıcı herhangi bir zarar da yoktur. Onlar ondan sarhoş da olmazlar."* (Sâffât, 47); *"Ondan dolayı başları da ağrımaz ve akılları da giderilmez."* (Vâkıa, 19); *"İçenlere lezzet veren beyaz kaynaktan doldurulmuş..."* (Sâffât, 46)

[6092] Merfu hadiste de: *"Adamlar o şarapları ayaklarıyla sıkmamışlardır."* [406]

"Süzülmüş baldan ırmaklar" yani bu bal son derece berrak olacaktır. Rengi, tadı ve kokusu güzel olacaktır.

[6093] Merfu hadiste de: *"Arıların karınlarından çıkmamış (baldan olacaktır)."* [407]

[6094] İmam Ahmed dedi ki: Hakîm b. Muâviye babasından şöyle dediğini nakletmektedir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Cennette süt denizi, su denizi, bal denizi ve şarap denizi vardır. Bundan sonra ırmaklar bunlardan ayrılırlar."*[408] Bunu Tirmizî Cennetin Nitelikleri Bölümünde Muhammed b. Beşşar'dan, o Yezîd b. Harun'dan, o Said b. Iyas el-Cureyri'den böylece rivayet etmiş, hasen, sahihtir, demiştir.

---

405 Müsned olarak göremedim, sahih değildir. Sahih olsaydı müfessirler ve başkaları bunu zikredecekti. [Hadis daha önce 4527 ve arkasından 5838 numara ile kaydedilmiş bulunan uzunca bir hadisin sadece bir cümleciğidir. Hadisin durumu için numaraları verilen bu hadislerle ilgili muhakkik Abdurrezzak el-Mehdi'nin düştüğü nota bakınız. (Çeviren)]

406 Musannif bunu merfu olarak zikretmiş ise de ed-Durru'l-Mensur, VI, 35'te belirtildiği üzere İbnu'l-Münzir bunu Said b. Cubeyr'in kendi sözü olarak tahriç etmiştir. Doğru olma ihtimali daha yüksektir. Allah en iyi bilendir. [Bu bölüm de bir önceki notta zikredildiğini kaydedip, numaralarını verdiğimiz uzunca bir hadisin bir bölümüdür. (Çeviren)]

407 Az önce işaret edilen İbn Cubeyr'in rivayetinin bir bölümüdür. [Bir önceki nottaki ilavemize de bakınız. (Çeviren)]

408 Tirmizî, 2171; Ahmed, V, 5; Hakim b. Muâviye'den dolayı senedi hasendir.

Scanned with CamScanner

[6095] Ebû Bekr b. Merduye dedi ki: Ebû Bekr b. Abdullah b. Kays babasından şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Bu ırmaklar Adn cennetindeki büyük bir havuzdan çıkan ırmaklardır. Buradan çıktıktan sonra ırmaklar halinde bölünür."*[409]

[6096] Sahihte: *"Allah'tan dileyecek olursanız Firdevs cennetini dileyiniz çünkü orası cennetin en ortası ve cennetin en yükseğidir. Cennet ırmakları oradan kaynar ve Rahmân'ın Arşı da onun üstündedir"*[410] buyurulmuştur.

[6097] Hâfız Ebu'l-Kâsım et-Taberânî dedi ki: Asım b. Lakît'den rivayete göre Lakid b. Amir, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına çıkıp gitti. (Lakît) dedi ki: Ey Allah'ın Rasûlü! Cennette neleri göreceğiz dedim. Şöyle buyurdu: *"Süzülmüş baldan ırmaklar, baş ağrısı ve pişmanlık sebebi olmayan şaraptan ırmaklar, tadı değişmeyen sütten ve kokmayan sudan ırmaklar, bir de ilâhın hakkı için yemin ediyorum ki, bildiğiniz meyveler ve onun gibi daha pek çok hayırlar ve tertemiz zevceler (vardır)."* Ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Bizim orada saliha zevcelerimiz de olacak mı dedim. Şöyle buyurdu: *"Sâliha kadınlar salih erkekleredir. Dünya hayatında onlardan zevk aldığınız gibi, onlardan zevk alacak, onlar da sizden zevk alacaklar. Ancak orada doğum yoktur."*[411]

[6098] Ebû Bekr b. Abdullah b. Ebi'd-Dünya dedi ki: Enes b. Mâlik dedi ki: Sizler cennetteki ırmakların yerdeki yataklarda aktığını düşünüyor olabilirsiniz. (Öyle değil) Allah'a yemin olsun ki orada ırmaklar yerin üzerinde serbestçe akar, kıyıları inciden kubbeler, çamuru ise Ezfer miskidir. Bunu Ebû Bekr b. Merduye de Mehdi b. Hakîm'in, Yezîd b. Harun'dan böylece naklettiği merfu bir hadis olarak rivayet etmiştir.[412]

"Onlar için orada meyvelerin her türlüsünden (vardır)." Yüce Allah'ın şu buyruğunda dile getirildiği gibi: *"Onlar orada güven içinde her türlü meyveden isterler."* (Duhân, 55); *"İkisinde de her meyveden çifter çifter vardır."* (Rahmân, 52)

---

409 Senedi el-Haris b. Ubeyd'den ötürü kavi değildir.

410 Buhârî ve Müslim tarafından ittifakla rivayet edilmiş olup daha önceden geçti.

411 Abdullah b. Ahmed, Zevaidu'l-Müsned, IV, 13-14, no: 16206; Taberânî, XIX, 211. Heysemi: Bunu Abdullah ve Taberânî buna yakın olarak rivayet etmiş olup, Abdullah'ın rivayet yollarından birisinin senedi muttasıldır ve ravileri sikadırlar demektedir.

412 Senedinde Mehdi b. Hakim vardır ki onun biyografisini bulamadım. Doğrusu bu hadisin Münzîri'nin Terğib, 5484'te dediği gibi mevkuf olduğudur.

Scanned with CamScanner

"Ve Rablerinden bir mağfiret dahi vardır." Yani bütün bunlarla birlikte o da vardır.

Şanı yüce Allah'ın: *"Ateşte ebediyen kalıcı ve bağırsaklarını paramparça eden kaynar sudan içirilen kimseler gibi midir?"* Yani cennetteki konumlarını söz konusu ettiğimiz bu kimseler cehennemde ebediyen kalacak kimseler gibi olabilir mi? Bunlar asla ötekiler gibi değildir. Hiçbir zaman cennetin yüksek derecelerinde olanlar cehennemin derekelerinde (aşağı doğru inen basamaklarında) olanlar gibi değildir. Üstelik bunlara tahammül edilemeyecek kadar aşırı sıcak su içirilecek ve bu su karınlarındaki bağırsaklarını paramparça edecek. Bundan yüce Allah'a sığınırız.

Ne Bekliyorlar?:

وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ ۖ حَتَّىٰ إِذَا خَرَجُوا مِنْ عِنْدِكَ قَالُوا لِلَّذِينَ
أُوتُوا الْعِلْمَ مَاذَا قَالَ آنِفًا ۚ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَاتَّبَعُوا
أَهْوَاءَهُمْ ﴿١٦﴾ وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَآتَاهُمْ تَقْوَاهُمْ ﴿١٧﴾
فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ أَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً ۖ فَقَدْ جَاءَ أَشْرَاطُهَا ۚ فَأَنَّىٰ لَهُمْ
إِذَا جَاءَتْهُمْ ذِكْرَاهُمْ ﴿١٨﴾ فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ
وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ۗ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ وَمَثْوَاكُمْ ﴿١٩﴾

16. Aralarından gelip seni dinleyenler de vardır. Yanından çıktıklarında kendilerine ilim verilmiş olanlara: "Az önce ne söyledi?" derler. İşte bunlar Allah'ın kalplerine mühür vurduğu ve hevâlarına uyup gitmiş kimselerdir.

17. Hidayeti bulanların ise hidayetlerini arttırmış ve kendilerine takvalarını vermiştir.

18. Artık onlar kıyâmetin kendilerine ansızın gelmesinden başkasını mı gözlüyorlar? İşte onun alametleri gelmiş bulunuyor. O halde onlara geldiğinde öğüt almalarının kendilerine ne faydası olur ki?

19. Onun için bil ki: "Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. Hem kendi günahın, hem de mü'min erkeklerle, mü'min kadınlar için mağfiret dile. Allah dönüp dolaştığınız yeri ve barındığınız yeri de bilir."

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah münafıkların ahmaklıklarını, kıt anlayışlarını bize haber vermektedir. Çünkü onlar Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzurunda oturuyor, onun konuşmasını dinliyor, bununla birlikte ondan bir şey anlamıyorlardı. Yanından çıkıp gittiklerinde de ashab-ı kiram arasından *"kendilerine ilim verilmiş olanlara: Az önce ne söyledi? derler."* Yani ne söylediğini kavramıyor, onu önemsemiyorlardı. Yüce Allah şöyle buyuruyor: *"İşte bunlar Allah'ın kalplerine mühür vurduğu ve hevalarına uyup gitmiş kimselerdir."* Dolayısıyla sağlıklı bir anlayışları da, doğru bir maksatları da olamaz.

Sonra yüce Allah: *"Hidayeti bulanların ise hidayetlerini arttırmış"* yani hidayete yönelenlere Allah da hidayete ulaşma tevfikini vererek onları hidayete ulaştırmış, hidayet üzere onlara sebat vermiş ve hidayetlerini daha da arttırmış *"ve kendilerine takvalarını vermiştir."* Yani onlara dosdoğru olma ilhamını vermiştir.

"Artık onlar kıyâmetin kendilerine ansızın" yani kendileri ondan yana gafil iken *"gelmesinden başkasını mı gözlüyorlar? İşte onun alametleri"* yaklaşmış olduğunun belirtileri *"gelmiş bulunuyor."* Bu da yüce Allah'ın şu buyrukları gibidir: "İşte bu da önceki uyarıp korkutanlardan bir uyarıp korkutandır. Yakın olan (kıyâmet) yaklaştıkça yaklaştı." (Necm, 56-57) Yüce Allah'ın şu buyruğu da bunun gibidir: "Kıyamet yaklaştı ve ay yarıldı." (Kamer, 1); "Allah'ın emri geldi (bilin). Onun acele gelmesini de istemeyin." (Nahl, 1); "İnsanların hesaba çekilecekleri vakit yaklaştı, onlar ise gaflet içerisinde yüz çeviricidirler." (Enbiyâ, 1)

Çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in nebî olarak gönderilmesi de kıyâmetin alametlerindendir. Çünkü o şanı yüce Allah'ın kendisiyle dini tamamladığı, kendisiyle bütün âlemlere karşı delili ortaya koymuş olduğu rasûllerin sonuncusudur. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendisi de kıyâmetin birtakım alamet ve şartlarını bildirmiş, kendisinden önce hiçbir nebîye verilmemiş olan sûrette buna dair açıklamalarda bulunarak konuyu oldukça vuzuha kavuşturmuştur. Nitekim bu hususlar ilgili yerde genişçe açıklanmıştır.

Hasan-ı Basrî dedi ki: Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in peygamber olarak gönderilmesi kıyâmetin alametlerindendir.

Scanned with CamScanner

Evet, durum dediği gibidir. Bundan dolayı Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in isimleri arasında onun tevbe nebîsi, savaş nebîsi, insanların ayakları üzerinde (arkasından) haşredileceği Hâşir, kendisinden sonra nebî gelmeyecek olan Âkib gibi isimleri de vardır.

[6099] Buhârî dedi ki: Sehl b. Sa'd dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) orta parmağı ile onun yanındaki (şahadet) parmağını göstererek: *"Benim nebî olarak gönderilmem ile kıyâmetin durumu şu ikisi gibidir"* buyurdu.[413]

Sonra yüce Allah: *"O halde onlara geldiğinde öğüt almalarının kendilerine ne faydası olur ki?"* Yani kıyâmet günü geleceği vakit kâfirlere fayda vermeyeceği bir zamanda öğüt almanın ne değeri var? Bu da yüce Allah'ın şu buyruklarına benzemektedir: *"İşte o gün insan hatırlayacaktır ama hatırlayıp, öğüt almanın ona ne faydası olur?"* (Fecr, 23); *"Ona iman ettik diyecekler ama onlar için uzak bir yerden ona el atmaları ne mümkün"* (Sebe, 52)

Yüce Allah'ın: *"Onun için bil ki: Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur"* buyruğu Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığını haber veren bir buyruktur. Bunun bilinmesine dair verilmiş bir emir olması söz konusu değildir. Bundan ötürü yüce Allah buna *"hem kendi günahın, hem de mü'min erkeklerle mü'min kadınlar için mağfiret dile"* buyruğunu atfetmektedir.

[6100] Sahihteki rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle derdi:

اللهم اغفر لي خطيئتي وجهلي، وإسرافي في أمري، وما أنت أعلم به مني.
اللهم اغفر لي هَزْلي وجدّي، وخَطَئي وعَمْدي، وكل ذلك عندي

"Allah'ım! Benim günahımı, bilgisizliğimi, işimde aşırı gidişimi, benden daha iyi bildiğin hallerimi bana mağfiret buyur. Allah'ım! Şakamı, ciddi halimi, hatamı, kasten yaptıklarımı -ki bütün bunların hepsi bende var- bana bağışla."[414]

[6101] Yine sahihte onun namazın sonunda şu duayı yaptığı belirtilmektedir:

413 Daha önce A'râf sûresi 187. âyetin tefsirinde geçti.

414 Buhârî, 6398; Müslim, 2719; İbn Hibbân, 957. Ebû Mûsâ el-Eş'ari'nin naklettiği bir hadis olarak.

Scanned with CamScanner

اللهم اغفر لي ما قدمت وما أخرت، وما أسررت وما أعلنت، وما أسرفت، وما أنت أعلم به مني، أنت إلهي لا إله إلا أنت

"Allah'ım! Önceden yaptıklarımı, sonradan yapacaklarımı, gizliden yaptıklarımı, açıktan işlediklerimi, aşırılıklarımı, senin benden daha iyi bildiğin hallerimi bana mağfiret buyur. Sen benim ilâhımsın, senden başka ilâh yoktur." [415]

[6102] Yine Sahihte onun şöyle buyurduğu rivayet edilmektedir: *"Ey insanlar, Rabbinize tevbe ediniz şüphesiz ki ben bir günde yetmiş defadan daha fazla Allah'tan bağışlanma diliyor, Ona tevbe ediyorum."*[416]

[6103] İmam Ahmed dedi ki: Abdullah b. Sercis dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına gittim. Onunla birlikte yemeğinden yedim. Ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Allah sana mağfiret buyursun, dedim. O: *"Sana da"* buyurdu. Ben: Senin için mağfiret dileyeyim mi, dedim. O: *"Evet, kendiniz için de (dile)"* buyurdu ve: *"Hem kendi günahın, hem de mü'min erkeklerle, mü'min kadınlar için mağfiret dile"* buyruğunu okudu. Sonra onun sağ omuzunun -yahut sol omuzunun şüphe eden ravilerden Şu'be'dir- kemiğinin incelen tarafına baktım, kapatılmış bir yumruk gibi üzerinde birtakım siğillerin olduğunu gördüm.[417] Bunu Müslim, Tirmizî, Nesâî, İbn Cerîr, İbn Ebî Hâtim değişik yollardan Âsım el-Ahvel'den böylece rivayet etmişlerdir.

[6104] Ebû Ya'lâ'nın rivayet etmiş olduğu diğer hadiste de Ebû Bekr es-Sıddîk (radıyallâhu anh) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu bildirmektedir: *"La ilâhe illallah demeye ve istiğfarda bulunmaya gayret ediniz. Bunları çokça söyleyiniz çünkü İblis: Ben insanları günahlarla helâk ettim, onlar da beni la ilâhe illallah diyerek ve mağfiret dileyerek helâk ettiler. Sonra ben onların bunları yaptıklarını görünce hevâlar ile onları helâk ettim. Bu sebeple kendilerinin hidayet üzere olduklarını sanırlar."*[418]

---

415 Müslim, 771/202; Ebû Dâvûd, 509; Tirmizî, 3422; Ahmed, I, 102

416 Buhârî, 621; Müslim, 2702/42; Nesâî, 446. İbn Ömer'in naklettiği bir hadis olarak.

417 Müslim, 2346/112; Tirmizî, 23; Nesâî, Tefsir, 516; Ahmed, V, 82

418 Senedi oldukça zayıftır. Ebû Ya'la, 136; Heysemi, Mecma, 17574'te senedinde Osman b. Matar vardır ve o zayıf bir ravidir demektedir. Hadisin ikinci bir illeti daha vardır ki senedinde bulunan Abdulğafur b. Abdulaziz el-Vasiti'dir. İbn Hibbân hadis uydurmakla onu itham etmiştir. Üçüncü illeti de Ebû Bekr'in azatlısı Ebû Reca'dır. Meçhul bir ravidir.

Scanned with CamScanner

[6105] Rivayet olunan bir eserde de şöyle denilmektedir: İblis: İzzetin ve celalin hakkı için yemin ediyorum, ruhları cesetlerinde bulunduğu sürece ben hep onları azdırmayı sürdüreceğim, dedi. Aziz ve celil olan Allah da: İzzetim ve celalim hakkı için ben de benden mağfiret diledikleri sürece onların günahlarını bağışlayacağım, buyurdu.[419]

İstiğfarda bulunmanın faziletine dair hadisler gerçekten çoktur.

Şanı yüce Allah'ın: *"Allah dönüp dolaştığınız yeri ve barındığınız yeri de bilir."* Yani sizin gündüzün neler yaptığınızı, geceleyin nerede kaldığınızı bilir. Bu da yüce Allah'ın şu buyrukları gibidir: *"O geceleyin sizi öldüren (ölüm gibi uyutan), gündüzün de ne kazandığınızı bilendir."* (En'âm, 60); *"Yeryüzünde yürüyüp de rızkı Allah'a ait olmayan hiçbir canlı yoktur. Onların durdukları yerlerini de, emanet edildikleri yerlerini de O bilir. Bunların hepsi apaçık bir kitaptadır."* (Hûd, 6)

Bu görüş, İbn Cureyc'in benimsediği kanaat olup, İbn Cerîr'in tercihi de budur. İbn Abbâs'tan gelen rivayete göre ise: Dünyada iken dönüp dolaştığınız yeri, Âhirette de barınacağınız yeri bilir, demektir. Süddî de: Dünyada dönüp dolaştığınız yeri, Âhirette de kalacağınız yeri bilir, diye açıklamıştır. Birinci açıklama ise daha uygun ve daha açıktır. Allah en iyi bilendir.

وَيَقُولُ الَّذِينَ اٰمَنُوا لَوْلَا نُزِّلَتْ سُورَةٌ ۚ فَإِذَآ أُنْزِلَتْ سُورَةٌ مُحْكَمَةٌ
وَذُكِرَ فِيهَا الْقِتَالُ ۙ رَأَيْتَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ نَظَرَ
الْمَغْشِيِّ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ ۖ فَأَوْلٰى لَهُمْ ﴿٢٠﴾ طَاعَةٌ وَقَوْلٌ مَعْرُوفٌ ۚ
فَإِذَا عَزَمَ الْأَمْرُ ۚ فَلَوْ صَدَقُوا اللّٰهَ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ ﴿٢١﴾ فَهَلْ عَسَيْتُمْ
إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتُقَطِّعُوا أَرْحَامَكُمْ ﴿٢٢﴾ أُولٰٓئِكَ
الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ فَأَصَمَّهُمْ وَأَعْمٰى أَبْصَارَهُمْ ﴿٢٣﴾

20. İman edenler: "Bir sûre indirilmeli değil miydi?" derler. Muhkem bir sûre indirilip de içinde savaş emri verilince kalplerinde hastalık

419 Zayıftır. Ahmed, III, 76; Hakim, IV, 261. Derrac'dan, o Ebu'l-Heysem'den, o Ebû Said'den merfu olarak rivayet etmiş olup, senedi Derrac b. Ebu'l-Heysem'in zayıf olmasından ötürü zayıftır.

Scanned with CamScanner

bulunanların üzerlerine ölüm baygınlığı gelmiş gibi sana baktıklarını görürsün. O onlara yakın olandır.

21. (Onlar) itaat edip güzel söz söylemeli (idiler) ama iş ciddileşince eğer onlar Allah'a karşı sadakat gösterselerdi, bu onlar için elbette daha hayırlı olurdu.

22. Sizden beklenen ayrılıp gittiğinizde yeryüzünde fesat çıkarmak ve akrabalık bağlarınızı paramparça etmek değil midir ki?

23. İşte böyleleri Allah'ın kendilerini lanetlediği, sağırlaştırdığı ve gözlerini kör ettiği kimselerdir.

Tefsiri:

Yüce Allah mü'minlerin cihadın meşru kılınmasını temenni ettiklerini, Allah onu farz kılıp emredince de pek çok kimsenin ondan yüz çevirdiğini haber vermektedir. Nitekim şu buyruk da bunun gibidir: "Kendilerine: (Savaştan) ellerinizi çekin, namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin denilmiş olanlara bakmaz mısın? Şimdi onlara savaş farz kılınınca bakarsın ki *içlerinden bir grup müşriklerden Allah'tan korkar gibi hatta daha fazla korktular ve: Rabbimiz üzerimize niçin savaşmayı farz kıldın. Bizi yakın bir süreye kadar geciktirmeli değil miydin dediler. De ki: Dünya menfaatı pek azdır, Âhiret ise takva sahibi olanlar için elbette daha hayırlıdır ve size kıl kadar dahi zulmedilmez."* (Nisâ, 77)

Yüce Allah burada da: *"İman edenler der ki: Bir sûre"* yani savaşma hükmünü kapsayan bir sûre *"indirilmeli değil miydi?"* buyurmaktadır. Bunun için de akabinde: *"Muhkem bir sûre indirilip, içinde savaş (emri) verilince kalplerinde hastalık bulunanların üzerlerine ölüm baygınlığı gelmiş gibi sana baktıklarını görürsün."* Yani düşmanla karşı karşıya kalmaktan dehşete kapıldıkları, korktukları ve korkaklıkları dolayısıyla bu hale düşerler buyurmaktadır.

Sonra onları gayrete getirip, kahramanlık duygularını uyandırmak maksadıyla: *"O, onlara yakın olandır. İtaat edip güzel söz söylemeli (idiler.)"* Yani onlara daha çok yakışan dinleyip, itaat etmeleri idi. İşte bu durumda *"iş ciddileşince"* yani iş ciddiye binip, savaşla da karşı karşıya kalınınca *"eğer onlar Allah'a karşı sadakat gösterselerdi"* onun için niyetlerini arındırıp, halis kılsalardı *"bu onlar için elbet daha hayırlı olurdu."*

Scanned with CamScanner

Yüce Rabbimiz sonra şöyle buyurmaktadır: *"Sizden beklenen dönüp gittiğinizde"* cihattan yüz çevirip, onu yerine getirmediğiniz takdirde *"yeryüzünde fesat çıkarmak ve akrabalık bağlarınızı paramparça etmek değil midir ki?"* Yani o vakit kapkaranlık cahiliye döneminde içinde bulunduğunuz hale dönersiniz. Kanlar dökersiniz, akrabalık bağlarını paramparça edersiniz.

Bunun için de yüce Allah: *"İşte böyleleri Allah'ın kendilerini lanetlediği, sağırlaştırdığı ve gözlerini kör ettiği kimselerdir."* Bu buyruk genel olarak yeryüzünde fesat, bozgunculuk çıkarmayı, özel olarak da akrabalık bağlarını koparmayı yasaklamaktadır. Bunun yerine yüce Allah yeryüzünde ıslah edip, düzeltmeyi, akrabalık bağını gözetmeyi emretmiş bulunmaktadır. Akrabalık bağını gözetmek (sıla-i rahim) ise söz, davranış ve karşılıksız mal vermek sûretiyle akrabalara iyilikte bulunmaktır. Bu hususta Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den pek çok yoldan, çok sayıda vecihten sahih ve hasen hadisler gelmiş bulunmaktadır.

[6106] Buhârî dedi ki: Ebû Hureyre (radıyallâhu anh), Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu nakletti: *"Allah yarattıklarını yaratıp da işi bitirince rahim (akrabalık bağı) ayağa kalkıp, aziz ve celil Rahmân'a yapıştı. O: "Ne var?" dedi. Rahîm: Bu, koparılmaktan sana sığınanın duruşudur, dedi. Yüce Allah: "Seni gözetip, bitiştireni benim de gözetmeme, seni koparıp keseni de benim de kopartmama razı gelmez misin" dedi. Rahîm: Gelirim, dedi. Allah: "İşte ben de bunu sana verdim" buyurdu."* Ebû Hureyre dedi ki: Dilerseniz: *"Sizden beklenen ayrılıp gittiğinizde yeryüzünde fesat çıkartmak ve akrabalık bağlarınızı paramparça etmek değil midir ki?"* buyruğunu okuyun.[420]

Sonra bunu Buhârî değişik iki yoldan Muâviye b. Ebî Müzerrid'den böylece rivayet etmiştir. Orada: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): "İsterseniz: *"Sizden beklenen ayrılıp, gittiğinizde yeryüzünde fesat çıkarmak ve akrabalık bağlarınızı paramparça etmek değil midir ki"* buyruğunu okudu" denilmektedir. Bunu Müslim de Muâviye b. Ebî Müzerrib yoluyla böylece rivayet etmiştir.

[6107] İmam Ahmed dedi ki: Ebû Bekre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Yüce Allah'ın bunları işleyene Âhirette sak-*

420 Buhârî, 4830-4832; Müslim, 2554; Ahmed, II, 330; İbn Hibbân, 441

Scanned with CamScanner

ladığı ceza ile birlikte cezasını dünyada çabuklaştırmasına haddi aşıp, haksızlık etmekten ve akrabalık bağlarını kesmekten daha çok daha layık başka hiçbir günah yoktur."[421] Bunu Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Ebû Mâce, İsmail b. Uleyye'nin böylece naklettiği bir hadis olarak rivayet etmişlerdir. Tirmizî bu sahih bir hadistir demiştir.

[6108] İmam Ahmed dedi ki: Sevban (radıyallâhu anh) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu nakletti: *"Ecelinin geciktirilmesinden, rızkının arttırılmasından memnun olan (bunu arzu eden) kimse akrabalık bağını gözetsin."*[422] Bunu Ahmed tek başına rivayet etmiş olmakla birlikte Sahihte şahidi bulunmaktadır.

[6109] Yine Ahmed dedi ki: Amr b. Şuayb babasından, o dedesinden şöyle dediğini nakletti: Bir adam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelip dedi ki: Ey Allah'ın Rasûlü! Benim akrabalarım var. Ben onların akrabalık bağını gözettiğim halde onlar gözetmiyorlar. Ben affediyorum, onlar zulmediyorlar, ben iyilik yapıyorum, onlar kötülük yapıyorlar. Onlara yaptıkları gibi karşılık vereyim mi? Allah Rasûlü: *"Hayır, o takdirde hep birlikte terkolunursunuz (Allah size merhamet etmez) ama sen faziletli olan yolu tut ve onları gözetmeye devam et. Sen bu halin üzere devam ettiğin sürece de aziz ve celil olan Allah tarafından bir destekleyici seninle birlikte bulunmaya devam edecektir"* buyurdu.[423] Bunu bu vecihten sadece Ahmed rivayet etmiş olmakla birlikte bir başka vecihten bir şahidi vardır.

[6110] İmam Ahmed dedi ki: Abdullah b. Amr dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz rahim Arşa asılıdır. Akrabalık bağını gözeten kişi (kendisine yapılan iyiliğe) karşılık veren kişi değildir. Akrabalık bağını gözeten kişi akrabalık bağı kopartıldığı halde kendisi onu gözetmeye devam edendir."*[424] Buhârî rivayet etmiştir.

---

421 Sahihtir. Ebû Dâvûd, 4902; Tirmizî, 2511; İbn Mâce, 4211; Ahmed, V, 36, 38; Senedi Uyeyne b. Abdurrahman dolayısıyla hasendir. Az önce geçen çok sayıda da şahidi vardır.

422 Sahihtir. Ahmed, V, 279. Senedi Meymun b. Mûsâ'dan dolayı leyyindir ama bunun birileri Müslim, 2557'deki Enes'in naklettiği hadis olmak üzere çok sayıda şahidi bulunmaktadır.

423 Ahmed, II, 181. Senedi Haccac'dan dolayı kavi değildir ama bunun aslı Müslim, 2558'de Ebû Hureyre'nin naklettiği bir hadis olarak rivayet edilmiştir.

424 Buhârî, 5991; Ebû Dâvûd, 1697; Tirmizî, 1908; Ahmed, II, 193; İbn Hibbân, 445

Scanned with CamScanner

[6111] Ahmed dedi ki: Abdullah b. Amr dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kıyamet gününde rahim Kerman'ın ucundaki kanca gibi kancası bulunan bir sûrette konulur. Oldukça akıcı ve fasih bir dille konuşur. Kendisini koruyup, gözeteni bitiştirir, kendisini kopartanı da koparır."*[425]

[6112] İmam Ahmed dedi ki: Abdullah b. Amr Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu nakletti: *"Merhametlilere Rahmân merhamet eder. Yerdekilere merhamet edin, semadakiler size merhamet etsin. Rahîm de Rahmân'dan (kelime kökü itibariyle) türemiş, onunla içiçe olan bir haldedir. Onu gözeteni ben de gözetirim, onu koparanı da ben de büsbütün koparırım."*[426] Bunu Ebû Dâvûd ve Tirmizî, Süfyân b. Uyeyne'nin, Amr b. Dinar'dan böylece naklettiği bir hadis olarak rivayet etmişlerdir. İşte evveliyet teselsülü ile rivayet edilen de budur. Tirmizî: Hasen, sahihtir demiştir.

[6113] İmam Ahmed dedi ki: İbrâhim b. Abdullah b. Karız'ın babasından rivayet ettiğine göre babası Abdurrahman b. Avf (radıyallâhu anh)'ın yanına hasta iken ziyarete gitti. Abdurrahman ona dedi ki: Rahîm (akrabalık bağı) seni gözetsin. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Aziz ve celil olan Allah buyurdu ki: Ben Rahmân'ım. Rahîmi yarattım ve ona kendi ismimden türettiğim bir isim verdim. Onu gözeteni ben de gözetirim, onu koparanı ben de büsbütün koparırım."*[427] Bunu bu yoldan yalnızca (Ahmed) rivayet etmiştir. Yine Ahmed bunu Zührî'nin, Ebû Seleme'den o er-Reddad'dan -yahut Ebu'r-Reddad'dan-, o Abdurrahman b. Avf'tan böylece naklettiği bir hadis olarak rivayet etmiştir. Bunu ayrıca Ebû Dâvûd ve Tirmizî de Ebû Seleme'nin babasından diye naklettiği bir hadis olarak rivayet etmişlerdir. Bu hususta hadisler gerçekten çoktur.

[6114] Taberânî dedi ki: Selman dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Ruhlar grup grup, kafile kafiledir. Onlardan tanışmış olanlar birbirleriyle kaynaşırlar, birbirlerini tanımayanlar da ayrılırlar."*[428]

---

425 Ahmed, II, 209. Senedi Ebû Sumame meçhul olduğu için zayıftır. Bu hususta farklı bir anlatımla pek çok hadis vardır.

426 Sahihtir. Ebû Dâvûd, 494; Tirmizî, 1924; Ahmed, II, 160. Senedi hasendir, şahitleri vardır.

427 Ebû Dâvûd, 1694; Tirmizî, 1907; Ahmed, I, 194. Çeşitli rivayet yollarından şahitleri de vardır.

428 Sahihtir. Taberânî, 6172; Heysemi, 13101; Taberânî bunu Kebîr ve Evsat'ta farklı senetlerle muhtasar olarak rivayet ettiği gibi çok sayıda şahitleri de vardır. Sahih bir hadistir.

Scanned with CamScanner

[6115] Yine bu senetle Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Söz ortaya atılıp, amel mahzene saklanıp, diller uyuşup, kalpler nefretleşip, her bir akraba akrabalık bağını koparacak olursa işte o vakit Allah onları lanetler. Sağır eder, gözlerini de kör eder."*[429]

Kalpleri Kilitli mi?:

أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا ﴿٢٤﴾ إِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلَى أَدْبَارِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَى ۙ الشَّيْطَانُ سَوَّلَ لَهُمْ وَأَمْلَى لَهُمْ ﴿٢٥﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لِلَّذِينَ كَرِهُوا مَا نَزَّلَ اللَّهُ سَنُطِيعُكُمْ فِي بَعْضِ الْأَمْرِ ۖ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِسْرَارَهُمْ ﴿٢٦﴾ فَكَيْفَ إِذَا تَوَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَدْبَارَهُمْ ﴿٢٧﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمُ اتَّبَعُوا مَا أَسْخَطَ اللَّهَ وَكَرِهُوا رِضْوَانَهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ ﴿٢٨﴾

24. Onlar Kur'ân'ı iyiden iyiye düşünmezler mi? Yoksa kalpler üzerinde kilitleri mi var?

25. Muhakkak hidayet kendilerine besbelli olduktan sonra gerisin geri dönenlere şeytan kötü amellerini süslü göstermiş ve onları uzun emellerle oyalamıştır.

26. Bu böyledir; çünkü onlar Allah gizlediklerini de bildiği halde Allah'ın indirdiğinden hoşlanmayanlara: "Biz size bazı işlerde itaat edeceğiz" dediler.

27. Peki ya melekler onların yüzlerine ve arkalarına vura vura ruhlarını alırken halleri ne olacak?

28. Bu böyledir; çünkü onlar Allah'ı gazaplandıran şeylere uydular, Onun rızasını hoş görmediler. O da bu sebepten amellerini boşa çıkardı.

429 Senedi zayıftır. Taberânî, 6170; Mecma', 12241'de belirtildiği üzere Taberânî, Evsat'ta da rivayet etmiş olup, Heysemi de: Senedinde kendilerini tanımadığım bir topluluk vardır demektedir. Yine senedinde Haccac b. Farafisa vardır ki hadisi leyyindir ve hocası tanınmamaktadır (meçhuldür).

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah Kur'ân-ı Kerim'i iyice düşünüp anlamak için gayret göstermeyi emredip, ondan yüz çevirmeyi nehyederek buyuruyor ki: *"Onlar Kur'ân'ı iyiden iyiye düşünmezler mi? Yoksa kalpler üzerinde kilitleri mi var?"* Yani asıl onların kalpleri kilitlidir. Kalpleri kapalıdır. Kur'ân anlamlarından hiçbir şey o kalplere ulaşmaz.

[6116] İbn Cerîr dedi ki: Hişam b. Urve babasından şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir gün: *"Onlar Kur'ân'ı iyiden iyiye düşünmezler mi? Yoksa kalpler üzerinde kilitleri mi var?"* buyruğunu okudu ve Yemenlilerden genç birisi kalkıp: Evet, o kalpler üzerinde yüce Allah onları açıncaya yahut onlara kurtuluş nasip edinceye kadar kilitleri vardır, dedi. Bu genç Ömer (radıyallâhu anh)'ın hatırından çıkmadı. Nihayet Ömer halife seçilince o gencin yardımını aldı (ona görev verdi).[430]

Sonra yüce Allah: *"Muhakkak hidayet kendilerine besbelli olduktan sonra gerisin geri dönenlere"* yani imandan ayrılıp, küfre dönenlere *"şeytan kötü amellerini süslü göstermiş"* bunu kendilerine iyi ve güzel göstererek *"ve onları uzun emellerle oyalamıştır."* Yani onları aldatıp, kandırmıştır.

"Bu böyledir; çünkü onlar Allah gizlediklerini bildiği halde" gizlediklerini de, açıklarını da Allah görüp bildiği halde *"Allah'ın indirdiğinden hoşlanmayanlara: Biz size bazı işlerde itaat edeceğiz, dediler."* Yani gizli bir şekilde batıl üzere onlarla anlaştılar ve onlara samimi davrandılar. İşte münafıkların hali budur. Onlar hep içlerinde sakladıklarının aksini dışa vururlar. Bunun için de yüce Allah: *"Allah gizlediklerini de bildiği halde"* buyurmaktadır. Bu da yüce Allah'ın: *"Allah onların geceleyin kurdukları planlarını yazıyor."* (Nisâ, 81) buyruğuna benzemektedir.

Sonra yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"De ki: Ya melekler onların yüzlerine ve arkalarına vura vura ruhlarını alırken halleri ne olacak?"* Yani melekler ruhlarını almak üzere gelip de ruhları cesetlerinde sıkışıp kalmışken melekler şiddetle, zorla, kahrederek, vurarak o ruhları çekip alacaklarında halleri ne olacak? Nitekim yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: *"Meleklerin o kâfirlerin yüzlerine ve arkalarına vura vura ve: O yakıcı azabı tadın diyerek canlarını alırken bir görseydin"* (Enfâl, 50); *"Sen zalimleri ölümün*

430 Taberî, 31408'de Urve'den mürsel olarak rivayet etmiş olup, ravileri sikadırlar fakat hadis âlimlerine göre mürsel zayıftır.

Scanned with CamScanner

sıkıntıları içinde meleklerin ellerini" onları vurmak üzere "uzatarak: Ruhlarınızı çıkarın, Allah'a karşı haksız yere söylediklerinizden, onun âyetlerine karşı kibirlendiğinizden dolayı bugün zillet azabıyla cezalandırılacaksınız derken bir görsen!" (En'âm, 93) Bundan dolayı yüce Rabbimiz burada: *"Bu böyledir; çünkü onlar -Allah gizlediklerini de bildiği halde- Allah'ın indirdiğinden hoşlanmayanlara: Biz size bazı işlerde itaat edeceğiz, dediler"* buyurmaktadır.

أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ أَنْ لَنْ يُخْرِجَ اللهُ أَضْغَانَهُمْ ﴿٢٩﴾ وَلَوْ نَشَآءُ لَأَرَيْنَاكَهُمْ فَلَعَرَفْتَهُمْ بِسِيمَاهُمْ وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ الْقَوْلِ وَاللهُ يَعْلَمُ أَعْمَالَكُمْ ﴿٣٠﴾ وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتَّى نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ مِنْكُمْ وَالصَّابِرِينَ وَنَبْلُوَ أَخْبَارَكُمْ ﴿٣١﴾

29. Yoksa kalplerinde hastalık bulunanlar Allah'ın kinlerini asla meydana çıkarmayacağını mı sandılar?

30. Eğer dilesek onları elbette sana gösteririz. Sen de onları muhakkak simalarından tanırdın. Yine de sen onları -andolsun- söyleyişlerinden de bilirsin. Allah yaptıklarınızı bilir.

31. Andolsun ki biz sizleri içinizden mücahitleri ve sabredenleri ortaya çıkarıncaya ve haberlerinizi açıklayıncaya kadar imtihan edeceğiz.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: *"Yoksa kalplerinde hastalık bulunanlar Allah'ın kinlerini asla meydana çıkarmayacağını mı sandılar?"* Yani münafıklar Allah'ın iç yüzlerini, gerçek durumlarını, mü'min kullarına açıklamayacağına mı inanıyorlar? Hayır, onların durumlarını açık seçik ortaya çıkartacak; basiret sahibi olanlar onların ne olduklarını anlayıncaya kadar netleştirecektir. Zaten yüce Allah bu hususta Berae (Tevbe) sûresini indirmiş, orada onların çirkin yüzlerini, münafıklıklarına delalet eden fiillerini açıkça ortaya koymuş bulunmaktadır. Bundan dolayı o sûreye el-Fadıha (iç yüzlerdeki çirkinlikleri ortaya koyan, rezil eden) adı verilmiştir. *"Edğân: kinler"* demek olup tekili *"dığn"*dır. Bu da nefislerde İslam'a, Müslümanlara, İslam'ın yardımına koşanlara karşı yer etmiş bulunan kıskançlık ve kini ifade eder.

Scanned with CamScanner

"Eğer dilesek onları elbette sana gösteririz. Sen de onları muhakkak simalarından tanırdın." Yüce Allah buyuruyor ki: Ey Muhammed! Eğer biz dilesek onları şahıs olarak tek tek sana gösterir, sen de onları muayyen olarak tanırdın ama şanı yüce Allah kullarının halini setretmek ve işleri zahiren sağlıklı görünen şekle göre yorumlayıp, gizlilikleri de onları bilene havale etmek üzere bütün münafıklar hakkında bunu (şahıs olarak muayyen bir şekilde onları göstermeyi) yapmadı. Yine de *"sen onları -andolsun- söyleyişlerinden de bilirsin."* Onların maksatlarına delil teşkil eden sözlerinden açığa çıkanlarla onları tanırsın. Böylelikle konuşan kimsenin iki gruptan hangisinden olduğunu kendisi konuşanın kullandığı sözlerin anlamından ve muhtevasından anlardı. İşte *"söyleyiş"*ten maksat odur. Nitekim mü'minlerin emiri Osman b. Affan (radıyallâhu anh) şöyle demiştir: Bir kimse içinde neyi saklarsa saklasın mutlaka Allah onu yüzünde ve dilinden kaçırdığı sözlerde açığa çıkartır.

[6117] Hadis-i şerifte de şöyle buyurulmuştur: *"Bir kimse içinde bir şey saklayacak olursa mutlaka yüce Allah ona onun elbisesini boydan boya giydirir. Hayırsa hayır, şerse şer"*[431]

Bizler bir kimsenin münafıklarına delil olarak görülebilecek hususları daha önce zikretmiş ve amel ve itikattaki münafıklıklar hakkında Buhârî şerhinin baş taraflarında burada ayrıca tekrarlamaya gerek bırakmayacak şekilde açıklamalarda bulunmuş durumdayız. Hadis-i şerifte de münafıklardan bir topluluğun isimleri muayyen olarak zikredilmiş bulunmaktadır.

[6118] İmam Ahmed dedi ki: Ebû Mesud Ukbe b. Amr (radıyallâhu anh) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize bir hutbe verdi. Yüce Allah'a hamd ve senada bulunduktan sonra şöyle buyurdu: *"Şüphesiz aramızda münafıklar vardır. Adını söyleyeceğim kimseler ayağa kalksın."* Sonra da: *"Kalk ey filan, kalk ey filan, kalk ey filan"* buyurdu ve sonuna kadar otuz altı kişinin adını söyledi. Sonra da şöyle buyurdu: *"Şüphesiz aramızda münafıklar vardır. Allah'a karşı takvalı olunuz."* (Ebû Mesud) dedi ki: Ömer (Allah Rasûlü'nün) adını verdiği bu şahıslardan daha önce tanımış olduğu birisinin yanından geçti. Yüzünü örtmüştü. Ömer: Neyin var dedi. O da Rasûlullah

431 Zayıftır. Taberânî, 1702, Cündüb b. Süfyân'ın naklettiği bir hadis olarak. Heysemi, Mecma, 17676'da: Senedinde Hamid b. Âdem vardır ve o yalancıdır demektedir. Yine senedinde Muhammed b. Abdullah el-Arzemi vardır ki o da metruk birisidir ama bunun Osman (radıyallâhu anh)'dan gelen bir şahidi vardır. Bu şahidi Huzai, 510'da rivayet etmiş olup, onun da senedinde Hafs b. Süleyman vardır, vahi birisidir.

Scanned with CamScanner

(sallallâhu aleyhi ve sellem)'in söylediklerini ona anlattı. Bunun üzerine Ömer de: Artık bugünden itibaren benden uzak dur, dedi.[432]

"Andolsun ki biz sizleri içinizden mücahitleri ve sabredenleri ortaya çıkarıncaya ve haberlerinizi açıklayıncaya kadar imtihan edeceğiz." Emirlerle yasaklarla sizleri mutlaka deneyeceğiz.

Yüce Allah'ın olanı ve olacağı önceden bildiğinde herhangi bir şüphe ve tereddüt yoktur. O halde maksat bunu vakıa olarak bilmektir. Bundan dolayı İbn Abbâs bu gibi buyruklar hakkında: Bilelim yani görelim diye açıklamalarda bulunur.

Siz Allah'a Zarar Veremezsiniz:

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللهِ وَشَآقُّوا الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدٰى لَنْ يَضُرُّوا اللهَ شَيْئًا وَسَيُحْبِطُ أَعْمَالَهُمْ ﴿٣٢﴾ يَآ أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا أَطِيعُوا اللهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَلَا تُبْطِلُوا أَعْمَالَكُمْ ﴿٣٣﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللهِ ثُمَّ مَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يَغْفِرَ اللهُ لَهُمْ ﴿٣٤﴾ فَلَا تَهِنُوا وَتَدْعُوا إِلَى السَّلْمِ وَأَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ وَاللهُ مَعَكُمْ وَلَنْ يَتِرَكُمْ أَعْمَالَكُمْ ﴿٣٥﴾

32. Şüphe yok ki kâfir olanlar, Allah'ın yolundan alıkoyanlar ve hidayet kendilerine apaçık göründükten sonra rasûle karşı gelenler Allah'a asla hiçbir zarar veremezler ve o bunların amellerini boşa çıkaracaktır.

33. Ey iman edenler Allah'a itaat edin, Rasûle itaat edin, amellerinizi de boşa çıkarmayın.

---

432 Zayıftır. Ahmed, V, 273; Taberânî, XVII, 246; Heysemi, Mecma'da: Senedinde Iyâz b. Iyâz babasından nakletti diye zikredilmektedir ki ben her ikisinin de biyografisini yazanı görmedim demektedir. Derim ki: Her ikisini de İbn Hibbân, Sikat, V, 267'de zikretmiş bulunmaktadır ama İbn Hibbân da meçhul ravilere sika demekle tanınmış birisidir. Metin münkerdir. Doğrusu Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in münafıkları teşhir etmediğidir. Sadece Huzeyfe'ye isimlerini bildirmiştir, bundan dolayı da kendisine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sır sahibi adı verilmiştir.

Scanned with CamScanner

34. Gerçek şu ki, kâfir olup, Allah'ın yolundan alıkoyarak sonra da kâfir olarak ölenlere Allah asla mağfiret etmeyecektir.

35. Bu sebeple gevşeklik göstermeyin ve sizler üstün iken barışa çağırmayın. Allah sizinledir. Amellerinizi de asla eksiltmez.

Tefsiri:

Yüce Allah kâfir olan, Allah'ın yolundan alıkoyan, Rasûle karşı gelip muhalefet eden, kendisi için hidayet açık seçik belli olduktan sonra imandan dönen kimseler hakkında asla Allah'a zarar veremeyeceklerini ancak kendilerine zarar verip, kıyâmet gününde kendi öz nefislerini kaybederek zarara uğrayacaklarını haber vermektedir. Ayrıca, Allah'ın, amelini boşa çıkartacağını, dinden dönmek sûretiyle boşa çıkarmış olduğu geçmişteki iyi amellerinden ötürü ona sivrisinek ağırlığı kadarıyla dahi hayırlı bir mükâfat vermeyeceğini, aksine amelini hasenatın kötülükleri yok etmesi gibi, büsbütün boşa çıkartacağını bildirmektedir.

İmam Muhammed b. Nasr el-Mervezi, Kitabu's-Salat'ında şöyle diyor: Ebu'l-Âliye dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabı önceleri şirk ile birlikte hiçbir amelin fayda vermeyeceği gibi, la ilâhe illallah ile birlikte herhangi bir günahın da zarar vermeyeceğini sanıyorlardı. Bunun üzerine: *"Allah'a itaat edin, Rasûle itaat edin, amellerinizi de boşa çıkarmayın"* âyeti nazil olunca günahın iyi ameli boşa çıkaracağından korkmaya başladılar.

Abdullah b. el-Mubarek yoluyla da şu rivayeti nakletmektedir: İbn Ömer dedi ki: Biz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabı bütün hasenatın mutlaka kabul edileceği kanaatinde idik. Nihayet: *"Allah'a itaat edin, Rasûle itaat edin, amellerinizi de boşa çıkarmayın"* buyruğu nazil olunca: Peki bu amellerimizi boşa çıkartan şey nedir dedik. Bizler: Azabı gerektiren büyük günahlar ile hayâsızlıklardır, dedik. Bu sefer de: *"Doğrusu Allah kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz. Ondan başkasını ise dilediğine bağışlar."* (Nisâ, 48) âyeti nazil oldu. Bu âyet de nazil olunca bu hususta bir şey söylemekten kendimizi alıkoyduk ama büyük günahlar ile hayâsızlıkları işleyen kimseler için korkar, bunları işlemeyenler için de (mağfiret) ümit ederdik.

Sonra yüce Allah mü'min kullarına dünya ve Âhiret saadetlerinin ta kendisi olan, kendisine ve rasûlüne itaat etmeyi emredip, amelleri boşa çıkartan irtidadı (dinden dönmeyi) yasaklamaktadır. Bunun için yüce Rabbi-

Scanned with CamScanner

miz: *"Amellerinizi"* irtidad ile *"boşa çıkarmayın"* buyurmaktadır. Bu sebeple de hemen bundan sonra şöyle buyurmaktadır: *"Gerçek şu ki, kâfir olup, Allah'ın yolundan alıkoyarak sonra da kâfir olarak ölenlere Allah asla mağfiret etmeyecektir."* Bu buyruk da yüce Allah'ın: *"Doğrusu Allah kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz. Ondan başkasını da dilediğine bağışlar."* (Nisâ, 48) âyetine benzemektedir.

Sonra yüce Rabbimiz mü'min kullarına hitaben şöyle buyurmaktadır: *"Bu sebeple gevşeklik göstermeyin."* Düşmanlara karşı kendinizi zayıf düşürmeyin *"ve sizler üstün iken barışa çağırmayın."* Yani güçlü olmanız sayıca araç ve gereç itibariyle çok olmanız halinde sizlerle kâfirler arasında ateşkese, barışa ve savaşı sona erdirmeye yanaşmayın. Bundan dolayı: *"Bu sebeple gevşeklik göstermeyin ve sizler üstün iken barışa çağırmayın"* buyurmaktadır. Yani düşmanınıza karşı üstün durumda iken böyle bir şey yapmayın ama eğer kâfirler bütün Müslümanlara oranla güçlü ve sayıca da çok iseler imam da barış ve ateşkes yapmakta maslahat görecek olursa -Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Kureyş kâfirleri kendisini Mekke'ye girmekten alıkoyup, onu barış yapmaya, aralarında on yıl süreyle savaş yapmamaya çağırdıkları vakit o da onların tekliflerini kabul ettiği gibi- kabul edebilir.

Azimuşşan Rabbimizin: *"Allah sizinledir"* buyruğunda ise düşmanlara karşı ilâhi yardım ve zafere dair pek büyük bir müjde vardır. *"Amellerinizi de asla eksiltmez."* Amellerinizi boşa çıkarmaz, sizleri onların ecrinden mahrum etmez. Aksine amellerinizin sevabını size tastamam verir ve mükâfatınızdan hiçbir şey eksiltmez. Allah en iyi bilendir.

Allah Yolunda Harcamaya Çağrı:

إِنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَإِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا يُؤْتِكُمْ أُجُورَكُمْ وَلَا
يَسْأَلْكُمْ أَمْوَالَكُمْ ﴿٣٦﴾ إِنْ يَسْأَلْكُمُوهَا فَيُحْفِكُمْ تَبْخَلُوا وَيُخْرِجْ
أَضْغَانَكُمْ ﴿٣٧﴾ هَاأَنْتُمْ هَؤُلَاءِ تُدْعَوْنَ لِتُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَمِنْكُمْ
مَنْ يَبْخَلُ وَمَنْ يَبْخَلْ فَإِنَّمَا يَبْخَلُ عَنْ نَفْسِهِ وَاللَّهُ الْغَنِيُّ وَأَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ
وَإِنْ تَتَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُونُوا أَمْثَالَكُمْ ﴿٣٨﴾

Scanned with CamScanner

36. Dünya hayatı ancak bir oyun ve bir eğlencedir. Eğer iman eder ve sakınırsanız ecirlerinizi verir ve sizden mallarınızı istemez.

37. Eğer o sizden onları istese ve bu hususta sizi zora koşsa o takdirde cimrilik edersiniz, bu da kinlerinizi açığa çıkarır.

38. İşte sizler Allah yolunda harcamaya çağrılmaktasınız. Sizden kiminiz cimrilik etmektedir. Kim cimrilik ederse ancak kendi aleyhine cimrilik eder. Allah gani olandır, muhtaç olanlar sizlersiniz. Şayet yüz çevirirseniz yerinize sizden başka bir kavmi getirir sonra onlar da sizin gibi olmazlar.

Tefsiri:

Yüce Allah dünyanın değersizliğini ve önemsizliğini anlatmak üzere: *"Dünya hayatı ancak bir oyun ve bir eğlencedir"* buyurmaktadır. Evet, dünyadan ele geçecek olan budur. Ondan yüce Allah için yapılanlar müstesnâ. Bu sebeple de yüce Rabbimiz: *"Eğer iman eder ve sakınırsanız, ecirlerinizi verir ve sizden mallarınızı istemez"* buyurmaktadır. Yani Onun size ihtiyacı yoktur, O sizden hiçbir şey istemez. Sizlere mallarınızdan fakir kardeşlerinizi gözetmek maksadıyla sadaka ları (zekâtı) farz kılmasının sebebi bunun faydasının tekrar size dönmesi, sevabınızın da size verilmesi içindir.

Sonra yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Eğer o sizden onları istese ve bu hususta sizi zora koşsa"* bütün imkânınızı ortaya koyup, kendinizi zorlamanızı istese *"o takdirde cimrilik edersiniz. Bu da kinlerinizi açığa çıkarır."* Katâde dedi ki: Yüce Allah malların çıkarılmasında kinlerin de ortaya çıkarılmasının yattığını bilendir. Katâde gerçekten doğru söylemiştir çünkü mal sevilir ve ancak kişi tarafından ondan daha çok sevilen bir yolda harcanır.

"İşte sizler Allah yolunda harcamaya çağrılmaktasınız. Sizden kiminiz cimrilik etmektedir." Bu çağrıyı kabul etmemektedir. *"Kim cimrilik ederse ancak kendi aleyhine cimrilik eder."* Kendi nefsinin ecrini eksiltmiş olur. Bunun vebali ona döner. *"Allah gani olandır."* Kendi dışında kimseye muhtaç olmayandır. Her şey her zaman ona muhtaçtır. Bundan dolayı da: *"Muhtaç olanlar ise"* bizzat ona ihtiyaç duyanlar ise *"sizlersiniz."* Yüce Allah'ın gani olmakla, muhtaç olmamakla nitelendirilmesi Onun zatı için gerekli ve ayrılmaz bir niteliğidir. Yaratılmışların fakirlik ve ihtiyaçla nitelendirilmesi ise onların ayrılmaz bir niteliğidir. Asla bu nitelikleri onların yakasını bırakmaz.

Scanned with CamScanner

"Şayet yüz çevirirseniz" ona itaat etmeyip, şeriatına uymayacak olursanız *"yerinize sizden başka bir kavmi getirir. Sonra onlar da sizin gibi olmazlar."* Bunun yerine onlar emirlerini dinleyip, emirlerine itaat edenler olurlar.

[6119] İbn Ebî Hâtim dedi ki: Ebû Hureyre'den rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Şayet yüz çevirirseniz yerinize sizden başka bir kavmi getirir sonra onlar da sizin gibi olmazlar"* âyetini okudu. Ashab: Ey Allah'ın Rasûlü! Eğer biz yüz çevirecek olursak Allah'ın yerimize getireceği ve sonra da bizim gibi olmayacak kimseler kimlerdir dediler. Allah Rasûlü eliyle Selman'ın omuzuna vurup şöyle buyurdu: *"Bu ve onun kavmidir. Eğer din Süreyya (Ülker) yıldızının yanında bulunsa dahi Farslardan bir takım yiğitler uzanıp onu alır."*[433] Bunu Müslim b. Halid ez-Zinci münferiden rivayet etmiştir. Kendisinden ise başkaları da rivayet etmiş olup, bazı imamlar, hakkında tenkit edici mahiyette sözler söylemişlerdir. Allah en iyi bilendir.

Kıtal (Muhammed) sûresinin tefsiri burada sona ermektedir.

Hamdimiz ve minnet duygularımız Allah'a mahsustur.

433 İbn Hibbân, 7123; Taberî, 31442-31444; Ebû Nuaym, Tarih-u Asbahan, I, 3. Ebû Hureyre'nin naklettiği bir hadis olarak ama senedi zayıftır çünkü senedinde Müslim b. Halid ez-Zinci vardır. O zayıftır. Tirmizi, 3261; Ebû Nuaym, I, 3'te de Abdullah b. Câfer ona mutabaatta bulunmuştur. Ancak İbn Câfer hadis rivayeti zayıf olan birisidir. Hadisi Tirmizî, 3260'da bir başka yoldan rivayet etmiş ancak onun da senedinde ismi verilmemiş bir ravi bulunmaktadır. Beyhakî, Delail, VI, 334; Ebû Nuaym, I, 5'te bir başka yoldan rivayet etmiş ve senedi de zayıftır. Muhtemelen hadis bu çeşitli rivayet yollarıyla hasen görülebilir ya da hasen mertebesine yaklaşabilir. Allah en iyi bilendir. Hadisin son bölümünü Buhârî, 4897 ve 4898'de; Müslim, 2546'da Ebû Hureyre'nin naklettiği bir hadis olarak rivayet etmişlerdir ama o hadiste: "Farslar" lafzı yerine "Fars oğullarından" ibaresi vardır. Bk. Silsiletu'l-Ehadisi's-Sahiha, 1017

Scanned with CamScanner

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

FETİH SÛRESİ

[29 âyettir. Medine'de inmiştir.]

[6120] İmam Ahmed dedi ki: Bize Veki' tahdis etti, bize Şu'be, Muâviye b. Kurra'dan şöyle dediğini tahdis etti: Abdullah b. Muğaffel'i şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Fetih Senesi yolda devesi üzerinde olduğu halde Fetih sûresini okudu ve yüksek sesle de okuyuşunu tekrar etti. -Muâviye dedi ki: Eğer insanların etrafımızda toplanması hoşlanmadığım bir şey olmasaydı size onun (Abdullah b. Muğaffel'in) nasıl okuduğunu taklit ederdim.-[434] Bunu Buhârî ve Müslim, Şu'be yoluyla böylece rivayet etmişlerdir.

Feth-i Mübîn:

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا ﴿١﴾ لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ وَيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَيَهْدِيَكَ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ﴿٢﴾ وَيَنْصُرَكَ اللَّهُ نَصْرًا عَزِيزًا ﴿٣﴾

Rahmân ve Rahîm Allah'ın adıyla;

1. Gerçekten biz sana apaçık bir fetih nasip ettik.

2. Allah geçmiş ve gelecek günahını bağışlasın, üzerindeki nimetini tamamlasın ve seni dosdoğru yola iletsin diye;

3. Ve Allah seni çok üstün zafere erdirsin diye.

434 Buhârî, 4281; Müslim, 794; Ebû Dâvûd, 1467; Ahmed, IV, 54-85; İbn Hibbân, 748

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Bu şerefli sûre hicretin altıncı yılı Zülkade ayında Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hudeybiye'den geri döndüğü zaman inmiştir. Müşrikler, umresini yapmak maksadıyla Mescid-i Haram'a varmasına engel olmuş, sonra da bu sene dönüp, ertesi sene gelmek şartıyla onunla barış ve ateşkes yapma eğilimini göstermişlerdi. Kendisi de ashab-ı kiram'dan bir topluluğun tepki göstermesine rağmen onların bu istediklerini kabul etmişti. Tepki gösterenler arasında Ömer b. el-Hattab (radıyallâhu anh) da vardı. Nitekim ileride bu sûrenin tefsirinde yeri gelince yüce Allah'ın izniyle etraflıca açıklanacaktır. Allah Rasûlü kurbanlıklarını engellendiği yerde kesip, geri dönünce de yüce Allah bu sûreyi kendisi ile onlar arasında meydana gelen olaylara dair muhtevasıyla indirdi. Bu barışı, ihtiva ettiği maslahat ve vardığı netice itibariyle bir fetih olarak değerlendirdi. Nitekim İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'dan ya da başkasından şöyle dediği rivayet edilmiştir: Siz fetih diye Mekke'nin fethini kabul ediyorsunuz ama biz fethi Hudeybiye barışı olarak kabul ediyoruz.

A'meş de Ebû Süfyân'dan, o Câbir (radıyallâhu anh)'dan: Biz fetih diye ancak Hudeybiye gününü kabul ediyorduk, dediğini nakletmektedir.

[6121] Buhârî dedi ki: Bize Ubeydullah b. Mûsâ, İsrâil'den tahdis etti. O Ebû İshâk'tan, o el-Bera'dan şöyle dediğini nakletti: Sizler fetih diye Mekke'nin fethini kabul ediyorsunuz. Evet, Mekke'nin fethi gerçekten bir fetihti. Biz ise fetih diye Hudeybiye günü yaptığımız Rıdvan bey'atini kabul ediyoruz. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte 1400 kişi idik. Hudeybiye ise bir kuyunun adıdır. O kuyunun suyunu çektik, kuyuda tek bir damla su dahi bırakmadık. Bu hal Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ulaşınca, kuyunun başına gelip, kuyunun ağzının üzerinde durdu sonra bir su kabı getirilmesini istedi. Ondan abdest aldı sonra ağzını çalkalayıp dua etti ve ağzındakini kuyunun içine döktü. Biz de kuyuyu o halde bıraktık. Kısa bir süre sonra bu kuyu istediğimiz kadar bize ve bineklerimize su verdi.[435]

[6122] İmam Ahmed dedi ki: Ömer b. el-Hattab (radıyallâhu anh) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte bir seferde idik. (Ömer) dedi ki: Bir hususa dair ona üç defa soru sordum. Bana cevap vermedi. Kendi kendime: Ey Hattab'ın oğlu, anan senin kaybedesice! Sen Rasûlullah (sallallâhu

435 Buhârî, 4150

Scanned with CamScanner

aleyhi ve sellem)'e üç defa soru sorduğun halde o sana cevap vermedi, dedim. (Ömer devamla) dedi ki: Sonra deveme bindim. Hakkımda herhangi bir hüküm inmiş korkusuyla ileriye geçtim. Bir kişinin: Ey Ömer diye seslendiğini işitiverdim. (Ömer) dedi ki: Hakkımda herhangi bir şey inmiş olduğunu düşünerek geri döndüm. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Dün benim üzerime bir sûre nazil oldu. O benim için dünyadan ve dünyadaki her şeyden daha çok sevilen bir şeydir: "Gerçekten biz sana apaçık bir fetih nasip ettik. Allah geçmiş ve gelecek günahını bağışlasın."* (buyruğunu okudu)."[436] Bunu Buhârî, Tirmizî ve Nesâî değişik yollardan Mâlik'den (r.h) rivayet etmişlerdir. Ali b. el-Medini de: Bu Medini (ravileri Medineli) olan ceyyid bir isnattır ve biz bunu (bu hadisi bu senetle) sadece onlarda bulduk.

[6123] İmam Ahmed dedi ki: Bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Katâde'den haber verdi. O Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'dan şöyle dediğini nakletti: *"Allah geçmiş ve gelecek günahını bağışlasın diye"* buyruğu Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in üzerine Hudeybiye dönüşünde nazil oldu. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Bu gece üzerime öyle bir âyet indirildi ki onu yeryüzündeki her şeyden daha çok seviyorum."* Sonra Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu âyeti onlara okudu. Ashab: Ne mutlu sana Ey Allah'ın Nebîsi! Aziz ve celil olan Allah sana ne yapılacağını beyan etmiş oldu. Peki acaba bize ne yapılacak, dediler. Bu sefer onun üzerine: *"Mü'min erkeklerle, mü'min kadınları altlarında ırmaklar akan cennetlere soksun... İşte bu büyük bir kurtuluştur."* (Fetih, 5) âyeti nazil oldu.[437] Bunu Buhârî ve Müslim Sahih'lerinde Katâde'den bu şekilde gelen bir rivayet olarak tahriç etmişlerdir.

[6124] İmam Ahmed dedi ki: Bize İshâk b. İsa tahdis etti, bize Mucemmi b. Yakûb tahdis edip dedi ki: Ben babamı amcası Abdurrahman b. Yezîd el-Ensârî'den tahdis ederken dinledim. O kendi amcası Mucemmi b. Cariye el-Ensârî'den -ki bu Kur'ân-ı Kerim'i okuyup öğrenmiş kurradan birisi idi- dedi, diye naklederken dinledim: Biz Hudeybiye'de bulunmuştuk. Hudeybiye'den geri döndüğümüz vakit insanların develeri hızlıca sürdüklerini gördük. Herkes birbirine: Bu insanlara ne oluyor, diyordu. Bazıları: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e vahiy indirildi, dediler. Biz de dışarı çıkıp insanlarla birlikte binek-

436 Buhârî, 4177; Tirmizî, 3262; Nesâî, Tefsir, 519; Ahmed, I, 31
437 Buhârî, 4172; Müslim, 1786; Tirmizî, 3263; Ahmed, III, 122, 134, 252

Scanned with CamScanner

lerimizi hızlıca sürdük. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i Kurâ' el-Ğamim denilen yerde devesi üzerinde gördük. İnsanlar etrafında toplanınca onlara: *"Gerçekten biz sana apaçık bir fetih nasip ettik"* buyruğunu okudu. (Mücemmi) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabından bir adam: Ey Allah'ın Rasûlü! O bir fetih midir? dedi. Allah Rasûlü: *"Muhammed'in canı elinde olana yemin ederim ki evet o bir fetihtir"* buyurdu. Sonra Hayber, Hudeybiye'ye katılanlara paylaştırıldı. Bu paylaştırmaya Hudeybiye'de bulunanlar dışında dışarıdan kimse onlarla birlikte katılmadı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hayber'i onsekiz paya ayırdı. Ordudakilerin sayısı ise binbeşyüz kişi idi. Bunların üçyüzü atlı idi. Atlıya iki pay, piyadeye de bir pay verdi.[438] Bunu Ebû Dâvûd da Cihad bölümünde Muhammed b. İsa'dan, o Mücemmi' b. Yakûb'dan böylece rivayet etmiştir.

[6125] İbn Cerîr dedi ki: Abdurrahman b. Ebî Alkame dedi ki: Abdullah b. Mes'ud'u şöyle derken dinledim: Bizler Hudeybiye'den döndüğümüzde geceleyin konakladık ve uyuduk ama uyandığımızda güneş doğmuştu. Biz uyandığımız vakit Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de hala uyuyordu. Bizler: Onu uyandırın, dedik. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) uyandı ve: *"Önceden yaptığınızın aynısını yapınız. İşte uyuyan yahut unutan kimse (namazını) bu şekilde (kaza) yapsın."* buyurdu. (Abdullah b. Mes'ud) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in devesini kaybettik. Onu aradık. Yularının bir ağaca takılıp, kalmış olduğunu gördük. Ben de devesini alıp, ona götürdüm. Allah Rasûlü devesine bindi. Bizler yolda yürürken ona vahiy geldi. Üzerinde vahyin bir ağırlığı olurdu. Vahiy tamamlanınca üzerine: *"Gerçekten biz sana apaçık bir fetih nasip ettik"* buyruğunun indiğini bize haber verdi.[439] Bunu Ahmed, Ebû Dâvûd ve Nesâî birkaç yoldan Cami b. Şeddad'dan böylece rivayet etmişlerdir.

[6126] İmam Ahmed dedi ki: Muğîre b. Şu'be şöyle derdi: Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) ayakları şişene kadar namaz kılardı. Kendisine: Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlamadı mı? diye sorulunca, o: *"O zaman ben de şükreden bir kul olmayayım mı?"* buyurdu.[440] Bunu Buhârî ve Müs-

438 Ahmed, III, 420; Ebû Dâvûd, 276; Hakim, II, 131. Hakim, Müslim'in şartına göre sahih olduğunu belirtmiş, Elbani, Zaifu Ebî Dâvûd, 587'de bunu zikretmiş bulunmaktadır.

439 Sahihtir. Ebû Dâvûd, 447; Nesâî, 8854; Ahmed, I, 391; Taberî, 3151

440 Buhârî, 1130; Müslim, 2819; Nesâî, III, 219; Tirmizî, 412; İbn Mâce, 419; Ahmed, IV, 255

Scanned with CamScanner

lim ile Ebû Dâvûd müstesnâ cemaatin diğer hadis kitapları sahibi (sünenler ile Ahmed b. Hanbel'in Müsnedi) Ziyad'ın böylece naklettiği bir hadis olarak rivayet etmişlerdir.

[6127] İmam Ahmed dedi ki: Âişe (radıyallâhu anhâ) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) namaz kıldığı vakit ayakları çatlayıncaya kadar kılardı. Âişe: Ey Allah'ın Rasûlü! Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını sana bağışlamış olduğu halde bu kadar kendini zorlamana gerek var mı, dedi. Allah Rasûlü: *"Ey Âişe! Şükreden bir kul olmayayım mı?"* buyurdu.[441] Bunu Müslim Sahih'inde Abdullah b. Vehb'in böylece naklettiği bir rivayeti olarak tahriç etmiştir.

[6128] İbn Ebî Hâtim dedi ki: Enes dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ayakları şişinceye -ya da bacakları şişinceye kadar dedi- namaz kıldı. Ona: Allah geçmiş ve gelecek günahlarını sana bağışlamadı mı, denilince, o: *"Şükreden bir kul olmayayım mı?"* buyurdu.[442] Bu yoldan da gariptir.

"Gerçekten biz sana apaçık" besbelli, açık seçik *"bir fetih nasip ettik."* Bundan maksat Hudeybiye barışıdır. Bu barış sebebiyle pek büyük bir hayır ortaya çıktı, insanlar iman etti, bir araya geldiler, mü'minler kâfirlerle konuştu, faydalı ilim ve iman yayıldı.

"Allah geçmiş ve gelecek günahını bağışlasın." Bu Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in özelliklerinden birisidir ve bunda hiç kimse ona ortak değildir. Amellerin sevabına dair sahih hiçbir hadiste ondan başkasının geçmiş ve gelecek günahlarının bağışlandığına dair bir ifade yoktur. Bu ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şerefini alabildiğine yücelten bir durumdur. O (sallallâhu aleyhi ve sellem) bütün hallerinde ve işlerinde onun dışında öncekilerden olsun, sonrakilerden olsun hiçbir insanın asla ulaşamayacağı itaat, iyilik ve istikamet üzerinedir. O kayıtsız ve şartsız insanlığın en mükemmelidir, dünya ve Âhirette onların hepsinin efendisidir. Allah'ın yarattıklarının arasında yüce Allah'a en çok itaat eden, onun emir ve yasaklarını en ileri derecede tazim eden kişi olduğundan ötürü devesi üzerinde iken devesi çökünce:

[6129] *"Fili alıkoyan, onu da alıkoydu"* buyurdu. Sonra şunları ekledi: *"Nefsim elinde olana yemin ederim ki bugün kendisiyle Allah'ın haram kıl-*

441 Buhârî, 2837; Müslim, 2820; Ahmed, VI, 115

442 Senedi Müslim'in şartına göre sahihtir.

Scanned with CamScanner

dıklarını tazim edecekleri her ne isterlerse mutlaka ben de onların o isteklerini kabul edeceğim."[443]

Bu hususta Allah'a itaat edip, sulh teklifini de olumlu karşıladığı için yüce Allah da ona: *"Gerçekten biz sana apaçık bir fetih nasip ettik. Allah geçmiş ve gelecek günahını bağışlasın, üzerindeki nimetini"* dünya ve Âhirette *"tamamlasın ve seni"* pek muazzam şeriatın ve dosdoğru dinin hükümleri olarak senin için teşri buyurduğu hükümler ile *"dosdoğru yola iletsin diye ve Allah seni çok üstün zafere erdirsin diye"* yani yüce Allah'ın emrine boyun eğmen sebebiyle Allah seni yüceltecek, düşmanlarına karşı sana zafer verecektir. Nitekim sahih hadiste de şöyle buyurulmuştur:

[6130] *"Allah affetmesi sebebiyle kulun ancak izzetini (gücünü, şanını) arttırır. Allah için de kim alçak gönüllülük gösterirse Allah da mutlaka onu yükseltir."*[444]

Ömer b. el-Hattab (radıyallâhu anh)'dan da şöyle dediği nakledilmiştir: Senin hakkında Allah'a isyan eden bir kimseyi sen onun hakkında Allah'a itaat etmek gibi bir ceza ile cezalandırmış olamazsın.

Göklerin ve Yerin Orduları:

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوا إِيمَانًا مَعَ إِيمَانِهِمْ ۗ وَلِلَّهِ جُنُودُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٤﴾ لِيُدْخِلَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَيُكَفِّرَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ ۚ وَكَانَ ذَٰلِكَ عِنْدَ اللَّهِ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٥﴾ وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ الظَّانِّينَ بِاللَّهِ ظَنَّ السَّوْءِ ۚ عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ ۖ وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَلَعَنَهُمْ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ ۖ وَسَاءَتْ مَصِيرًا ﴿٦﴾ وَلِلَّهِ جُنُودُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿٧﴾

443 Buhârî ve Müslim tarafından rivayet edilmiş olup, daha önceden geçti.

444 Müslim, 2588; Tirmizî, 2029; Ahmed, II, 235; İbn Hibbân, 3248 Ebû Hureyre'nin naklettiği bir hadis olarak.

Scanned with CamScanner

4. İmanlarına iman katmaları için mü'minlerin kalbine sükûn ve huzur indiren Odur. Göklerle yerin orduları Allah'ındır, Allah en iyi bilendir, Hakîmdir.

5. Mü'min erkeklerle, mü'min kadınları altlarından ırmaklar akan cennetlere -oralarda ebedi kalmak üzere- soksun ve günahlarını örtsün diye. İşte bu Allah'ın yanında büyük bir kurtuluştur.

6. Ve Allah hakkında kötü zan besleyen münafık erkeklerle, münafık kadınları ve müşrik kadınları azaplandırsın diye. Kötü akıbet onların üzerine olsun. Allah da onların üzerine karşı gazaplanmış, onları lanetlemiş ve onlar için cehennemi hazırlamıştır. O ne kötü dönüş yeridir!

7. Göklerle yerin orduları Allah'ındır. Allah Azîzdir, Hakîmdir.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: *"Mü'minlerin kalbine sükûn ve huzur indiren Odur."* Onların kalplerini rahatlatan odur. Bu açıklamayı İbn Abbâs yapmıştır. Yine onun, rahmeti indiren Odur diye açıkladığı da rivayet edilmiştir. Katâde: Mü'minlerin kalplerine vakarı yerleştiren Odur, diye açıklamış bulunmaktadır.

Bunlar Hudeybiye günü Allah ve Rasûlü'nün çağrısını kabul eden, Allah'ın ve Rasûlü'nün hükmüne boyun eğer ashab-ı kiramdır. Onların kalpleri bu şekilde huzur ve sükûn bulup, rahatlayınca Allah da imanlarına iman katıp, imanlarını arttırdı. Buhârî ve ondan başka imam ilim adamları imanın kalplerde artıp, eksildiğine bu buyruğu delil göstermişlerdir.

Sonra yüce Allah eğer dileseydi kâfirlerden bizzat kendisinin intikam alacağını söz konusu etmektedir. Bundan dolayı yüce Allah: *"Göklerle yerin orduları Allah'ındır"* buyurmaktadır. Eğer onların üzerine tek bir melek dahi gönderecek olsaydı, onlardan kırpacak bir göz bırakmazdı fakat yüce Rabbimiz mü'min kullarına cihadı ve savaşı meşru kıldı. Çünkü bunda ileri derecede bir hikmet, kesin bir delil ve susturucu burhanlar vardır. Bundan dolayı Rabbimiz azimuşşan: *"Allah en iyi bilendir, Hakîmdir"* buyurmaktadır. Sonra yüce Allah şöyle buyuruyor: *"Mü'min erkeklerle mü'min kadınları altlarında ırmaklar akan cennetlere oralarda ebedi kalmak üzere soksun."* Ashab-ı Kiram'ın Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e: Ne mutlu sana ey Allah'ın

Scanned with CamScanner

Rasûlü! Bu (geçmiş ve gelecek günahlarının bağışlanmış olması) senin için, bizim için ne var dedikleri ve bunun üzerine yüce Allah'ın şu buyruğunun indiğine dair Enes'in rivayet ettiği hadis az önce geçmişti: *"Mü'min erkeklerle, mü'min kadınları altlarında nehirler akan cennetlere oralarda ebedi kalmak üzere soksun."* Yani orada ebedi olarak kalacaklar.

"Ve günahlarını örtsün diye." Küçük büyük günahlarını örterek bundan dolayı onları cezalandırmasın, aksine onları affetsin, bağışlasın, mağfiret buyursun, kusurlarını örtsün, merhamet buyursun, amellerini fazlasıyla mükâfatlandırsın. *"İşte bu, Allah'ın yanında büyük bir kurtuluştur."* Bu da yüce Allah'ın: *"Kim ateşten uzaklaştırılır da cennete sokulursa muhakkak ki o kurtulmuştur. Dünya hayatı aldanış metaından başka bir şey değildir."* (Âl-i İmrân, 185) buyruğuna benzemektedir.

"Ve Allah hakkında" Rasûlü'nün ve ashabının öldürülmeleri, büsbütün yok edilmeleri şeklinde zan besleyerek hükmünde yüce Allah'ı itham edip *"kötü zan besleyen münafık erkeklerle, münafık kadınları ve müşrik erkeklerle, müşrik kadınları azaplandırsın diye. Kötü akıbet onların üzerine olsun. Allah da onlara karşı gazaplanmış, onları lanetlemiş"* yani rahmetinden uzaklaştırmış *"ve onlar için cehennemi hazırlamıştır. O ne kötü bir dönüş yeridir."* Sonra aziz ve celil olan Rabbimiz İslam'ın düşmanı olan kâfir ve münafıklardan intikam almaya muktedir olduğunu vurgulayarak: *"Göklerle yerin orduları Allah'ındır. Allah Azîzdir, Hakîmdir"* buyurmaktadır.

Sana Bey'at Edenler:

إِنَّآ أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٨﴾ لِّتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ
وَتُعَزِّرُوهُ وَتُوَقِّرُوهُ وَتُسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٩﴾ إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ
إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللَّهَ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ فَمَن نَّكَثَ فَإِنَّمَا يَنكُثُ عَلَىٰ
نَفْسِهِ وَمَنْ أَوْفَىٰ بِمَا عَاهَدَ عَلَيْهُ اللَّهَ فَسَيُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿١٠﴾

8. Muhakkak biz seni bir şahit, bir müjdeleyici ve korkutucu olmak üzere gönderdik.

9. Allah'a ve Rasûlü'ne iman edesiniz, ona yardım edesiniz, onu büyük tanıyasınız, sabah akşam onu tesbih edesiniz diye.

Scanned with CamScanner

10. Muhakkak ki sana bey'at edenler ancak Allah'a bey'at etmiş olurlar. Allah'ın eli onların eli üzerindedir. Kim bozarsa ancak kendi aleyhine bozmuş olur, kim de Allah ile ahit ettiği şeye vefa gösterirse ona pek yakında çok büyük bir ecir verecektir.

Tefsiri:

Yüce Allah Nebîsi Muhammed'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) hitaben şöyle buyurmaktadır: *"Muhakkak biz seni"* insanlara karşı *"bir şahit"* mü'minlere *"bir müjdeleyici ve"* kâfirlere *"bir korkutucu olmak üzere gönderdik."* Bunun tefsiri Ahzâb sûresinde geçmişti.

"Allah'a ve Rasûlü'ne iman edesiniz, ona yardım edesiniz." İbn Abbâs ve başkaları onu tazim edesiniz diye açıklamışlardır. *"Onu büyük tanıyasınız."* Bu lafız ihtiram, büyük tanımak, tazim edip saygı göstermek anlamındaki *"tevkîr"*den gelmektedir. *"Sabah akşam"* yani günün başında ve sonunda *"Onu"* Allah'ı *"tesbih edesiniz diye."* Sonra yüce Allah Rasûlü'nün şanını şerefini yüceltmek, onu tazim edip, lütuf ve ikramına dikkat çekmek üzere şöyle buyurmaktadır:

"Muhakkak ki sana bey'at edenler ancak Allah'a bey'at etmiş olurlar." Bu da yüce Allah'ın: *"Rasûle itaat eden, Allah'a itaat etmiş olur."* (Nisâ, 80) buyruğu gibidir.

"Allah'ın eli onların eli üzerindedir." Yani O onlarla birlikte hazırdır, sözlerini işitir, yerlerini görür, kalplerini ve dışlarını bilir. Bu sebeple Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) vasıtasıyla asıl bey'at eden Odur. Bu da yüce Allah'ın şu buyruğuna benzemektedir: *"Şüphesiz Allah mü'minlerden canlarını ve mallarını -onlara cenneti vermek karşılığında- satın almıştır. Onlar Allah yolunda savaşır, öldürür ve öldürülürler. Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'ân'da yerine getirmeyi taahhüt ettiği hak bir vaattir. Allah'tan daha çok ahdini kim yerine getirebilir ki? O halde yapmış olduğunuz bu alışverişe sevinin. En büyük kurtuluş işte budur."* (Tevbe, 111)

[6131] İbn Ebî Hâtim dedi ki: Ebû Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allah yolunda kılıcını kınından çeken kimse Allah'a bey'at etmiş olur."*[445]

445 el-Fadl b. Yahyâ'nın meçhul bir ravi olması sebebiyle senedi sahihtir. Senetteki diğer raviler sikadırlar.

Scanned with CamScanner

[6132] (Yine İbn Ebî Hâtim dedi ki): Bize babam da tahdis etti, İbn Abbâs dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hacer(-i Esved) hakkında şöyle buyurdu: *"Allah'a yemin ederim ki Allah onu kıyâmet gününde kendileriyle göreceği iki gözü, kendisiyle konuşacağı bir dili olduğu halde gönderecek ve kendisini hak ile istilâm edene şahitlik edecek. Onu istilâm eden Allah'a bey'at etmiş olur."* Allah Rasûlü daha sonra: *"Muhakkak ki sana bey'at edenler ancak Allah'a bey'at etmiş olurlar. Allah'ın eli onların eli üzerindedir"* buyruğunu okudu.[446]

İşte bundan dolayı yüce Allah burada: *"Kim bozarsa ancak kendi aleyhine bozmuş olur."* Yani yaptığı bey'ati bozan, bey'atini bozmasının vebalini kendisi yüklenir. Allah'ın da ona bir ihtiyacı yoktur.

"Kim de Allah ile ahit ettiği şeye vefa gösterirse ona pek yakında çok büyük bir ecir" pek büyük bir sevap ve mükâfat *"verecektir."*

Burada sözü edilen bey'at Rıdvan beyatidir. Hudeybiye'de bir Arabistan kirazı ağacının altında yapılmıştı. O gün Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bey'atte bulunan ashab-ı kiram denildiğine göre 1300 kişi idi, 1400 kişi ve 1500 kişi de denilmiştir ama ortadaki görüş (1400 kişi olduğu görüşü) daha sahihtir.

Rıdvan Bey'atine Dair Varid Olmuş Hadisler:

[6133] Buhârî dedi ki: Câbir (radıyallâhu anh) dedi ki: Biz Hudeybiye günü 1400 kişi idik.[447] Bunu Müslim de Süfyân b. Uyeyne'den böylece naklettiği bir hadis olarak rivayet etmiştir.

[6134] Buhârî ve Müslim aynı zamanda bunu A'meş, Sâlim b. Ebi'l-Ca'd'dan, o Câbir (radıyallâhu anh) yoluyla şöyle dedi, diye rivayet etmişlerdir: O gün biz 1400 kişi idik. Allah Rasûlü elini o suya koydu, su parmakları arasından kaynamaya başladı. Hepsi de doyasıya su içtiler.[448]

Bu, Câbir (radıyallâhu anh)'ın Hudeybiye günü susuz kalmaları ile ilgili olayı anlattığı hadisin bir başka lafzından ihtisar edilmiştir. Buna göre Rasûlullah

446 Senedi zayıftır. Çünkü senedinde İbn Huseyn vardır. O da bir parça zayıf bir ravidir çünkü bazen mevkuf hadisleri merfu olarak rivayet etmiştir. Bu haberin ise tercih edilen mevkuf olduğudur.

447 Buhârî, 4840; Müslim, 1856/67; Nesâî, Tefsir, II, 341; Müsned, III, 396

448 Buhârî, 4154, 5639; Müslim, 1856/72

Scanned with CamScanner

(sallallâhu aleyhi ve sellem) kendilerine ok torbasından bir ok verdi, onlar da bu oku alıp, Hudeybiye kuyusunun içine yerleştirdiler. Kuyuda derhal su dolmaya başladı ve su hepsine yetti. Câbir'e: O gün kaç kişi idiniz, diye sorulunca, o: O gün 1400 kişi idik. Yüz bin kişi dahi olsaydık yine bize yetecekti, dedi.[449]

[6135] Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerindeki Câbir'den gelen bir rivayete göre o gün 1500 kişi idiler.[450]

[6136] Buhârî, Katâde yoluyla gelen hadiste şu rivayeti nakletmektedir: Ben Said b. el-Müseyyeb'e Rıdvan bey'atinde bulunanlar kaç kişi idiler diye sordum. O on beş tane yüz (1500) kişi idiler dedi. Ben: Câbir b. Abdullah ise: On dört tane yüz kişi (1400) idiler dedi, deyince, Said (r.h): O yanılmıştır. Çünkü kendisi bana on beş yüz (1500) kişi olduklarını tahdis etmişti, dedi.[451]

Beyhakî dedi ki: Bu rivayet onların eskiden on beş yüz (1500) dediklerini göstermektedir. Sonra bu hususta yanılmayı söz konusu ederek (doğrusu) on dört yüz (1400) kişi olduklarıdır. Avfî de İbn Abbâs'tan onların 1525 kişi olduklarını söylediğini rivayet etmekte ise de birden çok kişinin ondan naklettiği rivayet 1400 kişi olduklarıdır.

[6137] Beyhakî'nin Hakim'den diye naklettiği bu rivayet Katâde'den, Said b. el-Müseyyeb, o babasından şöyle dedi diye gelmiştir: Biz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte ağacın altında 1400 kişi idik.[452]

Bu aynı şekilde Seleme b. el-Ekva, Makil b. Yesar ve Bera b. Azib'in rivayetinde de böyledir. Meğazi ve siyer âlimlerinden birden çok kişi de böyle demektedir.

[6138] Buhârî ve Müslim'de Şu'be'den, o Amr b. Murre'den şöyle dediğini nakletmektedirler: Ben Abdullah b. Ebî Evfa (radıyallâhu anh)'ı şöyle derken dinledim: Ağacın altında bey'at edenler 1400 kişi idiler. O gün ise Eslemliler muhacirlerin sekizde biri idiler.[453]

[6139] Muhammed b. İshâk, Sire'de Zührî'den, o Urve b. ez-Zubeyr'den, o el-Misver b. Mahreme ve Mervan b. el-Hakem'den her ikisinin kendisine

449 Bk. Buhârî, 2731, 2732, 4152. Biraz sonra Hudeybiye kıssası anlatılırken gelecektir.
450 Buhârî, 4152; Müslim, 1856/73
451 Buhârî, 4153
452 Beyhakî, Delailu'n-Nubuvve, IV, 98. Senedi Müslim'in şartına göre sahihtir.
453 Buhârî, 4155; Müslim, 1857/75

Scanned with CamScanner

tahdis ederek şöyle dediklerini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hudeybiye yılı Beyti ziyaret etmek maksadıyla çıkmıştı. Savaş yapmak istemiyordu. Beraberinde de hediyelik kurban olarak yetmiş deve götürmüştü. Onunla beraber olanların sayısı ise yediyüz kişi idi. Her bir deve on kişi için kurban edilecekti. Câbir b. Abdullah ise -bana ulaştığına göre- şöyle derdi: Biz Hudeybiye ashabı on dört yüz (1400) kişi idik demiştir.[454]

Evet, İbn İshâk böyle demiştir ama bu onun yanılmaları arasında sayılır. Çünkü Buhârî ve Müslim'de mahfuz olan ileride yüce Allah'ın izniyle geleceği gibi 1400 küsur kişi olduklarıdır.

Bu Büyük Bey'atin Sebebi:

[6140] Muhammed b. İshâk b. Yesar Sîret'te dedi ki: Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ömer b. el-Hattab'ı Kureyş'in eşrafına ne için geldiğini bildirmek maksadıyla Mekke'ye göndermek için çağırdı. Ömer: Ey Allah'ın Rasûlü! Ben Kureyş'in beni öldüreceğinden korkarım. Mekke'de ise Adiyy b. Ka'b oğullarından beni koruyacak bir kimse yok. Kureyş de benim kendilerine ne kadar düşmanlık ettiğimi, onlara karşı ne kadar sert davrandığımı çok iyi bilir, ama ben sana Mekke'de benden daha güçlü birisini gösterebilirim: Osman b. Affan.

Bunun üzerine Allah Rasûlü onun Ebû Süfyân'a ve Kureyş eşrafına savaş için gelmediğini, ancak bu Beyti ziyaret etmek ve onun saygınlığını tazim etmek üzere geldiğini haber vermek üzere gönderdi.

Osman (radıyallâhu anh) da Mekke'ye doğru yola çıktı. Yolda Mekke'ye girdiği sırada ya da girmeden önce Eban b. Said b. el-Âs ile karşılaştı. O da Osman'ı önünde bineğine bindirdi sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in mesajını tebliğ edinceye kadar onu himayesine aldı. Osman da Ebû Süfyân'ın yanına ve Kureyş'in büyüklerinin yanına gitti. Kendilerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendisiyle birlikte göndermiş olduğu mesajı bildirdi. Onlar da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendilerine göndermiş olduğu mesajı bildirip, görevini bitince Osman (radıyallâhu anh)'a: Sen kendin Beyti tavaf

454 İbn Hişam, Siyret, III, 241'de İbn İshâk'tan böylece rivayet etmiştir. İbn İshâk tedlis yapan bir ravidir ve an lafzını kullanarak rivayette bulunmuştur. Buhârî, 4157, 4158'de Misver ve Mervan'dan şöyle dedikleri sahih olarak sabittir: "Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hudeybiye senesi on dört yüz (1400) kişi ile birlikte çıkmıştı..."

Scanned with CamScanner

etmek istiyorsan edebilirsin dediler. O: Hayır, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) tavaf etmedikçe ben bunu yapmam, dedi. Ama Kureyş onu yanında alıkoydu. Ancak bu hal Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ve Müslümanlara Osman (radıyallâhu anh) öldürüldü şeklinde ulaştı.

İbn İshâk dedi ki: Bana Abdullah b. Ebî Bekr'in tahdis ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Osman (radıyallâhu anh)'ın öldürüldüğü haberi ulaşınca: *"Artık biz bunlarla savaşmadan buradan gitmeyiz"* buyurdu ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) insanları bey'ate çağırdı. Böylelikle ağacın altında Rıdvan bey'ati yapıldı. İnsanlar derlerdi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlarla ölümüne bey'atleşmişti. Câbir b. Abdullah da şöyle derdi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlarla ölümüne bey'atleşmedi ama o bizimle kaçmayalım diye bey'atleşti, insanlar da ona bey'at etti. Orada hazır bulunup da Müslümanlardan bey'at etmekten Selime oğullarına mensup el-Ced b. Kays dışında kimse geri kalmadı. Câbir şöyle derdi: Allah'a yemin ederim ki onu devesinin göğsü altında yapışmış halini gözlerimle görüyor gibiyim. Onun yanına gitmiş, insanlardan kendisini görmesinler diye onun arkasında saklanıyordu. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Osman (radıyallâhu anh) hakkında ulaşan haberin asılsız olduğuna dair bilgi ulaştı.[455]

[6141] İbn Lehia, el-Esved'den, o Urve b. ez-Zubeyr'den buna yakın olarak olayı zikretmiştir. Ayrıca o şunları da eklemektedir: Kureyşliler Osman (radıyallâhu anh) yanlarında iken Suheyl b. Amr'ı, Huveytib b. Abduluzza'yı ve Mikrez b. Hafs'ı da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gönderdiler. Bunlar Müslümanların yanında bulunuyorlarken bazı Müslümanlarla bazı müşrikler arasında sözlü bir çatışma oldu, karşılıklı olarak birbirlerine ok ve taş attılar. Her iki grup da taraftarlarını yardıma çağırdı, her bir taraf da yanlarında bulunan elçileri rehin aldı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in münadisi de şöyle seslendi: Şunu bilin ki Ruhu'l-Kudüs, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e indi ve bey'atte bulunmayı emretti. Yüce Allah'ın adıyla çıkın ve bey'at edin. Bunun üzerine Müslümanlar ağacın altında bulunan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına doğru gittiler ve ebediyen kaçmamak üzere

455 İbn Hişam, Siyret, III, 246. İbn İshâk'tan dedi ki: Bana kendisini itham edemeyeceklerimden birisi İbn Abbâs'ın azatlısı İkrime'den, o İbn Abbâs'tan tahdis etti. Bu ise İbn İshâk'a tahdis edenin meçhul olmasından ötürü zayıftır ama çoğunluğu ile de mahfuzdur.

Scanned with CamScanner

ona bey'at ettiler. Bu hal müşrikleri korkuttu ve yanlarında bulunan Müslümanları serbest bırakarak ateşkese ve barışa çağırdılar.[456]

[6142] Hâfız Ebû Bekr el-Beyhakî dedi ki: Enes b. Mâlik dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Rıdvan bey'ati emri verilince Osman b. Affan (radıyallâhu anh) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Mekkelilere gönderdiği elçiliğini yapıyordu. İnsanlar bey'at ettikten sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'ım! Şüphesiz Osman Allah'ın ve onun Rasûlü'nün işini görmek üzere gitti"* buyurdu ve ellerinden birini diğerine koydu. Böylelikle Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Osman adına koyduğu eli kendilerinin kendileri için koydukları ellerinden daha hayırlı olmuştu.[457] İbn Hişam dedi ki: İbn Ömer (radıyallâhu anh) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Osman adına bey'at etti, ellerinden birini diğerine koydu. Abdulmelik b. Hişam en-Nahvi dedi ki: Veki', İsmail b. Ebî Halid'den, o Şa'bî'den şöyle dediğini zikretti: Rıdvan bey'atında Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bey'at eden ilk kişi Ebû Sinan el-Esedi'dir.

[6143] Ebû Bekr Abdullah b. ez-Zubeyr el-Humeydi dedi ki: Şa'bî dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) insanları bey'ate çağırdığı zaman onun yanına ilk varan kişi Ebû Süfyân el-Esedi olmuştu. O: Ey Allah'ın Rasûlü! Uzat elini sana bey'at edeyim, demişti. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de: *"Ne üzerine bana bey'at ediyorsun?"* diye sormuş, Ebû Sinan da: İçinde ne varsa onun üzerine, diye cevap vermişti.[458] Bu Ebû Sinan b. Vehb el-Esedi'dir.

[6144] Buhârî dedi ki: Nafi dedi ki: İnsanlar İbn Ömer'in, Ömer'den önce Müslüman olduğunu söylüyorlar. Oysa durum böyle değildir. Ömer Hudeybiye günü Abdullah'ın ensardan bir adamın yanında bulunan bir atını -üzerinde savaşmak maksadıyla- alıp getirmesi için göndermişti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de o sırada ağacın yanında bey'at alıyordu. Ömer'in de bundan haberi yoktu. Abdullah Allah Rasûlü'ne bey'at ettikten sonra atı almaya gitti ve atı alıp Ömer'e getirdi. Ömer ise savaş için kendisini hazırlıyordu. Abdullah ona Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ağaç altında bey'at aldığını haber verince, Ömer derhal onunla beraber yola koyuldu ve

456 Beyhakî, Delail, IV, 133-134 mürsel olarak. İbn Lehia zayıftır fakat haberin aslının şahitleri vardır.

457 Senedi el-Hakem b. Abdulmelik zayıf olduğu için zayıftır.

458 Mürseldir. Beyhakî, IV, 137'de mürsel olarak rivayet etmiştir.

Scanned with CamScanner

gelip Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bey'at etti. İşte insanların İbn Ömer, Ömer'den önce Müslüman oldu, diye söyledikleri budur.[459]

[6145] Sonra Buhârî dedi ki: Nafi'in, İbn Ömer (radıyallâhu anh)'dan rivayet ettiğine göre insanlar Hudeybiye günü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte idiler. Ağaçların gölgeleri altına dağılmışlardı. Derken insanlar Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanında toplanıp etrafını sardılar. Ömer: Abdullah, insanların durumuna bir bak. Neden Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in etrafını sardılar dedi. Abdullah onların Allah Rasûlü'ne bey'at etmekte olduklarını gördü. O da derhal bey'at etti sonra Ömer'in yanına döndü, Ömer de çıkıp bey'at etti.[460] Bunu Beyhakî de Ebû Amr el-Edib'den, o Ebû Bekr el-İsmaili'den, o el-Hasan b. Süfyân'dan, o Duhaym'den: Bana el-Velid b. Müslim tahdis etti diye müsned olarak hadisi zikretmiş bulunmaktadır.

[6146] Leys, Ebu'z-Zubeyr'den, o Câbir'den şöyle dediğini nakletti: Bizler Hudeybiye günü 1400 kişi idik. Allah Rasûlü'ne bey'at ettik. O sırada Ömer bir Arabistan kirazı ağacı altında onun elini tutmuştu. (Câbir) dedi ki: Biz ona kaçmamak üzere bey'at ettik. Ölmek üzere ona bey'at etmedik.[461] Bunu Müslim, Kuteybe'den, o ondan (yani Leys'den) diye rivayet etmiştir.

[6147] Müslim, Yahyâ b. Yahyâ'dan rivayet ettiğine göre Makil b. Yesar şöyle demiştir: Ağaç (Rıdvan bey'atı) günü Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in insanlara bey'at ettiğini gördüm. Ben de ağacın dallarından birisini onun başının üzerinden kaldırmıştım. O sırada biz 1400 kişi idik. (Ayrıca) dedi ki: Ona ölümüne bey'at etmedik ama kaçmamak üzere bey'at ettik.[462]

[6148] Buhârî dedi ki: Bize el-Mekki b. İbrâhim, Yezîd b. Ubeyd'den tahdis etti. O Seleme b. el-Ekva'dan şöyle dediğini nakletti: Ağacın altında Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bey'at ettik. Yezîd dedi ki: (Seleme'ye): Ey Ebû Müslim o gün ona ne üzere bey'at ediyordunuz, dedim. O: Ölüm üzere, dedi.[463]

---

459 Buhârî, 4186

460 Buhârî, 4187. Buhârî'nin kullandığı ifade talik ifadesidir ama Beyhakî bunu muttasıl olarak rivayet etmiştir. Bundan önceki rivayet de bunun lehine şahitlik etmektedir.

461 Müslim, 1456; Beyhakî, IV, 136

462 Müslim, 1858/76

463 Buhârî, 2960

Scanned with CamScanner

[6149] Yine Buhârî dedi ki: Bize Ebû Âsım tahdis etti, bize Yezîd b. Ubeyd'in tahdis ettiğine göre Seleme dedi ki: Hudeybiye günü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bey'at ettikten sonra bir kenara çekildim. Allah Rasûlü: *"Ey Seleme, bey'at etmeyecek misin?"* buyurdu. Ben: Bey'at ettim, dedim. Allah Rasûlü: *"Gel ve bey'at et"* buyurdu. Ben de yanına varıp ona bey'at ettim. (Yezîd) dedi ki: Ey Seleme, ne üzerine ona bey'at ettin, dedim. Ölüm üzere, dedi.[464] Bunu Müslim de bir başka yoldan Yezîd b. Ebû Ubeyd'den rivayet etmiştir. Aynı şekilde Buhârî de Abbad b. Temim'den, o Abdullah b. Zeyd'den diye rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ölüm üzerine bey'at etmişlerdi.

[6150] Beyhakî dedi ki: Iyas b. Seleme babası Seleme b. el-Ekva'dan şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte Hudeybiye'ye geldik. O sırada biz 1400 kişi idik. Onun (Hudeybiye kuyusunun) etrafında elli koyun vardı ve suyu onlara yetmiyordu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kuyunun yanıbaşına oturdu ya dua etti ya da kuyuya tükürdü. Kuyunun da suyu kaynamaya başladı. Biz de hem kendimiz su ihtiyacımızı karşıladık, hem de ayrıca su çektik. (Devamla) dedi ki: Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ağacın dibinde bey'ate çağırdı. İnsanlar arasında ilk olarak ben ona bey'at ettim. Sonra ona bey'at eden edene. Nihayet insanların ortasına geldiği vakit: *"Ey Seleme, bana bey'at et"* buyurdu. Ben şöyle dedim: Ey Allah'ın Rasûlü! Sana ilk bey'at edenler arasında bey'at ettim, dedim. Allah Rasûlü: *"Olsun, yine de bey'at et"* buyurdu. (Seleme) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) benim silâhsız olduğumu görünce bana bir kalkan verdi sonra bey'at aldı. Nihayet sonunculara gelince: *"Ey Seleme, sen bey'at etmiyor musun?"* buyurdu. Ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Ben ilk bey'at edenler arasında da, ortada bey'at edenler arasında da sana bey'at ettim, dedim. Allah Rasûlü: *"Yine de bey'at et"* buyurdu. Bu sefer üçüncü defa ona bey'at ettim. Şöyle buyurdu: *"Ey Seleme! Sana verdiğim kalkanın nerede?"* Ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Âmir ile karşılaştım, hiçbir silâhı yoktu, onu kendisine verdim, dedim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) güldü sonra şöyle buyurdu: *"Sen daha öncekilerin söyledikleri gibisin: Allah'ım! Sen bana öyle bir sevdiğin kimse ver ki ben onu kendimden daha çok sevmiş olayım."*

464 Buhârî, 7208

Scanned with CamScanner

(Seleme) dedi ki: Sonra Mekkeli müşrikler barış yapmak üzere bize elçiler gönderdiler. Nihayet aramızda elçiler gidip geldi sonunda barış yaptık. (Seleme) dedi ki: Ben Talha b. Ubeydullah'a hizmet eden birisi idim. Onun atını suluyor, ona bakıyor ve onun yemeğinden yiyordum. Çünkü ben eşimi, malımı Allah ve Rasûlü için hicret ederek terk etmiş idim. Bizler Mekkelilerle birlikte barış yapıp, birbirimizin arasına girip çıkınca bir ağaca gittim, onun dikenlerini yonttum. Sonra gölgesinde ağacın dibinde yattım. Mekke müşriklerinden dört kişi yanıma geldiler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e dil uzatmaya başladılar. Ben de onlardan nefret ile bir başka ağacın yanına gittim. Onlar da silâhlarını (ağaca) asıp yattılar. Onlar bu halde iken vadinin alt tarafından bir münadi: Muhacirler yetişin, İbn Zuneym öldürüldü, diye seslendi. Ben de derhal kılıcımı kınından sıyırıp, uyumakta olan o dört kişinin üzerine hızlıca gittim. Silâhlarını alarak elimde tuttum. Sonra: Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şanını yüceltene yemin ederim ki sizden kim başını kaldıracak olursa mutlaka ben de o gözlerinin bulunduğu kafasını vuracağım, dedim.

(Seleme) dedi ki: Sonra onları önüme katıp, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e götürdüm. (Seleme devamla) dedi ki: Amcam Âmir de Mikres adında müşriklerden birisini el-Abalât denilen yerden onu çekerek getirdi. Nihayet biz de onları yetmiş müşrik ile birlikte Rasûlullah'ın huzurunda durdurduk. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara bakarak: *"Onları serbest bırakın. Ahdi ilk bozanlar da, ikinci olarak bozanlar da onlar olsunlar."* buyurdu. Böylece Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onları affetti, aziz ve celil olan Allah da: *"O sizi kendilerine karşı muzaffer kıldıktan sonra Batn-ı Mekke'de (Hudeybiye'de) onların ellerini sizden, sizin ellerini onlardan çek(tir)endi..."* (Feth, 24) âyetini indirdi.[465] Bu hadisi bu şekilde Müslim de İshâk b. İbrâhim b. Rahuye'den kendi senediyle buna benzer ya da buna yakın olarak rivayet etmiş bulunmaktadır.

[6151] Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde de Ebû Avane'nin, Târık'dan, o Said b. el-Müseyyeb'den şöyle dediği sabittir: Babam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ağacın altında bey'at edenlerden birisi idi. Dedi ki: Ertesi sene haccetmek üzere gittiğimizde onun yerini bir türlü bulamadık. Eğer siz onun yerini bulabildinizse siz daha iyi biliyorsunuz (demektir).[466]

---

465 Müslim, 1807/132; Beyhakî, Delailu'n-Nubuvve, IV, 139-140

466 Buhârî, 4164; Müslim, 1859/77

Scanned with CamScanner

[6152] Ebû Bekr el-Humeydi dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti, bize Ebu'z-Zubeyr tahdis etti, bize Câbir tahdis edip dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) insanları bey'at etmeye çağırdığı vakit bizler aramızdan el-Cedd b. Kays denilen birisinin devesinin göğsü altında saklandığını gördük.[467] Bunu Müslim, İbn Cureyc'in, İbn ez-Zubeyr'den böylece naklettiği bir hadis olarak rivayet etmiştir.

[6153] Yine Humeydi dedi ki: Bize Süfyân, Amr'dan Câbir'i şöyle dedi diye dinlediğini tahdis etti: Hudeybiye gününde 1400 kişi idik. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize: *"Bugün siz yeryüzündekilerin en hayırlılarısınız"* buyurdu. Câbir dedi ki: Eğer gözlerim görseydi size ağacın bulunduğu yeri gösterecektim. Süfyân dedi ki: Onlar (ashab) ağacın yerinin neresi olduğunda birbirleriyle ittifak edemediler.[468] Buhârî ve Müslim bunu Süfyân'ın naklettiği bir hadis olarak tahriç etmişlerdir.

[6154] İmam Ahmed dedi ki: Câbir Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu nakletti: *"Ağacın altında bey'at edenlerden kimse ateşe girmeyecektir."*[469]

[6155] İbn Ebî Hâtim de dedi ki: Câbir dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Ağacın altında bey'at edenlerin hepsi -kırmızı tüylü deve sahibi dışında- cennete gireceklerdir."* (Câbir) dedi ki: Biz de gittik, onu bulmak üzere aradık. Devesini kaybetmiş bir adam olduğunu gördük. Ona: Gel ve bey'at et dedik. O: Devemi bulmayı bey'at etmekten daha çok severim, dedi.[470]

[6156] Abdullah b. Ahmed de dedi ki: Câbir Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: *"Kim şu tepeye Seniyetu'l-Murar'a çıkarsa İsrâiloğullarından kaldırılan (yük) kadar onun üzerinden kaldırılır."* Bunun üzerine o tepeye ilk çıkanlar Hazrec oğullarının atlıları oldu. Bundan sonra insanlar birbiri arkasından oraya hızlıca çıktı. Rasûlullah

467 Müslim, 1856/69; Beyhakî, IV, 136

468 Buhârî, 4154; Müslim, 1856/71; Beyhakî, Delailu'n-Nubuvve, IV, 197

469 Sahihtir. Ahmed, III, 350. Senedi Müslim'in şartına uygundur. Ancak Ebu'z-Zubeyr'in, Leys'in rivayetinde "an" lafzını kullanarak rivayette bulunması semaa (bizzat dinlediğine) yorumlanır.

470 Sahihtir. Senedi Hidaş dolayısıyla leyyindir ama birden çok kişi ona mutabaatta bulunmuştur.

Scanned with CamScanner

(sallallâhu aleyhi ve sellem)'de: *"Hepinizin günahları bağışlanmış kimselersiniz. Kırmızı tüylü deve sahibi müstesnâ"* buyurdu. Biz: Gel Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sana mağfiret istesin dedik. Hayır, Allah'a yemin ederim kaybettiğim (devem)i bulmak sizin adamınızın benim için mağfiret dilemesinden daha çok sevdiğim bir şeydir dedi. Meğer o kaybettiği devesini arayan bir adammış.[471]

[6157] İbn Cureyc de dedi ki: Bana Ebu'z-Zubeyr'in haber verdiğine göre o Câbir'i şöyle derken dinledi: Bana Ümmü Mubeşşir'in haber verdiğine göre o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i Hafsa'nın yanında iken şöyle buyururken dinlemiştir: *"İnşallah ağacın altında bey'at edenlerden hiçbir kimse ateşe girmeyecektir."* Hafsa: Hayır, girecektir ey Allah'ın Rasûlü! dedi. Allah Rasûlü böyle demesine kızdı. Bunun üzerine Hafsa: *"Şüphe yok ki aranızda oraya uğramayacak hiç kimse yoktur."* (Meryem, 71) buyruğunu okudu. Bu sefer Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) şu cevabı verdi: *"Yüce Allah da: "Bundan sonra takva sahiplerini kurtarırız, zalimleri ise orada dizleri üzerine çökmüş olarak terk ederiz."* (Meryem, 72) *buyurmuştur."* Böylece bu buyruğu okuyarak cevap verdi.[472] Bu hadisi Müslim rivayet etmiştir.

[6158] Yine Müslim'deki rivayete göre Kuteybe, Leys'den, o Ebu'z-Zubeyr'den, o Câbir'den rivayet ettiğine göre Hatıb b. Ebî Beltaa'ya ait bir köle gelip Hatıb'ı şikâyet etti. Ey Allah'ın Rasûlü! Andolsun Hatıb cehenneme girecektir dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Yalan söyledin. O cehenneme girmeyecektir. Çünkü o Bedir'e de, Hudeybiye'ye de katılmış birisidir."*[473]

İşte bundan dolayı şanı yüce Allah onları övmek üzere şöyle buyurmaktadır: *"Muhakkak ki sana bey'at edenler ancak Allah'a bey'at etmiş olurlar. Allah'ın eli onların eli üzerindedir. Kim bozarsa ancak kendi aleyhine bozmuş olur, kim de Allah ile ahit ettiği şeye vefa gösterirse ona pek yakında çok büyük bir ecir verecektir."* Nitekim yüce Allah bir başka âyet-i kerimede: *"Andolsunki ağacın altında sana bey'at ederlerken Allah mü'minlerden razı olmuştur. Kalplerinde olanı bilip de üzerlerine huzur ve sükûn indirmiş ve onları yakın bir fetih ile mükâfatlandırmıştır."* (Fetih, 18) buyurmaktadır.

471 Müslim, 2880
472 Müslim, 2496/63
473 Müslim, 2195/192

Scanned with CamScanner

Bedevilerden Geride Bırakılanlar:

سَيَقُولُ لَكَ الْمُخَلَّفُونَ مِنَ الْأَعْرَابِ شَغَلَتْنَآ أَمْوَالُنَا وَأَهْلُونَا فَاسْتَغْفِرْ لَنَا يَقُولُونَ بِأَلْسِنَتِهِمْ مَا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ قُلْ فَمَنْ يَمْلِكُ لَكُمْ مِنَ اللهِ شَيْئًا إِنْ أَرَادَ بِكُمْ ضَرًّا أَوْ أَرَادَ بِكُمْ نَفْعًا بَلْ كَانَ اللهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿١١﴾ بَلْ ظَنَنْتُمْ أَنْ لَنْ يَنْقَلِبَ الرَّسُولُ وَالْمُؤْمِنُونَ إِلَى أَهْلِيهِمْ أَبَدًا وَزُيِّنَ ذٰلِكَ فِي قُلُوبِكُمْ وَظَنَنْتُمْ ظَنَّ السَّوْءِ وَكُنْتُمْ قَوْمًا بُورًا ﴿١٢﴾ وَمَنْ لَمْ يُؤْمِنْ بِاللهِ وَرَسُولِهِ فَإِنَّآ أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَعِيرًا ﴿١٣﴾ وَلِلهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَآءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَآءُ وَكَانَ اللهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١٤﴾

11. Bedevilerden geri bırakılanlar sana diyecekler ki: "Mallarımız ve ailelerimiz bizi meşgul etti. Onun için bize mağfiret dile." Onlar kalplerinde olmayan şeyi dilleri ile söylerler. De ki: "Eğer Allah size bir zarar gelmesini dilerse yahut sizin bir fayda görmenizi isterse ona karşı sizin için kim ne yapabilir?" Hayır, Allah yapmakta oldukları-nızdan bütünü ile haberdardır.

12. Daha doğrusu siz Rasûlün ve mü'minlerin ebediyyen ailelerine dönmeyeceklerini sandınız. Üstelik bu kalplerinizde süslendi ve kötü zanda da bulundunuz. Siz esasen helâk olmuş bir topluluksunuz.

13. Kim Allah'a ve Rasûlü'ne iman etmez ise şüphe yok ki biz o kâfirler için çok alevli bir ateş hazırlamışızdır.

14. Göklerle yerin mülkü Allah'ındır. Dilediğine mağfiret eder, dilediğini de azaplandırır. Allah Ğafûrdur, Rahîmdir.

Tefsiri:

Yüce Rabbimiz Rasûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) aileleri, çoluk çocukları arasında kalıp onlarla uğraşmayı tercih eden, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte yola çıkmayı terk eden, geri bırakılan bedevilerin ne şekilde mazeret süreceklerini haber vermektedir. Onlar bu şekildeki meşguliyetlerini

Scanned with CamScanner

mazeret olarak gösterdiler ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den kendileri için mağfiret dilemesini istediler. Halbuki bu onların söyledikleri kuru bir sözden ibaretti. İnanarak söyledikleri bir söz değildi. Bunu kendilerini saklayarak zarardan korumak (takiye) ve yapmacık olmak üzere söylemişlerdi. Bundan dolayıdır ki yüce Allah da: *"Onlar kalplerinde olmayan şeyi dilleri ile söylerler. De ki: Eğer Allah size bir zarar gelmesini dilerse yahut sizin bir fayda görmenizi istese ona karşı kim ne yapabilir?"* buyurmaktadır. Yani hiçbir kimse Allah Teala'nın hakkınızda dilediğini geri çeviremez. Bize karşı yapmacık sözler söyleyip, arkamızdan geliyor görünseniz dahi o sizin içinizde ve kalplerinizde gizlediklerinizi çok iyi bilir. Bundan dolayı yüce Allah: *"Hayır, Allah yapmakta olduklarınızdan bütünüyle haberdardır"* buyurmaktadır. Sonra da yüce Allah:

"Daha doğrusu siz Rasûlün ve mü'minlerin ebediyyen ailelerine dönmeyeceklerini sandınız" buyurmaktadır. Yani sizin geri kalışınız mazereti olan birisinin hatta isyan eden birisinin geri kalışı değildir. Aksine sizin geri kalışınız münafıklıktan kaynaklanan bir geri kalıştır. Bunun için *"daha doğrusu siz Rasûlün ve mü'minlerin ebediyyen ailelerine dönmeyeceklerini sandınız"* yani siz onların öldürüleceklerine ve tamamen imha edilip, köklerinin kurutulacağına, onlardan hallerini haber verecek bir kişinin dahi dönmeyeceğine inandınız, buyurmaktadır. *"Ve kötü zanda da bulundunuz. Siz esasen helak olmuş bir topluluksunuz."* Helak olmuş açıklamasını İbn Abbâs, Mücâhid ve başkaları yapmıştır. Katâde: Fesat çıkartan bir topluluksunuz diye açıklamıştır.

Sonra yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Kim Allah'a ve Rasûlü'ne iman etmez ise"* yani kim zahir ve batında Allah için ihlâsla amelini işlemez ise şüphesiz yüce Allah onu cehennem ateşinde azaplandıracaktır. İsterse insanlara gerçekteki durumlarının aksine kanaat sahibi olmalarını sağlayacak haller yansıtsın. Bu durumu değiştirmez.

Sonra yüce Allah göklerde ve yerde bulunanların Hakîminin, mutlak sahibinin ve onlarda tasarruf edenin kendisi olduğunu beyan buyurarak: *"Dilediğine mağfiret eder, dilediğini de azaplandırır. Allah"* kendisine tevbe edip, dönenlere, önünde boyun bükenlere *"Ğafûrdur, Rahîmdir."*

Scanned with CamScanner

سَيَقُولُ الْمُخَلَّفُونَ إِذَا انْطَلَقْتُمْ إِلَى مَغَانِمَ لِتَأْخُذُوهَا ذَرُونَا نَتَّبِعْكُمْ ۚ يُرِيدُونَ أَنْ يُبَدِّلُوا كَلَامَ اللَّهِ ۚ قُلْ لَنْ تَتَّبِعُونَا كَذَٰلِكُمْ قَالَ اللَّهُ مِنْ قَبْلُ ۖ فَسَيَقُولُونَ بَلْ تَحْسُدُونَنَا ۚ بَلْ كَانُوا لَا يَفْقَهُونَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٥﴾

15. Geri bırakılanlar ganimetler almak üzere gittiğinizde: "Bırakınız biz de peşinizden gelelim" diyecekler. Allah'ın sözünü değiştirmek isterler. De ki: "Sizler asla peşimizden gelemeyeceksiniz. Allah, hakkınızda daha önceden böyle buyurmuştur." Onlar: "Hayır, siz bizleri kıskanıyorsunuz" diyecekler. Bilakis onlar pek az bir şey dışında anlamazlar.

Tefsiri:

Yüce Rabbimiz, Hudeybiye umresine giderken Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den geri kalan bedevilerin durumunu haber vermektedir. Çünkü Hudeybiye dönüşü Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve ashabı Hayber'i fethetmek üzere gitmişlerdi. İşte geri kalan bedeviler de ganimetlere ortak olmak maksadıyla onlarla birlikte çıkmak istemişlerdi. Oysa düşmanla savaşılacak, onlarla vuruşulacak ve onlara karşı sabredilip, direnilecek bir zamanda geri kalmışlardı. Bu sebeple yüce Allah, Rasûlü'ne onlara bu hususta izin vermemesini emretti. Bu da onların günahları türünden bir ceza olmak üzere verilmiş bir emirdir. Çünkü yüce Allah Hudeybiye'ye katılanlara yalnız onlara olmak üzere ganimetler vaat etmiş ve bedevilerden geri kalan başkalarının onlara ortak olmamasını emir buyurmuştu. Dolayısıyla hem şer'i bakımdan, hem ilâhi takdir olarak bunun dışında bir hal olamazdı. Bunun için yüce Allah: *"Allah'ın sözünü"* vaadini *"değiştirmek isterler"* buyurmaktadır.

Mücâhid, Katâde ve Cuveybir buradaki sözden kasıt onun Hudeybiye'ye katılanlara vaat ettiğidir diye açıklamışlardır. İbn Cerîr de bunu tercih etmiştir, İbn Zeyd de şöyle demektedir: Bu yüce Allah'ın: *"Eğer Allah seni onlardan bir topluluğun yanına geri döndürür de (başka bir savaşa) çıkmak için senden izin isterlerse De ki: Siz ebediyyen benimle beraber asla çıkamayacaksınız ve benimle beraber hiçbir düşmanla asla savaşmayacaksınız. Çünkü siz ilkinden oturmaya razı oldunuz. Artık siz geri kalanlarla beraber oturun."* (Tevbe, 83) buyruğudur, demiştir. Ancak İbn Zeyd'in bu açıklaması su götürür

Scanned with CamScanner

çünkü Tevbe sûresindeki bu âyet-i kerime Tebuk gazvesi hakkında inmiştir. Tebuk de Hudeybiye gazvesinden sonra olmuştur.

İbn Cureyc de dedi ki: *"Allah'ın sözünü değiştirmek isterler."* Yani onlar mü'minlerin cihada çıkmak arzularını kırmak, gayretlerini ortadan kaldırmak sûretiyle bunu yapmaya çalışırlar. *"De ki: Sizler asla peşimizden gelemeyeceksiniz. Allah hakkınızda daha önceden böyle buyurmuştur."* Yani Allah Hudeybiye'ye katılanlara siz onlarla birlikte çıkmayı istemeden önce bunu vaat etmiş bulunmaktdır. *"Onlar: Hayır, siz bizleri"* ganimetlerde sizinle ortak olmamızı *"kıskanıyorsunuz, diyecekler. Bilakis onlar pek az bir şey dışında anlamazlar."* Yani durum onların ileri sürdükleri gibi değildir fakat onlar anlamayan kimselerdir.

قُلْ لِلْمُخَلَّفِينَ مِنَ الْأَعْرَابِ سَتُدْعَوْنَ إِلَى قَوْمٍ أُولِي بَأْسٍ شَدِيدٍ تُقَاتِلُونَهُمْ أَوْ يُسْلِمُونَ ۖ فَإِنْ تُطِيعُوا يُؤْتِكُمُ اللَّهُ أَجْرًا حَسَنًا ۖ وَإِنْ تَتَوَلَّوْا كَمَا تَوَلَّيْتُمْ مِنْ قَبْلُ يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٦﴾ لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَىٰ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۖ وَمَنْ يَتَوَلَّ يُعَذِّبْهُ عَذَابًا أَلِيمًا ۚ ﴿١٧﴾

16. Geri bırakılan bedevi Araplara De ki: Yakında çetin savaşçı bir kavme karşı çağrılacaksınız ve onlarla savaşacaksınız yahut onlar İslam'a gireceklerdir. Eğer itaat ederseniz Allah size güzel bir ecir verir. Şayet bundan önce döndüğünüz gibi geri dönerseniz, sizi can yakan bir azap ile cezalandırır.

17. Gözleri görmeyene günah yoktur, topala günah yoktur, hastaya günah yoktur. Kim Allah'a ve Rasûlü'ne itaat ederse onu altlarından ırmaklar akan cennetlere koyar, kim de yüz çevirirse onu can yakan bir azap ile azaplandırır.

Tefsiri:

Müfessirler çetin savaşçı olup, kendileriyle savaşılmak üzere çağrılacakları bu kavmin kimler oldukları hususunda farklı görüşlere sahiptir. Bu görüş-

Scanned with CamScanner

lerden birisine göre bu kavim Hevazinlilerdir. Bunu Şu'be, Ebû Bişr'den, o Said b. Cubeyr'den yahut İkrime'den ya da her ikisinden rivayet ettiği gibi, Huşeym de Ebû Bişr'den, o da ikisinden (Said b. Cubeyr ve İkrime'den) rivayet etmiştir. Kendisinden nakledilen bir rivayette Katâde de böyle demektedir.

İkinci görüş ise bunlar Sakiflilerdir. Bu görüş de Dahhâk'a aittir.

Üçüncü görüşe göre bunlar Hanîfe oğullarıdır. Bu da Cuveybir'in görüşüdür. Bunu Muhammed b. İshâk da Zührî'den diye rivayet etmiştir. Bunun benzeri bir görüş de Said ve İkrime'den rivayet edilmiştir.

Dördüncü bir görüşe göre bunlar Farisilerdir. Bunu da Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs'tan diye rivayet etmiştir. Atâ, Mücâhid ve kendisinden nakledilen birisine göre de İkrime bu görüştedirler. Ka'b el-Ahbar ise bunlar Rumlardır, demiştir. İbn Ebî Leyla, Atâ, Hasan ve Katâde'den ise: Bunlar Farslar ve Rumlardır dedikleri nakledilmektedir. Mücâhid'den gelen rivayete göre ise bunlar putperest olanlardır. Yine ondan gelen bir başka rivayete göre bunlar oldukça güçlü kuvvetli yiğitlerdir demiş, herhangi bir kesimi muayyen olarak söylememiştir. İbn Cureyc de bu görüşte olup, İbn Cerîr'in tercih ettiği de budur.

İbn Ebî Hâtim dedi ki: Ma'mer'in, Zührî'den rivayet ettiğine göre o yüce Allah'ın: *"Yakında çetin savaşçı bir kavme karşı çağrılacaksınız"* buyruğu hakkında bunlar henüz gelmemişlerdir, dediğini nakletmektedir.

(İbn Ebî Hâtim devamla) dedi ki: Bize babam da tahdis etti, Ebû Hureyre'den yüce Allah'ın: *"Yakında çetin savaşçı bir kavme karşı çağrılacaksınız"* buyruğu hakkında bunlar Bârizler (Persler, Farslar)dır demiştir.

[6159] (Devamla) dedi ki: Bize Sûfyân'ın, Zührî'den, onun Said b. el-Müseyyeb'den tahdis ettiğine göre Ebû Hureyre, Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu nakletmektedir: *"Sizler gözleri küçük, burunları basık, yüzleri kat kat kalkanları andıran bir kavim ile savaşmadıkça kıyâmet kopmayacaktır."* Sûfyân: Bunlar Türklerdir, demiştir.[474]

[6160] İbn Ebî Ömer dedi ki: Bir başka yerde şunu gördüm: Bize İbn Ebî Halid babasından şöyle dediğini tahdis etti: Ebû Hureyre bize konuk oldu,

474 Buhârî, 2929; Müslim, 2912/62; Ebû Dâvûd 4304; Tirmizî, 2215; İbn Mâce, 4096; Ahmed, II, 239; İbn Hibbân, 6744

Scanned with CamScanner

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Sizler ayakkabıları kıldan yapılmış bir kavim ile savaşacaksınız."*[475] buyruğunu tefsir edip, bunlar Bârizler (Farslar) dır. Yani Kürtlerdir, dedi.

"Onlarla savaşacaksınız yahut onlar İslam'a gireceklerdir." Sizlere onlarla cihad edip, savaşmak meşru olacaktır ve bu onlar hakkında sürekli olarak devam edecektir. Neticede sizler onlara karşı zafer kazanacaksınız yahut onlar teslim olacaklar ve savaşarak değil de isteyerek dininize gireceklerdir.

Sonra yüce Allah: *"Eğer itaat ederseniz"* yani size yapılan çağrıyı kabul edip, cihada çıkar ve üzerinizdeki hakları eksiksiz yerine getirecek olursanız *"Allah size güzel bir ecir verir"* buyurmaktadır.

"Şayet bundan önce" yani Hudeybiye sırasında çağrıldığınız zaman *"döndüğünüz"* çıkmayıp, geri kaldığınız *"gibi geri dönerseniz"* geri kalırsanız *"sizi can yakıcı bir azap ile azaplandırır."*

Sonra yüce Allah cihada katılmamak için geçerli olan mazeretleri söz konusu etmektedir. Bu mazeretlerin kimisi süreklidir. Devamlı olan körlük ve topallık gibi, kimisi de geçicidir. Birkaç gün görülüp sonradan ortadan kalkan hastalık gibi. Kişi hastalığı esnasında iyileşinceye kadar sürekli mazerete sahip kimseler arasında değerlendirilir.

Sonra yüce Allah cihadı, Allah'a ve Rasûlü'ne itaati teşvik ederek şöyle buyurmaktadır: *"Kim Allah'a ve Rasûlü'ne itaat ederse onu altından ırmaklar akan cennetlere koyar, kim de yüz çevirirse"* cihaddan yüz çevirip, yaşamaya yönelecek olursa *"onu can yakıcı bir azap ile azaplandırır."* Dünyada zelil olmakla, Âhirette de ateş azabıyla azaplandırır. Yüce Allah en iyi bilendir.

O Ağacın Altında Bey'at Edenler:

لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَنْزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَأَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿١٨﴾ وَمَغَانِمَ كَثِيرَةً يَأْخُذُونَهَا ۗ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٩﴾

475 Hadisin merfu olan bölümünün sahih olduğu bir önceki rivayette tespit edilmiştir. Mevkuf olan kısmı da yine bir önceki rivayette sabittir.

Scanned with CamScanner

18. Andolsun ki ağacın altında sana bey'at ederlerken Allah mü'minlerden razı olmuştur. Kalplerinde olanı bilip de üzerlerine huzur ve sükûn indirmiş ve onları yakın bir fetih ile mükâfatlandırmıştır.

19. Ve alacakları birçok ganimetlerle de. Allah Azîzdir, Hakîmdir.

Tefsiri:

Yüce Allah ağacın altında Allah Rasûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) bey'at eden mü'minlerden razı olduğunu haber vermektedir. Bey'at edenlerin sayısı ve 1400 kişi olduklarını, ağacın da Hudeybiye topraklarında bir Arabistan kirazı ağacı olduğu daha önceden açıklanmış bulunmaktadır.

[6161] Târık b. Abdurrahman dedi ki: Haccetmek üzere çıkmıştım. Namaz kılmakta olan bir topluluğun yanından geçtim. Ben: Bu mescit, ne mescididir dedim. Onlar: Bu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Rıdvan bey'atini altında yaptığı ağaçtır dediler. Said b. el-Müseyyeb'in yanına giderek ona bunu haber verdim. Said dedi ki: Babamın bana tahdis ettiğine göre o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ağacın altında bey'at edenler arasında idi. Şöyle demişti: Biz ertesi sene çıkıp gittiğimizde ağacın nerede olduğunu unuttuk, onu bir türlü bulamadık. Said dedi ki: Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabı onun hangisi olduğunu bilmezken siz mi bildiniz, siz mi daha iyi bileceksiniz? dedi.[476]

"Kalplerinde" doğruluk, bağlılık, dinleyip, itaat etmek türünden *"olanı bilip de üzerlerine sekinet"* huzur ve sükûn *"indirmiş ve onları yakın bir fetih ile mükâfatlandırmıştır."* Bu ise yüce Allah'ın onlara nasip ettiği, kendileriyle düşmanları arasındaki barış ve bunun neticesinde ortaya çıkan Hayber fethi ve Mekke fethine bağlı olarak devam eden, genel ve sürekli hayırdır. Bundan sonra ise diğer ülkeler ve bölgeleri fethettiler, pek çok güç, yardım, dünya ve Âhirette üstünlük elde ettiler. Bundan dolayı yüce Rabbimiz: *"Ve alacakları birçok ganimetlerle de. Allah Azîzdir, Hakîmdir"* buyurmaktadır.

[6162] İbn Ebî Hâtim dedi ki: Iyas b. Seleme babasından şöyle dediğini nakletti: Bizler öğle vakti dinlenmekte iken Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in münadisi: Ey insanlar, bey'ate koşun, bey'ate koşun Ruhu'l-Kudüs nazil oldu, diye seslendi. (Seleme) dedi ki: Biz de derhal Rasûlullah (sallallâhu

476 Buhârî, 4163

Scanned with CamScanner

aleyhi ve sellem)'in yanına koşuştuk, o sırada kendisi bir Arabistan kirazı ağacı altında idi. Ona bey'at ettik. İşte yüce Allah'ın: *"Andolsun ki ağacın altında sana bey'at ederlerken Allah mü'minlerden razı olmuştur"* buyruğu bunu anlatmaktadır. (Seleme) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de Osman adına bir elini diğerinin üzerine koyarak bey'at etti. İnsanlar: Affan'ın oğluna ne mutlu! dediler. O Beyti tavaf ederken biz burada bulunuyoruz. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de şöyle buyurdu: *"(Hayır), şu kadar şu kadar yıl orada kalsa dahi ben tavaf etmeden, o tavaf etmez"* buyurdu.[477]

وَعَدَكُمُ اللَّهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُونَهَا فَعَجَّلَ لَكُمْ هَذِهِ وَكَفَّ أَيْدِيَ النَّاسِ عَنْكُمْ وَلِتَكُونَ آيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ وَيَهْدِيَكُمْ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ﴿٢٠﴾ وَأُخْرَىٰ لَمْ تَقْدِرُوا عَلَيْهَا قَدْ أَحَاطَ اللَّهُ بِهَا ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا ﴿٢١﴾ وَلَوْ قَاتَلَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوَلَّوُا الْأَدْبَارَ ثُمَّ لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٢٢﴾ سُنَّةَ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلُ ۖ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا ﴿٢٣﴾ وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِبَطْنِ مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ أَنْ أَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ ۚ وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ﴿٢٤﴾

20. Allah size alacağınız çok ganimetler vaat etti. Allah size bunu âcilen vermiş ve sizden insanların ellerini çek(tir)miştir. Bu mü'minlere bir alâmet olsun ve sizi dosdoğru yola iletsin, diyedir.

21. Henüz güç yetiremediğiniz diğerlerini de (vaat etmiştir). Allah ise onları (ilmi ile) kuşatmıştır. Allah her şeye gücü yetendir.

22. Eğer inkâr edenler sizinle savaşmış olsalardı elbette arkalarını dönüp kaçacaklardı, sonra da koruyacak bir dost ve bir yardımcı bulamazlardı.

23. (İşte bu) Allah'ın öteden beri süre gelen bir sünnetidir. Sen Allah'ın sünnetinde asla bir değişiklik bulamazsın.

477 Senedi zayıftır çünkü senedinde Mûsâ b. Ubeyde er-Rebezi vardır ki hadisi zayıftır. Metin bu lafızla gariptir.

Scanned with CamScanner

24. O sizi kendilerine karşı muzaffer kıldıktan sonra batn-ı Mekke'de onların ellerini sizden, sizin ellerinizi onlardan çek(tir)endi. Allah yaptığınızı çok iyi görendir.

Tefsiri:

Mücâhid yüce Allah'ın: *"Allah size alacağınız çok ganimetler vaat etti"* buyruğunu: Burada kasıt günümüze kadar alınan ganimetlerin tamamıdır, diye açıklamıştır.

"Allah size bunu" yani Hayber fethini *"acilen vermiş"*tir. Avfî, İbn Abbâs'tan *"Allah size bunu"* yani Hudeybiye barışını *"acilen vermiş"*tir diye açıkladığını rivayet etmektedir.

"Ve sizden insanların ellerini çek(tir)miştir." Düşmanların içlerinde gizlemiş oldukları sizlerle savaşmalarından ötürü size herhangi bir kötülük ulaşmamıştır. Aynı şekilde sizin geride bıraktığınız eşlerinize, çoluğunuza çocuğunuza da insanların ellerinin uzanmasına imkân vermemiştir.

"(Bu) mü'minlere bir alamet olsun." Yani bununla ibret alsınlar. Çünkü yüce Allah sayılarının azlığına rağmen diğer düşmanlara karşı onları koruyan ve onlara yardım edendir. Allah'ın kendilerinin lehine bu yaptıklarından ibret alarak da işlerin akıbetini onun en iyi bildiğini ve hayırlı olanın yüce Allah'ın mü'min kulları lehine -zahiri itibariyle ondan hoşlanmasalar dahi- olduğunu iyice anlasınlar diye. Nitekim yüce Allah: *"Bazen hoşlanmadığınız bir şey sizin için hayırlı olur."* (Bakara, 216) buyurmaktadır.

"Ve sizi" emrine boyun eğip, ona itaat ederek, Rasûlü'ne de muvafakat etmeniz sebebiyle *"dosdoğru yola iletsin diyedir."*

Yüce Allah'ın: *"Henüz güç yetiremediğiniz diğerlerini de (vaat etmiştir). Allah ise onları (ilmi ile) kuşatmıştır. Allah her şeye gücü yetendir."* buyruğu da şu demektir: O ayrıca size sizin kendisine güç yetiremeyeceğiniz ama Allah'ın sizin için kolaylaştırıp, sizin için etrafını çepeçevre kuşatmış olduğu başka bir ganimet ve muayyen başka bir fetih daha vardır. İşte yüce Allah kendisine karşı takvalı olan kullarını ummadıkları yerden rızıklandırır. Müfessirler bu ganimetten maksadın ne olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. Avfî, İbn Abbâs'tan: Bu Hayber'dir dediğini nakletmektedir.

Scanned with CamScanner

Bu şekildeki tefsiri yüce Allah'ın: *"Allah size bunu acilen vermiş"* buyruğunu Hudeybiye barışı şeklinde açıklamasına binaendir. Dahhâk, İbn İshâk ve Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem de böyle açıklamışlardır. Katâde ise kasıt Mekke('nin fethi)dir demiş olup, İbn Cerîr de bunu tercih etmiştir.

İbn Ebî Leyla ve Hasan-ı Basrî ise maksat Fars ve Rum (topraklarının fethi)dir demişlerdir. Mücâhid ise kıyâmet gününe kadar yapılacak bütün fetihler, alınacak bütün ganimetlerdir, demiştir. Ebû Dâvûd et-Tayâlisî dedi ki: Bize Şu'be, Simâk el-Hanefi'den tahdis etti. O İbn Abbâs'tan: *"Henüz güç yetiremediğiniz diğerlerini de (vaat etmiştir). Allah onları (ilmi ile) kuşatmıştır"* buyruğu hakkında burada kastedilenler kıyâmet gününe kadar yapılacak bütün fetihlerdir, dediğini nakletmektedir.

Yüce Allah'ın: *"Eğer inkâr edenler sizinle savaşmış olsalardı, elbette arkalarını dönüp kaçacaklardı, sonra da koruyacak bir dost ve bir yardımcı bulamazlardı"* buyruğuyla yüce Allah mü'min kullarına şu müjdeyi vermektedir: Şayet müşrikler kendileriyle savaşacak olsalardı Allah onlara karşı Rasûlü'ne ve mü'minlere yardım edecek, onlara zafer verecek, kâfirlerin ordusu ise arkasını dönüp kaçacak, bozguna uğrayacak, herhangi bir dost ve yardımcı bulamayacaklardı. Çünkü onlar Allah'a, Rasûlü'ne ve onun taraftarı olan mü'minlere karşı savaşan kimselerdir. Sonra şanı yüce Rabbimiz şöyle buyurmaktadır:

"(İşte bu) Allah'ın öteden beri süregelen sünnetidir. Sen Allah'ın sünnetinde asla bir değişiklik bulamazsın." Yani bu Allah'ın yarattıkları hakkındaki sünnetidir, âdetidir. Küfür ve iman oldukça ayırt edici bir yerde karşı karşıya gelecek olurlarsa mutlaka Allah küfre karşı imana zafer verir. Hakkı yüceltir, batılı alçaltır. Nitekim yüce Allah Bedir gününde dostu olan mü'minlere böyle davranmış, onları düşmanları olan müşriklere karşı muzaffer kılmıştı. Halbuki Müslümanların sayıları, araç ve gereçleri azdı. Müşriklerin ise sayısı çok, güçleri de fazlaydı.

Yüce Allah'ın: *"O sizi kendilerine karşı muzaffer kıldıktan sonra batn-ı Mekke'de onların ellerini sizden, sizin ellerinizi onlardan çek(tir)endi. Allah yaptığınızı çok iyi görendir"* buyruğuna gelince: Bu, yüce Allah'ın mü'min kullarına bir lütfunu hatırlatmaktadır. Müşriklerin ellerini onlardan çektirmiş, dolayısıyla müşriklerden kendilerine hoşlarına gitmeyecek bir kötülük eriş-

Scanned with CamScanner

memişti. Mü'minlerin de ellerini müşriklerden çektirmiş ve Mescid-i Haram'ın yanında onlarla savaşmamalarını sağlamıştı. Böylelikle her iki kesimi de savaşa karşı korumuş, aralarında mü'minler lehine çok hayırlı sonuçlar doğuran, dünya ve Âhirette onlar için güzel neticeler veren bir barışı ortaya çıkarmıştır.

[6163] Daha önce Seleme b. el-Ekva'ın rivayet ettiği yetmiş esiri getirip, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzurunda durduklarını, onlara bakıp da: *"Onları serbest bırakın. Ahdi ilk bozup, günaha giren de biz olmayalım, bunu tekrar eden de biz olmayalım"* buyurduğunu ve aziz ve celil olan Allah'ın: *"O sizi kendilerine karşı muzaffer kıldıktan sonra batn-ı Mekke'de onların ellerini sizden, sizin ellerinizi onlardan çek(tir)endi"* âyetinin de bu hususta indiğini anlatan hadisi geçmiş bulunmaktadır.[478]

[6164] İmam Ahmed de dedi ki: Enes b. Mâlik dedi ki: Hudeybiye gününde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve ashabının üzerine Mekkelilerden Ten'im dağı tarafından silâhlı seksen kişi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in farkında olmadığı bir zamanda baskın yapmak üzere gelmişlerdi. Allah Rasûlü onlara karşı (Affan'ı) çağırdı ve yakalandılar. -Affan: Onları affetti, dedi- ve *"O sizi kendilerine karşı muzaffer kıldıktan sonra Batn-ı Mekke'de onların ellerini sizden, sizin ellerinizi onlardan çek(tir)endi"* âyeti nazil oldu.[479] Bu hadisi Müslim ve Süneninde Ebû Dâvûd, Tirmizî Süneninin, Nesâî de Sünen(-i Kübra)'sının tefsir bölümünde değişik yollarla Hammad b. Seleme'den böylece rivayet etmişlerdir.

[6165] Yine Ahmed dedi ki: Abdullah b. Muğaffel el-Müzeni dedi ki: Yüce Allah'ın Kur'ân-ı Kerim'de sözünü ettiği ağacın dibinde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte idik. O ağacın bazı dalları Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sırtının üzerine düşüyordu. Ali b. Ebî Tâlib ve Suheyl b. Amr da önünde bulunuyorlardı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ali'ye: *"Rahmân, Rahîm Allah'ın adıyla yaz"* buyurdu. Suheyl elini tutarak: Biz Rahmân, Rahîm nedir bilmiyoruz. Bunun yerine bizim bu meselemiz hakkında bildiğimiz şekilde yaz, dedi. Bu sefer Allah Rasûlü: *"Senin adınla Allah'ım, yaz"* buyurdu.

478 Hadisin kaynakları daha önceden gösterilmişti.

479 Müslim, 1808/133; Ebû Dâvûd, 2688; Tirmizî, 3264; Nesâî, Tefsir, 530; Ahmed, III, 122

Scanned with CamScanner

Şunları da yazdı: "Bu Allah'ın Rasûlü Muhammed'in Mekkeliler ile yaptığı barış (şartları)dır." Bu sefer yine Suheyl b. Amr elini tuttu ve: Sen eğer gerçekten onun rasûlü isen biz sana zulmetmişiz, demektir. Bizim bu meselemizde bildiğimiz şeyi yaz, dedi. Bu sefer: *"Bu Abdullah'ın oğlu Muhammed'in üzerinde barış yaptığı esaslardır, diye yaz"* buyurdu.

Bizler bu halde iken üzerimize silâhlarını kuşanmış otuz genç çıkıp geldi ve yüzümüze karşı gelip üzerimize hücum ettiler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara beddua etti, Allah onların kulaklarını sağır etti, biz de kalkıp onları yakaladık. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Herhangi bir kimsenin ahdi içerisinde mi geldiniz"* ya da: *"Kimse size bir eman verdi mi"* buyurdu. Onlar, hayır dedikleri halde, Allah Rasûlü onları serbest bıraktı. Bunun üzerine yüce Allah da: *"O sizi kendilerine karşı muzaffer kıldıktan sonra batn-ı Mekke'de onların ellerini sizden, sizin ellerinizi onlardan çek(tir)endi. Allah yaptığınızı çok iyi görendir"* buyruğunu indirdi.[480] Bunu Nesâî, Huseyn b. Vakid'in böylece naklettiği bir hadis olarak rivayet etmiştir.

[6166] İbn Cerîr dedi ki: İbn Ebza dedi ki: Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) kurbanlıkları ile (Medine'den) çıkıp Zülhuleyfe'ye vardığı vakit Ömer ona: Ey Allah'ın Nebîsi! Sen silâhsız ve bineksiz olduğun halde sana karşı savaş halinde olan bir kavmin üzerine gidiyorsun, dedi. (İbn Ebza) dedi ki: Bu sefer Medine'ye birilerini gönderdi. Orada getirmedik ne binek, ne silâh bıraktı. Mekke'ye yaklaştığında Mekke'ye girmesine engel oldular. O da Mina'ya varıncaya kadar yoluna devam etti ve Mina'da konakladı. Onun gözcüsü yanına gelerek Ebû Cehil'in oğlu İkrime, senin üzerine beş yüz kişi ile birlikte geliyor, diye haber getirdi. (Allah Rasûlü) Halid b. el-Velid'e: *"Ey Halid! İşte senin amcan oğlu, atlılarla birlikte sana geliyor"* buyurdu. Halid: Ben Allah'ın kılıcı ve Rasûlü'nün kılıcıyım dedi. -İşte o gün ona Seyfullah (Allah'ın kılıcı) adı verildi.- Ey Allah'ın Rasûlü! Bana istediğin emri verebilirsin, dedi. Allah Rasûlü onu süvari bir grubun başına komutan yapıp gönderdi. Şi'b'de İkrime ile karşılaştı ve onu Mekke'ye ait bahçelerin içerisine girmek zorunda bırakıncaya kadar geriletti. İkinci bir defa yine geldi, tekrar onu Mekke bahçelerine girmek zorunda bırakıncaya kadar geriletti, üçüncü defa yine geldi yine Mekke bahçelerine girinceye kadar onu geriletti. Yüce Allah da: *"O sizi*

480 Nesâî, 531; Ahmed, IV, 86-87 senedi hasendir.

Scanned with CamScanner

kendilerine karşı muzaffer kıldıktan sonra batn-ı Mekke'de..." buyruğundan itibaren *"azaplandırmış olacaktık"* (Feth, 24-25) buyruklarını indirdi. Böylelikle yüce Allah ona Mekkelilere karşı zafer verdikten sonra Mekke'de geri kalmış bazı Müslümanları atların çiğnemesi (zarar vermesi) istenmediğinden ötürü Allah onun elini de Mekkelilerden çekmiş oldu.[481]

Bunu İbn Ebî Hâtim de, İbn Ebza'dan buna yakın olarak rivayet etmiştir. Ancak burada anlatılanlar su götürür çünkü bunun Hudeybiye senesinde olması mümkün değildir. Zira Halid henüz Müslüman olmamıştı. Aksine o sahihte sabit olduğu üzere o gün müşriklerin öncüsü idi. Bu işin kaza umresinde olması da mümkün değildir. Çünkü onunla ertesi sene gelip, umre yapması ve Mekke'de sadece üç gün kalması şartı üzere anlaşmışlardı. Mekke'ye umre kazası için geldiğinde ise ona engel de olmadılar, savaşmadılar, onunla hiçbir şekilde de mukateleye girişmediler. Şayet: O halde bu fetih günü olmuştur denilecek olursa cevap şudur: Fetih günü olması da mümkün değildir çünkü fetih yılında Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) beraberinde hediyelik kurbanlık götürmemişti. Aksine muazzam bir ordu ile birlikte savaşmak ve kıtal yapmak üzere gelmişti. O halde burada anlatılanlarda bir tutarsızlık vardır, bunda birtakım aksaklıklar ortaya çıkmış olmalıdır. İyice düşünülmelidir. Allah en iyi bilendir.

[6167] İbn İshâk dedi ki: Bana kendisini itham etmediğim bir kimsenin İbn Abbâs'ın azatlısı İkrime'den rivayet ettiğine göre Kureyşliler aralarından kırk yahut elli kişi gönderip, onlara Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabından birisini ele geçirmek maksadıyla karargâhının etrafını dolaşmaları emrini verdiler. Ancak onlar ansızın yakalandılar ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna getirilince, Allah Rasûlü onları affetti ve serbest bıraktı. Yakalanmadan önce ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in karargâhına da taş ve ok atmışlardı. İbn İshâk dedi ki: İşte yüce Allah: *"Onların ellerini sizden, sizin ellerinizi onlardan çek(tir)endi"* buyruğu bu hususta nazil olmuştur.[482]

481 Zayıftır. Taberî, 31560, İbn Ebza'dan. Bu mürsel bir rivayettir, metin de münkerdir. Hâfız İbn Hacer, Tahricu'l-Keşşaf, IV, 341-342'de: Sahih olduğu su götürür çünkü Halid Hudeybiye'de henüz Müslüman olmamıştı.

482 Taberî, 31556 senedi zayıftır. Senedinde adı verilmedik ravi vardır ama aslının doğruluğuna bundan bir hadis önce geçen rivayet tanıklık etmektedir.

Scanned with CamScanner

[6168] Katâde dedi ki: Bize anlatıldığına göre kendisine İbn Zuneym denilen bir adam Hudeybiye'de tepenin üstüne çıktı. Müşrikler ona bir ok atıp, onu öldürdüler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de onlara bir grup atlı gönderdi. Onlar da kendisine kâfirlerden on iki atlı getirdiler. Allah Rasûlü onlara: *"Sizin herhangi bir ahdiniz var mı yahut benim size karşı yerine getirmek zorunda olduğum bir hakkınız var mı?"* buyurdu. Onlar: Hayır, dediler. Yine de onları serbest bıraktı. İşte yüce Allah buna dair: *"O onların ellerini sizden, sizin ellerinizi onlardan çek(tir)endi"* âyetini indirdi.[483]

هُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْهَدْيَ مَعْكُوفًا
أَنْ يَبْلُغَ مَحِلَّهُ ۚ وَلَوْلَا رِجَالٌ مُؤْمِنُونَ وَنِسَاءٌ مُؤْمِنَاتٌ لَمْ تَعْلَمُوهُمْ أَنْ
تَطَؤُهُمْ فَتُصِيبَكُمْ مِنْهُمْ مَعَرَّةٌ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۚ لِيُدْخِلَ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ مَنْ
يَشَاءُ ۚ لَوْ تَزَيَّلُوا لَعَذَّبْنَا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٢٥﴾ إِذْ جَعَلَ
الَّذِينَ كَفَرُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْحَمِيَّةَ حَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ
عَلَىٰ رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَأَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَىٰ وَكَانُوا أَحَقَّ بِهَا
وَأَهْلَهَا ۚ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٢٦﴾

25. Onlar, kâfir olanlar, sizleri Mescid-i Haram'dan bekletilen kurbanlarınızı yerlerine varmaktan alıkoyanlardır. Eğer bilmediğiniz mü'min erkeklerle mü'min kadınlar olmayaydı ve siz onları bilmeyip, çiğnemeyecek, size onlardan dolayı da bir vebal isabet etmeyecek olsa idi... Ta ki Allah dilediği kimseyi rahmetine soksun. Eğer onlar ayrılmış olsalardı, ötekilerden kâfir olanları elbette acıklı bir azap ile azaplandırmış olacaktık.

26. Hani kâfirler kalplerinde o taassup ve kibri yani cahiliye taassup ve kibrini koymuşlardı da Allah da hemen huzur ve sükûnunu Rasûlü'nün ve mü'minlerin üzerine indirmişti. Onlara takva sözü üzerinde sebat vermişti. Onlar zaten buna daha layık ve buna ehil idiler. Allah her şeyi çok iyi bilendir.

483 Taberî, 31559. Bu da mürseldir. âyetin nüzul sebebi hakkında daha başka hadis de geçmiş bulunmaktadır.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Şanı yüce Allah, Kureyş Arap müşriklerinden olan kâfirler ile Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e karşı onlara yardımcı olan diğer kâfirler hakkında haber vererek: *"Onlar kâfir olanlar"* yani başkaları arasında özellikle o kâfirler *"sizleri Mescid-i Haram'dan ve bekletilen kurbanlarınızı yerlerine varmaktan alıkoyanlardır."* Halbuki Mescid-i Haram'da sizin hakkınız daha fazla ve asıl ona layık olan, onun ehli olan sizlersiniz. Onlar sizi ondan alıkoydukları gibi hediyelik kurbanlıklarınızın da yerlerine ulaşmasında engel oldu. Bu ise onların azgınlıklarının ve inatlarının bir sonucu idi. -İleride yüce Allah'ın izniyle açıklaması geleceği üzere- bu hediyelik kurbanlıkların sayısı yetmiş deve idi.

"Eğer bilmediğiniz mü'min erkeklerle, mü'min kadınlar olmasaydı ve siz onları bilmeyip, çiğnemeyecek, size onlardan dolayı da bir vebal isabet etmeyecek olsa idi" yani Mekkeli müşrikler arasında kavimleri tarafından kendilerine zarar verilecek korkusuyla imanını saklayıp, gizleyen kimseler olmasaydı, sizleri onlar üzerine salacak, siz de onları öldürüp, hepsini toptan imha edecektiniz ama onları öldüreceğiniz sırada kendilerini tanıyamayacağınız mü'min erkekler ve mü'min kadınlar da aralarında bulunuyordu. Bundan dolayı yüce Allah: *"Bilmediğiniz mü'min erkeklerle mü'min kadınlar olmasaydı ve siz onları bilmeyip, çiğnemeyecek, size onlardan dolayı bir vebal"* bir günah ve bir ceza *"isabet etmeyecek olsa idi"* buyurmaktadır.

"Ta ki Allah- dilediği kimseyi rahmetine soksun." Allah onların cezalarını mü'minleri aralarından kurtarmak için ve onların birçoğu İslam'a dönsün diye cezalarını geciktirmektedir. Sonra yüce Rabbimiz: *"Eğer onlar ayrılmış olsalardı"* yani kâfirler aralarında bulunan mü'minlerden ayırt edilebilecek olsaydı *"ötekilerden kâfir olanları elbette acıklı bir azap ile azaplandırmış olacaktık."* Biz de sizleri onların üzerlerine salar ve onları alabildiğine öldürürdünüz.

[6169] Hâfız Ebu'l-Kâsım Taberânî dedi ki: Abdullah b. Avf dedi ki: Ben Cuneyd b. Sebu'u şöyle derken dinledim: Günün ilk saatlerinde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile kâfir olarak savaştım, son vakitlerinde ise onun ile birlikte Müslüman olarak savaştım. İşte yüce Allah'ın: *"Eğer bilmediğiniz mü'min erkeklerle, mü'min kadınlar olmayaydı"* âyeti bizim hakkımızda nazil oldu. (Cuneyd devamla) dedi ki: Biz yedi erkek, iki kadın olmak üzere dokuz kişi idik.[484]

484 Ebû Ya'la, 1560; Taberânî, 2204 ve 3544; Heysemi, 11346'da: Bunu Taberânî birisi-

Scanned with CamScanner

Taberânî bunu daha sonra bir başka yoldan Muhammed b. Abbad el-Mekki'den böylece rivayet etmiş olup, orada da: Ebû Cumua, Cüneyd b. Sebu'dan deyip, hadisi zikretmektedir ama doğrusu Ebû Cumua'nın, Habib b. Siba' olduğudur. Bunu İbn Ebî Hâtim de Hacer b. Halef yoluyla böylece rivayet etmiş ve o: Biz üç erkek ve dokuz kadın idik. Yüce Allah'ın: *"Eğer bilmediğiniz mü'min erkeklerle mü'min kadınlar olmayaydı..."* buyruğu bizim hakkımızda nazil olmuştur, demektedir.

İbn Ebî Hâtim dedi ki: İbn Abbâs (radıyallâhu anh) yüce Allah'ın: *"Eğer onlar ayrılmış olsalardı ötekilerden kâfir olanları elbette acıklı bir azap ile azaplandırmış olacaktık"* buyruğu hakkında şöyle demektedir: Şayet kâfirler mü'minlerden ayrılmış olsalardı, Allah o kâfirleri mü'minlerin onları öldürmesi sûretiyle can yakıcı bir azap ile azaplandırmış olacaktı.

"Hani kâfirler kalplerinde o taassup ve kibri yani cahiliye taassup ve kibirini koymuşlardı." Bu onların "Bismillahirrahmanirrahim: Rahmân, Rahîm Allah'ın adıyla" ile "bu Allah'ın Rasûlü Muhammed'in... üzerinde anlaştığı hususlardır" ibaresinin yazılmasını kabul etmemeleri halini anlatmaktadır. *"Allah da hemen huzur ve sükûnunu Rasûlü'nün ve mü'minlerin üzerine indirmişti. Onlara"* lâ ilâhe illallah olan *"takvâ sözü üzerinde sebat vermişti."*

[6170] Nitekim İbn Cerîr ve İmam Ahmed'in oğlu Abdullah şöyle demektedir: et-Tufayl b. Ubeyy b. Ka'b, babası (Ubeyy b. Ka'b) (radıyallâhu anh)'dan rivayet ettiğine göre o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Onlara takva sözü üzerinde sebat vermişti"* buyruğu *"lâ ilâhe illallah'tır"* derken dinlemiştir.[485] Bunu Tirmizî bu şekilde el-Hasan b. Kazae'den rivayet etmiş ve sonra: "Gariptir, biz bunu ancak onun naklettiği bir hadis olarak biliyoruz. Ebû Zur'a'ya da buna dair soru sordum, o bunu başka bir yoldan tanımadığını belirtti" demektedir.

---

nin ravileri sika olan iki ayrı senetle rivayet etmiştir demektedir. suyûtî de ed-Durru'l-Mensur, VI, 76'da senedinin ceyyid olduğunu söylemiştir.

485 Zayıftır. Tirmizî, 3265; Taberî, 31579. Tirmizî gariptir. Ben Ebû Zur'a'ya ona dair soru sordum, o bu hadisi ancak bu yoldan tanıdığını belirtti diyerek zayıf olduğuna işaret etmektedir. Derim ki: Senedinde Suveyr b. Ebî Fahite vardır ki o da zayıf birisidir. Hatta Sevrî: O yalanın temel direklerinden birisidir demiştir. Bk. Mizan, 1408. Bu hususta doğrusu bu rivayetin ileride geleceği üzere İbn Abbâs ve başkasına mevkuf bir söz olduğudur.

Scanned with CamScanner

[6171] İbn Ebî Hâtim de dedi ki: İbn Şihab (ez-Zührî), Said b. el-Müseyyeb'den rivayet ettiğine göre Ebû Hureyre kendisine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu nakletti: *"Ben insanlarla 'lâ ilâhe illallah' deyinceye kadar savaşmakla emrolundum. Kim lâ ilâhe illallah derse benden malını ve canını korumuş olur. (İşlediği bir suç sebebiyle malına ve canına gelecek bir cezayı gerektirmesi demek olan) hakkıyla olması müstesnâ, hesabını görmek de Allah'a aittir."* Aziz ve celil olan Allah da bir topluluğu söz konusu ederek kitabında: *"Çünkü onlara Allah'tan başka ilâh yoktur denildiğinde büyüklük taslarlardı."* (Sâffât, 35) buyurmaktadır. Yine yüce Rabbimiz: *"Onlara takva sözü üzerinde sebat vermişti. Onlar zaten buna daha layık ve buna ehil idiler"* buyurmaktadır ki bu da lâ ilâhe illallah Muhammeddu'r-Rasûllah'dır. Onlar bu sözü söylemeyip, büyüklendiler. Hudeybiye günü de müşrikler bu sözü söylemeyerek büyüklük tasladılar ama yine de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlarla antlaşma süresinin bitimine kadar yazıştı.[486]

İbn Cerîr de bu fazlalıklarla bunu Zührî'den gelen bir hadis olarak rivayet etmiş bulunmaktadır. Ancak göründüğü kadarıyla bu fazlalıklar Zührî'nin açıklamaları olarak derc edilmiştir. Allah en iyi bilendir.

Mücâhid dedi ki: *"Takva sözü"* ihlâstır diye açıklamıştır. Atâ b. Ebî Rebâh ise: Bu *lâ ilâhe illallah vahdehû lâ şerike leh, lehu'l-mülk ve lehu'l-hamd ve huve alâ külli şey'in kadir:* Bir ve tek ve ortaksız olarak Allah'tan başka ilâh yoktur. Mülk yalnız onundur, hamd yalnız onadır ve o her şeye gücü yetendir sözleridir, demiştir.

Yunus b. Bukeyr de İbn İshâk'tan, o Zührî'den, o Urve'den, o el-Misver'den: *"Takva sözü üzerinde onlara sebat vermişti"* buyruğu hakkında şöyle dediğini nakletmektedir: Bu *lâ ilâhe illallah vahdehû lâ şerike leh*: Bir ve tek ve ortaksız olarak Allah'tan başka ilâh yoktur sözüdür. Sevrî, Seleme b. Kuheyl'den, o Abaye b. Rib'i'den, o Ali'den: *"Onlara takva sözü üzerinde sebat vermişti"* buyruğu hakkında: *Lâ ilâhe illallah vallahu ekber:* Allah'tan başka ilâh yoktur. Allah en büyüktür sözüdür dediğini nakletmektedir. İbn Ömer de böyle demiştir. Ali b. Ebî Talha ise İbn Abbâs'tan yüce Allah'ın: *"Onlara takva sözü üzerinde sebat vermişti"* buyruğu hakkında şöyle de-

486 Hadis daha önce Sâffât sûresi 35. âyetin tefsirinde geçmişti. Bunu Taberî de 31578'de rivayet etmiş bulunmaktadır.

Scanned with CamScanner

diğini nakletmektedir: Allah'tan başka ilâh olmadığına şahadet getirmektir demek istiyor. Çünkü o takvanın tamamının başıdır.

Said b. Cubeyr de: *"Onlara takva sözü üzerinde sebat vermişti"* buyruğu hakkında şöyle demiştir: Bu *lâ ilâhe illallah* demek ve onun yolunda cihad etmektir.

Atâ el-Horasânî de: *Lâ ilâhe illallah Muhammedu'r-Rasûlullah*'tır, demiştir.

Abdullah b. el-Mubarek, Ma'mer'den, o ez-Zührî'den: *"Onlara takva sözü üzerinde sebat vermişti"* buyruğu hakkında o *Bismillahirrahmanirrahim*'dir dediğini nakletmektedir.

Katâde dedi ki: *"Onlara takvâ sözü üzerinde sebat vermişti."* Bu söz *lâ ilâhe illallah*'tır.

"Onlar zaten buna daha layık ve buna ehildiler." buyruğu ise Müslümanlar bu söze daha layık ve buna ehil olanlardı, demektir.

"Allah her şeyi çok iyi bilendir." Yani o hayrı kimin hayrı hak ettiğini, kimin şerri hak ettiğini çok iyi bilir.

[6172] Nesâî dedi ki: Ebû İdris'ten rivayete göre Ubeyy b. Ka'b bu buyruğu: *"Hani kâfirler kalplerinde o taassup ve kibiri yani cahiliye taassup ve kibirini koymuşlardı. Eğer sizler de onların taassup ve kibirleri gibi taassup ve kibire kapılmış olsaydınız Mescid-i Haram ifsad olurdu"* diye okurdu. Onun âyeti bu şekilde okuduğu haberi Ömer'e ulaşınca ona kızdı. Bu sefer Ubeyy: Sen de biliyorsun ki ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına girerdim. O da bana Allah'ın kendisine öğrettiklerinden öğretirdi diye cevap verdi. Bu sefer Ömer: Hayır. Sen bilgisi olan Kur'ân'ı bilen bir adamsın. Kur'ân'ı oku ve Allah'ın ve Rasûlü'nün sana öğrettiklerinden de öğret, dedi.[487]

Hudeybiye ve Barışı Hakkında Rivayet Edilmiş Hadisler:

[6173] İmam Ahmed dedi ki: el-Misver b. Mahreme ve Mervan b. el-Hakem dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Beyti ziyaret etmek maksa-

487 Nesâî, Tefsir, 525; Hakim, II, 225-226. Senedi Müslim'in şartına uygundur ama metin şazdır. Bunun gibi bir rivayete dayanılarak Kur'ân'a bir şey ilave edilemez. Hakim ayrıca bunun Buhârî ve Müslim'in şartına göre sahih olduğunu belirtmiş, Zehebî de buna itiraz etmemiştir.

Scanned with CamScanner

dıyla çıkmıştı. Savaşmak istemiyordu. Beraberinde hediyelik kurban olarak da yetmiş deve götürmüştü. Onunla birlikte çıkanlar ise yedi yüz kişi idi. Bu durumda her bir deve on kişi için (hediye olarak kurban edilecek)di. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yola çıktı. Usfan denilen yere gelince, Bişr b. Süfyân el-Ka'bî ile karşılaştı. Bişr: Ey Allah'ın Rasûlü! İşte Kureyş senin yola çıktığını öğrenmiş, bundan dolayı onlar da yanlarına kadınlarını, çocuklarını, yavrularıyla birlikte develerini alarak çıkmış, sırtlanlarının derilerini giyinmiş ve ebediyen kılıç zoruyla üzerlerine Mekke'ye giremeyeceğine dair Allah adına ahitleşmiş bulunuyorlar. İşte Halid b. Velid'i de süvarilerinin başında öncü birlik olarak Kurâ' el-Ğamîm'e göndermiş bulunuyorlar.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunun üzerine: *"Yazıklar olsun Kureyş'e! Savaş onları yiyip bitirdi. Beni, sair insanlarla baş başa bıraksalar onlara ne zararı olur? Eğer onlar bana zarar verecek olurlarsa istedikleri gerçekleşir. Eğer Allah bana zafer verecek olursa kendileri sayıca çok (eksilmemiş olarak) İslam'a girmiş olurlar. Yok bunu yapmayacak olurlarsa güçlerini kaybetmemiş olarak benimle savaşırlar. Hem Kureyş ne sanıyor? Allah'a yemin olsun ki Allah'ın benimle gönderdiği din üzerine Allah bana zafer nasip edinceye yahut şu boynum kopuncaya kadar onlarla cihad etmeye devam edeceğim."* buyurdu.

Sonra insanlara verdiği emir üzerine Mekke'nin alt tarafından Seniyetu'l-Murar ile Hudeybiye'ye kendisini çıkartacak bir yola çıkmak üzere el-Hamz'ın iki kenarı arasındaki sağ tarafı izlediler.

(İbn Şihab) dedi ki: Allah Rasûlü orduyla o yolu takip etti. Kureyş'in atlıları ordunun çıkardığı tozlardan yollarını değiştirdiklerini görüp anlayınca derhal Kureyş'in yanına hızlıca geri döndüler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de yoluna devam etti. Nihayet Seniyetu'l-Murar'a gelince devesi çöktü. Herkes: (Allah Rasûlü'nün devesi) çöktü, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de: *"Hayır, çökmedi. Onun böyle bir huyu da yoktur ama Fili Mekke'ye girmekten alıkoyan onu da alıkoydu. Allah'a yemin ederim bugün Kureyş beni akrabalık bağını gözetmeyi ihtiva eden bir plan olarak neye çağıracak olurlarsa mutlaka ben de onların o istediklerini kendilerine vereceğim"* buyurdu. Sonra da beraberindekilere: *"(Bineklerinizden) ininiz"* buyurdu.

Scanned with CamScanner

Ashab: Ey Allah'ın Rasûlü! Bu vadide insanların başına konaklayabilecekleri bir su yok, dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ok torbasından bir ok çıkardı ve onu ashabından birisine verdi. O kişi de oradaki kuyulardan birisine inerek oku kuyunun içine dikti. Kuyunun suyu derhal kabarıp coştu. Bunun üzerine herkes develerini etrafına çöktürdü. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) konaklayınca Budeyl b. Verka, Huzaalılardan bazı kimselerle birlikte geldi. Allah Rasûlü onlara da Bişr b. Süfyân'a söylediklerinin aynısını söyledi. Onlar da Kureyş'in yanına geri dönüp: Kureyşliler, sizler Muhammed hakkında acele ediyorsunuz, gerçekten Muhammed savaş için gelmedi. O bu Beytin hakkını tazim etmek üzere ziyaretçi olarak gelmiş bulunuyor, dediler. Ancak Kureyşliler onları (gerçeği görmemekle) itham ettiler.

Muhammed b. İshâk dedi ki: Zührî dedi ki: Huzaalılar müşrikleriyle, Müslümanlarıyla Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sırlarını koruyan ve onun yanında yer alan bir kabile idi.

Mekkeliler (Budeyl'in söylediklerine karşılık) şöyle dediler: İsterse ancak bu maksatla gelmiş olsun. Allah'a yemin olsun ki üzerimize buraya ebediyen zorla girmeyecek ve Araplar bunu dillerine dolayıp, anlatmayacak, dediler. Sonra ona Âmir b. Luey oğullarına mensup bir kişi olan Mikrez b. Hafs'ı gönderdiler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu görünce: *"Bu gaddar bir adamdır"* buyurdu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına varınca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de daha önce arkadaşlarına söylediklerine benzer sözler söyledi. Bu da Kureyş'e geri dönüp, onlara Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendisine neler söylediğini haber verdi.

Bu sefer Kureyşliler ona el-Huleys b. Alkame el-Kinânî'yi gönderdiler. O sırada kendisi Ehabiş'in efendisi idi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu görünce şöyle buyurdu: *"Bu ibadete düşkün bir kavimdendir. Bu sebeple sizler de hediyelik kurbanlıkları onun karşısına (onlar görecek bir şekilde) gönderiniz."* Hediyelik kurbanlıkları ona doğru gönderdiler. O gerdanlıkları ile hediyelik kurbanlıkların vadinin bir tarafından akar gibi geldiğini ve ulaşması gereken yere ulaşmaları uzun süredir engellendiğinden dolayı da gerdanlıklarının enselerini aşındıracak hale kadar geldiğini görünce, gördüğü hali pek muazzam ve saygı duyulması gereken bir hal kabul ettiğinden, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına varmadan geri döndü ve: Ey Kureyşliler! Ben engellenmesi helal olmayan bir hal gördüm. Hediyelik kurbanlıkların

Scanned with CamScanner

ulaşmaları gereken yere ulaşmaları uzun süre engellendiği için gerdanlıklarının (kurbanlık) boyunlarını aşındırdıklarını gördüm, dedi. Onlar: Otur, sen bir bedevisin bilmiyorsun, dediler.

Bu sefer ona Urve b. Mes'ud es-Sakafi'yi gönderdiler. O da: Ey Kureyşliler ben sizin Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e aranızdan gönderdiğiniz kimseleri yanınıza geri döndükleri vakit ne kadar azarladığınızı, onlara ne kötü sözler söylediğinizi gördüm. Sizler de biliyorsunuz ki siz baba ve ben evlat durumundayım. Sizin başınıza gelen bu hali de duymuş oldum. Bunun üzerine kavmimden bana itaat edenleri topladıktan sonra yanınıza geldim ve bizzat size kendim de yardım etmeye geldim, dedi. Onlar: Doğru söylüyorsun, sen bizim nazarımızda itham edilecek birisi değilsin, dediler.

Urve çıkıp Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına gitti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in önünde oturdu ve şöyle dedi: Ey Muhammed! Sen şuradan buradan toplanmış insanları bir araya getirdikten sonra onları kendi hemşehrilerini dağıtmak, perişan etmek üzere getirdin. İşte Kureyşliler beraberinde küçük büyük herkesi almış oldukları halde çıkıp gelmiş bulunuyor. Sırtlanların postlarını giyinmiş, ebediyen buraya yanlarına kendileri istemeden ve zorla giremeyecektir, diye Allah adına ahitleşmiş bulunuyorlar. Allah'a yemin ederim ki ben bunların yarın etrafından dağılacaklarını görüyorum.

(Zührî) dedi ki: Ebû Bekr de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in arkasında oturuyordu. Haydi git de Lat'ın bızırını em. Biz mi onun yanından dağılacağız? dedi. Urve: Bu kimdir ey Muhammed? dedi. Allah Rasûlü: "Bu Ebû Kuhafe'nin oğludur" buyurdu. Urve: Allah'a yemin ederim şayet senin bana iyiliğin olmamış olsaydı, ben sana bunun karşılığını verecektim, ama haydi bu (sözüne karşılık vermeyişim) onun (iyiliğinin) karşılığı olsun, dedi.

Sonra Urve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sakalını tuttu. Muğîre b. Şu'be de silâhıyla Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in başı ucunda duruyordu. Urve'nin elini itti, sonra da: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in elini Allah'a yemin ederim şu (kılıcım) sana ulaşmadan önce çek, dedi. Urve: Ne oluyor sana, ne kadar da kaba saba birisisin, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) gülümsedi. Urve: Ey Muhammed! Bu kim? dedi. Allah Rasûlü: *"Bu senin yeğenin Muğîre b. Şu'be'dir"* buyurdu. Urve: Ey gaddar herif! Sen işlediğin suçu daha henüz dün telafi edebildin, dedi.

Scanned with CamScanner

(Zührî devamla) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onunla da diğer arkadaşlarıyla konuştuğu gibi konuştu, ona da savaşmak isteği ile gelmediğini haber verdi. O da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanından kalkıp gitti. Ashabının ona nasıl saygıda kusur etmediklerini, abdest aldığı zaman abdest suyundan bir damla almak için, tükürecek olursa tükürüğünü ele geçirmek için, saçından bir tel düşerse onu almak için birbiriyle nasıl yarıştıklarını da görmüş (ve bu hal, dikkatinden kaçmamış)tı.

Kureyş'e dönüp şöyle dedi: Kureyşliler ben krallığı içerisinde Kisra'nın yanına gittim, krallıkları içerisinde Kayser'in, Necâşî'nin yanına gittim. Allah'a yemin ederim ki Muhammed'in ashabı arasındaki krallığının bir benzerini hiçbir yerde görmedim. Ben onu ebediyen (istemediği) bir şeye teslim etmeyecek bir kavim gördüm. Siz de artık görüşünüzü ortaya koyun.

(Zührî) dedi ki: Daha önce Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke'ye Hiraş b. Umeyye el-Huzai'yi göndermiş, ona Sa'leb denilen bir deveyi de binek olarak vermişti. Hiraş Mekke'ye girince Kureyşliler onun devesini kestiler ve Hiraş'ı öldürmek istediler. Ancak Ehabiş onlara engel oldu. Nihayet Hiraş, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına vardı, Allah Rasûlü de Mekke'ye göndermek üzere Ömer'i çağırdı. Ömer: Ey Allah'ın Rasûlü! Ben Kureyşlilerin beni öldürmek isteyeceklerinden korkarım. Orada da Adiyy oğullarından beni koruyacak kimse yoktur. Kureyşliler de benim kendilerine ne kadar düşmanlık ettiğimi, onlara karşı ne kadar sert ve haşin olduğumu iyi bilirler ama ben sana benden daha güçlü bir adam göstereceğim. Osman b. Affan, dedi.

(Zührî) dedi ki: Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu çağırdı ve Kureyşlilere hiç kimseyle savaşmak maksadıyla gelmediğini, bu Beyti onun saygınlığını tazim etmek maksadıyla ziyaret etmek için geldiğini haber vermek üzere gönderdi. Osman (radıyallâhu anh) da çıkıp Mekke'ye gitti. Eban b. Said ile karşılaştı. Eban bineğinden inip, Osman'ı öne, kendisi de arkasına bindi, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onunla gönderdiği mesajı tebliğ etmek üzere onu himayesine aldı. Osman (radıyallâhu anh) da Ebû Süfyân ile Kureyş'in diğer büyüklerinin yanına gitti. Onlara Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den kendisiyle gönderdiği mesajı bildirdi. Osman'a: Sen Beyti tavaf etmek istiyorsan tavaf edebilirsin, dediler. Osman: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Beyti tavaf etmeden böyle bir işi yapmam, dedi.

Scanned with CamScanner

(Zührî) dedi ki: Kureyşliler onu yanlarında alıkoydular. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e de Osman'ın öldürüldüğü haberi ulaştı.

Muhammed (b. İshâk) dedi ki: Bana Zührî'nin tahdis ettiğine göre Kureyşliler Suheyl b. Amr'ı (elçi olarak) gönderip şöyle dediler: Muhammed'in yanına git ve onunla barış yap. Onunla yapacağın barışta da sadece bu sene ziyarete gelmeyip, geri dönmesi şartını koy. Allah'a yemin olsun ki Araplar onun bizim şehrimize biz istemediğimiz halde zorla girdi, diye ebediyen konuşamayacaktır.

Suheyl b. Amr yanına geldi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu görünce: "Bunlar bu adamı göndermekle barış yapmak istediklerini ortaya koydular" buyurdu. Suheyl Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına gelince birbirleriyle uzun uzadıya konuştular. Karşılıklı olarak biri diğerine cevap verdi.

Nihayet aralarında sulh oldu, iş tamamlanıp, geriye sadece barışı yazma işi kalınca Ömer b. el-Hattab atılıp, Ebû Bekir'in yanına gitti. Ey Ebû Bekir o Allah'ın Rasûlü değil mi? Biz Müslüman değil miyiz? Onlar da müşrik değil mi, dedi. Ebû Bekir: Elbette öyledir, dedi. Ömer: O halde neden dinimiz uğrunda zilleti kabul ediyoruz, dedi. Ebû Bekr: Ne olursa olsun sen onun emrinden dışarıya çıkma. Ben onun Allah'ın Rasûlü olduğuna şahadet ederim, dedi. Ömer: Ben de buna şahadet ederim dedi, arkasından Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gidip: Ey Allah'ın Rasûlü! Biz Müslüman değil miyiz, bunlar da müşrik değil mi? dedi. Allah Rasûlü *"Elbette öyledir"* buyurdu. Ömer: O halde neden dinimiz uğrunda zilleti kabul ediyoruz, dedi. Allah Rasûlü: *"Ben Allah'ın kulu ve Rasûlüyüm. Onun emrine asla aykırı davranmam ve o da beni asla zayi etmeyecektir"* buyurdu. Sonra Ömer şöyle dedi: O gün söylediğim o sözlerimden dolayı artık bundan sonra (benim için) hayır olur diye ümit edinceye kadar hep oruç tuttum, namaz kıldım, sadaka verdim, köle azad ettim, dedi.

(Zührî) dedi ki: Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ali b. Ebî Tâlib'i çağırdı ve: "Rahmân rahim Allah'ın adıyla yaz" buyurdu. Suheyl: Ben böyle bir şey bilmiyorum ama bunun yerine: Senin adınla Allah'ım, diye yaz, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Yaz. Senin adınla Allah'ım! Bu Allah'ın Rasûlü Muhammed'in üzerinde barış yaptığı..."* buyurunca Suheyl b. Amr derhal ileri atılıp dedi ki: Eğer ben senin Allah'ın Rasûlü olduğuna şahit-

Scanned with CamScanner

lik eden birisi olsaydım, seninle asla savaşmazdım. Ama bunun yerine: Bu Abdullah'ın oğlu Muhammed ile Suheyl b. Amr'ın üzerinde barış yaptıkları hususlardır, diye yaz. (Bu barışın şartları:) On yıl süreyle (aralarında) savaş olmayacak. Bu süre zarfında insanlar güven altında bulunacaklar ve birbirlerine ilişmeyecekler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e velisinin izni olmaksızın ashabından (Müslüman olmuş olarak) gelenleri kendilerine (Kureyş'e) geri verecek ama Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte olanlardan Kureyş'in yanına gideni onlar ona geri vermeyecek. Bu arada birbirimize düşmanlık yapmayacağız. Gizlice bir şeyler çalmayacağız, hainlik etmeyeceğiz.

Antlaşma belgesini yazdıkları vakit koştukları şartlar arasında şu da vardı: Muhammed'in akdine ve antlaşmasına girmek isteyen onun akdinin kapsamına girebilir. Kureyş'in akit ve ahdinin kapsamına girmek isteyen onun kapsamına girebilir.

Bunun üzerine Huzaalılar ileri atılarak: Biz Rasûlullah'ın akit ve ahdinin kapsamına taraf oluyoruz, dediler. Bekir oğulları da öne atılıp, biz de Kureyş'in akit ve ahdinin kapsamına girip onlara taraf oluyoruz, dediler.

Bir diğer şart şuydu: Sen bu yıl biz Mekke'de iken Mekke'ye girmeyecek, geri döneceksin, ertesi sene ise biz Mekke'den dışarıya çıkacağız, arkadaşlarınla sen Mekke'ye girip beraberinde sadece binekli birisinin taşıyacağı silâh bulunduğu halde üç gün orada kalacaksın. Mekke'ye ancak kınlarında kılıçlarla birlikte girebileceksin.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) antlaşmayı yazdırmakta iken Suheyl b. Amr'ın oğlu Ebû Cendel zincirleriyle çıka geldi. Kurtulup, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına kaçabilmişti. (Zührî) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine'den çıktıklarında Mekke'yi fethedeceklerinde hiç şüphe etmiyorlardı. Buna sebep ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in görmüş olduğu bir rüya idi. Onlar bu şekilde barış yapıldığını, geri dönülme şartının koşulduğunu ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendi adına katlandığı şartları görünce herkes bundan ileri derecede etkilendi. Neredeyse öleceklerdi.

Suheyl, (oğlu) Ebû Cendel'i görünce kalkıp yanına gitti, yüzüne vurdu ve: Ey Muhammed! Bu senin yanına gelmeden önce benimle senin aranda antlaşma yapılmış ve bitmişti, dedi. Allah Rasûlü: "Doğru söylüyorsun" buyurdu. Bunun üzerine Suheyl kalkıp oğlunun yakasından tuttu, Ebû Cen-

Scanned with CamScanner

del sesini çıkarabildiği kadar yükselterek: Müslümanlar, müşrikler dinimden beni döndürmek için bana işkence etsinler diye mi beni onlara geri veriyorsunuz, dedi.

(Zührî) dedi ki: Bu da Müslümanların içinde bulundukları kötü hali daha da arttırdı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de şöyle buyurdu: *"Ey Ebû Cendel, sabret ve ecrini Allah'tan bekle. Şüphesiz Allah sana ve seninle birlikte bulunan diğer mustaz'aflara bir kurtuluş ve bir çıkış yolu gösterecektir. Bizler bunlarla aramızda bir sulh akdetmiş ve buna bağlı kalacağımıza dair söz vermiş, onlar da buna dair bize söz vermiş bulunuyorlar. Biz onlara verdiğimiz sözü asla bozmayız."*

(Zührî) dedi ki: Ömer b. el-Hattab onun yanına gitti. Ebû Cendel'in yanında yürümeye ve: Sabret Ebû Cendel, onlar müşriktir, onlardan herhangi birisinin kanı bir köpeğin kanı gibidir, diyordu. Bu arada kılıcının kabzasını ona yaklaştırıyordu. (Ömer) dedi ki: Kılıcı alıp onunla babasının kafasını vuracağını ümit etmiştim. Ancak adam babasına kıyamadı, dedi.

(Zührî) dedi ki: Antlaşma tamamlanıp, bitirildi. Yazma işi de tamamlandı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Harem bölgesinde namaz kılıyordu. Çadırı ise Harem'in dışındaki bölgede idi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kalkıp: *"Ey insanlar! Kurbanlıklarınızı kesin ve saçlarınızı tıraş edin"* buyurdu. Kimse yerinden kalkmadı, sonra tekrar aynı emri verdi yine onlardan kimse hareket etmedi. Yine aynısını tekrar etti yine kimse yerinden kalkmadı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) dönüp Ümmü Seleme'nin yanına girdi ve: *"Ey Ümmü Seleme! İnsanlara ne oluyor?"* buyurdu. Ümmü Seleme: Ey Allah'ın Rasûlü! Gördüğün hal onların başlarına geldi. Sen onlardan hiçbir kimseyle konuşma ve kurbanlığının olduğu yere git, onu kes ve tıraş ol. Sen bunu yapacak olursan, herkes aynı işi yapacaktır, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de dışarı çıktı, kimseyle konuşmadan gidip kurbanlığını kesti, sonra oturup saçını tıraş ettirdi. (Zührî) dedi ki: Bu sefer insanlar da ayağa kalkıp kurbanlıklarını kestiler, saçlarını tıraş ettiler.

(Zührî) dedi ki: Nihayet Mekke ile Medine arasında yolun ortasında iken Fetih sûresi nazil oldu.[488]

488 Ahmed, IV, 323-326. Senedinde İbn İshâk'ın an lafzını kullanarak rivayeti vardır. O ise tedlis yapan birisidir. Çoğu bölümleri için şahitler vardır. Bir kısmı da Hâfız İbn Kesir'in de zikrettiği gibi gariptir. Bir husus da şu ki: İbn İshâk bu hadisin bir bölümünü Zührî'den mürsel olarak rivayet etmiş bulunmaktadır.

Scanned with CamScanner

Ahmed bunu bu şekilde bu yoldan rivayet etmiş bulunmaktadır. Ayrıca Yunus b. Bukeyr ile Ziyad el-Bekkâî de İbn İshâk'tan buna yakın olarak bazı garipliklerle birlikte rivayet etmiştir. Yine Abdurrezzak da Ma'mer'den, o Zührî'den böylece buna yakın olarak rivayet etmiş, bazı hususlarda da ona muhalefet etmiştir.

[6174] Buhârî de (r.h) Sahih'inde bunu rivayet etmiş ve ceyyid bazı fazlalıklarla birlikte güzel ve uzun bir şekilde zikretmiş bulunmaktadır. Sahih'inin Kitabu'ş-Şurût (şartlar bölümün)de dedi ki: Bize Abdullah b. Muhammed tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer haber verdi, bana Zührî haber verdi, bana Urve b. ez-Zubeyr, el-Misver b. Mahreme ile Mervan b. el-Hakem'den onlardan birinin naklettiği hadis diğerininkini doğrulayacak şekilde tahdis edip dediler ki:

-Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hudeybiye sırasında ashabından bin küsur kişiyle birlikte çıktı. Zulhuleyfe'ye gelince hediyelik kurbanlıklarına gerdanlıklar koydu, alametler, işaretler yaptı. Oradan itibaren umre yapmak niyetiyle de ihrama girdi. Huzaalılardan da bir gözetleyici (casus) gönderdi. Allah Rasûlü yoluna devam etti. Ğadir el-Eştat denilen yere varınca gözcüsü yanına gelip: Kureyşliler senin için büyük kalabalıklar topladı. Senin karşına çıkmak maksadıyla Ehabiş'i topladılar. Onlar seninle savaşmak, seni alıkoymak, seni engellemek istiyorlar, dedi.

Allah Rasûlü: *"Ey insanlar! Bana kanaatinizi belirtiniz. Bizi Beyte ulaşmaktan alıkoyan bu kimselerin hanımları ve çocukları üzerine hücum yapmamızı uygun görüyor musunuz?"* buyurdu. -Bir lafızda da: *"Kendilerine yardımcı olan bu kesimlerin çoluk çocuklarına hücum edelim mi?"* dedi.- *"Eğer bize (üzerimize) gelecek olurlarsa böylelikle Allah müşriklerin boynunu koparmış olur. Aksi takdirde de onları kederli, üzüntülü bırakırız"* buyurdu. Bir başka lafza göre de: *"Şayet otururlarsa musibete uğramış, oldukça bitkin düşmüş, ellerindekiler alınmış olarak otururlar. Eğer kurtulurlarsa o takdirde Allah boyunlarını koparmış olur. (Bunu mu uygun görürsünüz) yoksa bizim Beyte doğru gidip de karşımıza çıkanlarla savaşmayı mı uygun görürsünüz?"* buyurdu.

Ebû Bekr şöyle dedi: Ey Allah'ın Rasûlü! Sen bu Beyti ziyaret etmek maksadıyla çıktın. Biz kimseyi öldürmek de istemiyoruz, kimseyle savaşmak

Scanned with CamScanner

da istemiyoruz. Sen Beyte doğru yola koyul, kim bizi ona ulaşmaktan engelleyecek olursa biz de onunla savaşırız. -Bir lafza göre de Ebû Bekr (radıyallâhu anh) şöyle demiştir: Allah ve Rasûlü daha iyi bilir ama biz umre yapmak üzere geldik. Kimseyle savaşmak için gelmedik, fakat kim de bizim Beyte ulaşmamıza engel olmak isterse onunla savaşırız. Bu sefer Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"O halde gidin (devam edin)"* buyurdu. Bir başka lafızda da: *"O halde yüce Allah'ın adı ile (yolunuza) devam edin"* buyurdu.

Sonra yolun bir yerine geldiğinde Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Halid b. el-Velid Kureyşlilerin öncü birliği olan bir grup atlı ile birlikte geliyor. Bu sebeple siz de sağ tarafı takip ediniz"* buyurdu. Allah'a yemin ederim Halid onları fark etmedi. Ansızın ordunun tozlarını görünce Kureyş'i uyarmak üzere koşarak gitti. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de Kureyş'in üzerine yukarıdan aşağıya doğru ineceği tepeye (Seniyetu'l-Murar tepesine) gelince devesi çöktü. Herkes: Haydi haydi deyip, deveyi kaldırıp yoluna devam etmesini sağlamak istediyse de deve çökmekte ısrar etti. Bu sefer: Kasva çöktü, Kasva çöktü dediler. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Hayır. Kasva çökmedi. Bu onun huyu da değildir ama Fili alıkoyan, onu alıkoydu"* buyurdu. Sonra da şunları ekledi: *"Nefsim elinde olana yemin ederim ki bugün benden kendisi ile Allah'ın haram kıldıklarını tazim edecekleri her ne isterlerse mutlaka ben de onu onlara vereceğim."* Sonra devesini kaldırdı, devesi de kalktı. Ashabı ile birlikte yolunu çevirdi ve Hudeybiye'nin en uzak yerinde insanların azar azar suyunu alabildikleri suyu az bir yere konakladılar. Kısa bir sürede insanlar o suyu da çekip, bitirdiler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e susuz kaldıklarından şikâyet edildi. Bunun üzerine ok torbasından bir ok çekip çıkardı ve onlara bu oku o suyun içine bırakmalarını emretti. (Oku suyun içine bırakır bırakmaz) Allah'a yemin olsun ki suyu kaynayıp coştu, onlar da su ihtiyaçlarını tamamen alıncaya kadar bu artışı da devam etti.

Onlar bu halde iken Huzaalı Budeyl b. Verka kavmi olan Huzaa'dan birkaç kişi ile birlikte geldi. Huzaalılar ise Tihame halkından Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e samimiyetle bağlı kimselerdi. Budeyl: Ben Ka'b b. Luey ile Âmir b. Luey'lileri Hudeybiye sularının öte tarafında konaklamış olarak bırakıp geldim. Beraberlerinde yavrularıyla develeri ve çoluk çocukları da var. Onlar seninle savaşacak ve seni Beyte ulaşmaktan alıkoyacaklar. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de: *"Biz kimseyle savaşmak için gelmedik ama biz*

Scanned with CamScanner

umre yapmak için geldik. Kureyşlileri ise savaş yiyip bitirmiş bulunuyor. Artık onlara çok zarar vermeye başladı. Eğer isterlerse onlarla bir süreliğine anlaşır, beni insanlarla baş başa bıraksınlar. Şayet ben üstünlük sağlarsam eğer insanların kapsamına girdiği şeyin kapsamına girmek isterlerse girsinler. Aksi takdirde savaşın kendilerine verdiği bitkinlikten dinlenmiş olurlar. Eğer kabul etmezlerse nefsim elinde olana yemin ederim ki, boynum kopuncaya kadar benim bu dinim uğrunda ben onlarla savaşacağım yahut da Allah emrini gerçekleştirecektir." buyurdu.

Budeyl: Senin söylediklerini onlara bildireceğim, dedi. O da gidip Kureyş'in yanına vardı ve şöyle dedi: Biz bu adamın yanından geliyoruz, onun bir söz söylediğini duyduk, eğer size aktarmamızı isterseniz yaparız. Onların hafif akıllıları: Ona dair bize herhangi bir haber vermene ihtiyacımız yok, dediler. Aralarından görüş sahibi olanlar ise: Onun söylediklerini duyduğun sözleri bize aktar, dediler. O da: Ben onu şunları şunları söylerken dinledim deyip, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in söylediklerini onlara anlattı. Urve b. Mes'ud ayağa kalkarak şöyle dedi: Ey kavmim! Siz baba durumunda olanlar değil misiniz, dedi. Onlar: Öyleyiz, dediler. Urve: Ben çocuğunuz durumunda değil miyim, dedi. Onlar: Öyledir, dediler. Bu sefer: Peki, beni olumsuz bir şekilde itham edebilir misiniz, dediler. Onlar: Hayır dediler. Benim Ukazlılardan topluca savaşa katılmalarını istediğimi ve onların onlar benim istediğimi yerine getirmeyince aile halkımı, çocuklarımı ve bana itaat edenleri alıp geldiğimi biliyor musunuz, dedi. Onlar, biliyoruz dediler. Bu sefer şöyle dedi: Şimdi bu size doğru bir teklifte bulunmuştur. Onu kabul ediniz ve yanına gitmeme müsaade ediniz. Kureyşliler: Yanına gidebilirsin dediler.

Urve kalkıp onun yanına gitti, Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de onunla konuşmaya başladı. Budeyl b. Verka'ya söylediklerine benzer şeyler de ona söyledi. O vakit Urve şöyle dedi: Ey Muhammed! Sen diyelim ki kavminin kökünü kuruttun. Peki, senden önce Araplardan kendi kavminin kökünü kurutan bir kimseyi duydun mu? Eğer öbür türlü olursa (yani sen onların üzerlerine yürüyecek olursan) Allah'a yemin ederim ki ben kaçıp da seni terk edecek şurdan buradan toplanmış karmakarışık insanlardan oluşmuş kimseler görüyorum. Bu sefer Ebû Bekr (radıyallâhu anh) ona: Git de Lat'ın bızırını em. Biz mi kaçıp onu bırakacağız, dedi. Urve: Bu kim dedi, bu Ebû Bekir'dir, dediler. Urve devamla dedi ki: Nefsim elinde olana yemin ederim

Scanned with CamScanner

şayet bana karşılığını henüz vermediğim bir iyilik yapmamış olsaydın sana cevap verecektim, dedi.

Urve, Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile konuşmaya devam etti. Onunla bir kelime konuştukça Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sakalını tutuyordu. Muğîre b. Şu'be de kılıcıyla, başındaki miğferiyle Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in başı ucunda duruyordu. Urve elini Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sakalına uzattığı her seferinde o da kılıcının kınının ucu ile eline vuruyor ve: Elini Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sakalından çek, diyordu. Urve başını kaldırarak: Bu kim dedi. Muğîre b. Şu'be'dir, dedi. Urve: Ey gaddar! Ben senin o yaptığın gaddarlığın malî külfetini karşılamak için para toplamamış mıydım, dedi. Muğîre b. Şu'be (radıyallâhu anh) cahiliye döneminde birkaç kişiyle arkadaşlık etmiş, sonra onları öldürüp, mallarını almış, arkasından gelip Müslüman olmuştu. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de: *"Müslüman olmanı kabul ediyorum, mala gelince ona hiçbir ihtiyacım yok, ona ilişmem"* buyurmuştu.

Sonra Urve, Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabını gözleriyle takip etmeye başladı. Allah'a yemin olsun ki Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir tükürse mutlaka onlardan birisi onu alıp yüzüne, tenine sürerdi. Onlara bir emir verecek olsa onu yerine getirmek için birbirleriyle adeta yarışırlardı. Abdest alacak olursa abdest suyu için adeta birbirleriyle dövüşürlerdi. Konuştuğu vakit, onlar huzurunda seslerini oldukça kısar, onu tazim ettiklerinden ötürü ona dikkatlice bakamazlardı.

Urve arkadaşlarının yanına dönüp şöyle dedi: Kavmim, Allah'a yemin ederim ben kralların yanına bir elçi olarak gittim. Kisra'nın, Kayser'in, Necâşî'nin yanına gittim. Allah'a yemin ederim, Muhammed'in ashabının Muhammed'i tazim ettikleri kadar herhangi bir kralın arkadaşları tarafından tazim edildiğini asla görmedim. Allah'a yemin ederim o bir tükürmeyiversin mutlaka onlardan birisi onu eline alır, onu yüzüne, vücuduna sürer. Onlara bir emir verecek olursa onu yerine getirmek için birbirleriyle yarışırlar, abdest alacak olursa abdest suyu için adeta birbirleriyle dövüşürler. O konuştuğu vakit onun huzurunda seslerini kısarlar. Onu tazim ettikleri için ona dikkatlice bakmazlar. Şimdi o sizlere iyi bir teklifte bulunmaktadır, onu kabul ediniz.

Kinane oğullarından bir adam da, bırakın beni ben de ona gideyim, dedi. Onlar: Yanına git, dediler. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ve ashabı'nın

Scanned with CamScanner

(radıyallâhu anhum) yanına yaklaşınca Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bu filan kişidir. O (kurbanlık) develeri tazim eden bir kavme mensuptur. Haydi develeri kaldırın, önünden geçirin"* buyurdu. Develeri onun için kaldırdılar ve herkes onun önüne telbiye ederek çıktı. O bu hali görünce: Subhanallah böylelerinin Beyte ulaşmaktan alıkonulmamaları gerekir, dedi. Arkadaşlarının yanına geri dönünce şöyle dedi: Ben develere gerdanlıkların konulduğunu, alametlendirildiklerini gördüm. Kanaatimce onlar Beyte ulaşmaktan alıkonulmamalıdırlar. Bu sefer aralarından Mikrez b. Hafs adında bir adam kalkıp: Müsaade edin, ona ben gideyim, dedi. Onun yanına gidebilirsin, dediler. Mikrez ashabın yanına yaklaşınca Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bu Mikrez'dir ve o facir bir adamdır"* buyurdu. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) onunla konuşmaya başladı. Onunla konuşmakta iken Suheyl b. Amr geldi.

Ma'mer dedi ki: Bana Eyyûb'un haber verdiğine göre İkrime şöyle dedi: Suheyl b. Amr gelince de Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Artık işimiz kolaydır"* buyurdu.

Ma'mer dedi ki: Zührî de hadisi rivayetinde dedi ki: Sonra Suheyl b. Amr geldi ve şöyle dedi: Haydi getir, bizimle senin aranda bir yazı (antlaşma) yaz, dedi. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de kâtibi çağırdı. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Rahmân, rahim Allah'ın adıyla"* buyurunca, Suheyl: Allah'a yemin ederim ben Rahmân'ın ne olduğunu bilmiyorum. Ama bunun yerine sen daha önceden yazdığın üzere: Senin adınla Allah'ım (bismikellahumme) diye yaz, dedi. Müslümanlar: Allah'a yemin olsun biz ancak Rahmân, Rahîm Allah'ın adıyla yazarız, dediler. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Adınla Allah'ım, yaz"* buyurdu. Sonra Allah Rasûlü: *"Bu, Allah'ın Rasûlü Muhammed'in üzerinde antlaştığı hususlardır"* buyurunca, Suheyl: Allah'a yemin ederiz biz senin Allah'ın Rasûlü olduğunu bilseydik seni Beyte ulaşmaktan da alıkoymazdık, seninle savaşmazdık da. Ama sen Abdullah'ın oğlu Muhammed diye yaz, dedi. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Siz beni yalanlasanız dahi Allah'a yemin olsun ki Allah'ın Rasûlüyüm. Abdullah'ın oğlu Muhammed diye yaz"* buyurdu.

Zührî dedi ki: Böyle davranması ise daha önce söylemiş olduğu: "Allah'ın haramlarını kendisiyle tazim edecekleri her ne hususu benden isterlerse mutlaka onu kendilerine vereceğim" dediğinden ötürü idi.

Scanned with CamScanner

Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona şöyle dedi: *"Bizim Kâbe'yi tavaf etmemize izin vereceksiniz ve ilişmeyeceksiniz."* Suheyl: Allah'a yemin olsun ki, Araplar bizden bize zor ve baskıyla bir şeyler dayatıldı, diye konuşmamalıdır ama bunun yerine gelecek yıl (Beyt'in ziyaret edileceğini) yaz dedi, o da böyle yazdı. Bu sefer Suheyl dedi ki: Bizden sana gelecek olan her adamı senin dinin üzere dahi olsa mutlaka bize geri vereceksin. Müslümanlar: Subhanallah, Müslüman olarak gelmişse müşriklere nasıl geri verilir, dediler.

Onlar bu şekilde konuşurlarken Suheyl b. Amr'ın oğlu Ebû Cendel zincirlerini sürükleyerek geldi. Mekke'nin alt taraflarından çıkıp gelmiş ve kendisini Müslümanlar arasına bırakmıştı. Suheyl: Ey Muhammed! İşte bu benim senden bana geri vermeni istediğim ilk kişidir, dedi. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Henüz ahdi yazmayı bitirmedik"* dedi. Suheyl: Allah'a yemin olsun o takdirde seninle ebediyen hiçbir şart üzerinde barış yapmam, dedi. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Onu bana bağışla"* dedi ise de Suheyl: Hayır onu sana bağışlayacak değilim, dedi. Allah Rasûlü: *"Hayır, dediğimi yap"* buyurdu. Suheyl: Yapmayacağım, dedi. Mikrez: Hadi onu sana bağışlayalım, dedi.[489]

Ebû Cendel: Müslümanlar, ben Müslüman olarak gelmişken müşriklere geri mi döndürüleceğim? Çektiklerimi görmüyor musunuz, dedi. Ebû Cendel Allah uğrunda oldukça şiddetli bir şekilde işkenceye uğratılmıştı.

Ömer (radıyallâhu anh) dedi ki: Allah'ın Nebîsine (sallallâhu aleyhi ve sellem) gittim. Sen gerçekten Allah'ın Nebîsi değil misin? dedim. O: *"Elbette Allah'ın Nebîsiyim"* buyurdu. Ben: Biz hak üzere düşmanımız da batıl üzere değil mi, dedim. Allah Rasûlü: *"Evet, öyledir"* buyurdu. Ben: O halde dinimiz adına neden aşağılanmayı kabul ediyoruz, dedim. O: *"Ben Allah'ın Rasûlüyüm. Ben Ona isyan etmem. O da bana yardım edecektir"* buyurdu. Ben: Sen bize Beytullah'a gidip onu tavaf edeceğimizi söylemiyor muydun, dedim. Allah Rasûlü: *"Söylüyordum, ama sana bu sene oraya gideceğimizi söyledim mi?"* buyurdu. Ben: Hayır dedim. Allah Rasûlü: *"Şüphesiz sen ona gideceksin ve onu tavaf edeceksin"* buyurdu.

489 İbn Hacer, bu hadisi şerh ederken Mikrez'den beklenmeyen bu olumlu yaklaşımı çeşitli nedenlere bağlayarak açıklamaya ve böylelikle Peygamber Efendimizi'in onu "birisi olarak" nitelendirmesiyle bağdaşmayan bu halinin asıl sebeplerini tesbit etmeye çalışmaktadır. (Çeviren)

Scanned with CamScanner

Ömer dedi ki: Bu sefer Ebû Bekir'in yanına gittim. Ona: Ey Ebû Bekir, o Allah'ın gerçekten nebîsi değil midir, dedim. Ebû Bekir: Elbette öyledir, dedi. Bu sefer: Biz hak üzere, düşmanımız da batıl üzere değil midir, dedim. O: Öyledir, dedi. Ben: O halde dinimiz adına neden aşağılanmayı kabul ediyoruz, dedim. Ebû Bekir şöyle dedi: Be adam, o Allah'ın Rasûlüdür, o Rabbine asla isyan etmez. Rabbi de ona yardım edecektir. Sen onun emrine sımsıkı sarıl, Allah'a yemin ederek söylüyorum ki o hak üzeredir, dedi. Ben: Peki, bize Beyte gidip, onu tavaf edeceğimizi söylemiyor muydu, dedim. O: Söylüyordu, dedi. (Sonra ekleyerek) dedi ki: Peki, sana bu sene Beyte gideceğini haber verdi mi, dedi. Ben: Hayır dedim. Ebû Bekir: Şüphesiz sen oraya gideceksin ve orayı tavaf edeceksin, dedi.

Zührî dedi ki: Ömer dedi ki: Ben de bunun için birtakım ameller işledim. (Devamla) dedi ki: Antlaşmanın yazılma işi tamamlanınca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ashabına: *"Kalkın, önce kurbanlıklarınızı kesin sonra tıraş olun"* buyurdu. Allah'a yemin olsun ki onlardan hiç kimse ayağa kalkmadı. Nihayet bu sözlerini üç defa tekrarladı. Onlardan kimse kalkmayınca Ümmü Seleme'nin yanına girdi. Ona insanlardan karşı karşıya kaldığı tepkisizliği söyledi, Ümmü Seleme: Ey Allah'ın Nebîsi! Böyle yapmalarını arzu ediyor musun? Kalk, onlardan hiç kimseyle tek kelime konuşmadan git ve develerini kes, sonra berberini çağır seni tıraş etsin, dedi. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de dışarı çıkıp onlardan bu işi yapıncaya kadar kimseyle konuşmadı. Kendi eliyle kurbanlığını kesti, berberini çağırdı ve berberi de onu tıraş etti. Ashab onun bu yaptıklarını görünce onlar da kalkıp kurbanlıklarını kestiler. Biri diğerini tıraş etmeye başladı. Kederlerinden neredeyse birbirlerini öldüreceklerdi. Sonra ona birtakım mü'min kadınlar geldi. Aziz ve celil olan Allah: *"Ey iman edenler mü'min kadınlar hicret edenler olarak size geldiklerinde..."* âyetini: *"Kâfir zevceleri de nikâhınız altında tutmayın"* (Mumtehine, 10) buyruğuna kadar indirdi.

O gün Ömer (radıyallâhu anh) müşrik olan iki kadını boşadı. Bunlardan birisiyle Muâviye b. Ebî Süfyân, diğeri ile de Safvân b. Umeyye evlendi, sonra Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine'ye döndü. Kureyş'ten bir adam olan ve Müslüman olmuş bulunan Ebû Basir yanına geldi. Mekkeliler onu geri almak maksadıyla iki adam gönderdiler ve: Bizimle yaptığınız antlaşma gereği (onu bize ver), dediler. Allah Rasûlü Ebû Basir'i o iki adama teslim etti. Onlar da

Scanned with CamScanner

Ebû Basir'i alıp gittiler. Zulhuleyfe'ye vardıklarında beraberlerindeki hurmadan yemek üzere konakladılar. Ebû Basir iki adamdan birisine: Allah'a yemin ederim ey filan senin bu kılıcının çok iyi olduğunu görüyorum, deyince, kılıcın sahibi onu kınından sıyırdı ve: Evet Allah'a yemin ederim o çok güzel bir kılıçtır. Ben bunu çok denedim çok, dedi. Ebû Basir: Ver de ona bir bakayım, dedi. Kılıcın sahibi kılıcını Ebû Basir'e teslim edince ona indirdiği bir darbe ile öldürüverdi, diğeri de kaçıp Medine'ye gitti, koşarak mescide girdi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu görünce: *"Bu çok dehşet verici bir şey görmüştür"* buyurdu. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına varınca: Allah'a yemin olsun ki arkadaşım öldürüldü, ben de öldürüleceğim, dedi. Ebû Basir geldi ve: Ey Allah'ın Rasûlü! Allah'a yemin olsun ki Allah sana ahdinin gereğini yerine getirmeyi nasip etmiştir. Sen beni onlara geri verdin, sonra da Allah beni onlardan kurtardı, dedi.

Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Vay. Bu ne biçim savaş körükleyicisi olur. Keşke buna yardım edecek birileri bulunsaydı"* buyurdu. Ebû Basir bu sözlerini işitince kendisini tekrar Kureyş'e geri vereceğini anladı. O da çıkıp Seyf el-Bahr denilen yere kadar vardı. (Devamla) dedi ki: Ebû Cendel b. Suheyl de Kureyş'ten kurtularak Ebû Basir'e yetişti. Böylelikle Kureyş arasından Müslüman olup da kim kurtulursa mutlaka Ebû Basir'in yanına giderdi. Nihayet onlardan bir birlik oluştu. Allah'a yemin olsun ki Kureyş'in Şam'a gitmek üzere bir kervanının çıktığını işittiler mi, mutlaka yollarını keser, kervandakileri öldürür, mallarını alırlardı. Bu sefer Kureyşliler Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e elçi göndererek Allah adına ve akrabalık hakkı için onlara "kim kendilerinden (Kureyşlilerden) kaçıp yanına gelecek olursa o emniyet içerisinde olacaktır" diye bir haber göndermesini istediler. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de onlara bu şekilde haber gönderdi, aziz ve celil olan Allah da: *"O sizi kendilerine karşı muzaffer kıldıktan sonra batn-ı Mekke'de onların ellerini sizden, sizin ellerinizi onlardan çek(tir)endi... Cahiliye taassup ve kibrini koymuşlardı da"* buyruğuna kadar indirdi. Onların taassup ve kibirleri ise onun Allah'ın Rasûlü olduğunu kabul etmemeleri ve bismillahirrahmanirrahim'in yazılmasını kabul etmeyerek Beyt'e ulaşmasına engel olmaları idi.[490]

490 Buhârî, 2731, 2732; Ebû Dâvûd, 2765; Ahmed, IV, 323-328; İbn Hibbân, 4872 uzunca; Fakat açıkça görüldüğü gibi bazı lafızları mürseldir.

Scanned with CamScanner

Buhârî bu hadisi burada böylece zikretmiştir. Bunu ayrıca tefsir bölümünde, Hudeybiye umresinde, hac bölümünde ve daha başka yerlerde de Ma'mer ve Süfyân b. Uyeyne'nin her ikisinin Zührî'den bu şekilde naklettikleri bir hadis olarak rivayet etmiştir. Bazı yerlerde ise Zührî'den, o Urve'den, o Mervan ve el-Misver b. Mahreme'den, ikisi Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabından birkaç kişiden bu şekilde rivayet etmişlerdir, diye kaydetmiştir ki bu daha uygun bir rivayet şeklidir. Allah en iyi bilendir ama (belirtilen yerlerin hiçbirinde) buradan daha geniş bir şekilde hadisi sevketmemiştir. Bunun ile İbn İshâk'ın anlattıkları arasında bazı yerlerde açık farklılıklar vardır. Orada (İbn İshâk'ın anlattıklarında) faydalı birtakım bilgiler vardır ki onların da buraya eklenmesi gerekmektedir. İşte o rivayeti de, bu rivayeti de kaydetmemizin sebebi budur. Yardım Allah'tandır. Ona tevekkül ederiz. Gücümüz ve kuvvetimiz ancak Azîz ve Hakîm olan Allah'tandır.

[6175] Buhârî Tefsir bölümünde dedi ki: Bize Ahmed b. İshâk es-Sülemî tahdis etti, bize Ya'lâ tahdis etti, bize Abdulaziz b. Siyah, Habib b. Ebî Sabit'ten şöyle dediğini tahdis etti: Ebû Vail'e soru sormak üzere gittim. Şöyle dedi: Bizler Sıffin'de iken bir adam: Allah'ın kitabına çağrılanları görmedin mi, dedi. Ali b. Ebî Tâlib: Hayır, dedi. Bu sefer Sehl b. Huneyf: Siz kendinizi itham ediniz, andolsun Hudeybiye günü -Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile müşrikler arasındaki barışı kastediyor- bizi hatırlıyorum. Eğer o sırada savaşı uygun görseydik, elbette savaşırdık. Ömer geldi ve: Bizler hak üzere, onlar da batıl üzere değil midir? Bizden öldürülenler cennette, onlardan öldürülenler cehennemde değil midir? Allah Rasûlü: *"Elbette öyledir"* buyurdu. Bu sefer Ömer: O halde neden dinimiz uğrunda aşağılanmayı kabul ediyor ve Allah aramızda hüküm vermeden geri dönüyoruz, dedi. Allah Rasûlü: *"Ey Hattab'ın oğlu! Şüphesiz ben Allah'ın Rasûlüyüm ve Allah ebediyen beni sahipsiz bırakmayacaktır"* buyurdu.

Ömer öfkeli bir şekilde geri döndü. Kendini tutamayarak Ebû Bekir'in yanına gitti ve: Ey Ebû Bekir biz hak üzere onlar da batıl üzere değil mi, dedi. Ebû Bekir: Hattab'ın oğlu o Allah'ın Rasûlüdür. Allah onu asla sahipsiz bırakmayacaktır, dedi. Bunun üzerine Fetih sûresi nazil oldu.

Bunu yine Buhârî daha başka yerlerde de rivayet ettiği Müslim ve Nesâî de bunu daha başka yollardan Ebû Vail, Süfyân b. Seleme'den, o Sehl b. Huneyf'den böylece rivayet etmiştir. Hadisin bazı lafızlarında şöyle denilmek-

Scanned with CamScanner

tedir: Ey insanlar, şahsi görüşleri itham altında tutunuz. Ben Ebû Cendel'in geldiği günü hatırlıyorum. Şayet Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in emrini geri çevirebilecek olsaydım elbette geri çevirecektim, dedi. Bir başka rivayette: Fetih sûresi nazil oldu ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ömer b. el-Hattab'ı çağırıp bu sûreyi ona okudu, denilmektedir.[491]

[6176] İmam Ahmed dedi ki: Bize Affan tahdis etti, bize Hammad tahdis etti, bize Sabit'in Enes'ten tahdis ettiğine göre Kureyşliler Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile barış yaptı. Aralarında Suheyl b. Amr da vardı. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ali'ye: *"Yaz. Rahmân Rahîm Allah'ın adıyla"* buyurdu. Suheyl: Biz, Rahmân Rahîm Allah'ın adı ile ne demektir bilmiyoruz. Bunun yerine bildiğimiz bir şey olan: Adınla Allah'ım, diye yaz dedi. Sonra Allah Rasûlü: *"Allah'ın Rasûlü Muhammed'den diye yaz"* dedi. Suheyl: Biz Allah'ın Rasûlü olduğunu bilseydik elbette sana uyardık, ama bunun yerine kendi adını ve babanın adını yaz, dedi. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Yaz, Abdullah'ın oğlu Muhammed'den"* buyurdu. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ayrıca: Sizden gelenleri biz size geri vermeyeceğiz ama bizden size gelenleri siz bize geri vereceksiniz şartını da koştular. Bu sefer (yazıcı): Ey Allah'ın Rasûlü! Bunu yazacak mısın? dedi. O: *"Evet. Bizden onlara gidenleri Allah bizden uzak tutsun"* buyurdu.[492] Bunu Müslim de Hammad b. Seleme'nin naklettiği bir hadis olarak böylece rivayet etmiştir.

[6177] Yine Ahmed dedi ki: İbn Abbâs dedi ki: Harurâlılar (Hariciler) ortaya çıkınca tek başlarına bir tarafa çekildiler. Ben kendilerine şöyle dedim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hudeybiye gününde müşriklerle barış yaptı. Ali'ye: *"Yaz ey Ali! Bu Allah'ın Rasûlü Muhammed'in üzerinde barış yaparak antlaştığı hususdur"* dedi. Onlar: Biz senin Allah'ın Rasûlü olduğunu bilseydik seninle savaşmazdık, dediler. Bu sefer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sil (onu) ey Ali! Allah'ım! Sen de şüphesiz benim senin Rasûlün olduğumu biliyorsun. Sil ey Ali ve: Bu Abdullah'ın oğlu Muhammed'in üzerinde barış yaptığı şartlardır diye yaz"* buyurdu. Şüphesiz Allah'ın Rasûlü Ali'den hayırlıdır. O kendi adını sildirdi. Fakat onun bu şekilde adını sildirmesi onun nübüvvetini silemezdi. Şimdi bu iddianızdan kurtulmuş (yani ona

491 Buhârî, 4844 ve 3182; Müslim, 1785; Nesâî, es-Sünenu'l-Kübra, 11504
492 Müslim, 1784; Ahmed, III, 268

Scanned with CamScanner

cevap vermiş) oldum mu? dedi. Onlar: Evet, dediler.[493] Bu hadisi Ebû Dâvûd da İkrime b. Ammar el-Yemami'nin buna yakın naklettiği bir hadis olarak rivayet etmiştir.

[6178] İmam Ahmed de Yahyâ b. Âdem'den şu rivayeti nakletmektedir: İbn Abbâs (radıyallâhu anh) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hudeybiye günü birileri Ebû Cehil'e ait bir deve olmak üzere yetmiş tane deve kesmişti. Bu develer Beyte ulaşmaktan alıkonulunca kendi çocuklarına özlem duyar gibi özlemle inlediler.[494]

Mescid-i Harama Gireceksiniz:

لَقَدْ صَدَقَ اللّٰهُ رَسُولَهُ الرُّؤْيَا بِالْحَقِّ ۖ لَتَدْخُلُنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنْ شَآءَ اللّٰهُ اٰمِنِينَ ۙ مُحَلِّقِينَ رُؤُسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ ۙ لَا تَخَافُونَ ۚ فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذٰلِكَ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿٢٧﴾ هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدٰى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ ۚ وَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيدًا ﴿٢٨﴾

27. Andolsun Allah, Rasûlü'ne gösterdiği rüyayı hak ile tasdik etmiştir. Elbette -ve Allah'ın izni ile- Mescid-i Haram'a korkusuzca, emniyetle başlarınızı tıraş ettirmişler ve kısaltmışlar olarak gireceksinizdir. Sizin bilmediğinizi bilip ondan önce yakın bir fetih nasip etmiştir.

28. O Rasûlünü hidayet ile ve hak din ile -onu bütün dinlere üstün kılmak için- gönderendir. Şahit olarak Allah yeter.

Tefsiri:

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e rüyada Mekke'ye girip, Beyti tavaf ettiği gösterilmişti. O da bunu Medine'de iken ashabına haber vermişti. Hudeybiye yılı yola çıktıkları vakit onlardan bir topluluk bu rüyanın yorumu-

493 Sahihtir. Ebû Dâvûd, 4037; Ahmed, I, 342; Senedi hasendir. Ravileri Müslim'in ravileri olmakla birlikte İkrime ve Simak hakkında bazı eleştirilerde bulunulmuştur. Bununla birlikte hadisin şahitleri vardır.

494 Ahmed, I, 314-315. Senedi zayıftır. Muhammed b. Abdurrahman ise hıfzı kötü birisidir. Hadisin aslı -son bölümündeki "Beyte ulaşmaktan alıkonunca..." kısmı dışında mahfuzdur.

Scanned with CamScanner

nun bu yıl gerçekleşeceğinde şüphe etmiyordu. Barış ile ilgili olaylar cereyan edip, o sene ertesi sene dönmek üzere geri döndüklerinde ashab-ı kiramdan bazılarının içine bundan dolayı bir tereddüt baş gösterdi. Hatta Ömer b. el-Hattab (radıyallâhu anh) buna dair soru sormuş ve söyledikleri arasında: Sen bize Beyte gidip, onu tavaf edeceğimizi haber vermemiş miydin ifadeleri de vardı. Allah Rasûlü de: *"Evet, haber vermiştim ama ben sana bu yıl Beyte gideceğini söylemiş miydim?"* diye cevap vermişti. Ömer de: Hayır, demişti. Allah Rasûlü: *"Şüphesiz sen ona geleceksin ve onu tavaf edeceksin"* diye eklemişti. Ebû Bekr es-Sıddîk (radıyallâhu anh) da kelimesi kelimesine aynen böyle cevap vermişti.

Bundan dolayı yüce Allah: *"Andolsun Allah, Rasûlü'ne gösterdiği rüyayı hak ile tasdik etmiştir. Elbette -ve Allah'ın izni ile- Mescid-i Haram'a gireceksinizdir"* buyurmaktadır. Buradaki *"Allah'ın izni ile (inşallah)"* buyruğu, haberin muhakkak olarak gerçekleşeceğini bildirmek ve onu pekiştirmek içindir. Yoksa bu lafzın burada istisnâ ile hiçbir ilgisi yoktur. Yüce Allah'ın: *"Emniyetle"* buyruğu oraya gireceğiniz hal bu şekilde olacaktır, demektir.

"Başlarınızı tıraş ettirmişler ve kısaltmışlar olarak" buyruğu da mukadder bir haldir. Çünkü onlar Mekke'ye girecekleri vakit başlarını tıraş ettirmiş ve kısaltmış halde değillerdi. Bu onların ikinci halinde söz konusu olmuştu. Onlardan kimi başını tıraş ettirmiş, kimisi de saçlarını kısaltmıştı.

[6179] Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde sabit olduğu üzere Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allah saçlarını tıraş ettirenlere rahmetini ihsan etsin."* Ashab-ı Kiram: Kısaltanlara da, ey Allah'ın Rasûlü! dedi. Allah Rasûlü: *"Allah saçlarını tıraş ettirenlere rahmetini ihsan etsin"* buyurdu. Ashab: Kısaltanlara da, ey Allah'ın Rasûlü! dedi. Allah Rasûlü: *"Allah saçlarını tıraş ettirenlere rahmetini ihsan buyursun"* dedi. Onlar: Saçlarını kısaltanlara da, ey Allah'ın Rasûlü! dediler. Allah Rasûlü de -üçüncü ya da dördüncüsünde-: *"Saçlarını kısaltanlara da"* buyurdu.[495]

Yüce Allah'ın: *"Korkusuzca"* buyruğu ise manayı tekid edici bir haldir. Yüce Allah Mescid-i Haram'a girecekleri takdirde emniyet içinde olacaklarını tespit etmekte, şehirde kalacakları süre içerisinde de korkmayacaklarını,

495 Buhârî ve Müslim'in ittifakla rivayet ettiği bir hadis olup daha önceden geçmiş bulunmaktadır.

Scanned with CamScanner

kimseden çekinmeyeceklerini belirtmektedir. Bu yedinci yıl Zülkade ayında yapılan kaza umresi esnasında söz konusu olmuştu. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) Zülkade ayında Hudeybiye'den geri döndüğü vakit Medine'ye gelmiş, orada Zülhicce ve Muharrem ayları ikamet etmiş, Safer ayında ise Hayber'e çıkıp gitmiş, Allah da Hayber'i fethetmeyi ona nasip etmişti. Hayber'in bir bölümü savaşılarak, bir bölümü barış ile alınmıştı. Hayber, hurmalıkları ve ziraati pek çok büyük bir bölgedir. Allah Rasûlü orada bulunan Yahudileri mahsullerin yarısı karşılığında tarla, bağ ve bahçelerde çalıştırdı. Hayber'i yalnızca Hudeybiye'ye katılanlar arasında paylaştırdı. Zaten Habeşistan'dan gelenler istisna edilecek olursa, onlardan başka da Hayber fethinde bulunan olmadı. Habeşistan'dan gelenler ise Câfer b. Ebî Tâlib ve arkadaşları, Ebû Mûsâ el-Eş'ari ve arkadaşları idi. Hudeybiye'de bulunanlardan hiç kimse Hayber'e katılanlardan geri kalmamıştı. İbn Zeyd dedi ki: Bundan tek istisna Ebû Ducane Simâk b. Hareşe'dir. Nitekim bu yerinde açıklanmıştır. Sonra Medine'ye döndü. Yedinci yıl Zülkade ayında da kendisiyle birlikte Hudeybiye'ye katılanlar ile umre yapmak üzere çıktı. Zülhuleyfe'den ihrama girdi. Beraberinde kurbanlıkları da götürdü. Denildiğine göre bunlar altmış deve idi.

Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) telbiye getirdi, ashabıyla birlikte de telbiye getirerek yollarına devam ettiler. Allah Rasûlü ve beraberindekiler Mervu'z-Zahran'a yaklaştıklarında öncü olarak Muhammed b. Mesleme'yi atlılarla ve silâhlı olarak gönderdi. Müşrikler onu gördükleri vakit ileri derecede korkuya kapıldılar, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendilerine gaza yapacağını sandılar. Kendisi ile aralarındaki on yıl süreyle savaşılmayacağı şartını ihtiva eden antlaşmayı bozduğunu düşündüler. Gidip Mekkelilere haber verdiler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) gelip de Harem bölgesindeki putların görüleceği Merru'z-Zahran'a konaklayınca yay, ok, mızrak gibi silâhları Batn-ı Ye'cec denilen yere gönderdi ve Mekke'ye onlarla antlaştığı şarta uygun olarak yalnızca kınlarında bulunan kılıçlarla yürüdü. Yolda ilerlerken Kureyşliler Mikrez b. Hafs'ı gönderdiler. O: Ey Muhammed! Biz senin antlaşmaları bozduğunu bilmiyorduk, dedi. Allah Rasûlü: "Bu nereden çıktı" buyurdu. Mikrez: Sen üzerimize silâhlarla, yaylarla, mızraklarla geliyorsun, dedi. Allah Rasûlü: "Böyle bir şey yok. Biz bu silâhları Ye'cec'e gönderdik" buyurdu. Bu sefer Mikrez: İşte biz seni böyle biliyoruz. İyi ve şartlarına bağlı birisi olarak, dedi.

Scanned with CamScanner

Kâfirlerin ele başıları Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i ve ashabını kin ve nefretlerinden görmek istemediklerinden ötürü Mekke'nin dışına çıktı. Geri kalan kadın, erkek ve çocuklardan oluşan Mekke halkı ise yollara ve evlerin damlarına oturup, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ve ashabına baktılar. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) önünde telbiye getiren ashabı ile birlikte Mekke'ye girdi. Hediyelik kurbanlıkları ise Zu Tuva'ya göndermişti. Kendisi ise Hudeybiye günü binmiş olduğu dişi devesi Kasva'ya binmişti. Ensardan olan Abdullah b. Revaha da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in devesinin yularını tutmuş çekiyor ve bu arada şöyle diyordu:

"Dininden başka bir din olmayanın adına
Muhammed'in Rasûlü olduğu zatın adına
Ey kâfir çocukları açılın, çıkmayın yoluna
Bugün sizi tepeliyoruz onun (Kur'ân'ın) tevili adına
Nitekim vuruşmuştuk indirildiği için de sizinle
Kelleleri durup dinlendiği yerden kaldıran darbe ile
Dostu dostuna unutturan bir darbe ile
Rahmân (olan Allah) Kur'ân'ında indirdi
Rasûlü'ne okunan sahifelerde
En hayırlı öldürmek, onun yolunda olandır diye
Rabbim, ben onun söylediklerine iman eden birisiyim."

Bu, çeşitli rivayetlerden toplanıp bir araya getirilmiştir.

[6180] Yunus b. Bukeyr, Muhammed b. İshâk'dan naklen dedi ki: Bana Abdullah b. Ebî Bekr b. Hazm dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kaza umresinde Mekke'ye girdiği vakit Abdullah b. Revaha da onun devesinin yularını tutmuş olup şu beyitleri söylüyordu:

"Ey kâfir oğulları açın onun yolunu
Ben onun Allah'ın Rasûlü olduğuna şahitlik ederim
Savulun, bütün hayırlar onun rasûlündedir
Rabbim, ben gerçekten onun buyruğuna iman eden birisiyim
Biz onun tevili uğrunda (bir zamanlar) sizi öldürdüğümüz gibi
Onun indirilmesi uğrunda da sizi öldürmüştük

Scanned with CamScanner

Öyle darbeler indirmiştik ki, kelleleri ayırıyordu dinlendikleri yerden
Ve dostu dostuna unutturuveriyordu."[496]

[6181] Abdurrezzak dedi ki ki: Bize Ma'mer, Zührî'den haber verdi. O Enes b. Mâlik'den şöyle dediğini haber verdi: Rasûlullah kaza umresinde Mekke'ye girdiği zaman Abdullah b. Revaha onun önünde yürüyordu. Bir rivayette ise İbn Revaha devenin üzengisini tutmuş, şöyle diyordu:

"Ey kâfir evlatları, açılın onun yolundan
Rahmân indirdiği kitabında şu hükmü indirdi:
En hayırlı öldürme, onun yolunda olandır, diye
Rabbim, ben onun sözüne iman eden birisiyim
Biz onun tevili için sizinle savaşmıştık
Onun indirilmesi uğrunda sizinle savaştığımız gibi
Dinlendiği yerden kelleleri izale eden darbeler indirmiştik
Dostu dostuna unutturan darbelerdi, onlar."[497]

[6182] İmam Ahmed dedi ki: İbn Abbâs'tan rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) umreye giderken Merru'z-Zahran'da konakladığı vakit Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabına Kureyşlilerin: Bunlar zayıflıktan dökülüyorlar, dedikleri haberi ulaştı. Ashabı: Keşke bineklerimizden bazılarını kessek de etini yesek ve suyunu içsek. Yarın bunların yanına gireceğimiz vakit güçlenmiş olarak girerdik, dediler. Allah Rasûlü: *"Hayır bunu yapmayın, ama siz bana yanınızdaki azıklarınızdan getirip toplayın"* buyurdu. Azıklarını onun önünde bir araya getirdiler ve deri yaygıları serdiler. Onlardan yediler hatta arttırdılar. Onların her biri ayrıca çıkınına da avuç avuç doldurdu. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) gelip mescide girdi. Kureyşliler de Hicr'in tarafında oturdu. Allah Rasûlü ridasını (ihramının üst parçasını) sağ omuzunu gösterecek şekilde örttü sonra da: *"Bunlar sizde tenkit edilecek bir taraf görmesinler"* buyurdu. Rüknü (Hacer-i Esved'i bulunduğu köşeyi) istilam ettikten sonra remel yaptı (hafif, hızlı ve çalımlı yürüdü). Nihayet Rükn-i

496 İbn Hişam, Siyret, III, 320-321; Beyhakî, Delail, IV, 323. Bu mürsel bir rivayettir ama bundan sonraki rivayet onu pekiştirmektedir.

497 Sahihtir. Tirmizî, 2447; Bezzâr, 2099; Ebû Ya'la, 3571; İbn Hibbân, 4521. Senedi Buhârî ve Müslim'in şartına göre sahihtir.

Scanned with CamScanner

Yemani'nin arkasına gelip onu göremedikleri zaman Hacer-i Esved'in rüknüne kadar yürüdü. Bu sefer Kureyşliler: Yürümeye razı olmadınız da şimdi siz ceylanların sıçrayışı gibi sıçrıyorsunuz, dediler. Allah Rasûlü tavafın üç şavtında bu şekilde hareket etti, sonra bu sünnet oldu. Ebu't-Tufayl dedi ki: Bana İbn Abbâs'ın haber verdiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu Veda Haccında da yaptı.[498]

[6183] Yine Ahmed dedi ki: İbn Abbâs dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve ashabı Mekke'ye geldiler. Yesrib humması onları zayıflatmış, bundan dolayı da rahatsız olmuşlardı. Bunun için müşrikler de: Sizin yanınıza Yesrib hummasının zayıflattığı ve kötü bir hale getirdiği bir kavim gelecek, dediler. Müşrikler Hicrin karşısına oturdular. Yüce Allah onların neler söylediklerinden nebîsini (sallallâhu aleyhi ve sellem) haberdar etti. Bunun üzerine Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de ashabına müşriklerin güçlerini görmeleri için ilk üç şavtta remel (hafif koşar gibi çalımlı yürüme) yapmalarını emretti. (İbn Abbâs) dedi ki: Üç şavtta remel yaptılar. Ayrıca onlara müşriklerin kendilerini görmediği iki rükün arasında da yürümelerini emretti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bütün şavtlarda remel yapmalarına engel olmasının tek sebebi, onların güçlerini korumalarını istemesi idi. Bu sefer müşrikler: Sıtmanın kendilerini zayıf düşürdüğünü ileri sürdüğünüz kimseler bunlar mıdır? Bunlar şundan şundan da daha güçlüdür, dediler.[499]

Bu hadisi Buhârî ve Müslim Sahih'lerinde Hammad b. Zeyd'den böylece rivayet etmişlerdir. Bir lafzında da şöyle denilmektedir: Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve ashabı zülhiccenin dördüncü günü sabahında geldi. Müşrikler de: Üzerinize Yesrib hummasının zayıf düşürmüş olduğu bir heyet gelecek, dediler. Bundan dolayı Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara ilk üç şavtta remel yapmalarını emretti. Bütün şavtlarda remel yapmalarını engellemesinin tek sebebi, onların güçlerini kaybetmelerini istememesi idi.

Buhârî dedi ki: Hammad b. Seleme ayrıca Eyyûb'dan, o Said b. Cubeyr'den, o İbn Abbâs'tan şöyle dediğini ekledi: Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) güven içinde umre yapacağı sene gelince (ashabına): "Remel yapınız" buyurdu. Bununla müşriklere güçlerini göstermek istemişti. Müşrikler ise Kuaykıân (tepesi) tarafında idiler.

498 Ahmed, I, 305. Senedi sahihtir, ravileri sikadır.

499 Buhârî, 1602, 4256; Müslim, 1266; Ebû Dâvûd, 1886; Ahmed, I, 294, 295, 373

Scanned with CamScanner

[6184] Bize Muhammed'in de tahdis ettiği üzere İbn Abbâs dedi ki: Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Beytin etrafında ve Safa ile Merve arasında hafif koşmasının sebebi müşriklere gücünü kuvvetini göstermek istemesi idi.[500] Buhârî bunu başka yerlerde de rivayet ettiği gibi Müslim ve Nesâî de Süfyân b. Uyeyne'den gelen çeşitli yollardan böylece rivayet etmiş bulunmaktadır.

[6185] Yine dedi ki: Bize Ali b. Abdullah tahdis etti, İbn Ebî Evfa dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) umre yaptığı sırada Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e eziyet etmemeleri için müşriklerin çocuklarından ve onlardan onu koruyorduk.[501] Bunu sadece Buhârî rivayet etmiş olup, Müslim rivayet etmemiştir.

[6186] Yine Buhârî dedi ki: İbn Ömer'den rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) umre yapmak üzere çıktı. Kureyş kâfirleri Beyte ulaşmasına engel oldu. O da Hudeybiye'de kurbanlıklarını kesti, başını tıraş ettirdi, ertesi sene gelip umre yapmak üzere onlarla antlaştı. Bu gelişinde ise kılıç dışında silâh taşımayacak, Mekke'de ancak kendilerinin istedikleri kadar bir süre kalabilecekti. Allah Rasûlü de ertesi sene gelip umre yaptı, onlarla barış antlaşmasında koşulan şarta uygun olarak Mekke'ye girdi. Mekke'de üç gün kaldıktan sonra çıkıp gitmesini istediler. O da çıktı.[502] Bu aynı zamanda Müslim'in Sahih'inde de vardır.

[6187] Yine Buhârî dedi ki: Bera dedi ki: Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) Zulkade ayında umre yaptı. Ancak Mekkeliler orada sadece üç gün kalmak üzere kendileriyle antlaşmaya razı olmadan Mekke'ye girmesine müsaade etmeyi kabul etmediler. Bu maksatla antlaşmayı yazdıklarında: Bu Allah'ın Rasûlü Muhammed'in üzerinde antlaştığı hususlardır diye yazdılar. Onlar: Biz bunu kabul etmiyoruz ki. Eğer bizler senin Allah'ın Rasûlü olduğunu bilseydik hiçbir şeyine engel olmazdık. Ama sen (bize göre) Abdullah'ın oğlu Muhammed'sin, dediler. Allah Rasûlü: *"Ben Allah'ın Rasûlüyüm ve aynı zamanda Abdullah'ın oğlu Muhammed'im"* buyurdu. Sonra da Ali b. Ebî Tâlib'e: *"Rasûlullah ibaresini sil"* buyurdu. Ali: Hayır asla seni silemem, dedi. Bu sefer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) antlaşmanın yazıldığı belgeyi aldı,

500 Buhârî, 4257
501 Buhârî, 4255
502 Buhârî, 4252

Scanned with CamScanner

kendisi iyi yazamıyordu ama yazdı.[503] Bunlar, Abdullah'ın oğlu Muhammed'in üzerinde antlaştığı hususlardır: "Mekke'ye -kınındaki kılıçlar dışında- silâhla girmeyecek, onun arkasından gelmek isteyecek Mekkelilerden hiçbir kimseyi beraberinde çıkarmayacak, ama ashabından Mekke'de kalmak isteyen hiçbir kimseye de engel olmayacak."

Allah Rasûlü Mekke'ye girip süre bitince, Hz. Ali'nin yanına gelerek: Arkadaşına söyle beldemizden çıksın, çünkü süre bitti, dediler. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de Mekke'den çıktı. Arkasından Hz. Hamza'nın kızı: Amca, amca, diye seslenerek geldi. Ali onun elinden tuttu ve Fâtıma'ya: Amcanın kızını al, dedi. Fâtıma da alıp onu taşıdı. Ali, Zeyd ve Câfer o kızı yanlarına almak hususunda birbirleriyle davalaştılar. Ali: Onu ben aldım ve o amcamın kızıdır, dedi. Câfer: O amcamın kızıdır, teyzesi de benim nikâhım altındadır, dedi. Zeyd: Kardeşimin kızıdır, dedi. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) kızın teyzesine verilmesine hükmetti ve: *"Teyze anne konumundadır"* buyurdu. Ali'ye de: *"Sen bendensin, ben de sendenim."* Câfer'e: *"Senin hilkatin de, ahlâkın da bana benzemiştir"* buyurdu. Zeyd'e: *"Sen bizim kardeşimizsin ve bizim mevlamızsın"* buyurdu. Ali: Hamza'nın kızıyla neden evlenmiyorsun dedi. Allah Rasûlü: *"O benim süt kardeşimin kızıdır"* buyurdu.[504] Bu yoldan bu rivayeti sadece Buhârî rivayet etmiştir.

Yüce Allah'ın: *"Sizin bilmediğinizi bilip, ondan önce yakın bir fetih nasip etmiştir."* buyruğu da şu demektir: Sizin ilkin Mekke'ye girmeyip, bu sene Mekke'ye girişinizdeki hayrı ve maslahatı -sizin hiç bilmediğiniz şekilde- bilmiştir.

"Ondan önce yakın bir fetih nasip etmiştir." Yani Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in rüyasında size vaat edilen Mekke'ye girişinizden önce yakın bir fetih nasip etti. Bu ise sizlerle müşriklerden olan düşmanlarınız arasındaki barış antlaşması idi.

Sonra yüce Allah mü'minlere, Allah Rasûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) düşmanlarına ve yeryüzündeki diğer kavimlere karşı zafer kazanacağı müjdesini vermektedir:

503 Buhârî'deki rivayetlerin birisinde bu, bu şekildedir. Cumhur ise bunu Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bizzat eliyle yazmayıp "emretmiş olması" diye yorumlamışlardır. Buna dair açıklamalar daha önceden geçmişti. Başarı Allah'tandır.

504 Buhârî, 4251

Scanned with CamScanner

"O Rasûlünü hidayet ile ve hak din ile" yani faydalı ilim ile ve salih amel ile *"gönderendir:"* Çünkü şeriat, ilim ve amel olmak üzere iki şeyi kapsar. Şer'i ilim doğrudur, şeriata uygun amel de makbuldür. Buna göre şeriatın verdiği haberler haktır, verdiği emirler de adalettir. *"Onu bütün dinlere üstün kılmak için"* yani Arap olsun olmasın, Müslüman ya da müşrik yeryüzünde yaşayan ahalinin bütün dinlerine üstün kılsın diye. Onun Allah'ın Rasûlü olduğuna *"şahit olarak Allah yeter"* Onun yardımcısı da odur. Şanı yüce Allah en iyi bilendir.

Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Rasûlüdür:

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ ۚ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ
رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا ۖ سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ
مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ ۚ ذَٰلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَاةِ ۚ وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ كَزَرْعٍ
أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَىٰ عَلَىٰ سُوقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ
لِيَغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ ۗ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ
مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ﴿٢٩﴾

29. Muhammed Allah'ın Rasûlüdür. Onunla birlikte olanlar kâfirlere karşı sert ve katı, kendi aralarında merhametlidirler. Sen onları rükû ediciler ve secde ediciler, Allah'tan bir lütuf ve rıza isteyenler olarak görürsün. Secde izinden nişanları yüzlerindedir. Onların Tevrat'taki vasıfları budur. İncil'deki vasıflarına gelince: O önce filizini yarıp çıkarmış sonra onu gittikçe kuvvetlendirmiş sonra kalınlaşıp gövdesi üzerine doğrulmuş, ekincilerin hoşuna giden bir ekin gibidir. Onlarla kâfirleri öfkelendirmek için (bu örneği verdi). Allah iman edip, salih amel işleyenlere bir mağfiret ve büyük bir mükâfat vaat etmiştir.

Tefsiri:

Yüce Rabbimiz Muhammed'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) şüphesiz, tereddütsüz, gerçekten kendi Rasûlü olduğunu haber vererek: *"Muhammed Allah'ın Rasûlüdür"* buyurmaktadır. Bu haber onun her türlü güzel vasfını kapsar.

Scanned with CamScanner

Sonra onun ashabından övgüyle söz ederek şöyle buyurmaktadır: *"Onunla birlikte olanlar kâfirlere karşı sert ve katı, kendi aralarında merhametlidirler."* Nitekim yüce Allah: *"Allah mü'minlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı onurlu ve şiddetli, kendisinin onları seveceği, onların da kendisini seveceği bir topluluk"* (Mâide, 54) buyurmaktadır. İşte bu mü'minlerin sıfatıdır. Onlardan her birisi kâfirlere karşı sert ve şiddetli, hayırlı iyi kimselere karşı merhametli ve iyi, kâfirlerin yüzüne karşı öfkeli, asık suratlı, mü'min kardeşinin yüzüne ise güleç ve güleryüzlü olmalıdır. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Ey iman edenler, kâfirlerden size yakın olanlarla savaşın. Onlar sizde büyük bir azim ve şiddet bulsunlar."* (Tevbe, 123)

[6188] Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmaktadır: *"Birbirlerine karşı sevgileri ve merhametleri bakımından mü'minler tek bir vücut gibidir. Onun bir organı hastalanacak olursa vücudun geri kalan kısımları ateş yüksekliği ile ve uykusuz kalmakla onun acısına ortak olur."*[505]

[6189] Yine Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Mü'minin mü'mine karşı durumu birbirini güçlendiren yapı (taşları) gibidir"* buyurup, parmaklarını birbirine geçirdi.[506] Her iki hadis de sahihte yer almaktadır.

"Sen onları rükû ediciler ve secde ediciler, Allah'tan bir lütuf ve rıza isteyenler olarak görürsün." Yüce Allah onları amellerinin çokluğuyla, amellerin en hayırlısı olan namazlarının çokluğu ile nitelendirdiği gibi, namazı yüce Allah için ihlâsla kılmak, Allah nezdinde pek büyük mükâfat ummakla da nitelendirmektedir. O mükâfat ise aziz ve celil olan Allah'ın lütfunu kapsayan cennettir. Bu lütuf ise onlara verilecek olan bol rızık ve yüce Allah'ın onlardan razı oluşudur. Bu ise ondan da büyüktür. Nitekim aziz ve celil olan Allah: "Allah'ın rızası ise hepsinden daha büyüktür." (Tevbe, 72) buyurmaktadır.

"Secde izinden nişanları yüzlerindedir." Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs'tan naklen dedi ki: Onların nişanlarının yüzde olması görünüşlerinin güzel olmasıdır. Mücâhid ve başkaları ise: Huşu ve tevazuyu kastetmektedir, demişlerdir.

İbn Ebî Hâtim dedi ki: Bize babam tahdis etti. Mansur'un Mücâhid'den rivayetine göre *"secde izinden nişanları yüzlerindedir"* buyruğu hakkında o huşûdur dediğini nakletti. Ben: Oysa ben bunun yüzdeki şu izden başka bir

505 Buhârî, 6011; Müslim, 2586; Ahmed, IV, 270; İbn Hibbân, 233 en-Numan b. Beşir'den

506 Buhârî, 2446; Müslim, 2585; Tirmizî, 1928; Ahmed, IV, 405; İbn Hibbân, 231. Ebû Mûsâ'nın naklettiği bir hadis olarak

Scanned with CamScanner

şey olduğunu düşünmemiştim, dedim. O: Bu bazen kalbi Firavun'dan daha katı kimselerin gözleri arasında dahi bulunabilir, dedi.

Süddî dedi ki: Namaz onların yüzlerini güzelleştirir. Seleften bazıları da: Geceleyin namazı çok olanın gündüzün yüzü güzel olur, demişlerdir.

[6190] Bunu İbn Mâce de Süneninde müsned olarak rivayet etmiş bulunmaktadır. Câbir dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Geceleyin namazı çok olanın gündüzün yüzü güzel olur."*[507] Sahih olan bunun mevkuf bir rivayet olduğudur. Bazıları da: Hasenenin kalpte bir nuru, yüzde bir aydınlığı, rızıkta bir genişliği, insanların kalplerinde de bir sevgiye sebep olması söz konusudur demişlerdir.

Mü'minlerin emiri Osman (radıyallâhu anh) da şöyle demektedir: Bir kimse bir şeyi gizleyip saklayacak olursa mutlaka yüce Allah onu yüzündeki ifadelerde ve dilinden kaçırdığı sözlerde açığa çıkartır.

Maksat ise, insanın içinde gizleyip, sakladığı bir şeyin yüzündeki ifadelerle ortaya çıkacağıdır. Bu sebeple mü'minin içinde sakladığı eğer aziz ve celil olan Allah ile birlikte sahih ve doğru ise, aziz ve celil olan Allah da insanlara karşı onun zahirini ıslah edip düzeltir. Nitekim Ömer b. el-Hattab (radıyallâhu

507 Merfu bir rivayet olarak aslı yoktur. İbn Mâce, 1333; İbn Hibbân, el-Mecruhin, I, 207; Huzai, 408, 412; Ukayli, I, 176; Hatib, VII, 390, XII, 126, XIII, 38; İbn Adiyy, II, 99, 341, VI, 303, 348. Câbir'in naklettiği bir hadis olarak. Huzai, 414'de tekrar ettiği gibi, İbnu'l-Cevzî de II, 110'da Enes'in naklettiği bir hadis olarak zikretmişlerdir. İbnu'l-Cevzî dedi ki: Ukayli dedi ki: Bu hadis batıldır, aslı yoktur. İbn Adiyy dedi ki: Bu hadis sadece Sabit b. Mûsâ ez-Zahid'in rivayeti olarak bilinir. O bunu aralarında Abdulhamid b. Abdullah, İshâk b. Bişr el-Kâhili ve Mûsâ b. Muhammed'in de bulunduğu zayıf bir topluluktan çalmıştır. Bunu Sehavi de Mekasid, 1169'da zikrederek aslı yoktur, değişik yollardan rivayet edilse dahi ama ben hocamız İbn Hacer'in kendi hattı ile verdiği cevaplardan birisinde: Bu zayıftır hatta bazıları onun kavi olduğunu söylemiştir ama birincisi daha itimat edilir dediğini gördüm. İbn Adiyy de onu reddetmek için uzunca açıklamalarda bulunmuş ve ayrıca bunu yanılarak uydurulmuş hadislere örnek göstermişlerdir. İbn Tahir de şöyle demektedir: Huzai, hadisin rivayet yollarının çokluğu sebebiyle sahih olduğunu zannetmiştir. O mazurdur çünkü hafız değildi demektedir. Sehavi dedi ki: Hadis imamları İbn Adiyy, Dârekutnî, Ukayli, İbn Hibbân ve Hakim bunun Şerik'in, Sabit b. Mûsâ ez-Zahide yanına girdiği zaman söylediği bir söz olduğunu ittifakla kabul etmişlerdir. -Kısaltarak- İbn Kesir de bunun mevkuf rivayetinin doğru olduğunu kabul etmektedir. Halbuki daha önce seleften birisinin bir sözü olarak zikretmiş idi yani o tabiinden ya da onlardan daha aşağıdakilerden birisinin bir sözü olarak değerlendirmiştir.

Scanned with CamScanner

anh)'dan da şöyle dediği rivayet edilmiştir: Kim içini ıslah edip düzeltirse, yüce Allah da onun aleni olan hallerini ıslah edip düzeltir.

[6191] Ebu'l-Kâsım Taberânî dedi ki: Cundub b. Süfyân el-Beceli dedi ki: Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Bir kimse bir şey saklayacak olursa mutlaka Allah ona onun elbisesini giydirir. Hayırsa hayır, şer ise şer."*[508] Ravilerinden el-Arzemi metrûk birisidir.

[6192] İmam Ahmed dedi ki: Ebû Said'in rivayetine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Sizden herhangi biriniz kapısı da, bacası da olmayan kör bir kaya içerisinde bir amelde bulunacak olursa o ameli ne olursa olsun insanların önüne çıkacaktır."*[509]

[6193] İmam Ahmed dedi ki: İbn Abbâs, Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu nakletti: *"Şüphesiz ki salih bir gidiş, salih bir yöneliş ve iktisatlı olmak (dengeli olmak) nübüvvetin yirmi beş bölümünden bir bölümdür."* [510] Bunu Ebû Dâvûd Abdullah b. Muhammed en-Nufeylî'den, o Zuheyr'den böylece rivayet etmiştir.

Ashab-ı kiram -Allah onlardan razı olsun- niyetleri halis, amelleri güzeldi. Onlara bakan herkes onları yaşayışlarıyla, duruşları ile beğenirdi.

Mâlik (r.h) dedi ki: Bana ulaştığına göre Hıristiyanlar Şam'ı fetheden ashab-ı kiram'ı gördükleri vakit şöyle diyorlardı: Allah'a yemin olsun ki bunlar bize ulaşan bilgilere göre havarilerden daha hayırlıdır. Onlar bu sözlerinde doğru söylemişlerdir. Şüphesiz bu ümmet daha önceki kitaplarda tazim edilmiştir. Elbette ki bu ümmetin en büyükleri ve faziletlileri de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabı idi. Şanı yüce Allah indirilmiş olan kitaplarda onları söz konusu ederek ve dilden dile dolaşan haberler ile onların şanlarını yükseltmiş, yüceltmiştir. Bunun için burada da: *"Onların Tevrat'taki vasıfları budur"* buyurduktan sonra da şöyle buyurmaktadır: *"İncil'deki vasıf-*

508 Kaynakları daha önceden gösterilmişti, oldukça zayıftır.

509 Zayıftır. Ahmed, III, 28. Kaynakları daha önce Lokman sûresi 12. âyetin tefsirinde gösterilmişti.

510 Hasendir. Ahmed, I, 296; Ebû Dâvûd, 4776. İbn Abbâs'ın naklettiği bir hadis olarak. Senedinde Kâbus b. Ebî Zabyan vardır. Ebû Hâtim rivayeti delil gösterilmez derken, Nesâî: Kavi değildir. İbn Hibbân hıfzı kötüdür, aslı olmayan rivayetleri tek başına rivayet eder demiştir. Buna göre haber kavi değildir. Zayıf olmaya daha yakındır. Allah en iyi bilendir. Bununla birlikte hadisin İbn Sercis yoluyla gelen bir şahidi vardır. Bunu da Tirmizî, 2010'da leyyin bir senetle kaydetmiştir.

Scanned with CamScanner

larına gelince, o önce filizini" yani yavrularını, tomurcuklarını *"yarıp çıkarmış sonra onu gittikçe kuvvetlendirmiş"* gücünü pekiştirmiş *"sonra kalınlaşıp"* yani gelişip, uzayıp *"gövdesi üzerine doğrulmuş ekincilerin hoşuna giden bir ekin gibidir."* İşte Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabı da böyledir. Onu güçlendirdiler, desteklediler, ona yardım ettiler. Onunla birlikte onların durumu filizi olan ekinin durumu gibidir.

"Onlarla kâfirleri öfkelendirmek için" İmam Mâlik (r.h) kendisinden nakledilen bir rivayete göre ashab-ı kiram'a buğzeden Rafızîlerin kafir oldukları hükmünü bu âyet-i kerimeden çıkartmış ve şöyle demiştir: Çünkü ashab onları öfkelendirip, kızdırıyor. Ashaba kızıp öfkelenen kimse ise bu âyetten dolayı kâfirdir.

İlim adamlarından bir grup da bu hususta ona muvafakat etmişlerdir.

Ashab-ı Kiram'ın faziletleri ve onlardan kötü bir şekilde söz etmeye kalkışmayı yasaklamaya dair hadisler pek çoktur. Allah'ın onlardan övgüyle söz edip, onlardan razı olması da onlara yeter.

Sonra yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Allah iman edip, salih amel işleyenlere"* günahları için *"bir mağfiret ve büyük bir mükâfat"* pek çok bir sevap ve pek cömertçe bir rızık *"vaat etmiştir."*

Allah'ın vaadi haktır, doğrudur. Yerine getirilmemesi, değiştirilmesi söz konusu değildir. Ashab-ı kiram'ın izinden giden herkes de onlarla aynı hükümdedir. Ancak bu ümmetten hiç kimsenin kendilerine yetişmesinin söz konusu olmadığı fazilet, öncelik ve mükemmellik nitelikleri ise yalnız onlara mahsustur. Allah onlardan razı olsun, onları hoşnut etsin, Firdevs cennetleri onların konaklayacakları yer olsun. Nitekim de bunu böyle yapmıştır.

[6194] Müslim Sahih'inde dedi ki: Ebû Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Ashabıma sövmeyiniz. Nefsim elinde olana yemin ederim ki sizden biriniz Uhud dağı kadar altın infak edecek olsa onlardan birisinin bir avuç infakına hatta yarısına dahi ulaşamaz."[511]

Feth sûresinin tefsirinin sonu.

Hamdimiz ve minnet duygularımız Allah'a mahsustur.

511 Buhârî ve Müslim tarafından rivayet edilmiş olup, daha önceden geçmişti.

Scanned with CamScanner